

Melléklet az 1/2014. (I. 3.) OGY határozathoz

NEMZETI FEJLESZTÉS 2030

Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Koncepció

***Készült a területfejlesztési politika megújításáról, az új Országos
Területfejlesztési és az új Országos Fejlesztési Koncepció kidolgozásáról szóló
1254/2012. (VII. 19.) Korm. határozat alapján***

TERVEZÉSI KERETEK

A Konceptió funkciója

Az Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptió (OFTK) az ország társadalmi, gazdasági, valamint ágazati és területi fejlesztési szükségleteiből kiindulva egy hosszú távú **jövőkép**et, valamint **fejlesztéspolitikai célokat és elveket határoz meg**. Ezek alapján kijelöli a **2014–2020-as fejlesztési időszak nemzeti, szakpolitikai súlypontjait**.

Hosszú távú irányok, és a 2014-2020-as fejlesztési prioritások megalapozása

A Konceptió időtávja

A Konceptió **jövőképe és célrendszere 2030-ig szól**. Emellett **fejlesztési prioritásokat fogalmaz meg a 2014–2020-as programidőszak fejlesztéspolitikája** számára is. Ez utóbbi az Európai Unió Európa 2020 Stratégiájához és a kapcsolódó, 2014–2020 közötti programfinanszírozási időszakhoz illeszkedik.

Hosszú és középtávú üzenetek

Jogsabályi alapok, előzmények

Az Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptió elkészítéséről a **területfejlesztésről és a területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvény** rendelkezik. A Konceptió az egyes ágazatokat, szakpolitikákat irányító **minisztériumok, illetve államtitkárságok, valamint a megyei önkormányzatok és Budapest által jelzett megyei, illetve fővárosi fejlesztési igényeket** és elképzeléseket figyelembe véve, azokat összehangolva adja meg a fejlesztési célokat.

Az OFTK Magyarország új fejlesztés-politikai keret-dokumentuma

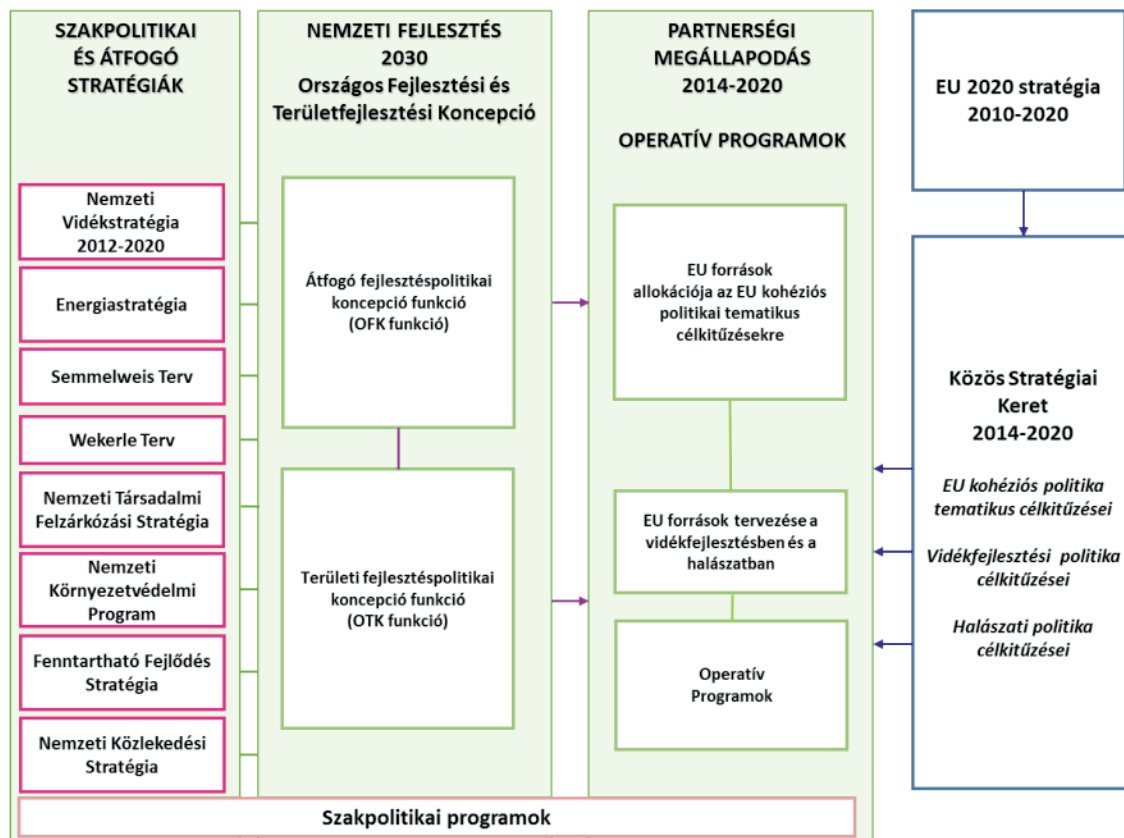
Hazai fejlesztéspolitikai kapcsolódások

A Konceptió **illeszkedik a kiemelt nemzeti stratégiai tervdokumentumokhoz**, fejlesztéspolitikai és területfejlesztési szempontból közös irányt határoz meg a szakpolitikák számára, és kapcsolódik a **szakpolitikai stratégiai tervdokumentumokhoz** és megalapozza a kiemelt nemzeti célkitűzések megvalósítását szolgáló – fejlesztéspolitikai célú – **szakpolitikai programok tervezését és végrehajtását**. A Konceptió a fejlesztéspolitikai eszközökön keresztül **kapcsolódik a nemzeti költségvetésből finanszírozott fejlesztési célú programok megvalósításához**.

Európai uniós kapcsolódások

A Konceptió egyik fő funkciója az EU 2020 Stratégiához és a 2014–2020 közötti uniós támogatáspolitikai keret-céljait és keretszabályait az **EU szintjén rögzítő Közös Stratégiai Kerethez** illeszkedve, azokhoz hozzájárulva a **hazai fejlesztés- és területfejlesztési politikai keretek, célok és prioritások kijelölése**, a hazai fejlesztés- és területfejlesztési politika **orientálása**. A Konceptió fejlesztéspolitikai céljai és elvei képezik az Európai Bizottság és Magyarország között a 2014-2020 közötti uniós források felhasználására kötendő **Partnerségi Megállapodás koncepcionális hátterét**, **megalapozza a 2014–2020 közötti uniós források felhasználásra irányuló hazai operatív programok tartalmát**, továbbá orientálja a **hazai fejlesztési célú források** felhasználását is.

Az OFTK megalapozza a Partnerségi Szerződést és az operatív programokat

1. ábra: Az Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptió kapcsolódása az uniós programozáshoz

Az előző OTK és OFK hatásainak értékelése

A 2005–2009 közötti időszak területi folyamatainak elemzéséből megállapítható, hogy a területfejlesztési politika céljai nem elégséges mértékben érvényesültek, valamint a 2005-ös Országos Területfejlesztési Konceptió (OTK) öt 2020-ig szóló átfogó, és hét 2013-ig szóló országos területi céljai időarányosan nem teljesültek. Továbbá:

- az OTK nem minden elve és célja épült be az ÚMFT (2007 – 2013. évi uniós tervezési időszak) ágazati és regionális operatív programjaiba, azokat csak felületesen, mintegy iránymutatásként vették figyelembe,
- a térségi szintű fejlesztési koncepciók és programok elkészítésének a gyakorlatban kevésbé volt jelentősége,
- a térségek versenyképessége nem javult, a felzárkóztatás megtorpant, a területi kohézió mértéke nem volt kielégítő, a társadalmi különbségek nőttek, de a környezet állapota fokozatosan javult, a környezetterhelés pedig csökkent,
- az OTK csak kis hatással volt az ágazati tervezésre és a szakpolitikákra, mert az ágazatok és a területi tartalmak összességében csak részlegesen és hiányosan jutottak el az ágazati tervezés, stratégiák szintjére,
- az OTK-ban meghatározott sajátos térségtípusok és ezek céljai többnyire nem voltak tetten érhetők az ágazati szakpolitikákban, illetve gyakorlatilag nem épültek be a hazai fejlesztéspolitikába,
- a szubszidiaritás elvének érvényesülését gátolta, hogy nem sikerült teljes egészében megoldani az egyes területi szintek közötti feladatok és hatáskörök lehatárolását,
- a területfejlesztési politika csak részben tudta érvényesíteni a hatékonyság és a koncentráció elvét
- a gyakorlatban kevésbé érvényesült a térségi, táji szemlélet elve, az egyes projektek gyakran nem a helyi igényekhez és adottságokhoz igazodtak,
- a területfejlesztési intézményrendszer átfedések, párhuzamosságok és alacsony

hatékonyság jellemezte,

- a területi tervezési rendszer nem újult meg, a visszacsatolás és az átláthatóság nem érvényesült,
- kevés területi alapú koncentráció és az egyes térségekre szabott speciális beavatkozás valósult csak meg,
- hiányzott a területfejlesztési politika céljainak érvényesítéséhez szükséges kormányzati szándék,
- az OTK és az OFK viszonya tisztázatlan maradt.

Mindezekre figyelemmel, a korábbi időszakok tapasztalatait felhasználva, a nemzeti stratégiára épülő új dokumentum, az OFTK, valós irányvonalat jelöl ki az eredményes fejlesztéspolitika megvalósulása érdekében.

1 Kihívások és fejlődési esélyeinket meghatározó trendek

1.1 Magyarország helye a világban

A globális környezetben való megerősödésünk és **a nemzetközi versenyben elérhető sikereink egyik kulcseleme adottságaink feltárása és az ezekre való tudatos építkezés.** Magyarország földrajzi helyzete viharos történelmet, kedvező természeti adottságokat és sokszínű külső hatásokat, szerteágazó kapcsolatrendszert adott népünknek. Mindez fejlődésünkhöz is hozzájárult, hiszen az európai, sőt olykor globális nagytérségek, kultúrkörök közötti kaputérségként szellemi és kulturális értékeink, anyagi javaink a legszélesebb körből gazdagodtak. Mindez **sajátos, egyedi kultúrát hozott létre**, számos, a belső fejlődés eredményeként kialakult olyan tényezővel, mint például a megyék rendszere vagy a tanyás településrend. Összességében individualista, a saját hagyományaihoz ragaszkodó, de találékony, gyakran széthúzó, ám ugyanakkor befogadó is lett a magyar társadalom. Egy értékeire építeni tudó, de a modern világban is alkalmazkodni, megújulni és fejlődni akaró népnek pedig mindenkor van jövője.

Földrajzi és kulturális adottságainkra építhetünk

Az európai kontinensen elfoglalt helyünk több szerepre is lehetőséget teremt. A világban a transzatlanti térséghez tartozunk, a transzatlanti térségben európaiak vagyunk, Európában pedig hol közép-, hol kelet-európaiak. **A meghatározó nagy népcsoportok, kultúrák és vallási tömbök közötti kapocs szerepe hagyományosan kínálkozó, kihasználható lehetőségünk.** Térségünkhöz, a széles értelemben vett Közép-Európához pedig a regionális sorskérdésekben gyökerező érdekközösség és szolidaritás által kötődünk. Az Európai Unió és a transzatlanti tér felé szerződéses kötelek és az Unió működésében való aktív részvétel is erősítik gazdasági-politikai kapcsolatunkat.

Európa szívében a találkozóhely szerep nagy lehetőségeket rejt

Természeti értékeink sok szempontból nem szembetűnőek, de összességükben kedvezőek. Leginkább a szélsőségek hiánya teszi Közép-Európát és benne a Kárpát-medencét az emberi életre és gazdálkodásra kiválóan alkalmassá. Jó minőségű termőföldjeink bőségesen képesek lennének a jelenleginél nagyobb lakosság biztonságos ellátására, sokszínű tradicionális agrárkultúránk pedig jól illeszthető a környezet érdekeit szem előtt tartó termelés rendszerébe is. Termál és felszín alatti vizeink olyan biztonságot nyújtó, hatalmas kincset jelentenek, amelyre nemcsak széleskörű és jövedelmező fürdőkultúra, de jelentékeny energiatermelés is alapozható.

Jó természeti adottságokkal rendelkezünk

Bár legnagyobb gazdasági értékünk az alkotó ember kellene legyen, a hagyományosan kreatív, a találékonyságot előtérbe helyező értékrend a XX. század társadalmi traumái és torz fejlődése miatt a szorgalmat, teljesítményt és normakövetést egyre kevésbé megbecsülő irányba fordult. A külső erővel ránk mért társadalmi, ideológiai kényszer saját érdekeink és értékeink felismerését akadályozta legjobban. Sokszínű és változatos történelmünk azonban éppen azt bizonyítja, hogy van lehetőség identitásunkban, kultúránkban úgy megerősödni, hogy európai és

Legjelentősebb erőforrásunk a kreatív, alkotó ember

globális környezetünknek is hasznos és segítő tagjai lehessünk. Kulturális sajátosságaink, gazdag szellemi, kulturális örökségünk, nyelvünk, zenénk, építészetünk pedig éppen a globalizálódó világban segítenek összetartozást és identitást adni és megőrizni, továbbá jelentős épített örökségünk nemzetközi gyakorlatnak megfelelő, műemléki, értékalapú fejlesztése, bemutathatóvá tétele, a turizmusba való bekapcsolása jelentős gazdaságfejlesztő hatással bír.

1.1.1 Helyünk a világtérképen: ütközőterületből közép-európai találkozóhely

Kárpát-medencei helyzetünk és európai uniós tagságunk mellett a világban végigvonuló **globális változások folyamataihoz igazodva** kell kialakítanunk geopolitikai preferenciáinkat, közép- és hosszú távú fejlesztési elképzeléseinket. Az elmúlt évek globális átalakulásában a nemzetközi erőviszonyok az egyes országok, országcsoportok gazdasági teljesítménye szerint rendeződtek át. Korunk világpolitikai mozgásait legnagyobb részben az **ázsiai világrész** Kína és India vezetésével lezajló **gazdasági előretörése**, az egyedülként megmaradt szuperhatalom, az **Egyesült Államok útkeresése**, és a relatíve visszaszoruló, **stagnáló**, a továbblépés legjobb módjait kereső, integrálódó **Európa válságkezelése** alakítja. **A világ** a globalizációnak is köszönhetően a kétpólusú világtrend felbomlását követően **visszavonhatatlanul a többpólusúvá válás útjára lépett.** Magyarország ebben a helyzetben, geopolitikai adottságait figyelembe véve alapvetően a következő stratégiai irányokat jelölheti ki magának:

A globális folyamatokat figyelembe kell venni a magyar fejlesztési stratégia kialakításakor

- **A Nyugattal és a közép-európai országokkal való kapcsolattartás megerősítése, kulcsterületei:**

Geopolitikai irányainkat az új hatalmi és gazdasági rend és trendek alakítják

Észak-atlanti térség és az EU, annak növekedési térségei	Visegrádi-térség országcsoportja	Kárpát-medencei szomszédaink
--	----------------------------------	------------------------------

Céljai: a meglévő kapcsolatok erősítése mellett, a fejlett piacokon sikereket arató nyugat-európai exportorientált vállalatok beszállítói láncba való bekapcsolódással a magyar tőke- és kapacitáshiány oldása, a közép-európai gazdasági centrumtérség megerősítése, a Kárpát-medencei regionális piac lehetőségeinek kiaknázása, szolgáltatásexport, új piaci rések, feltörekvő piaci szegmensek kutatása, a technológiai és tudás-intenzív kkv-k exportja.

- Európán belül az **unió kívüli országok** felé nyitás, kulcsterületei:

Balkán	Oroszország és Ukrajna	Egyéb FÁK államok
--------	------------------------	-------------------

Céljai: a külkereskedelmi kapcsolatok szélesítése, az ágazati kooperációk elmélyítése, a modernizációs programokba való bekapcsolódás; a gazdasági növekedési potenciál magyar vállalatok általi kihasználása.

- **Európán kívüli térségek:** a feltörekvő gazdaságokkal – ázsiai, közel-keleti, dél-amerikai térségekkel - kialakított kapcsolatok elmélyítése, kulcsterületei:

Kína, India	Dél-Korea, Indonézia	Közép-Ázsia, Mongólia	Közel-Kelet és Afrika	Dél-Amerika: Brazília, Chile, Argentína
-------------	----------------------	-----------------------	-----------------------	---

Céljai: a magyar külkereskedelem és az ország nemzetközi pénzügyi pozícióinak arányosabbá válása; a feltörekvő országok az EU felé történő expanziójának csatornázása, befektetés és beruházás-vonzás.

Geopolitikai jövőképünk kulcseleme **Magyarország találkozóhelyi szerepkörének megerősítése:** földrajzi adottságainkból adódóan Európa részeként, különféle kultúrák határán fekvő **ütközőterületből** egy **világgazdasági szinten értelmezhető, európai**

Magyarország jövője a hálózatosodásban való részvétel és a találkozóhely

léptékben jelentősnek tartott **közép-európai** gazdasági, kereskedelmi, közlekedési és innovációs **hálózati központtá válás** elősegítése.

Magyarország fő stratégiai céljai:

- Magyarország Közép-Európa egyik legversenyképesebb országává válik a kitörési pontjainak számító területeken 2030-ig.
- Megkerülhetetlen a közép-európai üzleti kaputárság megteremtése a szolgáltatások, a logisztika, és az innováció területein:
 - **Nyugat-Európa** innovációs zónájának **keleti kapuja**,
 - az **ázsiai** gazdasági erőter **nyugati kapuja**,
 - a **közép-európai** észak-déli szerveződésű gazdasági és növekedési tengely központja,
 - az Európai Unió Duna Régió Stratégiájában fontos és nélkülözhetetlen szerep betöltésére alkalmas központi helyzet.
- A magyar külgazdaság földrajzi diverzifikációjának kiszélesítése az EU-n kívüli gazdasági kapcsolatok gyarapításával.

A dinamikus és tartós hazai gazdasági növekedés érdekében elsőrendű feladat a külkereskedelmi és nemzetközi pénzügyi kapcsolatok arányosabbá tétele a meglévő és új gazdasági relációk viszonylatában. Szükséges a **globalizációs folyamatok**, a még csak kibontakozóban lévő, de már látható új trendek figyelemmel kísérése, illetve a hozzájuk történő gyors igazodás, hazánk adottságaival és gazdasági célkitűzéseivel összhangban. Ebben a folyamatban Magyarország számára a gazdasági növekedés alapfeltétele különösen **az innováció, a tudás és a magas hozzáadott értéket** tartalmazó termékeket és szolgáltatásokat előállító gazdaság dinamikus fejlesztése, a meglévő természeti és kulturális örökség - nemzetközi gyakorlatnak megfelelő - erőforrásként használata, mindezek alapjainak lefektetése, a piac és az állam által befolyásolt folyamatok magas szintű menedzselése.

Tudás és innováció nélkül reménytelen a kiemelkedés

A világgazdaság átrendeződése, a globális együttműködések kiteljesedése, a **világgazdasági központok átrendeződését és a globális szinten zajló városverseny fokozódását** hordozzák. A régiók és a városok, mint helyszínek is versengenek és együttműködnek egymással. Azok a leginkább versenyképesek, amelyek területi adottságaik felhasználásával és funkcionális hálózatok kialakításával képesek alkalmazkodni a globalizáció kihívásaihoz. A magyar stratégiaalkotóknak és politikai döntéshozóknak kiemelt feladata, hogy Magyarország megtalálja az utat a globális, regionális és egyéb térségi központi városok hálózata felé. **A helyi adottságok szerepe, azoknak a helyi szükségletek kielégítését követően a globális gazdaságban történő innovatív hasznosítása kiemelkedő ezen a téren. Együttműködések, összefogások kialakításával** hazánk legversenyképesebb településeinek súlyponti pozícióban kell a különböző nagytérségi városhálózatokba integrálódniuk.

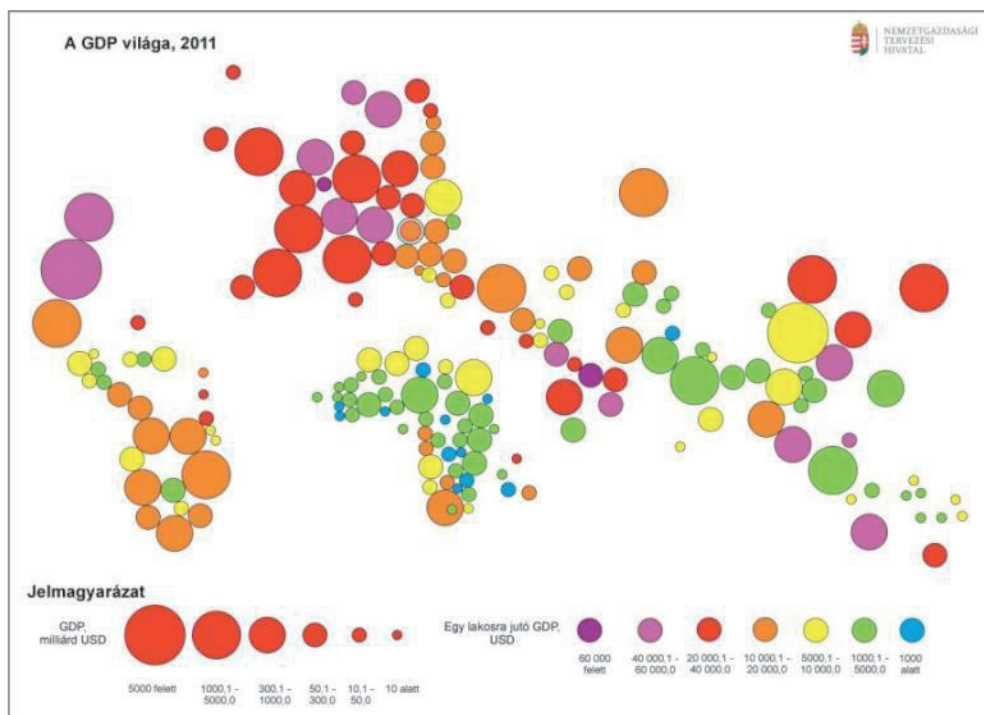
Ki kell használnunk a globális városverseny fokozódását

A globalizáció kitágította az elérhetőség fogalmát. A globális elérhetőség immár magában foglalja a minőségi infrastruktúrát (közlekedés és IKT), az alapvető nyersanyagokhoz, ivóvízhez, információhoz hozzájutást, a létező kapcsolat gyakoriságát és intenzitását, továbbá a hálózatépítést is. **A globális értelemben vett elérhetőség feltétele a köz- és a magánszféra együttműködésével megvalósuló, jól összehangolt helyi, regionális és nemzeti fejlesztési politika.**

Új értelemben vett elérhetőség

A magyar geopolitikának eközben figyelemmel kell kísérnie a világban jelenlevő **globális vállalatcsoportok térségünkre vonatkozó stratégiai elképzeléseit**, el kell végeznie a hazai célkitűzésekhez igazodó kapcsolódási pontjainknak feltárását. Ezek a globális szinten működő komplex vállalatóriások a helyi- és a világgazdaság egyre fajsúlyosabb szereplőivé válnak nem csak tőke- és beruházás koncentráló hatásuk miatt, de a tevékenységükhöz kötődő túlnyomórészt korszerű (szak)tudáskoncentráció miatt is.

A globális vállalatcsoportokk al való együttműködés megkerülhetetlen

2. ábra: Az egyes országok összes GDP-je és annak egy lakosra jutó értéke 2011-ben

1.1.2 Magyarország Európában

Az **európai integráció** az elmúlt években **fokozatosan erősödött**. Ez két dimenzióban is jellemző volt: egyrészt az integráció mélyült, az európai közös gondolkodás egyre több területen határozta meg a tagállamok fejlődését; másrészt a közös politikákhoz folyamatosan az országok egyre szélesebb köre csatlakozott. Így az Európai Unió legnagyobb bővítési hulláma zajlott le 2004-ben, ami 2007-ben és 2013-ban tovább folytatódott. Az addig tizenöt országból álló EU tagjainak száma jelentős mértékben megnőtt, így a közösségi politikáknak újabb és újabb területi kihívásokkal kellett és kell a jövőben szembenéznie.

Erősödő európai integráció

Magyarországon – a többi új tagállamhoz hasonlóan – azok a változások, amelyek az EU alapító tagállamaiban ötven év alatt zajlottak le, sokkal rövidebb idő alatt mentek végbe. Mindemellett a volt szocialista országokban az európai integráció különösen nagy változást hozott, hiszen rövid idő alatt a zárt tervutasításos rendszerből alakultak át nyílt piacgazdasággá, - a nemegyszer korábban is meglévő kulturális különbségekkel együtt – ami alapvetően változtatta meg a gazdasági és társadalmi körülményeket. **Magyarország - Európába és ezen belül a szűkebb környezetébe való - integrálódásának elősegítése, egy versenyképes és fenntartható együttműködési szerkezet felé való elmozdulása rövid és hosszú távon egyaránt a hazai társadalmi és gazdasági jólét és előrehaladás alapvető feltételeit jelentik.** Az Európai Unió bővítése nagyobb teret nyitott a versenyképes termelők és kereskedők számára, a munkaerő, a termékek és a szolgáltatások terén átjárhatóvá váltak a határok, jórészt közös jogi keretek között működnek a tagállamok. Ezek a tényezők nagyban befolyásolják az egyes hazai gazdasági szereplők, illetve az egyes térségek, városok lehetőségeit is, mind belföldi, mind pedig európai összefüggésben. A globális kihívások megválaszolásában is nagy segítséget nyújt az európai integráció, azonban nem szabad figyelmen kívül hagyni a szubszidiaritás elvét sem: amit nemzeti szinten hatékonyabban tudunk megoldani, azt nemzeti hatáskörben kell minél hamarabb megtenni.

Az új tagállamokban sokkal nagyobb ütemben zajlik az integráció

1.1.3 A közép-európai együttműködés katalizálása

Hazánk elsődleges feladata a **jobb geopolitikai helyzet kivívása** érdekében az, hogy minél szorosabb együttműködésre törekedjen a szomszédos országokkal és minél jelentősebb szerepet töltsön be a kelet-közép-európai régióban. Ezen törekvés kulcsfontosságú, hiszen egy szoros érdekegyezésre épülő Kelet-Közép-Európa lényegesen kedvezőbb pozíciót tud elfoglalni a geopolitikai palettán, mint a hasonló gondokkal küzdő, de magukra hagyatott kis országok. A **közép-európai integráció katalizálása** a magyar geopolitika azon szelete, amelyre hazánk komoly befolyással lehet. Erre jó példa, a Romániával és Bulgáriával kibővített **Visegrádi Együttműködés**, amely releváns előrelépést jelent a kelet-közép-európai integráció felé.

Szorosabb együttműködés szükséges a környező országokkal

A **Nyugat-Balkán térsége** az EU bővítési politikájának egyik fontos iránya. Elsősorban az európai integráció kínál lehetőséget arra, hogy a régió országai kitörjenek a délszláv háborút követő stagnálásból. Hazánk Balkán-politikájának egyik központi kérdése a balkáni országok által igénybe vehető uniós források (különösen az előcsatlakozási eszközök, IPA) aktív és hatékony felhasználásának elősegítése, többek közt az EU-csatlakozás, az uniós pénzfelhasználás, az intézményfejlesztés, illetve a demokratikus átmenet terén szerzett tapasztalataink átadásával.

Tapasztalatok átadása a nyugat-balkáni országoknak

A **Nyugat-Balkán dinamikus piaca**, fejlődési potenciálja, energia és nyersanyag forrásai, élelmiszer és más hagyományos áruigénye, a még megmaradt privatizációs lehetőségek, a szükséges infrastrukturális fejlesztések, illetve a nemzetközi finanszírozású projektekben való részvételi lehetőségek számos kedvező kapcsolódási pontot kínálnak fel a magyar gazdaság szereplőinek is, amelyek közül többen a térség ismerete, a kulturális hasonlóságok kapcsán még helyzeti előnnyel rendelkeznek egyéb, elsősorban nyugat-európai versenytársainkkal szemben. Alapvető érdekünk, hogy a balkáni térség felzárkóztatásában a magyar (kül)gazdaság minél kedvezőbb arányban tudja kivenni a részét.

Kiemelt feladat a magyar (kül)gazdaság számára a balkáni felzárkóztatáshoz való kapcsolódás

Az EU makro-regionális stratégiái, mint amilyen a **Duna Régió Stratégia**, illetve az annak eredetileg mintát szolgáltató Balti-tengeri Stratégia, a térség országai és civil szférája által kezdeményezett projektek útján erősítik a nagytérség területi, gazdasági és társadalmi kohézióját. Hazánk gazdaságilag, biztonságpolitikailag és a külhoni magyarság szempontjából is a Duna-völgy olyan „zöld” szemléletű, a meglévő táji és természeti, valamint épített örökség értékeit megőrző, erőforrásként használó fejlesztésében érdekelt, amely a környezetvédelmi szempontok maradéktalan érvényesítése mellett valószínűleg meg a Duna Régió Stratégia közlekedéspolitikai és gazdaságfejlesztési céljait.

Jelentős szerepvállalás szükséges az EU makro-regionális stratégiáiban

1.1.4 Együttműködés a Kárpát-medencében

A különböző térségek növekvő kölcsönös függése miatt egyre nagyobb az igény a szorosabb kapcsolatok iránt közvetlen környezetünkben is. A **Kárpát-medence országait** közös múltjuk mellett szorosan összeköti hasonló gazdasági fejlettségük, életszínvonaluk, a valamennyiükre jellemző külső gazdasági hatásoknak való erős kitettség, és közösek az elmúlt évtizedben gyorsan növekvő társadalmi feszültségek, valamint az egységes természeti környezettel összefüggő problémák is. Ennek ellenére a Kárpát-medencei gazdaság nem tekinthető egységesnek, az egyes országok közötti kereskedelem bővítésében még jelentős tartalékok vannak, a hasonló adottságok pedig inkább egymás konkurensévé teszik őket a globális versenyben, amit csak tudatos, tervezett együttműködéssel lehet feloldani. A **Kárpát-medence országainak szorosan együtt kell működniük** számos, elsősorban gazdasági és logisztikai-kereskedelmi területen, jobban ki kell használniuk közös értékeiket, adottságaikat és közös történelmüket, ezáltal növelve a térség fenntartható versenyképességét. Az együttműködést nehezítő, helyi vagy regionális szintű akadályok lebontása segíti a határ

A közös adottságokra épülő összehangolt fejlesztéspolitikák a van szükség a térségben

menti régiók emberi, kulturális, gazdasági és természeti erőforrásainak jobb kihasználását is, csökkentve e térségek periférikus jellegét és társadalmi kirekesztettségét. A fenyegető globális kihívások, mint az éghajlatváltozás, egyéb környezeti válságok, a demográfiai változások, a migráció, illetve az energiaellátás kérdései is összehangolt cselekvéseket kívánnak meg. A kárpát-medencei együttműködés szükségszerűsége a jelentős nemzetbiztonsági kockázatot jelentő külső, uniós határok védelme és ellenőrzése terén is jelentkezik, amely a Nyugat-Balkán EU-s integrációja után is aktuális marad, tekintettel a Balkánon, majd Közép-Európán áthaladó kábítószér-, fegyver- és embercsempészetre. E téren jelentős terhelés hárul délkeleti határainkra, és emiatt Magyarország ennek a nemzetbiztonsági térségnek kiemelt szereplője. Déli és keleti szomszédjaink európai integrációjának elmélyülése különösen fontos Magyarország számára, hiszen a halványuló határokon átnyúló területfejlesztés lehetőségein túl a **magyar kisebbségek jelenléte külön erőforrást jelenthet** tágabb régióink kohéziójának megteremtéséhez.

A Kárpát-medencében alakuló együttműködésben a közös, interetnikus érdekeken alapuló, szinergikus kapcsolatkeresés elsődlegessége mellett **Magyarországnak különleges lehetősége, egyben feladata van**, hiszen a magyarság nyelvével és a teljes térségen átívelő kapcsolatrendszerével a leghatékonyabb összekötő kapocs lehet a térségben. A határainkon túl élő magyarok jelentik azt a mindeddig kevésbé kihasznált erőforrást, akiken keresztül a magyar gazdaság a legnagyobb eredménnyel hozzá tud járulni ezen együttműködéshez. Az elmúlt közel száz év során sohasem voltak a Kárpát-medencei és közép-európai kooperáció feltételei annyira kedvezőek, mint napjainkban. Ennek érdekében törekedni kell a **szomszédos országokkal való partneri viszony kölcsönös előnyök elvén alapuló elmélyítésére** és a közösen támogatható fejlesztési programok megvalósítására.

Kedvezőek a Kárpát-medencei kooperáció külső feltételei

Közép- és hosszú távú cél, hogy a Kárpát-medencei gazdasági tér főbb jellemzői között az alábbiak is realizálódjanak:

- a térség országai magas szinten integrálódnak a nyugat-európai országok gazdasági erőterébe;
- a régióon belüli vertikális integráció növelésével, a térségi termékekkel részben kiválthatóvá válik a távoli piacokról származó import;
- a helyi és a globális gazdasági szereplők kölcsönös előnyökön alapuló együttműködésével a térség országaira jellemző duális gazdasági szerkezet egyre inkább kiegyensúlyozódik;
- a Kárpát-medencei térségben az integrációt segítő összehangolt infrastrukturális és munkaerő-piaci feltételek jönnek létre;
- növekszik a hazai vállalkozások szomszédos országokba irányuló kivitele;
- a magyar gazdaság növeli a szomszédos országokban befektetett működő tőke mennyiségét;
- a magyar gazdaság növekedésének jelentősebb hányada származik a bruttó nemzeti termék növekményéből;
- a hazai kis- és középvállalkozások a Kárpát-medencei léptékű erőforrás- és piaci tervezésen keresztül hatékonyan hozzájárulhatnak a munkahelyteremtéshez és a növekvő exporthoz;
- a magyar gazdaság pozícióinak szomszédos országokban való megerősödése által javulhat a határokon túli magyar gazdasági szereplők helyzete.

A Kárpát-medencei gazdasági tér segítheti az ország gazdaságának előrelépését

A **határon átnyúló együttműködések** különböző, a nemzetiségtől független formái (határmenti megyék, Euro-régiók, Európai Területi Társulások) hozzájárulhatnak a határon átnyúló várostengelyek, a településközi és végső soron a Kárpát-medencei kapcsolatok megerősítéséhez, szorosabbra fűzéséhez, a Kárpát-medencei gazdasági tér megteremtéséhez, a határmenti elmaradott térségek fejlesztéséhez, az épített örökség és természeti értékek megőrzéséhez, továbbá az összehangolt környezetvédelmi,

A határmenti együttműködések kulcsszerepet kapnak a kapcsolat-építésben

turisztikai, kulturális és közegészségügyi, valamint egészségügyi ellátás-szervezési programok megalapozásához.

1.2 Gazdasági erőforrásaink, gazdasági kihívások és trendek

1.2.1 Globális kihívások: átalakuló gazdasági erőegyensúly, adósságválság, új kapcsolatrendszerek

Az elmúlt évek világgazdasági folyamatai erőteljesen éreztetik hatásukat az európai gazdaságban. A gazdasági növekedés fenntartása egyre nagyobb erőfeszítéseket követel az európai kormányzatoktól, amelyhez magas államadósság, a nemzetgazdaságok finanszírozási nehézségei, a pénzpiacok erős befolyása párosul. A világgazdasági súlypontok áthelyeződésével az **EU gazdasága egyre nagyobb versenynek van kitéve a feltörekvő gazdaságok részéről**, és nagy belső feszültséget okoz a jelentős munkanélküliség. A gazdasági válság a fejlett országok fogyasztását ugyan visszavetette több téren is, de a feltörekvő országokban is terjedő fogyasztói szemlélet minden eddiginél nagyobb és sok szempontból **egyre kevésbé kielégíthető keresletet** indukál. Az elkövetkező években, évtizedekben **Európának számos gazdasági kihívással kell szembenéznie**. Ezek közé tartozik az államadósságok kontroll alatt tartása, a foglalkoztatás növelése, a megfelelő jövedelmek biztosítása, a növekedést a fenntarthatóság követelményeivel összhangban biztosító gazdasági versenyképesség megőrzése, illetve a várható energiaválság kezelése.

Átrendeződő világgazdaság, erősödő verseny

A 2008-ban elindult gazdasági válság következményeként **2011 második felében az Európai Unió egyes tagországaiban kiteljesedtek az adósságválság jegyei**, amelynek hatására 2012-ben a külpiacon konjunktúra újra lejtőre került, ami a pénzpiacok teljesítményében is jelentősen meglátszott. Az adósságválságtól leginkább az euró övezet periférikus tagjai szenvednek (Görögország, Spanyolország, Portugália, Olaszország, Írország), de közvetve az egész eurózónára, illetve az EU országokra is jelentős hatást gyakorol. Az adósságproblémák növekvő piaci volatilitást és a finanszírozási költségek emelkedését eredményezik, ami az európai bankrendszer gyengélkedésével, a fiskális kiigazító intézkedések szükségességével, illetve annak gazdasági, politikai, társadalmi dimenzióival (korlátaival) párosul.

Az adósságválság jelentős hatást gyakorol az eurózónára

Magyarország nyitott gazdasága és örökölt magas államadóssága következtében **rendkívüli mértékben kitett a világgazdasági folyamatoknak**, a pénzpiaci mozgásoknak, valamint azoknak a gazdaságoknak, amelyekhez a legerősebb gazdasági kapcsolatok fűzik. Az országban a foglalkoztatás kritikusan alacsony, a jövedelmek messze elmaradnak az európai színvonalától, valamint a növekvő infláció következtében vásárlóértékük is folyamatosan csökkent. A gazdaság szétszakadt a globális gazdaságba ágyazódó globális vállalati szférára és az azokra felfűződő vagy a helyi gazdaságban tevékenykedő helyi vállalkozásokra. Az ország termelő gazdasága döntően alapanyag-termelő vagy beszállító jellegű, alacsony hozzáadott értékű tevékenységek jellemzik, a helyi gazdaság gyenge. Több olyan erőforrásunk is van azonban, amely átgondolt fejlesztéssel gazdasági fejlődésünket megalapozhatja: az ország kedvező geostratégiai fekvése, az innovációs potenciál, az agrár- és élelmiszer-gazdasági potenciál, a szabad munkaerő, a képzett munkaerőt biztosítani képes szakképzési rendszer és felsőoktatás. **Gazdasági fejlődésünk kulcsa az a gazdaságstratégiai paradigmaváltás**, amely a magas hozzáadott értéket adó ágazatokra és tevékenységekre, a versenyképes ágazatokra, az ezeket megalapozó szakképzésre és felsőoktatásra, a belső piacot biztosító helyi gazdaságra, a termelékenység és a foglalkoztatás növelésére, valamint a megtermelt érték nemzetgazdaságban tartására, a vállalkozói és fogyasztói tudatosságra épül.

Gazdaság-stratégiai paradigmaváltás szükséges

A szakképzés és felsőoktatás átalakítása már elindult annak érdekében, hogy a kibocsátott munkaerő szerkezete és minősége megfeleljen a gazdaság és társadalom

elvárásainak, szükségleteinek és biztosítsa az uniós átlaghoz közelítő foglalkoztatási szintet. Kiemelten fontos a természettudományos, műszaki, magasan kvalifikált, tudományos fokozattal rendelkező szakemberek számának növelése, annak érdekében, hogy a jövőbeni fejlődésünket meghatározó innovációk humán bázisa biztosítható legyen.

Magyarország rendelkezik olyan gazdasági erőforrásokkal, amelyek révén a globális gazdasági versenyben hosszú távon helytállhat, és a jelenlegi pozícióit jelentősen javíthatja. Átgondolt, fókuszált gazdaságfejlesztéssel megerősíthetők azok az ágazatok, gazdasági tevékenység- és termékkörök, amelyekkel Magyarország jelen tud lenni a reálisan elérhető globális résekben. Kiemelten fontos az országban, az ország erőforrásainak felhasználásával megtermelt értékeknek, illetve a belőlük keletkező haszonnak a helyben tartása, az ország javára fordítása.

Gazdasági erőforrásaink, értékeink:

- ❖ Geostratégiai fekvésünk alapján több szegmensben gazdasági csomópont (HUB) lehetünk.
- ❖ Jelentős munkaerő potenciállal rendelkezünk a fizikai és a szellemi szakmákban is.
- ❖ Céltudatos tehetségtámogató és -fejlesztő programjainkkal elősegítjük a tehetségek kibontakozását.
- ❖ Természeti erőforrásainkra alapozott agrár- és élelmiszergazdasági potenciálunk önellátást és exportot is lehetővé tesz, minőségi élelmiszertermeléssel.
- ❖ Jelentős ivóvíz, gyógy- és termálvíz, valamint nyersanyag vagyonnal rendelkezünk.
- ❖ Számos, jelenleg importból fedezett termék esetében ipari, feldolgozóipari hagyományunkra és innovációra alapozva a hazai gyártás növelhető pl. járműipar, gépgyártás, könnyűipar.
- ❖ Iparunk, feldolgozóiparunk és az agrárszektor fejlesztéséhez potenciálisan biztosítható a mérnök- és szakképzési háttér.
- ❖ Külföldön munkát vállaló kutatóink, orvosaink, mérnökeink, szakmunkásaink visszatérésével a termelékenységünk jelentősen fokozható.
- ❖ Egyetemeink, kutatóintézeteink innovációs kapacitására magas hozzáadott értéket adó feldolgozóipar, valamint a K+F szektor fejlesztése alapozható.
- ❖ Világpiacon is helytálló hungarikum termékeink vannak.
- ❖ A helyi energiatermelés, ellátás megerősítésével csökkenteni tudjuk energiatartósságunkat.
- ❖ Gazdasági tevékenységre alkalmas, jelenleg nem hasznosított iparterületekkel, telepekkel, üzemekkel rendelkezünk, ipari parkjaink jelentős szabad kapacitással bírnak
- ❖ A közép- európai térségben gazdaság-földrajzilag kedvező adottságú közlekedési adottsággal rendelkezünk
- ❖ Kulturális örökségeinkben rejlő erőforrásaink kiaknázásával, a nemzetközi gyakorlatnak megfelelő műemléki érték alapú hasznosítás megvalósításával a turizmus fellendíthető
- ❖ Határaink mentén magas a helyi és regionális együttműködések társadalmi, településhálózati, és gazdaságfejlesztési potenciálja.

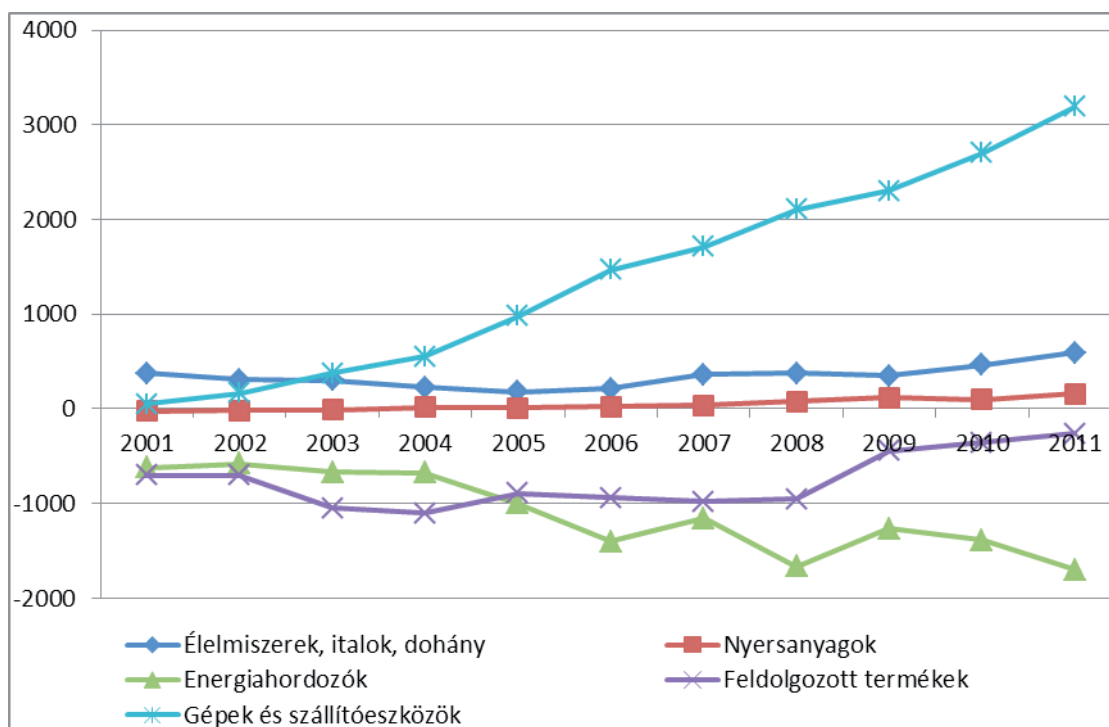
1.2.2 A gazdaságunk nemzetközi kitettsége

Magyarország gazdasága rendkívül nyitottnak számít, a hazánk által lebonyolított termék- és szolgáltatásexport GDP-hez viszonyított aránya 2011-ben 91,3% volt, ami az egyik legmagasabb Európában. A behozatal esetében hazánk szintén magas, 84,6%-os GDP-hez viszonyított aránnyal rendelkezett. Magyarország tehát az export-orientáció mellett Európa egyik leginkább importfüggő országa is, amelynek egyik oka, hogy az exporttermelésünknek rendkívül magas az importrátája. Ide kapcsolódik hazánk magas nyersanyagigénye, illetve az, hogy az ellátási láncban kevés a versenyképes, magas termelékenységű magyar vállalkozás.

Nemzetközileg kitett, export- és importorientált gazdaság épült ki

Külkereskedelmünk mind földrajzilag, mind az ágazati szerkezet, mind az exportáló vállalatok mérete szerint meglehetősen koncentrált, ami komoly kockázatot jelent. Kivitelünk több mint háromnegyede az Európai Unióba irányul, elsősorban Németországba, Romániába, Szlovákiába, Ausztriába és Olaszországba. Importunk pedig több mint kétharmad részben az Unióból származik. Export és import oldalon egyaránt Németország a legnagyobb kereskedelmi partnerünk, mely a teljes kivitelünk és a behozatalunk negyedét adja. A termékek és szolgáltatások együttes külkereskedelmében mind a kivitelnek, mind pedig a behozatalnak a legnagyobb részét két kategória, a gépek és szállítóeszközök csoportja valamint a feldolgozott termékek teszik ki. A magyar gazdaság nemzetközi kitettségét tehát a nemzetközi kereskedelemre utaltság, az export-függőség jellemzi, így a hazai gazdasági fejlődést erősen befolyásolja, hogy mi történik exportpiacainkon. Az ottani gazdasági lassulás kihat a hazai fejlődésre. A külgazdasági kapcsolatokra utaltság felértékeli a magyar gazdaság nemzetközi versenyképességének jelentőségét és ezzel párhuzamosan, a kitettség oldása érdekében a helyi gazdaság erősödését. A külkereskedelmi termékforgalom 2012. január-októberben kedvező irányban változott, a kivitel volumene 2,4%-kal, míg a behozatalé csak 1%-kal nőtt és például a Kínába irányuló kivitelünk forintértéke 20,5%-kal emelkedett, miközben a kínai importunk gyakorlatilag nem változott.

Külkereskedelmünk erősen egyoldalú koncentrálttságot mutat

3. ábra: Külkereskedelmi egyenleg változása 2001-2011 között folyó áron, termékcsoportokra mérve (milliárd forint) (Forrás: KSH)

Magyarország nemzetközi kitettségét tovább növeli, hogy korábban az ország az államadósság finanszírozásához jelentős külső hiteletet vett fel. A külföldiek által

Rendkívüli mértékű a külső eladósodott-

birtokolt államadósság aránya hazánkban kiemelkedően magas. Az ország sebezhetőségét még inkább fokozza, hogy a teljes – a háztartásokat, a vállalatokat és a bankokat is figyelembe vevő – **külső adósság** szintje szintén **kimagasló**. Ebben szerepe van az utóbbi szűk évtizedben felfutó deviza alapú hitelezésnek és az államadósság külső forrásból történő finanszírozásának is. A **külfölddel szembeni eladósodottságunkat** jelzi, hogy az ország bruttó külső adósságállománya 2011-ben a GDP 101,7%-át jelentette.

ságunk

Magyarország külső egyensúlyának helyreállítása terén azonban kedvező folyamat mutatkozott az utóbbi 2–3 évben. A 2010-ben pozitívba fordult folyó fizetési mérleg egyenlege 2012-ben a GDP arányában **1,6%-ot tette ki (az előzetes adatok alapján)**. 2011-ben a mérlegelem egyenlege némileg romlott, a GDP 0,9 %-a volt, amely 1,6 százalékponttal alacsonyabb az előző évi GDP arányos adatánál. 2009 második negyedéve óta minden negyedévben a reálgazdasági többlet meghaladta a jövedelmek hiányát. Ennek hátterében a globális gazdasági válság következtében **csökkenő importigény** állhatott, emellett pedig az **exportvolumen dinamikus növekedése** is látható volt. 2010-ben a tökemérleg többlete is jelentősen emelkedett, 2011-ben a **GDP 2,4%-át tette ki** a szufficit mértéke, így hazánk külfölddel szembeni nettó finanszírozási képessége is javult.

Javuló
külkereskedelmi
mérleg, fordulat a
külső egyensúly
helyreállításában

1.2.3 Duális gazdaságunk felértékeli a hazai kis- és középvállalkozásokat

Magyarországon a rendszerváltás utáni folyamatok egyik negatívuma a **duális gazdaság** – a globális piacon versenyző nagyvállalatok és a hazai kis- és középvállalkozások kettősségének – kialakulása volt, amely a foglalkoztatásra és a versenyképességre, így összességében a növekedésre is fékező hatást gyakorolt. A 2008-as gazdasági világválság miatt a foglalkoztatás és a versenyképesség nem tudott javulni, a **külföldi tulajdonú multinacionális vállalatok** is megéreztek hatását, és a válság tovább fokozta a kkv-k sérülékenységet is. A kedvezőtlen folyamatok ellenére továbbra is a **hazai kis- és középvállalkozások biztosítják a foglalkoztatás legnagyobb részét**.

A hazai KKV-k
foglalkoztatási
potenciálja
jelentős

A külföldi vállalkozások súlya a nemzetközi arányokat tekintve is kiemelkedő, a külföldi tulajdonosoknak egyre nagyobb és a rendszerváltás óta jelentősen emelkedő részesedése van a vállalati tulajdonban. A külföldi érdekeltségű vállalatok állították elő 2009-ben a nem pénzügyi tevékenységet folytató vállalkozások körében a hozzáadott érték 49,1%-át és az export több mint 80%-át, valamint a feldolgozóipari termelés kétharmadát. A vállalati szektort tekintve a **külföldi tőke a termelőeszközök felét birtokolja**, ezzel a hozzáadott érték közel felét állítja elő a foglalkoztatottak negyedével. A külföldi vállalkozások jövedelmezősége is lényegesen meghaladja a hazaiakét, és az export részesedése is magasabb az árbevételből, mint hazai társaiknak.

Külföldi tulajdonú
vállalatok jelentős
súlya

Az előzetes várakozásokkal ellentétben a **külföldi tőke megjelenése nem járt együtt az azok beszállítóiként működő hazai tulajdonú kis- és közepes vállalatok fejlődésével**. A legdinamikusabban növekvő gépipari termelés kezdettől fogva erősen támaszkodott az importra, s a hazai tulajdonú beszállítói kör keveset bővült. A külföldi tőke beáramlása tehát nem ösztönözte a többi szektort a termelés bővítésére és korszerűsítésére, a hazai erőforrások közül jobbra csak a munkaerőre támaszkodott.

A beszállítói KKV-
k fejlődése
elmarad

A rendszerváltás utáni gazdasági növekedés és az újraiparosodás motorjai a külföldi **működő tőke befektetések** voltak, segítették a gazdaság átstrukturálódását, a fejlett technológia, technika, vállalati kultúra meghonosítását. A külföldi beruházások termelési értékük és foglalkoztatottjaik kiemelkedő jelentőségénél fogva az ország területi szerkezetének átalakításában is meghatározó tényezővé váltak. 2010-ben Közép-Magyarország valamint a Nyugat-dunántúli és a Közép-dunántúli Régió volt a külföldi tőke leteleplésének kitüntetett területe. Ezeken a területeken a közeli nyugati kapcsolat,

A külföldi
befektetések
elsősorban a
fejlett térségekbe
érkeztek

a megfelelően kiépített közlekedési infrastruktúra, a nyelvtudás, a képzett munkaerő jelentik a fő vonzerőt. A területi koncentráció csökkenését a külföldi tőke telepítő tényezőinek részleges térbeli szétszóródása, szétterjedése tette lehetővé. Ennek legjobb példái a fokozatosan kiépülő autópálya hálózat mentén letelepülő külföldi vállalatok. A telepítő tényezők között a közlekedési infrastruktúra mellett szerepet játszik még a kedvező földrajzi fekvés, a meglévő szolgáltatások köre és színvonala, az ipari parkok, az általuk kínált infrastruktúra, az önkormányzatok kínálta egyéb szolgáltatások/előnyök és támogatások, a már meglévő ipar.

A **hazai tulajdonú vállalatok termelési láncba történő mélyebb integrálása**, a magyar tulajdonú vállalatok belső piacon történő megerősítése, valamint az exportpiacokon jelenlété, a külföldi piacokon is versenyképes termékeket előállító, **magyar tulajdonú vállalkozások további terjeszkedésének elősegítése** régóta meglévő elvárás. A hazai vállalatok beszállítói szerepkörének erősítésénél eddig alkalmazott technikák nem voltak igazán eredményesek. Ezen segíthet a klaszterizáció, amely a kkv-k nemzetközi piacra lépését, a márkaépítést, valamint a hatékonyságot jelentősen megkönnyítheti. A klasztereken túl a gazdasági kamarák is közreműködhetnek a multinacionális cégek felé történő közvetítésben, beszállítói vásárok szervezésével. A hazai vállalatok termelési láncba integrálása mellett támogatni kell a korábban megszűnt, de piaci kereslettel bíró iparágak újraélesztését is, akár a járműgyártás területén is. A hazai kkv-k esetében indokolt egy olyan külkereskedelmi kapcsolatokat építő szervezet felállítása, amely segítené piacra jutásukat. Fontos az internetes piackutatás, piaci kapcsolatépítés fejlesztése is.

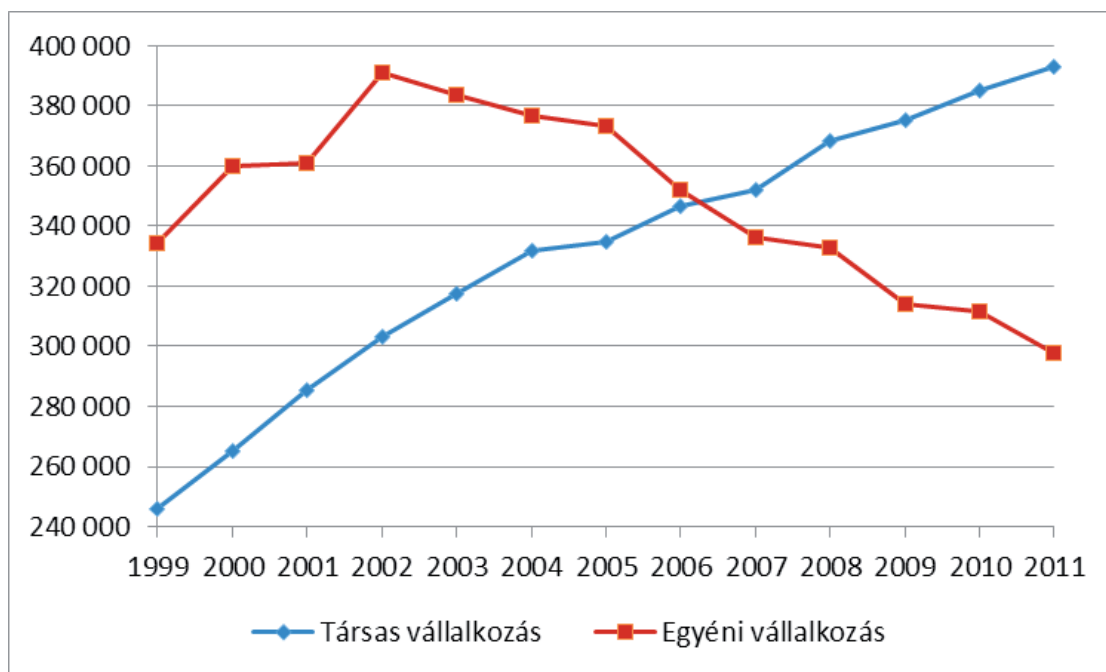
Megindulhat a hazai vállalatok helyzetbe hozása

Az elmozdulás érdekében a **magyar Kormány több jogszabályt is meghozott**, ezeket a célokat az Alaptörvényben is rögzítette és átszervezte a gazdaságfejlesztési támogatások rendszerét is, így jelentősen csökkentették a pályázatok számát, egyszerűsödött a pályáztatási eljárás, valamint a pályáztatási intézményrendszer. Az integráció a hazai tulajdonban lévő kis és közepes cégek fejlődési esélyeinek növelésével, a beszállítói kapcsolatok ösztönzésével lehetséges, a fejlesztések egyrészt ágazati, másrészt területi stratégiák összehangolását igénylik.

Egyszerűsödő pályázati rendszer

Hazánkban a **működő vállalkozások száma** 2003–2006 között 0,4%-kal, 2006–2011 között további 1,1%-kal **csökkent**. Árnyalja képet, hogy a társas vállalkozások száma 9,2%-kal, illetve további 14%-kal nőtt. A működő vállalkozások számának csökkenését az egyéni vállalkozások esetében mérhető jelentős visszaesés okozza, hiszen 2003–2006 között közel 9%-os és 2006–2010 között pedig már 11,4%-os csökkenés mutatható ki.

Egyéni vállalkozások jelentős csökkenése

4. ábra: A Magyarországon működő vállalkozások számának változása (db) (Forrás: KSH)

A hazai kis- és középvállalkozások jelenleg több akadállyal szembesülnek további növekedésük szempontjából. Ilyen a **forráshiány, a szükséges menedzsmentismeretek hiánya**, valamint a túlzott adminisztráció és bürokrácia, az elvonások továbbra is magas mértéke. Ezek együtt azt eredményezik, hogy jelenleg hazánkban **csak kevés gazdasági szervezet tud versenyképes módon megjeleni** úgy a hazai, mint a nemzetközi piacokon. A hosszú ideje fennálló problémák okozzák a magyar gazdaság duális jellegét, amelyet a reálgazdasági számok is tisztán mutatnak.

A duális gazdaság kialakulásának hátterében a hazai KKV szektor forráshiányos helyzete húzódik meg

A 2008. évre vonatkozó ágazati kapcsolatok mérlege szerint a GDP 26 543 milliárd forintot tett ki piaci áron, aminek **megközelítőleg háromnegyedét hazai tulajdonú vállalatok állították elő**. A foglalkoztatottak létszámát tekintve a hazai vállalatok részesedése 80%. A hazai vállalkozások bár nagyobb szerepet töltenek be a foglalkoztatásban és bruttó hazai termék előállításában is, **működésük kevésbé hatékony, mint a külföldi tulajdonú vállalkozásoké**. A hazai és a külföldi tulajdonú szektorok GDP részesedésének és foglalkoztatási részarányainak hányadosából képzett termelékenységi mutatószám a külföldi vállalatok esetén átlagosan háromszorosa a magyar vállalatok értékének. Ez a tendencia nem csupán aggregált szinten, hanem az egyes iparágak szintjén is megfigyelhető.

A külföldi tulajdonú szektorokhoz képest a hazai teljesítmény kevésbé hatékony

A **külföldi tulajdonú szektorok** esetében kivétel nélkül minden ágazatról elmondható, hogy a **GDP-ből való részaránya meghaladja a foglalkoztatottságban betöltött szerepét**. Különösen szembetűnő a hazai és a külföldi tulajdonú ipari szektor összehasonlítása, amely jól érzékelteti a termelékenységben meglévő különbségeket. Ettől a trendtől jelentős **eltérés csak az ingatlanügyek esetében figyelhető meg**, amely a GDP 8,3 százalékát állítja elő, miközben a foglalkoztatásból történő részesedése csupán 0,9 százalék. Mind a foglalkoztatást, mind a GDP-ből való részesedést tekintve a legnagyobb súlya a vállalati szektorának van.

A hazai tulajdonú szektorok szerepe a foglalkoztatásban nagyobb

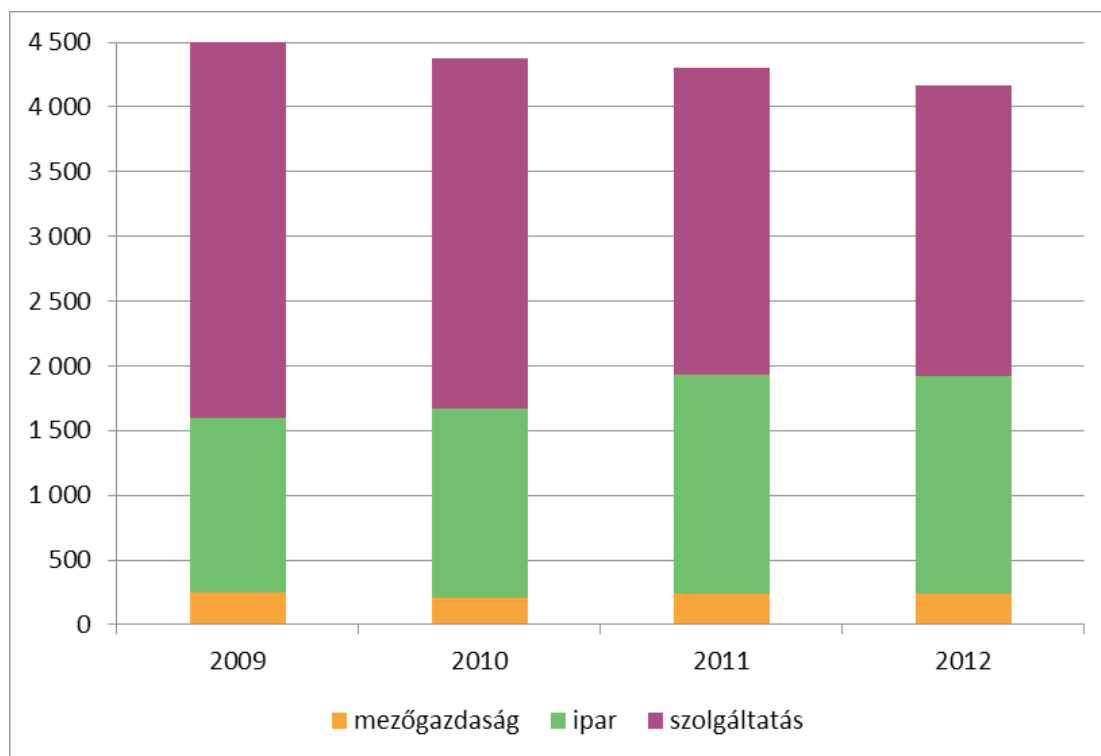
A versenyképesség szempontjából hangsúlyos a **vállalatközi együttműködés, a helyi gazdasági kapcsolatok, szerveződések, a hálózatosodás** szükségessége. Jelenleg az alacsony szintű hálózatosodás, az alapvető bizalomhiány a kkv-k körében negatív hatással van a gazdaság versenyképességére. A **vállalkozói bizalom a versenyképes gazdaság egyik alapja**, ezért a kölcsönösen előnyös gazdasági társulások létrejöttének elősegítése fontos fejlesztéspolitikai kérdés.

Magas a bizalmatlanság a vállalkozások körében

1.2.4 A beruházásokban vezet a tercier szektor

A beruházásoknak a szektorok közötti megoszlása is reprezentálja az egyes szektorok nemzetgazdaságban elfoglalt helyét. **A nemzetgazdasági beruházások terén legnagyobb szerepe a szolgáltató szektornak van** (2245 Mrd Ft, 53,8%, 2012.), azt követi az ipar (1682 Mrd Ft, 40,4%, 2012.), majd a mezőgazdaság (240 Mrd Ft, 5,8%, 2012.). A mezőgazdaság súlya az egyes megyéket vizsgálva elsősorban a termőhelyi adottságok függvénye. Az ipari beruházások területi szerkezete viszont már kizárólag a társadalmi-gazdasági adottságok eredménye. A kedvezőbb gazdaságstruktúrával, fejlett infrastruktúrával rendelkező, jó földrajzi helyzetben lévő térségek tőkevonzó-képessége erős, így elsősorban ezen régiókba érkezett több befektetés. A beruházások több mint fele a szolgáltatói szektorban realizálódott és ezek térben is koncentráltabban jelennek meg az iparhoz és a mezőgazdasághoz képest. **Hazánkban elsősorban Budapest és Pest megye a szolgáltatási beruházások preferált térségei.**

A szolgáltató szektor kiemelkedő szerepe a beruházásokban

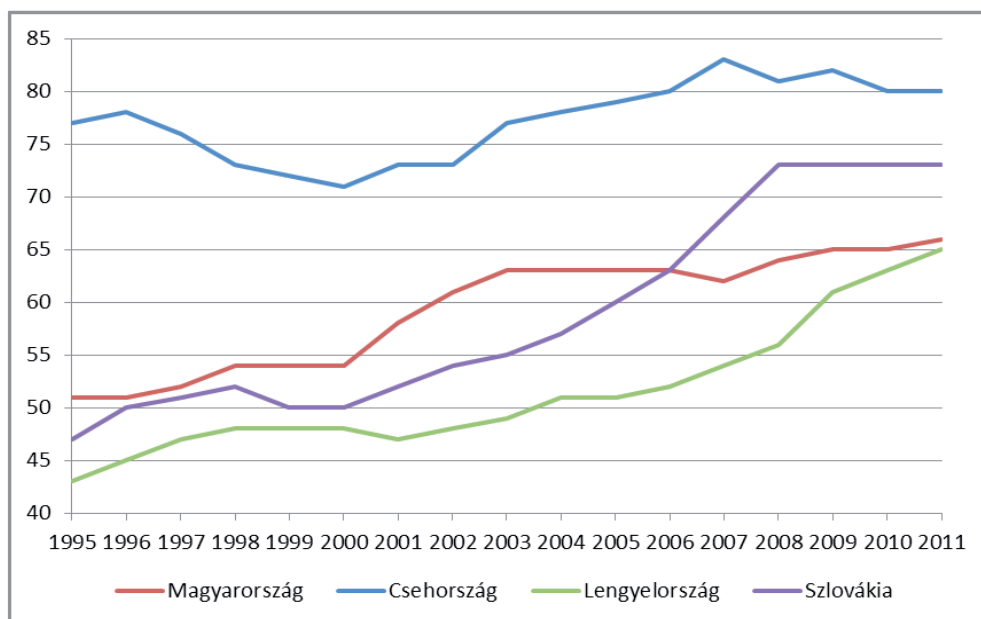
5. ábra: A gazdasági szektorok beruházásainak teljesítményértékei (folyó áron, Mrd Ft) (forrás: KSH)

1.2.5 Versenyképességi helyzetünk

A magyar gazdaság a 2000-es évek elején még a régió éllovasa volt a gazdasági növekedés ütemét tekintve, évi 4 %-ot meghaladó növekedéssel. Az évtized második felében ugyanakkor a visegrádi országok közül egyértelműen Magyarországot jellemezte a legszerényebb gazdasági növekedés, 2009 után pedig az egyik legnagyobb visszaesés. Ennek következtében **a magyar gazdaság felzárkóztatása teljesen megtorpan**: az egy főre jutó magyar GDP az EU átlagához viszonyítva **2011-ben alig haladta meg a nyolc évvel korábbi szintet**. Ugyanebben az időszakban a régió összes többi országára gyorsabb gazdasági növekedés és számottevő felzárkózás volt jellemző, s emiatt Magyarország korábbi előnye Lengyelországhoz képest minimálisra csökkent, Csehországhoz viszonyított lemaradásunk ugyan nem változott lényegesen, de Szlovákia az évtized közepén látványosan megelőzte Magyarországot. Fontos hangsúlyozni, hogy a magyar felzárkózási relatív potenciál romlása már 2003-tól – vagyis a 2006-ban kezdődő fiskális megszorításokat megelőzően – is jól látható volt, amikor ugyan még viszonylag dinamikus, évi 3–4 százalékkal bővült a magyar

A GDP alakulása jelezte a magyar gazdaság megtorpanását

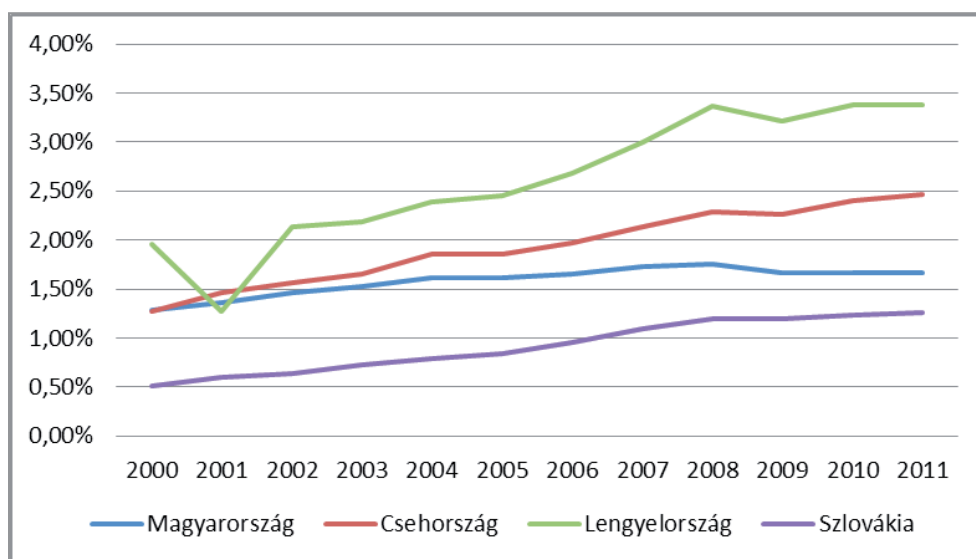
gazdaság, de a régió többi országának növekedése ezekben az években már lényegesen meghaladta a magyart.

6. ábra: Az egy főre jutó GDP (vásárlóerő-paritáson) alakulása (EU átlag = 100) (forrás: EUROSTAT)

Egy nyitott gazdaság versenyképességének másik fontos mérőszáma, hogy az előállított termékeket milyen sikerrel képes más országok piacán értékesíteni, vagyis exportálni. Magyarország az Európai Unió egyik legnyitottabb gazdasága, amely exportját az elmúlt évtizedben folyamatosan képes volt növelni (kivéve a 2009-es évet, amikor a kibontakozó globális válság nyomán a teljes világkereskedelem volumene jelentősen visszaesett). A magyar export bővülésének üteme ráadásul meghaladta az Európai Unió importjának növekedését, vagyis Magyarország piaci részesedése legfőbb export-felvevőpiacán növekedett. Ennek a növekedésnek az üteme ugyanakkor elmaradt a többi visegrádi országétól, az elmúlt évtizedre visszatekintve **Lengyelország, Csehország és Szlovákia részesedése az EU importján belül egyaránt jóval nagyobb ütemben bővült, mint Magyarorszáé.**

Bővülő export

7. ábra: Az EU teljes importjából való részesedés alakulása (Forrás: Eurostat)

A fenti jelenségek arra utalnak, hogy **a magyar gazdaság romló teljesítménye mögött nem annyira konjunkturális, hanem főleg strukturális okok, versenyképességi problémák húzódnak meg.** Ezt erősíti meg az egyes országok versenyképességének összehasonlítására használt, nemzetközileg elismert felmérések is. **IMD 2013. évi versenyképességi rangsorában Magyarország az 50. helyen szerepel, ami öthelyezésnyi visszalépést jelent az előző évhez képest.** 2005 és 2009 között több mint tíz hellyel romlott Magyarország pozíciója. A régió országait tekintve Magyarország továbbra is a középmezőnybe tartozik: Szlovákia, Csehország és Lengyelország (valamint a balti államok) Magyarország előtt, Szlovénia, Románia és Bulgária viszont Magyarország mögött állnak a rangsorban. **A World Economic Forum (WEF) 2012-ben megjelent globális versenyképességi rangsorában** (Global Competitiveness Report 2012–2013) Magyarország a 60. helyen szerepel, ami **12 helyezésnyi visszalépést jelent az előző évi 48. helyhez képest.** **A Doing Business 2012 októberében megjelent rangsorában Magyarország a 2011. évi 51. helyről az 54. helyre csúszott vissza.** A kelet-közép-európai EU-tagállamok közül öt ország előzi meg hazánkat (a három balti állam, Szlovénia és Szlovákia). Figyelemre méltó, hogy a régió belül mindössze két ország (Észtország és Szlovákia) tudott javítani helyezését az elmúlt évben, egy ország stagnált (Litvánia), a többiek mind visszaestek.

Versenyképességi
indexeink
javulóban

Az ágazati versenyképesség mérésekor elsősorban a **termelékenység**, valamint az **egységnyi kibocsátásra eső munkaerőköltség** alakulását érdemes megvizsgálni, az OECD: Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet adat bázisa alapján. Az egyes szektorok termelékenységének mérésére általánosan az egy foglalkoztatottra jutó hozzáadott érték mutatóját használják.

Termelékenység
az egyik fő
mutatószám

A hazai, nemzetgazdasági jelentőségű **iparágaink közül** (autó és járműipar; elektronikai iparágak, híradástechnika; egészségipar; gyógyszeripar; turizmus; mezőgazdaság, élelmiszeripar; építő- és építőanyag-ipar; logisztika; gépipar, szerszámgyártás; vegyipar) **a vizsgált 10 éves időszakban termelékenység szempontjából a 2000. évhez képest 10-ből 4 esetben volt tapasztalható romló tendencia.** A **legrosszabb teljesítményt az élelmiszeripar mutatta fel,** amelynek termelékenysége 27 százalékkal csökkent 9 év alatt, amelyet a turizmus, valamint az autó és járműipar követ. **A legnagyobb javulást a mezőgazdasági szektor érte el,** amely termelékenységét a vizsgált időszak alatt csaknem megháromszorozta, de jelentős javulás tapasztalható az elektronikai iparágak, valamint a gépipar-szerszámgyártás területén is. **A legstabilabb teljesítményt a logisztikai szektor produkálta,** amely a vizsgált időszakban kisebb kilengésekkel ugyan, de végig a 2000-es szint közelében mozgott. Másrészt viszont pl. a kelet-ausztriai

Kulcsiparágaink
teljesítménye az
elmúlt évtizedet
tekintve igencsak
hullámzó

térségekhez viszonyítva, ahol az elmúlt tíz évben nagyon jelentős fejlődésen ment keresztül a logisztikai ágazat, a hazai stagnálás nem mondható jó teljesítménynek.

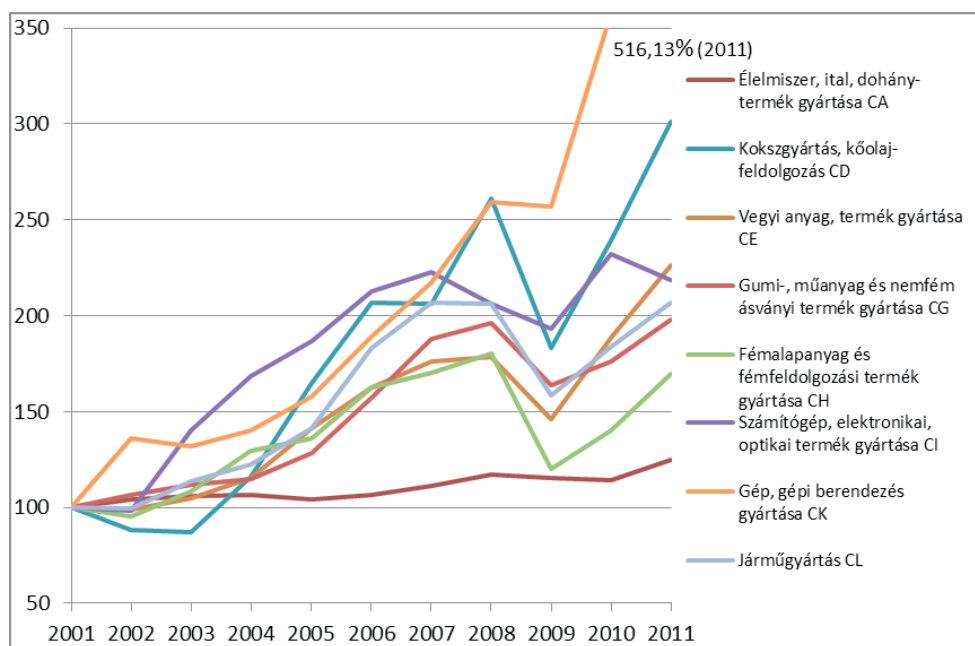
A **munkaerőköltséget figyelembe véve** az egyes kiemelt ágazatok versenyképességi helyzete egészen más képet mutat, mint a termelékenység esetében. **A vizsgált 10 iparágból mindössze kettő esetében figyelhető meg a mutató javulása 2000-hez képest.** A legnagyobb javulás az elektronikai iparágakban volt megfigyelhető, ahol a mutató értéke 2000-hez képest csaknem 28 százalékkal mérséklődött, azonban ehhez hozzá kell tenni, hogy a költségek az uniós átlagbéreknél alacsonyabb jövedelemre rakódnak. **Ezen kívül csupán a mezőgazdaságban volt megfigyelhető javuló tendencia.** A legrosszabb teljesítményt a vizsgált időszakban a turizmus mutatta föl, ahol az ULC (egységnyi kibocsátásra jutó munkaerőköltség) értéke csaknem két és félszeresére nőtt. Figyelembe véve, hogy az OECD adatbázisa alapján az ágazat termelékenysége jelentősen romlott 10 év alatt, az egy kibocsátásra eső munkaköltség megnövekedésében ez a tényező önmagában is jelentős szerepet játszhatott. A logisztika esetében ezzel szemben a duplájára emelkedő egységnyi kibocsátásra jutó munkaerőköltség a stabil termelékenység mellett a munkaerőköltségek szektorbeli növekedésére enged következtetni. A mutató alakulását tekintve a legkiegyensúlyozottabb teljesítményt a gépipar-szerszámgégyártás mutatta.

A munkaerőköltséget figyelembe vevő versenyképességi vizsgálatok általánosan romló tendenciát mutatnak

1.2.6 Feldolgozóiparunk a gazdaság húzóágazata

A rendszerváltást követően a hazai ipar mély válságba került, 1995-ben az ipari termelés az 1970-es évek szintjén mozgott. Ezután azonban **dinamikus fejlődés** indult el, amelynek **mozgatórugója a külföldi működő tőke nagyarányú beáramlása** volt. A rendszerváltás utáni politikai stabilitás, és a gazdasági reformok vonzóvá tették hazánkat a külföldi befektetők körében, amelynek következtében 2007-ig közel 100 milliárd dollárt fektettek be hazánkban. Ez a közép-európai országokban befektetett tőke 9,4%-át tette ki. Ezt a **folyamatos fejlődést törte meg a 2008-as gazdasági válság.** Az ipari termelés a válság miatti hatalmas visszaesést követően úgy tűnt, hogy ismét dinamikus növekvő pályára áll, de 2011-ben újra megtorpant, azonban összességében így is 5,4%-os emelkedést mutatott. Ehhez a megtorpanáshoz nagyban hozzájárult a nemzetközi gazdasági körülmények kedvezőtlen alakulása.

A gazdasági válság hazánkban a szekunder szektor teljesítményét vetette vissza

8. ábra: A magyar ipar főbb ágazatai értékesítésének változása (2001 = 100%) (Forrás: KSH)

Az utóbbi években a hazai ipar elsősorban a képzettebb munkaerőt foglalkoztató, **magasabb szinten automatizált iparágak terén fejlődött, és a munkaerő-intenzív, alacsonyabb automatizáltságú iparágakban veszített teret.** Az előbbi iparágakban a hazai bérek uniós bérekhez való felzárkózásának folyamatában – az időközben megszerzett tapasztalat és növekvő termelékenység révén – a magyar munkaerő emelkedő relatív bérszínvonal mellett is versenyképes maradhat.

A munkaerő-intenzív ágazatok ezek leginkább vissza

A magyar iparágak teljesítményét illetően megállapítható, hogy a **feldolgozóipar számít a gazdaság húzóágazatának.** 2005 januárja óta a feldolgozóipar a többi iparági főcsoporthoz képest – a 2008-ban kibontakozó válság kivételével – felülteljesített, átlagosan közel 4 százalékos ütemű bővülést tudott felmutatni. Ennek hátterében többek között a feldolgozóipar exportorientált jellege áll, így kedvező nemzetközi gazdasági környezetben számottevő növekedést tud felmutatni az iparág.

A feldolgozóipar a gazdaság húzóágazata

Az építőipari termelés 2005-ig dinamikus növekedést mutatott, majd **2006-tól minden évben elmaradt az egy évvel korábbtól.** 2007–2008-ban – leginkább a költségvetési beruházások visszafogása miatt – jelentősen csökkent az út- és vasútépítéssel foglalkozó szervezetek termelése, 2009-ben viszont a gazdasági válság építőipart is elérő hatását az útépitések ellensúlyozták. Az épített lakások száma, ami 2002 és 2009 között minden évben 30 ezer felett volt, 2012-re ennek mintegy harmadával esett vissza a lakásépítési piac telítődése és a válság következtében fellépő keresletcsökkenés miatt. Az építőipar teljesítményének visszaesése 2012-ben is folytatódott: a termelés 5,1%-kal alacsonyabb volt az egy évvel korábbinál, 2000 óta ebben az évben volt a legkisebb volumenű. A több éve tartó csökkenés következtében **2006 és 2012 között az építőipar termelése több mint egyharmadával esett vissza.** Egyre nagyobb figyelem fordul a válság közepette a felújításokra, a műemléki vagy nem védett, de építészeti értékű épületek felújítására, a barnamezős beruházásokra.

A gazdasági válság különösen érzékenyen érintette az építőipart

Jelenleg **az ipar húzóágazatai közé tartozik a járműipar és az elektronikai ipar.** Ez a két, számunkra igen jelentős alágazat a világgiazi folyamatokra rendkívül érzékenyen reagál, ezzel a magyar gazdaságot is instabillá téve. A **járműipari szektorban** a közvetlenül és közvetve foglalkoztatottak létszáma meghaladja a 100 000 főt. 2005 januárja óta átlagosan éves szinten 8 százalékos növekedési ütemet tudott felmutatni ezen feldolgozóipari alágazat, azonban a 2008 végén kibontakozó globális gazdasági válság idején az exportpiacok szűkülésével jelentős mértékben csökkent a termelés. A statisztikai adatok egyértelműen megmutatják az ágazat kiemelkedő jelentőségét, hiszen **még a válság idején is hatalmas nettó árbevételűt produkált (2008: 4 ezer Mrd Ft, az ipari termelés 15%-a).** A gazdasági kilátások javulásával azonban, éles irányváltást követően – amelyben ugyan az alacsony bázis is közrejátszott – jelentős bővülést mutatnak a járműipari termelési statisztikák. Az utóbbi időszak teljesítményét tekintve 2010 utolsó negyedétől kezdve viszonylag stabil, **10 százalék körüli növekedési ütemet tud felmutatni a szektor.**

Az ipar vezető ágazatai közé tartozik a járműipar és az elektronikai ipar

Az **elektronikai gyártóipar Magyarország legjelentősebb, legnagyobb növekedési potenciállal rendelkező szektora.** Hozzájárulása a GDP-hez (5,34%) nagyobb, mint a mezőgazdaságé, vagy a járműiparé, és bőven meghaladja a turizmus részesedését. A 2008-as **gazdasági válság kevésbé vetette vissza,** mint a feldolgozóipar többi alágazatát. A termelés jellemzően magas importaráta mellett történik, meglehetősen alacsony a hazai hozzáadott értéke és csekély (terméktől függően 5–10%-os) a magyar beszállítói részarány, mivel főleg külföldi piacra történő összeszerelés folyik hazánkban.

Az elektronikai gyártóipart kevésbé vetette vissza a válság

A **vegyipar** igen jelentős, az elektronikát és az autóipart is meghaladó hozzáadott értéket termelő ágazata a hazai gazdaságnak. A magas színvonalú képzés és a régi termelési tapasztalatok miatt vegyipari termelésünket **tekintve komoly versenyelőnyünk van a többi közép- és kelet-európai országhoz képest.** Bár egy sokoldalú, rugalmas ágazatról van szó, sajátos telepítő tényezői és magas technológiai költségei miatt térbeli megjelenése meglehetősen koncentrált; erősen kötődik az egyetemek és kutatóközpontok lokációihoz (Budapest, Debrecen, Veszprém, Miskolc és

Jó alapjaink vannak a vegyipar továbbfejlesztéséhez

Szeged domináns szerepet játszik). 2010-ben a vegyipar a feldolgozóipar árbevételének 22%-át adta, többet, mint az elektronikai ipar. Az autóiparhoz és az elektronikához képest a vegyipar piaci stabilabbak. Jelentős potenciált jelenthet a jövőre nézve a környezetvédelmi technológiák fejlesztése, a gyógyszeripar, a vegyipari gépgyártás és a rozsdamentes acéltermékek gyártása.

Az **egészségipar** egy újonnan megnevezett, **iparágakon átnyúló és azokat összekötő szegmense a magyar gazdaságnak**. Az egészségipar magában foglalja hazánk kivételesen gazdag termál- és gyógyvízkészletének sokrétű hasznosítását, az egészség megőrzését és helyreállítását valamint az egészségtudatos életmódot szolgáló kutató, termelő és szolgáltató tevékenységeket. **Rendkívül innovatív és kutatásigényes területei vannak**, jelentős, még részben kihasználatlan külpiaci lehetőségekkel, és igen komoly, tovább bővíthető munkaerőbázissal rendelkezik. Az egészségipar fejlődése és kiemelt kezelése kedvezően befolyásolhatja a számos gonddal terhelt egészségügy ellátó- és finanszírozási rendszerének elengedhetetlen reformjához szükséges széles körű konszenzus megteremtését. Az egészségipar **akkor lehet valóban kitörési pont, ha megfelelő, fizetőképés kereslet jelentkezik termékei és szolgáltatásai iránt**. A külföldi és a hazai keresletre egyaránt számítani és építeni kell. Olyan módon kell fejleszteni, hogy a fizetőképés külföldi kereslet kielégítése mellett, a kevésbé fizetőképés hazai rétegek se szoruljanak ki a minőségi ellátásból. Fejlesztési oldalról az egészségipart elsősorban a turizmusfejlesztési tervekkel, de ezen kívül a K+F, gyógyszer és gyógyászati segédeszköz-gyártással, orvosi szolgáltatásfejlesztéssel valamint a szakembergárda magas színvonalú oktatásával szükséges összehangolni.

Az egészségipar ez integrált gazdaságfejlesztés egyik mintaterülete, kitörési pontja lehet

Az egészségiparhoz szorosan kapcsolódó **gyógyszeripar egy rendkívül dinamikusan fejlődő iparág**: a gyógyszeripari termékek piaca az elmúlt években folyamatosan évi 10% körüli bővülést mutatott világszerte. A gyógyszeripari cégek mindegyikére jellemző a **különlegesen magas K+F+I ráfordítás**, mivel csak így tudnak versenyképesek maradni a rendkívül kompetitív piacon. A gyógyszeripar az átlagosnál nagyobb termelékenységgű és erősen exportorientált iparág, amely termelésének kétharmadát külföldön értékesíti. A gyógyszeripar a magyar gazdaság egyik olyan iparága, mely a válság ellenére is növelte a nemzetgazdasághoz való hozzájárulásának értékét.

Versenyképes gyógyszeripar

Az autóiparban történtek az elmúlt évek legnagyobb beruházásai: az Audi és a GM üzemfejlesztései nemzetgazdasági szempontból is meghatározóak. **2012-ben termelni kezdett a Mercedes kecskeméti gyára** is, amelynek tervezett teljes kapacitása évi 160 ezer gépkocsi. A hazai ipar szempontjából különösen figyelemreméltó a prémium kategóriás gyártók megtelepedése, ami garantálja és el is ismeri a hazai alkalmazottak magas műszaki és termelési ismereteit, színvonalát.

Továbbra is jelentős beruházások történnek az autóiparban

1.2.7 A biztonságos élelmiszerellátás felértékelési agrár- és élelmiszergazdaságunkat

Az ország **agroökológiai adottságai sokoldalú és minőségi élelmiszertermelést tesznek lehetővé**, ennek megfelelően erősek az **agrárhagyományaink**, erős a **lakosság mezőgazdasági kötődése**, és a kapcsolódó gazdasági tevékenységek révén a mezőgazdaság ma is kiemelten fontos szerepet vállal a vidéki térségek gazdaságában és foglalkoztatásában, valamint jelentős az exportképessége is. A mezőgazdaság mai állapota azonban nem ezt tükrözi. Az európai szinten egykor sikeres magyar mezőgazdaság belső problémái már az 1980-as évek elején láthatóak voltak, azonban az ágazat drasztikus erodálódása csak a rendszerváltás után kezdődött meg. Miközben a világ mezőgazdasági termelése 1989 és 2010 között 50%-kal bővült, a magyarországi termelés – jelentős ingadozással – **5–10%-kal visszaesett**. A **termelési szerkezet leegyszerűsödött** és a nagyüzemi kultúrák felé tolódott el. Hazánk jelenleg nem kellő mértékben használja ki az agrárgazdaságában rejlő adottságait.

Agrár-potenciálunk kedvező, de csak részben használjuk ki

A nemzetközi trendekhez hasonlóan Magyarországon is áthelyeződött a hangsúly az alapanyag-termelésről a szélesebb értelemben vett élelmiszerellátási-lánc alapanyag-termelést megelőző, illetve követő fázisaira, amelyek együttes aránya a GDP termelésben 10–12%-ra tehető. A **mezőgazdaság és az élelmiszeripar GDP-ből és a foglalkoztatásból való részesedése** azonban jelentősen **csökkenő tendenciát** mutat. 2011-ben a mezőgazdaság és az élelmiszeripar együttes részaránya az önfoglalkoztatás nélkül számított bér munkás foglalkoztatásból már csak 8% körül alakult, miközben ez az ezredforduló táján még meghaladta a 10%-ot. Nagy problémát jelent a gazdasági élet elöregedése is. Napjainkban minden harmadik mezőgazdasági foglalkoztatott 50 évesnél idősebb, ez néhány év, évtized múlva katasztrofális következményekkel járhat a mezőgazdaság számára.

A hazai termékekre épülő élelmiszeripar ág egyre inkább visszaszorul

Az elmúlt évtizedekben **duális gazdaságstruktúra** jött létre, ahol a földtulajdont tekintve elaprózott kisbirtokok, a földhasználatot tekintve azonban **növekvő koncentrációt** látunk. A duális struktúra megjelenik a földhasználatban, a gazdaságok piachoz való viszonyában, ahhoz való alkalmazkodóképességében is. A magyar agrárium egyik részét a hatékonyság-orientált, munkavállalói típusú foglalkoztatást biztosító, az elmúlt évtizedekben támogatáspolitikai eszközökkel jelentősen támogatott, jellemzően intenzív gazdálkodást folytató **nagyobb üzemek** adják, másik részét a nyugat-európai gazdaságstruktúrájának megfelelően kisebb üzemméretet képviselő, termelékenységre, felszereltségre, piaci versenyképességre tekintve igen heterogén **családi gazdaságok és kistermelői gazdaságok** alkotják. Utóbbiak eszköz- és tőkeellátottsága elmarad a nagygazdaságokétól. A piaci eredményességhez fontos, az európai szövetkezeti elveken nyugvó együttműködés máig nem tudott megerősödni, emiatt a kisgazdaságok piacra jutása, érvényesülése, a változó körülményekhez való alkalmazkodása nehezebb. Az **egyéni és családi gazdaságok** az önfoglalkoztatás révén, a családi munkaerőre alapozva azonos területre vetítve **nagyobb foglalkoztatási kapacitással** rendelkeznek, mint a nagygazdaságok, ezért kiemelkedő szerepük van a vidéki térségek gazdaságában és foglalkoztatásában. E kisebb mozaikokból építkező, rugalmasabb és színesebb gazdaságstruktúrához lényegesen **többféle tevékenység** – helyi feldolgozás, vendéglátás, kézművesség, kisipar, vidéki (falusi, tanyasi, öko- és egészség-) turizmus stb. – társítható, mint az általában leegyszerűsített gazdálkodási szerkezetű nagybirtokokhoz. Ezen ágazatok erősítésével tovább növelhető a vidéki munkahelyteremtés. Emellett az egyéni és családi gazdaságokra alapozó gazdasági szerkezet a környezeti erőforrások megőrzésére is alkalmasabb, mint a nagygazdaságokból álló agrárium.

A kistermelők, kedvezőtlen helyzete rontja a vidéki foglalkoztatottságot,

A **helyi termelés, feldolgozás és értékesítés**, a helyi termékek szervezett bejuttatása a kiskereskedelem rendszerébe helyi és nemzetgazdasági szinten is számottevő piaci lehetőségeket jelenthet. Ezért a hálózatos vidéki gazdaság kiépítése mellett már rövidtávon el kell érni, hogy a helyben termelt áruk és szolgáltatások helyi értékesítése legyen adómentes vagy csökkentett adókkal terhelt. Ezen kívül a helyben értékesítés fokozásának érdekében ésszerűsíteni szükséges az állategészségügyi és élelmiszerbiztonsági elvárásokat.

A helyi termékek a vidék legfontosabb kitérési pontjai

Hazánk **kedvező termőhelyi adottságokkal**, a termeléshez megfelelő éghajlattal és a mindezek révén **boldogulni szándékozó gazdálkodókkal** rendelkezik. További potenciálként értékelhető, hogy a **jó minőségű hazai termékek** iránt növekvő hazai kereslet kielégítése mellett mezőgazdasági termékeink korábbi jó hírnevének köszönhetően a határon túli piaci kapcsolatrendszer is újraépíthető, fellendíthető. A növekvő import ellenére a bővülő **agrár- és élelmiszer export** révén a külkereskedelmi mérleg évről-évre pozitív, exportkapacitásunk jelentős. Az ország **GMO mentessége** nagyon fontos piaci versenyelőnyt is jelenthet számunkra. Az agroökológiai adottságok változatos termékszerkezetet tesznek lehetővé, a szántóföldi növénytermesztés, a kertészet, a rét- és legelőgazdálkodás, az állattenyésztés megfelelő fejlesztések esetén komoly potenciállal rendelkezik. A **tájfajták, őshonos fajták, saját tenyésztésű intenzív fajtáink** jelentős termelésbiztonsági alkalmazkodást lehetővé tevő potenciált

Ideális termőhelyi adottságaink globális stratégiai értéket jelentenek

jelentenek, amelyekre a táji adottságokhoz alkalmazkodó, azokra ráerősítő gazdálkodást lehet építeni. Ennek génbanki hálózata Magyarországon még rendelkezésre áll.

A mezőgazdaság fontosságát emeli ki, hogy **2011-ben ez az ágazat érte el a legnagyobb növekedést, 24%-kal nagyobb hozzáadott értéket előállítva, mint egy évvel korábban.** Ez rámutat arra is, hogy a meglévő eszközökkel és termelési szerkezettel is jelentős növekedési potenciál van az ágazatban, amennyiben sikerül a termés megbízhatóságát növelni, például az öntözés fejlesztésével és terjesztésével, illetve a szárazságot, vagy más extrém időjárási körülményeket jobban tűrő fajtaállomány alkalmazásával. E két tényező segítségével a termelés biztonsága és eredményessége is tovább növelhető.

Öntözés
fejlesztése és
szárazságtűrő
növények
alkalmazása
elengedhetetlen

Az **élelmiszer** a lakosság egészségét és életminőségét leginkább befolyásoló tényező, **stratégiai cikk.** Magyarország jelenleg is mintegy **120%-os önellátásra képes az alapvető élelmiszerekből.** Ez a szint termelési potenciálunk ésszerű és fenntartható fejlesztésével **150%-ra növelhető,** ami a globális élelmiszerigény várható jelentős emelkedésével komoly nemzetgazdasági előnyt jelent az ország számára. Az **élelmiszergazdaság hazai piacvesztését** szemlélteti az élelmiszeripari termékek importjának dinamikus növekedése. Magyarország EU-csatlakozása előtti évben, 2003-ban még csak 1,13 milliárd euró értékű import élelmiszer (kész- és félkész áru) volt jelen a hazai piacon, míg 2010-ben már 3,7 milliárd euró értékű. A magyar élelmiszer-kivitel a csatlakozást követően a behozatal növekedéséhez képest kisebb mértékben, de nőtt.

Az élelmiszer
stratégiai cikk,
amelyben jelentős
potenciállal
rendelkezőnk

Az új erdők telepítésének köszönhetően az elmúlt hetven évben az ország erdőterülete majdnem megduplázódott, **az erdőterület az elmúlt 10 évben több mint 5%-kal növekedett.** (Az EU erdőterület-növekedése az elmúlt 10 évben 2% volt), azonban Magyarország erdősültsége még mindig jelentősen elmarad napjainkban az EU tagállami átlagától (40%). Jelenleg éves szinten 7 millió m³ körül alakul a fakitermelés nagysága, ennek mintegy fele tűzifa minőségű faanyag, amely meghatározóan hozzájárul a megújuló erőforrásokból történő energiatermeléshez. Az erdők a klímaváltozás hatásainak csökkentésében legnagyobb szerepet játszó természeti erőforrásunk, **a hazai szénkibocsátás 12-15%-át kötik meg.** Az erdőtelepítések és az erdőgazdálkodás, azon belül kiemelten a természet közeli erdőgazdálkodási módszerek alkalmazása **jelentős vidéki foglalkoztatási kapacitást jelent.** A képzettséget nem igénylő, kézimunka jellegű erdőgazdálkodási tevékenységek révén az erdészeti ágazat az elmúlt időszakban jelentős közfoglalkoztatásra is lehetőséget nyújtott.

Az
erdőgazdálkodás
jelentős
foglalkoztatási
potenciállal
jelent

Magyarországon az európai trendnek megfelelően az utóbbi 40–50 évben **növekszik a nagyvadállomány létszáma,** és ezzel arányosan a teríték adatok is folyamatosan növekednek (2000-ben 156 ezer db, 2011-ben 288 ezer db elejtett nagyvad). A nagyvad létszáma meghaladja az élőhelyen kívánatos egyedsűrűséget, amely **helyenként mező- és erdőgazdálkodási, valamint természetvédelmi problémát is jelent.** Az apróvad számára az élőhelyi változások kedvezőtlen életfeltételeket biztosítanak, és ez várhatóan tartósan tovább **csökkenő apróvad létszámot** eredményez. A **vadászati turizmus Magyarországon igen jelentős,** évente mintegy 22–25 ezer külföldi érkezik bér vadászati céllal.

A növekvő
nagyvadállomány
helyenként mező-
és
erdőgazdálkodási,
természetvédelmi
problémákat okoz

Hazánk vízrajzi adottságai és hagyományai miatt jelenleg is fontos szerepet játszik Európa édesvízi haltermelésében. Természetes vizeinken jelenleg a **halászati hasznosítás jelentősége csökken, és a horgászhasznosítás kerül egyre inkább előtérbe.** Bár a szektor a hazai állattenyésztés bruttó termelési értékének mindössze 2,3%-át adja, **jelentősége igen nagy a vidékfejlesztésben, a vizes élőhelyek fenntartásában, a vízgazdálkodásban, illetve a hagyományok ápolásában.**

A halgazdálkodás
jelentős
potenciállal bír a
vidék-
fejlesztésben

1.2.8 Bővülő kereskedelmi és szolgáltató szektor

A kereskedelmi és szolgáltató szektor a foglalkoztatottak és az értéktermelés tekintetében is a legjelentősebb ágazattá vált Magyarországon, mind a foglalkoztatottak, mind a bruttó hozzáadott érték kétharmadát ez az ágazat adja. Az ágazaton belül több területen is erős koncentráció zajlott le az elmúlt időszakban, a kereskedelem és a szállításban, raktározásban folyamatosan és erőteljesen csökkent a működő vállalkozások száma, már a 2008-as válság előtt is. Mivel a fogyasztás, vagyis a vásárlói igények érdemben nem csökkentek ebben az időszakban ezen a területen, a csökkenés egyértelműen a kisebb vállalkozások megszűnésének vagy beolvadásának tulajdonítható. A kereskedelem ez a nagy áruházláncok és bevásárlóközpontok terjedésével együtt zajlott. Figyelemreméltó, hogy a belkereskedelmi forgalom indexe már egy évvel a válság előtt, 2007-ben csökkenni kezdett. A kiskereskedelmi üzletek száma 2008-tól indult csökkenésnek, míg a bevásárlóközpontok száma az elmúlt 10 évben megháromszorozódott. Az ellátás diverzifikálásának megőrzése és a hazai kisvállalkozók támogatása érdekében hasznosabbnak tűnik az áruházláncok további terjeszkedését csak azokban a térségekben támogatni, ahol ellátási hiány mutatkozik.

A kereskedelem és szállítás terén fokozódó koncentráció

A pénzügyekkel és ingatlanügyekkel foglalkozó vállalkozások száma viszont folyamatosan emelkedett, 2010-ben másfélszer annyi ingatlanos vállalkozás működött, mint 2003-ban. A GDP termelésében is nagy része van ennek a két területnek, az ingatlanügyek 2011-ben mintegy 9%-át, a pénzügyek közel 5%-át adták. A kereskedelem a visszaesés ellenére is a GDP 10%-át adta folyamatosan. Jelentősebb fejlődést ebből a szempontból az infokommunikáció, a pénzügyek és az ingatlanügyek mutattak fel, ezek voltak az elmúlt 10 év leginkább fejlődő szolgáltatásai a gazdasági válság előtt.

A pénzügyek, ingatlanügyek és info-kommunikáció fejlődése volt a legerőteljesebb a válság előtt

A szolgáltatási szektor egyik kitörési pontja lehet a kreatív ipar (pl. ipari formatervezés, dizájnerek ruhák, filmipar, kézműves ipar stb.), melynek fő bázisa Budapest és környéke, a tradicionális tevékenységeket tekintve pedig a vidék is. Ezekre a speciális tevékenységekre képzési és bevásárló turizmus építhető. A kreatív ipar, jelentős mértékben hozzájárul más iparágak, úgy az ipar, a feldolgozóipar, mint a technológiai szektor, és a szolgáltatások (pl. kulturális szolgáltatások) versenyképességéhez. Közvetlenül, szolgáltatásokkal; az alkalmazottak mobilitása, a tevékenységek közötti átjárhatóság révén. Továbbá, nem is képzelhető el a magyar márkák fejlődése – legyen szó élelmiszeriparról, orvosi diagnosztikáról, vagy gépgyártásról – ha azt nem támogatja egy dinamikusan fejlődő kreatív ipar. A kreatív ipar nem csak fogyasztási javakat kínál, és nem elsősorban turisták számára, hanem olyan háttérpiac, amely meghatározza egy térség értékteremtő képességét. További, már virágzó ágazat az egészségturizmus, különösen a fogászati és kozmetikai beavatkozások népszerűsége jelentős. Ezek elsősorban a nyugati, határ menti megyékben és Budapesten képviselnek jelentős gazdasági értéket.

Kitörési pont lehet a kreatív ipar és az egészségturizmus

A szolgáltató szektor teljesítménye megkerülhetetlen szerepet játszik a teljes tényezőhatékonyság, a termelékenység, a diverzitás, a jövedelemtermelő képesség fokozásában, a hazai tulajdonú márkák és vállalkozások bevezetésében és pozicionálásában, az export bázisának és stratégiai pozícióinak erősítésében, vagyis több nemzetgazdaságilag fontos cél elérésében. A befektetés ösztönzésben a hatékonyságkereső, illetve elsősorban az erőforrás-kereső, illetve új innovatív szegmensekben a stratégiai célú befektetések további ösztönzésében is megkerülhetetlen az üzleti szolgáltató szektor fejlődése, az itt elérhető szolgáltatások minőségének javítása és választékának bővülése.

A szolgáltató szektornak kulcsszerepe van több nemzetgazdasági cél elérésben

1.2.9 Egyik fő kitörési pontunk lehet a kutatás-fejlesztés és az innováció

A válság leküzdése és a hasonló gazdasági problémákkal szembeni ellenálló képesség nagyban függ a régiók gazdaságának megújulási képességétől, az **innovációs potenciáltól**. Megállapítható, hogy Európa szerte hatalmas különbségek figyelhetők meg a K+F tevékenységek területi szórásában. Magyarország az OECD 2011. évi tudományos, technológiai és ipari eredménytáblájában szereplő legtöbb mutató szerint lemarad az OECD átlagától, továbbá a **magyar vállalkozások K+F és innovációs tevékenysége elmarad az európai átlagtól**, különösen a kkv-k esetében, miközben ez a vállalatcsoport számos innovatívabb OECD gazdaságban fontos szerepet tölt be. Annak ellenére, hogy a magyar gazdaságban jelentős a csúcstechnológiai iparágak súlya, hazánkban a **vállalatok K+F ráfordítása GDP-arányosan összességében alacsony**. Magyarországon a GDP-arányos K+F ráfordítások mértéke az elmúlt évtizedben évenként 1% körüli szinten stagnált, 2011-ben 1,2 % volt (334,6 Mrd Ft).

Kevés figyelmet fordítunk az innovációra

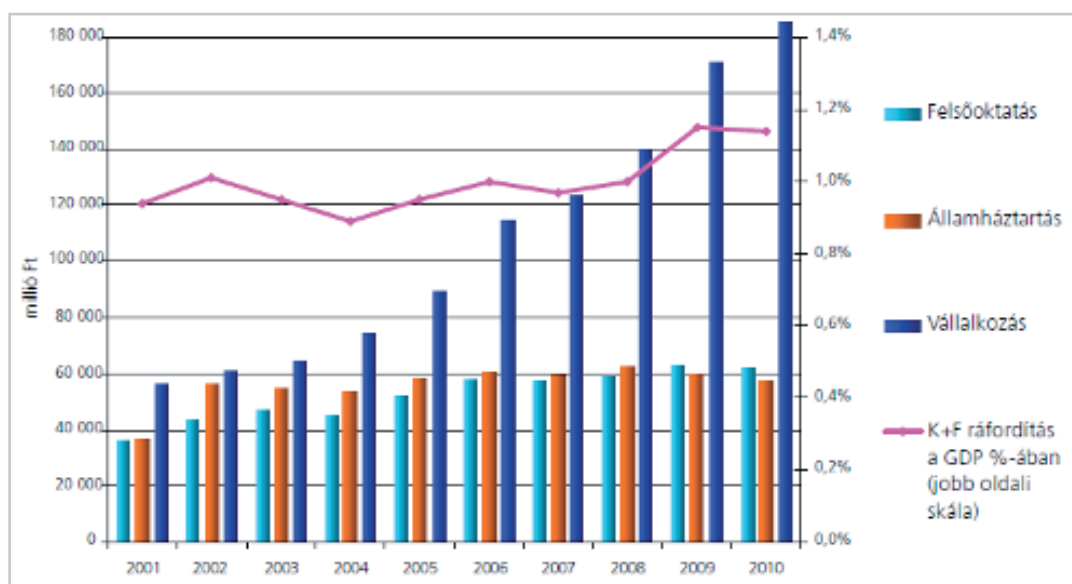
A vállalkozási szektor K+F ráfordításait főképp saját forrásokból finanszírozzák. A 2010-ben K+F-re felhasznált 185,5 milliárd forint több mint kétharmadát a cégek maguk finanszírozták, további 16%-ban költségvetési forrásból, 13%-ban külföldről származó pénzeszközök segítségével. A vállalati szektor K+F tevékenysége ágazati szempontból egyoldalú, hiszen a K+F ráfordítások közel harmadát a négy nagy hazai gyógyszeripari vállalat adja.

A vállalati K+F ágazati koncentrátsága jelentős

A magyar **tudománypolitikának** vannak olyan **gyengeségei**, amelyek tartósan akadályozzák a legjobb hallgatók, kutatók további fejlődését. Ezek közé tartoznak a **K+F+I szektor alulfinanszírozottsága és a finanszírozás bizonytalanságai**, szinte rendszerszerű ingadozásai, az infrastrukturális egyenlőtlenségek, illetve az alacsony kutatói létszám. Leginkább e tényezők miatt állunk rosszul minden olyan összehasonlításban, amely a K+F+I bázis teljesítményét és kapacitását a versenyképességet erősítő innováció szempontjából ítéli meg. Magyarország helyét mutatja, hogy az EU25 összes kutató létszámának kb. 1%-a dolgozik nálunk, az 1000 főre jutó kutatók létszámában pedig az EU25 átlagának 65%-át érjük csupán el. Az üzleti szektorban dolgozó kutatók tekintetében ez az arány még rosszabb: az EU25 átlaghoz képest 61%. Hosszabb távú problémákat jelez a természettudományi és műszaki végzettségű diplomások alacsony száma. Az e területen kutatónak készülő PhD diákok aránya Magyarországon 0,13%, miközben az EU25 átlaga 0,49%. Magyarországon a természettudományos képzés színvonala, a tanulók átlagos teljesítménye általában megfelel az OECD átlagnak, miközben a **legjobban teljesítő tanulók arányát illetően**, akik a kutatóképzés merítési bázisát jelenthetnék a **rangsor végére szorultunk**.

A nemzetközi összehasonlításban a **hazai innovációs rendszer egyes elemei fejletlenek és/vagy rossz hatékonyságúak**, másrészt a kapcsolatuk és az együttműködésük intenzitása, minősége elégtelen. Az OECD országokban a legtöbb doktori fokozatot műszaki és természettudományos szakterületen adják ki. Hazánk ebben a tekintetben is messze elmarad a műszaki fejlődést fontosnak tartó országoktól, annak ellenére, hogy orvos, vegyész, fizikus, matematikus és mérnök szakembereink nemzetközi szinten is nagyon keresettek. A nemzeti innovációs rendszer területi koncentrálódását jól mutatja, hogy a **kutatóhelyek közel fele Közép-Magyarországon működik**, ahol a kutatók több mint 60%-a dolgozik, és az összes K+F ráfordítás majdnem kétharmadát is itt költik el. A térszerkezeti problémát azonban nem ez, hanem a kistérségi, területi kapcsolatok, interakciók hiánya jelenti, amelynek következtében a területi innovációs rendszerek hiányosak, töredeztettek. Ösztönözni kell a fiatal tehetségeket, hogy ötleteiket Magyarországon valósítsák meg. Ennek érdekében az innovációs rendszerbe olyan elemeket kell beilleszteni, amelyek elősegítik a fiatalok önálló munkáját, saját kutatási témáik megvalósítását, saját kutatócsoportjuk megszervezését.

A magyarországi innovációs rendszer nem eléggé koordinált, minőségi és humán erőforrás problémákkal terhelt

9. ábra: A kutatás, kísérleti fejlesztés ráfordításainak alakulása (Előző év azonos időszaka=100)

Jelentős szakmai eredménynek számít és jelentős továbbgyűrűző hatása is lehet annak a döntésnek, amely szerint **a CERN adatfeldolgozó központja Budapesten fog megvalósulni**. Közép-Európa legnagyobb infokommunikációs beruházásában például a világ legnagyobb részecskegyorsítójának, az LHC-nek eredményeit fogják feldolgozni.

CERN
kutatóközpont
Budapesten

1.2.10 Energiafüggőség kontra fenntartható energiapolitika

Európa energiaigénye egyre növekedett a gazdasági válságig, s ezzel párhuzamosan az EU teljes energiafogyasztása 2007-ig évi 0,4%-kal emelkedett. A válság hatására azonban ma sem éri el a fogyasztás a 2007-es szintet, bár a gazdasági fejlődés előbb-utóbb bekövetkező beindulása (különösen az ipar erősödése és a fogyasztási cikkek ezzel járó gyarapodása) további igényeket fog generálni. Az Unió energiapolitikájának fontos kihívása, hogy **az energiaigény egyre inkább import energia felhasználásával volt eddig fedezhető**, amely nagymértékben növeli a régió függőségét és gazdaságának kiszolgáltatottságát. A kihívásoknak való megfelelés érdekében Európa számára a legfontosabb intézkedések az **energiatakarékosság és az energiahatékonyság növelése**, illetve a megújuló energia-felhasználás részarányának növelése, az energiatermelés, és -beszerzés diverzifikálása, valamint egy egységes belső energiapiac kiépítése.

A fokozódó
energia-
fogyasztást egyre
korszerűtlenebb,
rugalmatlan
energetikai
rendszer látja el

Magyarországon a teljes energiafelhasználás összetételének változása kedvezőtlenebb az uniós átlagnál. 2011-ben európai léptékben **alacsony volt a megújuló energiaforrások részaránya az összes energia felhasználásból (9,1%, szemben az EU 27 átlagos 13%-ával)**. Közben rendkívül **magas az energiainport-függőségünk**. Az energiafüggetlenség felé való haladás és az EU 2020 céljai mellett az EU Energiaügyi- és Dekarbonizációs Útiterve is hasonló irányt tűz ki, az energiaszektorban 85%-os szén-dioxid kibocsátás csökkentést irányoz majd elő a tagállamok részére 2050-re. Azonban Magyarországon a 2008-as válság előtt dinamikus emelkedő energiaigény kielégítésén az atomenergia meghatározó részaránya mellett (42%) főképp elavult és alacsony hatásfokú fosszilis energiaforrású erőművek dolgoznak. Az utóbbi időben a hazai energiaellátáson belül a **megújuló energiaforrások nagysága ugyan emelkedett (2010-ben 8,8%), de még mindig jócskán az uniós érték alatt van, és elmarad a technikailag már most is elérhető mértéktől**. A megújuló energiaforrások fő

Kisléptékű
fejlesztések
hiánya

alkalmazási területei a fűtési célú hőenergia-termelés, a használati melegvíz-előállítás, a villamosenergia-termelés, valamint az egyre növekvő mértékű üzemanyag-termelés. A villamosenergia-termelésben való nagyobb arányuk eléréséhez hiányoznak azok a technikai eszközök, például az intelligens hálózat, amelyek lehetővé tennék a nagyobb mennyiségű megújuló energiaforrások hullámzó teljesítményének kiegyenlítését. A szabályozási rendszer felülvizsgálata, pilot jellegű projektek megvalósítása folyamatban van az EU-ban terjedőben lévő innovatív hálózati megoldások meghonosítása érdekében. Hiányoznak a központi rendszer terhelését csökkentő és az ellátásbiztonságot is javító, **autonóm, kisleptékű energiarendszerek** is, amelyek a helyi gazdaság fejlesztéséhez is nagyban hozzájárulhatnak.

A **megújuló energiaforrásokból termelt villamos energia 68,5%-a biomassza eredetű**, ennek jelentős részét egyszerűen a korábbi szén-erőművekben elégetett tűzifa adja, ami gazdaságossági és fenntarthatósági szempontból sem vállalható hosszú távon. A szélerőművek tűnnek jelenleg a legsikeresebb fenntartható villamosenergia-forrásnak Magyarországon, az első szélerőmű 2000-ben állt üzembe, azóta összteljesítményük elérte a 329 MW-ot, részesedésük a 13,4%-ot. A vízerőművek részesedése mindössze 9,7% és ezen a téren gyakorlatilag már nem lehet érdemi fejlődésre számítani országos szinten, kisméretű lokális rendszerekben viszont még vannak fejlesztési lehetőségek. A hulladékgazdálkodás korszerűsödésével a biogáz hasznosítása is egyre kézenfekvőbb és rentábilis megoldás lett, de itt még alig vannak kiaknázva a lehetőségek. Magyarország **geotermikus adottságai** nem csak európai, de nemzetközi viszonylatban is **kiemelkedőek**. Az ország geotermikus potenciálja becslések szerint is legalább ~60 PJ/év (összesen kb. 343 000 PJ), amiből jelenleg mindössze 3,6 PJ/év (2010) hő hasznosítunk energetikai céllal. A geotermikus energia nagyobb, erőművi léptékű alkalmazását a beruházás megtérülését és hosszú távú üzemeltetését biztosító, valamint a környezetterhelés csökkentését célzó bevezetett kötelező visszasajtolás drágasága és a komplex felhasználás szükségessége korlátozza.

A megújuló energiaforrások kihasználása elindult, de még gyerekcipőben jár

A hazai energiafogyasztás másik meghatározó területe az épületek energiaigénye, **a Magyarországon felhasznált összes energia 40%-át az épületeinkben használjuk el**, melynek mintegy kétharmada a fűtést és hűtést szolgálja. A közelmúltban elterjedt gázfűtés anyagilag egyre kevésbé fenntartható, ráadásul rendkívüli kiszolgáltatottságot jelent, mivel gyakorlatilag kizárólag Oroszországtól látja el hazánkat földgázzal, a hazai termelés már nem számottevő. Ezért támogatni kell az olyan alternatív fűtési-hűtési megoldások terjedését – megújuló energia alapú távfűtés, hőszivattyúk, foto termikus- és fotovoltaiikus napelemek – amelyek csökkentik az import energiahordozóknak való kiszolgáltatottságunkat. A 4,2 milliós magyarországi épületállomány körülbelül 70 százaléka felújításra szorul, amelyből minden tízedik esetben már új építés lenne indokolt. Mivel az épületállomány jelentős része energetikailag kifejezetten pazarlónak tekinthető, a legjelentősebb energiamegtakarítás ezek felújításával, korszerűsítésével, illetve energiahatékony új épületek építésével érhető el. Ezen a téren pedig a hőszigetelés mellett a megújuló energiaforrásoknak is fokozottabb szerepe lehet, például a hőszivattyúk, napkollektorok, napelemek használatával, energetikailag legalább részlegesen autonóm épületekkel. Az energetikai korszerűsítés már rövid távon is jelentős megtakarítást jelenthetne a költségvetés számára a gazdasági és környezeti szempontból is káros távhő- és gázár-támogatások megszüntetésével, továbbá a foglalkoztatásra és a belső keresletre is pozitív hatást gyakorolna. A gazdaságilag költséghatékony felújítások és az energia hatékony új építések egy jól irányzott állami programmal akár évi 50–80 ezer munkahely teremtéséhez is hozzájárulhatnak.

Pazarlóan elavult épületállomány

1.2.11 Mobilitás és elérhetőség a gazdaság szolgálatában (Közlekedés)

A közlekedési ágazat a hazai nemzeti termék 6–8%-át állítja elő, közvetetten azonban más ágazatok jövedelemtermelő képességét is befolyásolja. Az áruk és szolgáltatások mozgásának színvonala, hatékonysága egyik **kulcseleme a termelő ágazatok versenyképességének**. Mindemellett jelentkezik a társadalmi-gazdasági

A közlekedési ágazat jelentősége

feltételrendszerből eredő **mobilitási igények**, amelyek magas szintű kielégítése alapszükségletté vált.

A **közlekedési ágazat mintegy 300 ezer embert foglalkoztat közvetlenül**, ez a munkavállalók mintegy 8%-át jelenti, de az egyéni és közösségi személyközlekedésben való részvétel miatt valójában a társadalom 80%-a aktív alanya, vagy részese e tevékenységnek. A közlekedési szolgáltatások nemzetgazdaságra és környezetminőségre gyakorolt jelentős hatásán túl azért is figyelmet érdemelnek, mert hatással vannak az emberek életminőségére, a társadalom gazdasági-társadalmi alkalmazkodó képességére is, például a munkahelyválasztással/változással kapcsolatos mobilitás lehetősége.

Életminőség és társadalmi-gazdasági mobilitás befolyásoló tényező

A közúti közlekedés gerincét alkotó gyorsforgalmi úthálózat nem csak a hazai forgalmi igényeket kell, hogy kielégítse, hanem a nemzetközi tranzit utak részeként is jelentős szerepet tölt be. A legfontosabb nemzetközi tranzit utak részét is jelentő autópályák országhatárig való kiépülése potenciálisan jó gazdaságfejlesztési lehetőséget teremt. Azonban jelenleg a **hazai közúthálózat minőségi** jellemzői (teherbírása, balesetveszélyessége), valamint a **gyorsforgalmi úthálózat alacsony kiépítettsége** nem elégítik ki a növekvő tranzit- és belföldi forgalmi igényeket. Az alacsony sűrűség következtében az ország egyes kistérségeiből másfél órányira van a legközelebbi autópálya, és ez jelentősen visszafogja a gazdasági növekedést (pl. Békés megyében). Az úthálózat az elmaradt felújítások miatt gyakran rossz állapotú, a rendkívül megnövekedett nehézteher-forgalom és a megengedett tengelyterhelés miatt tovább romlik. A rossz vagy nem megfelelő minőségű utak aránya különösen Borsod-Abaúj-Zemplén, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Jász-Nagykun-Szolnok, Heves, Nógrád, Somogy, Baranya és Zala megyékben magas.

Geostratégiai pozíciókat kihasználatlanul hagyó centrális közlekedési infrastruktúra

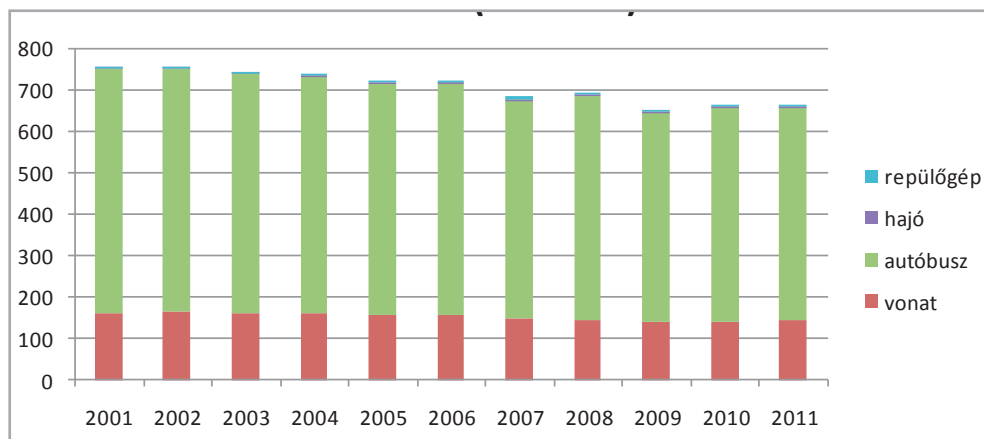
Problémát jelent a Duna felső szakaszán a folyami hidak és a hozzájuk kapcsolódó utak hiánya, az alsó szakaszon pedig a kiépített hidakhoz hiányoznak a jó ráhordó kapcsolatok. Az elmaradottabb térségek, települések fejlődését a fentiekben túl nagyban gátolja a régióon belüli hiányos közlekedési hálózat. Sok helyen hiányoznak a településeket elkerülő, tehermentesítő, illetve összekötő utak, de szintén gyakran problémát okoz a térségi központok, megyeszékhelyek elérése. Az úthálózat korszerűsítése a települések kapcsolatrendszerének kiépítése, illetve a vállalkozások megtelepedésének szempontjából is prioritásként kezelendő feladat. Régóta fennálló probléma, hogy oldódjon a főváros központú úthálózat. **A sugaras rendszer helyett egy hálós szerkezetre van szükség**, amely sokkal hatékonyabb fejlesztési potenciállal rendelkezik. Ennek érdekében számos terv készült, a legfontosabbak egyike az M4-M8-as autópálya kiépítése és összekötése, valamint az M9 megépítése.

A periférikus térségek fejlődését gátolja a rossz elérhetőség

A személygépkocsi vásárlások 2000-es években tapasztalt felfutásából eredő utasszámcsökkenést nem tudta ellensúlyozni a terjedő és kevésbé kontrollált szuburbanizáció (például Budapest, Debrecen, Szeged, vagy Pécs esetében). A szinte korlátlan építési hitelfelvételek elősegítették a kiköltözést, ezáltal a helyközi utasforgalom emelkedését hozhatták volna magukkal, azonban a kedvezményes gépjárműhitelek miatt a közösségi közlekedés folyamatosan veszített jelentőségéből. Ez a trend az utóbbi évek gazdasági válsága és az üzemanyag-árak emelkedése miatt akár rövidtávon megváltozhat. A szállított utasok száma 2001 és 2012 között 11,5%-kal csökkent. 2001-ben még évente 756 millió, 2012-ben pedig már csak 670 millió fő vette igénybe a szolgáltatást. Ezzel összhangban a közlekedési szolgáltatók által kibocsátott járatí-vonati teljesítmény az autóbusz-közlekedésben csökkent, vasúton azonban – több mint 30 vasútvonal forgalmának autóbusszal való kiváltása ellenére is – 20% felett növekedett. A megtett utaskilométerek tekintetében 2011-ig gyakorlatilag nem történt változás, a vizsgált időszakban 25 és 26 milliárd között mozgott; azonban 2012-ben már csak 23 milliárd volt ez az érték. Az átlagos utazási távolság minden évben növekedett, ez a lakosság – európai összehasonlításban még mindig alacsony – mobilitásának fokozódását jelenti, egyúttal utal az otthontól egyre nagyobb távolságra való

Mobilitást nem segítő közösségi közlekedés-szervezés

munkavállalásra, iskolaválasztásra. A közösségi közlekedési vállalatok egyre romló finanszírozási helyzete nem teszi lehetővé a járműpark fejlesztését, a dinamikusabban fejlődő térségekben a menetrendek kellő sűrítését, olykor még az indokolt járatsűrűség fenntartását sem. A közlekedési szövetségek szervezeti feltételeinek megalkotása pedig csak kezdeti lépéseinél tart.

10. ábra: Helyközi személyszállításban szállított utasok száma (millió fő) (Forrás: KSH)

A **helyi közösségi személyszállítás visszaesése** meghaladta a helyközi forgalom csökkenését is. 2001 és 2012 között a szállított utasok száma 18, a megtett utaskilométer 23%-kal csökkent. Figyelemreméltó a **kötőpályás közlekedés viszonylag stabil helyzete**, ami ezen ágazatok fenntartásának szükségességét bizonyítja. A folyamat ebben az esetben is a gépkocsi-használat növekedésével van párhuzamban.

Pazarló közlekedési szokások, közösségi közlekedés, mint alternatíva leépülése

Az **áruszállításban** a szállított áruk tömegét figyelembe véve az évtized elejétől **2008-ig dinamikus növekedés játszódtott le** (207-ről mintegy 344 millió tonnára), majd 2012-re erőteljes csökkenés következett be (249 millió tonnára). Árutonnan kilométerben hasonló trend látszik, hiszen 2008-ig az évtized elejéhez képest megduplázódott az ez az érték, majd 2012-re jóval kisebb mértékben ugyan, de visszaesés mutatkozott. **Az áruszállításban a vezető szerepet a közút tölti be**, melyet a vasút, a csővezetékén történő és végül a vízi közlekedés követ. A 2001-től 2012-ig tartó időszakban a közúti közlekedés szerepe egyre inkább növekedett (48-ról 67%-ra) miközben a vasút egyre nagyobb mértékben veszít jelentőségéből (29%-ról 18%-ra). Ez a trend egyben a közlekedési ágazat környezetminőségre gyakorolt negatív hatásának növekedését is jelenti. A vízi közlekedés 4% körüli értéken stagnál, miközben a csővezetékén történő közlekedés a 2001-ben regisztrált 19%-os arányról a felére esett vissza.

Az áruszállítás volumenét sem hagyta érintetlenül a gazdasági válság

A folyami hajózás mellett a légi forgalom ágazatában rejlő lehetőségek terén is érzékelhető kihasználatlan potenciál. A **Duna hajózhatóságának** kérdése meghatározza az **áruszállítás volumenét**, amely a hazai hajózási járműpark korszerűsítésével, környezetkímélő eszközök alkalmazásával, valamint a hazai kikötőhálózat EU komforttá tételével jelentősen növelhető lenne. Hasonló kihasználatlan lehetőségek vannak a Tisza-hajózásban is. A Budapest központú **légi forgalom** terén visszaesés várható a hazai légitársaság megszűnése miatt, azonban az ily módon megnyílt piacon teret nyerhetnek újabb légitársaságok, melyek akár bővíthetik is a Budapestről elérhető desztinációk körét. A **regionális repülőterek** (elsősorban Sármellék, Debrecen, Pécs, továbbá Pécs-Pogány, Szeged, Nyíregyháza) szerepének felértékelődése mellett számolni szükséges a jelenleg még kihasználatlan repülőterekben is rejlő logisztikai célú hasznosítási lehetőségekkel (volt katonai repülőterek, pl.: Kalocsa-Foktő, Taszár, Mezőkövesd, Kunmadaras). A repülőterek fejlesztésének alapja egy környezetvédelmi, területfejlesztési, gazdasági, közlekedési szempontból megalapozott stratégia kell, hogy legyen.

Kihasználatlan lehetőségek a folyami hajózás és légi forgalom terén

A **logisztika Magyarország egyik leggyorsabban fejlődő ágazata** volt az elmúlt években, szerepe a nemzetközi áruforgatás kiszolgálásában különösen fontos. Magyarország földrajzi helyzetéből adódóan igen fontos az európai térben, illetve azon belül a tranzitgazdaságban betöltött szerepe. Magyarország összeköti Nyugat- és Észak-Európát a Balkán-félsziget országaival, nagyobb távlatokban pedig Európát Ázsiával. A tranzitgazdaság további fejlesztése, a szolgáltatások minőségének javítása például megfelelő pihenőhelyek kiépítésével hatalmas kiaknázandó potenciált jelent számunkra. Logisztikai központok a főbb közúti és vasúti csomópontok mentén, továbbá ezek, valamint a dunai és tiszai kikötők találkozásánál jöttek létre. **Mint a hazai logisztika viszonylag új intézményei, a legtöbb kiépítése, fejlesztése még zajlik**, ilyen például a BILK (Budapesti Intermodális Logisztikai Központ) fejlesztése, ami 2011 végén fejeződött be.

A logisztika az egyik leggyorsabban fejlődő ágazat

1.2.12 Az infokommunikáció itthon is meghatározó ágazat lett

Az információhoz való hozzáférés ma már külön gazdasági tényező. **Az infokommunikációs infrastruktúra a rendszerváltás után robbanásszerűen fejlődött és folyamatosan fejlődik ma is.** A lakosság internethez való hozzáférése folyamatosan javul, 2012-ben már a lakosság 70,6%-a használta az internetet, az internet hozzáféréssel rendelkező háztartások aránya pedig 68,6% volt. A területi különbségek azonban az IKT szektorban is jelentkeznek. Az internet elérés széles körben elterjedt a nagyvárosokban és a fejlettebb térségekben, míg a vidékies és az elmaradott kistérségekben az átlagosnál alacsonyabb az internethasználók aránya.

Stratégiai ágazattá vált az IKT szektor

A telefónia terén alig 10 év alatt túllépett a vezetékes hálózaton a mobiltelefonok használata, csökkentve ezzel az országos ellátás területi különbségeit. A technológiai fejlődéssel **előtérbe kerülnek a mobil alkalmazások**: a vezetékes internet használat helyett a mobilinternet-hozzáférés és az asztali gépek (PC-k) helyett pedig a mobil eszközök terjednek fokozatos ütemben. Az információs társadalom ugyanakkor nem csak az infokommunikációs rendszerekhez való hozzáférést, hanem azok használatát, a társadalmi-gazdasági életbe való integrálódásukat is jelenti. Fontos, hogy korszerű információs és infokommunikációs szolgáltatásokat vehessenek igénybe mind a lakosság, mind a gazdasági szereplők részéről. Az úgynevezett „e-gazdaság” szerepe folyamatosan nő. **A vállalkozások számára ma már elengedhetetlen, hogy megjelenjenek a világhálón** (e-kereskedelem és más szolgáltatások). A közigazgatásban hasonlóképpen minőségi változás az elektronikus ügyintézés különböző formáinak elterjedése, ami tipikusan az információs technológiák társadalmi életben való hasznosulásának példája. A tendenciákat jól jelzi, hogy a válság ellenére az **internet-előfizetések száma tovább emelkedett, 2012 végén meghaladta az 5 milliót**, a mobilinternet-előfizetéseké pedig elérte a 3 milliót. A mobilhálózatban bonyolított adatforgalom harmadával bővült az előző évhez képest. Az infokommunikáció fejlődése elősegíti a tehetségsegítés új formáit és hálózatainak fejlesztését.

Egyre sokrétűbb és egyre kevésbé helyhez kötött alkalmazások

1.2.13 Területileg erősen koncentrált turizmus

Hazánk fekvése, természeti adottságai és kulturális öröksége következtében kedvező turisztikai adottságokkal rendelkezik. Természeti adottságaink közül a legfontosabbak közé tartoznak a **gyógy- és termálvizek**. Megfelelőek az adottságok a **vízi-, öko-, lovas, és kerékpáros** turizmushoz, továbbá a **falusi és kulturális turizmus bővülése** számára. A műemléki illetve építészeti jelentős modern épületben működő kulturális intézmények turisztikai attrakciókban való részvétele is a kulturális turizmus erősödését segíti elő. (Nagy Kultúra Programok). A kulturális- és történelmi adottságok csak kis része képvisel jelenleg egyedi, nemzetközi szinten versenyképes vonzerőt. Ennek oka, hogy bár a magyarországi épített örökségállomány színvonalát, értékeit tekintve európai, nemzetközi rangú, helyzete, állapota, tudományos igényű helyreállításainak hiánya, a

Jó turisztikai adottságok

nagyközönségnek való bemutatást jelenleg képviselő állomány csekély aránya miatt nem tudja még betölteni jelentős szerepét a turizmusban. Magyarország jelentős mértékben elmarad ezen a területen a nemzetközi gyakorlattól és átlagtól, ezért ezen változtatni szükséges. Az erre épülő termékek és attrakciók a **világörökségi helyszínek**, kastélyok, várak, a **vallási turizmus** emlékei, a különleges **építészeti értékek**. A magyar **gasztronómia**, a **bor- és pálinka kultúra világhírű**.

Budapest az ország első számú turisztikai fogadóterülete, azonban kedvező adottságai ellenére az európai nagyvárosok között csak második vonalbeli célterületnek számít. A **Balaton** az ország második legjelentősebb nemzetközi vonzerejű turisztikai térsége. Az **egészség- és egészségügyi turizmus** területén jelentősek a **gyógyhelyek**, továbbá kiemelt vonzerőt jelentenek az UNESCO **világörökségi helyszínek**. A kedvező természetföldrajzi feltételekkel, illetve kulturális és gazdasági vonzerőkkel bíró **összefüggő üdülőterületek** közül a vendégforgalom alapján kiemelkedik a Dunakanyar, Velencei-tó térsége (a Vértes, a Váli-völgy), a Mátra-Bükk, Sopron-Kőszeghegyalja, a Tisza-tó, a Mecsek és a Villányi-hegység térsége. A magyar turisztikai intézményrendszer átalakulását a jövőben a kormányzat által is támogatott turisztikai desztináció menedzsment (TDM) szervezeteknek kell elősegíteniük.

Budapest az első számú fogadóterület

Az egyre jelentősebbé váló **ökoturizmus** magába foglalja az idegenforgalom mindazon formáit, melyek – a kimondottan üdülési célú tömegturizmustól eltérően – elsősorban a természeti területekre, a környezeti értékeire irányulnak. Hazánk ökoturisztikai potenciálja lehetőséget ad arra, hogy általa a **helyi értékek megőrzése**, a vidéken élő emberek megélhetése, gazdasági előnyökhöz jutása mellett valósuljon meg. Az **egészségturizmus az egyik rendkívül dinamikusan fejlődő ágazata hazánknak**, a lakosság körében fokozatosan erősödik az egészségtudat, az emberek egyre többet költenek a saját és családjuk egészségére. Ezzel együtt azonban az egészségturizmus **motorja továbbra is a magas jövedelemmel rendelkező külföldi állampolgárok hazánkba látogatása**, elsősorban a kedvező árú fogászati, valamint szépségügyi beavatkozások igénybevételének céljából. A minimum négy éjszakát hazánkban eltöltő külföldi vendégek 18%-ának a gyógykezelés és a wellness turizmus képezi ideutazásának fő motivációját. A külföldi vendégek körében rendkívül kedvelt az ország nyugati határvidéke, valamint Budapest, így ez a szegmens is igen erős területi koncentrációt mutat. Az **egészségturizmus területén is érzékelhető egyfajta keleti nyitás**, dinamikusan emelkedik az orosz ajkú vendégek száma, elsősorban a híres gyógyfürdők környékén található közép- és felsőkategóriás szállásokon.

Új kitörési pont lehet az öko- és egészségturizmus

A vendégforgalmi adatok szerint 2012-ben 21,8 millió vendégéjszakát regisztráltak a hazai kereskedelmi szálláshelyeken, ebből 16,6 millió vendégéjszakát szállodában tölthettek a vendégek. 2012-ben összesen 6,6 millió vendég szállt meg szállodában, főképp a fővárosban és a Balaton régióban, az átlagos szállodai tartózkodási idő pedig 2,5 éjszaka volt. **2001 és 2012 között** a kereskedelmi szálláshelyek vendégeinek száma 38%-kal, vendégéjszakáinak száma 17%-kal emelkedett, vagyis **csökkent az átlagos tartózkodási idő** (3-ról 2,6 napra). Míg Magyarországon a külföldi vendégek száma 36%-kal növekedett, a külföldiek által eltöltött vendégéjszakák száma csupán 4,6%-kal emelkedett. A vendégéjszakák száma alapján a legfontosabb küldő piacok továbbra is Németország, Ausztria és az Egyesült Királyság, míg a környező országok súlya egyre jelentősebb a beutazó forgalomban.

Környező országok szerepe nő a beutazó forgalomban

A belföldi vendégek száma 2001–2012 között 40%-kal, a belföldi vendégéjszakák száma 34%-kal bővült. Ezen időszakban **nőtt a belföldiek által eltöltött vendégéjszakák aránya** az összes vendégéjszakán belül: 2001-ben 41,6% volt, 2012-ben pedig már 48%. A belföldi turizmus fejlesztése kiemelten fontos, hiszen így a turisták által elköltött pénz az ország gazdaságát erősíti. 2012-ben a kereskedelmi szálláshely-típusokban és magán szállásadásban közel 555 ezer férőhely volt az országban, amelynek közel fele együtt a Balaton-Budapest desztinációkban található, ami **erős területi koncentrációt** jelez. Az összes kapacitáson belül a szálláshelytípusok

Bővülő vendégéjszaka szám

arányában a döntő részt továbbra is a szállodai (25%) és a kempingférőhelyek (16%) teszik ki. **Az országos tendenciák a magasabb minőségű szálláshelyek felé való elmozdulást jelzik.** A vendégforgalom emelkedése – mind a vendégek számát, mind a vendégéjszakákat tekintve – a gazdasági válság ellenére folytatódott, különösen a szállodai forgalom emelkedett 2012-ben is. További emelkedést indukálna a nemzetközi szinten is egyre jelentősebb tömegeket vonzó épített örökségünk értékeinek kibontakoztatása és bemutathatóvá tétele, valamint a nagyobb turisztikai tengelyek megvalósítása.

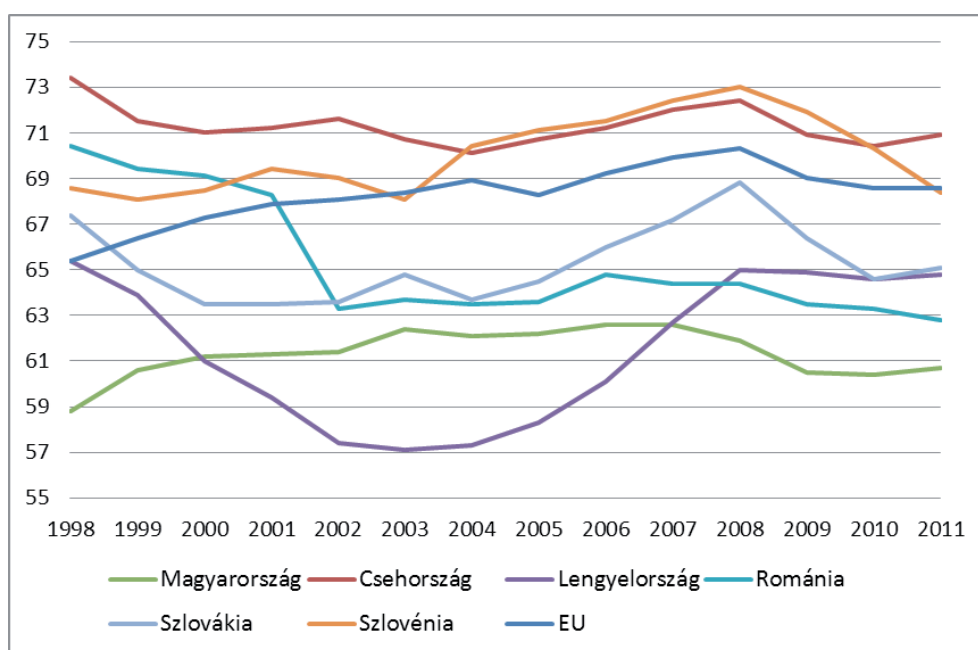
1.2.14 A gazdasági visszaesés rontja a foglalkoztatottságot

A rendszerváltással együtt járó gazdasági visszaesés nyomán az 1990-es évek első felében jelentősen átalakult a magyar munkaerő-piac: a rendszerváltást megelőző közel teljes foglalkoztatáshoz képest az 1996. évi mélyponton az aktív korú népesség alig több mint 50 százaléka dolgozott, és a munkanélküliek több mint fele egy éven túl sem talált állást. **1997-től kezdve a foglalkoztatottak aránya lassú növekedést mutatott egészen a globális pénzügyi válságig, ami újabb csökkenést eredményezett.**

Foglalkoztatási
hiányosságok,
kihívások

Európai összehasonlításban a **foglalkoztatottság Magyarországon kritikusan alacsony, 2011-ben mindössze 60,7% volt.** A rendszerváltás után minden poszt-szocialista országban hasonló visszaesés következett be, többségükben azonban a foglalkoztatás már 2009-re megközelítette az 1989 előtti szintet. Magyarországon ezzel szemben a kezdeti jelentős visszaesés után csak lassú és mérsékelt növekedés mutatkozott egészen 2007-ig, amikor a foglalkoztatottság elérte a 62,6%-ot, majd a gazdasági válság beköszöntével ismét csökkenésnek indult. Lemaradásunk a régiós versenytársainktól átlagosan majdnem 5 százalékpont.

Messze az 1989.
évi
foglalkoztatott-
sági szint elérése

11. ábra: A 20-64 éves korosztály foglalkoztatási rátájának alakulása 1998 és 2011 között (%) (forrás: EUROSTAT)

A foglalkoztatás ágazati szerkezetében jól látszik a **szolgáltató szektor** töretlen térnyerése, 2010-re a foglalkoztatottak majdnem **65%-a dolgozott már ebben a gazdasági szegmensben.** Ezzel párhuzamosan mérsékelt csökkenést az egyes ipari szektorokban és a mezőgazdaságban dolgozók aránya.

Szolgáltató
szektor
térnyerése

Az ipar a foglalkoztatottakból az agráriumnál jóval nagyobb arányt képvisel (29,8%

Jellemző a
gépesítés

2012-ben). A mezőgazdaság mellett az iparban érhető tetten leginkább a gépesítés hatására erőteljesen csökkenő munkaerőigény, bár az utóbbi néhány évben csak rendkívül lassú csökkenés volt megfigyelhető. **A szekunder szektor jelentősége a foglalkoztatásban főleg az ipari tradíciókkal rendelkező és a rendszerváltás után újraiparosított térségekben**, Fejér, Nógrád és Komárom-Esztergom megyében a legmagasabb, míg Budapesten a legalacsonyabb. **A bruttó hozzáadott értéken belüli aránya** igazodik a foglalkoztatáshoz, **31,3% volt 2010-ben**, ennek 70%-át a feldolgozóipar adta.

hatására egyre csökkenő munkaerőigény

A **foglalkoztatók nélküli térségek** tartósan magas (Borsod, Nógrád, Szabolcs 2009 óta 15% felett) munkanélkülisége, a szociális ellátórendszer munkavállalás ellen ösztönző hatása és az iskolarendszer hiányosságai mára a **munkaerő-piac igényeit teljesíteni nem tudó rétegek és térségek kialakulásához vezettek**. A foglalkoztathatóságnak ebben az esetben nemcsak a digitális, hanem a nagyarányú (a felnőtt lakosság körében 25% körüli) funkcionális analfabetizmus is akadálya. A lakáspiac elmúlt időszakbeli változásai, a lakosság nagymértékű eladósodása és ingatlanjainak elértéktelenedése további, a munkaerő-piacon érvényesülni képes munkaerő-kínálat mobilitását lehetetleníti el.

Periférikus térségek egyre rosszabb helyzetben

A hazai foglalkoztatás problémái különösen erősen jelentkeznek a **munkaerő-piac terén leghátrányosabb helyzetű roma népesség** esetében. A rendszerváltást követő gazdasági átalakulás különösen súlyosan érintette azokat az ágazatokat, amelyek jelentős számú roma identitású munkavállalót foglalkoztattak, így esetükben elmondható, hogy állásukat tömegesen veszítették el (egyres becslések szerint az 1990-es évek elején romák által betöltött munkahelyek 55%-a szűnt meg, szemben az összes munkahely 33 százalékával). Többségük a későbbiek során sem tudott visszatérni a munkaerő-piacra, foglalkoztatásuk problémája tartóssá vált, a nehézségek pedig tovább öröklődtek, egyes térségekben jelentős társadalmi feszültségeket generálva. A roma népesség **foglalkoztatási szintje kevesebb, mint fele, munkanélküliségi rátája három-ötszöröse** a nem roma lakosságénak. Bár a romák a népesség kb. 7%-át alkotják, a foglalkoztatottaknak csak kb. 2–2,5%-a roma származású (75–90 ezer fő), a regisztrált munkanélkülieknek viszont 25–30%-a (100–130 ezer fő). A romákat sújtó foglalkoztatási diszkrimináció súlyosan korlátozza az egyébként a munkaerő-piacon való boldogulás esélyét biztosító képzettséggel rendelkező roma emberek munkába állását is.

Roma kisebbség foglalkoztatási potenciáinak kihasználatlan-sága

Magyarországon a **munkaerő-piaci szempontból veszélyeztetett célcsoportok** az alacsonyan képzettek, a megváltozott munkaképességűek, az 50 éven felüliek, a fiatal pályakezdők, valamint a kisgyermekes nők. E csoportok munkakeresletére több szabályozási tényező is negatívan hat. A rugalmatlan szabályozás elemei között szerepelnek a foglalkoztatást terhelő magas járulékok, a viszonylag magas minimálbér, a foglalkoztatáshoz (pl. munkaerő felvételéhez és elbocsátáshoz) kötődő adminisztratív terhek, valamint az atipikus foglalkoztatási formák, a részmunkaidő és a távmunka alacsony támogatottsága a munkaadók körében. A **fogyatékos-sággal élő személyek** minél teljesebb társadalmi integrációjához elengedhetetlenül szükséges az integrált, illetve védett munkaerő-piacon való növekvő jelenlétük. A 2001. évi népszámlálás szerint a fogyatékos-sággal élő személyek foglalkoztatási mutatója mindössze 9%-os volt. Számuk a 2011-es népszámlálás alapján 456 638 fő (a lakónépesség 4,6%-a).

Speciális munkaerő-piaci csoportok foglalkoztatása

A kritikus foglalkoztatási helyzet javítása érdekében a magyar kormány 2010-től a **foglalkoztatást ösztönző adó- és járulérendszer** alakított ki, a fogyasztási és forgalmi adó növelésével megteremtve a munkát terhelő adók csökkentésének forrását. Az Új Széchenyi Tervnek kiemelt jelentősége van a munkaerő-megtartás és további munkahelyek generálása tekintetében. Továbbá részben a kiterjedt közfoglalkoztatási programoknak is köszönhetően a foglalkoztatottak köre jelentősen nőtt, 2012 első negyedévében 59 ezer fővel.

Foglalkoztatás-ösztönző adórendszer

Státusz/Év	Mértékegység	2000	2012	Változás, 2000=100 %
Foglalkoztatott	Ezer fő	3832,0	3877,9	0,6
Munkanélküli		263,2	475,6	80,4
Gazdaságilag aktív		4095,2	4353,4	5,7
Gazdaságilag inaktív		2745,5	2927	-8,5
15-64 éves népesség		6840,7	6715,7	-1,8
Aktivitási arány	%	59,9	56,9	7,4
Munkanélküliségi ráta		6,4	10,9	70,3
Foglalkoztatási ráta		56,0	50,6	2,0

1. táblázat: A népesség gazdasági aktivitásának főbb mutatói (Forrás: KSH)

Ágazat	2000 létszám (ezer fő)	megoszlás (%)	2005 létszám (ezer fő)	megoszlás (%)	2012 létszám (ezer fő)	megoszlás (%)
Mezőgazdaság	255,5	6,7	194,0	5,0	200,3	5,2
Ipar, építőipar	1304,0	34,2	1264,0	32,4	1156,5	29,8
Szolgáltatás	2296,7	60,3	2443,5	62,6	2521,0	65
Összesen	3809,3	100,0	3901,5	100,0	3877,8	100,0

2. táblázat: A foglalkoztatottak nemzetgazdasági ágazatok szerint (Forrás: KSH)

1.2.15 Támogatáspolitiká

Magyarország számára az egyik legnagyobb támogatási forrást az Európai Uniótól érkező fejlesztési támogatások jelentik. Az aktuális többéves pénzügyi keret (2007-2013) alatt **24,9 milliárd eurót irányoztak elő** hazánk számára. Magyarország a jelenlegi tervezési időszakban jelentős EU-s támogatásban részesül, ugyanakkor a rendelkezésre álló források lehívásánál számos akadály figyelhető meg, **amely a források elérhetőségét jelentősen megnehezítik**. Magyarország 2020-ig tartó gazdasági teljesítményét jelentősen meg fogja határozni a hazánk számára rendelkezésre álló EU-s források mértéke a 2014–2020 közötti költségvetési időszakban is, amelynek tervezése jelenleg is zajlik. Hazánknak törekednie kell arra, hogy a Kormány által kiemelt ágazatként kezelt szektorok a következő többéves pénzügyi keretből megfelelő mértékben részesüljenek, a forrásokhoz való hozzáférés a lehető legkedvezőbb legyen.

A jelenlegi támogatáspolitiká fő finansziális forrása az EU támogatások köre

Magyarországon EU-s és regionális értelemben véve is kiemelkedően magas az állami támogatások bruttó hazai termékhez viszonyított aránya. Amennyiben az ipar és a szolgáltató szektor számára juttatott támogatásokat vizsgáljuk (a kríziskezelő intézkedésektől eltekintve) megállapíthatjuk, hogy **hazánk 1%-os GDP arányos értéke több mint duplája az EU27 átlagának**, de az újonnan csatlakozó államok 0,55%-os értékénél is jóval magasabb.

GDP-hez viszonyítva kiugró az állami támogatások aránya

Az eszközök tekintetében az állapítható meg, hogy hazánk – az EU27 átlagához hasonlóan – **a támogatásokra szánt összeg közel felét közvetlen támogatásokra fordítja**, hasonló, bár **kisebb mértékben költ adókedvezményekre**, míg a **többi instrumentum részaránya jóval alacsonyabb**. Az újonnan csatlakozó államok átlagát tekintve az arányok eltérőek: jelentősebb, közel kétharmados részaránya van a közvetlen támogatásoknak, az adókedvezmények mértéke csupán 31%-os. Ehhez képest a magyarországi adókedvezmények aránya 47%, ráadásul ennek több mint 90%-a külföldi vállalatoknál csapódik le. Az inkább rövid távú hatásokkal bíró adókedvezmények mellett a hazai gazdaság megerősítésének érdekében javasolt a kis- és középvállalkozások megerősítése is kormányzati eszközökkel. A nagy adókedvezmény megítélése elsősorban a gazdasági-társadalmi szempontból hátrányos

Az adókedvezmények nagy aránya nem jellemző a többi újonnan csatlakozott tagállamra

helyzetű, magas munkanélküliségű térségekbe települő befektetőknek jelenthet nagy segítséget.

A hazai támogatáspolitikát meghatározó elemei az **egyedi kormánydöntéssel megvalósított támogatások**, amelyek a nemzetgazdasági szempontból kiemelkedő jelentőségű beruházást végrehajtó befektetők pénzügyi támogatásán alapulnak. 2003 és 2010 között mintegy 100 milliárd forint vissza nem térítendő támogatással járult hozzá a magyar költségvetés ezen beruházások magyarországi megvalósításához.

Nagy szerepe van az egyedi kormánydöntés alapján realizált beruházásoknak

1.2.16 Összefoglaló gazdaságstratégiai üzenetek

Hazánk rendkívül nyitott gazdaságnak számít, külkereskedelmi termékgazdaságunk GDP-hez viszonyított aránya az egyik legmagasabb Európában. Így a növekedés szempontjából kiemelt célunk a hazai gazdaság nettó exportjának (a külkereskedelmi kivitel és a behozatal különbsége) maximalizálása, amely a **hazai tulajdonú vállalatok termelési láncba történő mélyebb integrálása, belső piacon történő megerősítése**, valamint az **exportpiacokon jelenlévő**, a külföldi piacokon is versenyképes termékeket előállító magyar tulajdonú **vállalkozások** további **terjeszkedésének elősegítése** révén valósítható meg. Ezen kívül törekednünk kell a kis- és középvállalkozások, a hazai és nemzetközi multinacionális cégek szorosabb együttműködésére és a feldolgozó ipar újratertelésére. A növekedés szempontjából kiemelkedő jelentőséggel bír a gazdaság belső motorjainak beindítása, a fő kitörési pontokként szolgáló, **magas hozzáadott értékű, tudásra épülő speciális iparágak** (bionika, egészségipar, gyógyszergyártás, orvosi berendezés és eszközgyártó ipar, környezet ipar, IT szektor, kreatív ipar stb.) **erősítése, támogatása**.

Erős hazai vállalatokra épülő export

Gazdaságunk fellendítésének egyik kulcsa a **foglalkoztatás növelése**, ezért rövid távon az egyik kiemelt cél a **nagyobb foglalkoztatási potenciállal rendelkező innovatív gazdasági ágazatok** erősítése, valamint ezen speciális iparágakon túl általában a K+F+I fejlesztése, a nagytőke vállalati kutatóbázisainak Magyarországra vonzása. Ugyanakkor meg kell találni az egyensúlyt ezen ágazatok és a magas hozzáadott értéket előállító szektorok között, amelyek nem feltétlenül foglalkoztatnak tömegeket. **Új piacok feltárása** (keleti nyitás), a külkereskedelmi kapcsolatok erősítése szintén a közeljövő fontos feladatai közé tartozik, ahogyan a **szociális gazdaság támogatása** és a **közfoglalkoztatás biztosítása** is. Hosszú távon az ország kitörési pontja lehet az **innováció, az innovációra épülő iparágak fejlesztése**, valamint az **élelmiszer-gazdaság fejlesztése**.

A potenciálok jobb kihasználása hosszú távú tervezést igényel

Középtávon szükséges gazdaságstratégiai feladatok	Hosszú távú fejlődést megalapozó gazdaságstratégiai területek
- a foglalkoztatást biztosító gazdasági ágazatok és tevékenységek fejlesztése - a nagyobb foglalkoztatási potenciállal rendelkező gazdasági ágazatok támogatása - a piacbővítési lehetőségek feltárása, piacbővítés (pl. keleti nyitás) - a szociális gazdaság támogatása - a helyi gazdaság erősítése - a barnamezős területek rekultiválása	- piaci újrapozicionálás - az innovatív, versenyképes, magas hozzáadott értéket előállító ágazatok hazai termelésre, kutatásra alapozott fejlesztése - a szakképzési, felsőoktatási és felnőttoktatási háttér, a tehetségtámogatás rendszerének megeremtése - az agrár- és élelmiszergazdaság exportcélú és a belső piacot, foglalkoztatást és egészséges élelmiszereket biztosító fejlesztése - a hálózati gazdaság és a helyi gazdaság erősítése - a turizmus fejlesztése

1.3 Társadalmi erőforrásaink, társadalmi kihívások és trendek

1.3.1 Globális kihívások: gyarapodó emberiség, csökkenő magyarság

A legnagyobb globális társadalmi kihívást a **világ népességének gyors és jelentős növekedése jelenti**, amely előrejelzések szerint 2050-re eléri a 9 milliárd főt. A népesség gyarapodása világviszonylatban a szegénység növekedését is jelenti, a jövedelmek rendkívül egyenlőtlenül oszlanak meg, ami globális szinten további társadalmi-gazdasági kihívást jelent. A globális népességnövekedéssel szemben **Európában** a tartósan alacsony gyermekvállalási hajlandóság és az életkor növekedése miatt **a népesség idősödése jellemző**. A legtöbb európai országban a gyermekvállalási hajlandóság 1970-es évek óta tartó csökkenése miatt nem biztosított a népesség reprodukciójához szükséges 2,1-es termékenységi arányszám. Ezek a trendek a közép-kelet-európai térségben különösen erőteljesen negatív irányba mutatnak. 2010-ben az Európai Unió 27 tagországa közül hatot természetes népességfogyás jellemzett, amit néhány ország – Litvánia, Lettország, Románia és Bulgária – esetében tovább erősített a nemzetközi vándorlási veszteség. Németországban és Magyarországon a vándorlási nyereség fékezte valamennyire a folyamatot. A többi országban a népesség növekedését a Nyugat-, Dél- és Észak-Európába irányuló – elsősorban munkakereséssel magyarázható – bevándorlás biztosítja, amely azonban **növekvő társadalmi feszültségekhez** vezet. Az elmúlt húsz esztendőben az európai országok egyik legfőbb társadalmi-gazdasági kihívásává vált a népesedési folyamatok és a demográfiai változások kedvezőtlen iránya. A következő évtizedek egyre mélyülő kihívása az idősödés, amelynek során a várható életkor növekedésével párhuzamosan a lakosság korösszetétele egyre inkább az idősebb életkor felé mozdul el.

Globálisan növekvő népesség, növekvő társadalmi feszültségek jellemzik

Az európai társadalmak többségében az alacsony termékenység mellett a daganatos és a civilizációs népbetegségnek számító szív- és érrendszeri megbetegedések kiemelkedő szerepet játszanak a népességszám csökkenésében. A kelet-közép-európai térségben mindkét halálózási ok vezető helyet foglal el. Ebben nagy szerepet játszik az egészségre káros életmód, valamint az egészségügyi ellátórendszer területi különbségei és hiányosságai, illetve az egészség környezeti kockázata.

Kelet-közép-európai túlsúly a daganatos megbetegedések növekedésében

Magyarország alapvetően hasonló kihívásokkal néz szembe, mint Európa, azzal a

A magyarság

különbséggel, hogy **bizonyos mutatók** (pl. népességfogyás, népegészségügyi helyzet, a sérülékeny társadalmi csoportok) **tekintetében sokkal súlyosabb helyzetben van, mint más európai uniós országok**. Hazánk népessége már évtizedek óta csökken, melyhez a lakosság idősödése társul. A Kárpát-medencében élő magyarság száma és részaránya ugyancsak csökken, különösen a szórványterületeken morzsolódik folyamatosan a magyar lakosság száma. A társadalmi trendek azt mutatják, hogy az ország az ezredforduló idején az európai térségben, – de különösen a közép-kelet európai országok között – elfoglalt jó pozícióját elvesztette. Társadalmi erőforrásai pedig – az elmúlt 10 év alatt – jelentősen meggyengültek és sok esetben a kimerülés határára értek.

lefelé tartó
társadalmi
spirálban

A **nemzeti és közösségi identitás** annak ellenére **gyengül**, hogy rendkívül gazdag és egyedi a kulturális örökségünk, beleértve többek között a magyar nyelvet, néprajzi hagyományainkat, a magyarság szellemi örökségét, régészeti és épített örökségünket. A társadalomban, a jelentős értékrendi különbségekből fakadóan morális válság figyelhető meg. A hagyományok erősek, de a negatív berögződések is azok. Az oktatás színvonala visszaesett, a fiatalok szakma- és pályaválasztása nem kellően orientált, a pozitív jövőkép, a bizalom nemzeti, helyi és egyéni szinten is gyakran hiányzik. A magas megélhetési költségekkel párosuló alacsony hazai jövedelmek és a viszonylag kevés munkalehetőség következtében folytatódik a potenciális munkaerő kiáramlása.

Gyengül a nemzeti
és közösségi
identitás

Társadalmi fejlődésünk kulcsa az a **társadalomstratégiai szemléletváltás**, amely a pozitív nemzeti, helyi és egyéni jövőképekre, a versenyképes tudásra, a megélhetést biztosító szakmákra, a magas hozzáadott értéket előállító gazdaságban szükséges munkavállalói készségekre, a gazdasági fejlődéshez igazított szakképzésre és felsőoktatásra, az önfoglalkoztatásra, a jövedelmezőség növelésére, az értékteremtő munkára épül. Ehhez elsősorban **népesedési fordulatra, valamint a társadalmi idősödés proaktív kezelésére van szükség**, továbbá szükséges a munka- és családbarát társadalmi berendezkedés, a sérülékeny társadalmi csoportokkal való szolidaritás, és elengedhetetlenül fontos a nemzeti és közösségi bizalom megerősítése.

Társadalom-
stratégiai
szemléletváltásra
van szükség

Magyarország rendelkezik olyan társadalmi erőforrásokkal, értékekkel, amelyek a társadalom megújulását, az értékteremtő gazdasági fejlődést, növekedést lehetővé teszik, és amelyek erősödése egyszersmind Magyarország globális, nemzetközi pozícióját is erősítik. Ezen értékek megőrzésével, gyarapításával, valamint átgondolt, összehangolt társadalompolitikával hazánk a sereghajtók közül ismét a régió éllovasai közé emelkedhet.

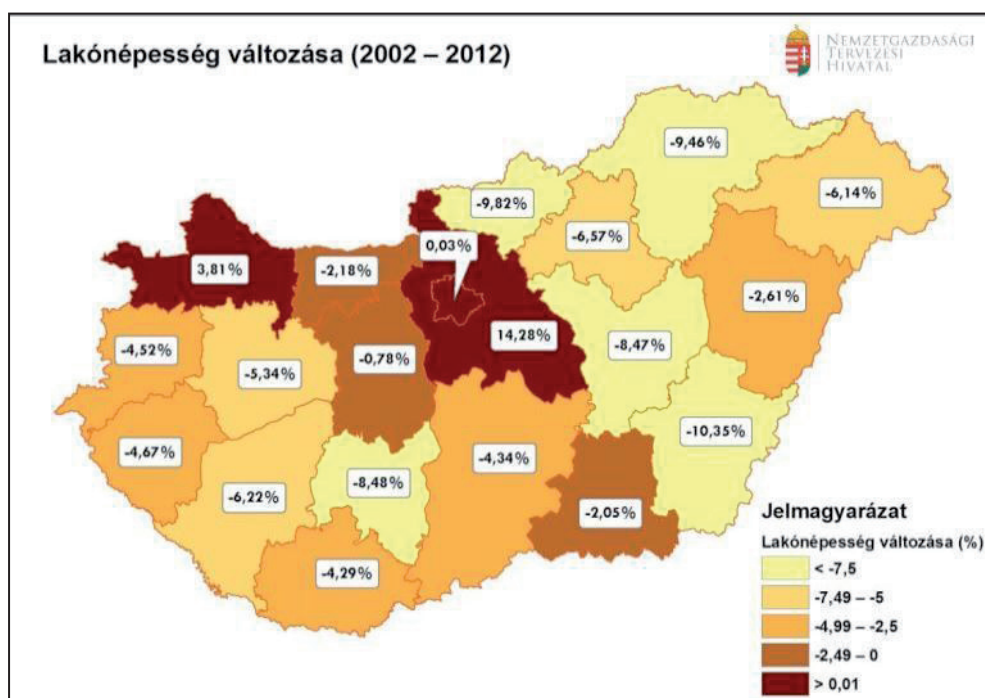
Társadalmi erőforrásaink, értékeink:

- ❖ Egyedi, jelentős értéket képviselő kulturális és épített örökséggel és hagyományokkal rendelkezünk, amelyek népességmegtartó, társadalmi kohéziót és felzárkózást elősegítő, társadalom-, illetve gazdaságfejlesztő szerepe igen jelentős potenciálunk.
- ❖ Oktatási, képzési rendszerünk, kutatóintézeti hálózatunk jó alapot szolgáltatnak a tudásalapú társadalom megteremtéséhez.
- ❖ A tehetségtámogató programokban felfedezett tehetségek példaképpé válnak a fiatalok számára
- ❖ Versenyképességünket növeli, hogy a magyar munkamorálra a munka tisztelete, a szorgalom, a normakövetés és a felelősségteljes munkavégzés jellemző.
- ❖ A magyar népre jellemző „túlélési képesség” számos élethelyzetben fontos tulajdonság.

1.3.2 A népességcsökkenés közösségi fennmaradásunkat veszélyezteti

Magyarországon több évtizede a **népesség számának csökkenése** jellemző, mely elsősorban a születések, európai átlaghoz képest (is) kiemelkedően alacsony számára és a magas halandóságra vezethető vissza. 2011-ben Magyarországon 9 millió 985 ezren éltek, 191 ezerrel – egy nagyvárosnyival – kevesebben, mint 2001-ben. A lakosság száma az elmúlt 10 évben az ország csaknem valamennyi területén csökkent, kivételt képeznek ez alól Budapest, valamint Pest és Győr-Moson-Sopron megye. A megyék között Békés megye népessége csökkent a legnagyobb mértékben (10,4%-kal), de Nógrád, Tolna, Jász-Nagykun-Szolnok és Borsod-Abaúj-Zemplén megyék népességszám csökkenése is 7,5% fölötti.

A
népességfogy-
ás
állandósulás

12. ábra: A lakónépesség változása megyénként, 2002. január 1. és 2012. január 1. között (forrás: KSH)

Magyarország **termékenységi rátája** jelenleg az **egyik legalacsonyabb** az Európai Unióban. Ráadásul azon országok csoportjába tartozik, ahol az utóbbi években nem került sor a termékenységi arányszám növekedésére sem (2009-ben 1,33, 2010-ben pedig 1,26 volt). Az élveszületések száma Magyarországon 1998 óta nem éri el a 100 ezer főt, az 1990 és 2010 között kimutatható 28%-os csökkenés úgy következett be, hogy a termékeny korban lévő 15 és 49 év közötti női népesség száma egészen 2001-ig növekedést mutatott. Hazánkban annak ellenére ilyen alacsony a termékenység, hogy a családtámogatásra fordított összegek tekintetében Európa élmezőnyében foglalunk helyet. A magyar rendszer támogatja a szülőknek a 3 év alatti gyermekek otthoni gondozásának lehetőségét, a **gyermekintézményi (bölcsőde, óvoda) férőhelyek száma azonban gyakran elégtelen**, ami a gyermekvállalás ellen hat.

Az egyik
legalacsonyabb
termékenységi
ráta az Európai
Unióban

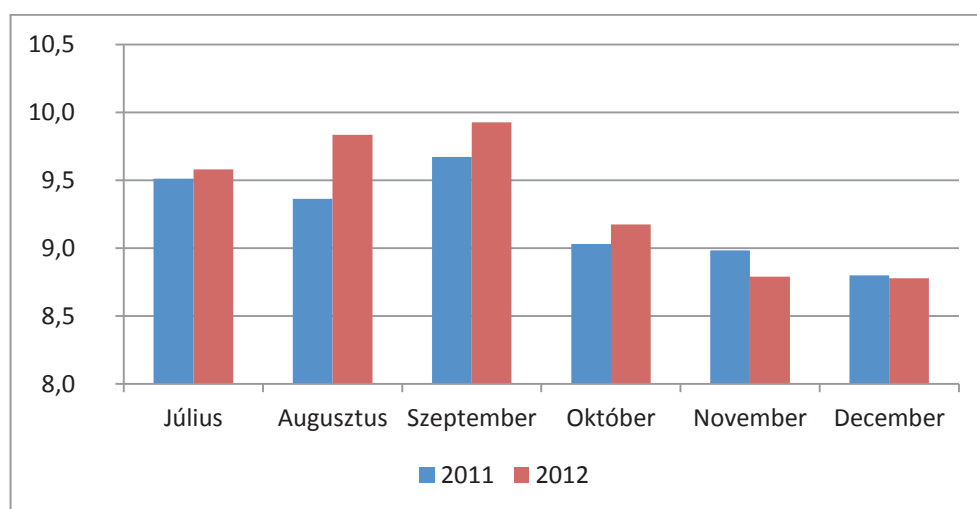
Az alacsony termékenységi ráta és a **gyermekvállalási hajlandóság folyamatos csökkenése a gyermekvállalási kor kitolódásával is magyarázható**, ami a magyar nők esetében átlagosan 28,3 év (2011). Ez közel 5 évnyi emelkedést jelent az 1970-1980-as évek gyermekvállalási gyakorlatához képest. 2012-ben **a legtöbb gyermek a nők 30-34 éves korában született**, ők adták az összes születésszám közel harmadát, de a korábbi évekhez képest a 35-39 éves nők is egyre gyakrabban szülnek. Az adatok alapján egyre kevésbé valószínű a késői első gyermek után újabb gyermekvállalás, a 2011-ben született gyermekek közel fele első gyermek volt a családban, 30%-uk második gyermek, és csupán 20%-uk született 3, vagy több

Gyermekvállalási
hajlandóság
csökkenése,
gyermekvállalási
kor kitolódása

gyermekes családba.

A társadalmi korfa alapján **a nőknél a 35-39 éves korosztály jelenleg a legnépesebb**, akik gyakorlatilag az ún. Ratkó-korszak (az első „baby boom”) unokái. Ez a korosztály még szülőképes korban van, azonban pár éven belül a szülőképes korosztályt várhatóan jelentős létszámcsökkenés jellemzi majd, az idősödés, illetve fogyás folyamata már nem lesz fékezhető. Szerencsére a tervezett-vágyott gyerekszám még viszonylag magas, ami pl. Nyugat-Európában már nem mindig áll fenn, ezért **a következő 2-3 évben a gyermekvállalásra fordítandó erőfeszítések fontosságát nem lehet túlbecsülni. Ezt követően ugyanis már nem lesz reális lehetősége a népesedési fordulatnak**, hiszen a 30 év alatti nők száma már folyamatos csökkenést mutat, ráadásul a fiatalabb korosztály esetében – a mai szokások miatt – fenn áll a veszélye a későbbi gyermekvállalásnak, ami sokszor a későbbi szülések elmaradását eredményezi.

Az utolsó pillanatban vagyunk: a szülőképes korú nők száma drámaian csökken a közeljövőben

13. ábra: Ezer lakosra jutó élveszülések számának alakulása 2011 és 2012 azonos időszakában (II. félév) (forrás: KSH)

A 2011-ben bevezetett új személyi jövedelemadó rendszer egyik **célja a családok további tehermentesítése** volt, ezért az új adórendszer – **a gyermekvállalás ösztönzése** érdekében – jövedelemkorláttól mentesen, már az első gyermek vállalását is támogatja. 2012-ben 90269 újszülött jött világra, 2220-al több az előző évinél. Biztató tendencia ugyanakkor az is, hogy a KSH adatai alapján a **2012 második felében** az előző év azonos időszakához (2011. július-december) képest 0,2-el **növekedett az ezer lakosra jutó élveszülések száma**.

A pozitív családpolitikai intézkedések se tudják ellensúlyozni a kedvezőtlen folyamatokat

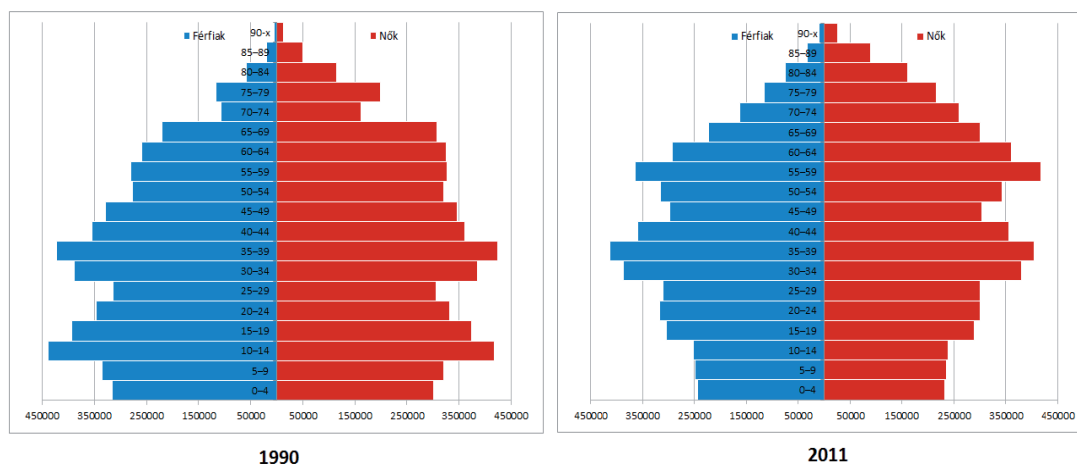
Hazánkban 1990 és 2012 között közel 60%-al esett vissza a **terhesség-megszakítások** száma, a pozitív trendek ellenére azonban Magyarországon még mindig kiemelkedően magas az ezer élveszületésre jutó abortuszok száma. A **születéskor várható élettartam** évtizedek óta – kisebb megszakításokkal – javul, jelenleg nők esetében 78,4 év, a férfiaknál 71,4 év, de ezzel még mindig az uniós rangsor utolsó harmadához tartozunk. Ezen a téren az országon belül is markáns eltérések mutatkoznak: míg egy Balaton környéki, vagy budapesti fiú csecsemő születésekor 73,6 életévre számíthat, addig a Bodroghözben ez az érték közel 10 évvel alacsonyabb (64,5 év). Ezeket a markáns különbségeket az egészségügyi ellátórendszer strukturális átalakítása során mindenképpen figyelembe kell venni.

A születéskor várható élettartam az uniós átlag alatt van

Az Európai Unió országainak többségéhez hasonlóan hazánkban a népességfogyás a társadalom idősödésével, azaz az **időskorúak arányának növekedésével** párosul, amiben az alacsony termékenység mellett a várható élettartam emelkedése játszik döntő szerepet. Az EU27 tendenciáihoz hasonlóan, 2013-ra a 65 éves és

Előregedő társadalom, az eltartottsági ráta növekedése

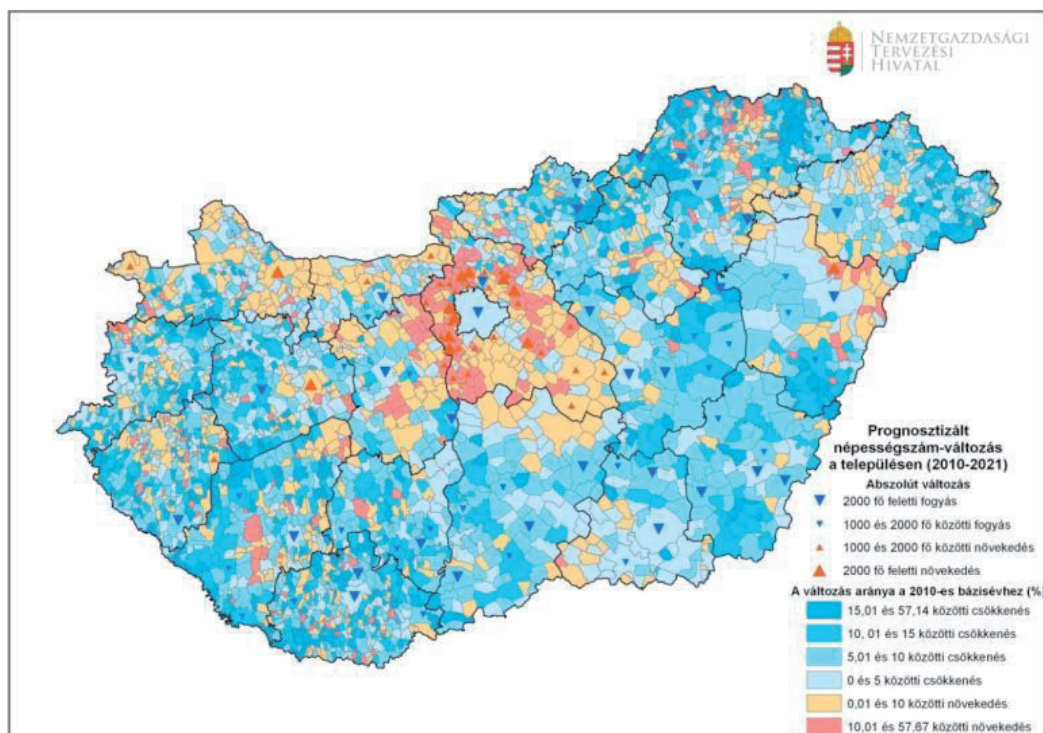
idősebb népesség aránya a teljes népességből az 1990-ben mért 13,2%-ról 17,2%-ra emelkedett, 2020-ban pedig előreláthatólag már a lakosság több mint ötöde lesz 65 évesnél idősebb. Az idősödés – társadalmi-gazdasági hatásai, valamint az egészségügyre és a nyugdíjrendszerre gyakorolt hatása miatt – az egyik legsúlyosabb népesedési kihívás, amelynek negatív következményei a társadalmi folyamatokba való beavatkozással, szemléletformálással részben kezelhetők. Mivel a 65 évnél idősebb népesség jelentős része nem munkaképes, az idős népesség **eltartottsági rátája folyamatosan romlik (jelenleg 25,1 %)**, azaz egyre kevesebb munkaképes korú személyre hárul egyre több idős eltartása.

14. ábra: Magyarország korfája 1990-ben és 2011-ben (forrás: KSH)

Az Európai Unió Statisztikai Hivatalának prognózisa szerint 2030-ig a **Közép-Magyarország régió kivételével hazánk összes régiójában az EU27 átlag (+5%) alatti népességszám változásra (többségében fogyásra) lehet számítani.** A hazánkat halmozottan sújtó demográfiai válság leginkább a vidéki térségeinket, a külső és belső periferiákat érinti érzékenyen, amelyeket a népességcsökkenés mellett azon magasabb képzettségű társadalmi csoportok elvándorlása jellemez, amelyek leginkább hozzájárulhatnak egy térség, vagy település fejlődéséhez, felemelkedéséhez. A népességcsökkenés alól a Közép-Magyarországi régió, a Nyugat-Dunántúl egyes északi és középső térségei, valamint Hajdú-Bihar megye észak-keleti kistérségei képeznek csak kivételt.

Vidéki
térségekben
halmozott
demográfiai
problémák

15. ábra: Demográfiai prognózis (2010-2021) (Forrás: Prodemo Bt.)

Népesedési erőforrásait tekintve Magyarország tartalékai kimerülőben vannak. Amennyiben nem történik fordulat, az ország jelenleg is fogyó népessége 2050-ig várhatóan 10%-kal csökken, illetve 2060-ra az időskori eltartottsági ráta az EU27 átlagos szintje fölé emelkedik. A prognózisok alapján – érdemi beavatkozás nélkül – a népesség idősödése a jövőben gyorsuló ütemben folytatódik, aminek következtében 2050-re az idősök aránya Magyarországon közel 30% lesz.

1.3.3 Migráció: területileg koncentrálódó magyarság

A határokon átvélő lakóhely változtatás lakosságvándorlás, közismert nevén migráció viszonylag új jelenségnek számít hazánkban, és egyelőre csak kis mértékben befolyásolja a népesség számának alakulását. Az unión belül Magyarország a pozitív nemzetközi migrációs egyenlegű országok közé tartozik. A hazánkba irányuló **migráció** legjellemzőbb sajátossága, hogy elsősorban a környező országok magyar nemzetiségű állampolgárai közül kerülnek ki a bevándorlók. Meghatározó jelenség volt az 1990-es évek elejétől **a határon túli magyarság bevándorlása**. Több mint 500 ezren kérelmezték 2011. január 1-e óta az egyszerűsített honosítási eljárás keretében a magyar állampolgárságot és 2013. szeptember 1-ig több mint 430 ezren tették le az állampolgársági esküt. **2001 és 2013 között 331 ezer román állampolgárságú személy kapott magyar állampolgárságot.** Ebben az időszakban a szomszédos országokból érkezők adták az összes bevándorlók 90%-át, azon belül is a Romániából bevándoroltak a kétharmadát. A többi bevándorló elsősorban gazdasági okok miatt érkezett, a történelmi kapcsolatoknak köszönhetően főleg Kelet-Európából és az egykori szocialista országokból, Közép- és Kelet-Ázsiából, a Közel-Keletről és Észak-Afrikából.

A legjelentősebb mértékű bevándorlás a határon túl élő magyarok letelepedéséből származik

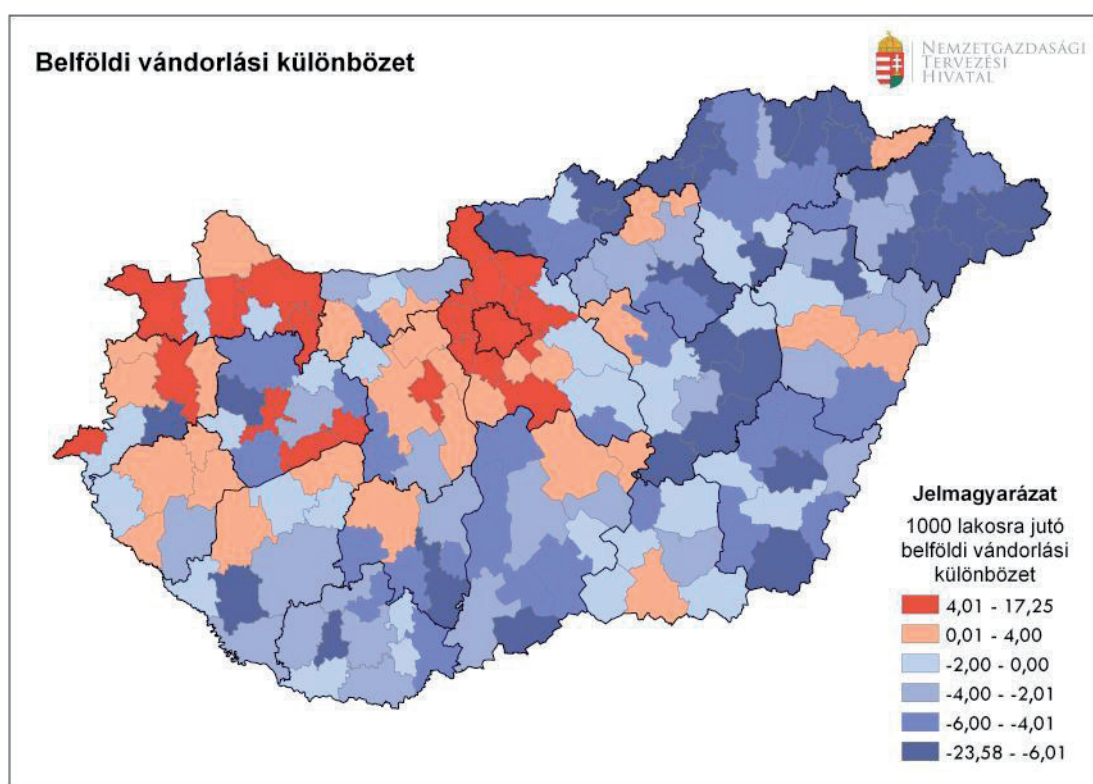
A bevándorlók az ország munkaerő-piacán gyakran olyan hiányterületeken, **hiányszakmákban helyezkednek el**, ahol a hazai lakosság nem tud, vagy nem kíván munkát vállalni. Ez utóbbi tendencia jól illeszkedik a globális folyamatokba, de mértéke még rendkívül szerény. A más kultúrájú **bevándorlók integrációjának Nyugat-Európában tapasztalható kihívásai, feszültségei egyelőre még elkerülték az országot.** E jelenség megelőzése azonban fontos feladat lehet a jövőben, mert az ilyen

Fel kell készülni a bevándorlók integrációjára

típusú bevándorlás kezelésére a magyar társadalom nem felkészült.

Az **európai országokban bevándorlóként megjelenő magyar állampolgárok** összesített száma folyamatosan **növekszik**. A belföldi népesség elvándorlásának fő oka a munkahelyek megszűnése, a munkalehetőségek leszűkülése. A fiatalok elvándorlása pedig tovább rontja az amúgy is kedvezőtlenebb helyzetben levő térségek kitorrési esélyeit. A kivándorlás egyik társadalmilag és gazdaságilag, de az innováció szempontjából fontos területe az **agyelszívás** (brain drain). A folyamat egyfelől azt jelenti, hogy egyes országok produktív tudósainak és szakembereinek egy része kivándorol a más, legtöbbször fejlett országokba és az e tudósokat és szakembereket kitanító ország elesik tevékenységük gyümölcseitől. Magyarország számára különösen a külföldön munkát vállaló egészségügyi szakemberek elvesztése jelent egyre súlyosabb problémát (2011-ben 1900 magasan kvalifikált egészségügyi dolgozó számára adtak ki külföldi munkavállalási szándékot jelző igazolást), pótlásuk nagy terhet jelent a hazai egészségügy rendszerében.

A kivándorlás elsősorban a fiatalokra és jól képzettek jellemző

16. ábra: Belföldi vándorlási különbözet (2011) (Forrás: KSH)

A belföldi migráció a lakosság koncentrálódását mutatja. A **főváros és agglomerációja a teljes ország számára bevándorlási célpont**, nemcsak a periférikus térségekből érkeznek a főleg fiatal munkavállalók, de a nagyobb, gazdaságilag erősebb városokból is. A 90-es évektől kezdődően a migrációs folyamatoknak egyik meghatározó momentuma volt a Budapestre való elvándorlás, ami 2007-től megfordult, és azóta Budapest vándorlás mérlege folyamatosan pozitív, a város lélekszáma több mint 39 ezer fővel emelkedett 2013-ig.

A fejlettebb térségekbe áramlik a hazai lakosság

A **belföldi népességmozgás** egyenlegét tekintve Pest megye mellett Fejér, Győr-Moson-Sopron és Vas megye a legvonzóbb vándorlási célpont és leginkább az Észak-magyarországi régió és az Észak-alföldi régió megyéinek népességmegtartó ereje gyengül. **Ugyanakkor ez a vándorlás leginkább a fiatalokat, pályakezdőket érinti**, de a munkahelyváltással járó költözések az idősebbek és a családostok számára továbbra is komoly nehézségeket jelentenek. A fiatalok elvándorlása pedig tovább rontja az

A fiatalok elvándorlása egyre nehezebb helyzetbe hozza a periférikus térségeket

amúgy is kedvezőtlenebb helyzetben levő térségek kitörési esélyeit.

1.3.4 Egészségi állapotunk romlása jelentős kockázatokat hordoz

A magyar **lakosság egészségi állapota** nemzetközi összehasonlításban rendkívül **kedvezőtlen**, és jelentősen elmarad attól, amit társadalmi-gazdasági fejlettségünk általános szintje lehetővé tenne. Egyes megbetegedések, halálokok tekintetében hazánk vezető helyet foglal el a nemzetközi statisztikákban. A Központi Statisztikai Hivatal (KSH) adatai szerint 2012. évben a **születéskor várható átlagos élettartam** a férfiaknál 71,45, a nőknél 78,38 év, ami **messze elmarad az Európai Unió tagállamaitól**. Különösen tragikus a középkorú férfiak kimagasló halálozása. A problémát súlyosbítják az **országon belüli, az egészségi állapot tekintetében mutatkozó társadalmi egyenlőtlenségek**, melyet jól jellemez pl. egyes társadalmi csoportok között a várható élettartam 4-6 évet is elérő különbsége. Ennek hátterében, az egészséget meghatározó társadalmi-gazdasági tényezők, az egészség alapfeltételeinek (pl. jövedelem, lakhatás) egyenlőtlenségei állnak.

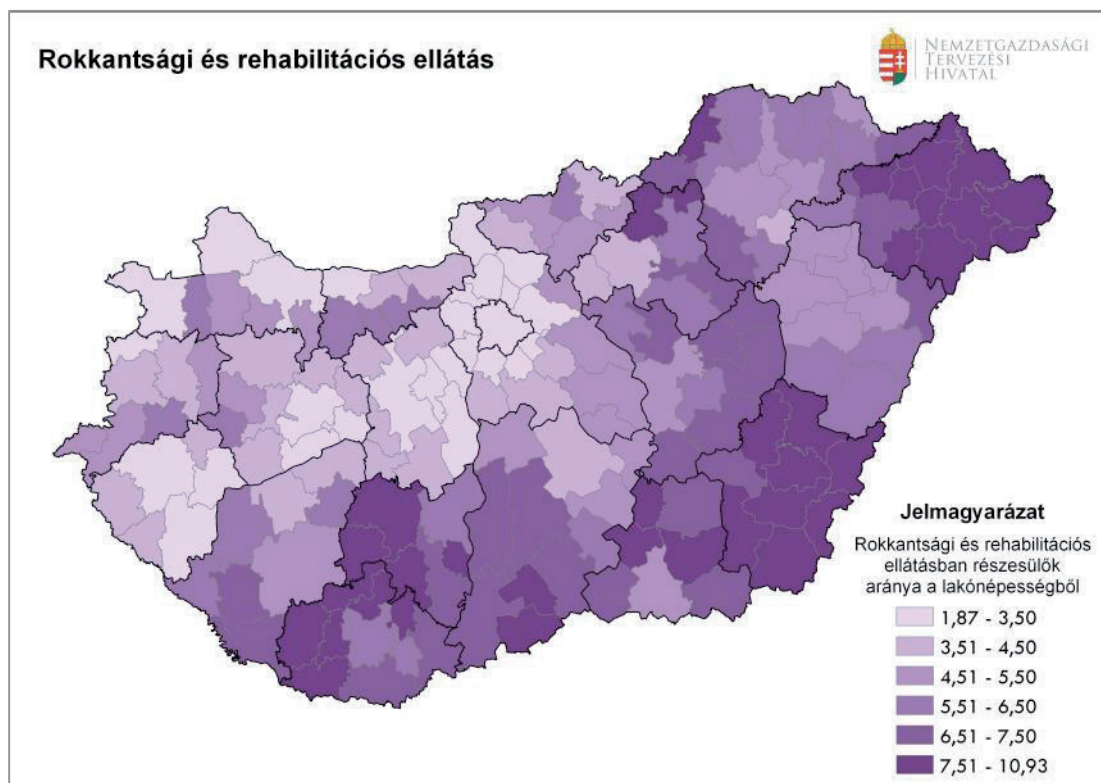
Kedvezőtlen egészségi állapot térségi és társadalmi különbségekkel, alacsony várható élettartam

A KSH adatai szerint a magyar férfiak életük 80, a nők 75 százalékát élik le egészségesen. A rossz egészségi állapot számos hatása – korlátozottság, rokkantság, hátrányos munkaerő-piaci megkülönböztetés, társadalmi marginalizáció, a családban megjelenő szerepek konfliktusa, csökkent önértékelés, kiszolgáltatottság – ismert. Egy 2008-ban született magyar fiúgyermek 7,4 évvel, egy leánygyermek 5,1 évvel rövidebb életre számíthat, mint az európai átlag, és **életük 21, illetve 25%-át nem egészségesen fogják leélni**, ha a jelenlegi népegészségügyi helyzet nem változik. A betegségteher túlnyomó részét a krónikus nem fertőző betegségek jelentik, amelyek jelentős részéért életmódbeli tényezők (dohányzás, túlzott alkoholfogyasztás, kedvezőtlen táplálkozási szokások, fizikai inaktivitás) tehetők felelőssé. E betegségek okozta korai halálozás Magyarországon többszöröse a fejlett államokénak. A **halálosetek több mint 90%-a napjainkban is az öt vezető halálloki főcsoportba** (keringési rendszeri betegségek, daganatok, emésztőrendszeri betegségek, légzőrendszeri betegségek és külső okok) sorolható. A halálozások megoszlása a kiemelt halálokok tekintetében a következő: keringési rendszer betegségei 52%, daganatok 25,7%, emésztőrendszer betegségei 6,2%, légzőrendszer betegségei 4%, balesetek 3,3%, öngyilkosság 1,8%, egyéb halálokok 7% (KSH, 2012). A férfi korai halálosetek (0-64 év) harmada keringési rendszeri betegségek és daganatok, 12-13%-a emésztőrendszeri betegségek és külső okok miatt és 4%-a légzőrendszeri betegségek miatt következett be. A nők korai halálosetei (0-64 év) közül külön figyelmet érdemel, hogy körükben 43%-ot tettek ki a daganatos halálosetek, valamint a férfiakétól csak néhány százalékban maradt el az emésztőrendszeri betegségek miatti halálozásuk relatív súlya.

Részben nem egészséges élet, tipikus betegségek és halálokok

A **szív-, érrendszeri és daganatos betegségek** kiemelkedően nagy egészségterhet jelentenek mind egyéni, mind társadalmi szinten. Ez a tény a fenntartható fejlődés és a magyar gazdaság nemzetközi versenyképességének esélyeit is rontja. Mind a munkaképességre, mind a munkaerő (humán erőforrás) minőségére gyakorolt hatása negatív és súlyosak a családra, a közösségre és a társadalomra tovagyrúzó anyagi terhei is. A krónikus nem fertőző betegségek okozta betegségteher jelentős részéért **életmódbeli tényezők** (dohányzás, alkoholfogyasztás, kedvezőtlen táplálkozási szokások, fizikai inaktivitás) tehetők felelőssé. A kedvezőtlen életmód hátterében meghatározó módon **pszicho-szociális tényezők** állnak.

Magas a szív-, érrendszeri és daganatos betegségek aránya, az életmódbeli és pszicho-szociális tényezők is felelősek

17. ábra: Rokkantsági nyugdíjban részesülők száma (2011) (forrás: KSH)

A lakosság általános egészségi helyzete szempontjából speciális helyet foglalnak el a **rokkantnyugdíjasok**. Számuk 2011 januárjában 722 ezer fő volt (ebből 362 ezren még nem érték el a rájuk irányadó nyugdíjkorhatárt), ami rendkívül nagy mérték, mind az összlakossághoz, mind a munkaképes korúakhoz képest. Több térségben is a foglalkoztatás alacsony mértéke a rokkantnyugdíjasok magas arányával mutat összefüggést, azonban a több esetben kevésbé indokolt „leszázalékolások” háttérben inkább az elhelyezkedési lehetőségek végtelen beszűkülése okozta kényszer áll. Ezért is került átalakításra 2012 január elsejével a rokkantsági, baleseti rokkantsági nyugdíj rendszere. Az átalakítás célja a foglalkoztatási rehabilitáció erősítése, a megváltozott munkaképességű személyek foglalkoztatottságának növelése.

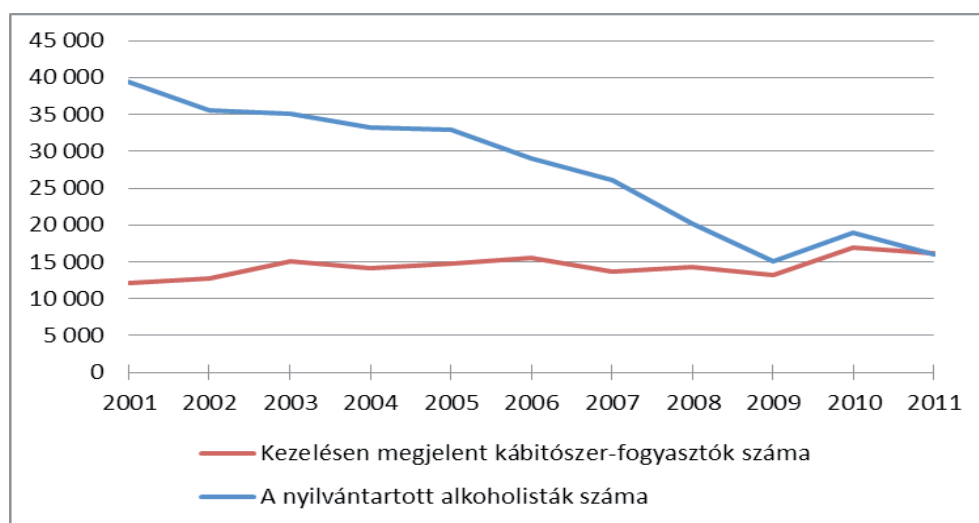
Magas a rokkantnyugdíjasok aránya

A 35-70 éves korosztály megbetegedési és halálozási arányszámainak kedvezőtlen alakulásában Magyarországon nagy szerepet játszanak a kockázati magatartásformák – a **dohányzás, túlzott alkohol- és a kábítószer-fogyasztás – és következményeik**. Noha az alkoholfogyasztás 1989 óta csökkenőben van, az még mindig másfélszer magasabb, mint az európai vagy a közép európai átlag. **Magyarország a világ tíz legtöbb alkoholt fogyasztó országa közé tartozik.** Az alkoholizmus következményei hosszabb távon nyilvánulnak meg, így azok, akik a rendszerváltást megelőzően alkoholizmusban szenvedtek, többségükben az elmúlt évtizedben váltak kezelésre szoruló alkoholbeteggé.

Az alkoholizmus népbetegség

A terjedőben lévő **kábítószer-fogyasztás** is hozzájárul a népesség fizikai, mentális és lelki állapotának romlásához, illetve antiszociális viselkedési formák kialakulásához. Az illegális kábítószerek rendszeres használata hosszú távon egyszerre okoz jelentős társadalmi károkat az egyén, a család, a közösség és a társadalom szintjén, hiszen egészségkárosító hatása mellett bomlasztja a családi, közösségi kapcsolatokat és gyengíti a társadalmi kohéziót. **Tíz év alatt a kezelésen megjelent kábítószer-fogyasztók száma több mint harmadával nőtt** (12 049 főről 16 150 főre), különösen Budapesten volt kimagasló az emelkedés. 2011-ben a 15-16 éves középiskolás fiatalok ötöde fogyasztott már életében valamilyen tiltott szert.

A kábítószer-fogyasztás rohamosan terjed

18. ábra: Kezelésen megjelent kábítószer-fogyasztók és nyilvántartott alkoholisták számának változása 2001 és 2011 között (forrás: KSH)

A dohányzás súlyos kihívás a lakosság egészségi állapotát és az okozott gazdasági kárt figyelembe véve. A WHO becslése szerint, a halálozás 8,8%-áért önmagában a **dohányzás** tehető felelőssé. Európai viszonylatban Magyarországon magas a **dohányosok aránya**, a tagországok között a 21. helyen vagyunk. Minden harmadik férfi és minden negyedik nő dohányzik. Magyarországon 2010-ben a dohányzásból fakadó, várhatóan korábbi elhalálozás miatt elvesztett életévek száma 340 ezer volt. Átlagosan a dohányzó férfiak legalább 16, a nők legalább 19 évvel rövidítették meg az életüket. A vesztesség kétharmada a gazdasági szempontból legaktívabb életszakaszra, a 35 és 65 év közötti időszakra esett. A túlzott alkoholfogyasztás mellett a dohányzás elkezdése is **egyre nagyobb méreteket ölt a fiatalabb korosztályokban**. A Nemzetközi Ifjúsági Dohányzásfelmérés 2012. évi magyarországi adatai szerint a 13-15 év közötti fiatalok közül 10-ből csaknem 6 tanuló (57%) kipróbálta már a cigarettát élete során (fiúk: 61%, lányok: 52%), ezen belül a valaha dohányzóknak 13%-a 10 éves kora előtt szívta el az első slukkot. Hozzávetőlegesen a tanulók egynegyede (27%) cigarettázik, ebből a naponta cigarettázók aránya 7%. Fontos azonban megjegyezni, hogy a fentebb említett problémák (kábítószer-fogyasztás, alkoholizmus, dohányzás) legfőbb okai valószínűleg a kilátástalan élethelyzet, a munkanélküliség, a családok anyagi ellehetetlenülése, szétesése lehetnek. Egy ép és erős családban, illetve egy egészséges önbecsüléssel rendelkező, szilárd erkölcsi alapokon nyugvó, a jövőjében bízó és összetartó társadalomban ezek a problémák sokkal kevésbé tetten érhetők, ezért a hangsúlyt elsősorban ezen okok kezelésére kell fektetni.

A dohányzás
súlyos kihívást
jelent hazánkban

A betegségek kialakulásában szerepet játszanak továbbá az **egészségtelen táplálkozási szokások és a testmozgás hiánya**. A 15 év feletti magyar népesség több mint fele túlsúlyos, minden ötödik felnőtt kimondottan elhízott. A közelmúltban bevezetett népegészségügyi termékadó bevezetésének elsődleges célja, hogy a **népegészségügyileg nem hasznos élelmiszerek fogyasztása visszaszoruljon**, és előtérbe kerüljön az egészséges táplálkozás ösztönzése. **A sport és a fürdőkultúra megelőző, egészségvédő szerepe sincs rendesen kihasználva**, a lakosság túlnyomó része soha nem sportol. A természetes környezetben, szabadban végzett sport és rekreáció kiemelkedően hatékony a megelőzés mellett a jobb életminőség, lelkiállapot megőrzése szempontjából, és a környezettudatosságot is erősíti. A hagyományos megelőzési eszközök (egészséges étkezési szokások, stresszkezelés elsajátítása, szabadidősport, fürdőkultúra) mellett a szabadba kilépésre ösztönző fejlesztések, szemléletformálás még csak szűk körben nevezhető hatásosnak.

Egészségtelenek a
táplálkozási
szokások, kevés a
mozgás

Az **egészség környezeti kockázati** tényezői közül hazánkban az ivóvíz – helyenként nem megfelelő – minősége mellett elsősorban a levegő (szálló por, magas pollenkoncentráció) szennyezettsége említhető, amelyek fokozzák napjaink népbetegségeinek, az allergiának és az asztmának az elterjedését. Erre való tekintettel fokozódó jelentőségű az allergén pollent termelő növények egészségi hatásának, elterjedésének, pollenszórásának és termelésének vizsgálata.

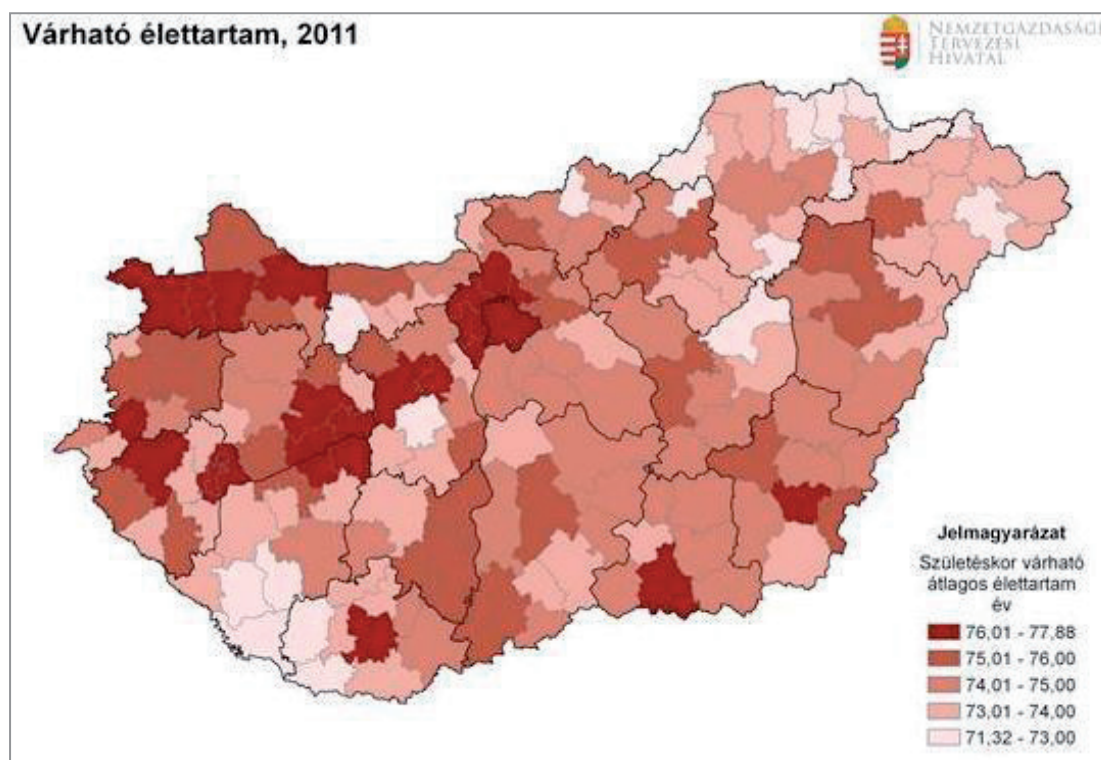
Az allergiás megbetegedések terjedése nem állt meg

A magyar lakosság körében tradicionális probléma a **rossz lelki egészségi állapot**. A mentális funkcionális csökkenése és a szorongásos betegségekben, depresszióban szenvedők magas aránya egyaránt jellemző mind a 65 éven aluliak, mind az időskorúak körében. Az öngyilkosságok okozta halálozás relatív kockázata napjainkban még mindig több mint kétszerese az EU15 átlagának, annak ellenére is, hogy a 80-as évek óta az öngyilkosságok száma csökkenő tendenciát mutat.

Magas a mentális betegségekben szenvedők aránya

A **hátrányos helyzetű társadalmi csoportok értékrendjében rendkívül alacsony helyet foglal el az egészség**, mint érték, illetve az egészséges életvitel. Ezt egyrészt súlyosbítja az egyenlőtlen hozzáférés bizonyos lehetőségekhez, amelyek az egészséges életmód kialakításához és fenntartásához szükségesek. Másrészt, a családi háttér és neveltetés már a korai gyermekkoról befolyásolja az egyén egészséggel összefüggő viselkedését, sőt erőteljes hatása van a későbbi életszakaszokra jellemző egészséget támogató, vagy azt veszélyeztető magatartásformák kialakulására. Továbbá a szegénységben élők lakás és életkörülményei is fokozott egészségügyi kockázatot jelentenek.

Hátrányos helyzetű társadalmi csoportok deficitjei a nép-egészségügy terén

19. ábra: Születéskor várható átlagos élettartam (2011) (forrás: KSH)

A kutatások szerint **egyre inkább fokozódnak az egészségi/egészségügyi egyenlőtlenségek** Nyugat- és Kelet-Magyarország között. A leghátrányosabb helyzetű északkeleti térségben (Borsod-Abaúj-Zemplén, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Nógrád) egyrészt több évvel rövidebbek az életkilátások, másrészt pedig a szociálisan igen rossz helyzetű társadalmi csoportok, rétegek esetében megsokszorozódik a népbetegségek aránya. Az egészségi állapotban észlelhető egyenlőtlenségek a társadalmi-gazdasági különbségekkel, valamint az egészségügyi szolgáltatások elérhetőségével, eltérő

Fokozódó területi, egészségügyi egyenlőtlenségek

színvonalával, a megelőzés, felvilágosítás hiányával, a különböző társadalmi csoportok egészségügyi információhoz való hozzáféréseben mutatkozó egyenlőtlenségekkel, valamint az egészségmagatartásban mutatkozó különbségekkel magyarázhatók.

A 2008-ban kezdődött európai **pénzügyi-gazdasági válság** a munkanélküliség növekedésével egyaránt veszélyezteti a lakosság fizikai és lelki állapotát, valamint az egészségügyi rendszer működését. Káros hatásai a **sérülékeny társadalmi csoportokat** (munkanélkülieket, szegényeket, romákat) **érintették a legerőteljesebben**. A munkanélküliség közvetlenül és áttételesen is az egészséget leginkább veszélyeztető tényező, főként a gazdasági válságok idején. A gazdasági válság számos hatása (a növekvő munkanélküliség, a csökkenő jövedelmek, a növekvő élelmiszerárak, az életkörülmények romlása) rizikóhelyzetet teremt az emberek egészségében. Mivel az egészség, a jólét és a gazdaság szorosan összefüggő, egymást kiegészítő fogalmak, ezért a humán erőforrás egészségi állapotának gazdaságra gyakorolt kulcsfontosságú hatása vitathatatlan.

A válság tovább rontja a lakosság a fizikai lelki állapotát

A népegészségügyi mutatókat tekintve Magyarországon jelentős társadalmi és területi különbségek figyelhetők meg. A magyar társadalom jelentős részének rossz egészségi állapota egyfelől egy évtizedek óta tartó romló folyamat következménye, de az ellátórendszer területi és színvonalbeli különbségei és az egészségtudatos életmódban érvényesülő társadalmi különbségek is jelentkeznek a megbetegedési hajlam és halandósági viszonyokban, valamint azok területi eloszlásában. Kelet-, illetve Északkelet-Magyarországon az országos átlagot meghaladó munkanélküliség a legrosszabb életkilátásokkal párosul.

Jelentős társadalmi és területi különbségek a népegészségügyi mutatók alapján

1.3.5 A társadalmi értékrend ellentmondásos

A magyar társadalomban a rendszerváltozás óta folyamatos **átrendeződésben vannak a társadalmi értékek**. Az anyagi boldogulás, a biztonság, a munka és a család fontossága mellett más értékek szerepe is erősödött, mint a környezetvédelem, az egyén döntési szabadsága, az individualizmus, a humanizmus, a nagyobb állampolgári beleszólás a közügyekbe. A magyar társadalomban a család, a munka, a barátok, az ismerősök, és a szabadidő a legfontosabb értéknek jelennek meg, ugyanakkor egyes demográfiai mutatók **a családi és a munka-értékek válságára, vagy legalábbis radikális átalakulására** utalnak. A szóban képviselt értékrendi elemeket a mindennapok gyakorlatában, és így a társadalmi összteljesítményben gyakran nem lehet meg tapasztalni.

Átrendeződésben a társadalmi értékek

A magyarok alapvetően **nagyra értékelik a munkát és a takarékoskosságot, az önállóság, autonómia mint általános érték** megítélését. Az önállóság megvalósításának azonban a magyarok szerint komoly, főként az államhoz kapcsolt akadályai vannak. Európai összehasonlításban a magyarok saját sorsuk irányíthatóságába vetett hite alacsonynak mondható. Hazánkban – az uniós adatokhoz viszonyítva – magas az újraelosztás iránti igény, a **lakosság zöme az államtól várja a jövedelmi egyenlőtlenségek mérséklését**.

Az öngondoskodás foka alacsony

Magyarországon az oktatásban eltöltött évek számának kitolódásával egyre későbbi életkorban kapcsolódnak be a fiatalok a munka világába, így az önálló létfenntartáshoz szükséges keresetre is később kezdenek szert tenni. A **családalapítási szándék is egyre hátrébb szorul** az életúttervezésben, a többség először biztos egzisztenciát kíván magának teremteni és csak azután gondol házasságra, gyermekvállalásra.

Értékrendi és életviteli kihívások a családok előtt

Kihívás az is, hogy a hagyományosan családközpontú magyar társadalom gondolkodásában teljesen elfogadottá váltak mind a házasságkötés nélküli élettársi kapcsolatok, mind a válások. Az elmúlt két évtizedben a **házasságkötések száma közel a felére esett vissza**. Az élettársi kapcsolatok terjedésének köszönhetően a

A családi kötelékek hagyományos formái visszaszorulnak, kevés az egymásra

házasságon kívüli születések aránya 29%-ról 44,5%-ra emelkedett 2000 és 2012 között, és ezzel együtt az egyszülős családok részaránya is folyamatosan emelkedik. Kedvezőtlen tényező továbbá, hogy a valós családi nevelés sok esetben gyakorlatilag hiányzik és nagyon alacsony az együtt töltött minőségi idő. A családok gyermekszáma elsősorban a társadalmi státusszal és a jövedelmi helyzettel áll összefüggésben. A (további) gyermekvállalást nem tervezők elsősorban anyagi okokra hivatkoznak, amelyet a lakásproblémák illetve a karrierépítés követ.

fordítható idő

Kutatási adatok szerint a családi munkamegosztás is hatással van a gyermekvállalásra. Azokban a családokban, ahol a családi munka és a gyermekvállalás terhei arányosabban oszlanak meg az anyák és az apák között, ott bátrabban vállalják az újabb gyermekkel járó terheket is. Magyarországon a 2009–10-es időmérleg felmérés szerint a házimunkára fordított idő 70%-a, és a gyermekek gondozásával járó feladatok 69%-a hárul a nőkre. **Európai szinten gyermekgondozási feladatokkal a magyar nők töltik a legtöbb időt.** Ugyanakkor az elmúlt tíz évben a férfiak és nők közötti családon belüli munkamegosztás kiegyensúlyozottabbá vált.

Családon belüli munkamegosztás hatása a gyermekvállalásra

A nemzetközi tapasztalatok azt mutatják, hogy **a termékenység azokban az országokban magasabb, vagy növekvő, ahol a női munkavállalás aránya magas,** illetve a nőknek van lehetőségük összeegyeztetni a gyermeknevelést és a munkát (részmunkaidős foglalkoztatás, bölcsődék, apáknak járó rugalmas szabadság). A potenciális magyar szülőknek jelenleg azzal a dilemmával kell szembenéznük, hogy vagy otthon maradnak és kockáztatják a munkába való visszatérés esélyét, vagy halogatják a gyerekvállalást, illetve végképp lemondanak róla.

Nehéz összeegyeztetni a nőknek a gyermeknevelést és a munkát

A társadalom önmagát megújító kapacitása elsősorban a munkával kapcsolatos értékekben tükröződik. A felmérések azt mutatják, hogy a magyar munkavállalók többségének munkával kapcsolatos elvárásait elsősorban a jó fizetés és a biztos munkahely határozza meg, míg a felelősségteljes és kreatív munka vállalása az utolsó helyekre került. Ezek a **biztonságra törekvő munkaértékek** az elmúlt húsz év gazdasági és munkaerő-piaci kiszámíthatatlanságának és anomáliáinak lenyomatai.

A kreativitás és felelősségvállalás nem áll vezető helyen a munkával kapcsolatos értékek között

A társadalmi megújulást szolgáló munkaértékek (a társadalmilag hasznos és felelősségteljes munka megbecsülése, a rugalmasság, a kreativitás, az innovativitás elismerése) **előtérbe kerülését paradox módon nem segítették elő a foglalkoztathatóság javítását célzó hazai és uniós programok.** Különösen a rugalmasabb munkavégzést lehetővé tévő atipikus foglalkoztatási-programok voltak nagyon alacsony hatékonyságúak. Míg a család és a munka összeegyeztethetőségét lehetővé tevő részmunkaidős vagy távmunkás foglalkoztatás Nyugat-Európában az 1970-es évektől emelkedik, nálunk marginális ez a lehetőség. Annak ellenére, hogy 2000 és 2011 között 80%-kal nőtt a részmunkaidőben dolgozó nők száma, arányuk az összes női foglalkoztatottból csak 10%. Az **atipikus foglalkoztatás vállalása** nagyon erőteljesen függ a nők társadalmi-gazdasági helyzetétől: az ország keleti felében és a periférikus kistérségekben élő, alacsonyan iskolázott, szakképzetlen, gyermeküket egyedül nevelő nők számára ez a foglalkoztatási forma nem elérhető. Az atipikus foglalkoztatási formák elterjedését akadályozza, hogy a munkáltatók a magas adóterhek, a munkavállalók pedig a munkavégzés magas fix költségei miatt idegenkednek ezen foglalkoztatási formák alkalmazásától.

Atipikus foglalkoztatás alacsony szintje, különösen a női foglalkoztatás terén

A rendszerváltozás után a magyar társadalom hamar **átvette a sokszor pazarló, energiaigényes és a valós szükségleteket, igényeket jelentősen meghaladó nyugati fogyasztási mintákat.** Mivel ezek követése lehetőséget adott a társadalmi-jövedelmi helyzet kifejezésére is, több szempontból **presztízsjellegű lett a fogyasztás.** Ezzel párhuzamosan a **megtakarítások mértéke alacsony maradt,** korlátozva a gazdaság pénzügyi forrásait, ami igen komoly anyagi kockázatot gerjesztett. Az egy adófizetőre jutó éves nettó jövedelem folyamatosan növekedett 2008-ig, azóta viszont a gazdasági világválság hatására értéke csökkenni kezdett. **Az egyre alacsonyabb**

Nyugatias fogyasztási szokások, alacsony megtakarítási ráta

jövedelmi színvonal a fogyasztás visszaesését generálta, fenntarthatóbb fogyasztási szokásokra ösztönözve a lakosságot, ez azonban a vásárlóerő csökkenése miatt a gazdaság gyengülését is eredményezte. Emellett a megtakarítások mértéke továbbra is minimális maradt, főként az alacsony jövedelmű társadalmi csoportokban.

Jelenleg az egyik legsúlyosabb nemzetgazdasági probléma a **devizaalapú hitelek miatti eladósodottság**. Ennek pontos okai vitatottak, ám a jelek szerint elsősorban nem az egyének felelőtlensége, rövid távra koncentráló, a jövővel nem kalkuláló értékrendje tehető felelőssé a válságért, hanem inkább a **lakosság pénzügyi tapasztalatlansága**, a forint alapú hitelezést megdrágító kormányzati makrogazdasági politika, a szabályozás és a banki etika hiányosságai emelendők ki az okok közül. Ezek azok a társadalmi intézmények, amelyeknek általánosabban is komoly szerepe lehet a felelős fogyasztási és megtakarítási döntések megalapozásában, támogatásában.

Hosszú távú gazdálkodási szemlélet hiányosságai, a lakosság tapasztalatlan a pénzügyekben

Míg a magyar társadalom **értékrendjében az anyagi biztonság, illetve jólét megszerzése kiemelt helyen szerepel**, a környezet minőségének, szolgáltatásainak értékelése nem megfelelő súlyú. A környezeti ismeretek fejlesztése érdekében tett erőfeszítések (pl. környezeti nevelés, környezetvédelmi tömegkommunikáció, civil szervezetek szemléletformáló tevékenysége) hatékonyságát gyakran gátolják az anyagi értékek megszerzésére, a növekvő fogyasztásra ösztönző eszközök (pl. reklámok, a média által közvetített viselkedési minták) hatásai. Az értékrendben bekövetkező érdemi változást nehezíti a korábbi időszakokban az életvezetés szerves részét képező magatartásformák (takarékoság, mértékletesség) visszaszorulása, az új, alternatív minták, lehetőségek és a hosszú távú gondolkodás hiánya. A legfőbb **környezeti ügyek relevanciájának megítélésében** a magyarok véleménye megegyezik az európai átlaggal, amelyben az első helyen a klímaváltozás áll, ám pl. a biodiverzitás csökkenése és a nem fenntartható fogyasztási szokások kevésbé tűnnek fontosnak. A környezet megóvása érdekében a magyar lakosság az európai átlagnál kevesebb konkrét lépést (szelektív hulladékgyűjtés és –kezelés, az energiahasználat mérséklése, a vízhasználat csökkentése, a fogyasztási szokások megváltoztatása) tesz. A lakosság jelentős része csak azokat az aktuális környezeti problémákat érzékeli, amelyeket a média reflektorfénybe állít, és kevésbé érzékeny **saját lakóhelyének környezeti problémái** iránt.

A környezettudatosság nem megfelelő súlya az értékrendben

Az egyéneket segítő és életminőséget javító közösségi élet fontos kerete a hitélet, az egyházakhoz kapcsolódó közösségek működése. Magyarországon nemzetközi összehasonlításban is **sokan tartják magukat vallásosnak és hívőnek, ennél sokkal kevesebben élnek rendszeres hitéletet egyházi keretek között**. A vallásukat hívőként gyakorló emberek a statisztikák szerint szignifikánsan több gyermeket vállalnak és azokat megfelelő színvonalon fel is nevelik. A vallás olyan a társadalom normarendszerét jelentő alap értékeket közvetít és jelenít meg, mint az emberek közötti kapcsolatok (szeretet) a mások iránti figyelem és felelősség (mások segítése, elfogadása), az erkölcsi fegyelem és tartás. **A hitüket a mindennapi gyakorlatban megélő polgárok a közösség érdekeit helyezik előtérbe, így hasznos szereplői a társadalomnak**. Különösen sokat segíthetnek a vallási közösségek a társadalmi felemelkedésben, vagy akár az individualizmus oldásában, a közösségek építésében, a felgyorsult világ emberi kríziseinek (pszichés stressz) feldolgozásában. A vallási dimenzióban szerveződő közösségek (pl. gyülekezet) hatalmas erőforrást jelentenek a társadalom számára a legkülönbözőbb problémák – szegénység, elmagányosodás, élethelyzet krízisek feldolgozása – megoldásában, de akár közfeladatok ellátásában is pl. gyermekfelügyelet, szociális- és beteggondozás, mentálhigiénés szolgáltatások. A vallási természetű hiten kívül a jövőbe, a közösségbe, és más célokba vetett pozitív elkötelezettséget tükröző hit is olyan erőforrást jelent a társadalomnak, amelyet mással pótolni nemigen lehet. Éppen ezért a társadalom számára értékes hitélet bátorítása és támogatása fontos feladat.

A hitélet segíthet a közösségek építésében, az emberi krízisek feldolgozásában

Magyarország lakosságának a társadalmi normákhoz való viszonyulása tehát

Ellentmondások a morális

ellentmondásos. Nemzetközi összehasonlításban a magyarok élen járnak, ha a szabályok általános érvényű betartásáról van szó, és a gazdasági morál terén is megállapítható az erkölcsösségük, ám **a kívánatosnak tartott szabálykövetést gyorsan feladják, ha az ellentétes az érdekükkel.** A **normakövetést** illetően sajátos **kettősség** tapasztalható Magyarországon: a hangoztatott elvek szintjén **erős morális eltökéltség** tapasztalható, – ami fontos erőforrás lehet, – de a tettek szintjén ez már kevésbé jelenik meg, mivel a **normaszegő viselkedést** igen elterjedtnek, és "megkerülhetetlennek" látják maguk körül az emberek.

eltökéltségben és a norma-követő magatartásban

Magyarországon a társadalmi értékek folyamatos átalakulásban vannak és egymással ellentétes, illetve ellentmondó értékek együttes jelenléte a jellemző. A családi és munkaértékek, illetve az öngondoskodás – mint társadalmi erőforrások – pozitív irányú változását a család- és munkaerő-piaci politikák nem segítették elő az elmúlt húsz évben. A társadalom önmagát megújító fizikai, szellemi és erkölcsi kapacitását támogató társadalompolitikai intézkedések elengedhetetlenek a jövőben, ezek hatásai azonban csak hosszútávon lesznek érzékelhetőek.

1.3.6 A társadalmi bizalom és a civil aktivitás erősítésre szorul

A közösségi felelősségvállalás együttműködést, az pedig bizalmat feltételez. Az értékörző és -teremtő együttműködés komoly gátja a magyar társadalomban a személyes szférán túlható **nagymértékű bizalmatlanság.** A magyarok bizalmatlanok egymással, a politikai szervezetekkel, az állami intézményekkel és a vállalkozásokkal szemben is, e tekintetben az európai országok utolsó harmadához tartozunk. Ennek **a bizalomhiánynak társadalmi és gazdasági téren súlyos ára van.** Egyfelől a társadalom egyre atomizáltabbá válik, másfelől megnőnek a tranzakciók, a visszaélést megelőző intézmények, valamint a jogkikényszerítést és a jogviták eldöntésére szolgáló intézményi garanciák kiépítésének költségei. Gátolja továbbá a gazdasági vállalkozások hatékony működését, a szervezeti és technológiai innovációkat. A társadalmi együttműködés hiánya tetten érhető a korrupció relatív tolerálásában, az alacsony fokú köz- és politikai aktivitásban, szerepvállalásban is.

A társadalmi bizalom csökkenése, hiánya

Ezzel szemben **magas a családba és a szűkebb személyes környezetbe vetett „partikuláris” bizalom.** A magyar társadalom többsége elsősorban a családjában és rokonaiban, továbbá a szomszédjaiban, barátaiban, valamint a munkatársaiban bíz. Ez a család-ismerős centrikus bizalom **fontos erőforrása a társadalomnak.** Meg kell azonban említeni, hogy napjainkban már a hátrányosabb helyzetűek, a községekben élők és az idősök körében is gyengül ez az erőforrás. A barátokba, szomszédokba vetett viszonylag magas bizalom ellenére hazánkban a **társadalmi kapcsolattartás szintje alacsony.** A szomszédokkal, barátokkal való összejárás, társas életre és szórakozásra fordított idő tekintetében Magyarország Európában az utolsó, míg a tévézésre fordított idő mennyiségét tekintve vezető helyen van.

Család-ismerős centrikus bizalom, mint pozitív erőforrás

Az elmúlt húsz év alatt a felnőtt népesség **civil aktivitása folyamatosan gyengült.** Egy társadalom civil aktivitását a szervezetek száma mellett a tagsági adatok mutatják meg. Hazánkban a civil szervezetek tagjainak csupán egynegyede aktív tag, az Európai Unión belül Bulgária és Románia mellett Magyarországon a legalacsonyabb ez az arány. Területileg a civil szervezetek tagsága rendkívül egyenlőtlen eloszlást mutat: az összes civil szervezeti tag fele a közép-magyarországi régióban (döntően Budapesten) élt. A civil aktivitáshoz hasonlóan a politikai aktivitás szintje is nagyon alacsony.

Civil aktivitás gyengülése

A civil szervezetekben végzett **önkéntes munka** rendkívül fontos társadalmi-gazdasági erőforrás. A betegek és fogyatékkal élők, az idősök, a szomszédok és a bevándorlók felé gyakorolt segítségnyújtás adataiból készített index Magyarországon a legalacsonyabb Európában. Az Európai Érték Vizsgálat adatai alapján a vizsgált magyar népesség 10,8 %-a végzett **önkéntes munkát** 2008-ban, mely az 1991-ben tapasztalt

Az önkéntesség, mint társadalmi-gazdasági erőforrás kihasználatlan

16,4 százalékos értékhez viszonyítva csökkenő tendenciát jelez, az európai országok közül Magyarországon a harmadik legalacsonyabb az önkéntesek népességen belüli aránya. Az önkéntesek területi eloszlásában szintén a Közép-Magyarország régió dominanciája érvényesül.

A meggyengült társadalmi kohéziónak gazdaságilag és társadalmilag is súlyos ára van. A társadalmi bizalom újraépítése egyszerre állami, közösségi és egyéni feladat. Fontos erőforrás lehet a társadalom erős család-ismerős centrikus bizalomszintje, de a (köz)intézményekbe vetett alacsony bizalom súlyos gátja a társadalom megújulásának. Ezért társadalomstratégiaiilag egyfelől elengedhetetlen a közszféra megújítása, másfelől, a civil szervezetek és az önkéntesség jelentős, kiaknázatlan erőforrást jelenthetnek a társadalom innovatív önmegújításához, az egyre nagyobb létszámú időskorúak életfeltételeinek és társadalmi szerepvállalásának erősítéséhez.

1.3.7 Közösségi felelősségvállalás hiányosságai, magukra maradt társadalmi csoportok

A munkanélküliek, szegények, romák helyzetét illetően Magyarország hasonló problémákkal küzd, mint Európa. Magyarországon azonban ezeknek a társadalmi csoportoknak a helyzetét inkább a **tartós, megélhetésükben való veszélyeztetettség** jellemzi. Az elmúlt húsz év távlatát nézve a munkanélküliek száma a kilencvenes évek közepén érte el a negatív csúcst, de a 2008-as európai pénzügyi-gazdasági válság hatására 2012-re ismét jelentősen csökkent a foglalkoztatottak (50,6%) és nőtt a munkanélküliek aránya (10,9%) az aktív népességen belül.

Tartós veszélyeztetettség a leghátrányosabb helyzetű társadalmi csoportoknál

Az 1990-es évektől a férfiak munkanélküliségi rátája mindig magasabb volt a nőkénél, de az elmúlt években a **nők munkanélküliségi rátája** fokozatosan megközelítette a férfiakét. Az európai trendekhez hasonlóan emelkedett a **pályakezdő munkanélküliek** száma is, sőt a munkanélküliek korszerkezete egyre inkább e korosztályok felé tolódik el. Iskolai végzettség tekintetében szintén egyfajta **átrendeződés megy végbe** a munkanélküliek között. A legmagasabb iskolai végzettség szerint, országos szinten vizsgálva 2012-ben a szakmunkásképzőt, illetve szakiskolát végzettek a munkanélküliek egyharmadát (153 ezer) tették ki, számuk egy év alatt tizedével nőtt. A legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők 128 ezren voltak, ezzel az állástalanok 24%-át adták.

A női és pályakezdő munkanélküliek arányának növekedése

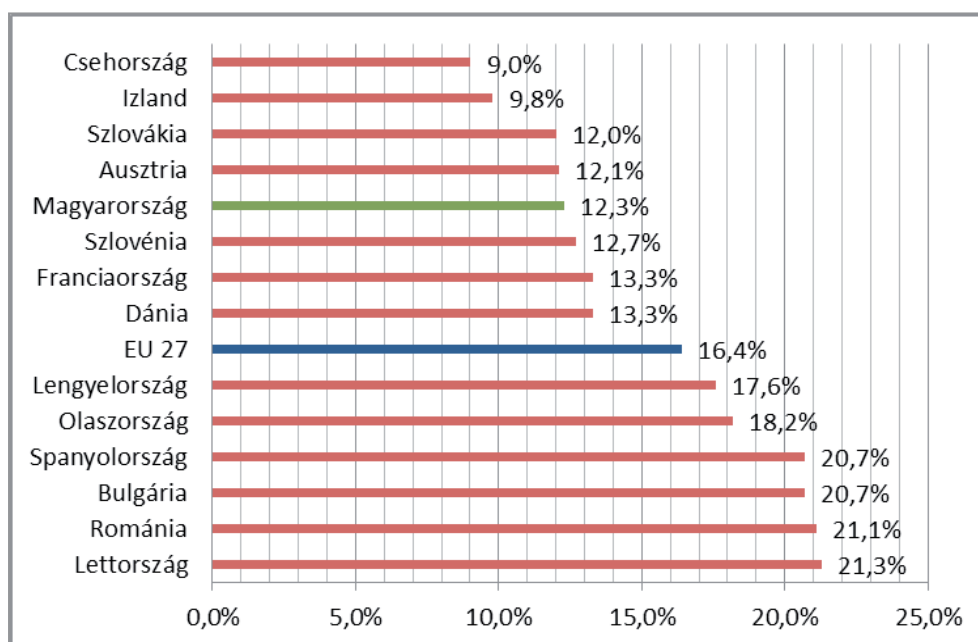
A kutatások azt mutatják, hogy a rendszerváltáskor kialakult területi különbségek nem hogy csökkentek volna, hanem konzerválódtak, sőt **az utóbbi években tovább mélyültek**. A tartósan veszélyeztetett társadalmi csoportok (munkanélküliek és/vagy alacsony jövedelműek és/vagy romák) helyzetének javítására irányuló hazai és uniós programok nagyon alacsony hatékonyságúak voltak e csoportok munkaerő-piaci reintegrációját illetően. A periférikus kistérségekben élő, megélhetésükben veszélyeztetett társadalmi csoportokban kialakult a **programról-programra támogatottak rétege**, akiknek a szegénységi spirálból való kikerülése csak időleges volt. A kutatások azt bizonyítják, hogy csak a **komplex** – munkavégzéssel, önellátást elősegítő gazdálkodással és képzéssel egybekötött – **programok** hozhatnak hosszú távú javulást ezen rétegek helyzetében.

Területi különbségek konzerválódása, mélyülése

Ma Magyarországon a **szegénységi kockázatok** a háztartás gyerekszámától, a felnőttek iskolázottságától és munkaerő-piaci aktivitásától, valamint a családszerkezettől függenek leginkább. Magyarországon az **országos szegénységi arány** (hányan élnek a medián ekvivalens jövedelem 60%-ánál kevesebből) **2010-ben 12,3% volt**. Az azt megelőző tíz évben az arány 10% és 15,9% között ingadozott, trendszerűen enyhén emelkedett. Ez a mutató az EU15-ökhöz képest kedvezőbb, a szegénységi arány hazánkban 4 százalékponttal alacsonyabb. Figyelembe véve azonban, hogy a magyar átlagjövedelmi szint jóval alacsonyabb az unió tagállamainak többségére jellemzőnél, ez

Növekvő szegénység

abszolút értelemben nem jelent kedvező helyzetet.

20. ábra: Szegénység kockázatának kitett népesség aránya a teljes népességen belül néhány európai országban (2010) (forrás: Eurostat)

Figyelmeltető jel, hogy **a szegények között egyre nagyobb arányban vannak gyermekek**: minden ötödik szegény 17 évnél fiatalabb. Az életkor előrehaladtával a szegénységi arány általában csökken. Ugyanakkor különösen kitettek a szegénység kockázatának a három- vagy többgyermekes családok és az egyszülős háztartások. 2010-ben az egygyermekes családok 10,5%-a, míg a három-, vagy többgyermekes családok 27,8%-a, az egyszülős háztartásoknak pedig 28,1%-a élt a szegénységi küszöb alatt. A gyermekkori szegénység nem csak korlátozza a gyermekek szükségleteinek kielégítését, hanem gondokat okozhat társas kapcsolataikban, megfoszthatja őket a további pályájuk szempontjából lényeges tevékenységektől és nagy valószínűséggel növeli a felnőttkori társadalmi kirekesztettség valószínűségét.

A gyermekek 10 százaléka él a szegénységi küszöb határán

A szegény háztartások közül a roma háztartások vannak a legrosszabb helyzetben, ezért a becslések szerint ma 750 ezer fős romanépesség helyzetének és kilátásainak javítása társadalomstratégiaiilag az **egyik legfontosabb kihívás** Magyarországon. Várható élettartamuk jelentősen eltér a többségi társadalom – európai átlagnál alacsonyabb – élettartamától is. A Nemzeti Család és Szociálpolitikai intézet 2011-es felmérése szerint a roma háztartások **több mint felének nincs egyetlen dolgozó tagja sem**. A szakképzettséggel rendelkező romák körében viszont az 50%-ot meghaladja azoknak az aránya, akiknek rendszeres vagy alkalmi munkája van. A **tanultabb romák** munkavállalási rátája tehát megközelíti az ország egészére érvényes foglalkoztatottsági rátát, **számuk azonban még mindig rendkívül alacsony**.

Demográfiai, munkaerőpiaci, jövedelmi hátrányok, a kilátástalanság tartóssága a roma háztartásokban

A társadalmi kohéziót gyengítő legnagyobb rizikótényező a tartós, veszélyeztetett társadalmi csoportok (munkanélküliek, szegények, fogyatékossgal élők, betegek, idősek, romák, stb.) iránti **szolidaritás erodálódása**. A kutatási adatok azt mutatják, hogy Magyarországon a betegek, fogyatékossgal élők segítségét mindössze a felnőtt lakosság kétharmada tartja fontosnak, az idősekét még ennél is kevesebben. A helyzetet tovább nehezíti, hogy a gazdasági-, társadalmi szempontból periférikus térségekben a tartósan veszélyeztetett csoportok között a társadalmi szolidaritás is erősen meggyengült.

Szolidaritás erodálódása a periférikus területeken

Társadalomstratégiaiilag súlyos következményei lehetnek annak, ha a tartósan veszélyeztetett társadalmi csoportok helyzetében nem következik be változás. Ezen

rétegek anyagi, társadalmi és szolidaritási erőforrásai teljesen kimerültek. Nagyon nehéz, de elodázhatatlan társadalomstratégiai feladatot jelent a tartósan veszélyeztetett társadalmi csoportoknál a támogatás és az öngondoskodási igény kényes egyensúlyának megteremtése. Csak a komplex – munkavégzéssel és képzéssel egybekötött – programok hozhatnak hosszú távú javulást ezen rétegek helyzetében.

1.3.8 A nemzeti összetartozás lehet az egyik integráló erő

A magyar történelemre nem volt jellemző a nemzet területi szétagoltsága, az I. világháború utáni szétdarabolódás traumáját részben ezért is a mai napig nem tudta az ország feldolgozni. A szomszédos országokban lakó magyar kisebbség száma jelenleg mintegy 2 097 800 főre tehető (a környező országok 2001. és 2002. évi végleges, és 2011. évi előzetes népszámlálási adatai alapján becsült érték, KSH). Ma Európában Magyarország rendelkezik az egyik legkomplexebb, legaktívabb nemzetpolitikával. A **nemzeti összetartozás gondolata általánosan elfogadott és megbecsült eszme, amit a gyakorlatban kell további építő és valóban hatásos tettekkel támogatni.**

Nagyon aktív nemzetpolitika jellemzi hazánkat

A Kárpát-medencei határon túli magyarság körüli kérdések ugyanakkor nagyon érzékenyek, hiszen a szomszédos országok politikai életét is érintik. A kihívások mellett ugyanakkor nagy lehetőséget is nyújt e magyar közösségek jelenléte, különös tekintettel a szomszédos országokkal való politikai, gazdasági együttműködésre. A Kárpát-medencei határon túli magyarság jelenléte a határok átjárhatóvá válásával a magyarországi **kulturális, oktatási, kutatási, közszolgáltató és civilszervezetek számára** nagy lehetőségeket nyitott meg. Ugyanez igaz a kétnyelvű magyar népesség gazdasági adottságára. A határon túli **magyarlakta térségek gazdasága nagy potenciálokat rejt**, biztosíthatja a magyarországi és a szomszédos országokbeli vállalkozások együttműködését, a szomszédos országok piacain való kölcsönös boldogulását. A magyarság **nyugati világban élő diaszpóráinak** gazdasági ereje is becsatornázzható a gazdasági növekedésünkbe, különösen a befektetéseken, tudományos és üzleti kapcsolatokon és innovációkon keresztül.

Jelentős potenciált rejlik a határon túli magyarokkal való együttműködésben

A határon túli magyarság feldolgozatlan és számtalan más szempontnak alárendelt problémarendszerének kezelését célozta június 4-ének, mint a nemzeti összetartozás napjának törvénybe iktatása, és az egyszerűsített honosítás intézményének bevezetése 2010-ben. A Kormány által 2011-ben kezdeményezett **Wekerle Terv**, és az erdélyi civil szervezetek 2012-ben indított **Mikó Imre Terve** pedig a gazdasági lehetőségek kihasználását segíti majd elő.

Több terv született a gazdasági együttműködés kiaknázására

1.3.9 A tudás megújulását több tényező nehezíti

Magyarországon az elmúlt húsz évben az iskolarendszer egyre inkább eltolódott **egyfelől egy szelektív, másfelől egy homogenizáló iskolarendszer** irányába. Ez a kettősséget magán viselő iskolarendszer egyáltalán nem szolgálta a tudásra és munkára épülő gazdaság és társadalom fejlesztését, és nem volt képes eredményesen kezelni a társadalmi különbségeket, sőt bizonyos tekintetben fel is erősítette azokat. Oktatási rendszerünk nem kellően támogatja az élethosszig tartó tanulást és a képzés nem-formális elemeit. Az OECD országok viszonylatában Magyarország kimagaslóan vezeti a szelektivitási listát, ami annak fényében különösen kedvezőtlen, hogy a heterogén csoportkialakítás európai tapasztalatok alapján az iskolarendszer sikerességének, hatékonyságának egyik kulcstényezője. A kutatási eredmények azt mutatják, hogy heterogén csoportokban a tanulók motivációja, teljesítménye nagyobb, az egymás közötti interakciója szélesebb körű, ami végső soron nagyban hozzájárul a társadalmi kohézió erősítéséhez. Ezzel együtt szükség van a tehetséges tanulók azonosítására, és számukra speciális, gazdagító képzési modellek kialakítására.

Sajátos kettősséget magán viselő iskolarendszer

Az elmúlt években a pedagógusok és a tanulók száma egyaránt csökkent, az **egy pedagógusra jutó diákok száma** viszont **évek óta stagnál**. 2012-ben 743 ezer **általános iskolai tanuló** volt, számuk 2001 óta **több mint 27%-kal csökkent**. 6,4%-kal csökkent a nappali tagozatos szakközépiskolai tanulók száma, 3%-kal a szakiskolai tanulók száma ebben az időszakban, viszont emelkedett a gimnáziumi 3,8%-kal. 2012-ben a sajátos nevelési igényű általános iskolás gyermekek száma 51 ezer volt, ebből gyógypedagógiai oktatásban mintegy 34 ezren részesültek. Magyarországon 2011-ben 141 ezer felvételizőből 98 ezer diákot vettek fel állami felsőoktatási intézménybe. 2012-ben 84 ezren jelentkeztek és mintegy 75 ezren kezdhették meg tanulmányaikat. A csökkenésben – a felsőoktatás átalakuló struktúrája mellett – a demográfiai folyamatoknak van meghatározó szerepük.

Csökken az általános és középiskolások, valamint a felsőoktatásban résztvevők száma

A magyar népesség **iskolai végzettsége** az elmúlt években tovább javult. A felsőfokú oklevéllel rendelkezők aránya a 30 év alatti korosztályban 2001 óta majdnem megduplázódott, a 2011-es népszámlálás szerint elérte a 28%-ot. A teljes 25 évnél idősebb lakosság esetében ez az arány 2011-ben 19%, míg érettségivel a 18 év feletti korosztály 49%-a rendelkezett (2001-ben 38%) (KSH, 2011. népszámlálás). Alacsony képzettséggel, azaz legfeljebb befejezett általános iskolai végzettséggel a népesség 18%-a rendelkezett. A munkaerő-piaci kereslet elsősorban a magasabb iskolai végzettségűeket részesíti előnyben, ezt mutatja az a tény is, hogy a magyar diplomások foglalkoztatottsága csak 5 százalékponttal marad el az uniós átlagtól, a 25-64 éves, alapfokú végzettséggel rendelkezők körében azonban már 16 százalékpont a lemaradásunk.

Az iskolai végzettség folyamatosan javul

Az iskolai végzettség **jellemzően 35 éves kor alatt alakul ki**, így a tendenciák vizsgálatakor a tanulmányok ezekre a korcsoportokra hagyatkoznak. Az adatok alapján **az alacsony végzettséggel rendelkezők száma várhatóan folyamatosan csökken 2001 és 2021 között, ezzel szemben a magasabb végzettségűek aránya folyamatosan növekszik**. Ez a népesség számát tekintve azt jelenti, hogy a legfeljebb 8 általánost végzettek száma 2021-re 5,5 millióról 3,3 millió főre csökken. A szakiskolások száma valamivel növekszik, 1,6 millióról 2 millióra. Ennél nagyobb mértékben nő a középfokú végzettséget szerzett fiatalok száma, 2,2 millióról 2,9 millióra. A legnagyobb változás a felsőfokú diplomával rendelkezők számában várható, létszámuk ugyanis a korábbi 940 ezerről 1,6 millióra duzzad.

Folyamatosan növekszik a magasabb végzettséggel rendelkezők aránya

Magyarországon az öt éves korban várható átlagos oktatásban eltöltött idő hossza (17,8 év) valamivel az EU27 átlaga (17,2 év) fölött alakul, két és fél évvel elmarad azonban a tudásteremtésben élenjáró Finnország értékétől (20,3 év). Ennek megfelelően, az átlagunk javítására az iskolában kevesebb évet eltöltött diákok ösztönzése, támogatása jelenthet még tartalékot a hazai fejlődés számára. Az iskolázottságban tapasztalható pozitív tendenciák ellenére is folyamatosan újratermelődik egy **jelentős mértékű alacsony iskolai végzettséggel rendelkező réteg** és továbbra is jelentős az iskolát idő előtt elhagyók, **lemorzsolódók** aránya.

Az oktatásban töltött idő hossza uniós átlagon felüli

Nagy problémája a magyar oktatási rendszernek, hogy a tehetségsegítő rendszerek terjedése ellenére még mindig **nem fordít elég figyelmet a tehetséggondozásra**, pedig a nyugati országok példája egyértelműen igazolja ennek szükségességét. A tehetségek egy adott ország **versenyképességét meghatározó kulcstényezővé léptek elő**. A közvetlen haszon mellett a legversenyképesebb termelés kifejlesztésével és idevonzásával teremtenek a teljes nemzetnek többletlehetőségeket. A fejlett országok gyakorlatainak átvétele mellett példaként állhat az oktatás előtt a hazai sport is, ahol a rendszer kiváló működését a világversenyeken elért kimagasló eredmények is alátámasztják.

Nem fordítunk elég figyelmet a tehetség-gondozásra

A magyar oktatási rendszer további hiányossága, hogy **nem támogatja kellően az egész életen át tartó tanulást, felnőttképzést illetve a képzés, oktatás nem-formális, informális elemeit**, holott a képzési formák ezen elemei rugalmasan

Oktatási rendszerünk nem kellően támogatja az egész életen át tartó tanulást és a

biztosíthatnák a készségek és képességek karbantartását, fenntartását és megújítását az életpálya során és hathatósan járulhatnak hozzá a mindenkor piacképes tudás megszerzéséhez, biztosításához, ezáltal a foglalkoztatás javításához. Az **oktatás korszerű elemeinek integrálása a meglévő rendszerbe** különösen a felnőttképzés és az idősebb korosztályok készségeinek karbantartása céljából lenne fontos. Ezen a területen a mutatók alapján Magyarország az utolsók között szerepel az európai összehasonításban.

képzés nem-formális elemeit

Magyarországon az iskoláskorú népesség, és ezáltal a jövő munkavállalóinak egyre növekedő csoportját képező **romák számottevő része kirekesztődik a minőségi oktatásból**. Jellemző adat, hogy 2004 óta mintegy 34%-kal emelkedett a roma többségű iskolák száma, amelyek 70%-ában a teljes szakos ellátottság megoldatlan. A roma népesség nagyon alacsony iskolai végzettsége mellett problémát jelent, hogy relatív továbbtanulási helyzetük tovább romlott. A felnőtt roma lakosság 85,5%-a legfeljebb 8 általánost végzett és becslések szerint a roma fiataloknak csak 2%-a kezdi meg tanulmányait a felsőoktatásban, és mindössze fél százalékuk szerez diplomát. A roma tanulók esélyeit nagymértékben növeli a tehetséggondozás és a felismert roma tehetségek jó példája.

Roma tanulók kirekesztődése a minőségi oktatásból

A magyar felnőtt **népesség szövegértésének minősége** – az OECD felnőttkori írásbeliség vizsgálatának eredményei alapján – **messze elmarad** a nyugat-európai országok szintjétől. Kedvezőtlen továbbá, hogy Magyarországon viszonylag **alacsony azoknak az aránya, akik beszélnek valamilyen idegen nyelvet** és nyitottak arra, hogy új nyelveket tanuljanak. Jellemző adat oktatási rendszerünkkel szemben, hogy az OECD országok között a magyar diákok teljesítménye csak akkor kiemelkedő, ha tantervi követelményekhez közelebb álló feladatok megoldását kérik tőlük, ezzel szemben a tudásuk iskolán kívüli hasznosíthatósága, társadalmi hasznossága csupán átlagosnak mondható.

Szövegértésben, nyelvtudásban elmaradunk az európai átlagtól

Az elmúlt két évtizedben komoly problémát jelentett az **iskolarendszerű szakképzés gyenge alkalmazkodása** a munkaerő-piac gyorsan változó igényeihez, amiben több tényező is fontos szerepet játszott. Ilyen volt a szakképző intézmények és a termelő vállalatok közötti együttműködés alacsony intenzitása, valamint a gyakorlatorientált kurzusok mérsékelt aránya a felsőoktatásban. Ezt a helyzetet kívánta javítani a **duális szakképzési rendszer kialakítása**. A 2011 végén életbe lépett **új szakképzési törvény** során létrejött új szabályozás a hiányosságok nagy részét korrigálja, a szakképesítések tartalmának és a vizsgarendszer működésének felülvizsgálata is megkezdődött. Fontos új elem, hogy a **gazdasági kamarák** sokkal nagyobb szerepet kapnak a továbbiakban a szakképzés irányításában, amely révén a gazdaság és a szakképzés jobban összehangolható. A duális szakképzéshez alapvető feltétel, hogy elegendő számú és minőségű gyakorlati képzésre képes vállalkozás álljon rendelkezésre. A feltételek jelenleg nem adóttak, és nem indultak el kellő intenzitással a vállalati képzőket motiváló, felkészítő programok, és főleg a szolgáltatási területeken várhatóak hiányok, ahol kkv-k bevonására van szükség. A gyakorlati képzőhelyet nem találó diákok számára állami koordinációs segítséget kell adni a képzés folytatásához, a Klebelsberg Intézményfenntartó Központ, a TISZK-ek és a munkaügyi központok, továbbá – a vidéki térségekben számos esetben az utolsó rendszerszerűen működő intézmények – azaz a közművelődési és közgyűjteményi intézmények, illetve az azokat fenntartó önkormányzatok, civil és egyházi szervezetek bevonásával. A gyenge általános iskolai eredményekre nem lehet eredményes szakképzést vagy felsőoktatást építeni, nem lehet a mai technikai követelményeknek megfelelő munkaerőt képezni. Ezért az erős általános alapok megteremtése alapvető cél: az általános iskolában a biztos alapismeretek (írás, olvasás, számolás, szövegértés), a középiskolában a nyelvtudás, nyelvvizsga megszerzése és az önálló tanulás képességének kialakítása, a természettudományos tárgyak oktatási színvonalának növelése. Szükség van továbbá a manuális tehetség megbecsülésének és elismertségének fokozására, ehhez kapcsolódóan a szakmájukban tehetséges fiatalok kiválasztását segítő tanulmányi versenyek

A kutatás, fejlesztés, innováció alulfinanszírozott

rendszerének fejlesztésére.

Európai viszonylatban is tartósan **alacsony** hazánkban a **műszaki és természettudományi szakokon tanulók aránya**, ami hosszabb távon komoly akadály lehet az ország versenyképessége szempontjából döntő jelentőségű innovációs potenciál erősítésének. Gondot jelent az ipari és a mezőgazdasági szakmák többségének alacsony presztízse, emiatt számos hiányszakma alakult ki. Ugyanakkor a fiatal szakmunkások növekvő számban vállalnak munkát Nyugat-Európában a lényegesen magasabb elérhető jövedelem miatt. Ösztönözni kell tehát, hogy a fiatal tehetségek ötleteiket Magyarországon valósítsák meg. Ennek érdekében az innovációs rendszerbe olyan elemeket kell beilleszteni, amelyek elősegítik a fiatalok önálló munkáját, saját kutatási témáik megvalósítását, saját kutatócsoportjuk megszervezését.

Alacsony a műszaki és természettudományi szakokon tanulók aránya

2012-ben Magyarország **felnőtt lakosságának 27%-a vett részt** **oktatásban/képzésben**, ezzel hazánk meglehetősen jó helyen áll az unió tagállamai között, ahol a képzésben résztvevők aránya átlagosan 15,3%-os. A felnőttkori tanulást súlyos aránytalanságok jellemzik, hiszen megállapítható, hogy akiknek a legnagyobb szükségük lenne a tanulásra, azok nem vesznek részt benne, vagyis az alacsony iskolai végzettségűek, az idősebbek és a kistelepüléseken élők részvétele messze elmarad a szükségéstől. Komoly probléma, hogy a 15 év feletti lakosság körében **44,5%-os a digitális írástudatlanság** aránya. Különösen nagy a lemaradás az idősek, a munkanélküliek, a hátrányos helyzetűek, a kistelepüléseken élők és az alacsony végzettségűek körében, akiket szinte csak a felnőttképzés keretében lehet megszólítani.

Magas a digitális írástudatlanság aránya

A változó gazdasági környezetben feltétlenül szükség van az oktatási rendszer átalakítására, a valós piaci igényekhez igazítására. Az átadott tudás iskolán kívüli hasznosíthatóságára, társadalmi hasznosságára jóval nagyobb hangsúlyt kell fektetni. Több figyelmet kell fordítani a tehetséggondozásra, hiszen a tehetségek a versenyképesség meghatározó tényezőjévé léptek elé, ők adhatják az ország fejlődésének egyik kulcsterületének, a kutatás-fejlesztésnek és innovációnak a bázisát. Nagyon fontos továbbá, hogy legjobb szakembereink hazánkban hasznosítsák az itt megszerzett tudást.

1.3.10 A lakosság jelentős része társadalmi ellátásban részesül

A nemzetközi adatokkal összevetve hazánkban **rendkívül magas a társadalmi juttatásokban részesülők aránya**. A nyugdíjasok száma az elmúlt 10 évben körülbelül 200 ezer fővel csökkent, azonban az ellátásukra fordított kiadások közel megháromszorozódtak, amely a GDP százalékában nézve is jelentős emelkedés (a 2000-es 9,3%-ról 2011-re 11,3%-ra nőtt). Az egy ellátottra jutó nyugdíj összege jelenleg az átlagkereset 64,7%-át teszi ki a 2000-ben mért 59,1%-kal szemben. A nyugdíjak és nyugdíjszerű ellátások mellett a családok és gyermekek segítségét célzó támogatásokra is sokat fordít az állam, ebben a tekintetben (2010-ben a GDP 2,9%-a) Európa élmezőnyébe tartozunk.

Nemzetközi összehasonlításban kiemelkedő a szociális juttatásokban részesülők aránya

A rendszeres szociális segélyben részesülők száma a szociális juttatások rendszerének 2009-es átalakítását követően a 2008-as 213 ezer főről 2011-re 51 ezer főre csökkent. Nem csökkent azonban az élethelyzetüknél fogva **támogatásra szoruló személyek száma**, a látszólagos számszerű csökkentést így az ellátórendszer átalakítása okozza. A rendszeres szociális segélyben részesítettek számának csökkenésével párhuzamosan a 2009-es 167 ezer főről 175 ezer főre nőtt 2010-ben a munkavégzésre alkalmas aktív korú személyek részére juttatható rendelkezésre állási támogatásban részesülő személyek száma. A rendelkezésre állási támogatást 2011. január 1-jétől a bérpótló juttatás váltotta fel. A bérpótló juttatás elnevezése 2011. szeptember 1-jétől foglalkoztatást helyettesítő támogatásra változott. Az elmúlt években **számos intézkedés született a szociális ellátórendszer áttekinthetőbbé és hatékonyabbá**

Átláthatóbb a szociális ellátórendszer, de továbbra is nagy a szociális segélyezés szerepe

tétele érdekében.

Az OECD szerint a **közfoglalkoztatási programok** a válság idején elősegíthetik a társadalmi beilleszkedést, jövedelmet biztosítanak a legelesettebbeknek, így a szegénység mérséklésének eszközei. A magyar kormány 2011-től jelentősen kiterjesztette a közfoglalkoztatás rendszerét a rendkívül magas tartós munkanélküliség és alacsony foglalkoztatottság javítása érdekében. 2011-ben az aktív foglalkoztatáspolitikai eszközökben résztvevők létszáma 391,8 ezer fő volt, ebből közfoglalkoztatás keretében 2011-ben átlagosan 61 ezren dolgoztak, ami 45%-kal magasabb az előző évi számnál. A közfoglalkoztatásban rejlő lehetőségek kiaknázásához azonban szükséges a **résztvevők képzettségének** fejlesztése is, ennek hiányában a tényleges elhelyezkedés esélyei nem javulnak, és csak szűk, adott időszakban jelentkező rétegnek jelentenek megoldást. Probléma az is, hogy a **közfoglalkoztatás után kapott nettó bér összege egyrészt jelentősen alacsonyabb a kötelező legkisebb munkabér (minimálbér) összegénél, másrészt nem jelentősen magasabb, mint az alternatíváját jelentő foglalkoztatást helyettesítő támogatás (FHT).**

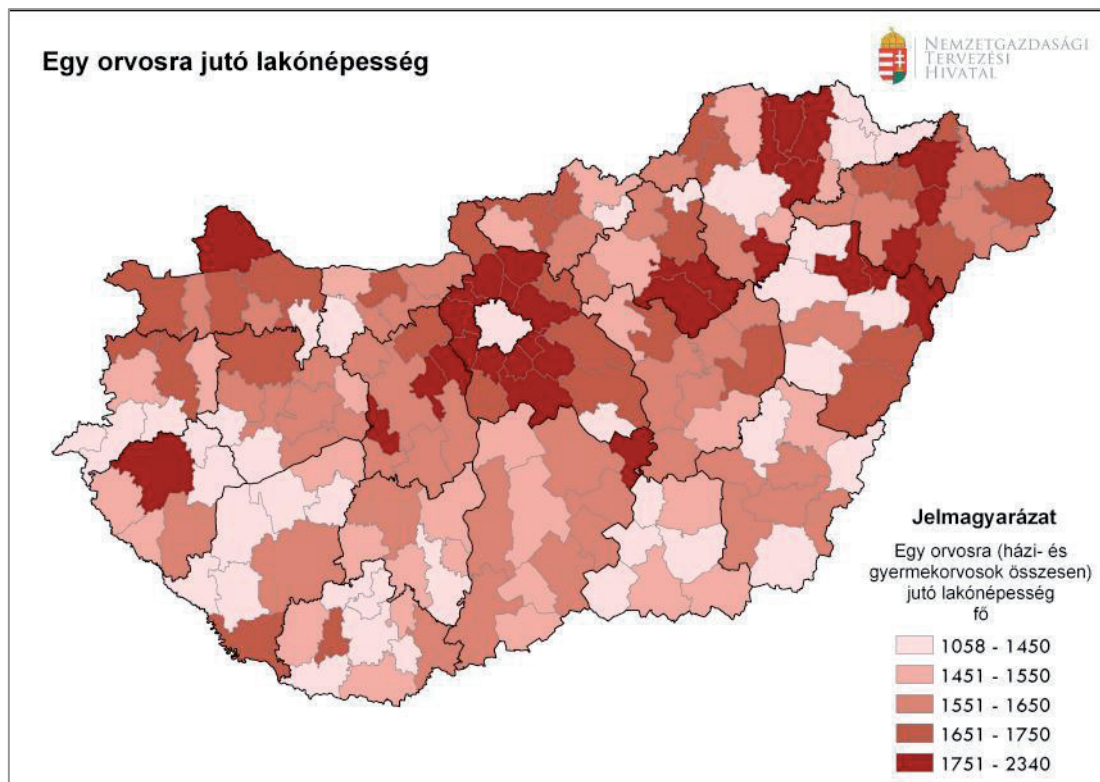
A közfoglalkoztatás nem jelent igazi, hosszú távú megoldást, és a jövedelem alig magasabb a segélynél

A szociális segély intézményére hosszabb távon is szükség lesz, ugyanakkor a megváltozott élethelyzetekhez igazodva elvárás, hogy elősegítse az érintett személyek önbecsülésének helyreállítását és fenntartását. Társadalmi párbeszéddel érhető el, hogy az alapgondolatokat közvetíteni lehessen azok számára is, akik helyzetüknél fogva erre rászorulnak. A segélyezés mellett a közfoglalkoztatás rendszerét is folyamatosan igazítani kell egyrészt a változó szükségletekhez, másrészt a társadalom mindenkori érzékenységéhez és toleranciaszintjéhez.

1.3.11 Az oktatási és egészségügyi ellátórendszer megújításra szorul

A népesség idősödése és fogyása miatt, különösen a periférikus térségekben és a kis népsűrűségű, aprófalvas területeken egyre inkább **csökken az általános iskolák és azok tanulóiinak száma**, a közép és szakiskolák esetében pedig már a tanulók anyagi okok miatti lemorzsolódása is jelentkezik. A felsőfokú végzettséggel rendelkezők száma az ország nemzetközi versenyképessége szempontjából rendkívül fontos, de legalább ilyen fontos a képzés színvonala is. Az 1990-es évek extenzív fejlesztése – mind az intézmények, képzések, mind a hallgatók számát tekintve – mára fenntarthatatlanná vált. A munkaerő-piaci lehetőségek és a fiatalok csökkenő száma miatt **egyre élesebb a verseny a képzési helyek között**, ami különösen a kisebb vidéki intézményeket érinti hátrányosan. A szektorsemlegességi elv, vagyis a normatív állami támogatások biztosítása mellett feltételezhetően ez a verseny, valamint az állami oktatás színvonalának csökkenése okozta a **magán- és alapítványi iskolák számának növekedését**. A csökkenő tanulólétszám még inkább szükségessé teszi a tehetségek felkutatását, a megtalált tehetségek fejlesztését és hatékonyabb kihasználását (Magyar Génius Program, Tehetséghidak Program, Talentum Program).

Csökken az iskolák száma, egyre élesebb a verseny

21. ábra: Egy orvosra jutó lakónépesség (2011) (forrás: KSH)

Az **egészségügyi rendszer egyre nehezebben tudja ellátni feladatait**. Egy háziorvosra, házi gyermekorvosra átlagosan 1545 lakos jutott 2012-ben, a legdinamikusabban növekvő agglomerációs térségekben azonban ennek másfélszeresét is eléri, míg a ritkán lakott aprófalvas térségekben jóval alacsonyabb. Mégis az utóbbiak küzdenek rosszabb ellátással, hiszen a magán- és szakrendelések a városias térségekben jobban elérhetőek. **Az egészségügyi ráfordítások csökkentése a kórházakat és szakrendelőket érintette leginkább.** A kórházi ágyak számának jelentős csökkenése (2000 óta több mint 12 ezer kórházi ágy szűnt meg, ami 15%-os csökkenést jelent) összességben nem jelentene nagy problémát, hiszen a kihasználtság egyik megyénk esetében sem éri el az optimálisnak mondható 85%-os küszöböt (egyik megyékben pedig még a 70%-ot sem), azonban túl sok az aktív – beavatkozást, intenzív kezelést igénylő – kórházi ágy és kevés a krónikus – elsősorban időskori gondozást, ellátást biztosító – férőhely. Rontja a helyzetet továbbá, hogy sok esetben járóbeteg-ellátással megoldható kezeléseket aktív fekvőbeteg ágyakon látnak el, különösen igaz ez a vidéki kiskórházak esetében. Pozitív változást jelentenek az ÚMFT keretében, a nagyvárosokban létrejött milliárdos nagyságrendű kórházfejlesztési projektek. A rendkívül sok, prevencióval kiküszöbölhető megbetegedés azonban azt mutatja, hogy a kórházak mellett az **elsődleges megelőzés intézményrendszere is megújulásra szorul**, hiszen hosszú távon ez a leghatékonyabb és a legolcsóbb módja az egészség megőrzésének.

Az egészségügyi szolgáltatások és infrastruktúra színvonala nem megfelelő

A közszolgáltatásokat tekintve az önkormányzatok és a központi kormányzat viszonyrendszerében az elmúlt két év során **jelentős átrendeződés történt a feladatellátásban**, és a fenntartói, üzemeltetői szerepekben, melyek a működtetés és fejlesztés biztonságát célozták. Ez mind az oktatási, mind az egészségügyi, vagy a szociális fejlesztések esetében másféle fejlesztési szerepet kíván meg az önkormányzattól és a központi közigazgatástól.

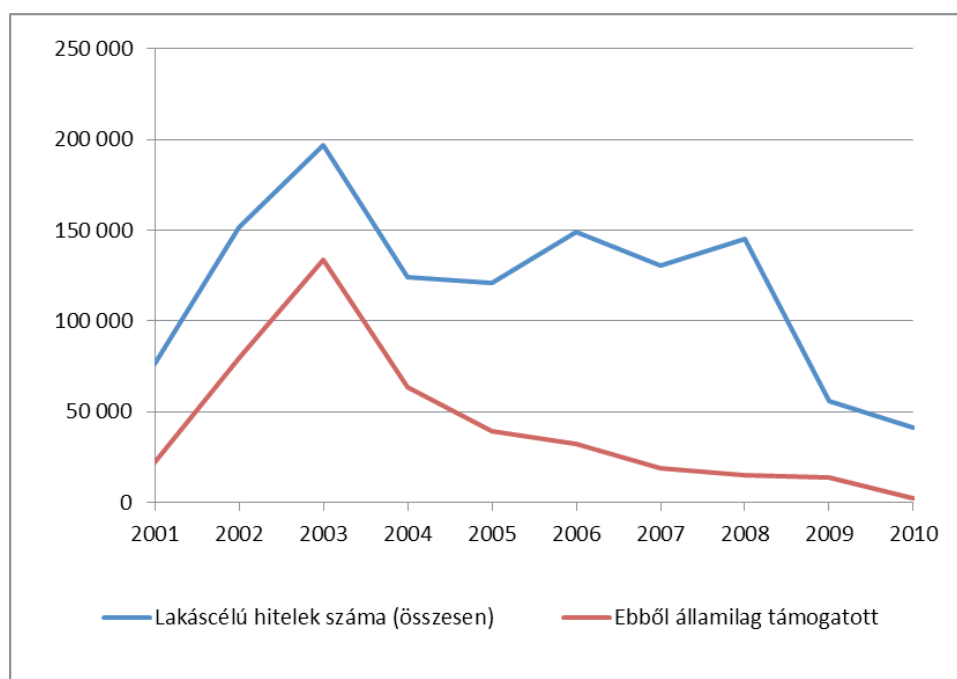
Változó kormányzati és önkormányzati szerepek

1.3.12 A válság által megtépzott lakáspiac

A hazai lakáshelyzet jelenlegi állapotát alapvetően a szocializmus évtizedeiből örökölt problémák, a rendszerváltás utáni intézkedések, és az azóta kialakult lakáspiaci mechanizmusok és intézményrendszer befolyásolták. Az állami beavatkozások közül **a lakásépítési kedvezmény, az ún. szocpol, csak részben nevezhető sikeresnek**. A jelzáloghitelezés megindulása, illetve a hozzá kapcsolódó állami kamattámogatás hatásai és felhasználása már egyértelmű lökést adott a lakásépítésnek. A kezdeti konstrukció finanszírozási igénye azonban hamar meghaladta az állam teherbíró képességét, ezért annak átalakítása a forint- majd a devizahitelezés fenntarthatatlan felfutásához vezetett. Ez utóbbi gyakorlat a 2008 utáni világgazdasági válság hatására megnövekedő kamatterhek miatt időközben leállt, az utóbbi két évben a **fizetési nehézségekkel küzdő devizahitelek problémáinak megoldása a legfontosabb prioritások egyike**.

A gazdasági válság jelentősen visszavetette a lakáspiacot

2012-ben kb. 10 ezer lakás épült fel Magyarországon. A 4,3 milliós lakásállományra vetítve ez azt jelenti, hogy egy lakást hozzávetőleg 430 évig kellene fenntartani, felújítani, ami a lakásállomány jelentős részénél gazdaságosan nem lehetséges. A lakásállomány megújulása érdekében szükség van az új építésekre is. A felújítások támogatása mellett az energiahatékonysági céloknak megfelelő új építések támogatása is szükséges.

22. ábra: Az évente engedélyezett lakáscélú hitelek száma (2001-2010) (forrás: KSH)

A lakáspolitikát az elmúlt két évtizedben többnyire csak az **örökölt problémák kezelésére, illetve a lakásépítés ösztönzésére koncentrált**, az örökölt struktúrák átalakítására érdemben nem tudott hatni. A lakásprivatizáció után a **bérlakások száma drasztikusan lecsökkent** és azóta is folyamatosan csökken, miközben a szociális bérlakásokra egyre növekvő igény lenne. A térbeli folyamatok lakáspolitikai befolyásolására még kevesebb kísérlet történt, így a leszakadó térségek, illetve a településeken belüli szegregátumok lakásvizonyai mára az ott felgyülemlett szociális problémák enyhítésének egyik jelentős gátjává váltak. Kedvező folyamat ugyanakkor, hogy a **lakások minőségének javulása már több évtizede tart**, az 1980-as években kezdődött és a rendszerváltás után felgyorsult, elsősorban a közszféra által finanszírozott közműfejlesztéseknek köszönhetően. Az **épületfelújítások leginkább a lakótelepekre összpontosultak** és esetükben hozták a leglátványosabb eredményeket

A bérlakások száma drasztikusan lecsökkent, pedig az igény egyre nő

is.

1.3.13 Egyedi, jelentős értéket hordozó kulturális örökségünk fontos érték

Egy nemzet kultúrája, kulturális öröksége fontos identitáshordozó tényező. Az épített és szellemi örökség megőrzése mellett azonban szükség van ezen értékek minőségi hasznosítására, értékeik kibontakoztatásával az épített örökség tekintetében tudományos igényű, művelődéstörténetileg hiteles bemutathatóvá tételükre, valamint a múlt értékeinek, emlékeinek folyamatos újragondolására és más kontextusba helyezésére is. A magyarság **nemzeti kulturális öröksége igen jelentős értéket** képvisel európai és világviszonylatban is, amely a **hagyományalapú társadalom** megvalósítása szempontjából igen lényeges. Kiemelkedő értéket képviselnek néprajzi értékeink, népzeneink, népmese- és néptánc-kincsünk, a magyar nyelv, népművészetünk, kézművességünk stb. A hazai kulturális örökség védelme, megőrzése és társadalmi elismertsége nagymértékben múlik az azt szolgáló infrastruktúra (a régészeti intézetek, múzeumok, művelődési házak, könyvtárak, oktatási intézmények stb.) feltételein.

Gazdag kulturális értékekkel rendelkezőnk

Magyarország jelenleg **nyolc világörökség helyszínnel** rendelkezik, melyek között kulturális és természeti, táji értékeket is találunk. Jelentős előrelépés, hogy 2012. január 1-jén hatályba lépett a világörökségi törvény, amely részletesen szabályozza mind a világörökségi várományos helyszínné válás, mind a világörökségi kezelési tervek elkészítésének feltételeit és rendjét. Emellett 2012-ben megszületett és életbe lépett a **hungarikum törvény**, amely alapján gyűjthetők, rendszerezhetők a nemzeti értékek a helyi szinttől a nemzeti szintig.

Sok világörökségi helyszín

A kultúra értékeinek közreadásában egyre nagyobb szerepe van a közösségi élményeknek, így az eredeti helyszínekhez kötődő művelődéstörténeti rendezvényeknek, a hagyományos **kulturális rendezvényeknek** és a fesztiváloknak is. Magyarország a fesztiválszervezés terén igen komoly fejlődést mutatott fel a zenei rendezvények, a kulturális és gasztronómiai események szempontjából is. A kulturális rendezvények száma folyamatosan gyarapodott az elmúlt években, 2010-ben meghaladta a 120 ezret. A látogatottság ugyanakkor korántsem mutatott ilyen egyértelmű trendet, az egy rendezvényre jutó látogatók száma különösen a filmszínházi és színházi előadásoknál folyamatosan csökken.

A kulturális rendezvények száma gyorsan nő

2010-ben 338 településen működött muzeális intézmény. **Budapest dominanciája** a muzeális intézmények terén kimagasló: 79 intézménnyel rendelkezik, miközben a sorban következő város, Pécs csak 16-tal. Idegenforgalmi szempontból ez kedvező, azonban a vidéki múzeumok infrastruktúrájának és szolgáltatásainak fejlesztésével az idegenforgalom számára is új célpontokat lehetne kialakítani. A kiállítások és a múzeumi látogatások száma is területileg erősen koncentrált, mindössze 61 olyan kistérség volt 2010-ben, ahol a kiállítások száma meghaladta a 20-at.

A kultúra terén is jellemző a Budapest-központúság

Épített örökségben, műemlékekben Magyarország állománya leginkább a XVIII. század utáni épületek terén tekinthető számszerűen jelentősnek, azonban a korábbi időkben is vannak igen jelentős emlékeink, épületeink. A magyarországi épített örökségállomány színvonalát, értékeit tekintve európai, nemzetközi rangú, azonban helyzete, állapota, tudományos értékű helyreállításának hiánya, a nagyközönségnek való bemutatást jelenleg képviselő csekély volta miatt nem tudja betölteni jelentős szerepét a kulturális, társadalmi, gazdasági fejlődésben. Mindössze 120 településünk van, amelyekben 10-nél több műemlék található, közel 1000 helységünkben viszont egyáltalán nincs műemlék, műemléki jelentőségű terület pedig 40 településünkön fordul elő. Számukban és településképi jelentőségükben is kiemelkedőek a kiegyezéstől az 1950-es évekig terjedő időszak épületei, valamint a rendkívül változó állapotú kastélyok és kúriák, amelyek megőrzése és újrahaznosítása kiemelt feladat kell hogy legyen.

Gazdag műemlékállomány

Napjaink egyik fontos feladata az épített örökség megőrzése, méltó, műemléki alapú helyreállítása és fenntartható hasznosítása, a kiemelkedő értékeink bemutatathatóvá tétele, továbbá a barnamezős beruházások szorgalmazása, valamint az értékes városképekhez igazodó új épületek kialakítása. Itt kell megemlíteni, hogy **Budapest a historizmus építészeti stílusgyűjtését** tekintve, azaz a neoreneszánsz, a neobarokk, a neoromán és a neogót stílusokban (1860-1905), a mintegy 12 km²-nyi egységes építészeti együttesével nemzetközi viszonylatban a legjelentősebb, tízezrek munkája nyomán világelső, amely pozíció megőrzése kiemelkedő feladat. Budapest a **szecesszió és a Bauhaus** építészetében jelentős szerepet tölt be nemzetközi szinten.

Régészeti lelőhelyek tekintetében a változatos és már a korai letelepedők számára is kedvező adottságai miatt, hazánk gazdagnak mondható. Több mint 60 ezer lelőhely található országszerte, ez azonban valószínűleg messze nem képviseli az összes lelőhelyet a tudományos feltárások igen eltérő száma, esetlegessége miatt. Az építkezések, útépitések előtti kötelező régészeti feltárás rendkívül sok, korábban ismeretlen lelőhelyet hozott napvilágra, ezek feldolgozása és a további lelőhelyek feltárása érdekében szükséges a források és erőforrások biztosítása.

Az építkezések sok régészeti lelőhelyet tárnak fel

1.3.14 A közsféra hatékonyságának javítása jelentős hozzáadott értéket képez

A **közigazgatás** hatékonyságát tekintve jelentős megújításra szorul, mely a **Magyary Program** alapján a kormányzat fontos törekvése. Az **állami szervezetrendszer** és a **tisztázatlan felelősségi** viszonyok nemcsak rossz hatékonysághoz vezetnek, hanem számos esetben a korrupcióra is lehetőséget adnak. Közvélemény-kutatási adatok szerint a kormányzat iránti bizalom és az ország vezetésének elfogadottsága Magyarországon nagyon alacsony, ezért a kormányzat elsődleges törekvése a közbizalom helyreállítása és a közigazgatás hatékonyságának és eredményességének javítása.

A jó kormányzási együttműködési kultúra hiánya a közszférán belül

A rendszerváltás óta számos jogszabály és közel ötven kormányhatározat született a közigazgatás megújítása céljából. A számos részsiker ellenére a magyar **közigazgatásnak sem a hatékonysága, sem a társadalmi megítélése** nem javult, sőt inkább **romlott**. Az eltelt 20 év folyamatos reformlázata jelentősen leértékelte a közigazgatás-fejlesztés **fontosságát**, elsősorban éppen magában a közigazgatásban. Alapvetően a hosszú távú és az állampolgár-központú szemlélet hiányzott a magyar közigazgatásból, ami hozzájárult a közigazgatás és az állampolgár elidegenedéséhez. Mindezek együttesen a jó kormányzás akadályai, amelyek a közsféra a „Jó Állam” koncepció jegyében történő és szolgáltató közigazgatás felé való irányulás megújítását teszik szükségessé. Ennek egyik első lépéseként már megvalósult a járási rendszer kiépítése, valamint az egyablakos ügyintézés bevezetése.

A folyamatos átalakítása nem hozta meg a kívánt eredményt

A magyar **személyzeti politika és igazgatás reformját** sürgeti, hogy az összes OECD-tagország közül a legalacsonyabb pontszámot kapta a hazai közszolgálati humán erőforrás-menedzsment gyakorlata, többek között az elszámoltathatósági szabályok, a vezetői teljesítménycélok, a szervezeti szintű személyzeti igazgatás folyamatos felülvizsgálata és a kompetenciaalapú humán erőforrás- gazdálkodás hiánya miatt. A kormányzat törekvése ennek átfogó megújítása, a kiszámítható közigazgatási életpálya modell kialakítása, a közigazgatás szervezetrendszerének és működésének megújítása.

A személyzeti politika reformja elkerülhetetlen

Az **internetes ügyintézés**, a modern informatikai megoldások alkalmazása terén alig volt fejlődés az elmúlt években, ebben is nőtt a hazai közsféra lemaradása az európai színvonalától. A különböző állami szervek ügyfélszolgálatainak egy része, kialakítását, megközelíthetőségét és felszereltségét tekintve jelentős fejlesztésre szorul.

Informatikai fejlesztések szükségessége

1.3.15 Összefoglaló társadalomstratégiai üzenetek

Társadalomstratégiaiilag európai szinten is fontos cél a **kedvezőtlen népesedési folyamatok megállítása, az idősödés kihívásainak megfelelő kezelése és az abban megmutatkozó területi különbségek mérséklése**. Az európai – különösen a közép- és kelet-európai – országok e téren fontos, sajátos kihívással néznek szembe: szűrővizsgálatok növelésének szükségességével, az egészség környezeti kockázatainak csökkentésével, az egészségtudatos életmóddal, valamint az ellátórendszer elérhetőségének, területi különbségeinek csökkentésével, illetve szakmai színvonalának emelésével is sokat tehetnek a népességfogyás mérsékléséért.

Egészségtudatos életmód, ellátórendszer javítása

Európai szinten társadalomstratégiaiilag legfontosabb cél a **társadalmi kohézió erősítése**, az értékrendek pluralizmusának elfogadása és a társadalmi aktivitás növelése. Ehhez kapcsolódóan az európai államok egyik legnagyobb kihívása, hogy javítsák a sérülékeny társadalmi csoportoknak (gyerekek, idősök, munkanélküliek, szegények, romák) a munkaerő-piachoz, a szociális biztonsági ellátásokhoz, az alapvető szolgáltatásokhoz (egészségügy, lakhatás stb.) és az oktatáshoz való hozzáférését. A cél az, hogy az aktív társadalmi befogadás eszközeivel az állam csökkentse a gyermekszegénységet, a diszkriminációt, a gazdaságból való kiszorulást, és növelje a roma népesség integrációját.

Társadalmi kohézió és aktivitás erősítése

Nemzeti és globális szinten is jelentős szerepe van a **népegészségügyi problémák csökkentésére** irányuló törekvéseknek. Jelentős társadalomstratégiai és népegészségügyi prioritás az egészségműveltség fejlesztése és a tevékeny és egészséges idősödés megvalósítása. A jövőre vonatkozó nemzeti prioritás az alapellátás prevenciós tevékenységének fokozása, szerepének erősítése, valamint a lakosság egészségmagatartásának, egészségtudatosságának fejlesztése, növelése. A dohányzás visszaszorítása és a túlzott alkohol fogyasztás elleni fokozott küzdelem megvalósítása, a népegészségügyi szűrőprogramok hatékonyságának javítása. A környezet-egészségügyi és a járványügyi biztonság megőrzése, valamint a lelki egészség védelme és fejlesztése is a fontos célok közé tartozik.

Egészségműveltség fejlesztése és az egészséges idősödés megvalósítása

Az európai országok gazdasági teljesítményének javításával kapcsolatban a társadalomstratégiai válasz az intelligens növekedésben rejlik, az **oktatás** (a tanulás és a készségfejlesztés, az egész életen át tartó tanulás ösztönzése), a kulturális értékekhez és szolgáltatásokhoz való hozzáférés elősegítése, a **kutatás/innováció** (olyan új termékek/szolgáltatások előállítása, amelyek elősegítik a növekedést és a foglalkoztatást, illetve a társadalmi problémák megoldását) és a **digitális társadalom** (információs és kommunikációs technológiák használata) fejlesztése által.

Cél az intelligens növekedés.

A társadalmi problémák megoldása, valamint társadalmi értékeink megőrzése érdekében a legtöbb területen csak több évtizedes távlatban gondolkodva lehet igazán átütő, és tartós eredményeket elérni. Ugyanakkor bizonyos esetekben nem várható magára néhány azonnali, rövid távú beavatkozás sem. Rövid távon a legfontosabb hazai társadalompolitikai feladat a foglalkoztatás bővítése, a megélhetés, munkából származó jövedelem biztosítása, a veszélyeztetett társadalmi csoportok helyzetének javítása. Hosszú távon a demográfiai fordulat, a népegészségügyi mutatók javítása, kiegyenlítése, az egészségműveltség fejlesztése, az oktatás, szakképzés, tehetséggondozás, innováció, a közösségi értékek, társadalmi kohézió erősítése vezethet el a társadalmi megújuláshoz.

Középtávon megvalósítani szükséges társadalomstratégiai feladatok	Hosszú távú fejlődést megalapozó társadalomstratégiai területek
- a megélhetést, jövedelmet biztosító foglalkoztatási lehetőségek biztosítása - a képzettségnek, készségeknek megfelelő foglalkoztatási lehetőségek biztosítása - a foglalkoztathatóság fejlesztése, a képzésben, és foglalkoztatásban való részvételt segítő személyes szolgáltatások biztosítása - a gyerekszegénység elleni küzdelem, a gyerekek felzárkózási és oktatási esélyeinek növelése - a romák, mélyszegénységben élők társadalmi felzárkózása - a hátrányos helyzetű emberek foglalkoztatási lehetőségeinek bővítése - a lakhatási feltételek javítása, szegregált élethelyzetek felszámolása - a gyermekvállalást ösztönző környezet - a jó minőségű kisgyermekkori szolgáltatások, kiemelten hátrányos helyzetű gyermekeknek és szüleiknek - a köznevelési rendszer hátránykompenzációs képességének erősítése - a kulturális értékekhez és szolgáltatásokhoz, közszolgáltatásokhoz való egyenlő esélyű hozzáférés biztosítása - az egészségtudatos életformára nevelés, minden életkornak megfelelő sportolás lehetőségének megteremtése - a felnőttkori tanulási, tovább- és átképzési lehetőségek megteremtése, a digitális társadalom megteremtése - az épített örökség és a műemlékek (örökségállomány) állapotának javítása, tudományos értékű helyreállítása	- gyermekvállalást ösztönző programok - átgondolt, a gazdasági fejlődéssel együtt kialakított szakképzés, felsőoktatás, felnőttképzés - a hazai oktató, kutató, fejlesztő műhelyek megerősítése, eredmények hazai gazdaságban történő hasznosítása - a köznevelés stratégiai elemként kezelése – komplex, integrált oktatás-nevelés, hálózatfejlesztés, intézményesítés - életpálya-modellek a fiataloknak és az egyes szakterületeken - a közsféra hozzáadott értékének növelése - a közösségi értékek megerősítése - az idősödés megfelelő kezelését biztosító szemléletváltás - a szociális ellátórendszer átalakítása - a munkaerő-kínálat minőségének javítása, foglalkoztathatóságának növelése - a közszolgáltatásokhoz való hozzáférésben tapasztalható aránytalanságok kiegyenlítése

1.4 Környezeti trendek

1.4.1 Globális kihívások: az erőforrások fenntarthatatlan használata, a biológiai sokféleség csökkenése és a klímaváltozás

Napjaink legfontosabb környezeti folyamata a **természeti erőforrások globális kiaknázásának fenntarthatatlan mértékűvé fokozódása** és ennek következtében a természeti környezet történelmi időkben még alig tapasztalt gyors átalakulása, leromlása. Az egyik ilyen jelentős környezeti változás a **globális felmelegedés**. Az éghajlatváltozás következtében gyakoribbá válnak az éghajlati, időjárási szélsőségek, a hőhullámok, az áradások, az aszályok és az erdőtüzek, átalakul az óceánok hőháztartása és az éghajlati övek térbeli rendszere. Mindez egyaránt kihatással van a természeti környezetünkre, ezáltal az életfeltételekre, a gazdaságra és a mezőgazdaságra, közvetve és közvetlenül pedig a lakosság egészségi állapotára és

A globális fogyasztás globális környezeti krízist okoz

életminőségére.

Az emberiség számának prognosztizált mértékű növekedése és ennél is nagyobb arányban növekvő fogyasztása a természeti erőforrások fokozódó kihasználásához vezetett. **Hosszú távon különösen kritikus terület a megfelelő minőségű ivóvíz és a művelésre alkalmas területek biztosítása.** Egyre nagyobb mértékben használjuk ki mind a megújuló, mind a fosszilis (nem utánpótlódó, statikus, zárt földfelszín alatti vízlencse) vízkészleteket, a termőterületek talajpusztulása, a fokozódó beépítés és az erdők irtása visszafordíthatatlan módon csökkenti ezeket az erőforrásokat. A természeti környezet degradációjával párhuzamosan pedig kritikus mértékben csökkent a biodiverzitás, aminek egyre súlyosabb közvetlen gazdasági hatásai is érezhetőek például a tengeri halászatban vagy a növénytermesztésben.

A természeti erőforrásokat egyre jobban veszélyeztetjük, ugyanakkor egyre jobban rájuk is vagyunk utalva

Magyarország az éghajlatváltozási előrejelzések szerint **sérülékeny terület**, ahol felmelegedéssel, szélsőséges csapadékeloszlással, az ár- és belvívveszély, valamint az aszályérzékenység növekedésével kell számolni. Az ország ivóvízkészlete meghaladja a jelenlegi és a várható ivóvíz célú fogyasztást. Felszín alatti készleteink jelentős része a szennyeződéssel szembeni érzékenység szempontjából érzékeny vagy fokozottan érzékeny besorolású, ezért ezen vízkészleteink védelme kiemelt figyelmet igényel. Felszíni vizeink túlnyomó többségét folyóink vízkészlete adja, melyek jelentős része határainkon túl ered. A medence-helyzetű fekvésből adódó nehézségeink megoldása napi szintű együttműködést kíván a szomszédos országokkal. A szélsőséges időjárás következtében kiszámíthatatlan mennyiségű és idejű csapadék okozta veszélyhelyzetek és a károk mérséklése új kihívások elé állítja hazánkat.

Stratégiai jelentőségű értékek a víz, a földterület és a biodiverzitás

Magyarország ökológiai lábnyoma (3,5 ha) az ún. fejlett országokkal való összehasonlítás (5-10 ha) alapján kedvezőbb értéket mutat ugyan, azonban így is több területet veszünk igénybe, mint az egy főre eső biológiai kapacitás (2 ha), ami nem fenntartható. **Természeti erőforrásaink** egyik legjelentősebb potenciálunkat képezik, kiemelkedő értéket jelentenek talajaink, vízkészletünk és biológiai sokféleségünk. A környezeti állapot javításának kulcsa az a **környezetstratégiai paradigmaváltás**, amely az erőforrások kiaknázásán túlmutató, az erőforrások mennyiségének és minőségének hosszú távú megőrzését biztosító használatra, a biodiverzitás megőrzésére, a táji működésbe szervesen illeszkedő, tájfenntartó funkciót is ellátó gazdálkodási és települési szerkezetre épül. Különösen fontos a mezőgazdaság tájfenntartó, természet-megőrző szerepe, a környezet- és tájgazdálkodás erősítése, fejlesztése.

Környezetstratégiai paradigmaváltásra van szükség

Magyarország nemzetközi szinten is kiemelkedő sajátos természeti erőforrásokkal, értékekkel rendelkezik. Természeti értékeink megőrzése, erőforrásaink fenntartható használata kiemelten fontos nemzeti érdek, amely a jövőben egyre nagyobb jelentőséggel fog bírni.

Természeti erőforrásaink, értékeink:

- ❖ Hazánk sokszínű tájakkal, színes élővilággal, és számos természeti értékkel rendelkezik, ezek között olyan természeti értékek is vannak, amelyek egyben kulturális védelem alatt is állnak.
- ❖ Felszín alatti vízkészletünk kiemelkedő jelentőségű, kiválóak a termál-, gyógy-, és ásványvízkészlet adottságaink.
- ❖ Az ország területének nagy részét mezőgazdasági termelésre alkalmas talajok fedik, melyek állapota kedvező feltételeket biztosít a sokszínű mezőgazdaság számára.
- ❖ Hazánk közel 20,7 %-át erdők borítják, a 350 millió m³ fakészletünk évről évre nő.
- ❖ A lakossági környezetterhelés következtében a környezeti állapot sérülékenységevel kell számolni.

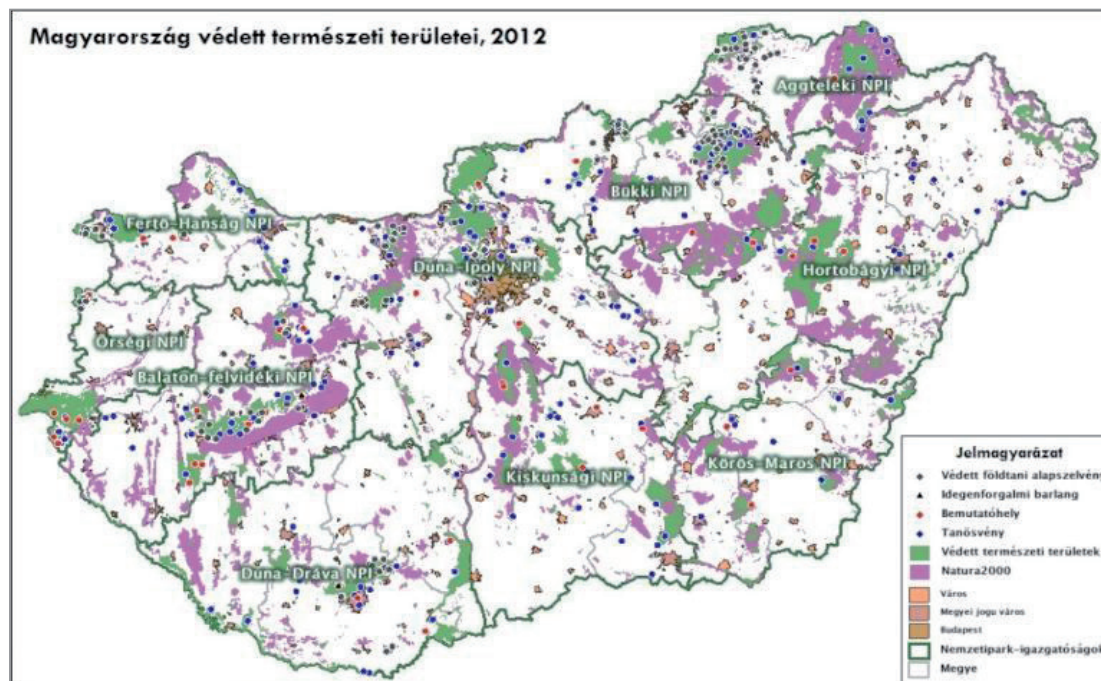
1.4.2 Természeti erőforrásaink megőrzése jövőnk alapja

Magyarország **természeti adottságai**, természeti erőforrásai igen **sokszínűek és egyediek**. Jól példázza ezt, hogy hazánkban az országos jelentőségű egyedi jogszabállyal védett természeti területek kiterjedése 2013-ban 848.140 ha, helyi jelentőségű védett területekkel kiegészítve 894.279 ha. Az eredetileg is védett területeink további 1,2 millió ha Natura 2000-es területtel kiegészülve az ország területének 21%-át fedik le, mely Európában is kiemelkedően magas értéknek számít. Hazánk számos természetvédelmi célú nemzetközi egyezmény részese, mely egyben kötelezettséget is jelent az említett dokumentumokban foglaltak végrehajtására. Ilyen pl. a biológiai sokféleség megőrzése, elemeinek fenntartható használata, valamint a genetikai erőforrásokból származó hasznok igazságos elosztása, a nemzetközi kereskedelem által veszélyeztetett fajok, valamint a vándorló fajok védelme, az európai veszélyeztetett állat- és növényfajok és veszélyeztetett élőhelyeik megőrzése, Európa táji örökségének megtartása, a Kárpátok értékeinek fennmaradása, **a nemzetközi jelentőségű vadwizek védelme, különös tekintettel a vízimadarak élőhelyeire.**

Jelentős a védett területek aránya

Természeti értékeink védelme ugyanakkor nem csak az élővilág és az élőhelyek védelmére terjed ki. Hazánk különösen **gazdag élettelen természeti értékekben**. Barlangjaink, földtani és felszínalaktani értékeink a természet azon részét képezik, amelyek egyrészt speciális élőhelyei lehetnek védett, fokozottan védett fajainknak, másrészt tudományos jelentőségük lehet. Területfejlesztési szempontból jelentőségük abban rejlik, hogy mint a zavarásra kevésbé érzékeny természeti kincsek, egyes elemeik – a természetvédelmi szempontokat előtérben tartva – **kiváló eszközei lehetnek a szemléletformálásnak, vagy turisztikai attrakcióként bekapcsolhatók a hazai turizmusfejlesztési koncepciókba.** Mindez különösen igaz továbbá azon természeti értékekre, amelyek kulturális és természeti védelem alatt is állnak, egyben tehát kultúrtörténeti szempontból is kiemelkedőek.

Gazdagok vagyunk élettelen természeti értékekben is

23. ábra: Magyarország védett természeti területei (2012) (forrás: www.kvvm.hu/tir)

A természet védelme kiterjed a természeti erőforrások megőrzésére, sőt gyarapítására is. Ugyanakkor ezek ésszerű keretek között történő felhasználása nélkülözhetetlen a társadalom fenntartása és fejlődése szempontjából, ezért is szükséges, hogy amely erőforrásoknál lehet, ott gyarapítsuk a mennyiséget is. A magyar föld kincsei, az ásványvagyon, a föld hője, vizeink, a talaj, a termőföld, a biomassza, valamint atmoszféránk és hasznosítható tulajdonságai (szél, napenergia), környezetünk létfontosságú építőelemei, energiahordozói, tápanyagforrásai, létfenntartásunk pótolhatatlan eszközei.

Az erőforrások gyarapítása is cél

Felszín alatti vízkészletünk európai viszonylatban is **kiemelkedő jelentőségű** – az ivóvízellátás 95%-a felszín alatti vízkészletből történik. Emellett kiválóak a **termálvíz-készlet adta** adottságaink is. Annak ellenére, hogy a mélyművelésű bányák bezárását követően a 2000-es évekre a felszín alatti vízkitermelések országosan lényegében stabilizálódtak, általános probléma az engedély nélküli jelentős vízkivétel. Ez nem csupán komoly mennyiségi problémákat okoz, hanem szennyezési veszélyt is jelent a közepes mélységű vízadó rétegek számára. Felszín alatti vizeink kihasználtsága az ország egyes részein már így is igen magas (az Alföldön pl. 70% körüli), ami óvatosságra int, hiszen az éghajlatváltozás miatt ezek a készletek tovább csökkenhetnek. Felszín alatti víztestek 15%-a nem éri el az uniós Víz Keretirányelv által meghatározott jó mennyiségi állapotot, további 19%-a pedig bizonyítanul besorolású.

A felszín alatti vizeink komoly veszélyeknek vannak kitéve

Felszín alatti vizeinknél az emberi eredetű szennyezések közül elsősorban a nitrát szennyezettség okoz vízminőségi problémát. Felszíni vizeinket érintő, a legelterjedtebbnek tekinthető **vízminőségi probléma a szerves anyagok, a nitrogén és a foszfor túlzott mértékű megjelenése**. A szerves anyag és a különböző tápanyagok szempontjából a vízfolyások közel 50%-a, az állóvizeknek pedig egyharmada nem éri el a jó állapotot. A szennyezés miatt a vízfolyásoknak csupán nyolc, az állóvizeknek tizenhét százaléka éri el az uniós Víz Keretirányelv (VKI) által megfogalmazott jó ökológiai állapotot. Felszín alatti vizeink 20,5%-a nem éri el a jó kémiai állapotot.

Alacsony a jó ökológiai állapotú vizeink aránya

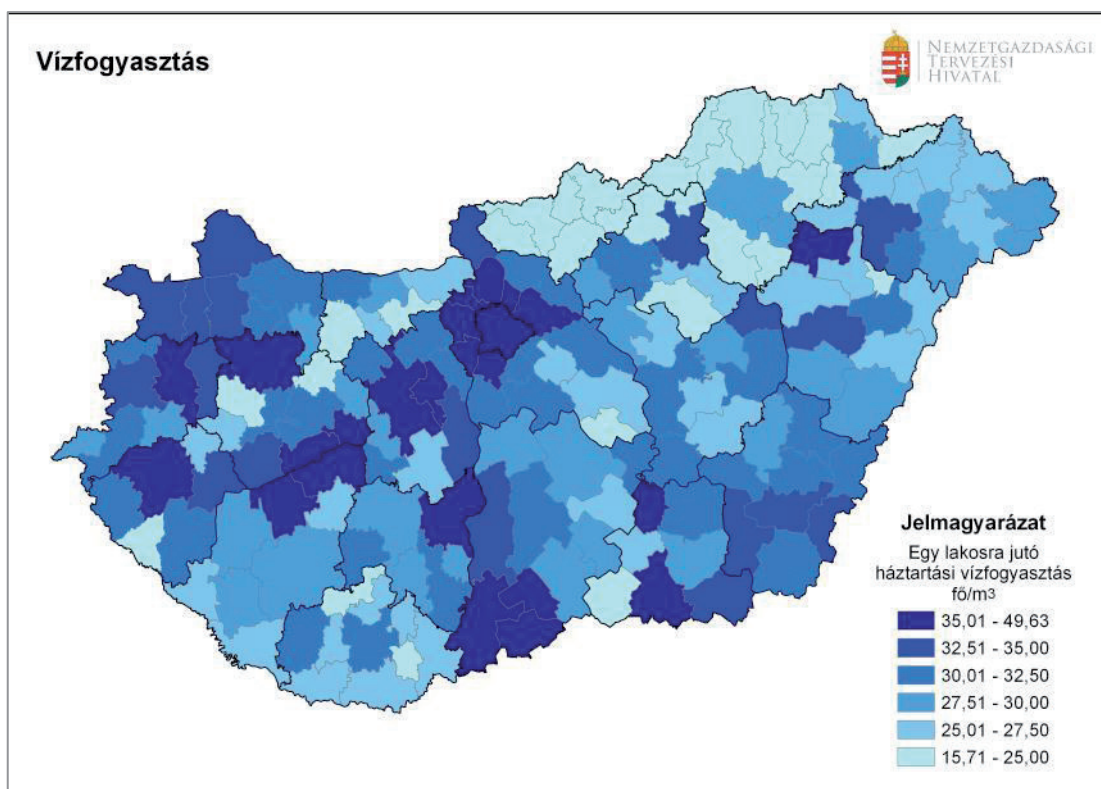
Az ország lakosságának hatoda nem jut minden szempontból (például bór-, fluorid-, (nitrát-,) nitrit-, arzén-, ammónium-, vas-, mangán-tartalom) **kifogástalan ivóvízhez**. Az előírásoknak megfelelő minőségű ivóvíz ellátás biztosítása az ország némely területén problémát jelent, ezért további teendőkre van szükség. További problémát jelent az ólom

A megfelelő minőségű ivóvíz nem érhető el mindenki számára

anyagú csőhálózatokban bekövetkező ólomszennyezés. Az ivóvízbázisok védelme érdekében, a felszín alatti vizeink minőségének megőrzése kiemelt fontosságú. A közüzemi ivóvízvezeték-hálózat hossza a rendszerváltás óta 14000 km-el bővült, így vezetékes ivóvízzel ellátottá vált az ország lakásállományának a 95%-a. **A meglévő rendszerek rekonstrukciója egyre több helyen válik szükségessé.** A vezetékes vízellátás az ország összes településén elérhető, azonban az EU csatlakozással szigorodó vízminőségi elvárásokat számos, jelenleg működő közüzemi ivóvízellátó rendszer nem képes teljesíteni. A határértéket meghaladó paraméterek esetében **szükséges az Ivóvízminőség-javító Program folytatása.** Kiemelten fontos, hogy a megfelelő mennyiségű és minőségű ivóvíztermelés, a szükséges vízkezelés, és az ivóvízellátás biztonsága révén az ország lakosságának egyenlő esélye legyen hozzáférnie az egészséges ivóvízhez. Mindez költséges fejlesztéseket igényel a közeljövőben is. A cél az, hogy a fogyasztási helyeken, pontokon a vízcsapból a korábban kifogásolt paraméterek esetében is megfelelő minőségű ivóvíz kerüljön a fogyasztókhoz.

A veszélyes összetevők kiküszöbölésére vonatkozó **Ivóvízminőség-javító Programot folytatni szükséges** a zavarosságot, üledékességet eredményező vas- és mangántartalmú szolgáltatott ivóvíz tisztításával és a régi elavult csővezetékek cseréjével. A régi építésű (50 évnél régebbi) lakóingatlanok házi- és csatlakozó ivóvízhálózatában és egyes településeken a bekötővezetékekben is találhatóak ólomvezetékek, ólom tartalmú szerelvények, melyek közvetlenül érintkeznek az ivóvízzel, emiatt szükséges az ólomcsövek, szerelvények mielőbbi cseréje. Emellett az építési előírásokban szabályozni kell az épületeken belül alkalmazható anyagok és szerelvények anyagi minőségét a csatlakozó- és házi ivóvízhálózatokban bekövetkező minőségromlás elkerülése érdekében. A kémiai eredetű, a háztartásokból származó környezet- és egészségkárosító vegyületek egyre nagyobb veszélyt jelentenek az élővizekre, és az ivóvizekre. Ezeknek a kémiai vegyületeknek az egészségre gyakorolt hosszú távú hatása máig nem tisztázott, annak ellenére, hogy felhasználásuk meredeken emelkedik és az élet majd minden területén kapcsolatba kerülünk velük. **A cél az, hogy a felhasználói helyeken a vízcsapból bakteriális és vízkémiai szempontból is megfelelő minőségű ivóvíz kerüljön a felhasználókhoz.** Kiemelten fontos továbbá, hogy az ivóvíztermelés- és szolgáltatás biztonsági hiányosságai a jövőben megszűnjenek, és az ország lakosságának egyenlő esélye legyen hozzáférnie az egészséges ivóvízhez.

A háztartások egyre nagyobb veszélyt jelentenek az élő-, és ivóvizekre

24. ábra: Egy lakosra jutó közüemi vízfogyasztás (2011) (forrás: KSH)

A 2000-es évek rekordméretű árvizei, felhőszakadásai és legutóbb a 2010-es belvizes időszak ismét bizonyították **a felszíni vízrendezés, az ár- és belvízvédelem stratégiai jelentőségét**. A gátak fejlesztése, karbantartása és a Vásárhelyi Terv Továbbfejlesztése komplex program (VTT) további kiépítése mellett a felszíni vízfolyások jó karbantartása is hiányosságokat mutat, a mederrendezések, a vízszállító képesség biztosítása terén jelentős elmaradások tapasztalhatóak. A tulajdonviszonyok összetettsége, az állami finanszírozás, támogatás csökkenése, megszüntetése a feladatellátás rendszerének újragondolását igényli, különös tekintettel az árvízi biztonságra és a belvizek kialakulásának megelőzésére. Különösen fontos a belterületi vízrendezés, záportározók megfelelő kialakítása. A felszíni vízrendezés, az ár- és belvízvédelem beruházásaiban a jövőben meg kell jelennie – az elmúlt években tapasztalható aszályos időjárásra tekintettel – a mezőgazdasági öntözés biztosításának is.

Az árvizek és belvizek elleni védekezés kiemelt feladat

Az ásványvagyonnal történő gazdálkodás kézzelfogható megnyilvánulása a **bányászat**. Magyarország, bányakincsek szempontjából Európa legjobban felkutatott térségei közé tartozik. Földrajzi helyzetének és változatos geológiai múltjának köszönhetően sokféle, ám mennyiségében csak néhány esetben kiemelkedő ásványkincssel rendelkezik az ország. Bányászati lehetőségei egyrészt jelentős részben nyitottak a piaci szereplők számára, másrészt rendkívül korlátozottak a szigorú környezet- és természetvédelmi, örökségvédelmi stb. szabályozás miatt. Az elmúlt évtizedek során a természet- és környezetvédelmi érdekek, valamint az ásványvagyon-gazdálkodás érdekei között kibékíthetetlennek tűnő ellentétek alakultak ki, ugyanakkor ásványkincseink **ésszerű felhasználása a társadalom minden tagja és a jövő nemzedékek számára elemi érdek**.

Ellentétes érdekek a bányászat és környezetvédelem viszonyában

A szárazföldi ökoszisztémák alapvető és meghatározó környezeti elemeként a talaj az emberi tevékenység fokozódó igénybevételének van kitéve, ami számos talajfunkció veszélyeztetéséhez, a talajok pusztulásához vezethet. **Az ország területének 80-85%-át mezőgazdasági művelésre alkalmas talajok fedik**, ezért a termőföld az ország kiemelkedően fontos természeti erőforrása. Az előnyös hazai természeti adottságok miatt a kedvező talajok aránya megfelelő, a nagy termőképességű talajok kiterjedése jelentős, azonban **a klímaváltozás, a felmelegedés éppen a mezőgazdasági termelésre jelenti majd a legnagyobb veszélyt.**

A termőföld az ország egyik legfontosabb erőforrása

A talaj védelmével szorosan összefügg a területhasználat szerkezetének alakulása is. A szántóterületek még mindig dominálnak a hazai területhasználatban, azonban hosszú távon nagyon aggasztó ezek csökkenése. **Hazánkban évente 2 ezer hektár nagyságú termőföld kerül véglegesen mezőgazdasági művelés alól kivonásra:** 1990 óta a mezőgazdasági területek aránya 69%-ról 57%-ra csökkent, elsősorban a beépített területek javára. A beruházások nem kímélték a – legelő állatállomány drasztikus csökkenése miatt egyre kevésbé használt – gyepterületeket sem, ezek területe több mint 10%-kal csökkent az elmúlt 20 év alatt. Az erdőterületek a következetes és határozott erdősítés és a használaton kívül került területek erdősülése miatt fokozatosan gyarapodtak, így mára már az ország 20,7%-a számít erdőterületnek. A legdrasztikusabb változás mégis a művelés alól kivont területek 37%-os növekedése jelenti, ami szinte teljes egészében **a települések terjeszkedésének, az infrastrukturális és zöldmezős beruházások okozta beépítésnek köszönhető.** Ezt a folyamatot (ökológiai, környezetvédelmi, pszicho-szociális, egészségügyi fenntarthatósági stb.) szempontok miatt meg kell állítani, ezért igen hangsúlyossá kell tenni a takarékos, összehangolt területhasználat érvényesítését, a barnamezős területek újrahasznosítását és a települések belterületein a beépítési intenzitás növelését, illetve a településközpontok, történeti beépítésű területek revitalizációját.

A gazdálkodási célú területhasználatok visszaszorulnak, fokozódik a beépítés mértéke

A rendszerváltozás jelentős szemléletbeli változást hozott a hivatalos környezetvédelem terén. A környezetterhelő ágazatok megszűnése vagy erős visszaszorulása lehetővé tette a fenntarthatósági szempontok, a természeti értékek védelmének fokozottabb érvényesíthetőségét. Mindez elsőként a levegőminőség javulásában volt tetten érhető, de a többi területen is igen komoly előrelépések történtek. Az 1990-es évek fejlesztéseinek köszönhetően az 1990-es 617 ezer hektárról 2011-re 846,7 ezer hektárra (2013-ban 848 140) **nőtt az országos jelentőségű védett természeti területek kiterjedése**, a nemzeti parkok száma pedig 10-re emelkedett, azaz megduplázódott. 2004-ben létrejött az ország területének mintegy 21%-ára kiterjedő Natura 2000 területek hálózata, továbbá egyéb területi kategóriák megjelenése mellett az országos ökológiai hálózat övezetei a felosztás korszerűsítésével (magterület, ökológiai folyosó, pufferterület) beépültek a területrendezési jogszabályokba. Ugyanakkor **a természetvédelem emberi és anyagi erőforrásai mindvégig erősen korlátozottak maradtak**, továbbá az élőhelyvédelem érdekeit is szolgáló természetközeli gazdálkodási módok is csak lassan terjednek.

Mennyiségileg sikeres természetvédelem

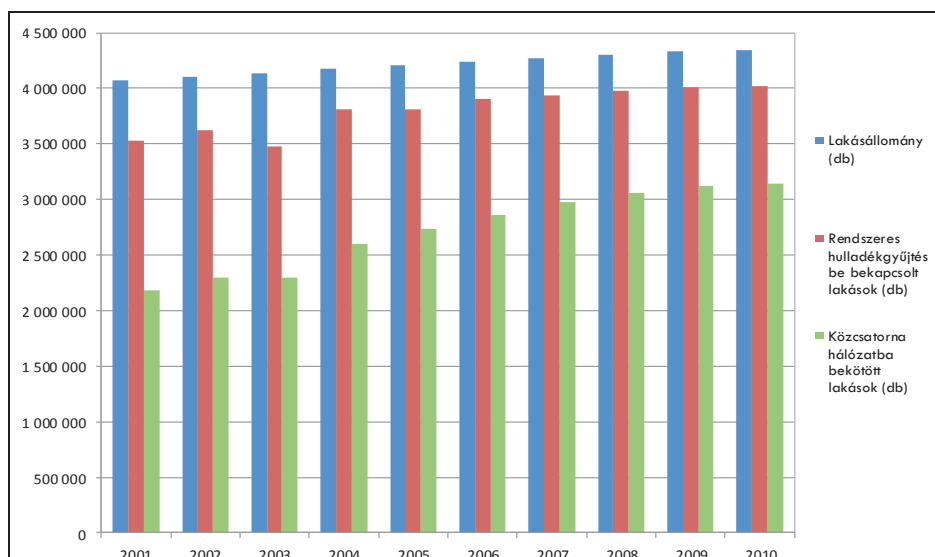
A korábban elhanyagolt környezeti infrastruktúra jelentős fejlesztése elsősorban az EU támogatások megjelenésével vált lehetővé. **A csatornázottság aránya meghaladta a 70%-ot (72,8%).** A csatornahálózaton begyűjtött szennyvizek 97,7%-a 2011-re már csak II. vagy III. fokú tisztítás után került kibocsátásra, szemben az 1990-es alig 34,6%-kal. A közcsontra hálózathoz tisztítatlanul kikerülő szennyvíz mennyisége ma már az 1 százalékot sem éri el, de ez az érték 1990-ben is mindössze 12 százalék volt. **A közműöllő fokozatosan zárul**, egy kilométer közüzemvíz-vezeték hálózatra 1990-ben 228 méter szennyvízcsatorna jutott, 2000-ben már 396, 2010-ben pedig 655 méter.

Fokozatosan zárul a közműöllő

A szennyvízkezelés folyamatos fejlődést mutatott, a legutóbbi nagy beruházás a 2009 végén elkészült Budapesti Központi Szennyvíztisztító Telep volt. A fő kibocsátó városok mellett azonban **számos településünkön még továbbra sem megoldott a**

A kistelepülések esetében még mindig alacsony a csatornázottság

szennyvízkezelés, annak ellenére, hogy a csatornahálózattal rendelkező települések aránya is számottevően javult a 10 és a 20 évvel ezelőtti értékekhez képest: **2010-ben a települések 44%-a még nem rendelkezett csatornahálózattal**, ami főképp a derogációs (mentességet nyújtó) kötelezettséggel nem érintett 2000 LE (lakosegyenérték) alatti szennyvízterheléssel rendelkező kistelepüléseket jelenti (2000-ben ez az arány 73%, 1990-ben 86% volt). Rajtuk kívül a csatornahálózattal rendelkező településeinken is akadnak olyan háztartások, melyek nem csatlakoztak rá a hálózatra, némely helységekből ez teljes településrészeket is jelenthet. Külön probléma a csatornahálózattal nem rendelkező települések, illetve a hálózatra rá nem csatlakozott lakások esetében a szennyvíz nem megfelelő elszállítása, illetve szikkasztása.

25. ábra: A rendszeres hulladékgyűjtésbe bekapcsolt és a közcsontra hálózatra bekötött lakások száma a lakásállományhoz viszonyítva 2001 és 2010 között (forrás: KSH)

Ugyanakkor a kistelepüléseken a hagyományos csatornahálózat és szennyvíztisztító nem is feltétlenül működtethető rentábilisan, így több esetben **érdemes lenne inkább a háztartási méretű egyedi kisberendezéseket vagy a természetközeli megoldásokat alkalmazni**. A klímaváltozással összefüggésben **fel kell készülni a tisztított szennyvizek és a szennyvíziszap újrahasznosítására** is. Kiemelten fontos továbbá a szennyvíziszapban lévő biogáz hasznosítása, és az iszap lerakásának csökkentése a lerakási díjak emelkedése miatt. Ehhez szükséges folytatni a Nemzeti Települési Szennyvíz-elvezetési és -tisztítási Megvalósítási Programot. A Nemzeti Környezetvédelmi Program célkitűzései szerint 2015 végéig a lakosság 89%-a számára már biztosítani kell a csatornázottságot a 2000 lakosegyenérték feletti agglomerációkban, továbbá az összegyűjtött szennyvizeket teljes egészében legalább biológiai fokozattal kell tisztítani.

A természetközeli tisztítási módszereket jobban kell preferálni

A hulladékgazdálkodásban szintén az EU forrásokra nagymértékben támaszkodva sikerült az ország nagy részén bevezetni a korszerűnek mondható nagy hulladékgazdálkodási rendszereket a 2000-es években. Ennek köszönhetően **az ország teljes területén rendszeressé és szervezetté vált a hulladékgyűjtés** és kellően biztonságos hulladéklerakók váltották fel a korábbiakat. A lakásállományon belül a rendszeres **hulladékgyűjtésbe bekapcsolt lakások aránya magas**, a 2001-es 86%-ról 2011-re 92,2%-ra emelkedett. Egyes nagyvárosainkban (Pécs, Nyíregyháza) megindult a háznál történő szelektív begyűjtés is, mely követendő példa lehetne akár az ország egész területén. A települési szilárd hulladék közel 20%-a olyan, biológiailag még hasznosítható szerves anyag, melyet hatékonyabb szelektív gyűjtéssel lehet hasznosíthatóvá tenni. **Ösztönözni kell a zöldhulladékok helyben történő visszaforgatását, a házi és közösségi komposztálás elterjesztését**, melyre az elmúlt években számos mintaprojekt valósult meg a Környezet- és Energetika Operatív Program forrásaiból.

Jelentős fejlődés volt a hulladékgazdálkodásban, de a szelektív hulladékgyűjtés még csak kevés településen valósult meg

A veszélyes hulladék összes mennyisége a 2000-es évek eleje óta folyamatosan

Csökken a

csökkent, annak alig egynegyede ma. A szigorú uniós szabályozásnak való megfelelés okán és számos rendkívül szennyező ipari komplexum bezárása miatt a **szilárd halmazállapotú veszélyes hulladékok aránya lecsökkent** (70%-ról 52%-ra). Ezzel párhuzamosan a **folyékony szennyezők aránya megnövekedett** (12%-ról 32%-ra) elsődlegesen a növekvő lakossági környezetterhelés következtében (veszélyes kémiai anyagok, gyógyszermaradványok). A gazdasági szereplőknek is jelentős a felelősségük a hulladékok képződésében: megfelelő minőségű termékek tervezésével, minimális környezetterheléssel járó gyártási technológia és megfelelő alapanyag felhasználással biztosítható, hogy kevesebb hulladék keletkezzen.

veszélyes
hulladékok
mennyisége

A hulladékok újrafeldolgozásával jelentősen csökkenthető a természeti erőforrások felhasználása. Az újrafeldolgozással hasznosított hulladék aránya viszont jelenleg alacsony, **az összes hasznosított és ártalmatlanított települési szilárd hulladékon belül mindössze 8,9%-ot ért el 2011-ben**. A képződött hulladékon belül az összes hasznosított aránya sem tekinthető magasnak, az utóbbi tíz évben 30% körül mozgott. A Nemzeti Környezetvédelmi Program (NKP) szerint cél, hogy az újrafeldolgozással hasznosított arány 30% fölé növekedjen, a teljes hasznosításé pedig 40% fölé, a lerakással ártalmatlanított hulladék arányát 60% alá kell csökkenteni. **A gazdasági tevékenységből származó hulladékok hasznosításában viszont biztatóak az eredmények**, a csomagolási hulladék mintegy felét, a hulladékká vált elektromos és elektronikai berendezéseknek pedig 75–80%-át sikerül hasznosítani.

Alacsony az
újrahasznosított
hulladékok aránya

A jelenleg üzemelő **veszélyeshulladék-lerakók és a nem veszélyes ipari hulladék-lerakók biztonságosnak tekinthetők, megfelelnek az EU előírásainak**, ahogy a termikus ártalmatlanítást szolgáló hulladékegetőink is. A környezetbiztonsági igényeket nem teljesítő hulladéklerakókat az utóbbi években fokozatosan bezárták. Amíg 2000-ben összesen mintegy 700 hulladéklerakó működött az országban, addig 2011-re ez a szám a hetedére csökkent le. Az NKP célkitűzései szerint kb. 75-80 lerakó elégítené ki az ország hulladéklerakási igényeit, amelyek mindegyike természetesen megfelelne a legszigorúbb környezetvédelmi előírásoknak. **Az ipari és a lakossági hulladék mennyisége – a gazdasági válság hatásának is köszönhetően - egyre csökken**, a keletkezett települési hulladék mennyisége 2010-ben 413 kg/fő volt, 82%-a az EU27-ek átlagának. Cél, hogy 2014-ben a települési hulladék mennyisége továbbra se haladja meg az 500 kg/fő/év, azon belül a háztartásokban képződött hulladék a napi 1 kg/fő értéket. **A már bezárt lerakók rekultiválásáról és monitorozásáról, lehetőség szerinti hasznosításukról (akár anyagában is) gondoskodni kell**. Az illegális hulladéklerakás felszámolása szintén kívánatos, különösen az emelkedő hulladékkezelési költségek mellett. A hulladékok illegális égetése az ebből eredő közegészségügyi és környezet-egészségügyi kockázatok miatt is megengedhetetlen, de sajnos még élő gyakorlat.

Fontos
környezetvédelmi
feladat a bezárt
hulladéklerakók
rekultiválása

Az **ipari termelés növekedésével az ipari eredetű környezetterhelés nem növekedett, sőt inkább csökkent az elmúlt 20 évben**, sőt egyes tényezők (pl. SO₂ és CO₂) esetében egyértelmű „szétválás” figyelhető meg. A kén-dioxid kibocsátás 2000–2011 között csaknem 90%-kal mérséklődött, az ipari és mezőgazdasági hulladék mennyisége 58%-kal, az ipari szén-dioxid kibocsátás mintegy 10%-kal csökkent. **A közlekedésből származó szén-monoxid terhelés felére mérséklődött**, de az ágazatban folyamatosan nő a végső energiafelhasználás, s a jelenlegi üzemanyag-szerkezetből következően az ágazat szén-dioxid kibocsátása is. Bár a sztratoszférikus ózonréteget leginkább károsító telítetlen freon vegyületek kibocsátása a szigorú nemzetközi egyezményeknek megfelelően megszűnt, **a talajközeli ózonszennyezés még mindig jelentős**. A közlekedés is nagyban felelős a szálló por tartalomért, igaz az ezt jellemző PM₁₀ tartalom sokban függ a helyi mikroklimatikus adottságoktól és az időjárási helyzettől is. A szálló por tartalom különösen a szigorodó határértékek miatt jelentős, mivel nagyvárosainkban a legtöbb esetben ennek magas értéke teszi szükségessé a szmogriadó bevezetését. Az ipari kibocsátás csökkentéséhez a gazdasági átalakítás és számos korszerűtlen, szennyező telephely bezárása is hozzájárult. Ugyanakkor figyelemreméltó az **ipari energiaigények dinamikus**

Környezetterhelés
nagy része
áttevéődött a
termelésről a
lakossági,
fogyasztói szférára

növekedése, amely előrevetíti, hogy a hazai ipar összességében – a környezeti hatékonyság további javítása mellett is – kismértékben **növekvő környezeti terhelést jelenthet a jövőben**. Az iparral szemben a lakossági fogyasztás mind a fogyasztási cikkek, mind az energiafelhasználás és közlekedés esetében a gazdasági válságig nőtt, így **a lakosság környezetterhelése mára jelentőségében felveszi a versenyt az ipari kibocsátással**. Különösen igaz ez a közlekedés okozta légszennyezés és zaj esetében.

A jövőben egyre nagyobb figyelmet kell fordítani a környezeti zajártalmak csökkentésére. A tartós zajhatás alatt álló lakosság munkahatékonysága, a gyermekek szellemi teljesítőképessége hosszútávon romlik, egészségkárosító hatások is felléphetnek. Jelenleg Budapest és a közvetlen környezetében található 21 település, továbbá Szeged, Pécs, Székesfehérvár, Győr, valamint a Budapest Liszt Ferenc nemzetközi repülőtér, a 6 millió jármű/évnél forgalmasabb közutak és a 60.000 jármű/évnél forgalmasabb vasutak stratégiai zajtérképe áll rendelkezésre, 2.610.000 ember lakókörnyezetére. Várhatóan az idén év végéig elkészül a 3 millió jármű/évnél forgalmasabb közutak, a 30.000 jármű/évnél forgalmasabb vasutak, valamint Debrecen, Miskolc, Nyíregyháza, Kecskemét, Debrecen stratégiai zajtérképe is. Mindezzel a 2012. év végére országos helyzetképet kapunk a zajjal leginkább terhelt területek környezeti állapotáról. Az eddig elkészült zajtérképek is azt mutatják, hogy az eddigi erőfeszítések ellenére **a közlekedés zajvédelmi szempontból is az egyik legtöbb gondot okozó tevékenység**. A zajtérképekre épülő intézkedési tervek kidolgozásával és végrehajtásával kell elősegíteni a lakosságot érő zajártalmak csökkentését a jövőben.

Zajtérképek, intézkedési tervek készítésére van szükség a zajártalom elleni hatásos védekezéshez

1.4.3 A klímaváltozás fokozott kockázatot jelent

A klímaváltozás az egyik legnagyobb környezeti kockázat, amely a lakosság életmódját, életfeltételeit érheti. Az éghajlat tartós megváltozása, az egyre szélsőségesebb időjárás nemcsak természeti jelenség, hanem **számos káros gazdasági, társadalmi és környezeti következményekkel is jár**. A különböző földrajzi régiók fejlődését eltérően befolyásol(hat)ja a klímaváltozás, illetve annak hatásai. A hatások területi differenciálódása mellett az **egyes régiók klímaváltozással szembeni alkalmazkodási és ellenálló képessége is markáns különbségeket mutat**. Azokban a régiókban, ahol a gazdasági szerkezet nagyobb mértékben épít olyan ágazatokra, melyekben az időjárás szerepe meghatározó (például mezőgazdaság, turizmus), nagyobb sérülékenységgel, több kockázati tényezővel és változatos alkalmazkodási lehetőségekkel szükséges tervezni. Hazánkban is a szegényebb térségek – adaptációs kapacitásaik szűkössége miatt – kiszolgáltatottabbak a klímaváltozással és általában a környezeti állapot változásaival szemben. A **hátrányos helyzetű térségek, illetve bizonyos társadalmi rétegek** (pl. alacsony jövedelmű, idősebb korosztályok) **védekezési lehetőségei korlátozottak**, így az éghajlatváltozás által okozott hatások bekövetkeztével nőhetnek a térségek közti gazdasági, társadalmi, életmódbeli különbségek.

Több területen is kifejezetten sérülékenynek bizonyulhat Magyarország a klímaváltozás hatásaival szemben

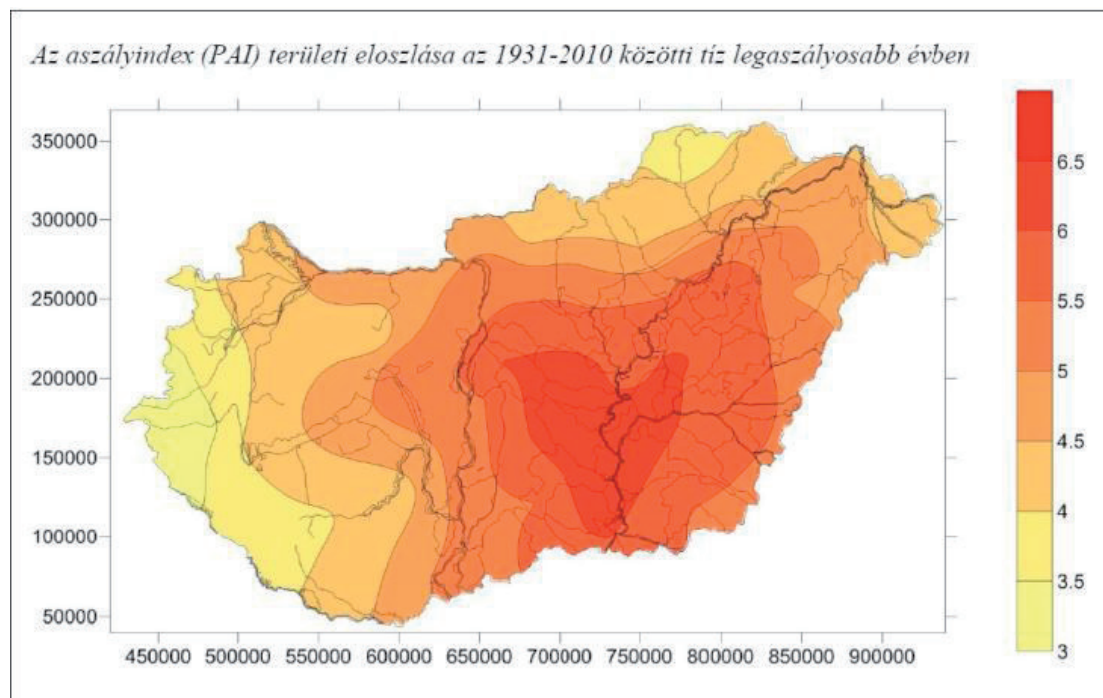
A klímaváltozás hazánkat is érintő negatív hatásai (szárazodás, extrém időjárás események gyakoribbá válása, hőhullámok, árvizek stb.) **veszélyeztetik a nemzetgazdaság kiemelkedő fontosságú erőforrásait**, így a termőföldet és az élelmiszer-termelést, az egészséges ivóvízellátást, illetve a vagyontárgyakat, esetenként az emberi életet is. Az egyre nagyobb árvizek és súlyos hőhullámok már most is komoly károkat okoznak.

A klímaváltozás nemzetgazdasági kockázatot jelent

Közismert és tudományosan is egyértelműen alátámasztott, hogy a Kárpát-medencére, **Magyarországra**, benne a legmélyebb térszíni fekvésű részeket képező alföldekre **az időjárási és hidrológiai szélsőségek a jellemzőek**. Évről évre egyre igazabbá válik az állítás, hogy a víz vagy túl sok, vagy túl kevés. Akár egy éven belül is nagy lehet a belvíz veszély és az aszályérzékenység is ugyanazon a területen. Ennek egyik oka a légköri csapadék igen nagy tér- és időbeni változékonysága, a nagy intenzitású záporok gyakoriságának és súlyosságának a növekedése, a talaj potenciális vízraktározó

Egyre gyakoribb a szélsőséges időjárás

képességének mérsékelt volta, illetve kihasználatlansága. Az elmúlt 100 év legsúlyosabb aszályos éveinek gyakoriságát vizsgálva megállapítható, hogy 1931-1970 között 5 ilyen év volt (12,5%), 1971-2010 között viszont 9 év (22,5%), azaz gyakoriságuk majdnem megduplázódott.

26. ábra: Az aszályindex területi eloszlása az 1931-2010 közötti tíz legaszályosabb évben (Forrás: Nemzeti Aszálystratégia)

Az utóbbi években tapasztalható **hőhullámok 15–40%-os többlethalálozást idéztek elő**, ami esetenként országos szinten 200–1200 ember idő előtti halálát jelent. További kockázati tényezőként a klímaváltozás következtében már Európában, és így hazánkban is megjelen(het)nek olyan **vírusbetegségek** – pl. Dengue-láz, Nyugat-nílusi láz, amelyek komoly járványügyi-közegészségügyi kockázatot hordoznak.

A hőhullámok és új vírusok egyre több áldozatot követelnek

1.4.4 A katasztrófavédelem szerepe a környezeti katasztrófák elhárításában

Ahogy a fentebbi fejezetekben is említésre került, **hazánk ár- és belvíz-veszélyeztetettsége Európában egyedülálló**. Az elmúlt évtizedekben kialakult elöntések **súlyos károkat okoztak** mind a lakosság magántulajdonában, mind pedig a mezőgazdaságban illetve a közvagyonban. Részben az így kialakult veszélyhelyzetek, részben pedig az ajkai vörösiszap katasztrófa újragondolásra készítette a katasztrófavédelem addigi rendszerét.

Rendkívül nagy hazánkban az árvízveszély

2012. január 1-jén hatályba lépett, az Alaptörvénnyel összhangban meghozott 2011. évi CXXVIII. törvény megteremtette az egységes katasztrófavédelmi rendszert, mellyel hazánk biztonságosabbá vált, a jövőben pedig **az állam mellett a polgárok is kiveszik a részüket a katasztrófavédelmi feladatokból**. A BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság alapvető feladatai nem változtak, így működése célja továbbra is „a katasztrófák hatósági megelőzése, a bekövetkező polgári veszélyhelyzetekben a mentés végrehajtása, a védekezés megszervezése és irányítása, a káros következmények felszámolása, a helyreállítás-újraépítés megvalósítása”, ugyanakkor pl. **ár-, belvíz vagy egyéb katasztrófák esetén a lakosság bevonható a védekezésbe**. A hatékonyság érdekében történő átszervezéssel világos alá- és fölérendeltségi viszonyok és felelősségi körök alakultak ki, határozottabbá váltak az irányítási rendszerek, ezzel pedig jelentősen

Nő a lakosság szerepe a katasztrófák elleni védekezésben

csökkent a vészhelyzetekre történő válaszadások reakcióideje.

1.4.5 Összefoglaló környezetstratégiai üzenetek

Kulcskérdés az épített környezet értékeinek és a természeti erőforrásoknak a megőrzése, a termőföld, a vízkészlet és a bioszféra védelme és fenntartható hasznosítása, és a klímaváltozáshoz való adaptálása, ami rövid távon is intézkedéseket igényel. Már most számolni kell az éghajlatváltozás hatásaira való felkészüléssel. Hosszú távon fontos cél a környezeti nevelés, a környezeti szemlélet mind szélesebb körben történő elterjesztése, az energiatakarékosság, az újrahasznosítás, a megújuló energiára épülő helyi energiatermelési és –ellátási rendszerek kiépítése és a települési lakó-élő környezet megőrzése, javítása.

Középtávon megvalósítani szükséges környezetstratégiai feladatok	Hosszú távú fejlődést megalapozó környezetstratégiai területek
- az épített környezet értékeinek és a természeti erőforrások védelme, természet- és tájvédelem, környezetvédelem, örökségvédelem, a települési környezet védelme és élhetőbbé tétele, a kedvező táji adottságok megőrzése, a táj szerkezetének és karakterének kedvezőtlen irányú változásának lassítása, megállítása - agrár- és erdő környezetgazdálkodási rendszerek működtetése - természeti erőforrásaink és ásványkincseink nemzeti kézben tartása, kiemelten a termőföld és a víz védelme, fenntartható használata - az épített örökség fenntartható fejlesztése - integrált, a vízkészlet megőrzését és fenntarthatóságát szolgáló vízgazdálkodás - klímaadaptáció, negatív hatások csökkentése - környezettudatosság növelése, az újrahasznosítást és a takarékos anyag-, energia-, térhasználatot ösztönző szabályozás, szemléletformálás	- a fenntarthatóságot, az épített környezet és a természeti erőforrások mennyiségi, minőségi védelmét és a gazdasági versenyképességet, megélhetést, a foglalkoztatást és az önellátást egyidejűleg biztosító gazdasági tevékenységek és ágazatok fejlesztése - szemléletváltás a vízgazdálkodásban, vízmegtartás, -pótlás és –elvezetés komplex, a gazdálkodással, tájszerkezettel összhangban történő működtetése - energiatakarékosság, alternatív, megújuló energiára épülő helyi energiatermelési és ellátási rendszerek kiépítése - az épített környezet értékeinek védelme, valamint az épített örökség erőforrásként való használata - barnamezős beruházások szorgalmazása - a fenntarthatóság elvrendszerét erősítő környezeti nevelési és szemléletformálási feladatok erősítése - érték alapú település illetve városrehabilitáció, valamint innovatív városfejlesztés.

1.5 Térszerkezeti folyamatok, mélyülő területi különbségek

A rendszerváltozást követő időszakban a települések nagyobb fejlesztési lehetőségeinek nagyobb szabadsága és a szocialista központi tervezés, gazdasági irányítás megszűnése új korszakot hozott az ország területi képének alakulásában is. A valós társadalmi-gazdasági folyamatokhoz korábban csak részben igazodó, viszonylagos és nem is teljes körű területi kiegyenlítést szolgáló területpolitika helyett a spontán folyamatok szerepe erősödött a térszerkezet alakításában. Ennek természetes következménye **az eltérő fejlődési úton haladó térségek közötti különbségek**

Markánsabb különbségek, eltérő fejlődési utak

fokozódása, markánsabbá válása. Egyre jobban kirajzolódnak, nem kis részben a duális gazdasági szerkezetnek is köszönhetően, a gazdasági-technológiai húzóteriségek, funkcionális alapon szerveződő térségek. **A területi különbségek fő törésvonalai a fejlett és a leszakadó térségek, a nagyvárosok és a kistelepülések között húzódnak,** emellett fokozottan jelentkező két sajátos térszerkezeti problémarendszer hatása: Budapest és a vidéki országrész kapcsolata és a roma népesség egyre inkább területi szegregálódáshoz vezető sorsa.

Magyarországnak kedvező geopolitikai helyzete van Európa szívében. Az országon áthaladó nemzetközi jelentőségű közlekedési útvonalak és Budapest makroregionális központi szerepe kiemelkedő fejlesztési potenciálokat jelent az ország számára.

Térszerkezeti erőforrásaink, értékeink:

- ❖ Az ország geopolitikai helyzete kedvező, jelentős fejlesztési potenciált képez.
- ❖ Közlekedési hálózatok csomópontjában fekszünk.
- ❖ Budapest makroregionális szinten jelentős városunk.
- ❖ A Balaton nemzetközi jelentőségű rekreációs térségünk.
- ❖ Vidéki térségeink az ökológiai diverzitás megőrzésében és Európa éléskamrájaként betöltött szerepük, táji, természeti és kulturális értékeik alapján felértékelődnek.
- ❖ Az ország határ menti térségeiben komoly fejlesztési potenciált rejt a határvárosok határon átnyúló térszervező ereje, továbbá a határ két oldala közti hagyományosan meglévő kapcsolattartási viszonyok.

1.5.1 Távolodó centrumok és perifériák

Hazánkban a rendszerváltozást követő két évtized során a **területi társadalmi-gazdasági egyenlőtlenségek elmélyültek**, így mára a hasonló népességű országok közül Magyarország egyike (az egy lakosra jutó GDP alapján) a legnagyobb területi különbségekkel rendelkező országoknak. Magyarország 175 kistérsége közül 94 hátrányos helyzetűnek minősült, amelyek összes területe az ország területének 57,2%-a, népessége kb. 3 millió fő volt 2010-ben. A 3152 település közül 1580 település elmaradott társadalmi, gazdasági és infrastrukturális szempontból, ezek népessége 1 millió 640 ezer fő, az átlagos településméretük pedig 1038 fő volt 2010-ben. Kedvezőtlen helyzetük **fő okai között említhető ezen térségek gazdasági funkcióvesztése, a valódi gazdasági, funkcionális központ szerepét ellátó városok hiánya, és rossz elérhetőségük.** A perifériális térségek egy része már korábban is jelentős hátrányt halmozott fel, határmenti elzártsága, az őket elkerülő vagy éppen a rendszerváltozáskor bedőlt szocialista iparosítás, elégtelen funkciókkal rendelkező térségi központjaik következtében, az elmúlt 20 évben pedig többnyire tovább erősödtek ezek a kedvezőtlen tendenciák (saját erőforrásokra épülő, belülről generált fejlődésre képtelenség, elvándorlás és idősödés, gazdasági funkciók elvesztése, stb.). Végül a rendszerváltozáskor még stabilnak tűnő, de a versenyt tartósan nem bíró iparra, mezőgazdaságra és élelmiszeriparra építő térségek helyzetének romlása is hozzájárult ma kirajzolódó területi képükhöz.

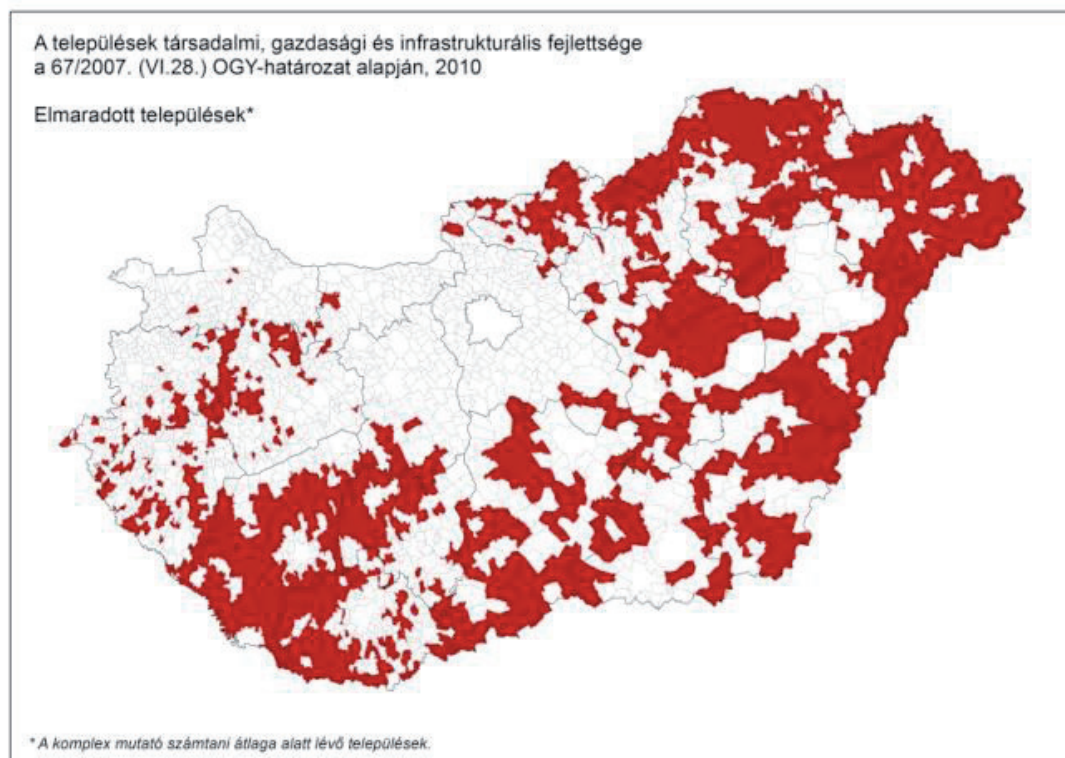
Tovább gyűrűző
kelet-nyugati
„lejtő”

Az újonnan leszakadóban levő, de még nem egyértelműen periférikus helyzetű térségek megjelenése Zala, Somogy, Veszprém, Tolna, Baranya és Fejér megyékben a legszembetűnőbb. A perifériális térségek földrajzilag nemcsak hazánk határmenti perifériáin találhatók, de **belső perifériáink is jól kirajzolódnak** (pl. Közép-Tiszavidék, dunántúli belső megyehatárok Somogy-Tolna, Veszprém-Vas, Somogy-Zala területe). Kevésbé markáns, de tetten érhető a megyehatárokon kialakult kedvezőtlenebb helyzetű térségek lassú belső perifériává válása is (pl. Fejér és Tolna, Veszprém és Győr-Moson-Sopron és Komárom-Esztergom megyék közti határ egyes szakaszai). A közismert és évszázadok óta létező kelet-nyugati „lejtő” mellett a Dél-Dunántúl egyre határozottabb leszakadásával kialakult a 2000-es évek elejére a Dunántúlon egy erős észak-dél lejtő is. Napjainkra az ország gazdasági-társadalmi fejlettségét kifejező legtöbb mutató inkább **egy fejlett északnyugati és két erősen leszakadó délnyugati és északkeleti térséget** rajzol ki, melyeket két, szűkebb környezeténél versenyképesebb tengely (Budapest-Pécs és Budapest-Szeged) és néhány nagyváros (pl. Nyíregyháza, Debrecen, Szolnok) tagol.

Újonnan
leszakadó
térségek is
megjelennek

A társadalmi-gazdasági elmaradottság a helyi társadalom életének minden szegmensét áthatja, egyik legfontosabb velejárója az **alacsony foglalkoztatottság**. A válság éveiben, 2007–2010 között a munkanélküliség – a periférikus térségekben – az országos átlag ütemének kétszeresével nőtt (2007-ben átlagosan 9,9% 2010-ben 11,5%-ra emelkedett), és 2010-ben ezekben a falvakban az egy főre jutó jövedelem alig közelítette meg az országos átlag 68%-át, igaz 2000-ben még ennél is kevesebb, 61% volt. A kedvezőtlen társadalmi-gazdasági **folyamatokat súlyosbítja a társadalmi ellátó rendszerek működésének elégtelensége** nyomán kialakult állapot, illetve a munkavállalási hajlandóságot kevésbé ösztönző juttatási rendszerek megléte. A külföldi tőke határozottabb bevonására és/vagy a helyi gazdaság fejlesztésére tett kísérletek nem jártak eredménnyel. Lényegi előrelépés csak az infrastruktúra fejlesztések terén valósult meg, például az országos átlag ütemét is felülmúlóan javuló csatornázottság esetében, ám ezek hatása a lemaradás csökkentésében nem érvényesült. Pozitívként könyvelhető el, hogy több gyorsforgalmi út is elérte az országhatárt (elmaradott kistérségeket, külső és belső perifériákat is érintve) ezeken kívül azonban csupán néhány új bekötő és összekötőút épült.

A periférikus
térségekben a
munkanélküliek
számának
növekedése
meghaladta az
országos átlagot

27. ábra: Társadalmi, gazdasági és infrastrukturális szempontból elmaradott települések (2010) (Forrás: KSH)

1.5.2 Város és falu ellentétes utakon

A nagy térszerkezeti törések a településrendszerben is jól érzékelhetők. **A gazdasági jelentőségüket, népességmegtartó erejüket elvesztett települések túlnyomó része a falvak, és különösen az aprófalvak közül került ki.** Elsősorban a Nyugat- és Dél-Dunántúl, kisebb mértékben a Felső-Tiszavidék és az Északi-középhegység nevezhető aprófalvas településszerkezetűnek. A falvak többségét előregedés és elvándorlás jellemzi, ami a szociális problémák mellett a települések fennmaradását is veszélyezteti. A nagyobb falvak népességcsökkenése miatt az aprófalvak tábora folyamatosan új tagokkal bővül, 1990-ben még 964 darab 500 fő alatti lakosú településünk volt, míg 2010-ben már 1063 darab, összesen 274 ezer fős lakossággal. Az aprófalvas térségek vándorlási vesztesége a 2000-es években 2000 fő körül állandósult. Társadalmi problémáikat jelzi, hogy a munkanélküliségi ráta és a szociális segélyezettek aránya is körülbelül kétszeresen haladta meg az ország többi részének átlagát.

Pozíciójukat
elvesztő falvaink

A tervezettek ellenére **e területeken a közszolgáltatások elérhetőségének és a munkába járás feltételeinek javítására nem történtek célzott beavatkozások,** valamint a közlekedésfejlesztés területén sem volt jelentős előrelépés, hiszen a közutak állapota, a közösségi közlekedési szolgáltatások minősége és mennyisége a lakosság igényeinek nem felel meg. Megnehezíti ezekben a térségekben az infrastruktúra fejlesztését, hogy az **igen kis lakosságszám miatt sokszor irracionálisan nagyok az egy főre eső költségek** (pl. a csatornázás, a hulladékkezelés, a közösségi közlekedés és az útfelújítás terén). Noha a fejlődés kétségtelen, hiszen 1990-ben mindössze 51(!) lakás volt csatornahálózatba kötve az aprófalvas településeken, 2010-ben viszont 36579, ez is csak 27,1%-os csatornázottságot jelent. A közösségi közlekedési kapcsolatok és az alternatív (pl. mobil) szolgáltatások fejlesztése a legtöbb esetben elmaradt az intézményi racionalizálástól, hiányzik az e tényezőket együtt kezelő integrált elgondolás. Ennek a hiányosságnak tudható be, hogy az egészségügyi, szociális, oktatási és kulturális (közművelődési) intézmények elérhetősége többnyire tovább romlott, vagy alig javult.

Aprófalvas
térségeink
elnéptelenednek

1990-ben és 2000-ben az 500 fő alatti településeken egyaránt 54 háziorvos működött, és 2010-ben is csak 69. **Aprófalvas vidékeink elnéptelenedése**, valamint a **vidéki „gettók”** kialakulása, kiemelten a roma népesség által magas arányban lakott térségekben súlyos társadalmi-gazdasági teherként nehezedik ránk. Azonban **aprófalvas térségeinkről** általánosságban elmondható, hogy a lehetséges új funkciók továbbra is kihasználatlanok.

A **térszerkezet átalakulásának nyertesei a nagyobb városok**. A Dunántúl északi része és Budapest közvetlen agglomerációja mellett a jelentősebb és versenyképesebb vidéki városok – különösen a nagyvárosok – szigetszerűen emelkednek ki környezetükből. **A vidéki nagyvárosok szerepe főként az Alföldön jelentős**. Szeged, Debrecen, Nyíregyháza és Kecskemét a térség fejlődésének központjai és a gazdasági-technológiai innovációs eredmények terjedéséhez „steppingstone”-ként szolgálnak. Városaink a befektetők és a munkavállalók számára is vonzóak voltak. A statisztikai adatok tükrében elmondható, hogy 2010-ben csak az 50 ezer főnél népesebb városok migrációs egyenlege volt pozitív. Jövedelmi viszonyaik (az 50-100 ezer fő közti városokban az egy főre jutó nettó jövedelem az országos átlag 116%-a, a 100 ezer főnél népesebb városokban 111,6%-a), és foglalkoztatási viszonyaik rendre kedvezőbbek voltak az országos átlagnál (2000-ben csak a 10 ezer főnél népesebb települések munkanélküliségi rátája volt 5% alatt, míg 2010-ben is csak a 10 ezer főnél népesebbeké volt 10% alatt).

Az alföldi nagyvárosok szerepe kiemelkedő

A városok fejlődése azonban számos, főleg a fejlődés koordinátlanságával magyarázható kedvezőtlen folyamatot is elindított. Különösen erősen jelentkezett a **szuburbanizáció** – az a folyamat, melynek során a városközpontok népessége csökken, de a külső területein elhelyezkedő részek népessége növekszik – és a **városok terjeszkedése**, amely alapvetően rendezi át a településközi viszonyokat, elsősorban a nagyvárosok körül, de gyakran középvárosaink környékén is. A **városi terek koordinátlatlan, rendezetlen növekedése** átlépi azok adminisztratív határait, a tágabb környezet átalakulásához vezetve, miközben a városmagban funkcióvesztés, illetve válságterületek kialakulása figyelhető meg. Mindezt az ingázási, közlekedési, intézményi kapcsolatok sűrűsödése, az **infrastruktúrafejlesztés igényeinek robbanásszerű növekedése** kíséri. A szuburbanizáció a főváros mellett az aprófalvas vagy tanyás térségbe ágyazott nagyvárosok esetén a legerőteljesebb (Szeged, Győr, Kecskemét, Nyíregyháza, Debrecen, Zalaegerszeg, Kaposvár, stb.).

Városi terek koordinátlatlan, rendezetlen növekedése

1.5.3 Az ország többi részétől elhúzó főváros

Budapest és a „vidék”, vagyis az ország többi részének kapcsolata is mélyen meghatározza hazánk térszerkezetét. A főváros fejlődése a rendszerváltozás óta töretlen volt a 2008-as válságig, és bár nemzetközi jelentősége – az elmúlt 10 évben – érdemben nem változott, a többi hazai térségét jóval meghaladó tempóban fejlődött. Míg 2000-ben még három megye egy főre jutó GDP-je haladta meg a fővárosi átlag felét, és öt a 40%-át, addig 2010-ben már csak két megye fajlagos GDP-je haladta meg a fővárosi 40%-át, és csak egyetlen a felét.

Az ország településhálózatát a főváros uralja

Az ország **településhálózatában kimagasló a főváros jelentősége**. Kiváló közlekedési helyzetének, a nagyszámú magasan képzett munkavállalónak és magas szintű üzleti szolgáltatásainak köszönhetően egyre növekvő gazdasági erejével túlsúlya – a meglevő demográfiai mellett – gazdasági téren is egyre erősebb. Budapest fejlődésének alakulása kihat a városkörnyék lehetőségeinek alakulására és fordítva, a városkörnyéki változások és tendenciák befolyásolják a Főváros fejlesztési célkitűzéseinek megvalósítását.

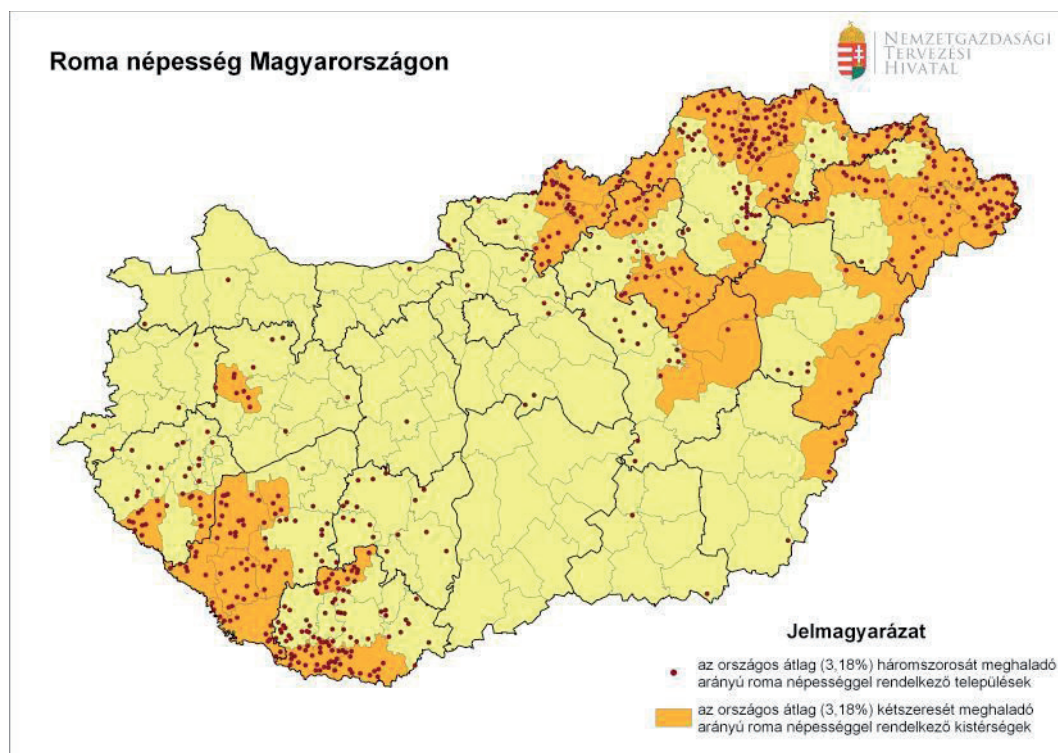
Alapvető problémának számít, hogy a főváros egyértelmű dominanciáját hazánkban a **regionális központok nem tudják ellensúlyozni**. A gazdasági súlyon (jövedelem nagysága) és elérhetőségi viszonyokon alapuló gravitációs számítások alátámasztják azt a tényt, amely szerint a főváros dominanciája kifejezetten erős, és a regionális pólusok

csak korlátozottan képesek kisugárzó hatás kifejtésére. Budapest gazdasági teljesítménye alapvetően befolyásolja az ország teljesítőképességét, továbbá Budapest fejlődése erőteljesen kihat az ország egészének társadalmi-gazdasági fejlődésére is. Mindezek révén környezetét is fokozottan átalakította, a rendkívül erős szuburbanizáció gyakorlatilag a város részévé tett több környező települést, mint Budaörs, Érd, Törökbálint, a közvetlen, napi ingázást jelentő vonzáskörzete pedig Kecskemétig, Szolnokig terjed. Az ipar és logisztika kitelepülése a fővárosból a vonzáskörzetben indított el intenzív gazdasági fellendülést. Mindez egy erős migrációs hullámot indított el az ország többi részéből is az agglomeráció felé, mely mára már szinte önálló gazdasági térséggé vált. Ugyanakkor a 2000-es évek közepétől a kiköltözés tendenciája csökkent, és évtizedek után először növekedni kezdett a főváros lakossága.

Budapest emellett egy kiterjedtebb, az ország határain átnyúló vonzástérrel is rendelkezik. A Győr-Pozsony-Bécs fejlődési tengely kiterjedt vonzástere miatt Budapest vonzereje a Nyugat-Dunántúlon kevésbé érvényesül. Fővárosunk határon átnyúló hatása leginkább Közép- és Kelet-Szlovákia területén, Kárpátalján, Erdély nyugati vidékein, a Vajdaságban és Horvátország északi területein érzékelhető. **Budapest** korábban deklarált **nemzetközi, makroregionális szerepkörének növelése terén nem történt érdemi előrelépés.**

Budapest szerepe a Nyugat-Dunántúlon kevésbé érvényesül

1.5.4 A roma népesség térszervező erővé vált

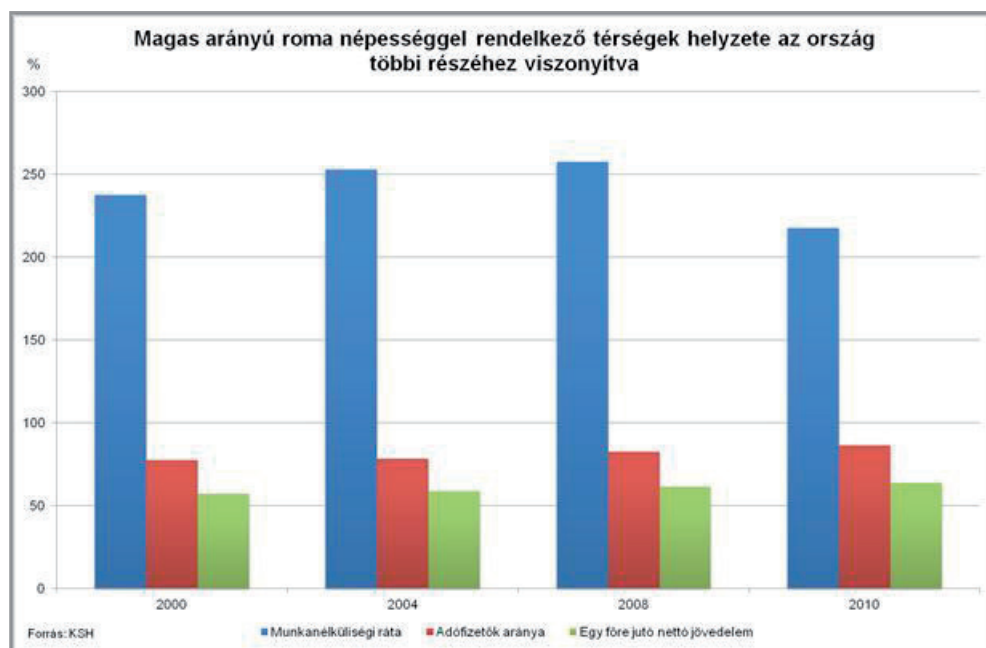

28. ábra: Magas arányú roma népességgel rendelkező térségek és települések (Forrás: KSH 2011-es népszámlálás adatai)

Romának összesen 315 583 fő vallotta magát a 2011-es népszámláláson, ami az ország lakónépességének 3,18%-a. Az országos átlag kétszeresét meghaladó arányú roma lakossággal 46 kistérség rendelkezett, ezek összlakossága az ország 13,7%-át jelenti. A korábban az ország többi részénél alacsonyabb természetes fogyás a 2000-es évek második felében már kedvezőtlenebb volt az országos átlagnál, 2010-ben -4,7 volt ezer főre, a migrációs egyenleg folyamatosan romló értékeket mutatva elérte a -8,5-öt ezer főre vetítve. **A foglalkoztatás-hiányos, illetőleg a szociális segélyben részesítettek**

A romák egyre nehezebb helyzetbe kerülnek

magas arányával rendelkező térségek számottevő része tartozik a magas arányú roma népességgel rendelkező térségek közé. Ezen térségek változatlanul súlyos foglalkoztatási gondjait mutatja, hogy mindvégig a 2000-es években a munkanélküliségi ráta az ország többi részének átlagát több mint kétszeresen haladta meg, az egy főre jutó jövedelem értéke pedig kevesebb, mint kétharmada volt, mint az ország többi részében. Az adófizetők aránya ugyan nagyobb mértékben emelkedett, mint az ország többi részén, azonban 2010-ben még így is csak 38,3% volt, szemben a többi térség 44,3%-os átlagával. Mindemellett e célcsoport leghátrányosabb helyzetű, gyakran telepeken élő szegmense képtelen bekapcsolódni e fejlesztésekbe. Ezekben a térségekben, jellemzően kistelepüléseken, vagy nagyobb települések peremén élő lakosság számára a közszolgáltatásokhoz való hozzáférés jelentősen korlátozott, az elérhető szolgáltatások minősége pedig jelentősen alulmúlja az országos átlagot. A közösségi közlekedés leépítésével az itt élők számára a településükről való kimozdulás is problémát jelent, gyakorlatilag a térbeli mobilitás és a társadalmi mobilitás teljes eszköztelensége, izoláció jellemzi az aprófalvas kistérségekben és a szegregált telepeken élő családok nagy részét. **Az egészségügyi és szociális helyzet mellett ezen térségekben még kritikusabbá vált a közbiztonság is, és ez tartós társadalmi feszültséghez vezetett, ennek ellenére a telepek helyzetének kezelésére csupán kisléptékű kísérleti kezdeményezések történtek.** A térségekben a roma kultúra értékeinek széles körű bemutatására, elsajátítására, gazdasági tevékenységekben való hasznosítására, a térségfejlesztési erőforrást jelentő magyar és roma identitás elmélyítésére sem valósultak meg célirányos kezdeményezések a közszféra irányából. E térségekben az infrastrukturális ellátottság valamelyest javult, azonban míg **a csatornázott lakások aránya országos szinten a 70%-ot közelíti, addig a térségben ez mindössze 45%.**

29. ábra: Magas arányú roma népességgel rendelkező térségek helyzete az ország többi részéhez viszonyítva (forrás: KSH)

Nagyvárosainkban hasonló problémaként jelenik meg a **településrész-alapú szegregáció**, amely az egyes kerületekbe, városrészekbe gyakran etnikai alapon is elkülönülő, alacsonyabb státusú népesség koncentrációját jelenti. A szegregáció gyakran idézi elő a környezet fizikai leromlását, slumosodását is, amely csökkenő színvonalú közszolgáltatásokkal, szelektív elvándorlással párosulva önmagát erősítő tendenciát eredményez.

Nagyvárosainkban a település alapú szegregáció okoz problémát

A **roma társadalmi-gazdasági integrációt** illetően meghatározó, hogy az Országgyűlés 2007-ben elfogadta a Roma Integráció Évtizede Program Stratégiai Tervét, és a 2008–2009. évekre szóló kormányzati intézkedési tervet. A feladatokat egyrészt szociális, másrészt területi szempontok alapján határozták meg. Azonban a **térségek adottságaihoz igazodó átfogó és integrált szakpolitikai kezdeményezések** nem indultak el. Az integrált oktatás-, a foglalkoztatás- és szociálpolitikára egyaránt kiterjedő fejlesztések ma is hiányoznak. Az oktatási kezdeményezéseket tekintve csak az antiszegregációs törekvések kaptak jelentősebb hangsúlyt, a sajátos adottságokra szabott pedagógiai fejlesztések csak elenyésző hányadban jelentek meg (a helyzetre szabott módszertan, roma identitású tanári közösségek, együttélési programok). A társadalmi integrációban fontos szerepet tölthetnek be a közösségi terek, kulturális intézmények nonformális és informális tanulási programjai és ingyenesen elérhető szolgáltatásai. A korszerű környezetben szervezett kulturális programok révén lehetőség van a felzárkózás elősegítésére és az esélyegyenlőség növelésére.

Hiányoznak az integrált fejlesztések

1.5.5 Átértékelődő határmenti térségek

A határmenti együttműködési térségek területi értelemben kiterjedhetnek a határ közvetlen környezetére vagy nagyobb térségekre. Az EU támogatásból működő határmenti programok hagyományosan a határt érintő megyéket tekintik a fejlesztés földrajzi célterületének. Az alábbiakban összefoglaljuk azokat a főbb vonásokat, amelyek Magyarország hét határszakaszát jellemzik, és amelyek alapján a határmenti és határon átnyúló fejlesztés legfontosabb közös céljai meghatározhatóak.

Határmenti megyék jellemzői

A **Szlovákiával** közös – a hét közül a leghosszabb – határtérségben az egyik legnagyobb kihívást a **nem teljes körűen kiépített közlekedési infrastruktúra** jelenti. Bár az elmúlt néhány évben a közlekedési és kommunikációs infrastruktúra jelentősen javult mindkét oldalon, a transz-európai folyosók több eleme is átszeli a térséget, még mindig tapasztalhatók kisebb hiányosságok az észak-déli irányú közlekedési kapcsolatokban: továbbra is szűk keresztmetszetet jelent a határátkelés, különösen a határ nyugati szakaszán, ahol a Duna két oldala közti kapcsolat még nem kielégítő.

Magyarország – Szlovákia

A határ társadalmi és gazdasági szempontból is mutat egyfajta kettősséget, a határszakasz nyugati és keleti fele jelentősen különböző adottságokkal bír. Rohamosan fejlődő gazdasági központok, **dinamikusan növekvő, versenyképes vállalatokkal, multinacionális cégekkel és versenyképes kis- és középvállalkozásokkal** leginkább a határ nyugati szakaszán találhatók. A magyar-szlovák üzleti kapcsolatok száma ugyanakkor meglehetősen kevés, ami gyengíti a térség versenyképességét.

A határtérség gyengesége, hogy a **munkaerő-piaci együttműködés nem kielégítő szintű**. A térség bizonyos területein magas a munkanélküliség, ugyanakkor közvetlenül a határ mentén a nagyobb gazdasági központok esetenként munkaerőhiánnyal küzdenek. Egyes területeken (pl. Esztergom környéke) az utóbbi évtizedben javult a munkaerő-piaci kapcsolódás, de még mindig jelentős fejlesztési lehetőségek vannak.

A térség rendelkezik több olyan egységes városi területtel (pl. Komárom-Révkomárom, Esztergom-Pádkány), amelyek integrált fejlesztése elsősorban a határmenti együttműködés keretében valósítható meg. Szintén integráltan kezelendők egyes kiemelt fejlesztési övezetek, különös tekintettel a Miskolc-Kassa régióra, amelynek integrált fejlesztése a határszakasz egész keleti, sok problémával küzdő szakaszára húzóerőként hathat.

A térség fontos erősségeként könyvelhető el, hogy számos felsőoktatási intézménnyel rendelkezik. Az intézmények minőségi oktatást nyújtanak és a **kutatás-fejlesztési tevékenységhez** is bázisul szolgálnak. Az egyetemek, valamint az egyetemek és a vállalkozások közötti együttműködés szintje azonban még alacsony.

A határtérség természeti környezete kettős képet mutat: egyrészt **számos**

természetvédelmi terület fekszik a határ mindkét oldalán, másrészt azonban a korábbi nehézipari tevékenység következményeként sok a komoly környezeti károkkal sújtott és szennyezett terület is. A határtérség jelentős kulturális örökségi értékkel rendelkezik, amelyek társadalmi és gazdasági erőforrásként való használata még fejlesztendő terület. Magyarország és Szlovákia egyik összekötő kapcsolata lehet ezen a területen a Duna menti kulturális útvonal valamint a Limes útvonal megvalósulása.

A határ mentén fejlett szolgáltató szektor működik (beleértve az egészségügyet is). A kapacitások közös használata azonban csak elvétve tapasztalható, mely elsősorban a **finanszírozási és nyelvi akadályok** és a szolgáltató intézmények közötti alacsony fokú együttműködés következménye. A határmenti együttműködés intenzitását segíti, hogy a szlovák oldalon a határ mentén többen élő magyar kisebbség kettős kapcsolódásával az együttműködés motorjává válhat. A határ-menti kapcsolatok élénkítését összehangolt képzési programok, nemzetközi ösztöndíjak és gyakornoki programok szervezése is elősegítené.

A magyar-ukrán határrégió gazdasági struktúrája kiegyensúlyozatlan. Az innováció hiánya, egyes térségekben a magas munkanélküliség, valamint a mezőgazdaság magas aránya komoly akadályokat jelentenek a fejlődés szempontjából. Ugyanakkor a kiváló turisztikai lehetőségek, **néhány lendületesen fejlődő város** és a rendelkezésre álló munkaerő stabil alapot nyújthatnak a régió gazdasági teljesítményének fokozatos javulásához.

Magyarország –
Ukránia

Jelentős, főként kelet-nyugat irányú **közlekedési forgalom** halad át a területen, amely motorja lehetne a növekedésnek, e téren a fejlődés legnagyobb gátja a túlterhelt és elmaradott szállítási infrastruktúra. Az európai színvonalhoz képest **a környezeti infrastruktúra is elmaradott.**

Kiemelendő jelentőségű kitörési pont lehet a Záhony-Csap-Ágcsernyő köré integrálható, három országba kiterjedő logisztikai potenciál.

A régió egyedülálló **természeti erőforrásokkal** rendelkezik, amelyek kihasználása jelentősen hozzájárulhat a turizmus fejlődéséhez. Ugyanakkor a rendszerek sebezhetősége óvatos megközelítést és a fenntarthatósági elvek szigorú betartását igényli.

A régióban az egyetemek és beruházások léte alapot adhat a fokozatos integrált gazdaságfejlesztésnek, ám az oktatási rendszer kínálata és a gazdaság szükséglete között az összhang nem megfelelő. Az **előregedő népesség és a vidéki lakosság magas aránya** a fejlődés komoly gátja lehet. Ugyanakkor a közös kulturális örökség, a nemzetiségek hagyományos békés együttműködése és a határ mentén többen élő magyar kisebbség híd szerepe egyedülálló lehetőségeket is nyújthatnak.

A magyar-román határmenti térség soknemzetiségű és ennek következtében multikulturális hagyományokban gazdag terület. Mindez kifejezésre jut a helyi közösségek rendszeres, határon átnyúló együttműködésében, amely megfelelő alapot nyújt a határon átnyúló kapcsolatok további erősítéséhez és a térség integrált fejlesztésének ösztönzéséhez. **A legfontosabb városok nagyrészt egymást kiegészítő erősségekkel rendelkeznek**, amit fejlesztési stratégiáik aktívabb összehangolásának érdekében ki lehetne használni.

Magyarország –
Románia

A térséget – elsősorban a törekény gazdaságszerkezet következtében – viszonylag **fejletlen gazdaság** jellemzi. Az átalakulás már megkezdődött, a térségben egyre növekszik a külföldi befektetések mértéke és azon belül is a magyar tőkebefektetések aránya. A már meglévő jól működő kereskedelmi kapcsolatok megfelelő alapot képeznek a kölcsönös előnyökre építő integráltabb gazdaságfejlesztéshez.

A határmenti térséget a mérsékelttől a magas szintig terjedő **munkanélküliség** jellemzi, a régióon belül is nagy eltérésekkel. A munkanélküliek iskolázottsági szintje többnyire alacsony, ami korlátozza elhelyezkedési lehetőségeiket.

A két oldal közt meglévő jelentős bérszínvonalbeli különbségek mértéke jelenleg olyan magas, hogy azok kizárólag a hazánk irányába történő munkaerőmozgás lehetőségét vetik fel, erre azonban a magyar határszél gyenge munkaerőfelszívó-képessége miatt jelenleg kevés alkalom kínálkozik.

A magyar–szerb határmenti terület munkanélküliségi és gazdasági aktivitással kapcsolatos mutatói lényegesen rosszabbak az európai uniós átlagnál. A határszakasz a közeljövőben schengeni határ marad, ahol szigorú határellenőrzés van érvényben, részben emiatt **az átmenő áruforgalom viszonylag alacsony**. A gazdasági élet szereplői közötti intenzívebb kommunikáció, üzleti partnerkereső lehetőségek, **valamint a gazdasági és a kutatási-oktatási szektor közötti együttműködés** – különösen a kutatás-fejlesztés és az innováció terén – gazdaságélénkítő hatásúak lehetnek.

Magyarország –
Szerbia

A közös kulturális örökség képezheti a fejlődés motorját, azonban a felújítások nehéz finanszírozása, **a közös turistautak és azok marketingjének hiánya** következtében ez a lehetőség nincs megfelelően kihasználva. A közösségek a határ mindkét oldalán szorgalmazzák a kapcsolatfelvételt és együttműködést, közvetlen, emberek közötti tevékenységek formájában is.

A magyar-horvát határ régió egyszerre küzd munkaerőhiánnyal és magas strukturális munkanélküliséggel. Horvátország uniós csatlakozása határon átnyúló munkalehetőségeket teremthet, ezt a folyamatot azonban fejlett munkaerő-piaci rendszer még nem támogatja. Sok lehetőség rejlik a **határon átnyúló üzleti kapcsolatok és beszállítói hálózatok** kialakításában, amit a vállalkozásfejlesztés hatékony hálózatának, illetve az üzleti szereplők és a kutatási és oktatási ágazatok sokkal intenzívebb kapcsolatának is támogatnia kell.

Magyarország –
Horvátország

A horvát határszakasz esetében a határ túloldala híján van a jelentős térszervező erővel rendelkező központoknak. E helyzet jó alkalmat jelent Pécs pozíciójának javítására. Funkcionális vonzóképességének erősítésével Pécs betöltheti a tágabb térség főközpontjának szerepét.

A Mura-Dráva-Duna folyók ökoszisztémája a fejlődés egy fenntartható formájának alapját képezheti a határtérség számára, amit segíthet a **turisztikai infrastruktúra kiépítése**, és a határtérség egységes termékként történő népszerűsítése. A felszíni és a felszín alatti **vizek minőségének védelme** és a térségre jellemző árvízveszély is hatékonyabban kezelhető határon átnyúló összefogással.

Horvátország uniós csatlakozásával minden út és vasútvonal, amely a közös határt metszi, vám- és útlevel-ellenőrzéstől mentes nemzetközi határátkelő ponttá vált, ami minden téren növeli az intenzívebb együttműködés lehetőségét. A tapasztalatok azt mutatják, hogy a határ két oldalán élő közösségek közötti közvetlen személyes együttműködések fontosak és támogatandóak.

A magyar szlovén határtérség gazdasági szerkezetében hasonló, de jellegében nagyon eltérő régiókból és megyékből áll. Az inkább idegenforgalmi és kulturális térségek (pl. gyógyfürdők), valamint a jellemzően **mezőgazdasági** területek azonban egyaránt küzdenek azokkal a hátrányokkal, amik a határok periferiális jellegéből adódnak: öregedő és csökkenő lakosság, a vállalkozói szellem, kezdeményezőkézség, innováció, a gazdasági csoportosulás, hálózatépítés alacsony szintje. A gazdaságok mérete túl kicsi a hatékony termeléshez és a támogatások felhasználásához, a legtöbb gazdálkodó 40 évnél idősebb.

Magyarország –
Szlovénia

Nemzetközileg és határon túlról is **rossz a térség elérhetősége**, alacsony a közszolgáltatásokat nyújtó intézmények határon átnyúló koordináltsága az **egészségmegőrzés, kockázat-megelőzés, az energia-, információs- és kommunikációs technológiák, és a közlekedéstervezés területén**. Korlátozott a felső- és középszintű oktatás kínálata, amely nem biztosítja az élethosszig tartó tanulás lehetőségét.

A térség fő potenciálját a **termál-és ásványvizek, természetvédelmi területek** (Goricko Regionális Park, Mura folyó, Őrség Nemzeti Park, szőlőföldek, a Dráva folyó, Pohorjei hegységek), a megújuló energia helyi forrásai, a kulturális értékek gazdagsága (épített örökség, hagyományos mesterségek, művészetek, vallások, etnikai csoportok) jelenthetik.

Az osztrák-magyar határrégió évekkel az EU keleti bővítése után is sok szempontból őrzi az Európa nyugati és keleti része között betöltött híd-szerepet, és az ehhez kapcsolódó **prosperitást**. Kiemelkedő gazdasági adottságait jellemzi a régióban alapított vállalatok egyre növekvő száma, a dinamikus szolgáltató szektor, a jól képzett munkaerő, az ipari területek valamint az innovációs és technológiai központok nagy száma, a fellendülőben levő gazdasági klaszterek, a határon átívelő hálózati tevékenységek, valamint minőségi mezőgazdasági területek. A régió déli része azonban prosperitásban messze elmarad az északi területekétől.

A határtérség emellett gazdag **természeti erőforrásokban** és számos védett ökoszisztémának ad otthont. Itt is jellemző a meleg vizű termál- és gyógyforrások, valamint a közös kulturális emlékhelyek nagy száma.

Magyarország –
Ausztria

1.5.6 A mobilitás kettős problematikája

A periférikus térségek egyik legfontosabb problémája a helyben hiányzó munkalehetőség. Ugyanakkor a **hazai mobilitás** – szerkezeti problémáiból adódóan –, **nem képes megfelelni a munkaerő-piac elvárásainak**, az elmaradott térségek kisjövedelmű társadalmi rétegeire jellemző alacsony migrációs hajlandóság miatt. Az 1990-es évek legvégén bekövetkezett ingatlanár robbanás a városokban és a frekvenciált térségekben, valamint a bérlakások rendszerének összeomlása rendkívül megnehezítette a rugalmas lakásváltást, különösen a vidéki falvakból érkező munkavállalók számára. A falvak és a városok közötti 5-10-szeres ingatlanár különbségek a perifériák munkavállalóit helyhez kötik. Ennek ellenére a városokba vándorlás továbbra is jellemző, azonban ez sokszor csak olyan kedvezőtlen anyagi feltételekkel lehetséges, ami a belső fogyasztópiacot is érzékelhetően korlátozza. Részben ez is állt a 2010-es évek devizahitel válságának hátterében. Ezeket a **korlátokat a közlekedési, főleg a közösségi közlekedési hálózatok alig tudják csökkenteni**, a kis fokú mobilitás az egész ország gazdaságát visszahúzó jelenséggé vált. A mobilitási nehézségek oldása érdekében került bevezetésre 2012-ben a lakhatási támogatás, amelynek célja annak megkönnyítése, hogy az álláskereső munkaerő-piaci helyzetük javítása érdekében olyan munkalehetőséget is elfogadhassanak, amely esetében a munkavégzés helye az állandó lakóhelyüktől távol esik.

A magas
ingatlanárak miatt
nehéz a falvakból
a városokba
költözni

1.5.7 A területi szemlélet gyengén érvényesül

A területi szemlélet a magyar közgondolkodásban és szakpolitikákban nem kapott az elmúlt évtizedekben olyan mértékű hangsúlyt, hogy valóban meghatározó szempontként érvényesülhetett volna. A tervekben, amennyiben az adott szakterület nem kívánta meg eleve a határozott területi szemléletet, gyakorlatilag az országos szint jelent meg, a területiség elvétve volt hangsúlyos. A különböző területi szinteket tekintve igen szembeeső a szomszédos országokkal való kapcsolatban a területiség hiánya. A **Kárpát-medence integrációjának irányába nem történt érdemi előrelépés**. A határon túli magyarsággal és a környező államokkal kialakítandó fejlesztéspolitikai és gazdasági kapcsolatok nem mélyültek el. Az uniós támogatású határ menti és transznacionális programok keretében sem került sor célzott közös összmagyar, vagy egyéb Kárpát-medencei dimenziójú fejlesztéspolitikai, gazdaságfejlesztési, vagy intézményi, közszolgáltatás-szervezési együttműködésekre. Ugyanakkor az ország aktív résztvevője az **európai területpolitikai együttműködéseknek** (ESPON, EUKN, URBACT). A

A határon túli
magyarok lakta
térségek
gazdasági-
kulturális
lehetőségei
kihasználatlanok

Visegrádi országok – kibővülve Romániával és Bulgáriával (V4+2) – közös területi együttműködési kezdeményezést indítottak el 2007-ben, deklarálva, hogy az együttműködés terén meghatározó a térség közös területi stratégiájának megalkotása.

1.5.8 Összefoglaló területi stratégiai üzenetek

Az ország kettészakadása nem csupán társadalmi probléma, a globális versenyben hatalmas erőforrások mennek veszendőbe emiatt. A leszakadó térségek, vidéki térségek, külső és belső perifériák foglalkoztatási és szociális problémáinak kezelése sürgető kérdés, melynek megoldását minél hamarabb meg kell kezdeni. E hosszú távú feladatban jelentkezik Magyarország és ezen belül Budapest makroregionális vezető szerepének erősítése, a város-vidék kapcsolatok megújítása, valamint a minőségi életet biztosító városok kialakítása.

Középtávon megvalósítani szükséges térségstratégiai feladatok	Hosszú távú fejlődést megalapozó térségstratégiai területek
- a leszakadó térségek, vidéki térségek, külső és belső perifériák, foglalkoztatási és szociális problémáinak kezelése - a határ menti térségek elérhetőségének fejlesztése és a határon átnyúló kapcsolatainak erősítése	- Magyarország meghatározó makroregionális és térszervező szerepe - Budapest makroregionális vezető szerepe - városhálózat és várospolitikai, korszerű és minőségi életet biztosító városok, - városok és várostérségek átfogó, városhálózati együttműködésekben alapuló fejlesztések - vidéki térségeink gazdasági és kulturális alapokra helyezett megújítása, város-vidék kapcsolatok megújítása - a vidéki térségek tehetséggondozó hálózatainak fejlesztése.

2 Fejlesztéspolitikai és területfejlesztési célkitűzések

2.1 Nemzeti jövőkép

Magyarország 2030-ban **Kelet-Közép-Európa egyik vezető gazdasági és szellemi központja lesz**, lakosságának **biztonságos megélhetést** biztosító, **az erőforrások fenntartható használatára épülő versenyképes gazdasággal**, azzal összefüggésben **gyarapodó népességgel, megerősödött közösségekkel, javuló életminőséggel és környezeti állapottal**.

E vízió eléréséhez gazdaság- és társadalomstratégiai fordulatra, az ebbe az irányba megkezdett lépéseink folytatására van szükség.

Jövőképünk szerint 2030-ra az ország közel két évtizede fenntarthatóan fejlődik, a gazdasági teljesítményünk és a foglalkoztatás jelentősen bővül. Patrióta gazdaságpolitika mellett az ország gazdasági teljesítménye és GDP-je jelentősen nő, ami helyi és térségi szinten is fokozatos, mérhető életminőség javulást eredményez az alábbi célkitűzések megvalósítása révén:

Gazdaság- és társadalomstratégiai fordulatra alapozzuk jövőképünket

- Az ország Kelet-Közép-Európa egyik legvonzóbb és legkedvezőbb gazdasági- és üzleti környezetét biztosító országa.
- Jelentős beruházások valósulnak meg, melyek hozzájárulnak a munkahelyteremtéshez és tekintettel vannak a természeti erőforrások védelmére, valamint a környezeti fenntarthatósági szempontokra. Erős hazai ipar alakul ki, ami jelentős részben az itthoni kis- és középvállalkozások hálózatára épül, részben pedig a globális nagyvállalatok rendszeréhez kapcsolódik.
- A gazdaság duális szerkezete oldódik, a hazai középvállalatok megerősödnek.
- Agrár- és élelmiszergazdaságunk megerősödve, növekvő szerepet vállal a nemzetgazdasági teljesítményben és az exportban, a vidéki térségek fejlődésében és a foglalkoztatásban.
- A környezetbarát közlekedési infrastruktúránk kulcselemei magas szinten kiépítettek, és állapotfenntartásuk megfelelően biztosított. Az infrastruktúra további, folyamatos fejlesztése hozzájárul a fenntartható jellegű gazdasági fejlődéshez.
- Magas minőségű és széles körben elérhető oktatási rendszerünk versenyképes tudást közvetít, amivel hatékonyan hozzájárul a piacképes tudás és készségek megszerzéséhez, illetve a megszerzett képességek szinten tartásához és megújításához az életpálya során.
- Az ország lakossága fizikailag és mentálisan is egészséges, munkaerő-piaci helyzetének megfelelően képzett. A munkaerő-piacon versenyképes tudással, képzettséggel, készségekkel rendelkezik, önmaga biztonságos megélhetését képes megteremteni.
- A magas innovációs potenciálunk megfelelően szolgálja a gazdaság és a társadalom további fenntartható fejlődését.

Magyarország fekvését és adottságait kihasználva fokozatosan növeli gazdasági súlyát, az ország kiegyensúlyozott és szerteágazó nemzetközi gazdasági kapcsolatokat tart fenn, a térségben betöltött szerepe erős:

Az ország regionális központtá válik

- Magyarország a térség egyik jelentős regionális központjaként működik, mind a gazdaságszervezés, mind a tudás és az innováció, mind a logisztika terén.
- Ez a szerepkör jelentős európai funkciókat biztosít Budapest számára, de kiemelt szereppel rendelkeznek a többi nagyvárosaink is, amelyek az európai, különösen a kelet-közép-európai, kárpát-medencei városhálózatba beágyazódva a gazdaság- és társadalmi fejlődés központjai.

Természeti és kulturális erőforrásaink felelős és hatékony kihasználásával gazdasági fejlődésünkben az önerő kulcsszerepet játszik:

Természeti erőforrásaink, kultúránk biztos fejlődési alapot nyújt

- Megújuló energia potenciálunkra építve energiafüggőségünk jelentősen csökken, előtérbe kerül az energiatakarékosság és -hatékonyság, valamint a megújuló energiaforrások növekvő használata.
- Kiemelkedő termálvíz kincsünkre és ásványvizeinkre építve virágzó gyógyturizmus és fürdőkultúra működik, amely még további fejlődési lehetőségeket rejt magában.
- Meglévő és folyamatosan fejlődő szakmai tudásunk alapján a vizeinkkel való fenntartható gazdálkodás a tájfenntartás, az agrárium és a klímavédelem támogatója.
- Kiváló minőségű és nagy kiterjedésű termőföldjeink stratégiai erőforrásunkat képezik, amelyre sokszínű, virágzó, a környezeti adottságokkal összhangban lévő, azokat megőrző és a helyben élőket gazdagító agrár- és élelmiszergazdaság épül.
- A magyar kultúra, zene, nyelv, hagyományok és az épített örökség sokszínűsége, egyedisége kiváló alapot nyújt a turizmus fejlesztéséhez, a kreatív és innovatív iparágak számára, valamint nemzeti összetartozásunk erősítéséhez.

A XXI. században meghatározó lesz az innováció és a tudás szerepe, melyben Magyarország Európa számos országához képest versenyelőnnyel rendelkezik. Ennek alapját tudományos és szellemi kapacitásunk, kreativitásunk, valamint európai viszonylatban is jó oktatásunk, felsőoktatásunk képezi, amiben kiemelt figyelmet kapnak a nemzetközi élvonalhoz kapcsolódó kutatási programok, a megszerzett tudás szinten tartása, az egész életen át tartó tanulás, a nyelvtanulás, a piacképes szakképzés, a tanulható alap- és vállalkozói kompetenciák és a kreativitás fejlesztése:

Az ország megtartja tehetségeit

- Erős a jelenlétünk a tudásra építő speciális iparágakban (bionika, környezettechnológia, IKT-elektronika, vegyipar, orvosi berendezések és eszközgyártás, gyógyszeripar), amelyek lehetőséget adnak a piaci résekben rejlő gazdasági lehetőségek kihasználására.
- Az ország meg tudja tartani tehetségeit, az „agyelszívás” megáll, külföldi tapasztalatszerzéssel, a globális tudástérben való részvétellel alakul, és a magyar emberek tehetségüket saját hazájuk javára kamatoztatják.
- Magyarországon is kiépül és folyamatosan fejlődik egy olyan inspiráló környezet, amelyben az egyetemek, kutató intézetek és a hazai vállalatok kapcsolatrendszere korszerű termékeket, eljárásokat, technológiákat eredményez, ami a hazai gazdaság fejlődésének egyik fontos alapja.

Az évtizedek óta tartó negatív népesedési trend megáll, és megfordul:

Megtörténik a demográfiai fordulat

- A családbarát intézményekkel, közszolgáltatásokkal, munkaszervezéssel, a megélhetés biztonságának növelésével elérjük, hogy az ország lakosságszáma gyarapodásnak induljon.
- A nemzeti összetartozás erősödésével és a helyi gazdaság fellendülésével a határon túli magyarság fogyása is megáll.

A lakosság lelki és testi egészségének megőrzésével értékteremtő képességünket javítjuk és mindenki számára biztosíthatóvá tesszük a biztonságos megélhetés lehetőségét.

Egészséges életmód, gyógyító központ

- Megteremtjük az egészséges társadalom alapjait, ami a megelőzésre, az egészséges életmódra, a mozgásra és a helyes táplálkozásra építve jelentősen javítja az emberek egészségi állapotát.
- Magyarország gyógyfürdőivel, gyógyvizeivel, gazdag és sokszínű természeti környezetével, egészségipari szolgáltatásaival gyógyító központként működik.

A társadalom megújítása terén is komoly kihívások előtt áll az ország. Fontos, hogy növekedjék a társadalmi elégedettség és kohézió:

Megerősödő
társadalom

- A társadalmi értékrendben központi szerepet kap a jól végzett munka megbecsülése.
- Az új munkahelyek létrehozása mellett szükséges bevezetni és támogatni a munkahelyeken az új foglalkoztatási formák széles körét. Javítani kell az esélyegyenlőségi célcsoportok kilátásait, az elszegényedett rétegek felemelését, a diszkriminációval sújtott etnikai kisebbségek integrációját. A munka világán keresztül lehetővé válhat a különböző helyzetű társadalmi csoportok integrációja, társadalmi felzárkózása.
- A széles bázisú és társadalmi befogadáson alapuló középosztályba történő könnyebb bekerülés elősegíti a társadalmi kohéziót. A legsérülékenyebb csoportok, mélyszegénységben élők esélyeinek növelésén keresztül, a társadalmi különbségek csökkenésével párhuzamosan a társadalmi összetartozás és a közösségek megerősödnek.
- A természeti erőforrásainkkal való fenntartható bánásmód és a táj védelme beépül a köztudatba és a társadalmi értékrend részévé válik.
- A hagyományok ismerete és tisztelete, valamint a kulturális örökségek védelme és fenntartható hasznosításának szükségessége beépül a köztudatba és a társadalmi értékrend részévé válik.

Az ország eltérő társadalmi, gazdasági és környezeti adottságú területei egy sokszínű, ugyanakkor egységes nemzeti területi rendszert alkotnak:

Egységes területi
rendszer: eltérő
adottságokkal az
egységes
fejlődésért

- Az országban eltérő területi adottságokkal rendelkező markáns térségi rendszerek léteznek és állnak egymással szoros munkamegosztásban. A térségi alternatívákban egy stabil háttérrel rendelkező, többközpontú, megújulás-orientált területi rendszer bontakozik ki, ahol a térségek helyi potenciáljait kihasználva fejlődnek.
- Térségeink az elérhetőség és hozzáférhetőség révén a helyi feltételekhez igazodva hasonló színvonalon képesek biztosítani a térség lakóinak létbiztonságát és életminőségét.
- Magyarország területi rendszere az európai térbe ágyazódva, számos gazdasági és társadalmi kapcsolattal kötődik a határon túli magyarok térségeihez, továbbá szoros kulturális, gazdasági és környezeti együttműködésben áll a Kárpát-medence és Közép-Európa országaival.

A gazdaság megújulásával, az elérhetőség és a közlekedési kapcsolatrendszer javulásával, valamint a hatékony és célirányos térségi beavatkozásokkal az ország területi különbségei nem nőnek tovább. A versenyképesen fejlődő térségek, városok hálózata az eddig leszakadó térségeket ismét bekapcsolja az ország vérkeringésébe:

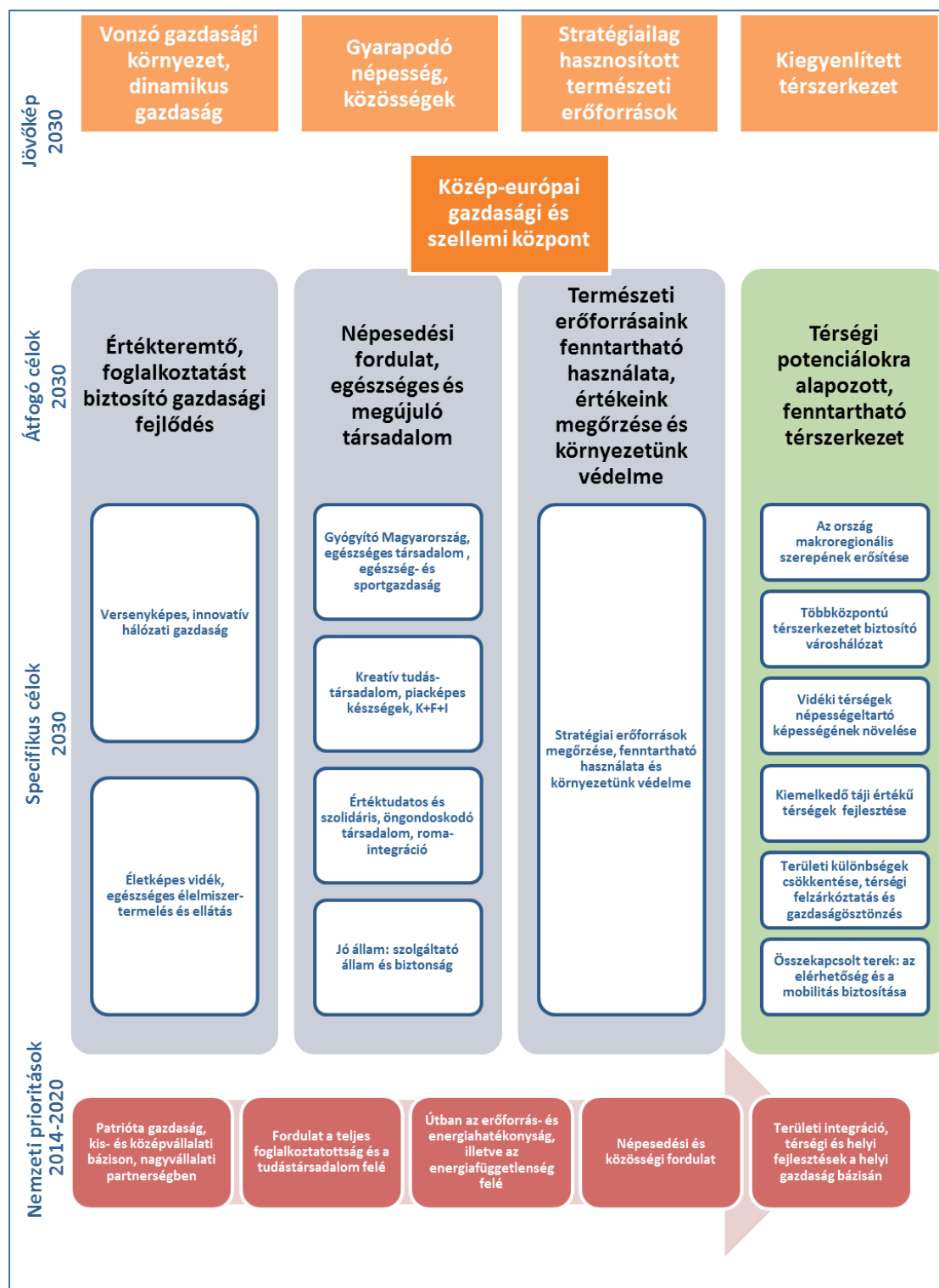
Térségi
különbségek
csökkennek,
városaink
térségszervező
szerepe nő

- A gazdaságfejlesztés valamennyi térségben fejlődést eredményez.
- A városok és térségek kapcsolatának erősítése, a város-vidék közötti szoros együttműködés segíti a területi szintű gazdaságfejlesztési szemlélet megújulását, amihez a decentralizáltabbá váló közlekedési rendszer is hozzájárul.
- Az ország minden lakója számára biztosítottá válik az intézmények, a munkahelyek és a települések elérhetősége, valamint a hozzájuk tartozó szolgáltatások hozzáférhetősége. A közlekedési hálózatoknak a gazdaság és társadalom igényei szerinti fejlesztésével egy fenntartható fejlődést biztosító térbeli kapcsolatrendszer alakul ki.
- A kedvezőtlen társadalmi-gazdasági adottságokkal és folyamatokkal sújtott területek integrációja megindul, ezáltal biztosítottá válik a térségek társadalmi munkamegosztásba történő bekapcsolódása, aminek hatására az életkörülmények közelítenek az országos átlaghoz.
- Az infokommunikációs fordulattal, az információhoz és a kommunikációhoz való gyors és korszerű hozzáférés mindenhol biztosított.

Jelentős kihasználatlan potenciál rejlik még a vidéki térségeinkben, ahol az ország gazdasági és társadalmi tartalékainak nagy része található. Jövőképünkben a vidék egy sajátos, vonzó értékekkel rendelkező, értékeinek felismerésével szívesen választott élettér, ahol a fiatalok megtalálják a jövőjüket, boldogulásukat:

- A helyi piacok és a helyi gazdaság fejlesztése egyrészt hozzájárul a belföldi piacok visszaszerzéséhez, másrészt komoly gazdasági lehetőségeket hordoz a helyi, falusi közösségek és vidéki térségek számára. A helyi- és a megújuló energiaforrások felhasználásával részben autonóm térségi ellátórendszerek épülnek ki, amelyek munkahelyeket teremtenek és javítják az ellátásbiztonságot.
- A vidéki települések könnyebb elérhetősége révén, illetve a megélhetés lehetőségét biztosító helyi gazdasággal a vidéki elvándorlás megáll, megfordul, és egyre több fiatal választja a vidéki településeket, térségeket.
- Falvaink, tanyáink korszerű módon megújulnak, adott esetben új funkciókat nyernek.
- Korszerű és versenyképes családi gazdaságok, kis-és középüzemek működnek vidéken, kiegyensúlyozott szerkezetben a nagyobb gazdaságokkal, biztosítva a vidéki lakosság egy részének a foglalkoztatását, megélhetését, a megtermelt értékekkel növekvő mértékben hozzájárulva a nemzetgazdasághoz, biztosítva az ország egészséges élelmiszerellátását.

A területpolitikai jövőképpel a Térszerkezeti jövőképünk (3.1.1) fejezet foglalkozik részletesen.

30. ábra: Az Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptió célrendszere

2.2 Hosszú távú (2014-2030) fejlesztési célkitűzések

2.2.1 Átfogó fejlesztési célok

A nemzeti jövőkép elérése érdekében az OFTK négy hosszú távú, **2030-ig szóló** átfogó fejlesztési célt és ezek elérése érdekében tizenhárom specifikus célt, köztük hét szakpolitikai jellegű és hat területi célt fogalmaz meg. A specifikus célok nemzeti

A célok a társadalom és a gazdaság egészének

jelentőségű ágazati és területi tématerületeket ölelnek fel.

szólnak

A célok – az OFTK hosszú távú teljes tervezési szemléletének megfelelően – **a társadalom és a gazdaság egészének, valamint minden ágazatnak, térségi és helyi szereplőknek szólnak**, beleértve a társadalom és a gazdaság környezethez való viszonyulását, a **környezeti szempontokat**, továbbá kirajzolják azokat a fejlesztési súlypontokat is, amelyekre a középtávú – fókuszált – fejlesztési feladatok épülhetnek.

A célrendszer a fordulatot igénylő területekre és a lehetséges kitörési pontokra irányul az alábbiak szerint:

1. Értékteremtő, foglalkoztatást biztosító gazdasági fejlődés

Célunk a meglévő értékeket megőrző, kiszámítható, érték-, tudás- és munkaalapú, hozzáadott értéket és közhasznokat eredményező, valamint a takarékos és hatékony erőforrás-felhasználásra épülő gazdasági növekedés, fejlődés és jövedelemtermelés biztosítása, a globális gazdasághoz való felzárkóztatás és a hazai foglalkoztatás jelentős bővítése.

A cél elérése érdekében kiemelt eszközök a gazdaságba történő beruházások és a vállalkozásfejlesztés támogatása, a kis- és középvállalkozások, a családi gazdaságok, a nemzeti vállalatok megerősítése és piaci lehetőségeik szélesítése, a biztonságos élelmiszerellátás, a helyi gazdaság megerősítése, a helyi közösségek autonóm, önfenntartó és öngondoskodó erejének a helyreállítása.

2. Népesedési fordulat, egészséges és megújuló társadalom

Célunk a népességszám növelése, a gyermekvállalás ösztönzése. Továbbá cél a népesség szellemi, erkölcsi, tudásban, készségekben és értékekben való gyarapodásának elősegítése, az alsó-, az alsó-közép- és a középosztály, valamint a kis közösségek és családok felemelése-megerősítése, a nemzeti, közösségi és egyéni felelősségvállalás és értékátadás növelése.

Kiemelt célunk a társadalmi megújulás és gyógyulás elősegítése, az egészséges életmód, a sport és a mozgás, a kultúrához való hozzáférés és a közművelődés biztosítása, valamint az egészséges táplálkozás ösztönzése. Ehhez kapcsolódik az egészségi állapot javítása, a hatékony közegészségügy és egészségügyi szolgáltatások, a megelőzés és rekreáció biztosítása, a kulturális örökség megőrzése.

Célunk a nemzeti hagyományokat tiszteletben tartó, hatékony és jó állam létrehozása, a közszolgáltatások megújítása. Ennek keretében a növekvő társadalmi biztonság – kiemelt figyelmet fordítva a lakossági közbiztonság, a szociális, családi és személyi biztonság, az információbiztonság, a munkahelyi biztonság – megteremtésére.

3. Természeti erőforrásaink fenntartható használata, értékeink megőrzése és környezetünk védelme

Célunk a hosszú távú gazdasági potenciálunkat és életfeltételeinket biztosító természeti erőforrásokkal való fenntartható gazdálkodás megteremtése, az erőforrások megőrzése a jövő generációinak számára, mind mennyiségben, mind minőségben.

Célunk az élelmiszer-, az energia-, a környezet-, valamint a klímabiztonság megteremtése, az egészséges ivóvíz ellátás, az élővilág sokféleségének, a tájak sokféleségének és értékeinek, illetve az épített örökség értékeinek megőrzése, az egészséges élet környezeti feltételeinek és jobb minőségének biztosítása, a fenntartható életmód, termelés és fogyasztás elősegítése.

4. Térségi potenciálokra alapozott, fenntartható térszerkezet

Célunk egy területileg összehangolt, harmonikusan és fenntartható módon működő,

a meglevő térszerkezet értékeit megtartó, a makroregionális és globális kapcsolatokban aktívan részt vevő térszerkezet kialakítása, amelyben az ország, a Kárpát-medence és Európa szempontjából egyaránt jól együttműködő, értékeket teremtő és védő partnerként vehet részt az ország minden térsége és települése. Egyaránt fontos az európai integráció, a közép-európai kohézió megteremtése.

A többközpontú térszerkezet megvalósítása érdekében szükséges az ország Budapest központúságának oldása, a gazdasági fejlődést biztosító beruházások területi terítése, a térségi versenyképességet segítő térszerkezet, térségi kapcsolatok kialakítása, erősítése.

A térségi integráció, térségi kapcsolatok és együttműködések elmélyítéséhez szükséges a város-vidék kapcsolatok megújítása, a térségi autonómia, az önellátó és önfenntartó képesség erősítése.

A területi kohézió és a térségi esélyegyenlőség erősítéséhez kiegyensúlyozott térszerkezet, területi kiegyenlítődés, a perifériák és elmaradott térségek felzárkóztatása, a térségi sajátosságoknak megfelelő térségi fejlődési pályák kialakítása szükséges.

2.2.2 Specifikus célkitűzések

Az átfogó célok elérése érdekében az OFTK **tizenhárom specifikus célt** tűz ki, köztük hét szakpolitikai jellegű célt és hat területi célt. A specifikus célok nemzeti jelentőségű ágazati és területi tématerületeket ölelnek fel. A célok – az OFTK hosszú távú teljes tervezési szemléletének megfelelően – **a társadalom és a gazdaság egészének, valamint minden ágazatnak, térségi és helyi szereplőknek szólnak**, továbbá kirajzolják azokat a fejlesztési súlypontokat is, amelyekre a középtávú – fókuszált – fejlesztési feladatok épülhetnek

Specifikus céljainkat a lehetséges kitörési pontokra és fordulatot igénylő területek alapján határoztuk meg, az alábbiak szerint:

2.2.2.1 Szakpolitikákban érvényesítendő specifikus célok

1. Versenyképes, innovatív gazdaság

Célunk a magyar gazdaság újra-pozicionálása, kedvező helyzetét visszaszerezni és megerősíteni a külföldi és belföldi piacokon egyaránt. A gazdasági ágazataink és erőforrásaink, értékeink fenntartható használatára alapozva növelni szükséges az ország versenyképességét, importkiváltó gazdasági termelését, a foglalkoztatás ösztönzését és a megélhetés biztosítását.

A magyar gazdaság újra-pozicionálása

Beavatkozási területek:

- a fejlődési potenciált hordozó ágazatok (pl.: autó- és járműipar; elektronikai iparágak; híradástechnika; egészségipar; gyógyszeripar; orvosi berendezés és eszközgyártás; élelmiszeripar; építő- és építőanyag-ipar; logisztika; gépipar, szerszámgyártás; vegyipar, környezetvédelmi ipar) fejlesztése,
- a települések gazdasági csomóponti szerepének és fejlesztői kapacitásának erősítése,
- a vállalkozások kreatív és innovatív fejlesztéseinek a támogatása,
- a geotermális és megújuló energetikai potenciál kihasználása, az energiahatékonyság növelése és a zöld gazdaság előmozdítása,
- a kis- és középvállalkozások és a helyi gazdaság szerepének megerősítése,

kiépítése,

- kis- és középvállalkozás-barát gazdasági környezet kialakítása, innovációs szerepkörük erősítése a hazai kutatás-fejlesztésben, innovatív foglalkoztatás-ösztönző programokkal tovább növelni és megerősíteni a hazai foglalkoztatásban betöltött szerepüket,
- a gazdaság dualitásának mérséklése érdekében szükséges a gazdasági szereplők közötti horizontális és vertikális integrációk erősítése, valamint integrált, környezetkímélő és intelligens közlekedésfejlesztést megvalósítani.

2. Gyógyító Magyarország, egészséges társadalom, egészség- és sportgazdaság

Célunk a gyógyító és gyógyuló Magyarország megteremtése, ennek keretében az egészségügyi szolgáltatások és -ellátások biztosítása, az egészséges életmódra való törekvés ösztönzése, kiemelt tekintettel a sportra, a rekreációra és az egészséges táplálkozásra.

Ép és egészséges ország, elismert egészségipari központ

Beavatkozási területek:

- az egészségipar, a termál- és egészségturizmus illetve a szabadidő gazdaság fejlesztése, ehhez kapcsolódva a gyógyvizek hasznosítása és a ráépülő gyógyfürdők szolgáltatásainak fejlesztése és bővítése,
- a belföldi turizmus erősítése a kiemelt turisztikai vonzerők fejlesztésével, a nemzeti kulturális és épített örökség megőrzésével, fenntartható hasznosításával és az üzleti turizmusban rejlő lehetőségek kiaknázásával,
- a gyermekvállalást ösztönző társadalompolitikai, és gazdasági programok indítása,
- családbarát gyermekellátó intézményrendszer kialakítása,
- az egészséges életmódot, a rekreációt, a sportot, a mozgást, az egészséges életet lehetővé tevő közösségi terek biztosítása,
- az egészségtudatosság ösztönzésére irányuló társadalmi és településfejlesztési programok megvalósítása,
- az egészségügyi ellátások minőségének javítása, az egészségügyi szolgáltatások (rehabilitáció, szűrőprogramok, kábítószer-, alkohol- és dohánytermékek fogyasztásával kapcsolatos preventív programok stb.) bővítése és a részvételi szándék erősítése,
- az egészségügyi, gyermek- és idősellátással, szociális ellátással és mentálhigiénével kapcsolatos közösségi szolgáltatások biztosítása és bővítése.

3. Életképes vidék, egészséges élelmiszertermelés és -ellátás

Célunk a vidéki térségek népességeltartó és népességmegtartó képességének javítása, ennek érdekében tájaink értékeinek, erőforrásainak megőrzése, a sokszínű és életképes agrártermelés, az élelmezési és élelmiszerbiztonság megteremtése, a vidéki gazdaság létalapjainak biztosítása, a vidéki foglalkoztatás növelése, a vidéki közösségek megerősítése, a vidéki népesség életminőségének javítása.

Megtartó vidéki Magyarország

Beavatkozási területek:

- a foglalkoztatást és a természeti erőforrások fenntartható módon történő felhasználását biztosító, életképes agrár- és élelmiszergazdaság, valamint termelés szerkezet kialakítása,
- törekedni kell az egészséges élelmiszerek előállítására, a hozzáadott érték növelésére, valamint kiemelten kell foglalkozni a kertészet és az állattenyésztés fejlesztésével, az ökológiai gazdálkodás erősítésével a genetikai alapok, és a GMO-mentesség megőrzése érdekében,
- a minőségi magyar termékek, élelmiszer-feldolgozás megtartása, „újjáélesztése”,

az élelmiszerbiztonság erősítése,

- a helyi és magyar termékekkel kapcsolatos fogyasztói tudatosság erősítése, a helyi termékekre épülő közétkeztetés és a gasztronómiai kultúra javítása,
- a természet-, táj- és környezetvédelem szerepének erősítése, a biológiai sokféleség megőrzése, a vidéki örökség, vidéki térségeink táji, társadalmi, gazdálkodási és építészeti értékeinek megőrzése és értékalapú fejlesztése, a hagyományápolás és a helyi identitás erősítése,
- kiegyensúlyozott város-vidék kapcsolatok megteremtése,
- a vidéki értékekre és az ott történő települési infrastrukturális és szolgáltatási fejlesztésekre alapozva a vidéki életforma presztízsének javítása, a fiatalok vidékre településének ösztönzése,
- kiegyensúlyozott föld- és birtokszerkezet kialakítása,
- az önfenntartó családi gazdaságok erősítése, a saját szükségletre történő kertművelés és állattartás ösztönzése, demográfiai, szociális földprogramok és komplex tájgazdálkodási programok megvalósítása,
- a kulturális és közösségi létesítmények, könyvtárak, népfőiskolák, tájközpontok, kutatóintézetek hálózatának bővítése és megerősítése,
- a helyi értékek és történetekhez kapcsolódó kulturális szolgáltatások fejlesztése az egyéni tudás, a versenyképesség megszerzése érdekében,
- a helyi és vidéki térségek gazdasági együttműködéseinek a javítása, a helyi termékek piacszervezésének és a közvetlen értékesítés lehetőségeinek az erősítése,
- a helyi gazdaság bel- és külpiaconak pozicionálása, a termelők érdekeltségével és részvételével megvalósuló kereskedelmi hálózatok, értékesítési csatornák kialakítása,
- gazdasági diverzifikáció valamint a vidéki térségek bekapcsolása a gazdaságba és a turizmusba.

4. Kreatív tudásalapú társadalom, piacképes készségek, K+F+I

Célunk a kreatív képességeinkre, tudásunkra építő értékteremtés, ennek érdekében az információs-kommunikációs háttér javítása, az ehhez szükséges megfelelő és korszerű képzési rendszer létrehozása, ami biztosítja a piacképes és gyakorlati tudás megszerzését, illetve kedvező szellemi és innovációs környezetet biztosít a fejlesztéseknek. Ezáltal egy kezdeményező, akár egész életen át tartó, önálló tanulásra képes, fejlett munkakultúrájú munkaerő-piaci kínálat teremthető meg az országban.

Tudás- és kreatív
tőkéjét kihasználó
Magyarország

Beavatkozási területek:

- a tehetség és kreativitás itthoni kibontakoztatása az ország általános gazdasági, társadalmi, kulturális és szellemi értékeinek fejlődése érdekében,
- a tudásgazdaság kiépítése és erősítése az ehhez kapcsolódó felsőoktatási intézmények és kutatóközpontok fejlesztése, valamint az egymással és a gazdasági szereplőkkel való együttműködések erősítése,
- a gazdaságot és a társadalmat szolgáló innovációk, K+F ösztönzése és a kulturális kreatív tevékenységek támogatása. Az élethosszig tartó tanulásra ösztönzés, az emberek munkaerő-piaci esélyeinek növelése, az iskolai lemorzsolódás csökkentése a tudás- és készségfejlesztés lehetőségeinek a biztosításával,
- a szakképzés fejlesztése, különösen a hiányszakmákban. A felnőttképzés minőségi, rendszerszintű fejlesztése,
- a köznevelés integrált, komplex fejlesztése, a megfelelő kutatási eredmények, innovatív oktatási módszerek alkalmazása, köznevelési hálózatfejlesztés,

- oktatást és kutatást támogató adatbázisok fejlesztése és építése,
- a korai iskolaelhagyás megelőzését támogató szolgáltatások és programok fejlesztése
- digitális fordulat, a digitális kompetenciák fejlesztése és az infokommunikációs hozzáférés bővítése.

5. Értéktudatos és szolidáris, öngondoskodó társadalom

Célunk egy olyan szolidáris, felelős és összetartó, értékeit ismerő és valló társadalom kialakítása, amelyik képes mind a helyi közösségi, mind a nemzeti szintű megújulásra.

Tudatos,
közösségi alapon
szerveződő
Magyarország

Beavatkozási területek:

- a kulturális hagyományok és örökség megőrzése, az identitás erősítése a kulturális értékekhez és szolgáltatásokhoz, valamint a közművelődéshez történő hozzáférés biztosításával,
- a közösségi és családi életre nevelés, az öngondoskodási képesség és a társadalmi befogadás, felelősségvállalás, valamint a szolidaritás erősítése,
- a közösségi életet és a gyermekvállalást ösztönző, családbarát közszolgáltatások kialakítása,
- a közösségi és társadalmi értékek és értékrendek szerepének erősítése, megteremtése,
- a szegénységi küszöb alatt élők számának jelentős csökkentése,
- a társadalmi, környezeti, fogyasztói és pénzügyi tudatosság elterjedésének elősegítése,
- a közösségek bekapcsolásának elősegítése a globális hálózatokba, valamint az ehhez szükséges készségek, képességek és feltételek megteremtése,
- közösségi és szociális gazdaságfejlesztés, a szociális jellegű foglalkoztatás (pl.: közfoglalkoztatás) és önkéntesség erősítése.

6. Jó állam: szolgáltató állam és biztonság

Célunk a magyar közszféra hatékonyabb szerepvállalása a közjó, a munka, a rend, a biztonság és a tudás szolgálatában.

Szolgáltató
közszféra az
ország javáért

Beavatkozási területek:

- stratégiaileg vezérelt, célzott fejlesztéspolitika,
- nemzeti és nemzetközi kapcsolatok erősítése, kiemelten a Kárpát-medencei térségben,
- a közszolgáltatások megújítása, valamint a növekvő társadalmi biztonság – kiemelt figyelmet fordítva a lakossági közbiztonság, a szociális, családi és személyi biztonság, az információbiztonság, a munkahely biztonság – megteremtésére.

7. Stratégiai erőforrások megőrzése, fenntartható használata, és környezetünk védelme

Célunk a természeti erőforrásokkal való takarékos és hatékony gazdálkodás, így a fenntartható energia- és hulladékgazdálkodás, a zöldgazdaság-fejlesztés, a stratégiai természeti erőforrások (a víz, a talaj, az ásványkincsek) fenntartható használata, a biodiverzitás megőrzése, a természeti értékek védelme, a környezetminőség javítása, és a környezetbiztonság erősítése. További cél a fenntartható életmód, fogyasztás és termelés elterjesztése, a környezettudatosság erősítése.

Természeti
erőforrásait
megőrző
Magyarország

Beavatkozási területek:

- természeti erőforrásaink fenntartható és stratégiai szemléletű védelme, és takarékos használata,
- az élővilág, a termőföld, a talajok és a vízbázisok védelme, az ivóvízminőség javítása, illetve a tájgazdálkodási keretekbe illeszkedő vízgazdálkodás,
- az energiahordozókkal, építőipari alapanyagokkal való fenntartható gazdálkodás és az ásványkincsek védelme,
- a biológiai- és táji sokszínűség, valamint a hazai erdők védelme, megőrzése,
- a zöldgazdaság bővítése, a környezetvédelmi ipar fejlesztése, energia-takarékosság és -hatékonyság, energiabiztonság, a megújuló energiaforrások térségi autonóm energiaellátási rendszerekben való fenntartható hasznosítása, a geotermikus energia komplex hasznosítása, a földhő hasznosítása,
- a fenntartható hulladékgazdálkodás (megelőzés, újrahasznosítás, ártalmatlanítás) feltételeinek megteremtése,
- a klímabiztonság megteremtése, a települési és intézményi klímavédelem, valamint a klímaváltozáshoz való alkalmazkodás,
- a környezetvédelem és a környezetbiztonság,
- a környezeti oktatás, nevelés és szemléletformálás erősítése.

2.2.2.2 Területi specifikus célok

1. Az ország makroregionális szerepének erősítése

Célunk az ország központi fekvéséből adódó fejlesztési potenciál kibontakoztatása, makroregionális központi funkcióinak erősítése.

Magyarország
közép-európai
csomópont

Beavatkozási területek:

- a makro-regionális kapcsolatrendszer fejlesztése és erősítése a Duna-térség és a V4+2 együttműködés gazdaságfejlesztési kereteibe illeszkedve,
- a Kárpát-medencei gazdaságfejlesztési és vidékfejlesztési együttműködések kialakítása, erősítése, a Kárpát-medencei térszervező szerep erősítése, és a Kárpát-medencei térségi és településközi kapcsolatok szélesítése,
- a határ menti térségek fejlesztése az elérhetőségen, a gazdasági és kulturális kapcsolatokon keresztül,
- a térszerkezet funkcionális fejlesztése, a térszerkezeti tengelyek és központok fejlesztése.

2. A többközpontú térszerkezetet biztosító városhálózat

Célunk a településhálózat egységes elvek alapján történő fejlesztése, a többszintű településhálózati kapcsolatok kiegyensúlyozott működtetése, korszerű várospolitikai és városfejlesztés, a városhálózati kapcsolatrendszer javítása, a térszerkezet funkcionális fejlesztése, Budapest és térsége fejlesztési potenciáljának kiteljesítése, ugyanakkor a többközpontú térszerkezet kialakítása.

Kiegyenlített,
működő
kapcsolatokkal
rendelkező
településhálózat

Beavatkozási területek:

- az egységes és fenntartható várospolitikai megteremtése, a funkcionális várostérségek, mint módszer és elv alkalmazása,
- a nagyvárosok fejlesztése a térségközponti és térségsszervező szerepük tovább gyűrűző hatásának erősítésével, a határon átnyúló városkapcsolataik fejlesztésével, valamint a megújuló településhálózattal és az elérhetőség megújuló rendszereivel,

- a városhálózat területi kiegyenlítést szolgáló fejlesztésének megvalósítása,
- a városok sajátos gazdasági profillal történő fejlesztése,
- a város-vidék kapcsolatok erősítése.

3. Vidéki térségek népességeltartó képességének növelése

Célunk – a Nemzeti Vidékstratégiával összhangban – a vidéki térségek táji és közösségi értékeire, természeti erőforrásaira, táji, kulturális, valamint épített örökségeire és értékeire alapozott fejlesztése. Célunk továbbá a speciális térségi vidékfejlesztési problémák kezelése, az elmaradott vidéki térségek felzárkóztatása, a közszolgáltatásokhoz való hozzáférés biztosítása és a foglalkoztatás növelése a hátrányos helyzetű vidéki térségekben.

Eltartóképességét saját értékei alapján megszervezni képes vidék

Beavatkozási területek:

- a kialakult város-vidék kapcsolatok illetve településstruktúra és a gazdálkodási hagyományok függvényében differenciált, integrált vidékfejlesztés,
- a tanyás és aprófalvas térségek fejlesztése, valamint a leszakadó vidéki térségek, többek között a Cserhát, az Ormánság felzárkóztatása és a Tisza-völgy komplex fejlesztése,
- a klímaváltozás hatásai által különösen érintett vidéki térségek (pl.: a Duna-Tisza közti Homokhátság) esetében növelnünk kell a térségek alkalmazkodó képességét. (E törekvés nem kizárólagosan a vidéki térségeket érinti, a kedvezőtlen klímahatások ellen a városainkban is védekezni kell.)

4. Kiemelkedő táji értékű térségek fejlesztése¹

Célunk a kiemelkedő táji értékeket képviselő térségek, kultúrtájak értékőrző fejlesztése, a táji értékekben rejlő potenciál kibontakoztatása és az egyedi karakterükre építő térség integrált kezelése.

Egyedi tájkarakterrel rendelkező térségek integrált kezelése

Beavatkozási területek:

- a táji értékekre és a tájkarakterre alapozott térségfejlesztés,
- a térségek sajátos gazdasági profillal történő fejlesztése (pl.: a kultúrtájak és a turisztikai térségek fenntartható fejlesztése),
- a Balaton és térsége programalapú fejlesztése, egységes keretben történő kezelése.

5. Területi különbségek csökkentése, térségi felzárkóztatás és gazdaságösztönzés

Célunk a leszakadó, hátrányos helyzetű térségek, külső és belső perifériák fejlesztése speciális gazdaságpolitikai eszközökkel, a saját meglévő társadalmi és gazdasági erőforrásaik kibontakoztatásával, valamint a közszolgáltatásokhoz, a tudáshoz, a közművelődéshez történő hozzáférés biztosításával, elérhetőségének javításával.

Esélyteremtés a felzárkóztatáshoz a lemaradó térségek számára

Beavatkozási területek:

- a perifériák, leszakadó vidéki térségek becsatolása az ország gazdasági és társadalmi vérkeringésébe,
- a határmenti települések és határon átnyúló térségek (várospárok) együttműködésének, fejlődésének biztosítása gazdasági kapcsolataik újraélesztésével,

¹ Ezek a térségek döntően vidéki térségek, amelyek lehatárolása egységes táji jellemzők alapján történik

- az ipari válságtérsegek fejlesztése,
- a mélyszegénységben élő térségek és az etnikumok (pl.: romák) által sűrűn lakott térségek, települések felzárkóztatása, gazdasági alapjainak erősítése,
- szabad vállalkozási zónák, speciális gazdasági övezetek kialakítása és alkalmazása, valamint a nagyvárosok körül tudásintenzív, innováció-orientált befektetési zónák kialakítása.

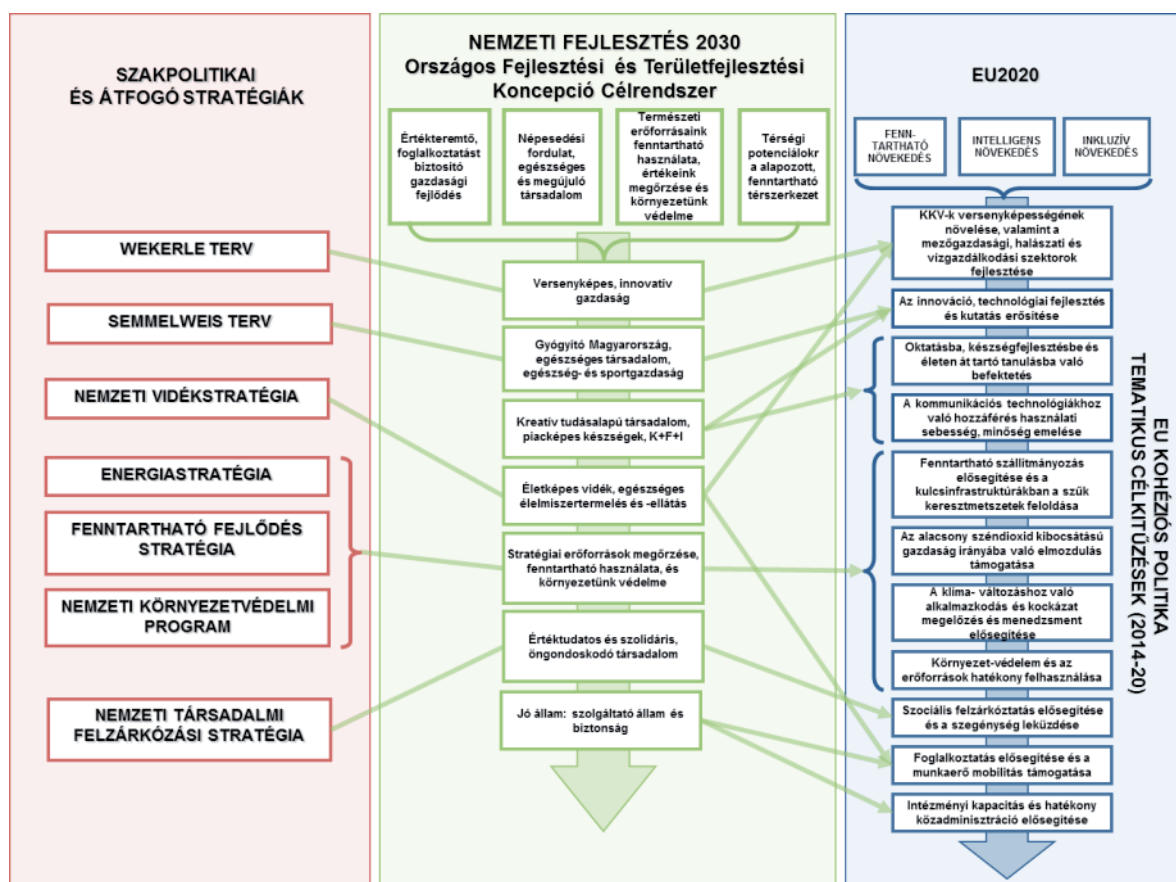
6. Összekapcsolt terek: az elérhetőség és a mobilitás biztosítása

Célunk egy olyan közlekedési struktúra kialakítása, ami elősegíti a társadalmi mobilitást, a különböző területi szintek gyors és könnyű elérhetőségét, ezáltal kialakítva egy dinamikus térségi kapcsolatrendszert, amelynek révén valamennyi szolgáltatás elérhetővé válik egy település vagy térség szűkebb és tágabb környezetének egyaránt. Így biztosítható, hogy az egyes térségek képesek legyenek hatékonyan kiaknázni gazdasági potenciáljukat, ezzel erősítve a piaci versenyképességüket.

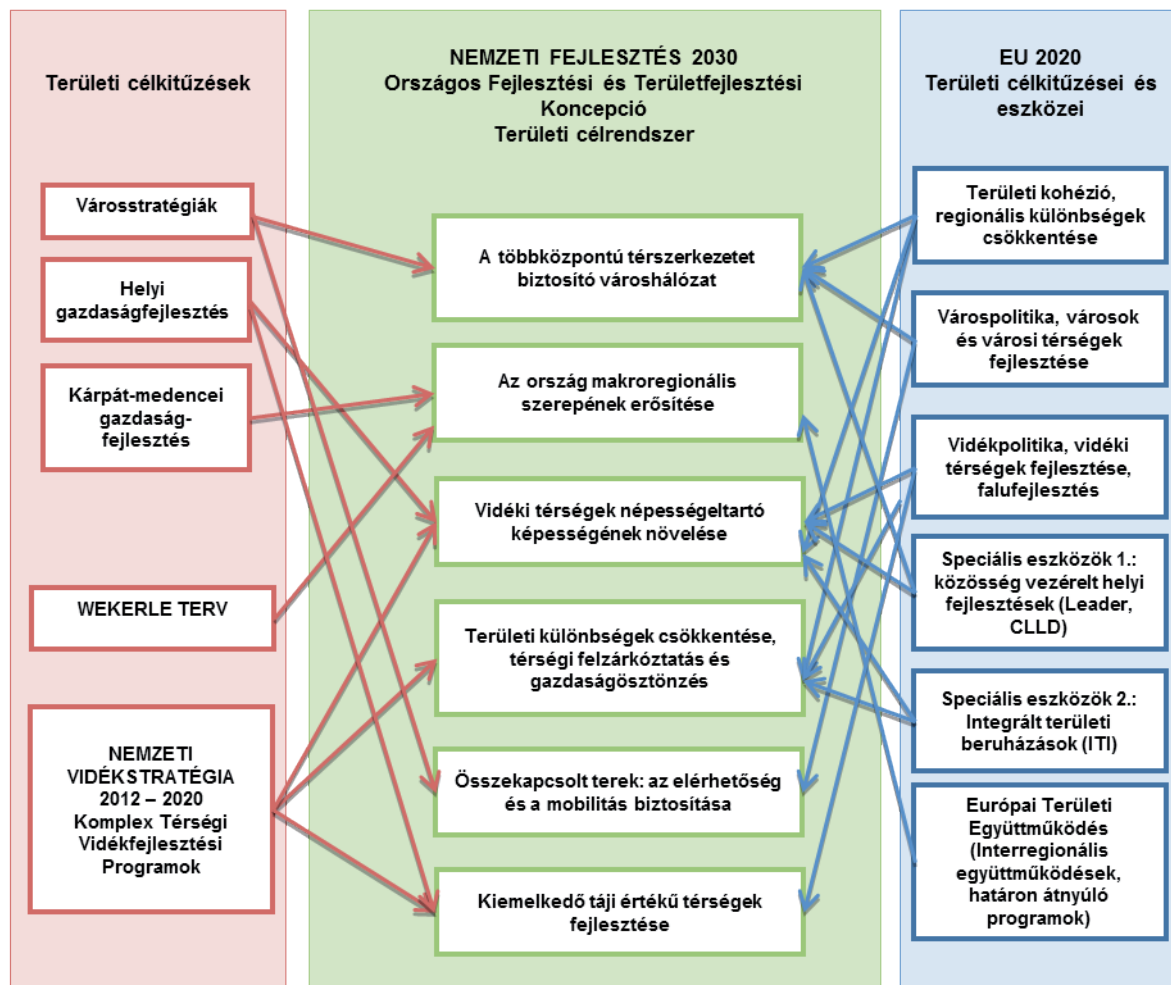
Elérhető
települések és
szolgáltatások

Beavatkozási területek:

- helyi szinten egyrészt a városon belüli közlekedés fejlesztése, másrészt a város és vonzáskörzete közötti mobilitás biztosítása,
- térségi szinten a foglalkoztatási központok elérhetőségének biztosítása,
- országos szinten a többközpontú fejlődés elve alapján, illetve a hagyományostól eltérő településhálózat-fejlesztési megoldások alkalmazásával a centralizáltság oldása és a transzverzális kapcsolatok erősítése.

31. ábra: Az Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptió célrendszerének kapcsolata

32. ábra: Az Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptió területi jellegű specifikus céljainak kapcsolódása az uniós és a hazai célkitűzésekhez

2.3 Középtávú (2014–2020) fejlesztési prioritások

A fejlesztéspolitika elsődleges keretét az Európai Unió kohéziós és vidékfejlesztési politikája illetve a **2014–2020-as programozási és fejlesztési időszakban** rendelkezésre álló uniós fejlesztési források képezik. Ezért az OFTK a nemzeti szükségletekből és sajátosságokból kiindulva középtávon (2014–2020) kijelöli azokat a **stratégiai fókuszokat**, amelyek az ország hosszú távú céljainak a kibontakozását szolgálhatják. Ezek a fókuszok a beavatkozási területeket szándékosan koncentrálnak, bizonyos értelemben szűkítik. A 2014–20-as programozási és fejlesztési időszak forrásait – amelyek a 2007–2013-as programozási és fejlesztési időszakhoz képest szűkebbek lesznek – döntően a **stratégiai jelentőségű**, gazdasági és társadalmi szempontból **nagy hozzáadott értéket produkáló területeken** kell majd felhasználni. Ez egyben megfelel és hozzájárul a következő európai uniós fejlesztési és programozási időszak által elvárt **tematikus koncentráció** szempontjának az érvényesítéséhez.

Ennek többek között az is a célja, hogy a fejlesztéspolitikai beavatkozások gazdasági és társadalmi hatásait már **középtávon mérhetővé és számszerűsíthetővé tegye**. A stratégiai fókuszok által meghatározott nemzeti prioritások kialakítása során egyrészt igazodni kell – a fejlesztési források döntő részét biztosító – az Európai Unió által megfogalmazott programozási keretekhez és elvárásokhoz, másrészt azokat érvényesíteni kell a hazai tervezés és végrehajtás során. A nemzeti prioritások során azonosított fejlesztési tématerületek az európai uniós források felhasználásának keretét

Nemzeti prioritások érvényesítése a 2014–2020-as fejlesztéspolitikában

képező 2014–2020-as fejlesztési programok tématerületeit is megalapozzák.

Az OFTK céljai kijelölik a 2014–2020-as Európai Unió fejlesztési és programozási időszakához kötődő hazai fejlesztéspolitika fő területeit, figyelembe véve az Európai Unió 2014–2020 között meghatározott tematikus célkitűzéseit és prioritásait.

Az OFTK-ban megfogalmazott ágazati és területi fejlesztések a dokumentum 3. fejezetében kerülnek részletes bemutatásra.

NEMZETI PRIORITÁSOK 2014-2020	• FEJLESZTÉSI TÉMATERÜLETEK
Patrióta gazdaság, kis- és középvállalati bázison, nagyvállalati partnerségben	- Innovatív gazdaságfejlesztés, kis- és középvállalkozások, stratégiai ágazatok, versenyképesség - Elérhetőség, megújuló közösségi közlekedés és tranzitgazdaság - Életképes vidék, bővülő agrár- és élelmiszer-gazdaság, halászat
Fordulat a teljes foglalkoztatottság és a tudástársadalom felé	- Foglalkoztatás növelése - Tudástársadalom megalapozása
Útban az erőforrás- és energiahatékonyság, illetve az energiafüggetlenség felé	- Energia-hatékonyság, fenntartható erőforrás-gazdálkodás - Klíma- és környezetvédelem
Népesedési és közösségi fordulat	- Befogadó és gyarapodó társadalom - Gyermekvállalás ösztönzése, népesedési kihívások kezelése
Területi integráció, térségi és helyi fejlesztések a helyi gazdaság bázisán	- Területi integráció, területfejlesztés - Vidéki térségek, vidéki gazdaság és közösségek - Budapest és térsége vezető makro-regionális szerepkörben - Kiteljesedő Kárpát-medencei, Duna menti nemzeti és európai területi együttműködés

33. ábra: Nemzeti prioritások és fejlesztési tématerületek 2014-2020

2.3.1 Patrióta gazdaság, kis- és középvállalati bázison, nagyvállalati partnerségben

A legfontosabb prioritás a magyar gazdaság újra-pozicionálása, nemzetközi versenyképességének és gazdaságszervezési szerepének az erősítése. Ennek kulcsa az **export maximalizálásában és az importkiváltó gazdasági termelés** ösztönzésében rejlik. Ezek a tevékenységek egyre nagyobb mértékben kell, hogy támaszkodjanak a **hazai kis- és közepes vállalkozásokra**, szoros együttműködésben egymással és a hazai gazdaságban jelen lévő és komoly fejlesztési potenciállal rendelkező nagyvállalatokkal és multinacionális vállalatokkal. Ehhez szükséges a nagyobb hozzáadott értéket előállító tevékenységek súlyának növelése, az ország **újraiparosítása**. Ennek keretében szükséges a **hazai gazdaságban a stratégiai jelentőségű ágazatok** fejlesztése, valamint a gazdasági hálózatok (klaszterek, beszállítói láncok) erősítése.

A gazdaság világgazdasági és európai pozícióinak erősítése

A külföldi befektetések ösztönzése és a külső erőforrások bevonása továbbra is

Nyitás a világgazdaság

elengedhetetlen a magyar gazdaság működtetéséhez és bővítéséhez. Ezen a téren az európai gazdasági tér mellett fókuszba kell helyezni a nemzetközi kapcsolataink irányait is. Fejlesztéseinket a lehető **legnagyobb mértékben hazai erőforrásokra** kell építeni: **hazai alapanyagokra, a meglévő értékekre, a munkaerőre és a tudásra**, azaz az adaptált vagy helyben alkotott **innovációkra**.

dinamikus
térsegei felé,
alapozás a hazai
erőforrásokra

Fejlesztési tématerületek:

1. Innovatív gazdaságfejlesztés, kis- és középvállalkozások, stratégiai ágazatok, versenyképesség

A hazai fejlesztéspolitika központi területét képezi a hazai gazdaság fellendítése, a belső piacot dinamizáló és az exportteljesítményét növelő gazdaságfejlesztés. Kiemelten kell kezelni:

Innovációra
alapozott
gazdaság-
fejlesztés, kkv-k

- a hazai K+F potenciálra építő kis- és középvállalkozások innovációs potenciáljának a növelését,
- az üzleti környezet fejlesztését, a gazdaság hálózatosodásának elősegítését, a kis- és középvállalkozások megerősítését, valamint a vállalkozások versenyképességének erősítését,
- a foglalkoztatás növelését, beleértve a hazai kis- és középvállalkozások foglalkoztatásának és a foglalkoztatásban betöltött szerepének növelését.

2. Elérhetőség, megújuló közösségi közlekedés és tranzitgazdaság

Elsődleges fejlesztési prioritás az elérhetőség javítása a hazai térségek, települések, vállalkozások, intézmények és állampolgárok számára. Kiemelten kell kezelni:

Elérhetőség,
közlekedés,
logisztika

- a közlekedési, infokommunikációs és szolgáltatási kapcsolatok javítását,
- a közösségi közlekedés valamennyi területének a megújítását, ami hozzájárul az elérhetőség és a kitűzött környezeti célok teljesítéséhez,
- az ország földrajzi helyzetéből adódó elérhetőségi és közlekedési kapcsolatok javítását, ezáltal válhat az ország az EU-ból kifelé és az oda irányuló gazdasági folyamatok „kapujává”.

3. Életképes vidék, bővülő agrár- és élelmiszer-gazdaság, halászat

Az agrár- és élelmiszer-gazdaság fejlesztése kiemelt jelentőségű, amelynek további megerősítése mind a helyi gazdaság, mind az exportcélú termelés és feldolgozás tekintetében fontos. Kiemelten kell kezelni:

Agrár- és
élelmiszer-
gazdaság,
halgazdálkodás

- az agrár- és élelmiszer-gazdaság hozzáadott értékének és gazdasági teljesítményének növelését, ami a foglalkoztatás bővülését eredményezheti, illetve az élelmiszerbiztonság és a jó minőségű élelmiszerek hozzájárulhatnak az egészségpolitikai célok teljesítéséhez,
- a feldolgozási folyamat és az élelmiszerlánc fejlesztését,
- a horizontális és vertikális integrációt, az együttműködések erősítését,
- a vidéki térségek, települések gazdaságának diverzifikációját,
- a kis- és középgazdaságok megerősítését, versenyképes termelését és a piacra jutásuk esélyének növelését.

2.3.2 Fordulat a teljes foglalkoztatottság és a tudásalapú társadalom felé

Hazánk versenyképességének erősítéséhez és gazdasági felzárkóztatásához

Gazdasági
felzárkózásunk

elengedhetetlen a **rendkívül alacsony foglalkoztatási rátánk felemelése 75 százalékra**. Ez minél nagyobb arányban **magas hozzáadott értékű munkahelyek** teremtésével kell, hogy megoldódjon. Középtávon a munkaerő-piacról régóta – adott esetben generációk óta – kiszorult, jellemzően **alacsony képzettségű** vagy más szempontból hátrányos helyzetű (pl. 55 év felettiek, kismamák stb.) emberek a munka világába történő visszavezetése (pl. szociális gazdaság, közfoglalkoztatási programok, önfoglalkoztatóvá válás) a legfontosabb feladat. Ennek hiánya egyes hazai térségek gazdasági-társadalmi rendszerének teljes összeomlásával fenyegethet már középtávon is, amit minden eszközzel el kell kerülni. Elő kell segíteni a fiatalok foglalkoztatását, fontos, hogy a munkanélküli fiatalok álláslehetőséghez, képzéshez, szakmai gyakorlathoz vagy egyéb aktív munkaerő-piaci eszközhöz juthassanak a lehető legrövidebb időn belül. Elő kell segíteni a 25 év alatti fiatalok és pályakezdők munkaerő-piacra való belépést, ösztönözni, támogatni kell a fiatalok vállalkozóvá válását.

legsürgetőbb
kihívása a
foglalkoztatás
növelése

A magas arányú foglalkoztatás érdekében a **foglalkoztathatóság javításával** is sokat lehet tenni. Számos egyéb tényező mellett szükséges a **magyar népesség mentális és fizikai állapotának javítása, piaci szükségletekhez igazodó képzése, szakképzése**. A fiatalok munkaerő-piaci helyzetének, versenyképességének javítása érdekében ösztönözni kell a duális képzés elterjesztésének, illetve az egész életen át tartó tanulás lehetőségeinek bővítését. A lehető legtöbb, magas életkorban stabilan munkaképes állapotú, megfelelően képzett emberre van szüksége a társadalomnak. Ehhez **lényeges életmód- és szemléletváltásra van szükség. Prioritást kell, hogy élvezzen népbetegségeink kockázatának csökkentése** a lakosság körében.

A
foglalkoztatható-
ság javítása

Az állami foglalkoztatási programok szerepét egyre inkább a magánszférának kell átvennie, ezért az **erősen munkaintenzív ágazatok** (pl. mezőgazdaság, új zöldinfrastruktúrás építőipar) fejlesztése prioritást kell, hogy élvezzenek, különösen az országos jelentőségű foglalkoztatási gondokkal sújtott térségekben.

Élőmunka-
intenzív ágazatok
fejlesztése

A megváltozott világ gazdasági környezetben már középtávon meg kell kezdeni egy **új foglalkoztatási rendszer kialakítását**, ami igazodik az egyéneket és a családokat érintő új munkahelyi kihívásokhoz (felgyorsult élet, állandó időhiány), a világszerte csökkenő állami szociális szerepvállaláshoz (fokozott egyéni és családi szerepvállalás), és a gazdaság javuló teljesítménye mellett is egyre csökkenő élőlátás szükségletekhez (egyre kevesebb teljes munkaidős állás biztosítható). Ösztönözni kell a rugalmas foglalkoztatás elterjesztését, hangsúlyosan a rugalmas munkaidő, munkaszervezés, valamint az egyéni élethelyzetet figyelembe vevő személyügyi politika alkalmazását is. A fiatalok rugalmas foglalkoztatása megkönnyíti a munka és a tanulás, a munka és a magánélet, valamint a már családdal rendelkező fiatalok esetében a munkahelyi és a családi kötelezettségek összeegyeztetését. A foglalkoztatást elsősorban a **helyben történő foglalkoztatással** kell megoldani. A mobilitás fontos eszköz a munkaerő-piacon, az alapvető cél azonban az, hogy az ország valamennyi térségében legyen megfelelő mennyiségű és minőségű munkalehetőség.

Az új
világ gazdasági
környezet a
foglalkoztatási
rendszer
megújítását
követeli meg

Fejlesztési tématerületek:

1. Foglalkoztatás, tudásalapú társadalom

Meghatározó társadalomstratégiai feladat a társadalom megújulásának elősegítése, amelynek során kiemelten kell kezelni:

Foglalkoztatás,
tudásalapú
társadalom

- a tudásalapú társadalom feltételeinek kialakítását,
- az alap-, közép- és felsőfokú oktatás színvonalának emelését,
- a szakképzés színvonalának emelését, kiterjesztését, és a perspektivikus munkahelyi igényekkel való összekapcsolását,
- az iskolarendszerű és iskolarendszeren kívüli képzések lehetőségének és

elérhetőségének a biztosítását

- köznevelés integrált szemléletű, komplex fejlesztése, a köznevelés stratégiai elemként kezelése

2.3.3 Útban az erőforrás- és energiahatékonyság, illetve az energiatudatosság felé

A megújuló és alternatív energiaforrások szélesebb körű, fenntartható használatával, a decentralizált térségi/lokális energetikai rendszerek kiépítésének támogatásával, az energiatudatosság fokozásával, az energiatakarékosság és -hatékonyság növelésével, a geotermikus energiapotenciálunk kihasználásával, az energiabeszerezési források diverzifikálásával **csökkenthető hazánk energiafüggősége**, javítható az ellátásbiztonság és létrejöhet az energiahatékony, jelentős megújuló energia potenciáljával felelősen és hatékonyan gazdálkodó magyar társadalom és gazdaság.

Energia-függőségünk csökkentésére számos lehetőségünk van

Már energiafüggőségünk kismértékű csökkentése is **jelentős lökést adhat a magyar gazdaság és az államháztartás számára**, amelyben az energiainport jelenleg rendkívül nagy terhet, kiadási tételt jelent. A képzett és képzetlen munkaerőt egyaránt igénylő térségi energetikai rendszerek, valamint energiahatékonysági átalakítások a jövedelmek egyenletesebb elosztását és térségekben tartását is lehetővé teszik. Így nagymértékben hozzájárulhatnak a foglalkoztatási célok eléréséhez, valamint a leszakadt térségek felzárkóztatásához is. Ehhez építőipari szemléletváltás is szükséges: az extenzív (zöldmezős ingatlan- és infrastruktúrafejlesztő) irányok helyett intenzív hangsúlyokkal (az átalakítást, zöld infrastruktúrákat preferáló), az energiahatékonyságot is szolgálva.

Zöldenergetikai reformmal a foglalkoztatás helyzete is javítható

A közösségi és az alternatív, egyéni nem motorizált közlekedés újbóli térnyerése a településeken belüli és települések közötti közlekedésben, valamint a kötöttpályás közlekedés preferálása a komplexebb élethezési és fenntarthatósági szempontok mellett az energiaigényünk csökkentésére is nagymértékben kihat.

Környezetkímélő közlekedési módok

Fejlesztési tématerületek:

1. Energia-hatékonyság, fenntartható erőforrás-gazdálkodás, klíma- és környezetvédelem

Meghatározó fejlesztéspolitikai területet képez gazdaságfejlesztési és környezeti szempontból, ezért kiemelten kell kezelni:

Energia, környezet-gazdálkodás és környezetvédelem

- az energiahatékonyság javítását,
- a megújuló energiaforrások súlyának növelését,
- a természeti erőforrások mennyiségét és minőségét megőrző fenntartható erőforrás-használatot,
- a környezet- és tájgazdálkodás, kiemelten a vízgazdálkodás szerepét,
- a klímaváltozással kapcsolatos, és az ebben érintett térségek felkészülését,
- a környezet minőségét megőrző és javító környezetvédelmi beavatkozásokat.

2.3.4 Népesedési és közösségi fordulat

A népesedési fordulat érdekében szükséges a gyermekvállalás, a gyermeknevelés megfelelő feltételeinek kialakítása, a köz- és gazdasági szféra családbarát szemléletének fokozása. Ehhez családbarát adózásra és közigazgatásra van szükség, a **gyermekvállalást ösztönző munkarend és az atipikus foglalkoztatási formák** bevezetését kell megvalósítani. A **családi vállalkozások támogatására és a**

Gyermekvállalás ösztönző komplex intézkedésekre van szükség

„**családbarát települések**” és szolgáltatások kialakításához szükség van a napközbeni **gyermekelhelyezést és nevelést biztosító közszolgáltatások** (ld. bölcsőde, óvoda és napközi) újjászervezésére.

Fejlesztési tématerületek:

1. Befogadó és gyarapodó társadalom

A társadalom megújulása elősegítésének a tudásalapú társadalom feltételeinek megteremtése mellett a leszakadó rétegek felzárkózását, a leszakadást megakadályozó, az egyéni, családi és társadalmi fejlődést lehetővé tevő szociális, oktatási, foglalkoztatási beavatkozások jelentik.

Társadalmi
felzárkózás és
megújulás

2. A gyermekvállalás ösztönzése, a népesedési kihívások kezelése

A magyar ember számára fontos érték a család, amelyre alapozva megállítható a magyar népesség csökkenése, elérhető a népesedési fordulat, amelyhez a gyermekvállalást ösztönző munkarend és atipikus foglalkoztatási formák bevezetésére, a családbarát települések, intézmények és szolgáltatások, a gyermeknevelési közszolgáltatások, bölcsődék, óvodák, iskolák, napközik családbarát újjászervezésére van szükség.

A gyermekvállalás
ösztönzése,
családbarát
szolgáltatások

3. Hatékony végrehajtás, jó állam

Fejlesztéspolitikánk sikerének fontos előfeltétele, illetve eleme a hatékonyan, a korszerű elveken működő hazai közigazgatási és végrehajtási intézményrendszer. Prioritásként kezeljük a hatékony közigazgatást és közszolgáltatásokat, a vállalkozásbarát és polgárbarát állami szolgáltató környezet megteremtését.

Korszerű
közigazgatás és
közszolgáltatások

2.3.5 Területi integráció, térségi és helyi fejlesztések a helyi gazdaság bázisán

A leszakadó térségek többletforrásokkal való támogatása a jövőben is fontos területfejlesztési feladat, azonban egyre fontosabb, hogy a társadalmi-gazdasági szempontból elmaradott külső és belső perifériák, **térségek felzárkóztatása külső segítséggel, de alapvetően belső erőforrásaikra építve történhet.** A humán, társadalmi, természeti és gazdasági erőforrások feltárásával, kiaknázásával és térségben tartásával, a helyi gazdaság (helyi termékek, hungarikumok, tudatos fogyasztói szokások) dinamizálásával a klasszikus versenyképesség szempontjából hátrányban lévő térségek is relatív versenyképességre tehetnek szert és egy gazdaságilag, társadalmilag és környezetileg fenntartható pályára lépve ismét bekapcsolódhatnak az ország vérkeringésébe, megállítva az ország területi szétszakadását, a szegénység újratermelődését, fokozódását.

Leszakadó
térségek
fejlesztése
fokozottan
támaszkodjon
belső
erőforrásaikra

Csökkenteni kell az életkörülményekben és a létbiztonságban az évtizedek során kialakult nagy különbségeket a térségek és esetenként településrészek között. Közös fejlesztés- és területpolitikai felelősség a leszakadt térségek **hosszú távú, célzott programok keretében történő felzárkóztatása**, „visszacsatolása” az ország fejlett térségeihez. Ezek hiányában az ország területi, és azzal együtt járva társadalmi szétszakadása megállíthatatlan folyamattá válhat. Lehetőség szerint a helyben való foglalkoztatással, adott esetben **a mobilitás, indokolt esetben a kedvezőbb körülmények közé való elköltözés támogatásával** munkához kell juttatni a jelenleg munkanélküli embereket. Az érintett térségeket egyre kilátástalanabb helyzetbe hozó **etnikai és jövedelmi alapon kialakuló térségi szegregációs folyamatokat** meg kell állítani a társadalmi integrációval, és a békés egymás mellett élés kultúrájának erősítésével, az öngondoskodás és a jó közösségi példák, megoldások ösztönzésével.

Térségi
felzárkóztatás
célzott
programokkal

Fejlesztési tématerületek:

1. Területi integráció, területfejlesztés, városfejlesztés

Központi fejlesztési és területfejlesztési feladat a magyarországi növekvő területi különbségek megállítása gazdaság- és társadalomfejlesztési eszközökkel, a leszakadó térségek területi felzárkóztatása, a kiegyenlített térségi fejlődés feltételeinek megteremtése. Fontos a város-vidék kapcsolatok erősítése, a településszerkezeti és térségi sajátosságokhoz igazodó fejlesztések, programok megvalósítása, integrált térségi és helyi fejlesztési programok megvalósítása, a vidéki térségek fejlesztésével összhangban és szinergiában történő városhálózati- és városfejlesztés.

Területi kiegyenlítés, integrált térségi és helyi programok

2. Vidéki térségek, vidéki gazdaság és közösségek

Kiemelt fejlesztési területünket képezi vidéki térségeink, településeink sajátos vidéki értékeket megőrző, azokra építő fejlesztése, felzárkóztatása, beleértve a társadalmi, közösségi, gazdasági és infrastrukturális fejlesztéseket. Kulcsfontosságú, hogy falvaink, vidéki településeink népességmegtartó képessége erősödjék. Kiemelten fontos a vidéki térségek gazdaságának megerősítése. Az agrár- és élelmiszergazdaságon túl a vidéki térségek jövője szempontjából kulcsfontosságú a vidéki foglalkoztatást biztosító további gazdasági ágazatok fejlesztése, a gazdasági diverzifikáció, a helyi gazdaság megerősítése.

Vidéki térségek fejlesztése, gazdasági diverzifikáció

3. Budapest és térsége fejlesztése

Budapest és Pest megye EU összehasonlításban a fejlett, versenyképes régiók közé tartozik. Fontos prioritás ennek a szerepének, gazdasági teljesítményének megőrzése és az egész országra fejlesztő hatással bíró fokozása. Ennek során tekintettel kell lenni a régió belső térszerkezeti sajátosságaira, kezelve speciális térségi, települési fejlesztési igényeit.

Budapest és Pest megye makroregionális térség

4. Kárpát-medencei, Duna-menti nemzeti és európai területi együttműködés

Fejlesztéspolitikánk fontos eleme a makroregionális európai fejlesztési együttműködésekben való részvétel, az ilyen típusú nemzeti szerepvállalás fokozása. Ennek egyik fő térségét a Duna térsége képezi, másik fő területe a környező országokkal való együttműködés, kiemelten a Kárpát-medencei együttműködések kiteljesítése. Egyaránt fontosak a határon átnyúló, a határ menti, nemzetközi együttműködésben megvalósuló nemzeti, térségi és helyi fejlesztési programok.

Nemzetközi térségi együttműködések

Nemzeti fejlesztéspolitikánk fontos eleme a magyar közösségek együttműködésének, az európai magyar hálózati integrációnak, helyi és közösségi fejlesztéseiknek fejlesztéspolitikai eszközökkel, direkt uniós forrásokkal történő segítése. Mindezek nemzetközi területi együttműködéseink fontos területét is képezik, a szomszédos országokkal való gazdasági együttműködés egyik pilléréként.

Direkt uniós források az európai magyar hálózati integráció érdekében

2.4 Horizontális szempontok és alapelvek

2.4.1 Horizontális szempontok

A fejlesztési célok és prioritások teljesülésének három kiemelt, horizontális szempont érvényesítése is feltétele. A horizontális szempontok az **átfogó gazdasági környezeti és társadalmi szempontokat** jelenítik meg, amelyeket a fejlesztéspolitika, a programtervezés és a megvalósítás egészében érvényesíteni kell.

1. Befogadás – társadalmi felzárkózás, esélyegyenlőség megteremtése

A foglalkoztatás elősegítése, a mélyszegénység elleni küzdelem, a társadalmi és nemek

szerinti esélyegyenlőség megteremtése, a megkülönböztetés tilalma, a megváltozott munkaképességűek helyzetének javítása, a hátrányos helyzetű társadalmi rétegek felzárkózása, a romák integrációja, a migránsok elfogadásának és beilleszkedésének segítése, a családok helyzetének javítása, családbarát megoldások, társadalmi felelősségvállalás.

A területfejlesztési szempontból kedvezményezett, ezen belül a leghátrányosabb helyzetű kistérségek és települések fejlesztésére rendelkezésre álló forrásokat meghatározott támogatási szabályok alapján indokolt felhasználni. A területfejlesztési szempontból kedvezményezett, ezen belül a leghátrányosabb helyzetű kistérségekből benyújtott pályázatokat a pályázatok értékelése során a felzárkóztatás elősegítése érdekében indokolt előnyben részesíteni.

2. Fenntartható fejlődés – fenntartható növekedés

Az erőforrás-hatékony fejlődés érdekében pl. hulladékszegény, illetve újrahasznosításra épülő, energiahatékony technológiák fejlesztése, iparstratégia- iparpolitika a megújuló energiahordozók felhasználásának növelése. A környezet állapotának megőrzése, javítása, tudatos környezetgazdálkodás, táji és természeti értékek megőrzésének egyre nagyobb arányú előtérbe helyezése, a térségi fenntarthatóság, a fenntartható életmód és fogyasztás elősegítése a szemléletformálás eszközszerével.

3. Értékmegőrzés és intelligens növekedés

Kulturális, gazdasági, gazdálkodási, épített, települési, közösségi értékek megőrzését, megújítását biztosító megoldások. Partnerségre épülő fejlesztések, intézményi képességek javítása és hatékony közszolgáltatások megteremtése is célként jelenik meg

A három horizontális szemponton túl mind a területi, mind a szakágazati fejlesztéspolitikában kiemelt figyelmet kell fordítani a **térszerkezeti és térhasználati elvek** érvényesítésére. Ezeket az elveket részletesen a 3.1.9 fejezet mutatja be.

2.4.2 Alapelvek a források felhasználására vonatkozóan

A fejlesztéspolitika keretében igénybevett források – amelyek közpénzek – esetében az alábbi alapelveket kell érvényesíteni:

Tervezési és forrásfelhasználási alapelvek:

1. Nemzeti fejlesztési célok és prioritások érvényesítése

A fejlesztési források felhasználásának keretét jelentő programok tervezése és végrehajtása során az OFTK-ban és a releváns hazai stratégiákban rögzített célokat és prioritásokat érvényesíteni kell.

2. A közpénz felhasználása közhasznú eredményezzen

A fejlesztési források felhasználásában mind a tervezés, mind a végrehajtás szintjén, különösen a gazdaságfejlesztési támogatások esetében az elsődleges szempont, hogy a támogatásból megvalósított fejlesztés közösségi szinten jelentkező hasznokat eredményezzen, a támogatás mértékének megfelelő arányban. Közhaszon például a foglalkoztatás növelése vagy a környezeti állapot megőrzése, javítása.

3. Partnerség és közösségi részvétel

A fejlesztésekkel összefüggő tervezésben és végrehajtásban érvényesíteni kell a partnerséget, és lehetőség szerint a közösségi részvételt. A térségi és helyi programokban a közösségi részvételnek különösen teret kell adni.

Szakmai alapelvek:

4. Foglalkoztatáshoz való hozzájárulás

A fejlesztési források felhasználása során elsődleges szempont, hogy a támogatások a foglalkoztatás növelését, de legalább szinten tartását eredményezzék.

5. A természeti erőforrások mennyiségi és minőségi megőrzése, a környezet állapotának és értékeinek megőrzése, javítása

A fejlesztési források felhasználása nem eredményezheti a környezet állapotának, a stratégiai jelentőségű természeti erőforrások mennyiségének vagy minőségének romlását, azok megőrzését minden fejlesztés esetében biztosítani szükséges, a környezetvédelmi és fenntarthatósági szempontok betartásával. A gazdaságosan előállítható és kitermelhető hazai erőforrások óvó felhasználása szükséges.

6. A megtermelt értékek hasznosulása a helyi közösség javára

A fejlesztési források felhasználásával a támogatások révén előállított értékeknek a lehető legnagyobb mértékben a helyi és nemzeti közösség javára kell hasznosulnia.

2.5 A fejlesztéspolitikától elvárt eredmények

Magyarország számára az elkövetkező két évtizedben a legfontosabb fejlesztéspolitikai célkitűzés az ország és térségei gazdasági teljesítményének (GDP) és a foglalkoztatás szintjének és minőségének jelentős növelése, melyek révén az életminőség és az életkörülmények érdemi javulása érhető el. 2020 időtávtáiban a Nemzeti Reform Programban rögzített célértékek adják meg a fejlesztéspolitikától elvárt eredményeket.

A Nemzeti Reform Programban (NRP) rögzített nemzeti vállalások az EU 2020 stratégiához kapcsolódóan:

- A 20–64 évesek **foglalkoztatási rátájának** a jelenlegi 60 %-ról legalább 75%-ra növelése.
- A **kutatás-fejlesztési ráfordítások** bruttó hazai termékhez viszonyított szintjének 1,8 %-ra növelése.
- Az **üvegházhatású gázok kibocsátásának** legfeljebb 10 százalékos növekedése a 2005. évi szinthez képest; a teljes energiafelhasználáson belül a **megújuló energiaforrások részarányának** 14,6 százalékra növelése; 10 százalékos **energia megtakarítás** elérése.
- A **felsőfokú vagy annak megfelelő végzettséggel rendelkezők** arányának 30,3 százalékra növelése a 30–34 éves népességen belül; az oktatásban, képzésben nem részesülő, **legfeljebb alsó középfokú végzettséggel rendelkezők arányának** 10 százalékra csökkentése a 18–24 éves népességen belül.
- A **szegénységben vagy társadalmi kirekesztettségben élő népesség** számának csökkentése 450.000 fővel, ez 5 százalékpontos csökkentést jelent.

3 Szak- és területpolitikai fejlesztési irányok

E fejezet a Konceptió **2030-ig szóló átfogó és specifikus céljaihoz igazodva**, a 2014–2020-ra kijelölt nemzeti, fejlesztési és gazdaságfejlesztési prioritásokra tekintettel az **egyes szakpolitikák 2014–2020-ra megvalósítani kívánt fejlesztéspolitikai céljait, feladatait** foglalja össze. A szakpolitikai elképzelések az **OFTK 13 tematikus specifikus célkitűzése alá rendezve** azok megvalósítását szolgálják,

A középtávú, 2014–2020-ra vonatkozó szakpolitikai célok és fejlesztéspolitikai feladatok az egyes tárcák államtitkárságainak részanyagai alapján lettek összeállítva, összhangban az elfogadott szakpolitikai stratégiákkal. **Az e fejezetben szereplő szakpolitikai célok, feladatok összehangolása a Konceptió nemzeti szintű fejlesztési céljaival a tervezés jelen fázisában csak részlegesen történhetett meg, ez folyamatosan történik, az EU 2014–2020-as keretrendszeréhez is igazodva.**

A 2030-as célok alá rendelt 2014–2020-ra vonatkozó szakpolitikai célok és feladatok

3.1 Területpolitikai irányok és teendők

3.1.1 Térszerkezeti jövőképünk

Az ágazati fejlesztések területi összehangolása és az eltérő adottságú térségek eredményes fejlesztése egy komplex **stratégiai térszerkezeti víziót** igényel. A hazai tervezési rendszerben ezt a feladatot eddig elsősorban az OTK-ban megfogalmazott területi célok, valamint az egyes ágazatok területi orientációjának rögzítése szolgálta. Az OFTK jelen területi fejezete is ezt a funkciót látja el, sőt térszerkezeti jövőkép felvázolásával átfogóbb keretet ad ennek:

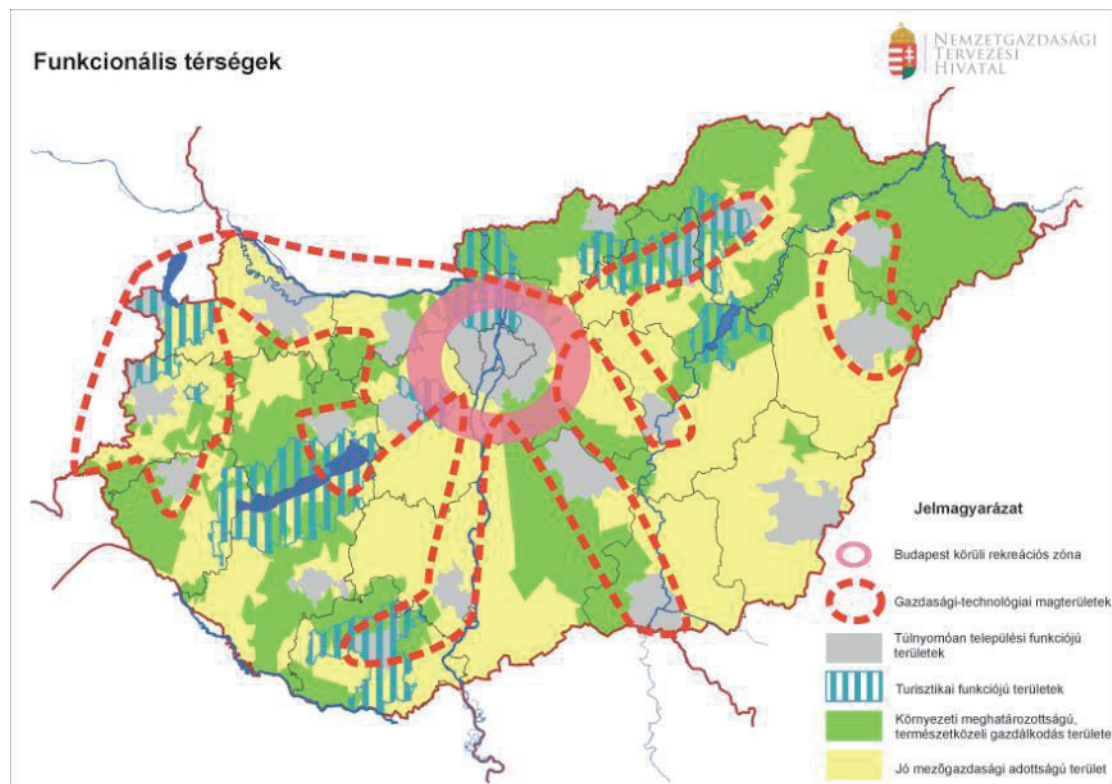
Szükséges egy több szemponton nyugvó, stratégiai térszerkezeti vízió körvonalazása

- Kijelöli az egyes sajátos tematikájú lehetőségeket hordozó és kihívásokkal küzdő **beavatkozási térségtípusokat és térszerkezeti elemeket**.
- A **városias és vidékies terek** fejlesztésének prioritásait, általános küldetését is megadja.
- Önálló szempontokat határoz meg a térszerkezet szempontjából kiemelten fontos **mobilitást, a térhasználati elveket és ágazati területi orientációt** illetően.

A térszerkezet kijelölése során a meglevő, természeti vagy ember alkotta adottságokból mint kiaknázható vagy korlátozó tényezőkből, illetve a reálisan tervezhető fejlesztésekből kell kiindulnunk. Ez, a fejlesztéspolitika szempontjából releváns ágazati szempontok területi képe az egyik pillére a megalapozott és meg is valósítható, beavatkozás-centrikus térszerkezeti vízió kialakításának. A másik pillér pedig a területpolitika saját térségi beavatkozásainak rendszere.

A térszerkezeti jövőképünket összesítve kirajzolhatók azok a **funkcionális térségek**, melyek arculatában meghatározó – vagy a jövőben szándékoltan azzá válik – egy-egy nemzeti szinten is jelentős gazdasági, társadalmi vagy környezeti feladat ellátása. Az adott térség **elsősorban e feladatellátással kapcsolódik a nemzeti szintű társadalmi és területi munkamegosztásba**. A funkciók kívánt térségi és településhálózati szintű kiosztását szemlélteti az alábbi térkép. Ezek nem kizárólagos és semmiképpen nem szabályozási jellegű térségek. A „túlnyomóan települési funkciójú területek” például csak az országos léptékben is jelentős városias és ahhoz kapcsolódó agglomerációs területeket képviselik. A természetközeli gazdálkodás sem korlátozódhat a környezeti meghatározottságú gazdálkodás tereire, de ott kiemelt fontosságú.

Funkcionális térszerkezeti vízió

34. ábra: Funkcionális térségek

3.1.2 Új területfejlesztési megközelítések

A változó globális és hazai folyamatokhoz igazodva a területfejlesztési politika szemléletének, megközelítéseinek megújítása is szükséges. A területfejlesztés központi célját képező, a gazdasági és társadalmi fejlettségben megmutatkozó területi különbségek csökkentése, kiegyenlítése mellett új szempontok érvényesítése szükséges. A hatékonyabb, a hazai sajátosságokra épülő fejlődést szolgáló térszerkezet kialakítása az alábbi fő elvekre épül.

3.1.2.1 Makroregionális térkapcsolatok feltárása

Az ország területi fejlettsége, térségeinek fejlődése szoros összefüggésben van a környező regionális folyamatokkal és kapcsolatokkal. Ezért az ediginél sokkal nagyobb hangsúlyt kívánunk fektetni a globális, európai és makroregionális kapcsolatrendszer feltárására a városok és a térségek között. Nemcsak Budapest és a határmenti térségek kapcsolódnak és kapcsolódhatnak más regionális központokhoz, terekhez, hanem valamennyi térség, település, a helyi közösségek és a nemzeti közösség szintjén is érvényesül ez a kapcsolatrendszer. Ezért önálló területi célként is megjelenik ez a terület.

3.1.2.2 Többközpontú fejlődés

A kiegyenlített területi fejlődés elérése érdekében a többközpontú, decentralizált fejlődés biztosítása szükséges. Ezt a célt szolgálja a városhálózati megközelítés, a belső és külső városgyűrűk, a fejlesztési tengelyek kijelölése.

3.1.2.3 Város-vidék együttműködés

Azon túl, hogy önálló területi célként is megjelenik, és önálló fejlesztéspolitikai

eszközöket kap a városfejlesztés és a vidékfejlesztés, általános elvként az OFTK – a Nemzeti Vidékstratégiával összhangban – a város-vidék együttműködést, a kölcsönös előnyökön nyugvó kapcsolatrendszer rögzíti. Mind az országos fejlesztéspolitikában, mind a helyi szinteken törekedni kell e szempont érvényesítésére.

3.1.2.4 Természeti erőforrásainkat védő térszerkezet

Az infrastruktúra- és gazdaságfejlesztés, a települések fejlődése, a mezőgazdaság, az ipari termelés, a szolgáltatások, a közlekedés, a tranzitforgalom jelentős mértékben használja a teret, a tájakat. Ezért olyan ajánlásokat, szempontokat is megfogalmazunk, amelyekkel orientálni kívánjuk a szakpolitikákat és az erőforrásokat használókat, hogy a fenntarthatóságra, megújuló képességre tekintettel használják az erőforrásokat, amelyek közös kincseink.

3.1.2.5 Beruházásösztönző térszerkezet

A gazdaság kiegyensúlyozott növekedéséhez, a gazdaságstratégiai irányokra építve egy új, hatékony térszerkezet kialakítására van szükség, amely a területi különbségek és adottságok figyelembevételével, vonzó befektetési és fejlesztési környezetet biztosít a gazdasági szereplők számára. Tudatosan irányítani kell a hazai és külföldi beruházásokat az adott térség valós potenciáljainak, igényeinek és kitérési lehetőségeinek felismerésével, az erre épülő tervezéssel és azt hatékonyan megvalósító térségi marketinggel, gazdaságpolitikával. Mindez a globalizálódás erősödésével egyre nehezebb, azonban nélkülözhetetlen a hatékony forrásfelhasználás, a minél több érintett számára előnyös és hosszú távon is versenyképes, a nem megújuló erőforrásokat megőrző gazdaságszerkezet és a területi különbségeket csökkentő térszerkezet megvalósításához.

A gazdasági szereplők szempontjai szerint vonzó telephelyi feltételek

A hatékonyan és fenntarthatóan működő gazdasági térszerkezet megvalósítása ugyanakkor nemcsak az országos és helyi gazdaságpolitika feladata, hanem jelentős szerepet kap benne a közlekedési, a kereskedelmi, a kulturális kapcsolatok rendszere, a térségi és helyi mobilitás helyzete is. A gazdaságilag is hatékony, sikeres és fenntartható térszerkezetet megalapozza az ország potenciális hub szerepe is, tervezésében pedig a „személyre szabott” városstratégiáknak is szerepe van.

Az ideális befektetés ösztönző térség létrehozásához elengedhetetlen:

- Olyan területek (zónák) kialakítása, illetve felismerése, melyek a gazdasági szereplők (nagy beruházók és kkv-k egyaránt) szempontjai szerint vizsgálva is vonzó telephelyi feltételeket és növekedési lehetőséget ajánlanak.
- E befektetések szempontjából különösen attraktív területeken a megfelelő infrastrukturális, szolgáltatási (pl. üzleti, logisztikai szolgáltatások) és intézményi háttér elérhetőségének biztosítása.

Az OFTK ennek megfelelően szempontokat, fejlesztési irányokat fogalmaz meg e területeken.

3.1.2.6 Periférikus térségek becsatolása az ország társadalmi-gazdaság vérkeringésébe

A periférikus területek elmaradottsága országos szinten is rendkívül jelentős visszahúzó erő, további leszakadásuk pedig egyre súlyosabb társadalmi feszültségeket gerjeszt. Szinte minden téren az ország többi részénél kedvezőtlenebb adottságaik érdemi külső beavatkozás nélkül egy lefelé vezető spirált hozott létre, amelyet fokozódó elvándorlás, elöregedés, társadalmi erodálódás, a természetes és épített környezet erősödő igénybevétele jellemez. Felzárkóztatásuk ezért elemi érdek. A perifériák felzárkóztatásának legbiztosabb módja, ha a helyi adottságaik figyelembevételével, a

A társadalmi kohézió erősítése, a térségek közösség megtartó erejének növelése.

helyi erőforrásaik felhasználásával idővel önállóan is fejlődőképes, és tovagyűrűző gazdasági fejlődés indítható el a periféria legversenyképesebb körzeteiben, településein. A fejlődés gócpontjaiként szolgáló térségi központok megerősítése a leghatékonyabb és leggyorsabb lehetőség ennek eléréséhez. A foglalkoztatási problémák kezelése a legfontosabb kulcstényezők egyike. Az életminőséget javító, és nagy területen szétszórt, főleg infrastrukturális fejlesztések önmagukban elégtelenek és hatástalanok is, ha nem indukálnak gazdasági előrelépést is. A hatékony mobilitás, és a tágabb értelemben vett (közlekedési és információs) elérhetőség javítása azonban nem hanyagolható el.

Alapvető cél, hogy ezek a térségek és településrészek egyedi stratégiák szerint, külső erőforrások bevonásával (pl. fejlesztési többletforrások, befektetés-ösztönzés) és a belső erőforrások feltárásával (munkaerő, eladható termelési tradíciók, természeti erőforrások), lehetőleg közösségi részvétellel és erőteljes állami jelenlét mellett zárkózzanak fel, újuljanak meg. A perifériák támogatásának hatékonyabbá tétele a források koncentrációját teszi szükségessé, ezért a legnagyobb problémákkal küzdő térségeknek, a valódi szükségleteiket szolgáló célokra kell elsősorban a támogatásokat adni. Az országos tehetségszolgálat programnak különösen nagy szerepe lehet a leszakadó térségek felzárkóztatásában.

3.1.2.7 Autonóm térségek

Egy térség gazdasági fejlődése, fejlesztése belső és külső erőforrásokon egyaránt alapulhat. Az elmúlt évek gazdaság- és területfejlesztési gyakorlatában az utóbbi dominált, annak ellenére, hogy bizonyos térségekben erősen korlátozott az alkalmazhatósága (pl. külső, belső perifériák). Ezekben a térségekben a helyi erőforrásokon alapuló fejlődésnek kell nagyobb teret biztosítani, de ez nem jelenti a külső erőforrások bevonásának elvetését. A két módszer optimális ötvözte révén léphetnek a térségek egy gazdaságilag, társadalmilag és környezetileg is fenntartható fejlődési pályára. Az autonóm térségek a belső erőforrásokat feltáró, annak hasznosítására törekvő működési modellt és fejlődési pályát valósítanak meg.

Az importkiváltás
nemzeti
célkitűzése a
térségekben is
értelmezendő.

A helyben, helyiek által kiaknázott és felhasznált erőforrások a térséget és az ott élőket gyarapítják:

- a belső helyi erőforrások feltérképezésével és kiaknázásával, a térség/település gazdasági erőforrásainak dinamizálásával,
- a helyi közösségi javak közösségi hasznosításával, a jövedelmek egyenletes elosztásával, azaz arányaiban jelentős helyi munkahelyek teremtésével,
- a helyi közösség mozgósításával, a helyi identitás erősítésével,
- a helyi erőforrások hosszútávon is fenntartható használatának kialakításával,
- a város-vidék kapcsolat megújításával, az alkalmazkodóképesség növelésén keresztül,
- a helyi gazdasági szereplők összekapcsolásával, helyi piacok kialakításával, a jövedelmek áramlásának minél hosszabb ideig a térségen belül való tartásával.

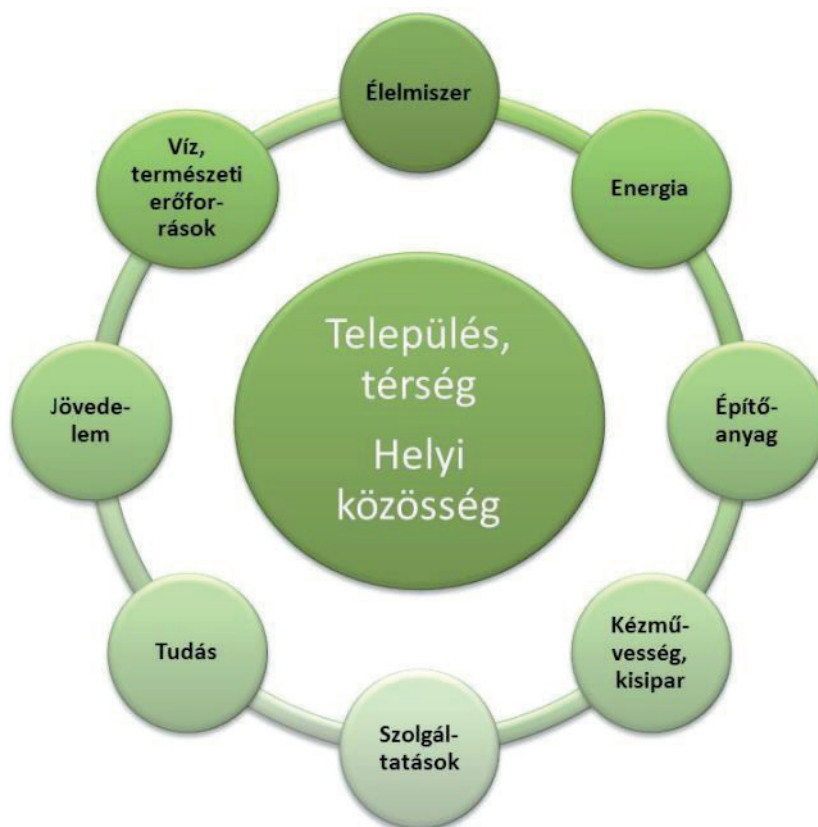
Az erőforrások megtestesülhetnek:

- humán erőforrásban (munkaerő, ismeretanyag, tettekkészség, összefogás);
- társadalmi erőforrásokban (társadalmi szereplők együttműködése a gazdaság szereplőivel, hagyományörzés);
- természeti és gazdasági erőforrásokban (tisztá környezet, környezetbarát energia- és élelmiszertermelés, helyi építőanyag).

Ezek helyi kiaknázásával és helyben tartásával azok a térségek is relatív versenyképességre tehetnek szert, amelyek a klasszikus versenyképesség szempontjából hátrányban vannak. Ily módon hozzájárulhatnak a nagyobb térségük és

az ország versenyképességének növeléséhez is. Másrészt e fejlődési modell ellenálló-képességet, stabilitást biztosít a globális gazdaság negatív jelenségeivel, hatásaival szemben.

A helyi gazdaságfejlesztés által elérhető előnyök megvalósítását számos eszköz szolgálhatja. Az alkalmazott eszközök több szinten képesek figyelemreméltó változásokat generálni, nem csak a helyi gazdaság, de a helyi társadalom életének egyéb szinterein is. A termelők térségi összefogása, az önkormányzatok helyi gazdasági szerepvállalása, a világhálón is szerveződő helyi piacok, az egymást segítő közösségek, és sok egyéb kezdeményezés jelzi, hogy megkezdődött a helyi gazdaságfejlesztési szemlélet terjedése.

35. ábra: Az autonóm térség/település modellje

3.1.2.8 Új középszint: új megyei szerepek

Az önkormányzati és területfejlesztési rendszerünk legutóbbi átalakításával **a területi középszint új főszereplőivé a megyék váltak**. A megyék egyik legfontosabb feladata a területfejlesztés lett, és a megyéken kívül tulajdonképpen nincs is más szereplő a középszinten (kivétel a Balaton kiemelt térsége).

A megye, mint új területi főszereplő

A megyék képviselik hazánkban a **térségi szerveződések hagyományos egységeit**. A helyi szint feletti területi szinteken kimutatható identitásmintázat – mely ugyan hazánkban tradicionálisan nem túl erős – egyértelműen hozzájuk kötődik. A megyék a valós térszerveződésekhez is közel állnak: a megyeszékhelyek, illetve a megyei jogú városok (ahol egy megyében több megyei jogú város is van) vonzáskörzetei és tágabb gazdasági, közigazgatási és közszolgáltatási kapcsolatai jól lefedik a megyéket. A nagyobb térségek lefedésére és az európai tervezési/statisztikai rendszerhez igazodás érdekében a megyék felett álló régiók rendszere is kialakításra került. A 19 megye 7 statisztikai régiót, NUTS 2-es szintet alkot, melyek választott irányító testület hiányában nélkülözik a megyék politikai legitimitását.

A megye a természetes térszerveződés terepe

Meg kell jegyezni, hogy vannak klasszikus, a megyehatárokon átlépő kis- és nagyvárosi vonzáskörzetek is, illetve olyan kisvárosi várostérségek, melyeket sokkal több szál fűz a szomszédos megye nagyvárosához, mint a megyeszékhelyhez. Mindez arra utal, hogy **a megyei tervezést és fejlesztést is csak erős területi szemléletben, egymással együttműködő megyékkel lehet ellátni.** (Például a Jászság, mely inkább Budapesthez, mint Szolnokhoz, Balassagyarmat térsége inkább Budapesthez, mint Salgótarjánhoz; Pápa térsége inkább Győrhöz, mint Veszprémhez kötődik, Várpalota kapcsolatai Székesfehérvár felé legalább olyan élénkebb, mint Veszprém felé. Kiemelhető a Balaton körüli városok helyzete, melyeket – az egymás közötti kapcsolataikból, valamint hasonló lehetőségeikből és problémáikból adódóan – több szál köti össze egymással, mint saját megyeszékhelyeikkel.) A várostérségek kialakulásában szintén fontos tényező a térség települései és egyéb szereplői közötti együttműködési készség. Ezt a hasonló lehetőségek és kihívások, de a történelmi kapcsolatok, a hagyományok, a közös kulturális örökség is nagymértékben elősegítik. Ki kell emelni a helyi identitás, a kulturális értékek szerepét is, mely egy várostérség fejlődésének legfontosabb erőforrása lehet, mert a helyi szereplőket a térség érdekében való és együttes cselekvésre ösztönzi.

Megyei tervezést és fejlesztést sem lehet területi szemlélet nélkül végezni

A megyei területfejlesztési szerepköröknek **két fontos iránya lehet a jövőben.** E funkciók ellátásában a megyei önkormányzat szakmai segítséget kaphat a magasabb szintű területi és kormányzati hivataloktól és ügynökségektől.

A megye koordinálja a helyi szintet, de maga is fejleszt

- A megyék egyrészt tervezhetnek és végrehajthatnak fejlesztéseket központilag kialakított – a kormányzati és a helyi szinttel összefüggésben meghatározott – **megyei fejlesztési tárgykörökben.** A tárgykört úgy kell kialakítani, hogy a megyék komplex, sokszínű tematikát integráló fejlesztéseket valósíthassanak meg a gazdaság-, közlekedés- és közszolgáltatás-fejlesztések terén. Ezekben a megyék előre ismert forrásnagyságra központilag koordinált módon, de önállóan terveznek és a terveiket saját felelősségben, kormányzati ellenőrzés mellett valósítják meg.
- Másrészt **a megyéknek kell koordinálni a helyi szintű fejlesztéseket:** azok lehatárolását, összehangolását, nyomon követését és értékelését. Ez természetesen jelentheti megyehatáron átnyúló helyi szerveződések (pl. várostérségek) közös kezelését is. A sikeres fejlesztésekhez a megye koordinációs támogatása mellett aktív helyi/térségi fejlesztési partnerségek működtetésére van szükség (non-profit, kormányzati, önkormányzati, for-profit szereplőkkel).

3.1.2.9 Város és vonzáskörzete, mint funkcionális alapegység

Funkcionális térségek – hiányzó láncszem a fejlesztéspolitikában

Magyarország területi alapú fejlesztéseinek eddigi nehézségei sok esetben abból fakadtak, hogy a fejlesztések nem a valós térszerveződések folyamataiba avatkoztak be. Az eddigi gyakorlat döntően a valós térkapcsolatokat gyakran kevésbé tükröző, közigazgatási határok mentén szerveződő területi egységek fejlesztésére irányult, amelyeket nem jellemzett a települések közötti együttműködés, a kölcsönös előnyök és kompromisszumok feltárása, a városok térségük iránti felelősségvállalása.

Valós térszerveződések követő fejlesztési beavatkozásokra van szükség

Ha javítani akarjuk a területi alapú fejlesztési beavatkozásaink hatékonyságát, akkor e téren gyökeres fordulat kell. **A valós térszerveződések követő beavatkozási alapegységeket és területi középszintet kell kijelölni a fejlesztések számára.**

A helyi szint alapegységei: a város-vidék együttműködést érvényesítő várostérségek

A városok vonzáskörzetét több funkció térbeli szerveződése jelöli ki. Egyrészt a **foglalkoztatás**, a munkaerő-piac, ugyanis általában a város kínál több munkahelyet a környékbeli településeken élők számára, melyeket napi ingázással érhetnek el. A városi **szolgáltatásokat** (közszolgáltatások, közigazgatási szolgáltatások és egyes rendszeres

Város és vonzáskörzet: egymás számára kölcsönösen szolgáltató

lakossági ellátást szolgáló üzleti szolgáltatások) a környékbeli településekről igénybevevők lakóhelye is kijelöli a vonzáskörzet határát. Adott esetben a városi vonzáskörzetet azok a városkörnyéki települések is kijelölik, melyek termékeiket a **város piacán** értékesítik, illetve különböző keresleti igényeiket ott elégítik ki.

A városok és vonzáskörzetük egysége nem csak a város felől közelíthető meg. **Város és környéke**, a környező **vidéki térségek kölcsönösen szolgáltatnak egymás számára**. Jó esetben a város környéke kínál elsődleges helyszínt a **városban élők rekreációjára**, az általuk fogyasztott **élelmiszer**, vagy sok esetben akár iparcikkek előállítására.

A várostérségek kialakulásában szintén fontos tényező a térség települései és egyéb szereplői közötti **együttműködési készség**. Ezt a hasonló lehetőségek és kihívások, de a történelmi kapcsolatok, a hagyományok is nagymértékben elősegítik. Ki kell emelni a **helyi identitás** szerepét is, mely egy várostérség fejlődésének legfontosabb erőforrása lehet, mert a helyi szereplőket a térség érdekében való és együttes cselekvésre ösztönzi.

A helyi identitás is fontos tényező

A területi fejlesztések alapegységei **a városok és a vidéki térségek együttműködésére épülő**, a várost és vonzáskörzetét magában foglaló **várostérségek lesznek** (szakmai kifejezéssel funkcionális várostérség – **FVT**). Lehatárolásuk alapulhat a különböző funkciók vonzáskörzeteit kimutató területi elemzésekre, de ugyanígy a térségi együttműködés hagyományokra és a térségi identitásminták eloszlására is. Mindez azt jelenti, hogy **egyrészt központi szinten is meg kell határozni a szerveződések kereteit**, szabályait és intézményeit. Másrészt a területi középszint, a **megye koordinációja** is sokat segíthet a szerveződésében és a működés nyomon követésében. A kialakításban magának a **helyi szintnek is mozgásteret kell biztosítani**, hogy valóban jól működő fejlesztési térségek jöjjenek létre.

Központi keretek, megyei koordináció, helyi mozgáster

Az eddigi lehatárolások (pl. kistérségek) arra utalnak, hogy hazánkban a jelenlegi kistérségi léptéknek megfelelő várostérségek kialakítása indokolt. A fejlesztési egységeknek viszont nem kell a jelenlegi kistérségi határok szerint szerveződniük. Az egyes várostérségek a helyi viszonyok alapján jelentősen eltérhetnek egymástól (pl. a kisvárosok és a nagyvárosok körüli várostérségek közötti különbségek). A kistérségi rendszer ennek megfelelően átalakul, statisztikai funkciója azonban megmarad.

A várostérségek fejlesztésének szempontjai:

- Teret kell nyerniük **a várostérségi települések által közösen kialakított és megvalósított fejlesztéseknek**, és csökkennie kell a települési szinten kiosztott és a pályázati úton elérhető fejlesztési közpénzek jelentőségének. A fejlesztések a térség egészének javát szolgálják, az erőforrások települések közötti funkcionális és harmonikus elosztásával. Mindez dedikált forráskereteken, térségi együttműködésben kialakított helyi-térségi projektsomagok vagy programok formájában nyilvánulhat meg, különösen az uniós fejlesztési források felhasználásakor.
- Természetesen a nagyobb városainkban – különösen a húszezer fő feletti városainkban – külön erőforrásokat kell fordítani a **városi központok fejlesztését szolgáló sajátos akciókra** is (ld. városfejlesztési prioritások). Ugyanakkor kialakítandók a **vidéki települések sajátosságainak megfelelő fejlesztések** is, és a kettőnek szinergiában kell lennie egymással.
- A várostérségek fejlesztéseit **központilag orientálni** kell, **összhangban a kormányzati és megyei szintű fejlesztésekkel**. Fontos, hogy e tárgykör sokszínű legyen, lehetőséget adva a komplex és integrált megközelítések alkalmazására, kiterjedve a települési infrastruktúrára, a közösségi és közúti közlekedésre, a gazdaságra és helyi gazdaságra, a foglalkoztatásra, a közszolgáltatásra, a társadalmi felzárkózásra, a tudatformálásra vagy akár a képzésekre.

Tervezés és fejlesztés települési együttműködésre és programra épül

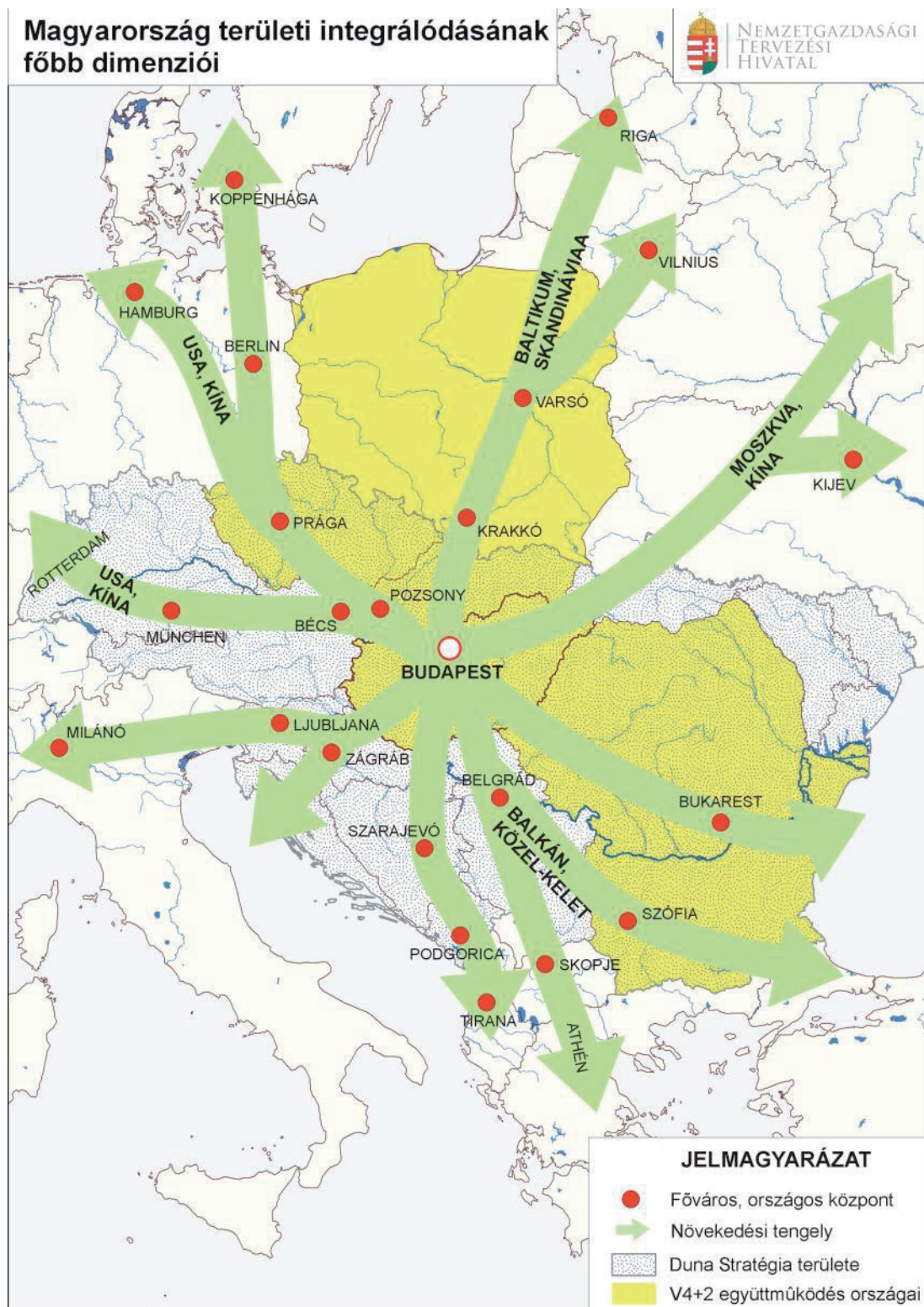
A városokra és falvakra szabott fejlesztéseknek is teret kell engedni

Sokszínű fejlesztések, központilag kijelölt rendszerszerű tárgykörben

- Minden területi alapú tematikus fejlesztés esetében törekedni kell arra, hogy a beavatkozás terei itt is egy vagy több várostérségből épüljenek fel (pl. a területpolitika vagy egyes ágazati politikák kiemelt térségei). Így válhat a fejlesztések területi „építőelemévé” e valós helyi szintű térszerveződés.
- **Együtt-tervezés:** nem csak a közpénzekből megvalósuló térségi fejlesztésekben, de a **települések gazdálkodásában és tervezésében** (ld. terület-településrendezési és településfejlesztési tervezés, helyi adópolitika) is a térségi, a várost és vonzáskörzetét szerves egységben kezelő szemléletet és gyakorlatot kell alkalmazni.
- Törekedni kell a **természeti környezet értékeinek megőrzésére**, a belső városi zöldfelületek és a várost övező ökológiailag értékes területek közti kapcsolatok erősítésére.

Együtt-tervezés

3.1.3 Az ország makroregionális szerepének erősítése

36. ábra: Magyarország területi integrálódásának főbb dimenziói

3.1.3.1 Találkozási, csomóponti szerep erősítése

Magyarország fejlődésének egyik fontos hajtóereje földrajzi helyzetének kihasználása, a csomóponti szerep megszerzése és az általa generált gazdasági fejlődés. Központi helyzeténél fogva hazánk összekötő kapocs a kontinens északi és déli, keleti és nyugati része között, transzkontinentális léptékben pedig az ázsiai kapcsolatok kapuja lehet az áruforgalom szempontjából megkerülhetetlen közvetítő térségek felé.

Fejlesztéspolitikai feladatok:

- Nyitás kelet felé: kelet-nyugati közlekedési és kereskedelmi csomóponti szerep, légi elosztó központ.
- A Kárpát-medencei hálózatok erősítése és a határon átnyúló városi együttműködések támogatása.
- Magyarország híd-szerepének érvényesítése, regionális közlekedési és kereskedelmi csomópontok megalapozása, fejlett közlekedési infrastruktúra, logisztikai és szolgáltató hálózatok csomópontjainak kialakítása a környezeti szempontok legteljesebb figyelembevételével.
- Kommunikációs és informatikai hálózatok fejlesztésével a virtuális hálózatok csomóponti szerepének megalapozása.

Nyitás kelet felé és csomóponti szerep erősítése

3.1.3.2 A Duna-térség fenntartható fejlesztése

A Duna térség magában foglalja a **Duna teljes hazai szakaszát, a Duna hazai vízgyűjtő területére eső térségeket, a Duna menti tájakat**. A térség fejlesztésének főképp turisztikai, vízgazdálkodási, természetvédelmi, illetve közlekedési relevanciája egyértelmű. A térség fejlesztése európai jelentőségű, átfogó gazdaságfejlesztési hatással járhat, például a Duna hajózhatóságának kérdésében. A Duna térség fejlesztésének kapcsolódása a kilenc EU tagállam és az öt nem EU tagállam által jegyzett Duna Régió Stratégiához vitathatatlan, tehát a makroregionális, határon átnyúló vonatkozása is jelentős.

A Duna összeköt és lehetőségeket is kínál

Fejlesztéspolitikai feladatok:

- A magyarországi Duna-térség fenntartható fejlesztése, természeti területeinek, tájainak és kulturális értékeinek védelme, megőrzése.
- Az itt élők életminőségének javítása, infrastrukturális feltételeik javítása, boldogulásuk elősegítése.
- A régió gazdaságának és versenyképességének, illetve az ott élők jólétének fenntartható módon történő növelése, valamint egy virágzó, fejlődő és vonzó térség létrehozása.
- Az Európai Unió Duna Makro-regionális Stratégiájának megvalósítása, kiemelten a magyarországi „Duna minősítéssel” (EUDRS minősítési rendszer) rendelkező projekteken keresztül.

A Közép-Európát összekötő folyó lehetőségeinek kihasználása és megőrzése

3.1.3.3 Visegrádi együttműködés térségi szerepkörének erősítése

A Cseh Köztársaság, Magyarország, Lengyelország és Szlovákia együttműködésének célja a makrorégió stabilitásának, pozíciójának erősítése a közép-európai térségben, a közös történelmi múltra és kulturális hagyományokra építve. Az együttműködés gerincét a legmagasabb szintű politikai csúcstalálkozók, a nem-kormányzati szervezetek közös tevékenysége, a kulturális intézmények és számos más hálózat kölcsönös

A visegrádi együttműködés

együttműködése adja. Különösen a kultúra, a környezetvédelem, a belső biztonság, a védelem, a tudomány és az oktatás területére fókuszál az együttműködés, emellett közös törekvések vannak a turizmus, az energiaszektor vagy az információs technológia területén is. Csehország, Lengyelország, Magyarország és Szlovákia turisztikai együttműködésének fő célja, hogy összehangolt munkával és a rendelkezésre álló források egyesítésével közösen népszerűsítsék a közép-európai régió turisztikai kínálatát mind szélesebb körben, elsősorban a tengerentúli célpiacokon. A visegrádi együttműködés az utóbbi években kiterjedt a tagországok kohéziós politikai, területfejlesztési és rendezési tevékenységének összehangolására is, melynek keretében a visegrádi országok, valamint Románia és Bulgária területére közös területpolitikai dokumentumok készültek és készülnek.

Fejlesztéspolitikai feladatok:

- A területi kohézió erősítése a V4 országokban (policentrikus, kiegyensúlyozott területi fejlődés), közös tervezési-fejlesztési célok és cselekvések (kitekintéssel a Romániával és Bulgáriával kiegészülő V4+2 körre, valamint Szlovéniára és Horvátországra is).
- A határon átnyúló együttműködések támogatása a V4 országokban.
- Hozzájárulás a V4 országok közös álláspontjának megteremtéséhez az EU területi és fejlesztési szempontból érzékeny közös politikáiban.

Együttműködés a közép-európai régió stabilitásának, pozíciójának erősítése érdekében

3.1.3.4 Kárpát-medencei területi együttműködés, határon túli magyarlakta térségekkel való kapcsolatok erősítése

A **Kárpát-medence** olyan természetes ökológiai egység Európa közepében, amelynek tájait számos kulturális és történelmi kapcsolat is egybefűzi, és amely a politikai, piaci és közlekedési gátak leomlása után egy Kárpát-medencei együttműködési térség keretében is fejlődhet. Ezek az együttműködések megteremthetik a Kárpát-medencén belüli, országhatárokon átvívelő régiók, vonzáskörzetek újraéledését, lehetővé teszik az adott területek, települések gyorsabb ütemű felemelkedését. Mindezen erőfeszítések terén Magyarországnak kiemelkedő szerepet kell vállalnia, összhangban az EU határmenti és transznacionális, valamint szomszédsági politikájával összhangban. A magyar gazdaság Kárpát-medencei térszervező szerepének alapja lehet az ország centrális elhelyezkedése, a térség gazdasági életében meghatározó Budapest, valamint néhány vidéki nagyváros, növekedési csomópont (hub) szerepe. Ugyanígy fontos a szomszédos országok megerősödő fővárosi és más nagyvárosi térségeinek Magyarország területére kiterjedő növekedés-ösztönző hatása is. Mindez jelentős felzárkóztatási forrás lehet Magyarország és a térség más államai számára, hasonlóan más európai határokon átnyúló gazdasági integrációkhoz. A Kárpát-medence olyan természetes földrajzi, ökológiai és gazdasági egység, amely predesztinálja a szoros együttműködést.

A Kárpát-medence integrációjában a központi szerepünk van

A Kárpát-medencei térségben különös jelentőséggel bír a határon túli magyar közösségek közötti együttműködés javítása, kihasználva a határon túl élő nemzetrészek híd szerepét a többségi társadalom és Magyarország között. Különösen jelentős lehetőség a határon túli magyarság településterületei felé irányuló gazdasági együttműködések elmélyítése. Ebben az anyaországgal közvetlen kapcsolatban álló, tömbben élő magyarság szerepe (pl. Csallóköz, Vajdaság) hangsúlyos. Kiemelten jelentős Székelyföld szerepe kiváló gazdasági és kulturális kapcsolatai és a fejlődési potenciálja miatt. A határon túl (nem csak a szomszédos országokban) élő magyar közösségeknek a hazai és a szomszédos országok (és a befogadó országok) stratégiáival harmonizáló gazdaságfejlesztési stratégiára van szükségük, amelyek egyszerre szolgálják a határon túli közösség, az anyaország és a partner nemzetállamok gazdasági gyarapodását. A határon túli magyarlakta térségekkel való kapcsolatok erősítése ugyanakkor nemzeti kulturális

Építeni kell a határon túli magyarság kapcsolatrendszerére

vonatkozásban is jelentős.

Fejlesztéspolitikai feladatok:

- A határon túli magyar közösségek helyi gazdaságfejlesztési programjai tervezésének és megvalósításának ösztönzése, segítése.
- Összmagyar gazdasági együttműködések kialakítása, erősítése.
- Kárpát-medencei vidékfejlesztési, agrár- és élelmiszergazdasági területen megvalósuló együttműködések kialakítása, megvalósítása, a gazdasági integráció erősítése, a vállalkozói együttműködések ösztönzése.
- A helyi fejlesztési közösségek közötti együttműködések ösztönzése.
- A szomszédos országokkal való partneri viszony kölcsönös előnyök elvén alapuló elmélyítése, hozzájárulás egyes közpolitikák közös európai szintű képviseletéhez a szomszédos országokkal, illetve a határon túli magyarsággal.
- A Kárpát-medencei együttműködést segítő térszerkezeti tengelyek és térségek fejlesztése.
- Törekedni kell a közlekedési infrastruktúra Kárpát-medencei szintű összehangolt fejlesztésére.
- Az oktatási, egészségügyi, civil kapcsolatok, valamint a humán-infrastruktúra (különösen, de nem kizárólagosan a határ menti térségekben) összehangolt fejlesztése, a kulturális, közösségi együttműködések támogatása.
- Nagyvárosok közötti nagytérségi integráció megvalósítása, a határon átnyúló agglomerációk közös kezelésének támogatása.
- Természetvédelmi, környezetvédelmi, vízügyi és katasztrófavédelmi együttműködések fokozása, törekvés az egységes vízgazdálkodás megvalósítására.

Gazdasági együttműködések fokozása a határon túli magyarsággal

3.1.3.5 Regionális fejlesztéspolitikai szempontok

Székelyföld, mint a legnagyobb, összefüggő településterületű és legmagasabb egy tömbben élő népességszámot és magyar népességarányt (megyei szinten) elérő térség valós gazdaságföldrajzi egységet is képez. Székelyföld vidéke egyértelmű potenciális erőforrásokkal és elismert kulturális tőkével (hagyományok, román nyelv ismerete) rendelkezik számos gazdasági ágban jelentősek a lehetőségei (pl. turizmus, erdőgazdálkodás, élelmiszeripar, fenntartható ipari kapacitások, kereskedelem). Kompakt gazdasági egységként, **nagyon jó lehetőségei vannak egy helyi-térségi gazdasági rendszer kiépítésére, erős belső piacokkal, termelői-értékesítési láncokkal.** A versenyképes fejlődéshez azonban a térség elérhetőségét romániai és nemzetközi kapcsolatait elősegítő infrastrukturális beruházásokra is nagy szükség van. A sikeres gazdasági fejlődésének további feltétele, hogy érdekeit megfogalmazni és érvényesíteni képes közössége és e közösségnek határozott céljai legyenek.

Székelyföld a legjelentősebb külhoni magyar összefüggő térség gazdaságfejlesztési értelemben is

A térség gazdasági és közösségi megerősödése fokozza a térség autonómiáját, és sokat tehet a szomszédos térségek és egész Románia gazdasági fejlődéséért. A Székelyföld fejlődése emellett a Magyarország és Románia közötti gazdasági kapcsolatokat is fokozhatja, mely kölcsönös – így országunk gazdasága számára is kedvező – előnyökkel jár, hiszen segíti a két ország vállalkozásainak együttműködését és a szomszédos piacokra való belépését. E folyamatoknak pedig fontos hozadéka a nemzetiségek békés együttélésének és együttműködésének szolgálata. Ezért a hazai fejlesztési kezdeményezések szempontjából a Székelyföld szilárd gazdasági alapjainak megerősítéséhez való hozzájárulás egyrészt a térség híd szerepének megerősödését célozza (Kárpát-medencei összmagyar és magyar-román gazdasági és kulturális relációkban), másrészt a közösségi identitás kibontakozását, egyúttal a nemzeten belüli és nemzetek közötti kulturális kapcsolatok felvirágoztatását. Székelyföldhöz közvetlenül, illetve közvetlen területi átfedés nélkül csatlakoznak Csángóföld magyarlakta településtérségei,

melyek gazdaságilag kisebb mértékben, de kulturálisan annál inkább fontos kiegészítő jellegű térbeli értelmezési keretet adnak a fejlesztésekhez.

A Kárpát-medence valamennyi térségében és tájegységében törekedni kell olyan térségi és helyi fejlesztési programok elindítására és megvalósítására, amelyek a magyar népesség fennmaradását, gyarapodását eredményezik, a tömbmagyarság által lakott térségekben és szórványtérségekben egyaránt.

3.1.3.6 A kulturális és gazdasági kapcsolatok továbbépítése a diaszpórában élő magyar közösségekkel

A Kárpát-medencén kívüli, **diaszpórában élő magyarság** szerepe felértékelődött a nemzetstratégiában. Magyarország és a Kárpát-medencei magyar közösség hangsúlyozottan számít a diaszpórában élő magyar közösségekre, a befogadó államban felhalmozott szellemi potenciáljukra és kulturális örökségükre a világ magyarsága megbecsültségének és versenyképességének együttes megerősítéséért. A szórványban élő magyar közösségek és a Kárpát-medencei magyarság közötti kulturális kapcsolatok továbbfejlesztése mellett a jövőben nagyobb hangsúlyt kell fektetni a gazdasági kapcsolatok megerősítésére, szélesítésére is.

Hangsúlyosabban számítunk a diaszpórában élő magyar közösségekre

Fejlesztéspolitikai feladatok:

- A 2013 júliusában elindított Julianus-program megvalósítása, amely a világon bárhol fellelhető magyar tárgyi örökség összegyűjtése és rendszerezése révén mutatja be a magyarság értékteremtő képességét, hozzájárulva a diaszpórában élő magyar közösségek magyarságtudatának megerősödéséhez.
- A 2013. januárban elindított Kőrösi Csoma Sándor Program folytatása szükséges, melynek keretében ösztöndíjas fiatalok utaznak ki magyar diaszpóra közösségekhez azzal a céllal, hogy segítsenek az ott élőknek magyar identitásuk, magyar kulturális ismereteik, és a magyar nyelv megtartásában és elmélyítésében, illetve hogy naprakész és korrekt információval szolgáljanak számukra Magyarországról.
- A diaszpórában élő fiatalok identitásának erősítése azáltal, hogy felmenőik származási országával kapcsolatba lépve családjuk múltját, illetve saját identitásukat jobban megértsék.
- A tengeren túli országokban élő magyarok hídszerepének fokozása (fokozottabb kiaknázása) az ország külgazdasági stratégiájában megcélzott új piacokon való sikeres megjelenésben, illetve a Magyarországról és a magyarságról alkotott hiteles és tárgyilagos megítélés kialakításába.
- A diaszpóra számára kiemelten fontos információáramlás erősítése, egységesítése.

A diaszpórában élő fiatalok identitásának erősítése kiemelt célkitűzés

3.1.3.7 Nemzetiségek által lakott térségeink fejlesztése

A hazai nemzetiségek hagyományos településterülete határozott területi koncentrációkat mutat. A nemzetiségeink által magas arányban lakott térségeink nyelvi, nyelvjárási és kulturális értékeinek, és identitásának megőrzése, valamint ezzel összefüggésben a gazdasági, társadalmi fejlődésük támogatása a területpolitikának is feladata. Nemzetiségeink a határon túl élő magyarsághoz hasonló híd szerepet tölthetnek be anyaországuk és más országokban élő kisebbségi csoportjaik felé. A szomszédos és távolabbi nemzetekkel való harmonikus kapcsolatrendszer egyik igen fontos pillére a hazánkban élő nemzetiségek helyzete. A határozott nemzetiségi karakterrel bíró területek kulturális, társadalmi és gazdasági fejlődésének támogatása a nyitott és toleráns magyar társadalom megvalósulását, és egyúttal a hazai területi fejlődést is szolgálja. A

A nemzetiségek is erős és fejlődőképes kapcsolat-rendszert jelentenek

nemzetiségi identitástudat ismét tér- és csoportképző erővé válhat azokban a tájegységi törekvésekben, ahol a nemzetiségeknek még szerepe van, vagy ahol történelmileg szerepe volt. E térségek hazai és nemzetközi kapcsolatai egyrészt a társadalmi és személyes dimenziókban, másrészt intézményesült kulturális kooperációkban ölthetnek testet. Legalább ennyire fontos azonban, hogy ezek a térségi kapcsolatok gazdasági téren is jelentkezhettek, például anyaországi gazdasági együttműködésekben, befektetésekben ölthetnek testet.

Fejlesztéspolitikai feladatok:

- A kulturális identitás, a kulturális és épített örökség megőrzése, fejlesztése, kreatív hasznosítása.
- A regionális-lokális önfejlődést lehetővé tevő mechanizmusok erősítése.
- Az anyaországgal való gazdasági-befektetési kapcsolatok (hídszerep, mely gyakran határmenti dimenziókban is jelentkezhetsen), továbbá a térségi és települési szintű együttműködések.
- A közösségek helyi fejlesztési programjainak ösztönzése. Cél, hogy a hazai nemzetiségi belső peremtérségek a nemzeti kulturális és gazdasági fejlődés karakteres, esetenként meghatározó térségeivé váljanak, valamint megélhetést és hosszú távú életesélyeket nyújtsanak.

Nemzetiségek mint a kulturális és gazdasági fejlődés lényeges tényezői

3.1.3.8 Határmenti és határon átnyúló fejlesztések

A határtérségek speciális elhelyezkedése, két fontos egyedi szempont érvényesítését teszi szükségessé a fejlesztések tervezésekor. A határok és a határmenti együttműködések egyrészt **lehetőséget biztosítanak** a szomszédos országok gazdasági, infrastrukturális rendszereihez való kapcsolódásra, a határon belüli és túli lakosság közötti kapcsolatok ápolására. Ezekkel a lehetőségeket kihasználva, a határon átnyúló hatás maximalizálásával erősíthető Magyarország makroregionális csomóponti szerepe.

Határon átnyúló hatás kihasználása

Az országhatár közelsége ugyanakkor, a lehetőségek mellett, hátrányt is jelent. A határtérségekre, az ország központi területeihez, hálózataikhoz képest peremhelyzetből adódóan történelmileg jellemző bizonyos fokú lemaradás, marginalizálódás. E hatások kompenzálása, azaz a határtérségek **közvetlen, kiemelt, felzárkóztató fejlesztése** is a határmenti fejlesztések fontos célja.

Peremhelyzet ellensúlyozása

A határon átnyúló fejlesztések fő céljai

A határszakaszok helyzetének áttekintése után kirajzolódnak az egyes térségekre vonatkozó legjellemzőbb fejlesztési igények, irányok. A lehetséges határmenti és határon átnyúló fejlesztési célok három témakörbe csoportosíthatók: a gazdasági kapcsolatok fejlesztése, a hálózatok összekapcsolása, az intézményi együttműködés és kapacitások bővítése.

Gazdasági együttműködés

A határon átnyúló kapcsolatok lehetőségeinek kihasználása és a peremrégiók felzárkóztató fejlesztése párhuzamosan valósul meg minden gazdaságfejlesztési, növekedési célú intézkedéssel. A termelés, gazdálkodás, kereskedelem beszállítói és fogyasztói köre is hatékonyan növelhető és racionalizálható a két piac összekapcsolásával. Ehhez a határok mindkét oldalán együttes erőfeszítésekre van szükség a kkv szektor gyenge pontjainak megerősítése, a vállalkozói kapcsolatok tevékeny fejlesztése, a versenyképes üzleti infrastruktúra-hálózat kialakítása, az üzleti információk hozzáférhetőségének fejlesztése, valamint a határon átnyúló turisztikai

Gazdasági növekedés

Határon átnyúló üzleti kapcsolatok és infrastruktúra KKV-k együttműködése

desztinációk, turisztikai tengelyek közös (TDM alapú) fejlesztése területén.

Szinte az összes határszakasz küzd valamilyen szintű munkanélküliséggel, olykor súlyosabb demográfiai problémákkal. Az életminőség javításához, és ezzel a határmegyék megtartó erejének növeléséhez is alapvető feltétel a munkaerő-piac keresleti és kínálati oldalának egyensúlya, a megfelelő minőségű, jövedelmezőségű munkalehetőségek megléte. A foglalkoztatottság növelése elsődlegesen munkahelyteremtéssel, a fenntartható és versenyképes termelés és gazdálkodás volumenének növelésével, a szolgáltató szektor fejlesztésével érhető el, amelyben a határon átnyúló üzleti és munkaerő-piaci kapcsolatok is kiemelt szerepet játszhatnak.

Munkahely-
teremtés

A legtöbb határszakaszra jellemző a kutatás-fejlesztési és innovációs potenciál, illetve a határon átnyúló tényleges K+F+I tevékenység alacsony szintje. Annak ellenére, hogy a kutatás-fejlesztés mindenekelőtt nemzeti és európai szinten fejlesztendő terület, az egyes határrégiókban található tudásközpontok (egyetemek, kutatóintézetek) magas száma indokolttá teszi a határon átnyúló – és az üzleti szférát is bekapcsoló – K+F+I fejlesztésének támogatását.

Kutatás-fejlesztés
és
innováció

Magánszféra
bevonása

A határon átnyúló gazdasági együttműködés erősítésének egyik kulcsa a magánszféra közvetlen bevonása a fejlesztésekbe, amelyhez elengedhetetlenül fontos a jelenleg még fennálló adminisztratív akadályok lebontása. A gazdasági kapcsolatok előtt álló akadályok lebontása nyilvánvalóan befolyásolja a piaci viszonyokat a határtérségben, potenciálisan kedvezőtlen helyzetbe hozva egyes vállalkozásokat, elvileg a határ mindkét oldalán. Ezért a fejlesztési intézkedéseket megfelelően előkészítve, a kölcsönös és hosszú távú előnyök figyelembe vételével lehet kialakítani.

Piaci verseny
kezelése

A környezeti és infrastrukturális hálózatok összekapcsolása

A határon átnyúló együttműködés legmagasabb hozzáadott értéke a határrégiók konkrét földrajzi területét érintő témákban realizálódik. A közlekedés, a környezetvédelem, a katasztrófavédelem, erőforrás-gazdálkodás klasszikusan olyan területek, ahol az egy ökoszisztémát alkotó területi egységek az államhatároktól független egységben kezelendők.

Közlekedés

Környezet-
védelem

A határmegyékben a közlekedési infrastruktúra, a közösségi közlekedés fejlesztése, elképzelhetetlen a szomszédos országokkal történő összehangolás, közös tervezés nélkül. Az európai és nemzeti közlekedési rendszerekhez kapcsolódó, jól megközelíthető és könnyen átjárható határtérségek előnye az életminőség és a gazdasági potenciál terén is érzékelhető. A megfelelő határtérségi közlekedési infrastruktúra segíti a migrációt, összekapcsolja a szomszédos munkaerő-piacokat, növeli a foglalkoztatottságot.

Magyarország határainak jelentős részét folyóvizek jelölik ki. A legtöbb eddigi határmenti programban komoly hagyománnyal és eredményekkel szerepeltek a folyókhoz kapcsolódó katasztrófavédelmi, vízgazdálkodási témák (felszíni és felszín alatti). A környezeti ártalmak csökkentéséhez és az optimális erőforrás-gazdálkodáshoz járulnak hozzá az energetikai, hulladékkezelési rendszerek működésének határon átnyúló összehangolását célzó együttműködések.

Vízgazdálkodás

Energia-
függetlenség

Kulturális-, öko- és
aktív turizmus

A környezetkímélő alternatív közlekedés (vízi közlekedés, kerékpárutak) közös fejlesztése, kiegészülve a természetvédelmi és kulturális értékek (pl. határon átnyúló natúrparkok, kulturális tematikus útvonalak) összehangolt hasznosításával és marketingjével komoly lépés lehet a határtérségek turisztikai vonzerejének növelésében, ami a gazdaságfejlesztési célok elérését is támogatja.

Intézményi együttműködés és kapacitások bővítése

A sikeres határon átnyúló együttműködéshez nélkülözhetetlen a két ország közigazgatási-, és szakintézményeinek együttműködése, és az ehhez szükséges

Együttműködő
közintézmények –
sikeres közös

kompetenciák és kapacitások megléte. A gazdaságfejlesztési és környezeti/infrastrukturális célokhoz képest szerényebb forrást igénylő, kisebb léptékű intézkedések hozzájárulnak a határtérség abszorpciós kapacitásának növekedéséhez, összehangoltabb területi fejlesztéspolitikájához és eredményesebb forráskezeléséhez.

területi fejlesztés

Az intézményi együttműködés kulcsterülete az Európai Területi Társulások támogatása. Az Európai Unió szorgalmazza európai területi társulások (ETT) alakítását. Ezek a két (vagy több) ország központi, megyei-regionális illetve helyi intézményei által létrehozott közös szervezetek lehetnének az együttműködés intézményi motorjai. Az ETT-k nyújtotta intézményi-jogi keretek lehetőséget adnak az együttműködés adminisztratív akadályainak lebontására és közvetlenül hozzájárulhatnak ahhoz, hogy intézményi értelemben a határok mind kevésbé legyenek érzékelhetők. Az ETT-k tevékenysége potenciálisan kiterjedhet az együttműködés összes területére, közös intézmények felállítására, közös projektek és integrált fejlesztések kezdeményezésére és végrehajtására, határmenti programok és integrált területi beruházások menedzselésére stb.

Európai Területi Társulások támogatása

A határon átnyúló együttműködés támogatásának szociális elemei lehetnek a határmenti közösségek, emberek, oktatási és kulturális intézmények kapcsolatfelvételét, a kultúrák és nyelvek kölcsönös megismerését célzó „emberek közötti” együttműködési kezdeményezések. Ehhez szorosan kapcsolódóan a határ két oldalán élő kisebbségek intenzív bevonása a két ország közötti kapcsolatok elmélyítésébe elősegítheti az együttműködési hajlandóság és képesség erősödését – magában hordozva a gazdasági kapcsolatok élénkítésének lehetőségét is.

Emberek közötti együttműködés

Kisebbségek kiemelt szerepe

3.1.4 Többközpontú térszerkezetet biztosító városhálózat-fejlesztés

3.1.4.1 A város- és várostérség fejlesztési prioritásai és szempontjai

A városok és várostérségek **fenntarthatósága** és fenntartható fejlesztése a hosszú távú fejlődés alapvető feltétele, mivel a népesség/lakosság egyre inkább a városokban koncentrálódik. Nem véletlen, hogy az európai fejlesztési dokumentumok is szorgalmazzák a fenntartható városfejlesztési megközelítéseket (pl. Lipcsei Charta, Budapest Kommuniké).

Fenntartható várostérségi fejlődés

Azon összetett társadalmi, gazdasági, ökológiai kihívások (pl. a gazdasági válság helyi következményei, demográfiai válság, klímaváltozás), melyekkel a városok szembesülnek, szükségessé teszik az **integrált** megközelítést.

A várostérség az integráció terepe

Az ország fenntarthatóságának biztosításában játszott szerepük mellett a városok felelőssége óriási – jelentős gazdasági súlyukból adódóan – az ország **gazdasági növekedésében és területi fejlődésében** is. Várostérségeinknek kiemelkedően hozzá kell járulniuk az ország **növekedéséhez**, olyan országos jelentőségű célok eléréséhez, mint Magyarország versenyképes növekedési színhelyeinek biztosítása, a helyi és térségi gazdaságainak újjászervezése, energiatartósságának csökkentése, klímavédelmi célkitűzéseink elérése, a foglalkoztatottság növelése, valamint a hazai társadalom egészségi állapotának javítása, továbbá a családok, illetve a helyi közösségek megerősítése. Várostérségeinknek kiemelkedően hozzá kell járulniuk az ország gazdasági **növekedéséhez**.

Várostérségek szerepe a növekedésben

A fenntartható, integrált város- és várostérség fejlesztési prioritásokat és szempontokat az alábbi pontokban foglaljuk össze:

A fenntartható és harmonikus város-vidék kapcsolat

A város-vidék egységes rendszert alkot. A városi centrumok központi funkciókat látnak el, amelyek elérhetőségét/hozzáférhetőségét biztosítani kell minden potenciális érintettnek. A városkörnyéki falvak a lakó- és rekreációs funkciókon kívül szerepet

Város-vidék kapcsolata

játszanak a városok élelmiszerellátásában és az ökológiai hálózatok, a városok körüli zöld gyűrűk, zöldfelületek biztosításában.

Fejlesztéspolitikai feladatok:

- A város és vonzáskörzetének szereplői közötti **együttműködés** ösztönzése.
- A város **szétterülésének megakadályozása**, a kontrollálatlan városnövekedés, illetve a városkörnyéki települések egyfunkciós lakóövezetté vagy periferiává alakulásának megelőzése a városkörnyék integrált és tudatos térségi fejlesztésével.
- A beépített területek **összenövésének megakadályozása**.
- Központi városok **belterületének vonzóvá tétele**.
- Az ökológiai funkciójú területek további **visszaszorulásának elkerülése**.
- **Zöldfelületek hálózatba szervezése** (zöld gyűrű) és minőségi bővítése.
- A városokban található **központi szolgáltatások hozzáférhetőségének biztosítása**: a nyitva tartás szervezése, a környéki parkolási lehetőségek biztosítása, a közösségi és alternatív, gyalogos és kerékpáros közlekedés általi megközelíthetőség lehetővé tétele, az elektronikus szolgáltatások kialakítása, kihelyezett vagy mobil szolgáltatások révén.

Fenntartható és kompakt városszerkezet kialakítása

Az erőforrások hatékony és fenntartható hasznosításának fontos alapja a kompakt településszerkezet.

Kompakt
városszerkezet

Fejlesztéspolitikai feladatok:

- A **többközpontúság** kiépítése nagytérségi, és városszerkezeti szinten egyaránt.
- Intenzív együttműködés elősegítése a szereplők között, hogy **mérséklődjenek a közlekedési távolságok**, és így korlátozódjon az urbanizált területek terjeszkedése a hatékony energia felhasználás szerint.
- **Fenntartható mobilitási viszonyok** megteremtése a városon belüli és város körüli utazási szükséglet mérséklése érdekében, a munkahelyek, lakóövezetek, szolgáltatási és közlekedési hálózatok elhelyezkedésének optimalizálása.
- A közlekedés racionalizálása és a fenntarthatóságának biztosítása, a **környezetbarát alternatív közlekedési eszközök** fejlesztése (vasút, elővárosi vasút, kerékpárutak, ahol lehet vízi közlekedés és ezek kombinációi).
- A városszerkezet **tagolása beépítetlen területekkel**, zöldterületekkel és a természetes szellőzést biztosító zónákkal.
- A városi **zöldterületek minőségi bővítése**, a közparkok szolgáltatásainak és infrastruktúrájának megújítása, hálózatba szervezése.
- A **barnamezős területek** (használaton kívüli ipari területek) előnyben részesítése a zöldmezős beruházásokkal szemben.
- Területileg integrált, **komplex örökségvédelmi, értékvédelmi beavatkozások** ösztönzése, fenntartható hasznosítása.
- Jövedelemtől és életkortól függetlenül használható, mozgásra, egészséges életmódra és kreativitásra ösztönző **tiszta (köz)területek**.
- **Egyenlő hozzáférés** biztosítása a természeti-, az épített és a kulturális örökségeinkhez.

Az energiafüggőség csökkentése és a klímavédelem

A klímaváltozás alapvető okai és következményei nagyrészt a városi térségekben összpontosulnak. A városok mikroklimája a globális változás hatásai nélkül is jelentősen eltér a kevésbé urbanizált térségektől, ezek a különbségek pedig a klímaváltozás

Alkalmazkodás a
klímaváltozáshoz
a városokban

hatására a későbbiekben felerősödhetnek. A klímaváltozás hatásaira koncentrált megközelítésmód és az alkalmazkodóképességet célzó intézkedések egyben lehetőséget is teremtenek az alternatív gazdasági növekedésre és a környezettudatosság növelésére.

Fejlesztéspolitikai feladatok:

- **Helyi szabályozások, adók, pénzügyi ösztönzők és beruházások** alkalmazása a városi klímavédelem érdekében.
- A **zöld és kék gazdaság** céljainak és elveinek követése, valamint a lokális erőforrásokra épülő helyi gazdaság erősítése.
- A **klímabarát építészeti megoldások** előnyben részesítésének támogatása.
- A **környezetbarát és hatékony, energiatakarékos távfűtő rendszerek fejlesztése, távhő-rekonstrukció.**
- **Jobb elérhetőség** biztosítása **kevesebb közlekedési** szükséglettel az optimális területhasznosítás révén.
- **Klímabarát**, alacsony szén-dioxid kibocsátású, versenyképes és biztonságos **városi tömegközlekedés** kialakítása, a gyalogos és a kerékpáros közlekedés előtérbe helyezésével, valamint a szolgáltatások technikai alkalmazkodása a klímaváltozáshoz.
- A szélsőséges mikroklíma mérséklésére kiegyenlítő (kondicionáló) zöldfelületek biztosítása.

A demográfiai változások - a városi népességfogyás kezelése, a családok és a helyi közösségek megerősítése

A városok demográfiai problémáinak kezelésére átfelölő, integrált beavatkozások szükségesek, kiemelt hangsúlyt fektetve a **megfelelő munkalehetőségek teremtésére, a foglalkoztatás és a társadalmi befogadás** eszközeivel. Egy városon belül is jelentős különbségek lehetnek az egyes városi területek gazdasági és társadalmi lehetőségeit illetően, vagy a környezetminőség változása szempontjából. A városoknak és az érintett szervezeteknek fel kell készülniük a **társadalom korszerkezetének változásából** következő új szükségletek kielégítésére is.

A városoknak és az érintett szervezeteknek fel kell készülniük a társadalom korszerkezetének változásából következő új szükségletek kielégítésére, felfedezve a helyzetből adódó kihívások mellett a lehetőségeket is. Ezzel párhuzamosan, a helyi szintről kiindulva támogatni kell a **kiegyensúlyozottabb korszerkezetet célzó politikák** bevezetését (beleértve a családbarát politikákat), valamint a magasabb gazdasági aktivitási arányt célzó intézkedéseket.

Komplex megoldások a demográfiai kihívásokra

Családbarát városok kialakítása

Fejlesztéspolitikai feladatok:

- **Helyi munkaerő-piaci programok megvalósítása** az idősödés miatti és az elvándorlásból fakadó munkaerő kiesés elkerülése érdekében.
- Korban, családszerkezetben, és társadalmi összetétel szempontjából **vegyes lakóterületeket** eredményező mechanizmusok alkalmazása.
- **Új és jobb minőségű szolgáltatások biztosítása az idősödő népesség számára** (szociális ellátás, egészségügy, kultúra, közlekedés, akadálymentes környezet, stb.).
- **Közösségfejlesztő kulturális és társadalmi programok** megvalósítása.
- A **társadalom toleranciájának fejlesztése, a migránsok befogadásának, társadalmi integrációjának elősegítése.**
- Gyermekejélési és a családokat érintő oktatási, szociális és egészségügyi szolgáltatások biztosítása megfelelő minőségben, kapacitásokkal és elérhető

módon.

- **Családbarát foglalkoztatási és munkahelyi** környezet megteremtése, a távmunka lehetőségének széles körű biztosítása.
- **Akadálymentes, családbarát környezet** kialakítása, és a családbarát társadalmi környezet erősítése.
- **A gyermekvállalás közösségi szerepének, fontosságának tudatosítása** a helyi társadalom számára, a gyermeket vállalók megbecsülése, családbarát példák támogatása és népszerűsítése.
- **A közbiztonságot erősítő elemek** az épített környezet kialakításában, társadalmi összefogás keretében, esetenként pedig infokommunikációs és térinformatikai eszközök, rendszerek alkalmazásának ösztönzése a várostérségek működésében a bizalom és a biztonság megerősödése érdekében.
- **Közösség- és társadalom-orientált városfejlesztés.**

A leromlott városrészek hanyatlásának megállítása, megelőzése

A városok nagy kihívásokkal néznek szembe, különösen a magas munkanélküliség és a társadalmi kirekesztés jelent komoly helyi szintű szociális kockázatokat. Egyes társadalmi csoportok vagy akár egész városok további elszigetelődésének megakadályozása érdekében nemcsak a magas képzettséget igénylő munkahelyek megteremtése a cél, hanem figyelmet kell fordítani az alacsonyabb képzettségű rétegek munkalehetőségeinek bővítésére, valamint a hátrányos helyzetű – különös tekintettel a leromlott városrészekben koncentrálódó – társadalmi csoportok szociális, oktatási és lakhatási helyzetének javítására, fejlesztésére is.

Szegregáció megelőzése a hanyatló városrészekben

Fejlesztéspolitikai feladatok:

- A helyi közösség **oktatási, képzési és kulturális lehetőségeinek fejlesztése**, a gyermekekre és fiatalokra összpontosító proaktív politikák kialakítása.
- **A fizikai környezet megújítása.**
- A **szegregált területek kialakulásának megelőzése**, a kialakult szociális problémák hatékony kezelése.
- **Városrehabilitációs tevékenység hatékonyabb működtetése** és új programok bevezetése, különösen:
 - fenntartható köztér-rehabilitáció, közterület-felújítási súlyponttal rendelkező komplex, funkcióbővítő városrehabilitációt megvalósító mintaprojektek,
 - szociális rehabilitációs mintaprojekt,
 - önkormányzati bérlakás mintaprojekt előkészítése,
 - a lakóközösségek mindennapjait érintő, fenntartható, környezettudatos beruházások megvalósítását tartalmazó beruházások.

Együttműködés a többszintű kormányzás jegyében

Magyarországon az önkormányzati rendszer sajátossága, hogy minden földrajzilag önálló település egyúttal önálló önkormányzattal is rendelkezik – meglehetősen nagyfokú önállósággal és feladatkörrel. A város és vidékük kapcsolódásait **területi irányítási szinteken** lehet összehangolni, ez azonban Magyarországon kevésbé érvényesül. A többszintű kormányzás legfontosabb elemei a reálfolyamatok és funkcióik révén összekapcsolódó, városi térséget alkotó települések együtt kezelése, tervezése; az összes érintett rendszerszerű informálásán és együttműködésén alapuló döntéshozatal és a különböző területi döntési szintek közötti kölcsönös együttműködés.

A területi szintek együttműködése

Fejlesztéspolitikai feladatok:

- A **kormányzati szervek városfejlesztéssel foglalkozó tevékenységeit** jobban össze kell hangolni és egymással integrálni kell.
- A városok és vidékük **együttműködésének** elősegítése **stratégiai és operatív kérdésekben** (a területrendezésre, közös fejlesztésekre), a települések **közös, együttes tervezési tevékenységének** ösztönzése.
- Az **integrált tervezés koordinációjának** erősítése helyi és várostérség szinten, a várostérségek harmonikus fejlődését támogató, a koordináció kialakításához alapvető **intézmények és eszközök** meghatározása.

Stratégiai szemlélet a várostérségek tervezésében

A városoknak kiemelkedő jelentőségük van a nemzeti, regionális és helyi gazdaság- és társadalompolitikai célok megvalósításában, ezért nagyobb figyelmet kell kapniuk a fejlesztéspolitikában.

Stratégiai
szemlélet
erősítése

Fejlesztéspolitikai feladatok:

- **Integrált városfejlesztési koncepciók és stratégiák készítését és a várostérségek együtt-tervezését ösztönözni szükséges.**
- A városi klímatervezés szempontjainak beépítése a város különböző **ágazati, tervezési programjaiba** horizontális szempontként.
- **Széleskörű, rendszeres és átlátható tervezési partnerség** kialakítása a városokban, bevonva a lakosságot, a civil és gazdasági szereplőket.
- A városfejlesztési eredmények **nyomon követése („monitoring”)**, a stratégiák rendszeres felülvizsgálata, aktualizálása.
- **Erősebb akcióterületi megközelítés:** az ágazati beavatkozásokat az egyes akcióterületeken és városrészen között össze kell hangolni.
- A települést használó célcsoportok igényeire reagáló **keresletorientált várostervezés** és -fejlesztés.
- **Területileg integrált, komplex örökségvédelmi, értékvédelmi beavatkozások** ösztönzése, fenntartható hasznosítása örökségeink megóvása és az értékeinkkel való **gazdálkodás** megvalósítása, környezetükkel együtt.

A helyi és térségi gazdaságfejlesztés

A globalizálódó világban azok a **helyi közösségek** lehetnek sikeresek, amelyek felismerik helyi adottságaikat, értékeiket, és azokon alapuló fenntartható fejlesztést valósítanak meg. A hatékony és fenntartható, a külső tényezőknek kevésbé kiszolgáltatott térségi gazdálkodás érdekében előnyt kell élvezniük a környezetükbe illeszkedő, a helyi erőforrásokat sokoldalúan hasznosító és a jövedelmeket a térségben tartó kezdeményezéseknek.

Helyi gazdaság és
a globális
kapcsolatok

Fejlesztéspolitikai feladatok:

- **Helyi gazdasági kapcsolatok fenntartható fejlesztése szempontrendszerének kidolgozása,** különös tekintettel a helyi erőforrásokkal való takarékos gazdálkodásra és a mobilitási igények mérséklésére.
- **Közösségfejlesztés,** a helyi kezdeményezések ösztönzése.
- A helyi gazdasági **együttműködések** és **termékek** előállításának és térségen belüli értékesítésének az ösztönzése.

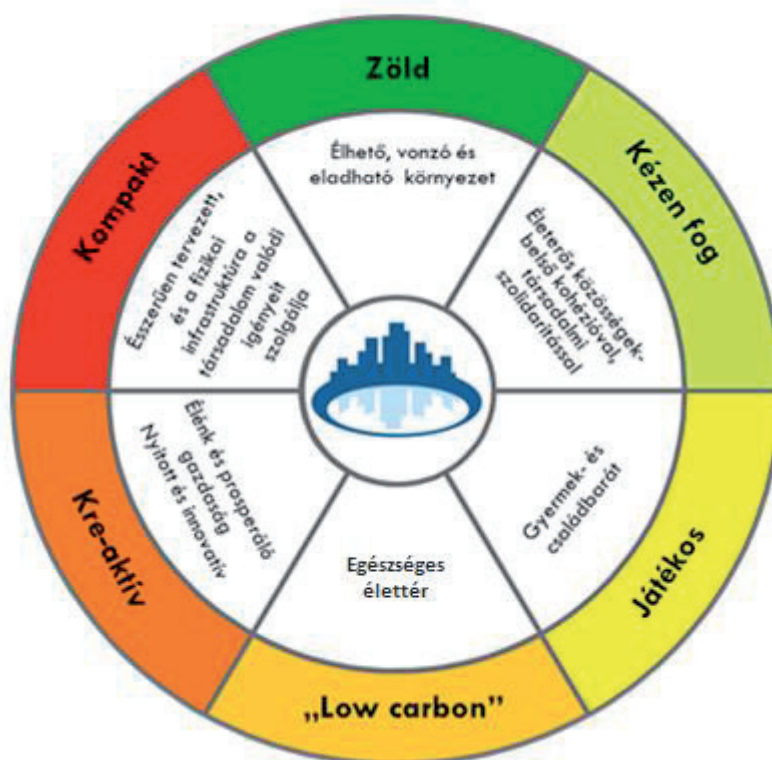
- A város és térsége **élelmiszerellátásának** helyi és térségi alapokra helyezése.
- **Piaci helyszínek biztosítása** a városban a környék áruinak számára.
- Az **önkormányzat** helyi gazdaságfejlesztési tevékenységeinek elősegítése.
- **Szociális gazdaság** kiépítése és fejlesztése.
- Helyi érdekű **képzés, szakképzés** kialakítása.
- **Munkahelyteremtés** a szuburbiában.

Stratégiai várostérség-fejlesztés

Nemzeti szinten összehangolt, reális adottságokra alapozott városgazdasági szempontokat is integráló **várostérség fejlesztési, és különösen várostérségi gazdaságfejlesztési stratégiák** kidolgozása és végrehajtása szükséges a nemzetgazdasági növekedés élénkítése érdekében, az alábbiak szerint:

Nemzeti jelentőségű várostérségi gazdaságfejlesztési stratégiák

- Olyan **városi jövőképek** kialakítására van szükség, melyek egységes koordináció révén elősegítik, hogy a városok térségi és gazdasági szempontoknak is megfelelő **integrált stratégiai szemléletet** képviselhessenek, melyekben a térségalkotó, hasonló adottságokkal rendelkező települések egymás fejlesztési intézkedéseit nem kioltva, hanem összehangolt tervezésük és fejlesztéseik révén hatékonyabb és fenntarthatóbb rendszereket alakítanak ki, egyeztetve a helyi társadalom képviselőivel, a **települést használó csoportok preferenciáival**.
- Városaink – döntően a nagyvárosaink – víziói kínálnak arra is alapot, hogy a helyi egyedi adottságokra épülő kiemelt ágazatok és témák mentén, kormányzati és nagyvállalati és kutatóhelyi együttműködésben megvalósuló **stratégiai gazdaságfejlesztési tervezést és fejlesztést** indítsanak, így alakítva ki a hazai növekedés területileg decentralizált pilléreit.

37. ábra: A sikeres város stratégiájának alapelemei

3.1.4.2 A többközpontú városhálózat-fejlesztés

A területi fejlődés egyik legnagyobb kihívása napjainkban a többközpontú fejlődés biztosítása. Magyarország esetében ehhez kapcsolódva a területpolitika egyre sürgetőbb feladata Budapest túlnyomó súlyának kiegyensúlyozása. Ezzel együttesen a helyi, térségi gazdaságélénkítést, az innovációs képesség és a társadalmi jólét helyzetének javítását is el kell érni. E célok elérése érdekében az ország egészére kiterjedő, **hálózati szemlélettel működő, valamint települési adottságokat és lehetőségeket egyaránt figyelembe vevő területi tervezési folyamatra** van szükség a városok vonatkozásában.

A városhálózat fejlesztésének szempontjai:

- az ország többközpontúságának biztosítása
- a decentralizált térszerkezet biztosítása
- a hálózatos térszerkezet biztosítása

3.1.4.3 Budapest és a metropolisz térség fejlesztése

A budapesti nagyvárosi térség fejlődési mutatói, az Európai Unió többi nagyvárosával összevetve, több tekintetben is kiemelkedőek: az egy főre jutó GDP (vásárlóerő-paritáson) például 40,8%-kal haladja meg az európai uniós átlagot (2010). Budapest kiemelkedő teljesítménye az egész nagyvárosi térségre hatással van, a Közép-Magyarországi régió vásárlóerő-paritáson számított, egy főre jutó GDP-je 5,5%-kal haladja meg az EU-s átlagot (2010). Budapest nemzetközi jelentőségéhez nem fér kétség, lehetőségeit tekintve pedig a főváros és térsége továbbra is jelentős fejlődési potenciállal bír, az egyetlen körzet Magyarországon, amely a globalizált világ gazdaság egyik csomópontja lehet („potenciális MEGA”).

Budapest nagyvárosi térsége, mely magában foglalja a budapesti agglomerációt, Pest megye agglomeráción kívüli részeit, valamint a nagyjából egyórányi távolságra lévő nagy és kisvárosokat („belső gyűrű városait”) lakosságszáma (kb. 4 millió) és gazdasági teljesítménye alapján globális léptékben is számottevő városi koncentráció. Geopolitikai pozíciójának köszönhetően a Kárpát-medencei térség központja is egyben, de Európa keleti nyitásának kapuja is lehet a jövőben. Kiemelkedően jó közlekedési helyzete, a technikai, szellemi, anyagi fejlődés első számú közvetítőjévé tette makroregionális kapcsolataiban, de az ország belső fejlődésének is legfontosabb kiindulópontja volt mindenkor. A hazai fejlődés endogén eredményei is Budapesten csúcsosodnak ki. A különleges jelentőségű hálózati szerep a hosszú távon fenntartható fejlődés legfontosabb alapja. Budapest és nagy térsége társadalmi, gazdasági, térszerkezeti jelentőségéből fakadóan tehát megkülönböztetett fejlesztési intézkedéseket és sajátos eszközrendszert igényel. E metropolisz térség harmonikus fejlődéséhez a főváros közelebbi és távolabbi környezetével, az agglomerációval való együttműködés megteremtése elengedhetetlen.

A 21. században a globalizáció, az információs társadalom, a környezettel szemben támasztott fokozott igények és annak változásai a legfontosabb kreatív alkalmazkodást kívánó kihívások. Mindehhez a helyi adottságok (humán erőforrás kreativitása, geopolitikai helyzet, kiterjedt kulturális és közművelődési intézményrendszer, élénk kulturális élet, természeti és társadalmi adottságok sokfélesége stb.) megfelelő kiaknázása az értékekkel való fenntartható gazdálkodás kialakításához járulhat hozzá. A város és térsége fenntartható fejlődésének és előnyös versenypozíciójának érdekében szükség van egy átfogó stratégia megalkotására, a lehetséges legkedvezőbb kitérési pontok meghatározására.

Olyan fővárosra van szükség, amely térségével (metropolisz térség) sikeresen kapcsolódik be a globális munkamegosztásba, csomóponti szerepet tölt be Európa keleti nyitásában és a Nyugat-Balkán integrációjában, ahol kiemelkedően vonzó vállalkozni és

élni egyaránt, miközben országos feladatait megosztja a többi nagyvárossal, ezzel segítve az ország többközpontú fejlődését. Meg kell őrizni a főváros építészeti és kulturális örökségének értékeit, azokat erőforrásként kell használni. Mindemellett Budapest kulturális központi szerepét is erősíteni szükséges. Az érték alapú, integrált valamint innovatív városfejlesztés megvalósítása fontos feladat.

Lehetséges kitörési pontok:

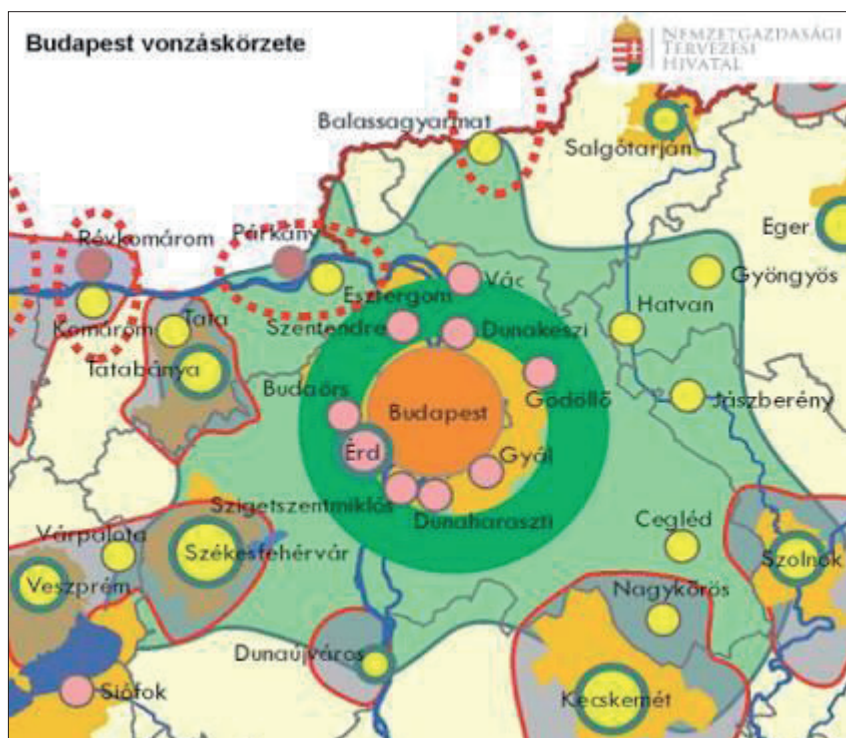
- **Budapest – az európai központ:** centrális helyéből és szerepéből adódóan egyszerre kapu és híd a kelet-nyugati, illetve észak-déli irányultságú áramlások számára. Legyen Budapest az európai városhálózat erős tagja.
- Budapesti nagyvárosi térség, a **kulturális és tudásipar központja:** Budapest, hagyományait tekintve kiemelt jelentőséget tulajdonít a magas hozzáadott értéket képviselő fejlesztéseknek, a K+F-ben rejlő potenciál kiaknázásának, a tehetséggondozásnak, és a kreatív- és tudásipar kiszélesítésének.
- Budapesti **gazdasági régió**, az ideális üzleti környezet: Budapest infrastruktúrális-, jogi- és gazdasági tényezőinek továbbfejlesztésben befektetés ösztönző potenciál rejlik.
- **Budapesti az élhető nagyvárosi térség:** a főváros polgárainak az egyéni érvényesüléshez vonzó feltételeket nyújt, a kultúrához, az oktatáshoz, az egészségügyi- és egyéb szolgáltatásokhoz egyenlő hozzáférést biztosít.
- A főváros egyediségének erősítése, különös tekintettel az épített örökség értékek kibontakoztatása, megtöltésük kulturális szellemi tartalmakkal.
- A világörökségi rész és a vele egy egységet alkotó nagykörút és kapcsolódó területeinek kulturális turisztikai célú kibontakoztatása, erőforrásként való használata.

Fejlesztéspolitikai feladatok:

- Egységes budapesti gazdasági régióként együttműködni a térség önkormányzataival (megyei, fővárosi, kerületi, települési) és a kormányzattal a többszintű kormányzás (multi-level governance) elvei szerint.
- Tervezett, koordinált, stratégia-alapú térségfejlesztés keretében összehangolt hálózatos településfejlesztést kell megvalósítani. A térség területi és települési tervezését, adó-, befektetési- és közösségi közlekedési politikáját Budapest, az agglomerációs települések, a „belső gyűrű városai”, Pest megye, valamint a területükkel érintett megyék közös cselekvéseként is értelmezni kell.
- Elő kell segíteni Budapest fejlődésével járó kisugárzó hatásának minél hatékonyabb érvényesítését, koordinált terjedését a környező térségekben. A szinergikus hatások erősítése érdekében a belső és külső térszerkezet policentrikus kiegyensúlyozására való törekvés különös tekintettel a központ és a „belső gyűrű városai” illetve a főváros és agglomerációja viszonyára.
- Aktívabb és rendszerszerűbb párbeszédre van szükség az állam, a főváros, a kerületek, a vállalkozások, a civilszervezetek és a lakosság között.
- Önfenntartó városgazdálkodási rendszer kialakítása.
- Budapest nemzetközi gazdaságszervező szerepének erősítése (pénzügyi szolgáltatások, K+F, tudás-ipar és high-tech iparágak megtelepedésének, jelenlétének ösztönzése).
- Budapest kapuvárosi szerepének erősítése az Európai Unió és a Balkán, valamint Kelet-Európa között – nyitás a déli és keleti nagyvárosok felé.
- Nemzetközi piaci folyosók csomóponti helyzetéből származó földrajzi előnyök

kihasználása (pl. makroregionális logisztikai funkció kiépítése).

- A Duna Stratégiához kapcsolódó uniós fejlesztési lehetőségek kiaknázása.
- A nemzetközi turisztikai és kulturális központ szerep erősítése. Egyedi városkarakter értékalapú megőrzése és fejlesztése.
- Nagytérégi léptékben is kiegyensúlyozott zöldfelületi rendszer, ökológiai és rekreációs szereppel rendelkező „zöld gyűrű” kialakítása (Budai-hegység, Pilis, Visegrádi-hegység, Gödöllői-dombság, Ócsai TVK, Duna-mente, Tétényi-fennsík stb.), az agglomerációs települések fizikai összenövésének megakadályozása.
- Az egészséges környezet megteremtése, értékeink megőrzése, a sokszínű területhasználat és a hatékony működésű városszerkezet, a közlekedéshálózat törekedjen a városszerkezet hatékony támogatására és kiszolgálására. Intelligens közlekedési rendszer.
- A felszíni és felszínalatti vizeknek az egészség megőrzéséhez, a gyógyturizmushoz, az egészséges és élhetőbb települési környezet megvalósításához való hozzájárulásának növelése. A város és a Duna szervesen együtt élő kapcsolatának fejlesztése.
- A Budapest körüli turisztikai örökséggyűrű létrehozása a meglévő épített értékek kibontakoztatásával.
- A térség legyen az európai zöld és kék gazdaság egyik centruma. Hatékony energiafelhasználás és klímavédelem.
- A szociális feszültségek csökkentése, a szegregáció mérséklése a főváros egyes kerületei, valamint a főváros és térsége tekintetében is (a szociális szolgáltatások és támogatások egységesítése). Befogadó és támogató társadalom kialakítása.
- Családbarát környezet és (köz)szolgáltatások, családbarát munkavállalási feltételek biztosítása (pl. digitális infrastruktúra fejlesztésével a távmunka lehetőségeinek bővítése).
- Rugalmas lakásstruktúra.
- A „Budapest Üzleti Régió” közúti, vasúti infrastruktúrájának és közösségi közlekedési kapcsolatainak, összehangolt menetrendi megoldásokkal és egységes tarifarendszerrel rendelkező közlekedési rendszerének fejlesztése. Intelligens közlekedési rendszer kialakítása. A közlekedéshálózat törekedjen a városszerkezet hatékony támogatására és kiszolgálására.
- Budapest agglomerációs lehatárolásának újraértelmezése.

38. ábra: Budapest vonzaskörzete

Budapest, a nemzetközi jelentőségű főváros

Budapest, országosan kimagasló népességszáma és népsűrűsége, valamint az ország közlekedési hálózatában, központi közigazgatásában, gazdasági és innovációs funkcióiban betöltött szerepkörei miatt önmagában is számos olyan adottsággal, lehetőséggel és problémával rendelkezik, mely országosan egyedülálló. E lehetőségek és problémák kezelése, a vonatkozó fejlesztéspolitika kialakítása **jelentős hányadban a fővárosi és a kerületi önkormányzatok feladata a kormányzat támogatásával**. Kiemelhetők itt **a tipikus európai nagyvárosi kihívások**, mint az alacsony jövedelmű népesség gyakran etnikai jellegű **szegregációi**, a **demográfiai válságra** és a **klimaváltozásra** való felkészülés, valamint a **közlekedés-szervezés** és befektetőbarát, de egyúttal fenntartható, élhető és örökségvédő **városi struktúra** kialakítása. (Különösen az utóbbi kettő esetében, a városkörnyékkel, az agglomerációval való szoros együttműködés is szükséges.) Az OFTK dokumentumában Budapest ezért is kapott külön fejezetet, a megyékhez hasonlóan.

Nemzeti szempontból különösen fontos, hogy saját fejlesztési igényeivel és irányjaival összhangban **Budapest képes legyen koordinálni és kiszolgálni az ország nemzetközi kapcsolatrendszerét**. Ennek keretében Budapest váljon határokon is átívelően a **nemzet fővárosává**. Olyan helyszínné, amely fontos jelentéssel bír a magyarság minden tagja számára. A főváros vonzereje meg kell, hogy nyilvánuljon különösen a legmagasabb szintű közigazgatási és közszolgáltatási funkciók, a gazdaság-szervezési helyszínek, a magyar és nemzetközi kulturális szolgáltatások elérésében, valamint olyan kapcsolatok biztosításában, melyeken keresztül a térségben bárki bekapcsolódhat a globális vérkeringésbe. A főváros fejlesztésekor figyelemmel kell lenni arra, hogy az országos hatáskörű szolgáltatásokat **egyszerűen el tudja érni minden állampolgár**, függetlenül attól, hogy az ország mely térségében és településén él. Az egyoldalúan Budapest-központú közlekedési rendszerünk oldásáig a fővárosnak olyan fordítóponti szerepköröket kell vállalni, mely kényelmes kapcsolatot biztosít az ország (és a Kárpát-medence) utazóközönsége és áruszállítása számára (utóbbi esetben ügyelve a város és agglomerációjának élhetőségére is). A Budapestre rótt, kényelmes közlekedési kapcsolatot biztosító szerep esetében megkerülhetetlen a fejpályaudvarok szerepének újragondolása, közlekedési kapcsolatainak,

átbocsátóképességének fejlesztése, továbbá a kelet-nyugat irányú utazások közötti legrövidebb fővároson belüli kapcsolatok megteremtése.

Pest megye és az agglomeráció: a metropolisz térség kohéziójáért

A budapesti agglomeráció kiterjedésében és funkcióiban egyedi világvárosi jelenség hazánkban, sajátos kihívásokkal és lehetőségekkel. Az agglomeráció alapvetően Pest megye északi részén húzódik, de a szomszédos megyékben is található több település, amelyeknek Budapest felé irányuló napi kapcsolatai vannak. Az agglomerációt az **európai nagyvárosok közvetlen vonzáskörzetében tapasztalt kihívások** jellemzik. Ezek közül kiemelhető az óriási tömegigényeket kiszolgáló **közlekedés**, amelyet a Budapest felé irányuló és az agglomeráción belüli kapcsolatok nehézségei mellett még a Budapest központú országos közlekedési hálózat átmenő forgalma is terhel. Szintén külön említendő a stratégiaileg és térségi szinten kevésbé koordinált **fokozódó beépítés** és a **települések összenövése**, melynek eredményeként fenntarthatóságában sérül a területhasználat (ritkul az ökológia-rekreációs hálózat, károsodik a táji és kulturális örökség), a lakó és a termelő-szolgáltató **funkciók kedvezőtlenül keverednek, hiányoznak a valós települési központok**. Továbbá a térség az ország legkedvezőbb demográfiai adottságú területeként nagy **kihívások elé állítja az oktatási-nevelési közszolgáltatásokat**. Az agglomerációs kihívások eredményes kezelése csak a **települési és a megyei szereplők koordinált együttműködésében** képzelhető el.

Pest megyei települések többsége nem tagja az agglomerációnak, de a megye városainak mindegyike csatlakozhat a Budapest üzleti nagyterületének peremén található „belső gyűrű városai” füzér egyes tagjai körül kialakuló **markáns és specializált várostérségi gazdaságfejlesztéshez**. Ez elengedhetetlen eleme annak, hogy a metropolisz térség valós gazdasági egységbe forrjon, hogy gazdasági fejlődése több központ köré szerveződjön és kiegyensúlyozottabb, összességében erőteljesebb legyen. Mindez nyilván nem támogathatja az urbanizáció területi kiterjedését, sőt, alapvetően (de nem kizárólagosan) Pest megye egyes térségeiben fejleszthető tovább a népesség-tömörülés rekreációs és egészségügyi igényeit kiszolgáló **zöld gyűrű**.

Ugyanakkor **Pest megye önmagában is egy komplex fejlesztési térség**, melynek az agglomerációs és a „belső gyűrű városai” kapcsolódások mellett léteznek önálló fejlesztési igényei, témái is. A **városoknak itt is meg kell szervezniük térségük közszolgáltatását, közigazgatását, helyi gazdaságát és e megyében is megtalálható a társadalmi-gazdasági és infrastrukturális szempontból országosan is elmaradott térségek** problémaköre. E megyei szintű fejlesztésekkel is foglalkozik Pest megye önálló fejezete az OFTK egyik megyei decentralizált fejezeteként.

3.1.4.4 A belső városgyűrű városainak önálló arculatra épülő fejlesztése

A fővárost és a közép-magyarországi régiót egy olyan városgyűrű öleli körbe, amely amellet, hogy egyes elemei Budapestről legfeljebb egy órán belül elérhetőek, egyben figyelemre méltó dinamikus fejlődést felmutató gazdasági központoknak is tekinthetők. Ezen városok önmagukban is életképes, változó nagyságú és profilú önálló vonzáskörzetekkel rendelkező térségi központok, kedvező földrajzi helyzetüknek és meglevő infrastrukturális feltételeiknek köszönhetően. További elérhetőségi és egyéb infrastrukturális fejlesztésekkel valós hálózatba szerveződésük kölcsönösen erősíti Budapest és közvetlen térségének (főtengely) és a körülötte elhelyezkedő már ma is sokoldalú, de továbbfejleszthető kapcsolatokkal rendelkező és bővíthető városgyűrű kapcsolatát, együttműködéseit. A meghatározott prioritások és a meglevő gazdasági lehetőségek alapján **városprofilokat** kell kialakítani és megvalósulásukat támogatni.

A főváros körüli belső városgyűrű városainak lehetséges kitérési pontjai:

Kecskemét megújuló mezővárosként az iparát, mező- és élelmiszergazdaságát megújító modern, szolgáltató alföldi centrum pozícióját kívánja elérni húzóágazataira támaszkodva (autóipar, élelmiszeripar, elektronika) és olyan kitérési pontokkal, mint az innovatív iparágak, gép- és járműipar („Daimler City”), élelmiszeripar, logisztika, kulturális ipar. A térség kiterjed a közvetlen városi vonzáskörzeten túl is, pl. a Nagykőrös és Cegléd agrár-élelmiszeripari és közlekedési csomóponti potenciális logisztikai térségére.

Székesfehérvár „hagyomány és innováció a királyok városában” jelszóval a meglevő sikeres húzóágazatai (elektronika, turizmus, gépgyártás, élelmiszeripar) fejlesztése mellett a következő kitérési pontokkal kívánja fejleszteni jelenleg is erős hazai pozícióját: mechatronika-autóipar, informatika, elektronika, logisztika, innovációs és kreatív gazdasági ágak, specializált turizmus. Mindez nem csorbítja, hanem kiegészíti a város kiemelt térségi fejlesztési központi funkcióit, annak gazdasági megalapozásához járul hozzá. A térség kiterjed a közvetlen városi vonzáskörzeten túl is, pl. Mór és Várpalota-Pétfürdő ipari, a Velencei-tó rekreációs térségére.

Szolnok, a „Tisza fővárosa” szlogenjével a Közép-Tisza-vidék központjaként, az élhető és fenntarthatóan fejlődő régiós alközpontváros státuszának megerősítésére törekszik. A „T-City-Szolnok” programmal az IKT alapú város- és gazdaságfejlesztés útján tett meghatározó lépéseket. Szolnok hagyományosnak tekinthető húzóágazatai megtartása és fejlesztése mellett (feldolgozóipar, kereskedelem, logisztika, távközlés, élelmiszer-, papír, vegy- és gyógyszeripar, elektronika, autóipar) megújult tartalmú kitérési pontjai a logisztika, az ipar, a turizmus, az infokommunikációs szolgáltatások területeit fedik le. A térség kiterjed a közvetlen városi vonzáskörzeten túl is, pl. Abony, Törökszentmiklós ipari és agrár-élelmiszeripari térségére.

Tatabánya a megújuló város, Komárom-Esztergom megye gazdasági központja, versenyképes, innovációt és befektetéseket támogató, családbarát település, amely folytatja az elért eredmények megtartásához szükséges infrastrukturális és gazdasági célú fejlesztéseket, a táji környezeti szempontok figyelembevételével. Ehhez a következő húzóágazatok adnak alapot: autóipar, gumiiipar, elektronika, gépipar, orvosi műszergyártás, környezetvédelmi ipar, legfontosabb kitérési pontjai: feldolgozóipar (gép-, és elektronikai ipar, high-tech ipar), logisztika. Tatabánya, Oroszlány-Tata-Komárom városokkal, városhálózati csomóponti térségként a megye gazdasági motorja.

Dunaújváros megújuló és élhető iparvárosként a monostrukturális ipari fellegvárból innovációs és szolgáltató térségközponttá kíván fejlődni, amelyben a hagyományos húzóágazatok mellett (ipar, fémkohászat, élelmiszeripar, gumiabroncs- és papírgyártás) a következő kitérési pontok kaphatnak szerepet: K+F+I, tudásintenzív és innovatív ágazatok, specializálódó vas- és acélgyártás, logisztika, üzleti és konferenciaturizmus.

Salgótarján, a „rég-új város a hegyek ölelésében”, egy megújulásra kész, vonzó középvárosként definiálja magát, amelyhez húzóágazatai mellett (fém- és építőipar, üveggyártás, autóipar) a magas szintű technológiai iparágak, ipar, autóipar, üveggyártás és a turizmus kitérési pontjai járulnak hozzá. A térség kiterjed a közvetlen városi vonzáskörzeten túl is, pl. a Zagyva völgy ipari térségére.

Vác hangulatos, nyitott kisváros, a Dunakanyar bal partjának szellemi, ipari, kereskedelmi és idegenforgalmi központja pozíció elérésére törekszik. Ehhez meglevő húzóágazatai (gumiiipar, elektronika, turizmus) mellett kitérési pontként határozza meg a távmunkát is alkalmazó iparágak, a logisztika, a kereskedelem fejleszthető területeit. A térség kiterjed a közvetlen városi vonzáskörzeten túl is, pl. a Börzsöny rekreációs, a Rétság ipari térségeire, Balassagyarmat szolgáltató-közlekedési térségére.

Gyöngyös múltja okán hagyományosan „a szőlő és a bor városa”, jelenlegi húzóágazatai alapján Heves megyében Eger után a második legjelentősebb gazdasági központ (energiaipar, vegyipar, gépipar, kereskedelem, elektronika, logisztika, turizmus, gyümölcsstermesztés), amely a meglevő ágazatok versenyképességének javítása mellett

kitörési pontként a diverzifikált turizmus, az innovatív iparágak meghonosítását jelöli meg. Hatvan közlekedési és potenciális logisztikai csomópont, a várostérség közlekedési kapcsolatainak kulcsa.

Esztergom a fővárost kiegészítő intézményi funkciókkal rendelkező megerősödő, határon átnyúló regionális összefogás központjaként is működő középvárosként definiálja magát, amelyhez illeszkedik a versenyképes, tudós és dolgos város koncepciója. Ehhez alapot nyújtanak a meglévő húzóágazatok: autóipar, elektronika, gépgyártás, logisztika, gumiiipar; kitörési pontként továbbfejlesztendő vagy meghonosítandó ágazatai a K+F+I igényű iparágak és az autóipar. Vonzáskörzete napjainkra közel 50 településre terjed ki, amelynek egy része szlovákiai területre esik (Ister-Granum EGTC). Jól látható növekvő súlya, térségi munkaerő-piaci központoszerepe is. Esztergom kulturális, építészeti értékei, sajátos egyházi szerepköre miatt jelentős turisztikai potenciállal bír, a Dunakanyar „nyugati kapuja”, ugyanakkor a Duna menti ipari térség szerves része is.

Jászberényben fenntarthatók a jelenkorban elért gazdasági sikerek, munkahelyek és húzóágazatok (gépgyártás, vegyipar, termálturizmus) a fenntartható dinamikus növekedés megvalósításában kitörési pontot az innovatív iparágak támogatása és a turizmus további fejlesztése jelentenek.

Tatabánya

Veszprém és Eger a belső gyűrű nagyvárosainak térségei földrajzilag és funkcionálisan a belső gyűrű városok térségeitől elkülönülnek. A külső és belső nagyvárosi ívet összekötő tengelyeken helyezkednek el.

Szolnok

Veszprém, történetileg „a királynék városa” a legélhetőbb közép-dunántúli város pozíció betöltésére törekszik autóipari, bútorigipari, élelmiszeripari, építőipari, elektronikai húzóágazatain kívül a magas tudásigényű K+F+I iparágak, a turizmus, környezetipar (ökopolisz), vegyipar kitörési pontok megerősítésével. Ennek eredményeként a belső városgyűrű iparosodott és felsőoktatási képzőhelyekkel is rendelkező nyugati tagjaival, valamint Győrrel és Budapesttel a távolabbi jövőben egy egyre sűrűsödő tudástérséget alkothat. A térség kiterjed a közvetlen városi vonzáskörzeten túl is, pl. a kelet-balatoni medence rekreációs és Várpalota ipari térségeire.

Jászberény –
Gyöngyös –
Hatvan

Eger a „minőség városa”-ként minőségi életkörülményeket kíván teremteni azt ezt támogató gazdasági szerkezet kialakításával. Jelenlegi húzóágazatai mellett (autóipar, dohányipar, gépgyártás, távközlés, acélipar, kiskereskedelem) kitörési pontot lát az ipar, logisztika, turizmus, borászat, élelmiszeripar területein.

Komárom

A belső gyűrű várostérségeinek fejlesztési irányai

Veszprém

- A fővárost tehermentesítő belső gyűrű városait összekötő közlekedési hálózatfejlesztés.
- A városok már meglévő és piacképes ipari, logisztikai funkcióit erősítő gazdaságfejlesztési politika megvalósítása, összhangban a fővárosi agglomeráció ipari és barnamezős területeinek fejlesztésével.
- A városok gazdasági profiljához illeszkedő K+F és oktatási intézmények fokozott fejlesztése, létrehozása.
- A gyűrűn belüli kapcsolatrendszerre, munkamegosztásra épülő klaszterek, beszállítói hálózatok kialakítása.
- A főváros, a fővárosi agglomeráció és a gyűrű városai közötti napi ingázási kapcsolatokat segítő közösségi közlekedési rendszer kialakítása.
- A fokozott közlekedési és ipari környezetterhelés hatásait csökkentő környezeti fejlesztések, például a zajvédelem, a környezetbiztonság javítása. A települési

területek összenövésének elkerülése, a városi területek körüli rekreációs zónák biztosítása.

- „Budapest Üzleti Régió” építése a belső gyűrű városai, Budapest és az agglomeráció együttműködésében, közös területi tervezéssel, összehangolt adó-, befektetési-, innovációs- és közlekedési politikával és fejlesztésekkel.

3.1.4.5 A külső városgyűrű kiemelt várostérségi fejlesztései

Magyarország gazdaságának fejlesztése a támogatáspolitikában a konkrét tartalommal feltöltött térségi szemlélet erősítését is igényli, ennek érdekében ki kell jelölni a növekedés elsődleges színtereit és hálózatait. Ezt olyan városok alkothatják, melyek kiemelkedő telephelyi lehetőségeik, jelenlévő és potenciális befektetők, vállalataik, térségi beágyazódottságuk révén a növekedés dinamikus térségeiként jelennek meg a hazai településszerkezetben.

A 2014–2020-as időszak feladata, hogy a városok egy meghatározott csoportja a helyi adottságok és elképzelések figyelembevételével a nemzeti gazdaságpolitika által kijelölt, tematikus fókusszal rendelkező komplex térségi gazdaságfejlesztési programot hajtson végre és ez által a meglévő erős gazdasági funkciók továbbfejlesztésével mindinkább csomóponti szerepet tölthessenek be tágabb térségükben, illetve az ország gazdasági térszerkezetében.

Nemzeti szinten is kiemelt és támogatott kitörési pontokra van szükség, amelyek nem az aktuális eszközök (források) alkalmazására irányulnak, hanem kijelölik azokat a fejlődési irányokat, amelyek reális helyzetértékelésre alapozott, egyedi fejlődési lehetőségeket biztosítanak e városok és térségeik számára. A stratégiai jelentőségű irányvonalak meghatározása, a jelenlegi gazdasági funkciók alapján is kiemelkedő városok esetében elsődleges. A meghatározott prioritások és a meglévő gazdasági lehetőségek alapján városprofilokat kell kialakítani és megvalósulásukat támogatni.

A külső városgyűrűnk specializált, felülről támogatott és koordinált városi gazdaságstratégiáinak sikeréhez szükség van a gyűrű hálózatos fejlesztésére is, különösen:

- A nemzeti és nemzetközi jelentőségű nagyvárosaink (Győr, Pécs, Szeged, Debrecen, Miskolc) kiemelt, növekedést szétterítő fejlesztésére, országos jelentőségű intézményeik fejlesztésére, nemzetközi kapuszerepük kiteljesítésére.
- A gyűrű városai közötti közúti, vasúti infrastruktúrák és a közösségi közlekedés fejlesztésére, Budapest irányában főként a közösségi közlekedés fejlesztésére.

A külső városgyűrű meghatározó gazdasági szerepkörrel rendelkező városai:

A túlnyomóan gazdasági mutatók alapján elkészített gazdaságierő-potenciál számítások alapján előzetesen lehatárolásra került növekedési színtérként definiálható várostérségek többsége elsősorban megyei jogú városaink közül került ki, kiegészülve olyan szereplőkkel, amelyek gazdasági szerkezetváltásában nagy szerepet játszottak meghatározó multinacionális feldolgozóipari vállalatok és háttértérségük számára is jelentős igazodási pontot jelentenek.

Debrecen az egészségipar bázisán megújuló gazdaságszerkezet kialakításával szeretné elérni a gyógyító város pozíciót. Ebben támaszkodhat a következő húzóágazataira: élelmiszeripar, vegy- és gyógyszeripar, gépgyártás, elektronika, informatika. Kitörési pontjai: a magas tudás-igényű iparágak, a biomassza-hasznosításra épülő iparágak, vegyipar, kreatív ipar, turizmus, logisztika, orvosi műszergyártás, élelmiszeripar. Magyarország második legnagyobb városának vonzáskörzete kiterjed a Hajdúság egészére, de a közeli Nyíregyháza és Nagyvárad körzetei is számos kooperációs lehetőségeket rejtenek magukban. Debrecen kiemelkedő nemzeti jelentőségű nagyváros, nemzetközi kapuszereppel (pl.: nemzetközi repülőtér), potenciálisan

országos hatáskörű intézményeknek is otthont adhat.

Szeged, „a napfény városa” egy teljes értékű „biopolisz” megteremtésében érdekelt, melyhez kiváló alapot adnak a helyi élelmiszeripar, turizmus, olajipar, vegyipar, gumipar, energetika húzóágazatai, s amelyeket kiegészítenek a biotechnológia, a magas K+F+I igényű iparágak, a logisztika és a turizmus kitörési pontjai. Városi vonzáskörzete csaknem egész Csongrád megyét lefedi, de nemzetközi területi együttműködések szereplője is Arad-Temesvár-Újvidék-Szabadka/Zenta térségben. Kiemelkedő nemzeti jelentőségű nagyváros, fontos nemzetközi kapuszereppel, potenciálisan országos hatáskörű intézményeknek is otthont adhat.

Miskolc, mint a nyitott kapuk városa a közösségek, lehetőségek és élmények városa kíván lenni, amelyben kitüntetett szerepet kap a borsodi „*Nanopolis*” megteremtése olyan kitörési pontokra támaszkodva, mint a tudás- és high-tech alapú iparágak (anyagtudományok, mechatronika), valamint a kulturális ipar és a turizmus. Jelenlegi húzóágazatai mindehhez megfelelő alapot képesek nyújtani (logisztika, gépgyártás, vegyipar, gyógyszergyártás, acélipar, autóipar). Elsősorban a Sajó- és a Hernád völgy térségeit képes integrálni, megerősödésével Kassa felé tud terjeszkedni. Kiemelkedő nemzeti jelentőségű nagyváros, nemzetközi kapuszereppel, potenciálisan országos hatáskörű intézményeknek is otthont adhat.

Pécs a kultúra városaként *újrapozicionálja magát*, olyan pozíció megszerzésére törekszik, amelyben meglévő logisztikai, építőipari és turizmusbeli húzóágazatai mellett a kulturális ipar és turizmus, az innovatív egészségipar, környezetipar, gépipar, elektrotechnika kitörési pontjai segítenék. Térsége kiterjed a közvetlen városi vonzáskörzeten túl is, pl. a Baranyai-dombság és a Villányi-hegység térségeire. Kiemelkedő nemzeti jelentőségű nagyváros, nemzetközi kapuszereppel, potenciálisan országos hatáskörű intézményeknek is otthont adhat.

Győrben, „a folyók és a találkozások városában” a jövő az egészség, a kultúra és az innováció köré épül. Magyarország járműipari központjaként elektronikai és informatikai ipari, autóipari és gépgyártási húzóágazataira támaszkodhat kitörési pontjainak (járműipar, magas K+F+I igényű iparágak, turizmus, egészségipar, logisztika, sportgazdaság, kulturális és kreatív ipar) megerősítéséhez. Győr és térsége azon kevés terület egységeink közé tartozik, amely nemzetközi együttműködésekkel is integrálódik (Bécs-Pozsony), de szűkebb magyarországi vonzáskörzete is kiterjed a Szigetköz-Rábaköz térségétől a Bakonyaljáig és átnyúlik a szomszédos Komárom-Esztergom és Veszprém megyébe. Határon átnyúló vonzáskörzete kiterjed a szlovákiai Csallóközre és Mátyusföldre. Kiemelkedő nemzeti jelentőségű nagyváros, nagyon fontos nemzetközi kapuszereppel, potenciális országos hatáskörű intézményeknek is otthont adhat.

Békéscsaba

Nyíregyháza három ország határánál elhelyezkedve dinamikusan fejlődő gazdasági és logisztikai központként szolgálhat a *Kelet kapujaként*. Húzóágazatai mellett (műanyagipar, háztartástechnika, gumipar, autóipar, építőipar) a kívánt pozíciót erősítő kitörési pontjai a nemzetközi logisztikai, kereskedelmi és pénzügyi szolgáltatások, K+F igényű iparágak és a turizmus. A megyeszékhely a Nyírség és Szatmár természetes központja, Kárpátalja/Munkács felé irányuló szorosabb térségi kapcsolatokkal.

Szekszárd adottságait és történelmi hagyományait tekintve méltán viseli a „*bor és a kultúra városa*” címet, de jelentős mértékben támaszkodhat a tejipar, borászat, textilipar, fémfeldolgozó-ipar, építőipar húzóágazataira, valamint a tudás alapú iparágak és az autóipari fejlesztések terén elért eredményeire is. Új közlekedési csomópontként (M6-M9) logisztikai jelentősége is nőhet, és látogatottsága a minőségi (bor-, öko-, vadász-, vízi-) turizmusra irányuló fejlesztésekkel növekedhet. Közvetlen városi vonzáskörzete kiegészül a Szekszárdi-Geresdi-dombság egyes településeivel, a Sárköz és kisebb részben a Völgyseg egyes területeivel, hatása a Duna mentén Pakstól Mohácsig érzékelhető.

Szombathely az osztrák-magyar határtérség régiójának kulturális, tudományos, oktatási központja pozíció megszilárdításában a meglévő gépipari, kiskereskedelmi, autóipari,

textilipari, faipari és turisztikai húzóágazatok erősítése mellett kitörési pontként határozza meg az IKT iparágak, a logisztika, a sportgazdaság és a diverzifikált turizmus területeit. A térség kiterjed a közvetlen városi vonzáskörzeten túl a Répce-Rába köze területeire (Bük/Kőszegtől Szentgotthárdig), illetve potenciálisan Felsőőr környékére.

Kaposvár „egészséges élelmiszerek a szántóföldtől az asztalig” jelszóval az egészségtudatos város pozícióját kívánja elérni az élelmiszeripar, gépipar, textilipar, építőipar, logisztika, kiskereskedelem húzóágazatainak segítségével, illetve a következő kitörési pontokkal: logisztika (Taszár), kereskedelem, bio-, nano- és elektrotechnika, kreatív ipar, turizmus. Közvetlen városi vonzáskörzetén túl elsősorban a közeli Zselic és Külső-Somogy vidéki területeit integrálja, szoros együttműködése Dombóvár felé nyitott.

Győr

Békéscsaba az ország éléskamrájának központjaként az élelmiszertermelés és –feldolgozás, valamint a gasztroturizmus hazai fellelővárára pozíciót célozza meg, ehhez kapcsolja húzóágazatait: az építőanyag-ipar, a textilipar, a gépipar, az élelmiszeripar, a nyomdaipar; illetve kitörési pontjait: a malomipar újraindítása, a gasztroturizmus, a határon túli kapcsolatok erősítése, a helyi gazdaság élénkítése, a befektetések ösztönzése, a megyeszékhelyi funkciók megerősítése. A megyeszékhely szorosabb vonzáskörzetébe esik: Békés, Sarkad, Gyula és az általuk körbezárt Körös-menti vidék.

Zalaegerszeg szintén az életminőségre helyezi fókuszát „Első látásra szeretem” mottójával, ugyanakkor gazdaságfejlesztési szempontból kevés húzóágazatát (élelmiszeripar, faipar, bútóipar, elektronika, építőipar) számos új kitörési pont definiálásával kívánja megerősíteni, illetve diverzifikálni: járműipar, elektronika, mechatronika, faipar, bútóipar, környezeti technológiák, alternatív erőforrások, egészségturizmus, gyógyturizmus, logisztika. Térsége kiterjed közvetlen városi vonzáskörzetén túl a Zalai-dombság településeire, illetve keleten Keszthely/Hévíz idegenforgalmi térségével van szoros együttműködésben. Kooperációs lehetőséget biztosít a Szombathely-Szentgotthárd iparosodott térséggel való együttműködés is.

Hódmező-
vásárhely

Sopron, a „leghűségesebb város” a helyi összefogáson alapuló városfejlesztésben látja a jövőt, melynek gazdasági oldalát az építőipar, feldolgozóipar, gépipar, fa- papír-nyomdaipar, bútóipar, élelmiszeripar, elektronika, logisztika, turizmus húzóágazatai támogatják, de kitörési pontként a turizmus (főképp a gyógy-, egészség-, aktív turizmus, illetve a gasztro- és borturizmus) primátusa mellett a jelentős K+F igényű iparágak is számításba vehetők. Közvetlen városi vonzáskörzetén túl a Fertő-tó/Hanság vidéke (nyugaton a burgenlandi Kismartonig) és a kőszegi Alpokalja vehető számításba.

Nagykanizsa a régiók kapujában elhelyezkedve a megújuló energiák mintavárosa pozíció elérését célozza meg. Energiaigényes húzóágazatait (fémfeldolgozás, ipari gépgyártás, bútorgyártás, feldolgozóipar, energiaipar, turizmus, élelmiszeripar) a pozícióhoz kapcsolódó kitörési pontokkal kiegészítve erősítheti, mint a megújuló energiákhoz kapcsolódó és egyéb K+F+I alapú iparágak, a logisztika és a turizmus. Közvetlen városi és Csurgótól Letenyéig tartó határmenti vonzáskörzeten túl Csáktornya-Lendva irányában fűzheti szorosabbra térségi kapcsolatait.

Kaposvár

Hódmezővásárhely az alföldi művészváros és a „dél-alföldi Sophia Antipolis” innovatív központ pozícióját célozza meg, melyben jelenlegi húzóágazatai mellett (építőipar, mezőgazdasági termelés, gépgyártás, textilipar, kerámiaipar, kiskereskedelem) a kreatív ipar, kulturális ipar, kerámiaipar, textilipar, innovatív iparágak, és a turizmus kitörési pontjai kerülhetnek fókuszba. Természetes szorosabban együttműködő térségét a Szeged-Makó-Orosháza-Szentes-Csongrád városnégyszög jelöli ki.

Ózd „több mint város, több mint lakóhely” mottójával olyan helyi gazdasági környezetet próbál létrehozni, amelyben a közelmúlt ipari szerkezetátalakítására építő húzóágazatokon (kohászat, acélgégyártás, gépgyártás, textilipar, elektronika, finommechanika) kívül a jövő beazonosított kitörési pontjainak (modern feldolgozóipar, ipari örökség hasznosítása, kreatív- és kulturális ipar - Nemzeti Kulturális Dokumentációs

Miskolc

Logisztikai Központ, turizmus) feltételeit is biztosítani igyekszik. A közvetlen városi vonzaskörzeten túl Putnok felé elsősorban szlovákiai térségek felé nyithat a Rimaszombat-Rozsnyó vonalon.

A külső városgyűrű várostérségeinek fejlesztési irányai

- Innováció alapú gazdaságfejlesztés, a kereskedelmi és szolgáltatási potenciál minőségi fejlesztése, regionális (esetenként országos és nemzetközi) gazdasági kapcsolatokkal és hatással, megyei, esetenként regionális foglalkoztatási vonzással.
- Országos szintű állami intézmények vidéki központokba történő telepítése.
- A gazdaságpolitikában e térségek kiemelt kezelése, a befektetési környezet javítása. Az egyes városok kialakult termelési lehetőségeihez, erőforrásaihoz igazodó ágazati szakosodás és a városok közötti munkamegosztás támogatása, összehangolt városi gazdasági profilok kialakítása.
- A térségközpont nemzetközi (nagyvárosi) hálózatokba való intenzívebb bekapcsolódásának ösztönzése, a gazdaság, a kutatás-fejlesztés, az oktatás (egyetemi központok nemzetközi oktatási-kutatási együttműködéseinek és képzési formáinak ösztönzése), fejlesztési-tervezési információcsere területén.
- Nemzetközi szinten a központi település imázsának erősítése, sajátos arculat kialakítása, a városi környezetminőség javítása, fokozott térségi és települési marketing- és márkaépítési tevékenység ösztönzése. Minőségi munkahelyek biztosítása a magasan kvalifikált munkaerő megtartása érdekében a központban.
- A központi és a térséget dinamizáló funkciók ellátásához szükséges többszintű elérhetőségi rendszer fejlesztése a gyűrű mentén (infrastruktúra-fejlesztéssel) és a főváros irányában (elsősorban közösségi közlekedésszervezéssel).
- Indokolt esetben közszolgáltatási és foglalkoztatási centrum szerepkör szerinti funkcionális alközpontok erősítése a nagyvárosok vonzaskörzetén belül.

3.1.4.6 Nemzeti és perspektivikusan nemzetközi jelentőségű nagyvárosi térségek

Miskolc, Debrecen, Szeged, Pécs és Győr, illetve a belső gyűrűből gazdasági ereje és történelmi szerepe miatt **Székesfehérvár**, valamint e városok vonzaskörzete tartozik ebbe a kategóriába. A Budapest-központúság oldására ezek a városok egy részben önálló területi szintet jeleníthetnek meg a fővárosi szint mellett/alatt. Népességük és gazdasági szereplőik számossága eléri azt a kritikus tömeget, ahol már számos speciális nagyvárosi kulturális és gazdasági rétegigény jelenhet meg és azok fenntarthatóan ki is elégíthetők, így elitszervező helyszínek lehetnek. Feladatuk, hogy kisugárzó hatásukkal közvetítsék a fejlődést innovatív, technikai, gazdasági, kulturális értelemben egyaránt tágabb, több megye határán túlmutató térségük és a többi nagyváros felé. E regionális léptékben maguk is generáljanak autonóm fejlődést és **magas szintű feladatokat lássanak el a szolgáltatások, a kultúra, az oktatás, a közigazgatás terén**. E városok felsőoktatási és egészségügyi ellátó központi helyszínekként már jelenleg is jelentősek. A szellemi élet valós vidéki alternatíváinak, országos léptékű központjainak megteremtésével az innováció helyszíneinek száma is növelhető, és a nem csak egyetlen központtól függő elit nagyobb és stabilabb teljesítményt is tud nyújtani. Különösen a **kutatás-fejlesztési funkciók és e téren a gazdasági szférával való együttműködés**, valamint a kulturális és ehhez kapcsolódó **kulturális és kreatív ipari teljesítmény** esetében fokozható e helyszínek teljesítménye. Gesztusértékű lehet egyes országos hatókörű hivatalok Budapesten kívüli nagyvárosi központba helyezése is, amivel egyben tesztelhetők is a decentralizációs központok lehetőségei. Elképzelhető az egyes országos hatókörű intézmények „kihelyezése”, pl. örökségvédelem,

területfejlesztés, szellemi tulajdon.

A határok átjárhatóságának javulásával fontos jelenség a **határon átnyúló kis és nagyvárosi agglomerációk megjelenése határaink mentén**. A hazánk területére átnyúló vagy potenciálisan átnyúló agglomerálódó területek esetében (tipikus példája ennek Pozsony agglomerációja) **törekedni kell a közeli nagyvárosi központtal való együttműködésre** a fejlesztések során, hiszen e helyzet nagy lehetőségeket rejthet az érintett települések számára, az esetleg negatív agglomerációs jelenségeket pedig érdemes csökkenteni. A hazai központú és a határ túlsó oldalán is formálódó városi vonzaskörzeteink (tipikus példája ennek Esztergom és Komárom vonzaskörzete) esetében pedig **a hazai városközpont fejlesztésekor számításba szükséges/kell venni a határon túli lehetőségeket**, az ottani szereplőkkel partnerségben.

Határon átnyúló agglomerációk

Nagyságuk és elismert felsőoktatási és kutatási műhelyeik jelenléte **a nemzetközi gazdasági és kutatás-fejlesztési munkamegosztásba való bekapcsolódás** lehetőségét kínálja e nemzeti jelentőségű városaink számára. Nemzetközi szerepvállalásuk egyrészt **európai és globális hálózati együttműködésekben nyilvánulhat meg**. Másrészt határmenti helyzetükből adódóan a határon túli **térségekre terjeszthetik ki vonzerejüket**, térségük **kaputérséggént** is működhet. Ez utóbbi téren azonban e városoknak komoly versenytársai sorakoznak a határ túloldalán (Pozsony, Bécs, Graz, Maribor, Eszék, Szabadka, Temesvár, Arad, Nagyvárad, Ungvár, Kassa). A befektetésekért, a közlekedési, logisztikai és a nagytérségi gazdaságirányításért, a turisztikai, oktatási és egészségügyi vezető szolgáltató-központi szerepekért folytatott **városversenyben támogatni kell e városainkat**. A fejlesztéseknek azonban legalább ilyen fontos iránya a közeli, határon túli nagyvárosokkal való, kölcsönös előnyöket hozó funkciómegosztás is.

Nemzeti-nemzetközi jelentőségű városaink kaputérsége

Meg kell jegyezni, hogy a nemzeti kulturális-gazdasági decentralizációnk színhelyeül a **jelentős számban vagy arányban magyarlakta határon túli Kárpát-medencei városok** is szolgálhatnak

A külső nagyvárosi gyűrű egyes városai nem rendelkeznek több megyére kiterjedő térszervező potenciállal, ennek ellenére fontos szerepet tölthetnek be a gyűrűn belüli térkapcsolatok fenntartásában és megyéjükön belüli térszervezésükkel. Ide sorolható **Szombathely, Zalaegerszeg, Nagykanizsa, Kaposvár, Békéscsaba, Nyíregyháza**, és a domborzati és történelmi okok miatt a gyűrűn kívül elhelyezkedő **Sopron és Szekszárd**. Fontos termelési-szolgáltatási funkciókat és **markáns gazdasági, esetleg innovációs profilokat** már most is megjelenítenek, és ez a jövőben tovább erősíthető. E városokban a határon átnyúló nemzetközi foglalkoztatási és gazdasági együttműködés a városfejlesztések fontos iránya lehet.

A külső nagyvárosi gyűrű többi városa is fontos térszervező

Nagyvárosaink mellett számos kisebb város (pl. Kőszeg, Mohács, Sarkad) rendelkezik a fentiekhez hasonló, de jóval kisebb területi hatókörű, jelenleg is létező és potenciális funkciókkal. E nem megyei jogú városok sorából térségi jelentőségük és nagyságuk miatt kiemelkedik **Baja és Ózd**.

A külső gyűrű nagyvárosi vonzaskörzetének kialakításához és a gyűrű kis és nagyvárosai közötti funkciómegosztáshoz elengedhetetlen **a városok közötti közlekedési kapcsolatok jelentős javítása, mely a közösségi közlekedésszervezés mellett jelentős közúti és vasúti infrastrukturális fejlesztéseket is igényel**. A városok és Budapest közötti kapcsolatoknak elsősorban a közösségi közlekedés és a kötöttpályás infrastruktúra-fejlesztésben kell megnyilvánulniuk a jövőben, illetve a Duna mentén, Győr, Dunaújváros, Mohács-Pécs és Baja irányában a vízi közlekedés terén is.

Elérhetőséget javítani kell mind Budapest felé, mind oldalirányba

A másik markánsan kirajzolódó nagyvárosi csoport a Budapesttől körülbelül egyórányi útra levő városoké: **Tatabánya, Dunaújváros, Kecskemét, Szolnok, Salgótarján**, valamint a helyi földrajzi adottságok miatt e városi íven kívül elhelyezkedő **Veszprém és**

A fővárost tehermentesítő gyűrű

Eger. Ennek a fővárostól nagyjából 40-100 km-re húzódó gyűrűnek a városai többnyire dinamikus fejlődnek, a fővároshoz közeli fekvésük és eleve meglevő ipari/logisztikai potenciáljuk lehetővé teszi, hogy a termelés és a logisztika terén feladatokat vegyenek át a fővárostól. A fejlesztéspolitikának ugyanakkor figyelmet kell fordítani arra is, hogy meggátolja ezen vár sok funkcionális kiüresedését Budapest elszívó hatása miatt.

A belső gyűrű városai között kiemelt szereppel bír **Székesfehérvár**, amely földrajzilag a belső városhálózat szerves része, funkcióiban azonban kiemelkedik közülük. Térszervező jelentősége miatt a korábbi pólusvárosi funkciókat továbbra is szükséges fejleszteni, illetve fenntartani. Székesfehérvár így az ország középső térségéhez, a fővároshoz szoros kapcsolatrendszerrel kapcsolódó városként a külső és a belső gyűrű közötti közvetítő, összekapcsoló szerepet is magára vállalhatja. Eközben a belső gyűrű gazdaságfejlesztési lehetőségeit, a meglevő kiváló logisztikai és ipari háttérrel is képes kihasználni, miközben a kultúra, oktatás, K+F terén a nagyvárosi gyűrű magas szintű szolgáltatásai al fokozottabban képes önerejére épülő gazdasági fejlődést indukálni.

Székesfehérvár
összekötő
kapocs a
külső
nagyvárosi
és a belső
gyűrű között

A nagyvárosok belső ívén több kisebb város is található, melyek hasonló adottságokkal bírnak, például **Komárom, Dorog, Tata, Oroszlány, Esztergom, Hatvan, Jászberény, Gyöngyös**. A kiváló közlekedési elérhetőségre épülhet az egyes városok közötti gazdasági munkamegosztás, beszállítói együttműködések vagy összehangolt fejlesztések formájában.

A belső gyűrű városai közül csak **Komárom, Esztergom és Balassagyarmat** határon túlnyúló kapcsolatait emelhetők ki, ahol a közvetlen határon túli térségekkel való ellátórendszeri kapcsolatok és funkciók megosztása fejlesztési lehetőségeket rejt. Az előbbi kettő tulajdonképpen már egy határon átnyúló kis agglomerálódott városias térség része (Révkomárommal és Párkánnyal), fejlesztésükben ez hangsúlyos elem kell, hogy legyen. Jó lehetőség van Nagyszombat, Győr-Moson-Sopron és Komárom-Esztergom megye közreműködésével egy nagyobb, koordináltan működő határon átnyúló várostérség vagy növekedési zóna kialakulásának is.

A belső gyűrű kis és nagyvárosai közötti további funkciómegosztást szolgálná **a városok közötti közlekedés fejlesztése**, beleértve a közösségi közlekedés fejlesztését is, csak néhány esetben indokolt a gyűrű egyes városai (Salgótarján, Esztergom) és Budapest közötti elérhetőség jelentős javítása is. A belső gyűrűn belüli, a Budapestet elkerülő és tehermentesítő kapcsolatok egyik fontos eleme lehetne a gyűrű szaki közlekedési kapcsolatainak kiépítése, mely határon átnyúló nemzetközi együttműködésben valósítható meg.

Javítandók a belső
városgyűrűn
belüli
közlekedési
kapcsolatok

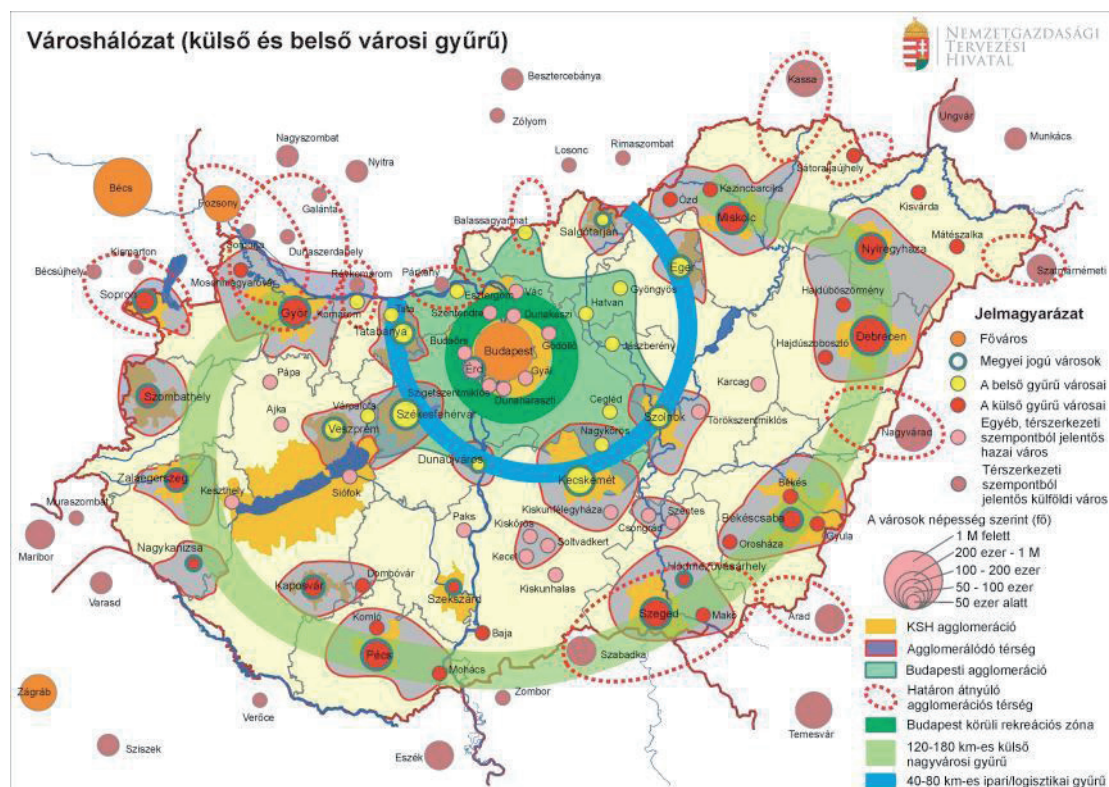
A belső gyűrű fővárostól (és a nemzetközi reptértől) nagyjából egy órán belüli elérhető városai Budapesttel, agglomerációjával és az érintett megyékkel együttműködve egy olyan **üzleti régiót** alakíthatnak ki az ország szívében, amelyet globális szinten is jelentőssé tehet a majdnem négymilliós lakosságszáma és a gazdasági teljesítménye. Erre a helyi adó-, befektetési-, innovációs- és közlekedési politika és a fejlesztések összehangolásával, térségi szintű kezelésével van reális lehetőség.

Globális
léptékű
üzleti régió
az ország
szívében

Fejlesztéspolitikai feladatok:

- Innováció- és tudásbázisú gazdaság, kreativitás orientált környezet kialakítása.
- Gazdasági szempontokat is integráló városfejlesztés, átlátható együttműködésben a piaci szereplőkkel.
- Megbízható, kiszámítható fejlesztési beavatkozások, tervezett területkinálat.
- Beruházásokat ösztönző, az országos tervekhez illeszkedő gazdasági (ipar) területek kijelölése térségileg összehangolt módon.

- Minőségi lakóterületekkel, magas használati értékű zöldfelületekkel rendelkező város - attraktív városképpel - kialakítása.
- Reális helyzetértékelésre épített vízió, megújulni képes kitörési pontokon alapuló stratégia megalkotása.
- Jövedelemtől és életkortól függetlenül használható, mozgásra, egészséges életmódra és kreativitásra ösztönző, tiszta (köz)területek kialakítása.

39. ábra: Városhálózat

3.1.5 Az egyes nagytersegek megújulását biztosító fejlesztések

3.1.5.1 A területpolitika és a vidékfejlesztés szempontjai, valamint nemzeti prioritásai

Magyarország alapvetően vidékies típusú ország, valamennyi vidéki térségi lehatárolás (pl. OECD) szerint az ország területének túlnyomó többsége vidéki térségnek minősül tájhasználatában, gazdaságában és népességi jellemzőiben. Az elmúlt évtizedek trendjei hazánkban – összhangban az agrár- és élelmiszergazdaság nemzetgazdasági súlyának csökkenésével – általában a **vidéki térségek leértékelődéséhez** vezettek. Számos vidéki térségünk válságba került, népessége elvándorol vagy elöregszik, a mezőgazdaság és élelmiszer-feldolgozás népességeltartó képessége alacsony, és ennek szerepét a gazdasági diverzifikáció egyelőre nem tudta pótolni. **Átfogó stratégiára épülő vidékpolitikai fordulatra van szükség** a város-vidék kapcsolatok megújításával, a falvak, tanyák gazdasági létalapjának megerősítésével, a vidék érték alapú fejlesztési lehetőségeinek felismerésével.

A vidékpolitika funkciói

A fenti szakpolitikai keretekbe illeszkedő vidékpolitika funkciója a **vidéki térségek fenntartható fejlődésének biztosítása**, melynek elemei:

- A táj, a természeti értékek és erőforrások védelme és fenntartható használata, az ökoszisztéma szolgáltatások megőrzése, a környezetminőség javítása.
- Egészséges és biztonságos élelmiszer előállítás és –ellátás.
- Megélhetés, kedvező életfeltételek és életminőség biztosítása a vidéki népesség számára.

Vidékpolitikai jövőkép

Gazdasági funkciójukban megerősödött, a működő és fejlődő helyi gazdaságra, benne az európai többfunkciós, ökoszociális funkciókat (tájfenntartás, természeti erőforrások és biodiverzitás megőrzése, népességmegtartás és foglalkoztatás) teljesítő, jó minőségű, egészséges élelmiszereket előállító mezőgazdaságra és azzal szoros kapcsolatban lévő élelmiszer-feldolgozásra épülő, közösségeiben megújult, a helyben lakóknak perspektívát nyújtó, minőségi életfeltételeket biztosító vidéki települések és térségek.

Átfogó vidékpolitikai célkitűzések

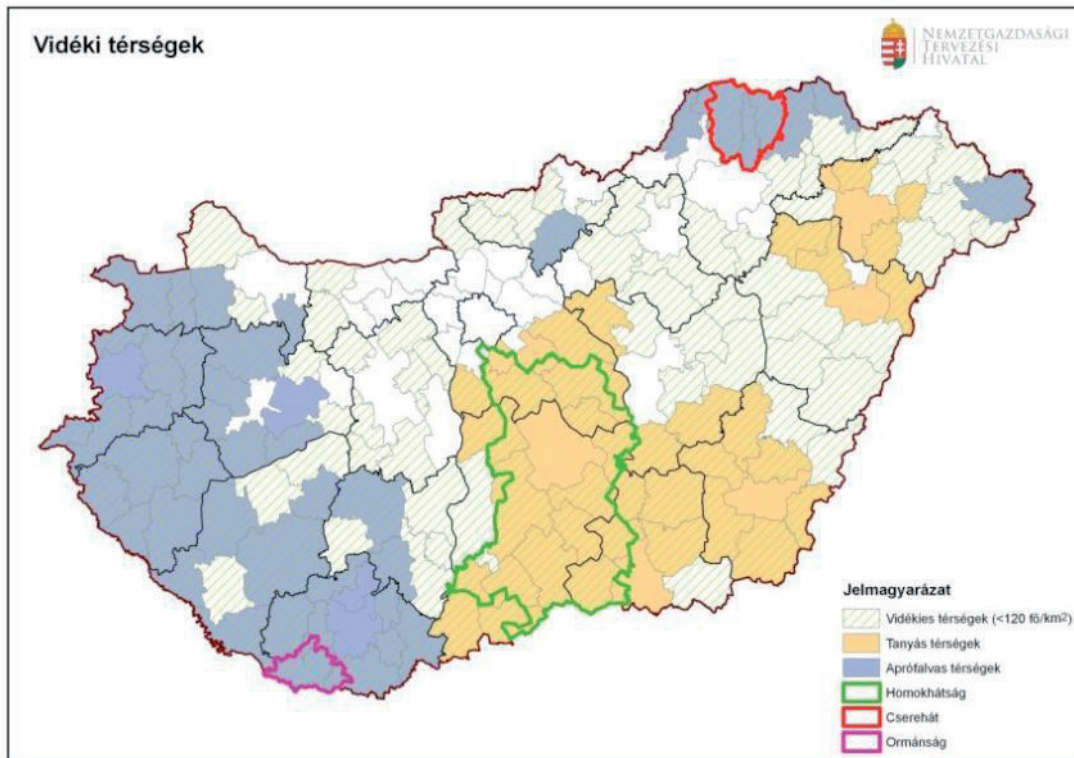
- Város-vidék kapcsolatok megújítása a kölcsönös együttműködésre, előnyökre alapozva.
- Vidéki települések, falvak, tanyák fejlesztése, gazdasági létalapjuk megerősítése.
- Vidéki gazdaság, kiemelten az agrár- és élelmiszergazdaság helyi gazdaságfejlesztésbe illeszkedő fejlesztése, erősítése, foglalkoztatási szerepének növelése, a helyi gazdaságfejlesztése.
- A vidéki munkaerő, különösen a magasabb iskolai végzettséggel rendelkezők megtartásának és megtelepedésének támogatása.

A vidékfejlesztés beavatkozási térségei

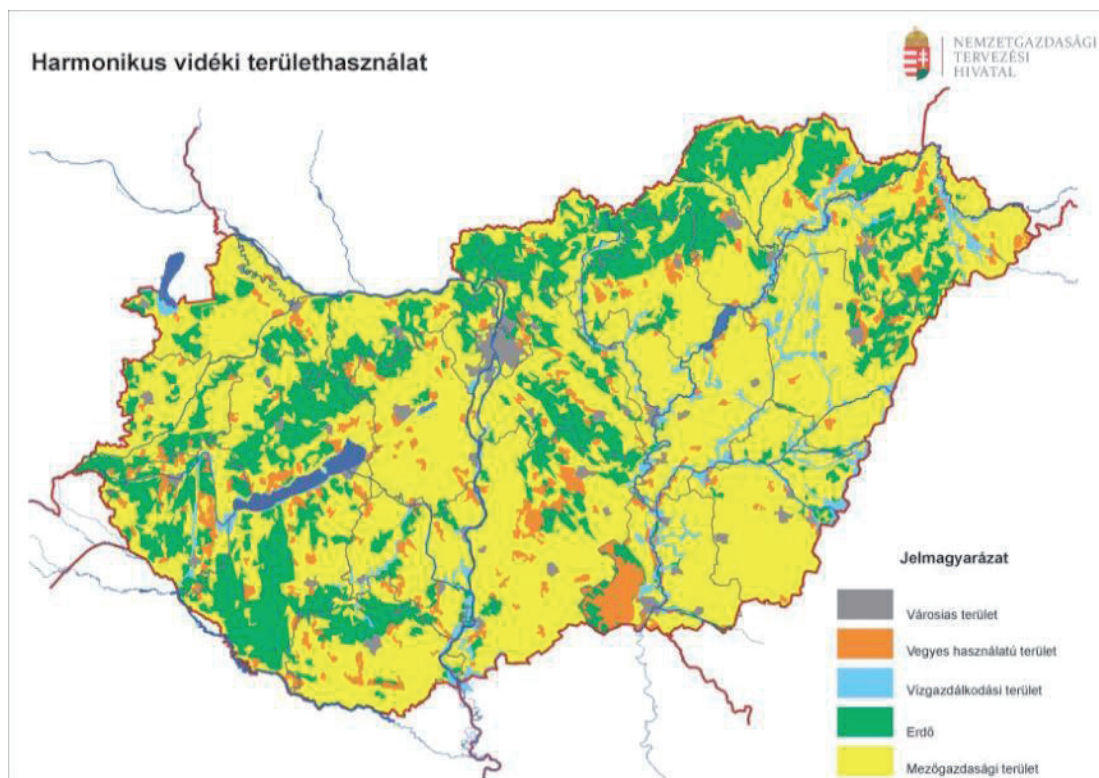
- Általános jellemzők által kijelölt vidéki térségek.
- Speciális táji, környezeti problémák, adottságok alapján kijelölt vidéki térségek.
- Jelentős társadalmi hátrányokkal, problémákkal rendelkező vidéki térségek.
- Speciális vidékfejlesztési feladatot jelentő térségi problémák.
- Helyi, térségi, vidékfejlesztési együttműködések.

Általános jellemzők által kijelölt vidéki térségek

A vidéki térségek lehatárolására több módszertan létezik, az általánosan használt OECD lehatárolás szerint a 120 fő/km² népsűrűség alatti térségeket tekintjük vidéki térségnek. A tervezési-statisztikai szerepen túl ennek jelentősége az uniós vidékfejlesztési támogatások célterületeinek kijelölésében van.

40. ábra: Vidéki térségek

41. ábra: Harmonikus vidéki területhasználat

3.1.5.2 Speciális táji, környezeti problémákkal, adottságokkal rendelkező vidéki térségek fejlesztési feladatai

A Homokhátság komplex fejlesztése

Fejlesztéspolitikai feladatok:

- A 2001-2008 között működő Homokhátsági Speciális Célprogram folytatása, kiemelten a szárazságtűrő és alternatív növények termesztésbe vonása, az erre vonatkozó termesztési és fajtakísérletek, modellértékű tájgazdálkodási projektek megvalósítása, a vízgazdálkodás, a tájhasználat és a gazdálkodás összhangját megteremtő gazdálkodási rendszerek, agrotechnikai módszerek terjesztése.
- A megváltozott éghajlati feltételekhez alkalmazkodó gazdálkodási formák elterjesztése.
- A Duna és a Tisza vízgazdálkodási jellegű programjaihoz, beavatkozásaihoz illeszkedve a Homokhátság vízgazdálkodási problémáinak átfogó rendezése, a táj- és környezetgazdálkodási szempontokkal összhangban.
- A belvízrendszerek felülvizsgálata, belvízelvezetés, a táji fenntarthatóságot veszélyeztető mértékben vízigényes kultúrák és ipari tevékenységek visszaszorítása.
- A területhasználat, a gazdálkodás és a vízgazdálkodás összehangolása, szükséges esetekben a terület- és gazdálkodási forma váltásának elősegítése.
- A népességmegtartást és a tájfenntartást biztosító agrár- és élelmiszergazdaság működésének biztosítása, bővítése, a speciális táji körülményeknek megfelelő korszerű technológiák használatának elősegítése.
- A tanyai gazdaságok fennmaradásának, piacra jutásának segítése, annak érdekében, hogy tájfenntartó és megélhetést biztosító szerepüket betölthessék.

Tisza-völgy: a víz- és az agrárgazdálkodás komplex hazai nagytérsége

A **Tisza-völgy** szélsőséges csapadékviszonyai és tágabb térségének életét is meghatározó vízgazdálkodási lehetőségei miatt igényel **önálló, térségileg integrált környezetgazdálkodási és -védelmi szempontokra épülő fejlesztéspolitikát**. A nemzetközi együttműködés szükségessége csak fokozza a térség tudatos tervezésének magvalósítását. A Tisza menti térségek együttműködését a folyó és a felszíni vizek mennyiségi-minőségi megőrzésére, a tájgazdálkodásra és a fenntartható ár- és belvízvédelmekre kell építeni. Mindez szorosan kapcsolódik a Vásárhelyi Terv Továbbfejlesztésének (VTT) komplex programjához. A Tisza-térség problémája és hasznosítása azonban nem kizárólagosan helyi vízügyi jellegű, szorosan összefügg a hazai és felvízi területek víz- és területhasználatával, ezért a fejlesztéseket komplexen, térségi összefüggésrendszerben szükséges meghatározni, fokozottan építve a nemzetközi kapcsolódásokra. A Tisza-tó és térsége fejlődése, a törekvések támogatása szempontjából lényeges, hogy az idegenforgalom, a vízgazdálkodás, a természetvédelem és a térségfejlesztés egy több megyén átnyúló, integráltan kezelendő rendszert alkot.

Mindezen szempontokat figyelembe véve szükséges továbbra is biztosítani a feltételeket a Tisza-tó közvetlen és tágabb környezetébe tartozó települések társadalmi-gazdasági felzárkóztatása érdekében, melynek alapja a térség társadalmi-gazdasági erőforrásainak aktivizálása, ily módon elősegítve az életkörülmények javítását, a térségi szereplők hatékony együttműködésének megalapozását, a fejlesztések összehangolását.

Fejlesztéspolitikai feladatok:

- A táji rendszer működőképességének biztosítása, valamint a fenntartható társadalmi-gazdasági fejlődés feltételeinek megteremtése az ökológiai kritériumok maximális figyelembevételével.
- A vízkészlet-gazdálkodás fejlesztése, alkalmazkodás a klímaváltozás kihívásaihoz.

A Tisza völgye természetes és szükséges együttműködési lehetőségeket kínál

A tájhasználat igazítása az egyes területek ökológiai adottságaihoz és a lehetséges vízpótláshoz, a Vásárhelyi Terv Tovább-

- A Tisza-völgy árvízvédelmi biztonságának növelése, egyrészt az árvízszintek csökkentését eredményező, nagyvízi meder vízszállító képességének javítása és a hazai ártéren kiépíthető árapasztó tározók megvalósítása, másrészt a jelenlegi árvízvédelmi rendszer előírások szerinti kiépítése révén.
- A Tisza menti, természetes (mély)árterek reaktiválása, bevonása a vízgazdálkodásba. A rendszeres, sekélyvízi elárasztásra alapozott ártéri tájgazdálkodási rendszerek megvalósítása. A Vásárhelyi Terv Továbbfejlesztése még hiányzó elemeinek megvalósítása, és eredeti céljainak megfelelő működtetése.
- A tájhasználat igazítása az egyes területek ökológiai adottságaihoz és a lehetséges vízpótláshoz, a szántóművelés kiváltása az arra alkalmatlan területeken.
- A Tisza-térségi nemzetközi kapcsolatrendszerének fejlesztése a határon átnyúló vízgazdálkodási, turisztikai, híd- és vízi közlekedés terén.

fejlesztéséhez

3.1.5.3 Jelentős társadalmi hátrányokkal, problémákkal rendelkező, kiemelt felzárkóztatást igénylő vidéki térségek fejlesztése

A vidékfejlesztési, vidékpolitikai célkitűzésekkel összhangban a **tartósan elmaradott, periférikus helyzetű vidéki térségek (pl. Cserehát, Ormánság, Dél-Cserehát)** válsága a különösen gyenge elérhetőség mellett a környezetüket ellátni képes érdemi térségi központok hiányából, a népesség kedvezőtlen kor-, illetve képzettségi összetételéből és rossz gazdasági szerkezetéből, valamint az erőforrások szűkösségéből (tőkehiány, képzett munkaerő elvándorlása) adódik. A főként inaktív, eltartott népességgel rendelkező településekben sokszor nem az idősödés, illetve elnéptelenedés jelent veszélyt, sokkal inkább a szegregáció, illetve a magas termékenység, ami az alacsony iskolázottságú fiatalok magas arányával a szegénység újratermelődéséhez vezethet. A kedvezőtlen szociális és gazdasági helyzetből adódóan a lakosság elhanyagolja, sőt gyakran kényszerűen feléli az épített, a természeti környezeti és kulturális értékeket. A fejlesztéspolitika sokszor elhanyagolt területei voltak a **megyehatárok menti területek**, ezek öröksége ma is tovább él. Fejlesztésükben a megyék szerepe kiemelt jelentőségű, hiszen itt kisebb léptékű, helyi adottságokra szabott, ugyanakkor térségileg összehangolt, komplex beavatkozásokra van szükség. A megyehatárokon kialakult belső perifériák problémáinak kezelésében is kulcsszereplők a megyék. Ahol releváns, a határon átnyúló kapcsolatok erősítése, és a szomszédos országok vidéki térségeivel történő együttes kezelés megteremtése feltétlen szükséges ezen értékek védelme érdekében.

Periférikus térségeink egyre nehezebb helyzetben

A Cserehát fejlesztése

Az ország észak-keleti részén fekvő **Cserehát** hazánk egyik legfejletlenebb területe. A zömében aprófalvas településekből álló térségben a munkanélküliség jelentősen meghaladja az országos átlagot, főleg a belső-cserehádi településeken, ahol gyakori, hogy csak a falu életét irányító, kiszolgáló közintézményeknél dolgozó embereknek van munkája. A Cserehát településein nagyon magas a roma népesség aránya, az iskolákban gyakori a szegregáció. A rossz elérhetőség, a gyenge infrastruktúra gátolja a helyi gazdaság fejlődését. A térségben ugyanakkor sok kihasználatlan lehetőség is rejlik, leginkább az értékes természeti környezet.

Fejlesztéspolitikai feladatok:

- A tervi előzményekre és a helyi kezdeményezésekre építve hosszú távú, átfogó térségi fejlesztési program megvalósítása a Csereháton, melynek középpontjában a helyi gazdaság fejlesztése áll.
- A háztáji gazdálkodás, az élelmiszertermelés ösztönzése, a kiskerti termelési

Átfogó térségi fejlesztési program megvalósítása, melynek középpontjában a helyi gazdaság fejlesztése áll

kultúra újjáélesztése, falusi kispiacok, helyi piacok létesítése.

- Mikro- és családi vállalkozások létrehozásának ösztönzése.
- Szociális gazdasági formák kialakításának elősegítése, szociális földprogramok támogatása.
- A falusi- és ökoturizmus fejlesztése, sajátos kínálati struktúra kialakítása, egymást kiegészítő prioritások, desztinációk mentén. A turisztikai desztinációk elérhetőségének javítása.
- Megújuló energiára alapuló térségfejlesztés: biomassza, egyéb alternatív energiaforrások. Helyi energetikai rendszerek, intelligens hálózatok és autonóm ellátási rendszerek fejlesztése.
- Erdősítés és az erdőgazdaságban, fafeldolgozásban, valamint az erdőgazdálkodásban rejlő további lehetőségek kiaknázása, fenntartható fejlesztése.
- Az elérhetőség és a mobilitás javítása (utak állapotának javítása, buszhálózat fejlesztése).
- Az oktatás színvonalának növelése és képzések szervezése, az iskolák felújítása, bővítése, a felnőttképzés támogatása; fiatalok közösségi tevékenységeinek támogatása; munkahelyi képzések támogatása, gazdasági oktatás bevezetése.
- Határon átnyúló fejlesztések.

Az Ormánság komplex fejlesztése, Ős-Dráva program

A dél-baranyai **Ormánság** hazánk egyik legelmaradottabb térsége, fejlődési problémái évtizedekre nyúlnak vissza. Az 1800-as évek elején még virágzó ártéri gazdálkodás folyt a térségben, amelynek azonban a Dráva szabályozása véget vetett, és az Ormánság gyors hanyatlásnak indult. Jelenleg a gyenge infrastrukturális ellátottsággal rendelkező aprófalvas térségben nagyon magas a munkanélküliség, és az alacsony életszínvonalból, a foglalkozási lehetőségek hiányából adódóan igen jelentős az elvándorlás. A lakosság jelentős része roma.

Különösen rossz helyzetben van a Cserehát és az Ormánság

Fejlesztéspolitikai feladatok:

- Komplex víz- és tájgazdálkodási rendszer kiépítése, a folyószabályozás előtti állapot lehetőség szerinti visszaállításával, csatornák, tavak létesítésével, a helyi, történeti és kurrens szaktudásra egyaránt alapozva.
- A táji adottságokhoz igazodó mezőgazdaság fellendítése, a tájgazdálkodás, ökológiai gazdálkodás, szövetkezesek keretében a legelők és a gyümölcsösök területének növelése, a méhészeti, a haltermelési kultúrák és általánosságban a helyi termékek, helyi feldolgozás (helyi termékclánok) fejlesztése.
- A helyi gazdaság, a szociális gazdaság, a foglalkoztatás koordinációja.
- Erdősítés és az erdőgazdaságban, fafeldolgozásban, valamint az erdőgazdálkodásban rejlő további lehetőségek kiaknázása, fenntartható fejlesztése.
- A roma lakosság képzése, jövedelemtermelő munkához juttatása, önellátásra való képességének megteremtése.
- A leromló települések műszaki, épített környezeti és társadalmi, közösségi megújítása.
- A turizmus fejlesztése, a turisztikai desztinációk elérhetőségének és szolgáltatásainak javítása.
- A határon átnyúló kapcsolatok erősítése, fejlesztése.

Az Ős-Dráva program keretében komplex víz- és tájgazdálkodási rendszer kiépítése

3.1.5.4 Speciális vidékfejlesztési feladatot jelentő térségek fejlesztése

Tanyás térségek fejlesztése

A **tanya** – mint hagyományos gazdálkodási, települési és létforma – a magyar társadalmi, településszerkezeti- és gazdaságtörténeti örökség több évszázados múltra visszatekintő része. Az elsősorban az Alföldre jellemző tanyák száma az elmúlt évtizedekben jelentősen lecsökkent, és a fennmaradó tanyák egy része is elvesztette hagyományos mezőgazdasági funkcióját. A tanyák épületállománya leromlott, infrastruktúrájuk fejletlen, közművekkel való ellátottságuk alacsony szintű. Külterületi jellegük miatt többségében nehezen elérhetők. A közbiztonsági problémák megoldása szintén kihívást jelent a tanyavilág számára. A rossz elérhetőség, valamint a kedvezőtlen demográfiai mutatók és szociális adottságok következtében a térség lakossága nehezen tud védekezni a klímaváltozás negatív hatásaival (pl. szárazságok, hőhullámok) szemben. Tanyás vidékeink ugyanakkor megfelelnek a fenntartható fejlődés, az integrált vidékfejlesztés és a többfunkciós mezőgazdaság Európában kialakult fejlesztési modelljének, és megfelelő fejlesztésekkel minden esély megvan arra, hogy a tanyarendszer korszerű formában megújuljon.

A tanyás településszerkezet érték és lehetőség is

Fejlesztéspolitikai feladatok:

- A Tanyafejlesztési Program kiterjesztése.
- A tanyás térségek átfogó fejlesztési programjának és cselekvési tervének megvalósítása.
- A tanyás térségek, tanyás külterülettel rendelkező önkormányzatok, illetve a tanyai gazdálkodók, lakosok számára érdemi és közvetlen fejlesztési forrás biztosítása, a meglévő tanyák megőrzése, a gazdasági termelésbe való visszaintegrálása.
- Hosszú távú tanyaprogram keretében a tanyákra vonatkozó jogi szabályozás szükséges alakítása, melynek szempontjai: a tanyai lakosság önkormányzati képviselete, a tanyás külterületre vonatkozó településfejlesztési és -rendezési tervezés, szabályozás megújítása, a közbiztonság javítása, a szolgáltatások elérhetőségének javítása (pl. tanyabusz szolgáltatás), az infrastrukturális fejlesztés (a környezeti szempontok figyelembevételével), a tanyai birtokrendezés.
- A tanyák tevékenység diverzifikációjának segítése: az önellátást szolgáló termelés mellett a termékek és szolgáltatások piacán való megjelenésének támogatása, a „több lábon állás” ösztönzése.

A tanyás térségek hosszú távú, átfogó fejlesztési programjának megvalósítása

Aprófalvas térségek fejlesztése

Az ország településhálózatának mintegy harmada 500 főnél kisebb lélekszámú **aprófalva**. Társadalmuk kiemelten sérülékeny, többségüket rendkívül kedvezőtlen demográfiai és társadalmi folyamatok jellemzik, amely a gazdasági teljesítményükre is negatív hatással van. A demográfiai és a társadalmi problémák halmozottan jelentkeznek azon aprófalvak esetében, amelyek térszerkezeti, településhálózati szempontból és gazdaságilag is perifériális térségben, a gazdasági centrumoktól távol találhatók. Számos aprófalva küzd közlekedési, elérhetőségi nehézségekkel, s ez a munkába és az iskolába járást is ellehetetleníti. A társadalmi és infrastrukturális problémák következtében e térség települései különösen ki vannak téve a klímaváltozás negatív hatásainak.

Magas szintű sérülékenység az aprófalvakban

Fejlesztéspolitikai feladatok:

- A napi munkába járás, ingázás igényeihez maximálisan illeszkedő akadálymentes és fenntartható közösségi közlekedés fejlesztése, a hiányzó térségi kapcsolatokat kiépítése különösen a zsáktelepülések, határ menti települések esetében.
- Az aprófalvak gazdasági létalapját biztosító gazdasági tevékenységek fejlesztése. Helyi, autonóm ellátási, energetikai rendszerek kialakítása.
- A szociális és önellátó gazdaság kialakulásának, tartós és fenntartható működésének ösztönzése.

Az aprófalvak gazdasági létalapját biztosító gazdasági tevékenységek fejlesztése.

- A helyi népesség szociális, egészségügyi, adminisztrációs igényeinek minél kevesebb utazással történő kielégítése, rendszeres mobil szolgáltató rendszerek kiépítésének támogatása.
- A klímaváltozás elleni védekezés elősegítése az egészségügyi szolgáltatások fejlesztésével és az agrárium átalakításával (pl. szárazságtűrő, a helyi ökoszisztémába illeszkedő növények elterjesztése).
- A helyben élő tehetséges fiatalok mentorálása. Hosszú távú programmal szükséges őket segíteni taníttatásuk és elhelyezkedésük során. Helyben maradáshoz és letelepedést segítő programokkal az értelmiség helyben tartásának segítése.
- Helyi közösségek kialakulásának, fejlesztési programjaik közös kidolgozásának segítése, a kultúrához való egyenlő esélyű hozzáférés biztosítása, kulturális örökség megőrzése.
- Az aprófalvak falusi turizmushoz, öko- és aktív turizmushoz kapcsolódó infrastruktúrájának és a kapcsolódó szolgáltatások kínálatának térségileg összehangolt fejlesztése.
- Az aprófalvas térségekben található nagy számú üresen álló ingatlan felmérése, koncepció kidolgozása a hasznosításukra.

3.1.5.5 Helyi, térségi vidékfejlesztési együttműködések

A hazai vidékpolitika fontos eszköze az uniós vidékfejlesztési politika keretében kialakított és támogatott (LEADER) **helyi vidékfejlesztési közösségek** működése. Ezek a helyi vidékfejlesztési közösségek önállóan, **autonóm módon, partnerségben**, a helyi önkormányzati, gazdasági és civil szektor együttműködésében szerveződnek. A helyi szinten megvalósítható vidékfejlesztési beavatkozásokat a helyi vidékfejlesztési közösségek által tervezett helyi vidékfejlesztési stratégiák alapján célszerű megvalósítani, mely így programalapú, a helyi közösségi részvételre építő, széles körű térségi és közösségi fejlesztési hatásokat generáló végrehajtást tesz lehetővé. A helyi vidékfejlesztési közösségek nemzetközi együttműködési lehetősége is fontos eleme a vidékpolitikának. A területfejlesztési, városfejlesztési, szakágazati fejlesztéspolitikai eszközökkel összehangolva, együttműködve a helyi vidékfejlesztési közösségek és programok a jövőben még jelentősebb szerepet játszhatnak a helyi és térségi szintű fejlesztésekben.

Közösségi
részvételre építő
helyi
vidékfejlesztési
programok

3.1.6 Kiemelkedő táji értékű térségek fejlesztése

A természeti adottságok, a rájuk épülő gazdálkodás és az emberi építőmunka egyedi és különleges helyi szinergiákkal bíró térségek sorát hozták létre hazánkban. Ezek megőrzése nemcsak környezeti és kulturális, néprajzi értékeiket védi, de sokszor közösségi összetartozásunk jelképei is egyben. Gazdaságilag és a tág értelemben vett rekreáció, idegenforgalom és megelőző egészségvédelem szempontjából is országunk fontos és értékes színterei.

Sajátos táji értékű
térségeink
számos
lehetőséget
hordoznak

3.1.6.1 A Balaton-térség fejlesztése

A **Balaton-térség** hazánk egyik legkarakteresebb, nagy kiterjedésű tájegysége, mely ökológiai egységet is alkot, ahol a társadalmi és gazdasági folyamatok egyedülállóan nagy mértékben a környezeti tényezőktől függnék. A térséget a kiemelkedő természeti, kultúrtörténeti és táji értékei, valamint az ezekre épülő idegenforgalma és tájgazdálkodása az ország legmarkánsabb, önálló fejlesztési célokra igényt tartó térségévé teszi, így a területfejlesztés is egyik legfontosabb feladatának tekinti a térség környezeti és társadalmi szempontból is fenntartható fejlesztésének, az értékek megőrzésének biztosítását. A térség olyan természeti és gazdasági egységet képez, melynek kezelése nem bontható meg. Turisztikai, mezőgazdasági bevételei révén a

A Balaton és
térsége
egyedülálló érték

nemzetgazdaság jelentős tényezője. Bár nem önálló tervezési-statisztikai területi egység, az egységes tervezés és támogatáspolitikai igénye és szüksége itt a legerősebb az országban. A mindenkori fejlesztésnek a még meglevő táji, kulturális és természeti adottságokat tiszteletben tartva szabad csak megvalósulnia. A Balaton-térség fejlesztésének alapvető célja, hogy a környezet, a táj értékeinek megőrzésével és fejlesztésével, a turisztikai kínálat diverzifikálásával a térség adottságainak szélesebb körű hasznosításával, valamint az érintett számos szereplő partnerségét biztosító stabil intézményrendszer megteremtésével egy fenntartható módon versenyképes Balaton térség jöjjön létre.

Különleges agglomerálódó várostérséget alkotnak a Balaton körüli települések. Az itteni települési- és üdülőterületek további, káros összenövésének már szigorú területrendezési szabályozás is próbál gátat vetni, de **a fejlesztéspolitikának sem szabad a Balaton menti beépítések fokozására ösztönözni** a helyi szereplőket és a befektetőket. Az összenövés nem csak környezeti szempontból rendkívül káros, de a térség fő erőforrását képező turisztikai vonzerőt is felemésztheti. A Balaton-parti városhalmaz ugyanakkor rendkívül hasonló gazdasági, társadalmi és környezeti eredetű településfejlesztési, településszerkezeti problémákkal és lehetőségekkel rendelkezik, ezért **egységes kezelése és a települések fejlesztési együttműködése elengedhetetlen.**

Fejlesztéspolitikai feladatok:

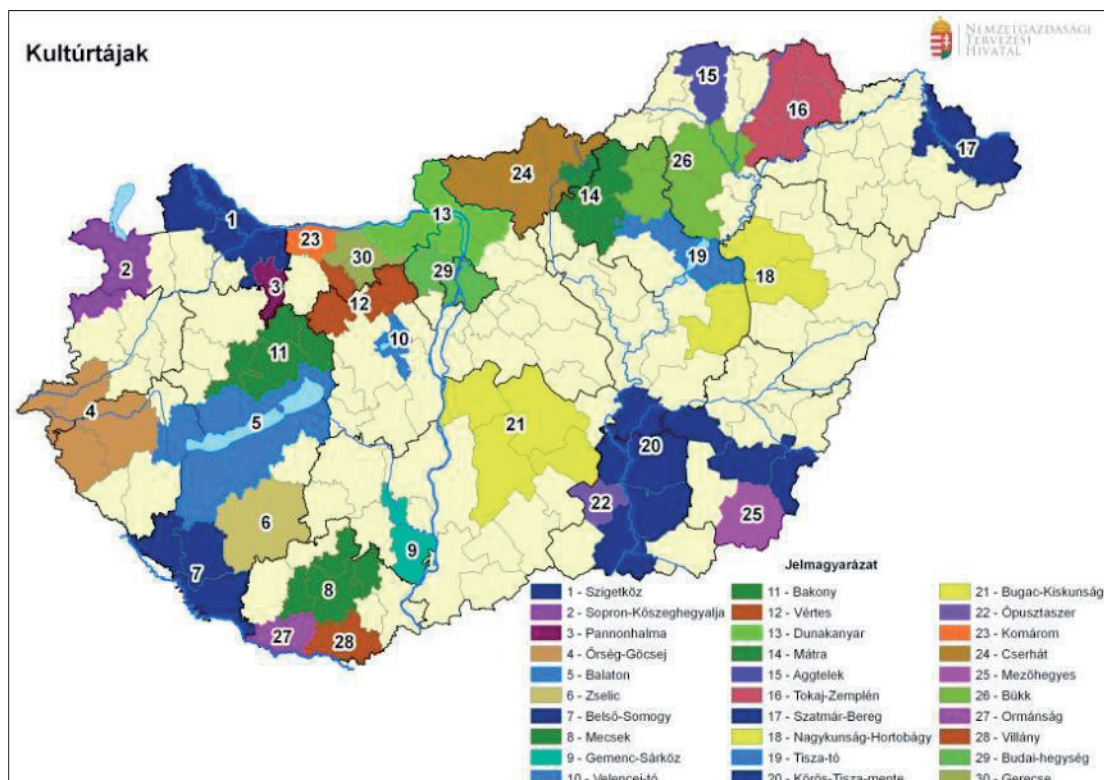
- A fenntartható és versenyképes turizmus megteremtése, a térség változatos vonzerőire épített új és komplex turisztikai termékek kialakítása, magas színvonalú szolgáltatások biztosítása.
- A szezon meghosszabbítása egész éves kínálati programcsomagok megteremtésével, ennek érdekében térségi turisztikai hálózatok, tematikus utak kialakítása, megerősítése.
- Egységes térségi turisztikai menedzsment mellett a turisztikai kínálat területileg differenciált tervezésével a vendégforgalom területi szétterítése, a háttérterületek adottságain (borvidék, nemzeti park, hegyek, erdők, aprófalvak, történelmi emlékek, népi hagyományok gasztronómia stb.) alapuló alternatív turisztikai termékek kínálatának kifejlesztése és „értékesítése” a parttól távolabbi településeken.
- A Balaton, a vizes élőhelyek és egyéb természeti területek ökológiai és kémiai állapotának megóvása és további javítása, a vízszint ingadozásból fakadó problémák mérséklése, a Balaton-part terhelésének korlátozása, a nádasok védelme, a térség élő és élettelen természeti értékeinek megőrzése.
- A térség további beépítésének megakadályozása, tájrehabilitáció, a tájsebek kezelése, az eróziós és deflációs hatások mérséklése (magaspart és pincevédelem).
- Az ingatlanállomány rehabilitációja, valamint a városiasodott környezet kínálta területeken új funkciókkal való hasznosítása (pl. lakófunkciók, tudásalapú gazdasági tevékenységek, országos közigazgatási, közszolgáltatási funkciók).
- A Balaton-felvidék aktív tájképvédelme, a természetvédelemre, táji adottságokra épülő gazdálkodási módok kialakítása, fejlesztése.
- A kulturális örökség magas szintű védelme, tudatosítása és bemutatása.
- Egységes, turisztikai vonzerőként is szolgáló balatoni közösségi közlekedési rendszer megteremtése.
- Települési együttműködés és egységes elvek mentén zajló fenntartható városfejlesztés a Balaton városgyűrűjében.
- A Balaton illegális feltöltésének megakadályozása.
- A Balaton törvényt és egyéb jogszabályokat figyelmen kívül hagyó beruházások, építkezések leállítása, az eredeti állapot visszaállítása.

- A Balaton-térség háttér településeinek fejlesztése.

3.1.6.2 Különleges táji értékekkel, rekreációs funkciókkal bíró övezetek

Speciális adottságaik miatt érdemes a különleges táji értékekkel rendelkező kultúrtájakat fejlesztéspolitikai szempontból külön kezelni. A természeti környezet, az ahhoz igazodva kialakult, abba harmonikusan illeszkedő gazdálkodási és településrendszer, valamint a tájformáló, tájképi értékű településkép és kulturális értékek együttese pótolhatatlan és a jövő számára megőrzendő rendszert alkot, amelyeknek védelme, értékeik kibontakoztatása, fenntartható fejlesztése elengedhetetlen. Ilyen harmonikus és egyedi tájegység például **Tokaj-Hegyalja, Pannonhalma, az Őrség, a Fertő-tó környéke, a Hortobágy, Bugac, a Villányi borvidék vagy az Ormánság**. Az idegenforgalom szempontjából is komoly vonzerőt jelentenek ezek a térségek, az aktív, vagy éppen passzív rekreációt egyaránt szolgálhatják. A megőrzés és a hasznosítás összhangjának megvalósítása érdekében területileg specifikált, integrált beavatkozásokra van szükség. A jelentősebb idegenforgalmat vonzó térségek többnyire éppen egyediségükkel vonzzák a látogatókat, természeti, kulturális értékeik, társadalmi-gazdasági adottságaik a körzet karakterétől függően jelentősen különbözhetnek. A fejlesztéspolitikai célja ezért az idegenforgalom általános kedvező hatásai jobb érvényesülésének támogatása (gazdasági és infrastrukturális fejlődés, munkahelyteremtés, a helyi értékek kiaknázása, kulturális sokszínűség, a kulturális örökség értékeinek kibontakoztatása és a turizmusba kapcsolása, kapocs a népcsoportok között), illetve a vele járó kedvezőtlen hatások (fokozott környezeti terhelés és beépítés, közlekedési terhelés emelkedése, egyoldalú gazdasági struktúra, potenciális társadalmi feszültségek) csökkentése vagy megelőzése. Ezek a térségek a "silver economy", vagyis az idősebb korosztályok fogyasztására, kiszolgálására épülő gazdaság központi terei is egyben, lehetőséget adnak akár külföldi nyugdíjasok letelepedésének segítésére is. A kultúrtájak előzetes lehatárolását az alábbi térkép mutatja.

Különleges értékű kultúrtájaink védelme és fenntartható idegenforgalmi hasznosítása

42. ábra: Kultúrtájak

Fejlesztéspolitikai feladatok:

- A jellegzetes táji környezethez alkalmazkodó, hagyományörző és a tájképet megőrző gazdálkodás támogatása (szőlők, legelők, kisparcellás gazdálkodás).
- A kulturális örökség megőrzése. Az épített örökség mellett a településszerkezet és településkép is megőrzendő érték ezekben a térségekben.
- Az épített örökség és a tájhasználat megőrzését támogatja a térségre jellemző hagyományos mesterségek, haszonvétek, iparágak megőrzése és fenntartható fejlesztése.
- A helyi közösségek, helyi identitástudat fejlesztése, erősítése.
- A jellegzetes táji sajátosságokra épülő fenntartható turizmus fejlesztése, a helyi értékek bemutatása, a lokális adottságokhoz alkalmazkodó idegenforgalmi infrastruktúra, szálláshelyek, desztináció menedzsment kialakítása.
- Az idegenforgalom igényei szerint alakuló, koncentrált területhasználat kialakulásának megelőzése vagy tudatos irányítása; a túlzott mértékű, a táj- és településképet romboló beépítés megakadályozása.
- Az időben és térben koncentrált vendégforgalom szétterítése, a szezon meghosszabbításával, sokoldalú turisztikai kínálattal.
- Több lábon álló gazdasági szerkezet fejlesztése, az idegenforgalomtól való túlzott függés legalább szezonális csökkentése a turizmus igényeivel, érdekeivel összhangban.
- A "Silver economy" lehetőségeinek kihasználása.
- A kellemes környezetben alkotóhelyek és távmunka lehetőségek biztosításával a kvaterner és K+F szektorbeli munkahelyek teremtése.
- A fokozott környezeti terhelés megelőzése, illetve környezettechnológiai fejlesztésekkel annak kezelése, a vízellátás, a hulladékgazdálkodás, a szennyvízkezelés, a zajvédelem, a levegőminőség-védelem fejlesztése fokozott prioritás ezekben a térségekben.
- A helyi lakosság számára is hosszú távon élhető, vonzó lakóhelyként kell megőrizni a frekventált településeket, amit célirányos ingatlanpolitikával, szabályozással, képzésekkel, a fiatalok munkahelyhez és lakáshoz jutásának támogatásával, családbarát települések kialakításával lehet segíteni.
- A turisztikailag frekventált térségekben a vízparti turizmus esetében árnyékolási fejlesztések megvalósítása.

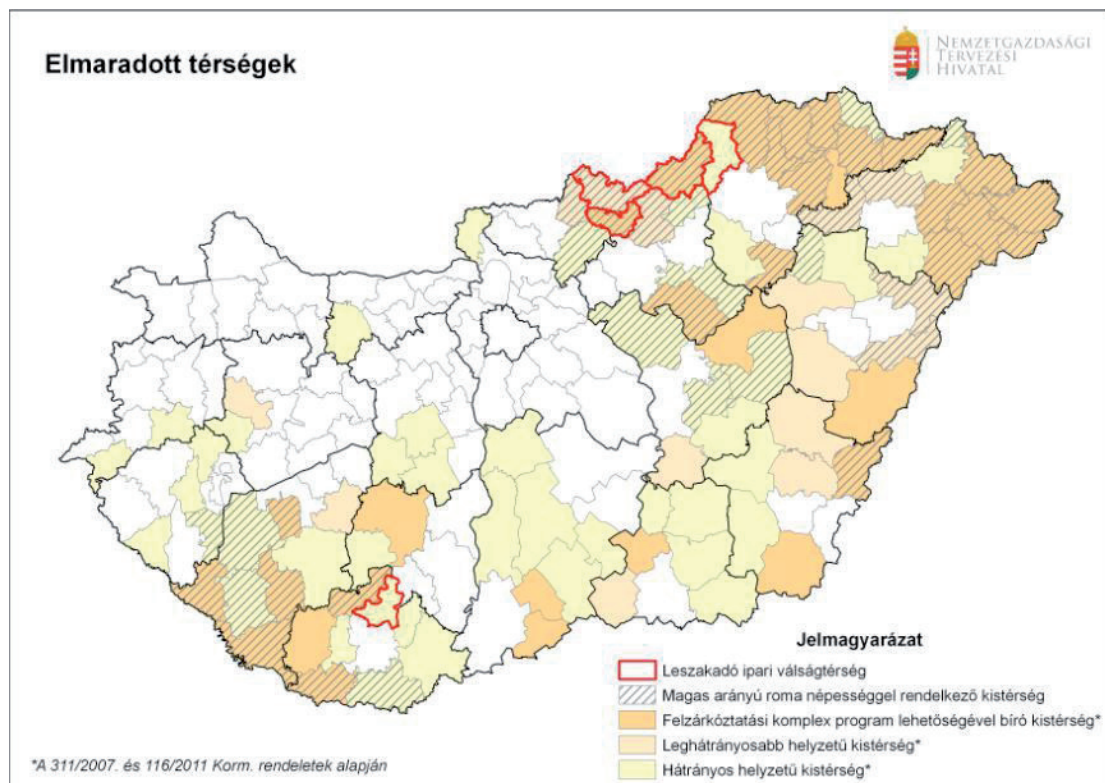
3.1.6.3 Turisztikai Desztináció Menedzsment (TDM)

A kiemelt táji értékű térségek, települések fejlesztéséhez szorosan kapcsolódik a turizmus speciális térségi eszközét jelentő TDM, amely egy adott földrajzi területen található vonzerők moduláris (szabadon kombinálható) terméké alakításának, hálózatba szervezésének, a termékek desztinációba ágyazott **piaci versenyképessége megteremtésének és értékesítésének folyamata**, melynek célja – a fenntartható fejlődés megőrzése mellett – a turisztikai piaci siker elérésével a **földrajzi terület fejlődésének elősegítése, valamint az ott élők jólétének növelése**.

A TDM szervezeteken keresztül valósulhat meg a magyar turizmusirányítás biztos alapjainak lefektetése, a versenyképes turisztikai termékfejlesztés megalapozása, és a helyi gazdaság megerősítése, továbbá a jövedelemtermelő és egyes térségekben lakosságmegetartó képességének növelése. A turisztikai kínálat fenntartható fejlesztésének és versenyképes működésének előmozdítása érdekében a jelenleg egymástól nagyrészt függetlenül működő szervezetek, illetve függetlenül végzett tevékenységek összehangolására kerül sor a Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégiában (NTS).

A jelenleg működő TDM szervezetek ugyan számos kihívással küzdenek, de hosszútávon jelentős térségszervező hatással bírnak. A TDM szervezetek nem csak a kiemelt gazdasági térségekben, hanem az ország egész területén létrejöhetnek. Kialakításuk során figyelembe kell venni: kompetenciájának megteremtését, hatáskörének tisztázását, szervezeti formáját, partnerségi kapcsolatait, területi lehatárolását.

3.1.7 A területi különbségek csökkentése, térségi felzárkóztatás és gazdaságösztönzés

43. ábra: Elmaradott térségek

3.1.7.1 A leszakadó és szerkezetátalakítási problémákkal küzdő térségek felzárkóztatása

A magyarországi válságterületek kialakulásukban és problémarendszerükben két jól elkülöníthető csoportot alkotnak. Az egyik a vidékiek térsége, amelyek részletes fejlesztési céljait a vidéki térségek megújítását taglaló fejezet tartalmazza. Másik csoportjuk az ipari válságövezeteké. Igen hasonlóak a magas arányú roma népességgel rendelkező térségek is. Azonban a szegregáció csökkentésében és a roma közösségek társadalmi problémáinak megoldásában a szokásos gazdaság és térségfejlesztésen túlmutató megközelítés szükségessé teszi önálló fejlesztési célok kijelölését.

A perifériák két típusa eltérő megközelítést kíván

Fejlesztéspolitikai feladatok:

- A foglalkoztatás bővítése, a lakosság képzettségbeli szintjének emelése.
- A térségközpontban elérhető szolgáltatások mennyiségi és minőségi fejlesztése, illetve méltányos elérhetőségének megteremtése.
- A közlekedési, kommunális infrastruktúra biztosítása, fejlesztése az életminőség javítása és a foglalkoztathatóság érdekében.
- Közösségépítés, a társadalmi kohézió erősítése, a térségek közösség megtartó erejének növelése.
- Az egészség- és környezettudatosság formálása a lakosság körében, az egészségügyi és szociális szolgáltatások fejlesztése.
- A köznevelés komplex, integrált szemléletű fejlesztése a leszakadó térségek, társadalmi rétegek integrációjának segítségével.
- A térségek lakossága számára a mobilitás lehetőségeinek megteremtése a munkahelyekkel jobban ellátott és kedvezőbb életkörülményeket biztosító helyszínekre.

Ipari válságterületek fejlesztése

Az **egykori ipari övezetek** nagy részén megtalálhatóak azok a különböző környezeti problémákkal sújtott területek, melyeket összefoglalóan rozsdáövezeteknek nevezünk. Ezek közé tartoznak a használaton kívül került, vagy alulhasznosított, általában leromlott fizikai állapotban lévő, esetenként műemlékvédelem alatt álló volt ipari épületek és/vagy környezetszennyezéssel terhelt egykori iparterületek, gazdasági területek, illetve használaton kívüli honvédségi területek. Többnyire nagymértékű és strukturális munkanélküliség sújtja ezeket a térségeket, a korábban meghatározó gazdasági, ágazati szerkezet pedig valószínűleg már hosszú távon sem állítható vissza, vagy fejleszthető a kívánatos mértékben.

Különleges helyzetűek a strukturális válságban levő leszakadt ipari övezetek

Fejlesztéspolitikai feladatok:

- A gazdasági szerkezetváltás, újraiparosítás elősegítése.
- Környezetbarát technológiák preferálása, bevezetése. Helyi energetikai rendszerek, intelligens hálózatok, ipari ökoszisztémák és autonóm ellátási rendszerek fejlesztése.
- A korábbi környezetkárosítások felszámolása, kármentesítés, tájrehabilitáció.
- A foglalkoztatás támogatása, a felnőttképzések, az átképzések és az oktatás fejlesztése.
- A környezeti nevelés bevezetése, szélesebb körű alkalmazása.
- A térségi elérhetőség javítása, a meglévő infrastruktúra megújítása, a térségi szerepkör erősítése és ahol releváns, ott a határon átnyúló kapcsolatok javítása.
- A leszakadó rétegek felemelése, erősebb szociális háló, mentálhigiénés szolgáltatások kiépítése, fejlesztése.
- Ipari örökségvédelem, az arra alapuló további fejlesztések (pl. turisztikai, kulturális célú), és a fenntartható környezetgazdálkodás és környezeti kármentesítés támogatása.

Romák által magas arányban lakott térségek fejlesztése

A roma népesség jelentős része az országban területileg igen koncentráltan él, hagyományosan **Észak- és Északkelet-Magyarországon, a Közép-Tiszavidéken, illetve a Dél-Dunántúlon.** A romák jelentős része elsőként szorult ki a korábbi ipari központok munkaerő-piacáról és az emelkedő megélhetési költségek miatt a városokból, és koncentrált a leszakadóban levő vidéki térségekbe. A romák nagy

A roma népesség problémái és felemelésük is térségi feladat

részét rendkívül rossz életkörülmények, magas munkanélküliség, alacsony képzettség és általában rossz szociális viszonyok sújtják. A magas arányban roma népességgel rendelkező területek segítése tehát sajátos megoldásokat kíván.

Fejlesztéspolitikai feladatok:

- A magas gyermekszám és a romák alulképzettsége miatt különös figyelmet érdemel az oktatás mennyiségi és minőségi fejlesztése. Cél a roma gyermekek minél szélesebb körű, minél korábbi bevezetése az oktatási rendszerbe, illetve az iskolázottsági szint növelése.
- A hátrányos helyzetű kisgyermek jó minőségű, kora gyermekkori szolgáltatásokhoz való hozzáféréseinek javítása, növelése.
- Az iskolai lemorzsolódás csökkentése vagy az oktatási rendszerből idő előtt kimaradt fiatalok iskolarendszerű képzésbe való visszavezetése érdekében folytatni kell a tanoda és a „második esély” típusú programokat, erősíteni kell az alapkompentencia-fejlesztő informális és nem formális tanulást.
- A szülők és az iskola közötti együttműködés javítása, a gyermekek iskolai sikerességét támogató társadalmi környezet kialakítása.
- Az alapfokú oktatásban romapedagógusok, pedagógus-asszisztensek részvételének erősítése, képzésük és térségben maradásuk ösztönzése.
- Ki kell alakítani a magasan képzett egészségügyi, szociális szakemberek és pedagógusok térségben maradásának és térségbe vonzásának rendszerét.
- A társadalmi befogadás erősítésével, a tehetséggondozással és az alkotásvágy, a kreativitás kifejlesztésével a saját kultúra újjáélesztése. Ezzel összefüggésben a roma kultúra identitásától is idegen, az osztársadalom és a roma populáció számára is káros szemlélet és életmód visszaszorítása.
- A foglalkoztatás, a szakképzés, a lakhatás, a népegészségügy, a gyermekvédelem és a segélyezés integrált kezelése.
- Komplex, integrált programok szükségesek a közösségek önszerveződésének és a roma népesség társadalmi és munkaerő-piaci integrációjának támogatására. A szociális megközelítés mellett a kultúrák kölcsönös megismertetésének és közelítésének támogatása, a kölcsönös társadalmi, közösségi és környezeti felelősségérzet erősítése.
- A térségi társadalmi-gazdasági kapcsolatok erősítése, a helyi gazdaság erőteljes fejlesztésével, jövedelemkiegészítő, fenntartható tájhasználat ösztönzése (földprogram, szervezett szociális erdő- és tájhasználat).
- A foglalkoztatási helyzet javítása érdekében integrált képzési, foglalkoztatási és szociális programok, hagyományos kézműves, kisipari, kreatív tevékenységek felélesztése és termékeik forgalmazásának támogatása. A roma népesség visszavezetésével a munkaerő-piacra a térbeli kirekesztődés csökkentése, felszámolása.
- A szociális- és lakáskörülmények javítása, környezeti infrastruktúra-rendszerek kialakítása és hatékony működtetése, telep-rehabilitációk, és az ebben való foglalkoztatás támogatása.
- Ahol releváns, határon átnyúló dimenzióban történő térségfejlesztés.

3.1.7.2 Speciális gazdasági övezetek kialakítása

A nemzetgazdaság egésze nem lehet versenyképes, ha az ország területének jelentékeny hányadát kitevő hátrányos helyzetű térségben szinte teljesen „lebénult” a gazdasági aktivitás. A gazdaság területileg is kiegyensúlyozottabb fejlesztéséhez a támogatáspolitikán túl egyéb gazdasági ösztönzők bevezetésére is szükség van.

Az egész ország gazdasági fejlődése érdekében ki kell jelölni azokat a **növekedési és felzárkóztatási térségeket**, ahol célzott és integrált térségi beavatkozások segítségével érdemi terület- és gazdaságfejlesztési hatás érhető el. Előbbiek olyan térségek lehetnek, amelyek kiemelkedő telephelyi lehetőségeik, jelen lévő és potenciális befektetők, vállalkozásaik révén már most a **gazdaság dinamikus zónáiként** szolgálnak a hazai településszerkezetben, utóbbiak olyanok, amelyek **súlyos foglalkoztatási gondokkal küzdenek** és csak komplex fejlesztéspolitikai megközelítéssel kapcsolódhatnak be (újra) az ország gazdasági vérkeringésébe.

A területileg szelektív gazdaságösztönzés eszköze lehet a **speciális gazdasági övezet**. Ez olyan termelési és szolgáltató területi egység, amelyre betelepülve a vállalkozások – a terület gazdasági fejlődésének fellendítése érdekében – különböző feltételek teljesítése mellett kedvezményeket vehetnek igénybe. Létrehozásának célja az ország adott térségének gazdasági fejlődése érdekében a helyi sajátosságokkal és hasznosítható erőforrásokkal összhangban álló, vállalkozásbarát környezet kialakítása, a befektetések ösztönzése, a foglalkoztatási lehetőségek bővítése.

3.1.8 Összekapcsolt terek: az elérhetőség és a mobilitás biztosítása

A tudáshoz, a munkaerőhöz a termékekhez és szolgáltatásokhoz való hozzáférés meghatározó a térségek gazdasági fejlődésében. Ezért elengedhetetlen, hogy megfelelő minőségű, mennyiségű, valamint a területi sajátosságokat figyelembe vevő és kiszolgáló közlekedési rendszer jöjjön létre.

A társadalmi és gazdasági fejlődés szolgáló elérhetőségi rendszerek

Figyelembe kell venni azonban, hogy az elérhetőség nem csak a mobilitás (közlekedés) mennyiségének és minőségének fokozásával javítható, hanem keresleti oldalról az utazási igények csökkentésével, valamint egyéb alternatív megoldásokkal, például az infokommunikációs szolgáltatások fejlesztésével is. A **tudás- és információáramlás globális hálózataihoz való könnyű hozzáférés** ma már gyakran a közvetlen, földrajzi közelségből adódó fizikai kapcsolatoknál is nagyobb jelentőséggel bír. Ezért szükség van a technológiai infrastruktúra kiépítésére (vezeték nélküli internet-hozzáférés a közhasználatú tereken, szélessávú internet-hozzáférés minden településen) és a digitális írástudatlanság felszámolására is.

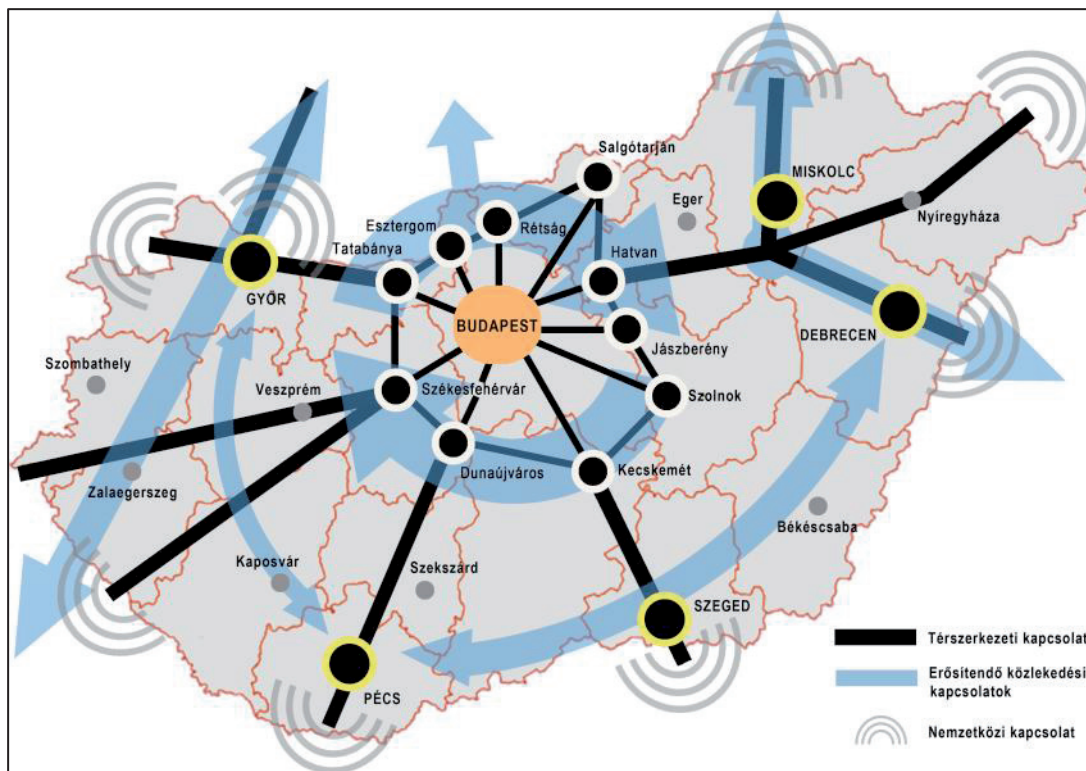
A tudáshoz és az információhoz való hozzáférés jelentősége egyre növekszik.

A közlekedési infrastruktúra kötött és állandó jellegéből fakadóan ellentmondásban van a globalizációs folyamatok változékonyságával és gyorsaságával. Ahhoz, hogy a hosszú távra tervezett létesítmények alkotta hálózat megfelelően alkalmazkodni tudjon a gyors változásokhoz és azokhoz a körülményekhez, amelyek a jelen pillanatban még nem ismertek, fokozott **rugalmassággal** kell rendelkeznie. A rugalmasságot elsősorban az **alternatív útvonalak és közlekedési módok** biztosításával lehet garantálni, tekintettel az eltérő területtípusok igényeire.

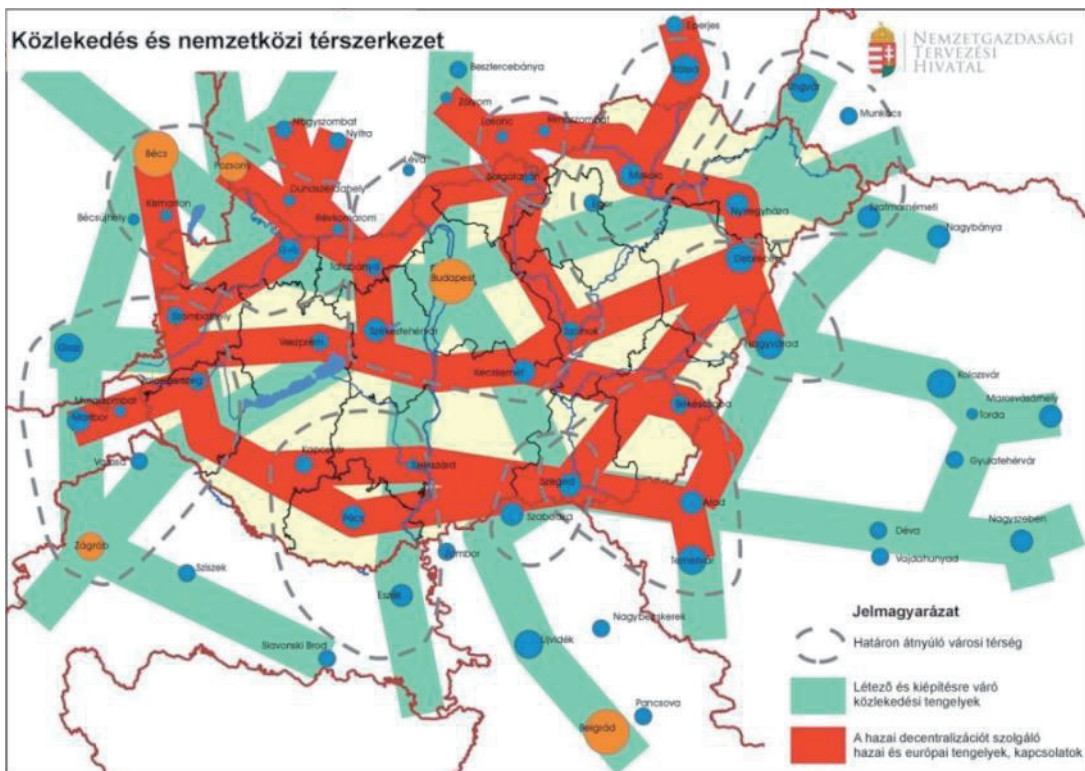
Rugalmas, gyorsan alkalmazkodó hálózatok kialakítása

Kiemelkedően fontos szempont a közlekedési rendszer fenntarthatóságának biztosítása gazdasági, környezeti és társadalmi szempontból is. A beruházásoknál a gazdasági és társadalmi jólét maximalizálására, és a negatív környezeti hatás minimalizálására kell törekedni.

Negatív környezeti és társadalmi hatások minimalizálása

44. ábra: Stratégiai kapcsolatok szerkezete

45. ábra: Közlekedési és nemzetközi térszerkezet

46. ábra: A közlekedési hálózatok térszerkezete

3.1.8.1 A globális és európai térszervező (csomóponti) szerepünk megerősítése

Magyarország középponti földrajzi helyzetéből fakadóan alkalmas az Észak- és Dél-Európa, illetve a Nyugat- és Kelet-Európa közötti **kapu** szerepére. A helyzetünkből adódó potenciál kiaknázásához a közlekedés nagymértékben hozzájárulhat. Európa és Magyarország számára is fontosak a **kelet-nyugati és az észak-déli kapcsolatok**, a transzeurópai közlekedési hálózat (TEN-T) elemei. Mindkét irányban a kapcsolatok bővítése és az útvonalak diverzifikálása szükséges. Az átmenő forgalmat a lehető legnagyobb arányban a fenntartható közlekedési módokra, elsősorban vasútra kell terelni, annak érdekében, hogy az a lehető legkisebb károkozással tudjon keresztülhaladni az ország területén.

Kapuszerepünk erősítése

Horizontunk azonban nem végződik Európa határainál. Nemzetgazdasági jelentőségű kérdés gazdaságunk kelet felé történő erőteljesebb nyitása is, amelyben a közlekedési hálózatoknak kiemelt feladata van. Ugyanakkor nem csak a közvetlen légi és vasúti elérhetőségi kapcsolatok kialakítása fontos, hanem az Ázsia felé közvetítő szereppel bíró európai nagyvárosok (pl. Hamburg) felé történő csatlakozás is.

Keleti nyitás

A csomóponti szerepre épülő stratégia egyik példája lehet a pápai katonai repülőtér, amely azon túl, hogy helyet ad a SAC (Strategic Airlift Capability) néven ismertté vált több nemzeti stratégiai légi szállítási flottának, a pápai régió kiemelt fejlesztési beruházása lehet. A katonai célokra használt repülőtér egy olyan légi, közúti és vasúti csomópontnak adhatna helyet, amely egyedülálló fejlesztési lehetőségeket biztosítana a térség részére.

Fejlesztéspolitikai feladatok:

- A határon átnyúló, nemzetközi közúti, vasúti, vízi és légi elérhetőség javítása, különös tekintettel az K-Ny és É-D hálózati irányokra (TEN-T).
- A Duna és a Tisza belvízi és nemzetközi közlekedésben betöltött szerepének növelése, a bajai, budapesti, dunaújvárosi, győr-gönyői, mohácsi, szegedi kikötők fejlesztése.
- A közelebbi külföldi fővárosokkal, nagyobb gazdasági/kulturális központokkal való közúti kapcsolat fejlesztése.
- A nagy áteresztőképességű, nehéz tehervonatokkal járható vasúti fővonal-hálózati elérhetőségének javítása, valamint nemzetközi feladatokat is ellátó regionális logisztikai központok fejlesztése.
- A vasúti közlekedés fejlesztésének szükségessége, a szomszédos államok együttműködésének igénye.
- A szomszédos országbeli, egymáshoz viszonylag közel fekvő repülőterek együttműködése és feladatmegosztása.
- Az országhatárhoz közelebb eső repülőterek versenyképességének növelése, szárazföldi közlekedési kapcsolataik javítása, a közeli térségekben felmerülő utazási igények jobb kielégítése érdekében.
- A határ menti kapcsolatok erősítése, a komáromi és párkányi új hidak, Ipoly-menti hidak megépítése, a kisebb átkelők, kompok fejlesztése a Duna és a Dráva mentén.

3.1.8.2 A többközpontú fejlődés elősegítése

Az európai többközpontú területi fejlődés alapjai a legfejlettebb városok, amelyek egy többközpontú rendszer részeként együttműködnek egymással, elősegítve ezzel a saját és tágabb térségük fejlődését. A közlekedéshálózat országos és nemzetközi jelentőségű elemeinek kialakításakor is a többközpontú fejlődést kell szem előtt tartani, melynek legfontosabb eleme a **centralizáltság oldása, a vidéki nagyvárosok erősítése**.

A centralizáltság oldása

Kulcsfontosságú a saját városaink bekapcsolása az európai és a globális közlekedési hálózatokba, a hazai és a globális jelentőségű európai és nemzetközi nagyvárosok közötti közlekedési kapcsolat megteremtésével, az elérhetőség javításával.

Bekapcsolódás a globális hálózatokba

Emellett kiemelten fontos az **országos jelentőségű központok összekapcsolása úgy, hogy Budapest megkerülésével**, a belső és a külső nagyvárosi gyűrűn is elérhető legyenek. Ezáltal a főváros és agglomerációja részben mentesülne az országos tranzitforgalom okozta terheléstől.

Városgyűrűk összekapcsolása

Biztosítani kell a regionális jelentőségű központok összekapcsolását, **policentrikus hálózatba** szervezését a másodrendű főúthálózat fejlesztésével, a megyeszékhelyek és a középvárosok esetében vasúti összeköttetéssel is. Fontos, hogy kiépüljenek azok a **közvetlen, transzverzális kapcsolatok**, amelyek eddig gátolták a hatékony regionális munkamegosztás kialakulását.

Regionális jelentőségű központok összekapcsolása

A regionális jelentőségű központok összekapcsolásán túl biztosítani kell, hogy a kis- és középvárosok – csakúgy, mint azok a települések, amelyeket maguk köré szerveznek – egymással is minél jobban összekapcsolódjanak annak érdekében, hogy a térségen belül külön-külön rendelkezésre álló erőforrások minél nagyobb mértékben kombinálhatók és helyben tarthatók legyenek. A helyi hálózatos struktúra így új gazdasági és társadalmi kapcsolatok kialakulását indukálja, és lehetővé teszi a **helyi erőforrásokra épülő endogén fejlődést**.

Helyi hálózatos struktúra kialakítása az endogén fejlődés érdekében

Fejlesztéspolitikai feladatok:

- Az országos jelentőségű központokat összekötő, a fővárost elkerülő közvetlen (transzverzális) gyorsforgalmi utak és vasútvonalak kiépítése.
- A transzverzális autóbusz- és vasúti közlekedés minőségének fejlesztése.
- A fővárossal való közvetlen, ütemes közforgalmú összeköttetés, emelt kényelmi szinten.
- A városgyűrűk összekapcsolása: nagyvárosi térségben lévő kis és középvárosok elérhetőségének javítása.

3.1.8.3 A beszállítói hálózatok ösztönzése

A duális gazdasági térszerkezet oldásának, a kis- és középvállalkozások erőteljesebb integrációjának feltétele a beszállító hálózatok erősítése, amelyet az elérhetőség oldaláról is támogatni kell. Ezért biztosítani kell a **beszállítók és a multinacionális vállalatok közötti sokoldalú és rugalmas elérhetőséget**. Hangsúlyosan szükséges kezelni a vállalkozások számára elérhető képzések, minősítések körét, illetve ezen aspektus is megköveteli az innováció és termékfejlesztés támogatásának erősítését.

3.1.8.4 A foglalkoztatási központok elérhetőségének javítása

Javítani kell a **funkcionális és foglalkoztatási központok** elérhetőségét, hogy összekötő kapocsként működhessenek vonzáskörzetük és a többi központ között. Annak érdekében, hogy a vidéki, illetve a társadalmi-gazdasági szempontból **periférikus térségekben** élők minél kevesebb hátrányt szenvedjenek a szolgáltatásokhoz és a munkahelyekhez való hozzáférés tekintetében, alternatív lehetőségek kiaknázásán túl elsősorban a napi munkába járást megbízhatóan lehetővé tevő **közösségi, kerékpáros- és közúti közlekedés feltételeinek** javítása szükséges.

A funkcionális központok elérhetőségének javítása

Az országos jelentőségű nagyvárosok elérhetőségét a kis- és középvárosokból is **biztosítani kell** a főúthálózat fejlesztésével, a közösségi közlekedés számára pedig az egyéni közlekedéssel versenyképes vasúti kapcsolatokat kell kialakítani, kiegészítve a ráhordó autóbusz hálózattal. Javítani szükséges a települések közötti kerékpáros infrastruktúraelemek kiépítettségén, a meglevők általános állapotán.

Fejlesztéspolitikai feladatok:

- Lehetőség szerint másodrendű főút, vagy jó minőségű mellékút szintű infrastruktúra biztosítása, a kerékpáros és a vasúti közösségi közlekedés fejlesztése.
- A városok közötti transzverzális főúthálózat fejlesztése, burkolat megerősítése, hiányzó kapcsolatok kiépítése.
- Az integrált, egymást kiegészítő vasúti és autóbusz közlekedés kialakítása.
- Közvetlen elsőrendű közúti (főút vagy gyorsforgalmi út) és vasúti kapcsolat kialakítása a megyeszékhelyek között.
- A határ menti közlekedési kapcsolatok kiépítése, fejlesztése.

3.1.8.5 Hatékony és fenntartható helyi és agglomerációs mobilitás

A helyi közlekedésnek a település és a közvetlen környezetében megtalálható funkciók és szolgáltatások elérését kell biztosítani a lehető leghatékonyabb módon. Szakítva az egyoldalú mobilitási szemlélettel, az elérhetőséget az utazási igények és távolságok csökkentésével is javítani kell a vegyes területhasználat és egyéb eszközök (infokommunikációs technológiák, munkaszervezés) segítségével.

Fenntartható helyi és városkörnyéki rendszerekre van szükség

Határozottan növelni kell a **fenntartható közlekedési módok** (kiemelten a kötöttpályás, valamint egyéni fenntartható formák, például kerékpáros közlekedés) szerepét a helyi közlekedésben, megfelelő közlekedésszervezés és szemléletformálás révén. Az infrastruktúrafejlesztésnek ezen túlmenően a **közlekedési módok közötti zökkenőmentes váltás** biztosítására is tekintettel kell lennie (intermodális csomópontok, P+R és B+R parkolók, összehangolt menetrend).

Fenntartható közlekedési módok súlyának növelése

Külön kell kezelni a **fővárost és agglomerációját**, mint hazánk egyetlen metropolisz-térségét. A hálózatok és szolgáltatások kialakításánál a fenntarthatósági szempontokat kell szem előtt tartani. A fővárosra és az agglomerációjára nehezedő közlekedési nyomás a belső nagyvárosi gyűrű erősítésével, a Budapestet elkerülő kapcsolatok kiépítésével lehet enyhíteni, illetve a távmunkát, elektronikus ügyintézészt lehetővé tevő feltételek és megoldások ösztönzésével csökkenteni az utazási igényt. A napi mobilitási-ingázási igények kielégítését mindenekelőtt a fenntartható közösségi közlekedési megoldások (kötött pályás, kerékpáros közlekedés) alkalmazásával kell megvalósítani.

A fővárosi agglomeráció tehermentesítése

Fejlesztéspolitikai feladatok:

- Az utazási igény és távolság csökkentése vegyes területhasználattal, a tranzitforgalom kiszűrése (elkerülő útvonalak).
- A városi közösségi közlekedés fejlesztése, intermodális csomópontok, P+R, B+R parkolók kiépítése.
- Biztosítani kell, hogy a kis- és középvárosok a maguk köré szerveződő települések bármelyikéből elérhetők legyenek közúton és közösségi közlekedéssel.

3.1.8.6 Speciális településhálózati típusok eltérő kezelése

Hazánk településhálózatának egyes elemei elérhetőségi szempontból különösen hátrányos helyzetben vannak. Az elsősorban a Dél-Dunántúlon és Észak-Magyarországon jellemző **aprófalvas térségek és az Alföld szórványtelepülései** (tanyák) központoktól távoli elhelyezkedésükkel és alacsony népességükkel komoly kihívások elé állítják a hatékony és fenntartható közlekedés megvalósítását. Ezen kihívások indokolják azt, hogy ezekben a térségekben az eddigiektől eltérő, alternatív megoldásokat is alkalmazzunk annak érdekében, hogy a közlekedési hálózat biztosítani tudja ezeknek a településhálózati szempontból sajátos helyzetű térségeknek az elérhetőségét.

Helyi speciális adottságokhoz igazodó, alternatív megoldások

Fejlesztéspolitikai feladatok:

- A meglévő kapcsolatok fejlesztése, a hiányzó térségi kapcsolatok kiépítése, különösen a zsákfalvak, határ menti települések esetében.
- Az elérhetőség javítása az információs technológiák és az internet alapú szolgáltatások fejlesztésével, a digitális írástudatlanság felszámolásával.
- Az utazási igény és távolság csökkentése alternatív közlekedési megoldások alkalmazásával, főleg a kis létszámú és rugalmas személyszállítási igények kielégítésére. (Pl. mozgó közszolgáltatások rendszere, rugalmasan működtetett járatok, közös autóhasználat, kerékpárút-hálózat stb.).

3.1.9 Térszerkezeti és térhasználati elvek

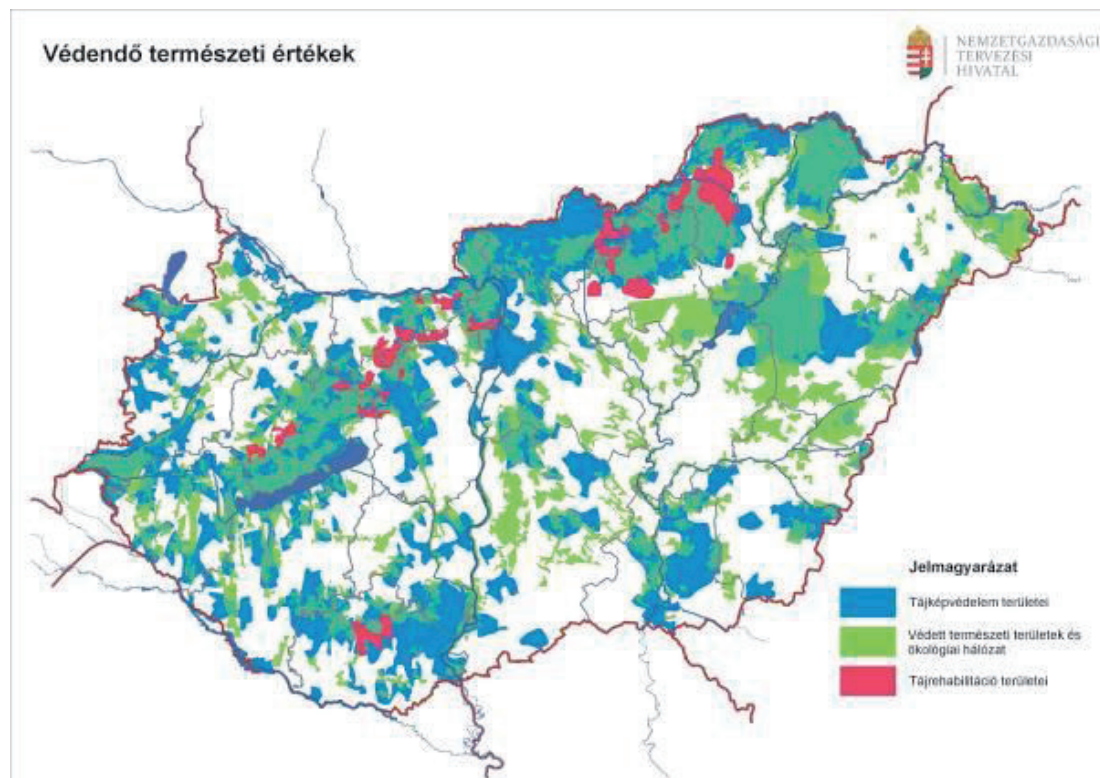
A térségi fejlesztésekben, a terület- és vidékfejlesztési beavatkozásokban, valamint a szakágazati fejlesztéspolitikákban mind a tervezésben, mind a végrehajtás során tekintettel kell lenni a természeti erőforrásokat védő térszerkezetre és a fenntarthatóságot biztosító területhasználatra.

3.1.9.1 Természeti erőforrásaink védelme

Védendő természeti értékek

Természeti értékeink meghatározóak az ország számára. Legjelentősebb természeti adottságaink és értékeink a területi tervezés, a fejlesztéspolitika számára is megkerülhetetlen, fontos minőségi tényezők.

Természeti értékeink meghatározóak a területi fejlesztések számára is.

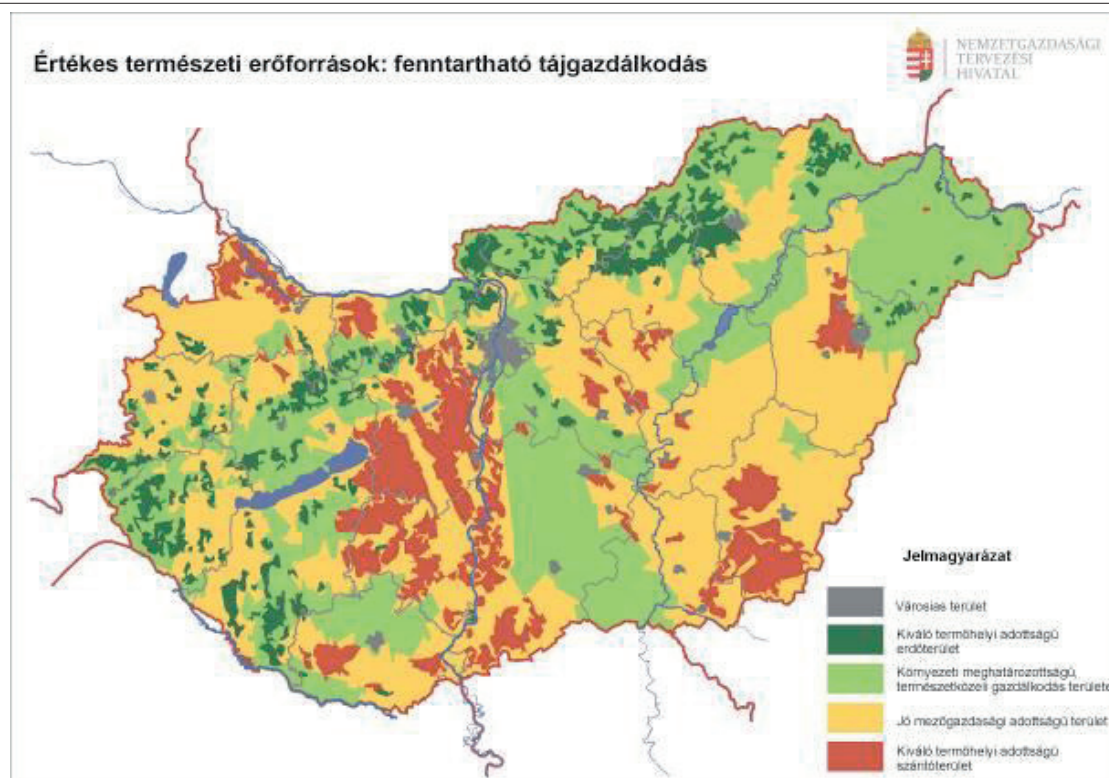
47. ábra: Védendő természeti értékek

Tájfenntartó mezőgazdaság, mezőgazdasági termőterületek

Kiváló talajadottságainkra alapozott kiterjedt szántóink nemcsak gazdaságilag jelentősek, de az ország stratégiai területhasználatát is nagyban meghatározzák. Az ország területének legnagyobb része jó mezőgazdasági adottságú terület, egyes térségek tájhasználatában és gazdaságában a mezőgazdaság meghatározó tényező. E kedvező adottságok megőrzése érdekében az intenzív gazdálkodás és a környezeti meghatározottságú, extenzív termelés ideális egyensúlyát kell megtalálni, a mezőgazdaság tájfenntartó szerepének érvényesítésével, a környezeti adottságokhoz igazodó tájhasználattal és gazdálkodással. A természeti adottságokra épülnek méltán híres borvidékeink, melyek a kultúrtájakhoz és az üdülőkörzetekhez hasonlóan egyedi területi tervezést, speciális gazdasági profilt, a környezethez illeszkedő fejlesztéseket kívánnak meg.

Magyarország nem beépített területeinek szinte teljes egésze termőterület, mezőgazdasági adottságaink rendkívül kedvezőek. Mégis kijelölhetők azon térségek, ahol a legjobb minőségű szántók koncentrálnak. Más térségeink pedig az extenzívebb, tájgondozó növénytermesztési, állattenyésztési vagy erdőgazdálkodási tevékenységek terepe.

Ezeknek az övezeteknek a fejlesztési üzeneteivel és ajánlásaival a vidékfejlesztési fejezet foglalkozik részleteiben.

48. ábra: Értékes természeti erőforrások: fenntartható tájgazdálkodás

Erdőterületek térségi szemléletben

Erdőterületeink jelentősége messze túlmutat az amúgy kiterjedt, az ország területének ötödét kitevő terület szoros erdészeti, erdőgazdasági funkcióján. Pótolhatatlan a szerepük élőhelyként és természet közeli fajgazdagságukban a biodiverzitás megőrzésében, a talaj- klíma- és vízvédelem számára, gazdasági és közjóléti, turisztikai funkcióikban. Egyben gyakorlatilag az egyetlen – belátható időn belül – érdemben fejleszthető, gyarapítható természeti erőforrásunk. A fenntartható erdőgazdálkodási módszerek elterjesztése és a sokoldalú funkciók megtartása az ország minden részén támogatandó cél. Fontos tényező, hogy az állami tulajdon és gazdálkodás kimagasló az ágazatban. Az erdőgazdálkodást fokozott térségi szemléletben kell folytatni.

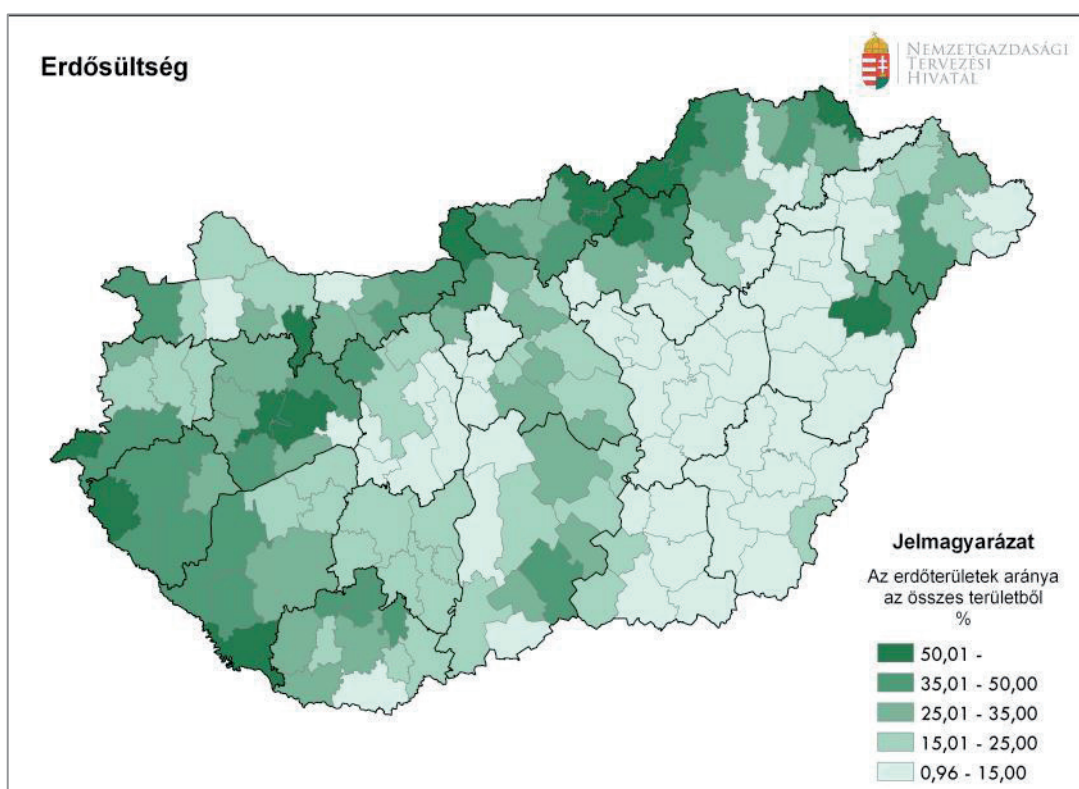
Erdeink jelentősége sokkal nagyobb pusztai gazdasági szerepükénél.

Az erdőgazdálkodás térségi szemlélete tovább erősítendő

- Az állami területeken való erdő- és vadgazdálkodást a különböző **térségi szereplőkkel való fokozott együttműködésben** kell megvalósítani (ebbe az irányba kell ösztönözni a magángazdálkodókat is). Az erdők funkcióit a térségi önkormányzatok, civil szervezetek és a gazdasági szereplők bevonásával közösen kell kialakítani, figyelembe véve a rekreációs, a nevelési, a tájképvédelmi és a munkahely-biztosító funkciókat egyaránt.
- Az állami területeken való erdő- és vadgazdálkodás legfontosabb térségi célja, hogy **az erdő minél több helyben élő számára biztosítson tartós munkahelyet**, megélhetést, az erdők ökológiai állapotának fenntartása mellett.
- Törekedni kell az erdő javainak minél nagyobb mértékű **helyi hasznosítására**, a helyi kereslet növelésére, pl. az energetika, a feldolgozó- és élelmiszeripar területén, természetesen csak az ilyen gazdálkodásra kijelölt területeken.
- A **nagyvad létszám nem veszélyeztetheti** sem az erdők ökológiai állapotát, sem a helyi mező- és erdőgazdasági javakat, nem korlátozhatja az erdők rekreációs funkcióit.
- Szorgalmazni kell az **erdőterületek terület-szemléletű kezelését**, melyben fontos tényezők az erdők puffer- és rekreációs funkciói, valamint a minél jobban

összekapcsolódó, hálózatba összeálló erdők, a minél nagyobb összefüggő erdőtümbök kialakítása.

- A **klimaváltozásra válaszul** a helyi adottságoknak megfelelő, a minél magasabb szintű és minél stabilabb ökológiai állapotot eredményező, az idegenhonos fajok terjedését nem támogató erdőművelésre van szükség.
- Az **erdő által szolgáltatott megújuló energiahordozókat** csak települési, legfeljebb kistáji léptékben, és lehetőleg közösségi használatban szabad kiaknázni.
- Az **erdősült településeink, kistájaink fejlesztését** az organikus, stabil gazdaságuk kialakítása érdekében az erdő által kínált lehetőségekre kell építeni.

49. ábra: Az erdőterület aránya (2011) (Forrás: MGSzH)

Ásványkincs-gazdálkodás térségi szemléletben

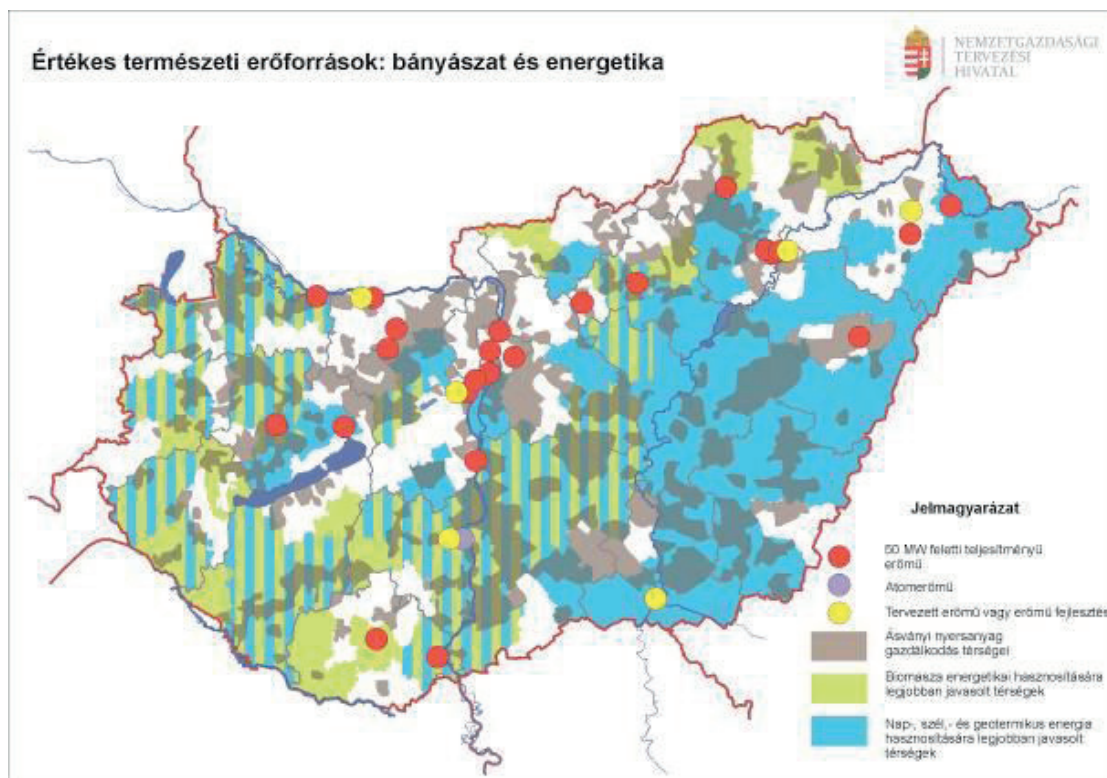
A **vízgazdálkodás** lehetőségei és az **ásványkincsek** jellegzetes eloszlása is sajátos övezeteket rajzol ki. Mindkét tényezőcsoport esetében a kedvező adottságok (pl. felszín alatti vízkészlet, energiahordozók, stb.) megőrzése és felhasználása között kell a legfenntarthatóbb megoldásokat megtalálni. Mindkét területen meghatározó jelentőségű a takarékosagra törekvés, hiszen nemzeti tartalékként szolgálhatnak a jelenleginél is kedvezőtlenebb időszakokban.

Tudatosítani kell a társadalomban, hogy különösen az építőiparnak és az energiatermelésnek, de mindennapjainknak is nélkülözhetetlen erőforrásai az ásványi anyagok. Egy ésszerű, kompromisszum kész szabályozás, az állami érdeket előtérbe helyező, de a piaci szereplők számára is nyitott gazdálkodás, valamint a tájvédelmi szempontokat és az erőforrások megújulását figyelembe vevő terület-igénybevétel lehet a gazdasági fejlődés, munkahelyteremtés egyik fontos pillére. Ennek megvalósítása érdekében egy hosszú távú, és a legszélesebb látókörű ásványvagyon-gazdálkodási koncepcióra van szükség.

Stratégiai
tartalékok
ásvány-
kincsekben

az

- Területfejlesztési szempontból mielőbb szükséges felülvizsgálni az ásványvagyongazdálkodás lehetőségeit és korlátait a fenntarthatósági és gazdálkodási jellegű szabályozás tekintetében egyaránt, különösen a leginkább terület-igénybevétellel járó külszíni bányászati tevékenységgel kitermelhető ásványvagyon tekintetében.
- A nemzeti és térségi szereplők kiegyensúlyozott partnerségére is szükség van az ásványvagyon kitermelését gyakorta ellehetetlenítő korlátozások racionalizálásához. Ugyanakkor a liberalizált piacot bizonyos esetekben korlátozni, az állami befolyást növelni szükséges, különösen egyes stratégiai jelentőségű ásványi nyersanyagok tekintetében.
- Az ércek tekintetében térségi szinten is meg kell vizsgálni a másodlagos kitermelés környezetbarát lehetőségeit.
- A kitermelések kialakításakor szempont kell, hogy legyen, hogy a bányászati helyszínek minél több helyi lakosnak biztosítsanak munkát.
- A kitermelések járuljanak hozzá az adott kistáj gazdaságának karakteréhez, a kitermelésre minél szélesebb ipari vertikum épüljön rá helyben.
- Kedvező az ásványkincsek helyi közösségi tulajdonban való kitermelése és hasznosítása.

50. ábra: Értékes természeti erőforrások: bányászat és energetika

A klímaváltozás hatásai által legerősebben érintett övezetek, és a vízgazdálkodás

A globális éghajlatváltozás a legnagyobb mértékű környezeti változás a Kárpát-medencében a 19. századi nagy folyószabályozások óta. A várható hatások elsősorban az agráriumot érintik, de az energiaellátás, a műszaki infrastruktúra, az egészségügy és a szociális ellátórendszer számára is egyre több feladatot jelentenek. Az előrejelzések alapján a legsérülékenyebb a **Nagykanizsa-Budapest-Tokaj vonaltól délre húzódó országrész**, míg az aszály szempontjából a **Duna-Tisza-közi Homokhátság** és a **Tiszántúl**, valamint **Észak-Magyarország** alacsonyabb területei. Az árvíz szempontjából leginkább veszélyeztetett területek kiterjedése kisebb, viszont itt speciális, és igen előrelátóan megtervezett, térségileg integrált beavatkozásokra van szükség. Ilyen

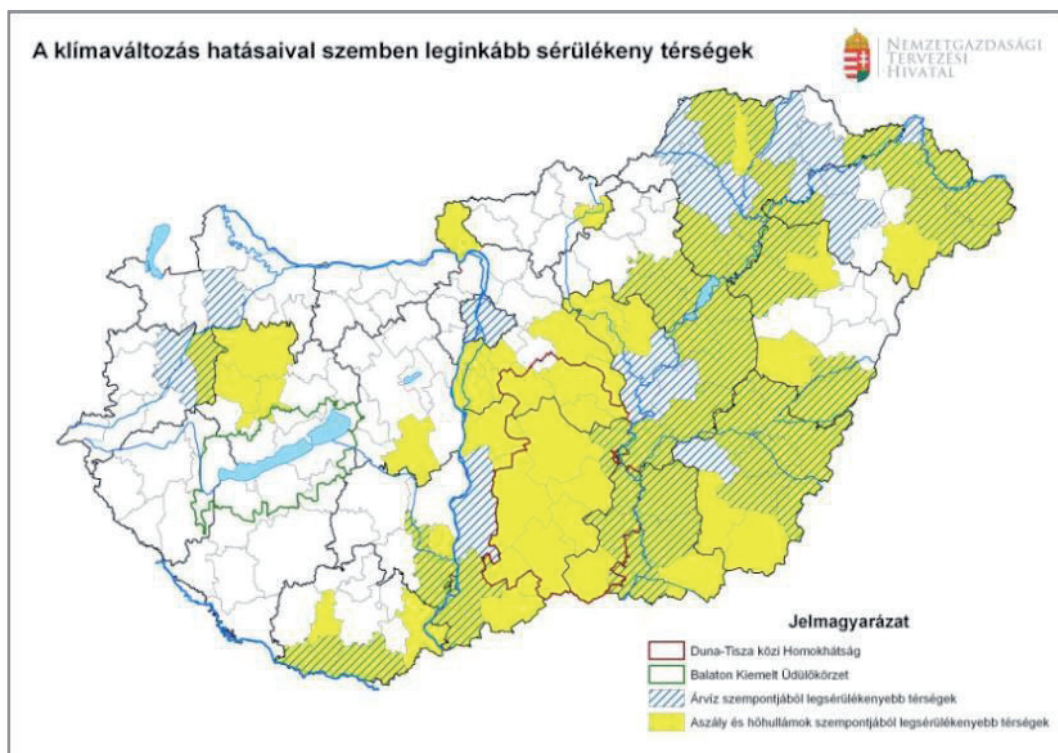
A klímaváltozás a legjelentősebb környezeti változás

területek főként a **Sajó- és a Hernád völgye, a Felső- és Középső-Tiszavidék és a Körösök vidéke**. Ezeken a területeken a környezeti változás nagyobb mértéke mellett szinte kivétel nélkül a védekezési és helyreállítási lehetőségeket meghatározó erőforrások korlátossága is probléma, ezért a területi tervezés számára is alapvető jelentőséggel bír. Különösen sérülékenyek az előregedő lakosságú tanyás települések, aprófalvak, de a városokban is jelentős, bár más jellegű intézkedésekre, fejlesztésekre van szükség az alkalmazkodás érdekében (klímabarát városok kialakítása). Már most kritikus vízellátási helyzetük miatt integrált térségi programokra van szükség a **Homokhátság és a Nyírség** esetében.

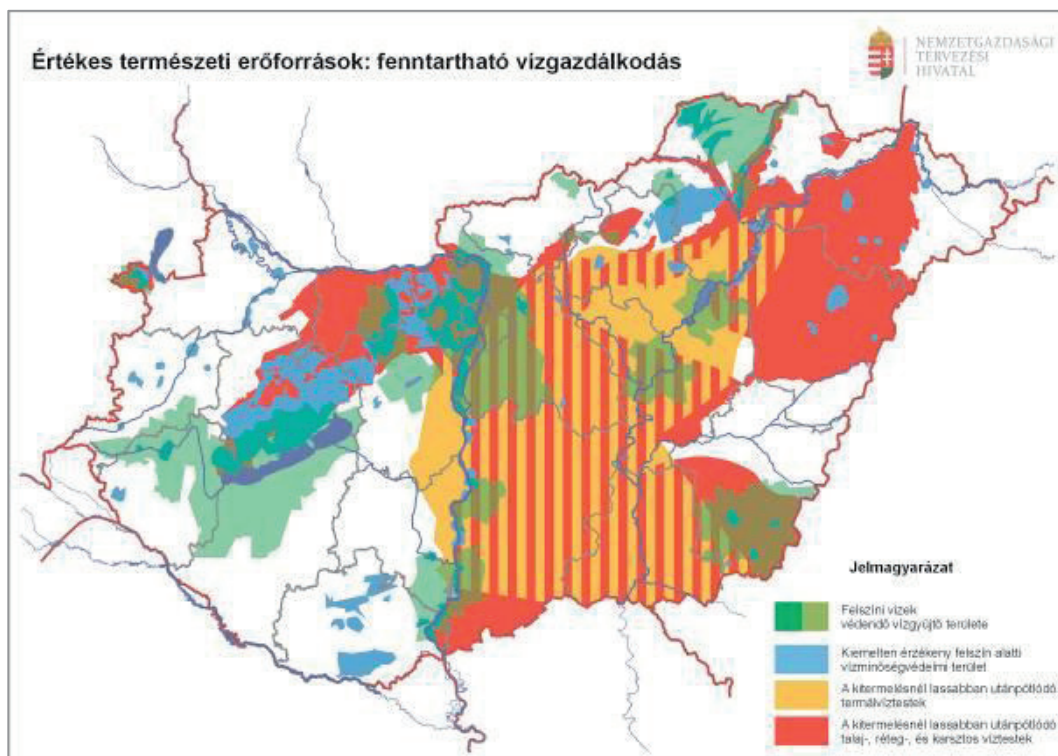
A vízgazdálkodás számos aspektusát és a fenntarthatóságot egyaránt figyelembe vevő, modern szemléletű és területi alapú tervezés már elindult. A vízügyi ágazat mellett a gazdasági szereplőknek, a területhasználatban érintett ágazatoknak és a lakossági ellátórendszerek működtetőinek is magukévá kell tenni ezen elveket, jó gyakorlatokat. Ennek érdekében a **közvetlen vízhasználaton túlmutató, a vizek védelmét és hasznosítását felölelő gazdasági stratégiára is szükség van**. Ennek a szemléletnek egyik mintaterülete lehet például az agrárium. Tájhasználatunkban, mezőgazdasági kultúránkban sokkal jobban kellene alapoznunk folyóvizeink természetes mozgásaira és az általuk létrehozott táji adottságokra. Folyó menti, mélyebb fekvésű területeinken célszerű lehet az ártéri gazdálkodás modern adottságokhoz igazodó felélesztése, újraindítása.

Fenntartva
felhasználó
vízgazdálkodás

- A természetes vízrajzi viszonyokhoz közeli területhasználatok, művelési módok terjedésének támogatása, a vízellátás biztonságának növelése érdekében, a vízvizsszatartás és a víztakarékos technológiák alkalmazása az agráriumban, az iparban és a lakosság körében egyaránt.
- Térségi vízgazdálkodási tervek készítése vagy felkészítése a változó adottságokra, az aszályos és csapadékos időszakokat egyaránt kezelni képes, integrált és környezetbarát, kisléptékű vízgazdálkodási fejlesztések, ideiglenes- és vésztározók fejlesztése és komplex tájgazdálkodási hasznosítása. A VKI-vel összhangban a térségi vízgazdálkodáshoz igazodó, a területi fenntarthatósági kritériumoknak megfelelő integrált vízgazdálkodási rendszerek fokozott figyelembe vétele a gazdaságfejlesztésben.
- Alkalmazkodóképes, több lábon álló agrárium kialakítása, a környezeti kihívásoknak megfelelő termékszerkezet (szárazságtűrő, ellenálló fajták; helyi feldolgozás; másodlagos haszonvételek kihasználásának fejlesztése).
- Kisléptékű, kistermelők számára is gazdaságos öntözési megoldások támogatása.
- Az öntözés kiterjesztése a meglévő infrastrukturális hálózatra építve, de csak a termésbiztonság növelése érdekében.
- Diverzifikált, helyi energiaforrásokra épülő autonóm energetikai rendszerek kialakításával javítani szükséges az ellátásbiztonságot extrém időjárási körülmények között is; a melegebb és derültebb időszakok a napenergia felhasználásának kiterjesztését támogatják.
- Klímabarát építészeti megoldások elterjesztése, közterületek és épületek felkészítése (árnyékolás, párásítás, belterületi légmozgások klímatudatos tervezése, zöldterületek növelése).
- Az egészségügyi és szociális ellátás, a helyi katasztrófavédelem rendszerének felkészítése a hőhullámokkal, árvizekkel járó feladatokra, ezen keresztül a helyi közösségek önszerveződésének és klímatudatosságának erősítése.
- A helyi és térségi tervezésben egyaránt jelenjenek meg a környezeti tényezők változásával összefüggő feladatok; a várható környezeti kockázatok megismerése, a kockázattértékelések, sérülékenységi vizsgálatok beépítése a tervezésbe és a tudatos felkészülés, vészhelyzeti tervek készítése.
- A városok sajátos klímaváltozási kihívásaira az építésügynek, a várostervezésnek és a városfejlesztésnek figyelemmel kell lenni.

51. ábra: A klímaváltozás hatásaival szemben leginkább sérülékeny térségek

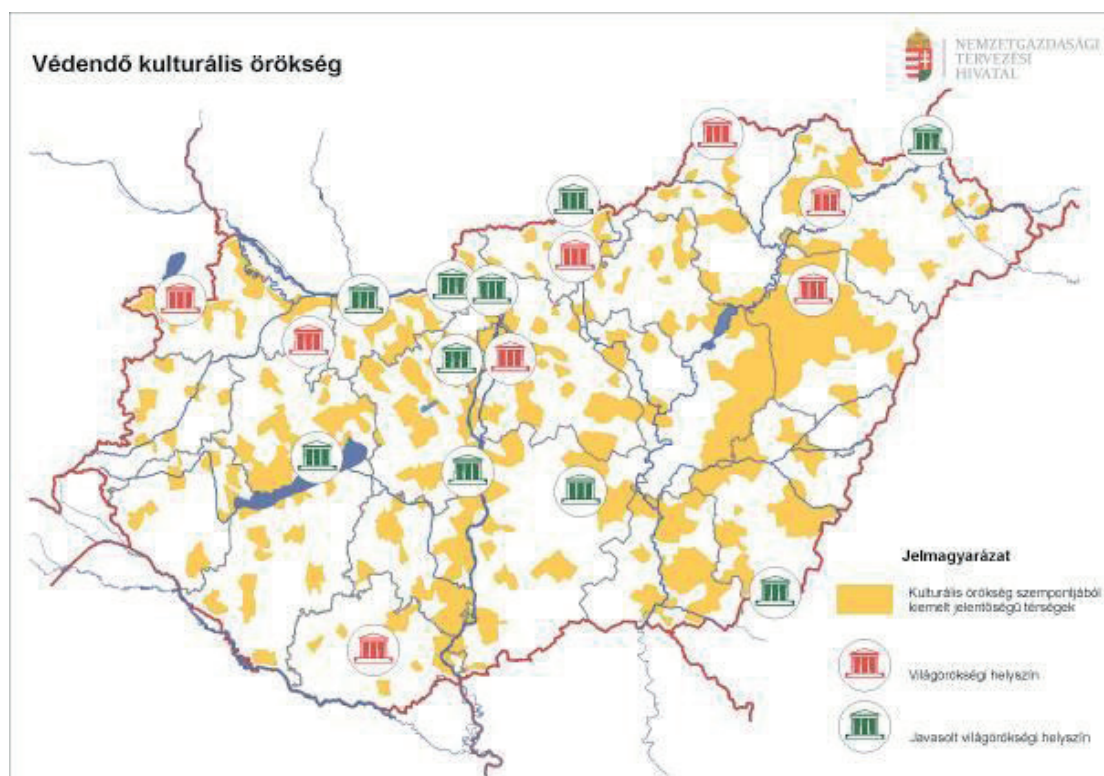
52. ábra: Értékes természeti erőforrások: fenntartható vízgazdálkodás

Kulturális örökségi térségek

A kulturális örökség térségi potenciálként, térségi összefüggésrendszerben is fontos értékét jelenti az országnak és térségeinek, településeinek. A leszakadó, hátrányos helyzetű vidéki térségek egyik legnagyobb potenciálja lehet éppen a kulturális, épített örökségük. Egyaránt fontos ezért a nemzetközi jelentőségű örökségértékek (pl. világörökségi helyszínek), a nemzeti és helyi jelentőségű örökség megőrzése,

Kulturális örökségünk térségi potenciált is jelent.

térségfejlesztési potenciáljuk kibontakoztatása.

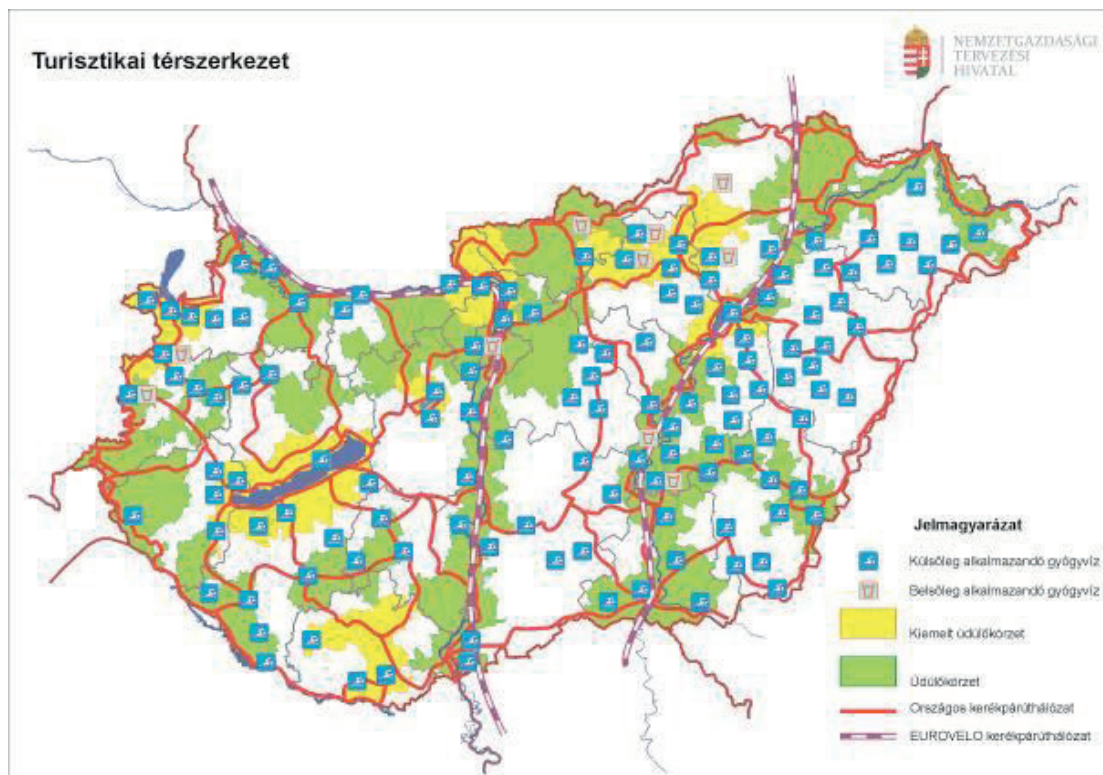

53. ábra: Védendő kulturális örökség

Turisztikai értékek és adottságok

A turizmus valamennyi térségben fontos fejlesztési potenciálként jelentkezik. A nemzetközi és országos viszonylatban is kiemelkedő turisztikai értékek mellett számos, elsősorban a belföldi turizmusban hasznosuló értékünk van. Fontos, hogy a turizmusban rejlő térségfejlesztési potenciált kibontakoztassuk, ugyanakkor a turizmus ne jelentsen a térhasználatra, tájra, természeti értékekre, erőforrásokra vonatkozóan a minőségüket és a megújulásukat veszélyeztető terhelést.

Turisztikai fejlesztések a fenntarthatóságra tekintettel.

54. ábra: Turisztikai térszerkezet

3.1.9.2 Térhasználati, területhasználati elvek, ajánlások

Általános térhasználati elvek

A területfejlesztés és a területrendezés szorosan egymásra utalt. A területfejlesztés – és a területhasználat szempontjából releváns többi ágazati politika – számára a területrendezés szabályrendszere jelenti az általuk megfogalmazott térhasználati elvek, célok szilárd háttérét, érvényesülésük egyik biztosítékát. Ugyanakkor ez a szilárd szabályrendszer önmagában nem fejlesztéspolitika és nem is lehet kizárólagos területhasználati politika, hiszen nem terjedhet ki minden területi folyamatra, területi jelentőségű gazdasági, társadalmi tevékenységre.

A területfejlesztés és a területrendezés egymásra-utaltsága

A hatékony és korszerű területrendezésnek folyamatos, rendszeresen megújuló, összehangolt rendszert kell alkotnia az ország területi képét megalkotó fejlesztési stratégiákkal, melyek közül a legátfogóbb a területfejlesztés. A területfejlesztés elképzeléseinek tehát orientálnia kell a rendezés szabályrendszerét, leginkább stratégiai szinten, természetesen nem kizárólagosan.

A területfejlesztés orientálja a területrendezést

A takarékos és átgondolt területhasználat a legfontosabb térhasználati elvek egyike. A termőföld védelme, mivel rendkívül korlátozottan megújuló erőforrásról van szó, a legfontosabb célja a takarékos területhasználatnak. Hasonló, nem pótolható értékeket véd az ökológiai szempontból jelentős területek (vizes élőhelyek, gyepek, erdők stb.) megőrzése is. A kihasználatlan beépített területek, barnamezők jobb kihasználásával hosszú távon a nemzetgazdaság számára fontos erőforrásokat védünk, biztosítva ezzel a gazdasági növekedés alapfeltételeit, miközben a csökkent értékű területek értékét is növelhetjük. A barnamezős beruházások támogatása tehát nemzetgazdaságilag is fontos. A gazdaságfejlesztés hatékony területi, területhasználati orientálásának része lehet az egyes térségek gazdasági/társadalmi fejlődését szolgáló beruházások tervezésénél a fokozottabb területi megközelítés, a beruházók és a térség számára legkedvezőbb helyszínek központilag segített kiválasztása, a barnamezős területek központi nyilvántartása.

Okos és takarékos területhasználat

A **takarékos helyhasználatot érvényesíteni kell a településfejlesztésben** is. A városok szétterülésének elkerülése, a tagolt és kompakt városszerkezet kialakítása az agglomerációs településeket is erősen érinti, valódi térségi szintű térszervezési feladat. A vidékies területhasználatnál is kerülni kell a talajpusztulást, visszafordíthatatlan talajvízcsökkenést okozó tevékenységeket. Az infrastruktúra-fejlesztések tervezésénél az ezt figyelembe vevő megoldásokat kell támogatni. Mindez többek között a természeti értékek és erőforrások védelme mellett a tájnak a klímaváltozás hatásaival szembeni ellenálló képességét is fokozza.

Városok szétterülésének megakadályozása

Napjainkban különösen fontossá vált a **víz-, az energiaellátás, az infokommunikációs csatornák és a közlekedési hálózatok biztonságos és színvonalas elérhetősége minden térség, és minden település lakói számára**. Külön ki kell emelni a periférikus térségek és az aprófalvak, tanyák infrastrukturális elérésének fejlesztési igényeit, mivel ezek felemelkedéséhez ezek elmaradhatatlanok. A környezeti infrastruktúra (hulladékgazdálkodási rendszerek, szennyvízkezelés) térszervezésében is meghatározó az ellátás- és környezetbiztonság, emellett a fejlesztések gazdasági, foglalkoztatási hatásait is figyelembe kell venni a tervezés során.

Biztonságos hozzáférés az infrastrukturális rendszerekhez mindenkinek!

A természeti értékek és erőforrások, valamint a kulturális örökség, a tájkép védelme szintén kiemelkedő feladata a területrendezésnek, amit a területfejlesztés is támogat a saját eszközeivel. **A védelem mellett azonban egyre inkább a fenntarthatóság tágabb szempontjait is figyelembe kell venni**, például a klímaváltozás kapcsán. A megőrzést szolgáló intézkedések rendszere mellett a kedvezőtlen változások megelőzésében is fontos szerepet kaphat a területrendezés, a korábban már említett, beruházásokat, fejlesztéseket befolyásoló szerepével. Ebben még szorosabb együttműködésre van szükség az ágazati fejlesztéspolitikákkal, hiszen a védett területek, értékek önmagukban nem elegendőek a fenntartható környezeti állapotok megőrzéséhez. Az ország teljes területén tekintettel kell lenni az anyag- és energiatakarékosságra, a biodiverzitás védelmére, a kibocsátások csökkentésére, a klímaváltozás káros hatásainak megelőzésére, illetve csökkentésére.

Értéktörzés a fenntarthatóság szolgálatában

A gazdaságfejlesztés, az ellátásbiztonság javítása, a kistelepülések népességmegtartó képességének erősítése, a szállítási igények csökkentése, tágabb értelemben a gazdasági, társadalmi, környezeti fenntarthatóság megőrzése vagy visszaállítása érdekében a **helyi gazdaság fejlesztése**, a helyben meglévő értékek felismerése, tudatos és fenntartható kiaknázása a fejlesztéspolitika egyik kiemelkedő területi célja. Ezt a térszerkezet alakításával a területrendezés is tudja támogatni, az önmagukban is élet- és fejlődőképes funkcionális térségek, városkörnyékek beemelésével a területi tervekbe, a közlekedés- és infrastruktúrafejlesztések orientálásával, a gazdaságfejlesztési célú beruházásokra vonatkozó szabályozással. Mindez nemcsak a gazdaság, az infrastruktúra, a munkahelyek ideálisabb rendszerének kialakítását segíti, de a helyi közösségeket, a működő és életképes szociális kapcsolatrendszereket, a helyi identitást is erősíti.

A helyi erőforrások használata és a gazdaság fejlesztés támogatása

Részletes térhasználati és területhasználati elvek

A tisztább, természetesebb környezet, egészségesebb társadalom érdekében:

- Zöldmezős fejlesztések helyett barnamezős fejlesztések szükségesek.
- A fejlesztések hely kiválasztásánál prioritást kell élveznie a meglévő ipari parkoknak, barnamezős területeknek.
- Fejlesztés csak abban az esetben helyezhető el természeti, illetve kulturális értéket képviselő terület igénybevételével, ha nincs más alternatívája.
- A természetes erdőtüskés területek nem vagy csak nagyon korlátozott léptékben képesek megújulásra, területük igénybevétele a fejlesztések során nem pótolható, nem áthelyezhető.

A környezettudatos, helyi identitású, esélyegyenlőséget biztosító társadalom érdekében az értékek, közérdekű létesítmények, rendezvények elérhetősége:

- A fejlesztések során a természetes folyó- és állóvizek partjainak, az erdőterületek, a hegycsúcsok, a szigetek, a fényszennyezéstől mentes éjszakai égbolt, a kilátópontok, a védett természeti és kulturális értékek nyilvános elérését, megközelíthetőségét nem szabad korlátozni (kivéve a szigorú természetvédelem alá vont területeket). Prioritást kell, hogy élvezzenek azok a fejlesztési alternatívák, melyek korábban elzárt területek hozzáférését teszik lehetővé.
 - Korlátozásnak minősül, ha a fejlesztések következtében a nem motorizált közlekedéssel a színhelyek megközelítése jelentősen leromlik, a szükséges idő növekedik.
 - Korlátozásnak minősül, ha a fogyatékkal élők hozzáférési lehetőségei nem javulnak a fejlesztések során.
- A fejlesztések nem bátoríthatják a közutakon kívüli gépjárműmozgást, mely egyébként is szigorú kontroll alatt tartandó. Az ilyen jellegű szabadidős tevékenységek csak korlátozott kiterjedésű és kijelölt területeket érinthetnek, a természeti és környezeti szempontból érzékeny tájak, kiemelt táji értékekkel (természeti és kulturális) rendelkező területeken nem végezhetők.
- A fejlesztések megvalósítása során nem támogatható az igényekhez igazodó közösségi közlekedési eszközökkel nem látogatható új létesítmények, rendezvények megvalósítása.
- Nem támogatható olyan fejlesztés, mely a társadalom fogyatékkal élő csoportjainak a létrejövő új létesítmények, rendezvények látogathatóságát nem teszi lehetővé, illetve a meglévő attrakciók hozzáférését nem javítja.

A társadalmi-gazdasági folyamatok szervezésének lappangó, környezeti és kulturális értékeket degradáló hatásainak megelőzése érdekében értékmegőrzés térszervezéssel:

- A fejlesztések nem darabolhatnak fel egységes ökológiai rendszereket és kultúrtájakat, társadalmi csoportok településterületét (pl. nemzetiségek).
- A fejlesztések nem csökkenthetik az érintett területek nemzetiségeinek lakónépességen belüli arányát (kivéve az etnikai szegregáció-oldó kezdeményezések).
- A közigazgatási átszervezésre irányuló fejlesztések nem csökkenthetik az érintett területek nemzetségeinek arányát a lakónépességen belül.

A fejlesztések nem növelhetik a természeti és környezeti szempontból érzékeny tájak, kiemelt táji értékekkel (természeti és kulturális) rendelkező területek terhelését, a lakó-, illetve üdülónépességét, a területen áthaladó tranzit forgalom mennyiségét:

- Prioritást kell, hogy élvezzenek azok a fejlesztési alternatívák, melyek ez utóbbit csökkentik.
- A fejlesztések nem eredményezhetik a helyi lakónépesség számát sokszorosán meghaladó üdülónépesség megjelenését a természeti és környezeti szempontból érzékeny tájakon, kiemelt táji értékekkel (természeti és kulturális) rendelkező területeken.
- A fejlesztések nem akadályozhatják a határon túli magyarság, a magyarországi nemzetségek anyaországgal, illetve határon túli nemzettel való kapcsolatának fenntartását vagy azok kibontakozását. Prioritást kell, hogy élvezzenek azok a fejlesztési alternatívák, melyek ezt erősítik.
- A fejlesztések (kivéve a kombinált közlekedésre irányuló fejlesztések) nem

nővelhetik többszörösére a lakott területeken, a természeti és környezeti szempontból érzékeny tájakon, a kiemelt táji értékekkel (természeti és kulturális) rendelkező térségekben a koncentrált parkolási igényeket. Prioritást kell, hogy élvezzenek azok a fejlesztési alternatívák, melyek ez utóbbit csökkentik.

A tisztább környezet, a hatékonyabb gazdaság, a felelősségteljesebb társadalom érdekében közelebb kell hozni a társadalmat helyi környezetéhez:

- A biomassza, mint megújuló energiaforrás használata csak kisléptékű autonóm energiagazdálkodási rendszerekben támogatható. Ez az energiaforrás csak akkor tekinthető megújulónak, ha felhasználása a népességhez közel történik, átlátható és nyomon követhető az újratermelése és a felelősség a fenntartható használatra.
- A fejlesztéseknek szolgálniuk kell a területtel rendelkező magántulajdon gondozása iránti felelősség tudatosítását.
- A fejlesztéseknek szolgálniuk kell a szűkebb helyi környezet értékeinek megismerését és tudatosítását.
- A mező- és erdőgazdálkodásban a természet közeli gazdálkodási gyakorlatokat, mint fenntartható gazdálkodási módszereket kell támogatni és azokat a lakosság számára megismerhetővé kell tenni.

A tisztább környezet, az egészségesebb, és a kulturális és szociális szükségleteire több időt fordító társadalom érdekében az utazási idő csökkentése és hasznosítása:

- A fejlesztések nem irányulhatnak a térségek lakosságának rendszeres közlekedési idejének és távjának növelése irányába (beleértve a nem motorizált, pl. gyalogos és kerékpáros közlekedést is). A fejlesztések így nem növelhetik a napi városi munka- és lakóhely közötti ingázás idejét, távolságát (kivéve új munkahelyek létesítése).
- A munkahelyteremtő fejlesztések hely kiválasztásánál prioritásként kell kezelni a minél rövidebb munkába járási időt is.
- A fejlesztéseknek nem szabad korlátozniuk a településen belüli nem motorizált (gyalogos, kerékpáros) ingázás lehetőségét. Prioritást kell, hogy élvezzenek azok a fejlesztési alternatívák, melyek az akadályok felszámolását segítik.
- A közlekedési fejlesztéseknek segíteniük kell, hogy a népesség (különösen agglomerációs és vidéki) helyben ki nem elégíthető szükségleteit időben és távolságban rövidülő utazási kényszerrel tehesse meg, melynek fejlesztésén belül:
 - elsődleges prioritással bír a nem motorizált (gyalogos és kerékpáros) közlekedés, illetve a központi funkcióknak az ilyen formában elérhető hatótávolságon belüli kialakítása;
 - másodlagos prioritással bír a közösségi közlekedés fejlesztése (valódi, az igényekhez igazodó szolgáltatásként);
 - harmadlagos prioritást jelent a kombinált (parkolj és utazz) rendszerek fejlesztése;
 - csak utolsó sorban jelenhet meg az egyéni motorizált közúti közlekedési lehetőségek fejlesztése.
- A motorizált közösségi közlekedés-fejlesztésen belül kiemelt prioritással bír:
 - a gyalogos és kerékpáros közlekedés vasúttal (városon belül kötőtpályás, elektromos és gázüzemű is) vagy vízi közlekedéssel (másodsorban busszal) kombinált rendszerei (állomások megközelíthetősége: járható út, közvilágítás, kiszolgáló helyiségek, kerékpártárolás, kerékpárszállítás);
 - a vasúti (városon belül kötőtpályás, elektromos) és vízi közlekedésfejlesztés, valamint a vasút-busz, hajó-busz kombinált közlekedés.
- A fejlesztések nem csökkenthetik az utazással töltött idő kulturális és szociális célú kihasználásának lehetőségeit. Prioritást kell, hogy élvezzenek azok a fejlesztési

alternatívák, melyek növelik ezeket a lehetőségeket.

A hatékonyabb gazdaság, biztonságosabb, tisztább környezet érdekében az áruszállítás környezeti, műszaki, közlekedésbiztonsági károkozásának csökkentése:

- Az országon áthaladó tranzit áruszállítás szervezésére irányuló fejlesztésben prioritást kell, hogy élvezzen a vízi, a vasúti és a kombinált közlekedési formák használata.
- Az ország területét cél- vagy kiinduló állomásnak tekintő áruszállítás szervezésére irányuló fejlesztésben prioritást kell, hogy élvezzen a vízi, a vasúti és a kombinált közlekedési formák használata.
- A regionális és nemzetközi közúti közlekedési folyosók kiépítésekor minden esetben prioritást kell élveznie a tervezett elkerülő szakaszok kiépítésének.

3.1.10 A területfejlesztés és a területrendezés összehangolása

3.1.10.1 Az OTrT és a területrendezés a területi tervezésben

A 2008-ban átfogóan módosított Országos Területrendezési Tervről (OTrT) szóló 2003. évi XXVI. törvény meghatározza az ország térségei terület-felhasználásának feltételeit, a műszaki-infrastrukturális hálózatok összehangolt térbeli rendjét, tekintettel a fenntartható fejlődésre, valamint a területi, táji, természeti, ökológiai és kulturális adottságok, értékek megőrzésére, illetve az erőforrások védelmére. Ennek értelmében meghatározza az országos jelentőségű közlekedési, energetikai hálózatokat és az egyedi építményeket, továbbá az országos övezeteket. Az ország szerkezeti tervében szereplő elemeket a megyei terv is rögzíti, illetve a jogszabályi korlátok között pontosítja. A megyei területrendezési terv a megye térszerkezetének alakítását közvetett módon és behatárolt keretek között szabályozza.

Az OTTrT
feladata

Az **OTrT jogszabályi környezetének vonatkozásában** kiemelendő, hogy a területfejlesztésről és a területrendezésről szóló **1996. évi XXI. törvény** határozza meg a területfejlesztés és a területrendezés céljait és feladatait. Ennek értelmében a **területrendezés feladata** kiterjed a **környezeti adottságok feltárására és értékelésére; a környezet terhelését, terhelhetőségét** és a fejlesztési célokat figyelembe vevő terület-felhasználásnak, az **infrastrukturális hálózatok területi szerkezetének**, illetve elhelyezésüknek; valamint az **országos és térségi területrendezési, továbbá a településrendezési feladatoknak** az OTK irányelveihez illeszkedő, és az ennek alapján kidolgozott ágazati koncepciókkal összhangban történő **szabályozására**.

Jelentős szerepe van továbbá a területfejlesztési koncepció, a területfejlesztési program és területrendezési terv tartalmi követelményeiről, valamint illeszkedésük, kidolgozásuk, egyeztetésük, elfogadásuk és közzétételük részletes szabályairól szóló 218/2009. (X. 6.) Korm. rendeletnek is, mely a területfejlesztésre és a területrendezésre vonatkozó külön szabályokat tartalmazza.

Az OTrT meghatározza, hogy a megyei terveknek milyen terület-felhasználási kategóriákat és térségi övezeteket és mely feltételekkel kell alkalmaznia. A megyei területrendezési terv a meglévő és tervezett országos jelentőségű térszerkezeti elemeken túl tartalmazza a meglévő és tervezett térségi jelentőségű elemeket, műszaki infrastruktúra-hálózatokat és egyedi építményeket is. Az önkormányzati rendelettel elfogadott megyei területrendezési terv a **térségi szerkezeti tervet, a térségi övezeteket és a területrendezési szabályzatot** foglalja magában. Ezt kiegészítik a területrendezési terv szigorú tartalmi követelményei által nem kötött, a helyi sajátosságok és tendenciák alapján kidolgozott **területrendezési ajánlások és intézkedési javaslatok**, melyeket a megyei közgyűlés határozattal fogad el.

Megyei
területrendezé-
si tervek
lehetőségei

A **megyei területrendezési terv térségi övezetei** jelölik ki – a terület-felhasználási

kategóriáktól függetlenül – azokat a sajátos jellemzőkkel, elsősorban **védendő értékkel** vagy a tájhasznosítás szempontjából **kiemelkedő adottsággal** rendelkező területi egységeket, amelyekre a területrendezési előírásokon túl fontos ágazati (természetvédelmi, környezetvédelmi, energetikai, vízgazdálkodási, honvédelmi stb.) jogszabályok is vonatkoznak.

A **területrendezési terv célja tehát a terület-felhasználási igények nagytávlatú összehangolása.** Ennek érdekében a **terv meghatározza a térségi terület-felhasználás és a műszaki infrastruktúra-hálózatok térbeli rendjét.** A tervezés feladata, hogy elősegítse a társadalmi, gazdasági és környezeti céloknak megfelelő térbeli szerkezet kialakítását, az elmaradott térségek fejlődését, a táji, természeti, kulturális értékek megőrzését, a természeti erőforrások védelmét. A terület-felhasználás általános szabályai, valamint a fejlesztési elhatározások térbeli fizikai elrendezése, előírásai a megvalósuló fejlesztéseken keresztül érvényesülnek.

A területrendezés hosszú távú céljai

A területrendezésre vonatkozó külön szabályok keretében állapítják meg a területfejlesztés és a területrendezés kapcsolatrendszerét, mely szerint **a területrendezési terv a területfejlesztési koncepciókban megállapított célokkal összhangban meghatározza a térségi területhasználat módját,** továbbá a térségi műszaki infrastruktúrális rendszereket, a térség hosszú távú szerkezetét, a térségek célszerű hasznosítását, a környezet-, a táj- és természetvédelmi feladatokat, továbbá területi hatásvizsgálatot ír elő.

A területrendezés jogszabályi kapcsolódása a területfejlesztéshez

Az Országos Területfejlesztési Koncepcióról (OTK) szóló 97/2005. (XII. 20.) OGY határozat a területrendezést a területfejlesztési politika érvényesülésének hat alapvető pillére egyikeként határozza meg. Az OTK felülvizsgálata 2012 elején megtörtént, az új Országos Fejlesztési Koncepció és az Országos Területfejlesztési Koncepció (OFTK) az OTrT 2013-ban esedékes felülvizsgálatának megalapozását is szolgálja. Az OTrT felülvizsgálata során figyelembe kell venni az OFTK-ban meghatározott irányelveket, az ezekhez illeszkedő ágazati és területi/megyei fejlesztési koncepciókat annak érdekében, hogy az országos és a megyei területrendezési tervekben az ország fejlesztéspolitikájának végrehajtásához szükséges keretek megjelenítésre kerülhessenek.

3.1.10.2 Az OFTK és az OTrT összhangjának szempontjai

Az **OFTK és az OTrT elvei és szempontrendszere legyen közös,** erre épülhet a két dokumentum önállóan és egymásra utalva is. Az OFTK horizontális szempontjai tágabb körben érvényesülnek, de a területrendezés/fenntartható és takarékos területhasználat elveivel is összhangban állnak. Ezen horizontális elvek a következők:

Közös elvek

1. Befogadás, társadalmi felzárkózás, esélyegyenlőség megteremtése
2. Fenntartható fejlődés és fenntartható növekedés
3. Értékmegőrzés és intelligens növekedés

A két dokumentum közötti feladatmegosztást a jogszabályok rögzítik, azonban a közös elvekre épülve meg kell találni azokat a pontokat, ahol egymásra épülhet a két terv, pl. Balaton térség, mezőgazdasági hasznosítás térségei, közlekedési hálózatok, energetika, környezetbiztonság, kulturális és táji örökségvédelem. Egyrészt **az OFTK tud az OTrT felé fejlesztéspolitikai irányokat, tartalmi igényeket** megfogalmazni, másrészt **az OTrT tud a megfogalmazott fejlesztési irányok, igények mellé, azok végrehajtásához területi lehatárolást, preferenciákat, szabályrendszert** állítani. A kölcsönös feladatmegosztás elvéből következően a tágabb mozgástérrel rendelkező, és a szempontok, igények szélesebb spektrumát rendszerbe állító OFTK az OTrT továbbfejlesztése számára az egyik meghatározó orientáló erő. Az OTrT tartalmát meghatározó stratégiák közül ugyanis ez a legnagyobb kört felölelő dokumentum.

Szinergikus egymásra épülés

Az OFTK azon területi céljai, térségei, amelyek az OTrT-ben nem szerepeltethetők, megjelenhetnek a **megyei és térségi területrendezési tervekben**, a megye/térség érintettségétől függően. Megyei szinten a szabályozás teret enged azon OFTK szempontok, területi célok területrendezési szabályainak megalkotásához, amelyeket országos szinten nem lehet érinteni. A megyei területrendezési terveknek ugyanakkor a megyei területfejlesztési koncepcióval is összhangban kell állniuk. Javasolt, hogy az OTrT aktuális módosítása tartalmazza az OFTK-val összhangban olyan, a megyei rendezési tervekre vonatkozó javaslatot, amely lehetőséget ad a megyéknek egyedi térszerkezeti szabályozás megalkotására.

A megyei tervezés bekapcsolása az országos dokumentumok rendszerébe

Az OFTK és az OTrT egyaránt a jelenleginél **nagyobb tekintettel kell, hogy legyen a szomszédos országok közös határ menti területi folyamataira**, például a térségi központok fejlesztése, a területhasználat, a gazdálkodás, a közlekedés szempontjából. Ökológiai szempontból kézenfekvő és szükséges is a területhasználat összehangolt szabályozása a határ két oldalán levő természet közeli, vagy védett természeti területek esetén (természetvédelmi területek, ökológiai hálózat, Natura 2000 területek). Folyóvizeink és az őket kísérő védműveket, ártereket, valamint vízbázisokat érintő fejlesztések és az arra vonatkozó szabályozás is a határ két oldalán a lehető legnagyobb mértékben egységes kell, hogy legyen, de legalább **a beavatkozások, tervek tartalmi összehangolását kell elérni**.

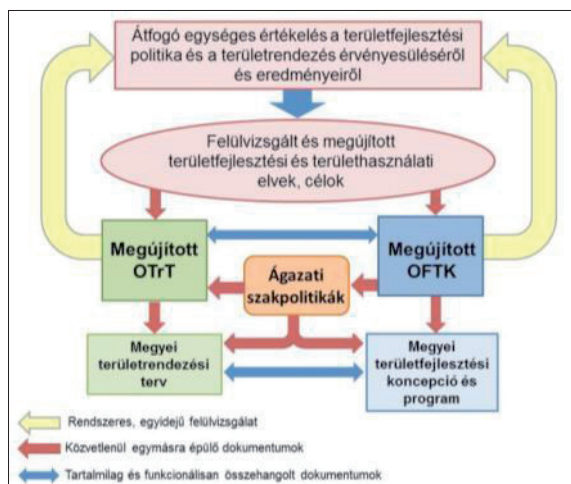
Határon túli folyamatok fokozott figyelembe vétele

Javasolható, hogy a következő OTrT tartalmazza egy környezeti szempontú átfogó területi elemzést, amely lehatárolja azokat a területeket, melyek környezetvédelmi és természetvédelmi állapota – más területekhez képest – kevésbé értékes (pl. korábban roncsolt, kármentesített területek), ugyanakkor környezeti veszélyeztetettségük is alacsony, ezáltal **alkalmas helyszínt** jelenthetnek a **jelentősebb környezeti igénybevételel járó fejlesztésekhez**.

Fejlesztések környezeti szempontú területi orientációja

A tartalmi és funkcionális összhang megteremtése csak a **dokumentumok összehangolt tervezési ciklusával** érhető el. Ennek módja, ha mindkét dokumentum egy rendszeresen ismétlődő, egységes országos értékelésre épül, amelyből egyaránt levezethető az eddigi szabályozás (OTrT) és fejlesztéspolitika (OFTK) eredményessége és irányának helyessége. Ez alapján állíthatók fel a következő tervezési ciklus elvei és fejlesztési irányai horizontális, területi és ágazati megközelítésben egyaránt. A három dokumentum elkészítésének időbeli összhangja tenné lehetővé (1. értékelés 2. OFTK 3. OTrT) a felülvizsgált fejlesztési elvek, célok egységes platformjának kialakítását mind az OFTK, mind az OTrT számára. Az OTrT számára további kapcsolódási pontot jelentenek az **ágazati szakpolitikák, tervek**, amelyek keretrendszerét, céljait szintén az OFTK tartalmazza, de annál sokkal részletesebb és konkrét elvárásokat fogalmaznak meg.

Összehangolt tervezési ciklus

55. ábra: A területfejlesztés és a területrendezés összehangolt tervezési ciklusa

3.2 Gazdaságfejlesztési prioritás

A specifikus célok és fejlesztési prioritások **gazdaságpolitikai háttérét és tartalmát** a horizontális gazdaságfejlesztési prioritások jelölik ki. E hét gazdaságfejlesztési prioritás azokat a **legfontosabb gazdaságpolitikai fókuszokat jeleníti meg**, amelyek a **fejlesztéspolitikát orientálják** a gazdaság oldaláról, és a magyar gazdaságfejlesztési politika középtávú pilléreit képezik.

1. Termelői-szolgáltatási kapcsolatok az európai gazdasági magterületekkel

A magyar gazdaság újra-pozicionálásának egyik eleme az **európai gazdasági központokhoz** (például Németországhoz) fűződő **gazdasági kapcsolatainak kiszélesítése, elmélyítése, dinamizálása**, valamint a gazdasági együttműködési területek bővítése.

Intenzív gazdasági kapcsolódás Európa gazdasági központjához

Az Európa fejlett gazdasági magterületeihez való intenzív, széleskörű kapcsolódás célja **Magyarország közép-európai termelési, szolgáltatási funkcióinak megerősítése, a gazdasági növekedés beindítása**, a munkahelyteremtés és a **foglalkoztatás növelése**. Ennek elemei a befektetések és beruházások ösztönzése, a beszállítói és hálózati kapcsolatok erősítése, a technológiatranszfer, az innovációs és kutatás-fejlesztési együttműködések.

2. Makroregionális gazdasági szerepvállalás

Magyarország gazdasági növekedésének egyik eleme és eszköze a **makroregionális, közép-, kelet- és délkelet-európai magyar gazdasági jelenlét erősítése**. A magyar gazdaság fontos növekedési potenciálja a regionális terjeszkedés, a **hazai vállalatok regionális piaci pozíciójának erősítése, és a transznacionális vállalatok regionális központi funkciói számára működési feltételek biztosítása**.

Regionális magyar nagyvállalatok szerepe

Magyarország húsz-huszonöt olyan vállalattal rendelkezik, amelyek meghatározók, illetve a közeljövőben meghatározók lehetnek a makroregionális gazdaságban („magyar multik”). Gazdasági tevékenységük, fejlesztéseik segítése, ösztönzése meghatározó eleme gazdaságpolitikai eszköztárunknak. Fejlesztésük a beszállítói kapcsolatok révén a **kis- és középvállalkozások hálózatának** kapcsolódását, erősödését is eredményezi. Regionális növekedési potenciálunk kihasználásának célja Magyarország **gazdaságszervező funkciójának erősítése, regionális piaci pozícióink javítása, stabilizálása**.

3. Exportlehetőségek kihasználása, az export növelése

A magyar gazdaság erős export-orientáltsága következtében **gazdasági növekedésünk egyik alapfeltétele és ezért kiemelt célja exportteljesítményünk fokozása, exportunk bővítése**.

A gazdasági növekedés egyik forrása az exportbővítés

Az offenzív exportstratégia egyik iránya a **keleti nyitás**, másik iránya a **nyugati külkereskedelmi kapcsolatok** megtartása, bővítése. Az exportbővítés kiemelt célterületei a világ gazdaság dinamikusan növekvő térségei és az újonnan megnyíló piaci rések. Az exportoffenzíva elemei a **piaci kapcsolatok kiépítése, bővítése**, valamint az ehhez szükséges **termékfejlesztés**.

4. Sportgazdaság, aktív rekreáció és turizmus kibontakoztatása

Az ország gazdasági fellendülésében speciális gazdasági szegmensként fontos szerepet kaphat a **sportgazdaság**, valamint tágabban a rekreációval összefüggő gazdasági szektorok, így a **rekreációs és szabadidő gazdaság**, az ehhez kapcsolódó **turizmus**. E

A fizikai aktivitással összefüggő gazdasági szegmensek

területek jelentős növekedési potenciált képviselnek.

potenciáljának
kihasználása

Ezért a gazdaságfejlesztés kiemelt területét képezik a sport és az aktív rekreációhoz kapcsolódó gazdasági tevékenységek, mind a turisták, mind a helyi lakosság számára könnyen hozzáférhető szolgáltatások fejlesztése, beleértve a **sport- és rekreációs gazdaságban működő vállalkozások, szervezetek fejlesztését, szolgáltatásaik javítását, bővítését, kiterjesztését**, a sporthoz és az aktív rekreációhoz kapcsolódó **infrastruktúra fejlesztését**, a kapcsolódó **turizmusfejlesztést**, a sporttal, rekreációval kapcsolatos **szemléletformálást, életmódváltást**. E gazdasági szegmensek fejlesztése, kibontakoztatása túlmutat azok gazdasági jelentőségén, hatásuk a társadalmi tényezőkben és a zöldfelületek révén környezeti oldalon is mérhető.

5. Kutatás+ fejlesztés+ innováció, kreatív gazdaság és tudásgazdaság

A modern gazdasági fejlődés egyik kulcsa a **szellemi hozzáadott érték**, ami a magyar gazdasági megújulás, növekedés egyik legfontosabb elemét képezi. A kutatási és fejlesztési (K+F) tevékenységeket a jövőben együtt szükséges kezelni az innovációval (K+F+I). A **szellemi és a gazdasági tőke ereje így összegződve új termékeket, szolgáltatásokat** eredményezhet, gazdasági növekedéshez és bővülő foglalkoztatáshoz, új **minőségi munkahelyekhez** vezethet. A technológiai célú K+F+I mellett szükség van a **kreatív, újító energiák kibontakoztatására**, gazdaságba „csatornázására”, a **kreatív gazdaság, kulturális gazdaság (pl. kulturális ipar) bővítésére, fejlesztésére, a tudásgazdaság** megalapozására, erősítésére.

Szellemi
hozzáadott érték
és kreatív
energiák a
gazdaságban

E területek nemcsak az önálló K+F és innovációs potenciállal rendelkező nagyvállalatok, hanem a **kis- és középvállalkozások** fejlődésének is fontos tényezői, egyben igen jelentős **foglalkoztatási potenciállal** bírnak. Mindehhez szükség van a **képzés, szakképzés és a felsőoktatás** – a gazdaság/piac igényeivel összhangban történő – fejlesztésére.

6. Egészséggazdaság és egészségipar

Magyarország kedvező adottságokkal (természetes gyógytényezők, pl. gyógy- és termálvíz, gyógyiszap, gyógy-barlang stb.) rendelkezik a gyógyászatra épülő **egészségiparhoz** és az **egészségturizmushoz**. Ezek kiaknázásához hagyományai, megfelelő alapjai is megvannak. Az **egészséggel kapcsolatos szolgáltatások fejlesztése** növekvő jelentőségű szektor, a magyar gazdaság egyik kitörési pontja, növekedési forrása. A **piacosítható egészségügyi szolgáltatások** a hazai lakosság mellett az egészségturizmus egyik fontos területét is képezik (pl. fogászati szolgáltatások, plasztikai sebészet, wellness). Az egészségipar globálisan is felértékelődő piac.

Az egészségipar a
gazdaság
újrapozicionálásá-
nak fontos
területe

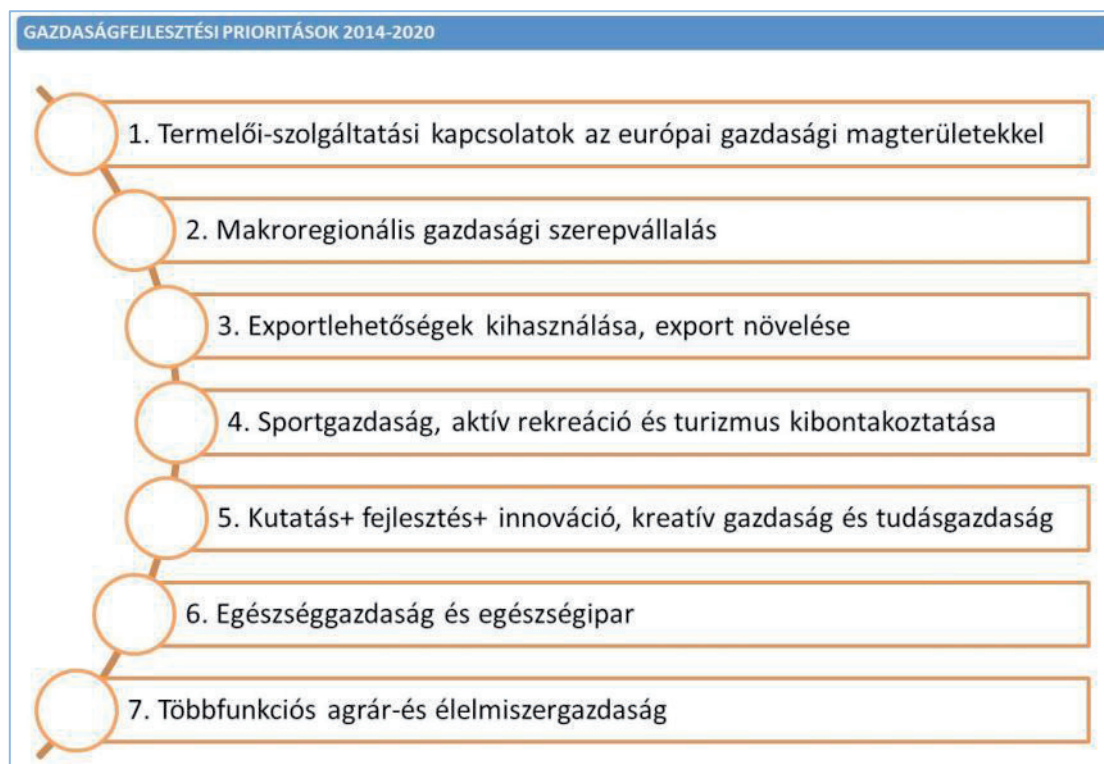
Az egészségipar fejlesztése **gazdasági eredményként** munkahelyeket teremt, erősíti a kis- és középvállalkozói szektort, hozzájárul a K+F+I fejlesztésekhez, tartós gazdasági növekedést biztosíthat, emellett szakember-igényével ösztönzi az oktatás-képzést. Egyaránt eredményezi az egészségügyi ágazat, annak háttérpára és háttér szolgáltatásai, valamint a turizmus fejlődését, újrapozicionálását. **Társadalmi szerepe** az emberek lelki és testi egészségi állapotának megőrzése, javítása.

7. Többfunkciós agrár-és élelmiszergazdaság

Magyarország agroökológiai adottságai **sokszínű mezőgazdaságot, minőségi agrártermelést** tesznek lehetővé. **Hazánk termelési potenciálja** 15–20 millió ember élelmiszerellátását teszi lehetővé, ami a kapcsolódó feldolgozóiparral és háttérpárhuzamokkal együtt jelentős gazdaságfejlesztési potenciálnak tekinthető. Az emberiség lélekszámának növekedésével **globálisan az élelmiszerigény növekedésére** lehet számítani, az **élelmiszerellátás így stratégiai jelentőségűvé** válik mennyiségi és minőségi értelemben is. Ezért kiemelten fontos, hogy e területen **hazai piacainkat** visszaszerezzük, **exportlehetőségeinket** kihasználjuk.

Agrár- és élelmiszer-termelési potenciálunk stratégiai jelentőségű

A magyar agrár- és élelmiszergazdaság fejlesztéséhez a termelési és termékszerkezet bővítésére, a **hozzáadott érték növelésére**, a **piacra jutás** támogatására van szükség. A magas hozzáadott értéket képviselő, **egészséges, jó minőségű élelmiszerek** előállítása amellett, hogy piaci stratégiai kérdés, egészségi kérdés is. Az agrár- és élelmiszergazdaság jelentősége túlmutat közvetlen gazdasági szerepén, hiszen tájfenntartó és a **vidéki lakosságot foglalkoztató** szerepe (többfunkciós mezőgazdaság) is kiemelkedő, így **vidéki térségeink jövőjének, népességmegtartó erejének egyik kulcsterülete** is.

56. ábra: Gazdaságfejlesztési prioritások 2014-2020

3.2.1 A versenyképes, innovatív és hálózati gazdaság megvalósításának szakpolitikai feladatai

3.2.1.1 Foglalkoztatás

A magyar gazdaság egyik legfontosabb problémája hosszú ideje a **foglalkoztatás nemzetközi viszonylatban kirívóan alacsony szintje**. A magyar kormány legfontosabb gazdaság- és fejlesztéspolitikai célja a foglalkoztatás bővítése, amely közvetve több célt is szolgál: élénkíti a gazdasági növekedést, javítja az államháztartás egyensúlyát, stabilizálja a nagy elosztó rendszerek finanszírozását, és elősegíti a leszakadó rétegek, társadalmi csoportok, térségek felzárkóztatását is. **A fenti megfontolásokat**

Komoly probléma a foglalkoztatás alacsony szintje

figyelembe véve Magyarország a 20–64 év közötti népességre vonatkozó foglalkoztatási ráta 75 százalékra emelését – vagyis az uniós szintű céllal való teljes konvergenciát – tűzte ki célul 2020-ig.

A cél elérése érdekében különösen komoly erőfeszítésekre van szükség a pályakezdők, az idősebb korcsoportok, az alacsony iskolai végzettségűek, valamint a kisgyermeket nevelők foglalkoztatásának növelése érdekében. Ennek eszközei az aktív munkaerő-piaci programok, támogatások, az ezeket megvalósító munkaügyi szervezetek megerősítése, valamint a munkaerő-piaci képzések támogatása.

Kiemelt feladat a **fiatalkorúak és pályakezdők** munkaerő-piaci részvételének növelése, nem utolsósorban a kedvezőtlen demográfiai változások és az új munkahelyekhez szükséges új készség-igények megjelenése miatt. Ebből a szempontból elengedhetetlen azon képességek és kompetenciák elsajátításának támogatása, amelyek a fiatalok munkavállalási lehetőségeit növelik. Szükséges ezen szolgáltatások és támogatások személyre szabott jellegének javítása, illetve a fiatalok részére elérhető gyakornoki helyek számának növelése.

Az idősebb munkavállalók munkában maradásának elősegítése érdekében a **foglalkoztatáspolitikai egyik kiemelt célcsoportját kell, hogy képezzék az 50 év felettiek**. A nyugdíj előtt álló idősebbek vagy idősebb korúak foglalkoztatását a támogatási rendszer mellett segíteni kell a vállalkozások és általában a **munkáltatók alkalmazkodóképességének javításával**, továbbá a rugalmas foglalkoztatási formákhoz való hozzáférés növelésével, illetve a foglalkoztatási eszköztár célirányos bővítésével.

Az **alacsonyan képzettek** jelentős részének az elsődleges munkaerő-piac jelenleg nem tud megfelelő munkát biztosítani, részben mert olyan területen él, ahol gyenge az elsődleges munkaerő-piac, részint, mert munkaerőként való alkalmazása komoly szociális munkára, mentorálásra, „inkubációra” szorul. Ez kettős feladatot jelent. Egyfelől a munkaerő-piacok térségi szemléletű erősítését, koordinálását, másfelől az átmeneti foglalkoztatásnak a nyílt munkaerő-piacra átvezető, egyfajta „zsilipként” működő rendszerének, az ún. szociális vállalatokra épülő kiépítését és működtetését az ezekhez kapcsolódó képzési programokkal. Javasolt a **szociális vállalati rendszer** fokozatos kiépítése, első lépésben kísérleti jelleggel a leghátrányosabb helyzetű térségekben, majd fokozatosan tovább bővítve a rendszert 2020-ig.

A **Gyes/Gyed-ről visszatérők, köztük jellemzően a kisgyermekes nők** munkaerő-piacra való visszatérésének egyik alapvető feltétele a kisgyermekesek megfelelő napközbeni ellátásának megoldása. Az ismeretek felfrissítésével, a munkaerőköltség célzott csökkentésével, illetve a rugalmas foglalkoztatási formákhoz való hozzáférés növelését elősegítő intézkedésekkel javítható a kisgyermekesek elhelyezkedési esélye.

Az előbbieket összefoglalva megállapítható, hogy Magyarország alacsony foglalkoztatási rátája egyes munkaerő-piaci szempontból **hátrányt szenvedő munkavállalói csoportoknak** az európai átlagnál jóval alacsonyabb mértékű foglalkoztatásával erősen összefügg. Munkaerő-kereslet oldali problémák mellett inaktivitásuk magas **szintjének a szociális juttatások, ellátások is fontos befolyásoló tényezői**.

Magyarország a ledolgozott munkaórák számát tekintve az uniós átlag közelében van, ami azt mutatja, hogy nálunk a munkavállalási korú népességből viszonylag kevesen, azonban magas óraszámban dolgoznak, míg a **részmunkaidős foglalkoztatás** és egyéb, a szokásostól eltérő foglalkoztatási formák **aránya igen csekély**. A **részmunkaidő vállalása hazánkban sok esetben nem önként választott és tartós foglalkoztatási forma**, vagy az ál-részmunkaidő megjelenési formája.

Keveset fordítunk munkaerő-piaci kiadásokra, majdnem 1 százalékponttal maradunk el az uniós tagállamok GDP-hez mért átlagárfordításaitól, miközben a foglalkoztatási mutatók tekintetében a legrosszabb helyzetűek közé tartozunk. A foglalkoztatás tartós növeléséhez a munkaerő-piaci kiadások GDP-hez mért arányának az EU átlagához való közelítésére, eredményes foglalkoztatáspolitikai eszközökre és hatékony munkaügyi szervezetre van szükség. A munkaügyi szervezetnek **személyre szabott**

A foglalkoztatás szempontjából hátrányos helyzetű célcsoportok

Hátrányos helyzetű munkavállalók alacsony foglalkoztatottsága

Magyarországon a kevés munkavállaló sokat dolgozik

Alacsonyak a hazai munkaerő-piaci programokra fordított kiadások

szolgáltatásokat kell nyújtania. Az egyén mindenkori munkanélküliségi állapotának aktuális jellemzőihez kell igazítani a szolgáltatási és támogatási rendszerből kiválasztott, megfelelő elemeket.

A szakképzésben kiemelt cél, hogy **az iskolarendszer kibocsátása, szerkezetében és mennyiségében közelítsen a munkaerő-piac valós igényeihez.** A felnőttképzésben **a piaci mechanizmusok felhasználásával, a jogi szabályozás és a vizsgarendszer szigorítása révén erősíteni kell a minőségi képzést,** különösen a támogatott tanfolyamok esetében.

Igényeket nem kielégítő képzési rendszerek

Az elmúlt évek eredményeire építve szükséges – összhangban az EU foglalkoztatáspolitikájával - a rugalmas munkajogi szabályozás továbbfejlesztése, a szociális biztonság, a megfelelő szintű munkanélküli ellátás biztosítása, az újbóli elhelyezkedést hatékonyan segítő aktív munkaerő-piaci intézkedések és az egész életen át tartó tanulás lehetőségeinek biztosítása.

Rugalmas foglalkoztatási struktúra kialakítása

Az egész országot lefedő tehetséggondozási rendszer szintén hozzájárul a munkaerő-piacon tapasztalható problémák kezeléséhez. A tehetségtámogató programok növelik a természettudományos és műszaki felsőoktatás utánpótlási bázisát, valamint a gyakorlatorientált szakképzésben új gazdasági potenciált létrehozó, kétkezi szakmákban tehetséges fiatalok számát. A leghátrányosabb helyzetű kistérségeket is elérő tehetségsegítő hálózatok, speciális programjaik révén elősegítik a munkavállalók jobb alkalmazkodását a munkaerő-piaci igényekhez, így növelve elhelyezkedési esélyeiket.

Fejlesztéspolitikai feladatok

- Aktív munkaerő-piaci intézkedések létrehozása.
- A munkaerő-kereslet élénkítése és a munkaerő-kínálat minőségének javítása.
- Az egyéni és vállalati munkaerő-piaci kereslet és kínálat összehangolása.
- Rugalmas foglalkoztatási formák előtérbe helyezése. Atipikus foglalkoztatási formák terjedésének támogatása.
- Legális foglalkoztatást ösztönző gazdaságpolitika kialakítása.
- A fiatalok és idősebb korosztályok vagy munkavállalók foglalkoztatásának érzékelhető növelése.
- A hiányszakmák népszerűsítése különösen a pályaválasztás előtt álló fiatalok körében.
- A friss diplomások munkába állásának segítése. Az idősödés kihívásainak kezelése (életkor szerint hátrányos megkülönböztetés elleni fellépés, szemléletváltás megalapozása).
- Intézkedések a kisgyermeket nevelő nők munkaerő-piaci távollétének rövidítése érdekében.
- Fogyatékos személyek munkavállalásának támogatása, felzárkóztatási rendszer bevezetése. A munka legyen vonzó az inaktívak számára, álláskeresésre ösztönző munkanélküli ellátás megszervezése.
- Az álláskereső megfelelő támogató szolgáltatásokban és ellátásban részesüljenek a mielőbbi elhelyezkedésük és a foglalkoztathatóságuk javítása érdekében. A munkaerő-piacra való visszatérés megkönnyítése.
- Mindenki számára hozzáférhető, színvonalas lehetőségek biztosítása az egész életen át tartó tanulás érdekében. Munkavállalók ösztönzése a képzéseken való részvételre.
- Gazdaság igényeihez alkalmazkodó képzés-kínálat ösztönzése.
- Vállalkozások ösztönzése a munkavállalói képzések támogatására.
- Egy új szakmunkás és diplomás munkavállaló réteg kinevelése.
- Vállalkozások foglalkoztatást segítő működési feltételeinek könnyítése, a szabályozási környezet és az adórendszer átalakítása, támogatások hatékony felhasználása. Fókuszpontok:
 - Legális foglalkoztatást ösztönző gazdaságpolitika.
 - Mikro- és kkv-k esetében munkahely-teremtési, munkahelyvédelmi

- vállalkozási programok támogatása.
 - Helyi lehetőségekre építő, a helyi munkanélküliek foglalkoztatását megszervező helyi és szociális gazdaság megerősödésének támogatása. (A szociális gazdaságban tevékenykedő szervezetek kapcsolatának erősítése a profitorientált szektorral, piacképes termékek és szolgáltatások nyújtása. A szektor fejlesztéséhez szükséges szakmai támogató tevékenységek indítása, finanszírozási eszközök biztosítása.)
 - Önfoglalkoztatási és családi foglalkoztatási formák támogatása, ösztönzése.
- A munkaerő mobilitásának ösztönzése.
- A Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat megerősítése.
- A szektorokon átívelő helyi, térségi foglalkoztatási együttműködéseket ösztönző partnerségek (foglalkoztatási paktumok) megerősítésének folytatása, a helyi gazdaság- és foglalkoztatás-fejlesztés bevált példáinak disszeminálása.
- A helyi társadalmi szervezetek, a különböző térségi összefogások erősítése, a települések gazdaságfejlesztési kezdeményezéseinek és összefogásának ösztönzése, az elvándorlás visszaszorítása.
- Szükséges a határon átnyúló munkaerő-migráció feltételeinek javítása, a határ menti foglalkoztatási térségek erősítése.

Területi prioritások

- A foglalkoztatást érintő eszköz-, illetve program szerkezetű tervezést területi szintű tervezéssel kell megalapozni.
- A közfoglalkoztatás költséghatékony megújítása, a periférikus helyzetű településeken élők kedvezményezése.
- A felnőttképzésben a támogatott szakmai, nyelvi és kompetenciafejlesztő képzéseket csak engedéllyel rendelkező (akkreditált) intézmények folytathatják. E képzések képzési programjai központi követelmények alapján készülnek, és előzetes minősítésen esnek át. Támogatást csak a munkaerő-piaci és területi igényeknek megfelelő képzésekben résztvevők kaphatnak.
- Az országos tehetségsegítő program jelentős szerepet játszik mind a fiatalok, mind a felnőtt korosztály képzésében, az öngondoskodási szándék erősítésében, így az egyes korosztályok foglalkoztatási helyzetének javításában.

3.2.1.2 Gazdasági versenyképesség

Kettős válság sújtja a magyar gazdaságot: az államháztartás krónikus egyensúlytalansága és a hazai vállalkozások gyenge versenyképessége. **Versenyhátrányunk** a régió országaival összevetve is kimutatható. Az elmúlt évek megszorító gazdaságpolitikájának következtében **Magyarország jelentős mértékben önfinanszírozóvá vált**, ami az államháztartás finanszírozási oldalát tekintve kedvező, de nem oldja meg a gazdaság dinamizálásának finanszírozását. A szűkös hazai és a jelentősebb uniós forrásokat olyan kitörési pontokra célszerű összpontosítani, ahol esély van arra, hogy belátható időn belül **globális vagy európai szinten is versenyképes**, vagyis világszínvonalú **termék vagy vállalat jöhet létre**.

Forrásbevonás
szükséges a
gazdaság
dinamizálásához

Fejlesztéspolitikai feladatok

- Adócsökkentés a vállalkozásokat közvetlenül érintő adók, majd pedig a foglalkoztatásra rakódó adó- és járulékkerhek fokozatos csökkentésével. Az adónemek, adóeljárások és az adóadminisztráció radikális egyszerűsítése.
- A hazai és uniós támogatási forrásokhoz való hozzáférés egyszerűsítése.
- A versenytorzító egyensúlytalanságok, a piaci oligopol- és monopolhelyzetek felszámolása, illetve szabályozása, valamint a korrupció visszaszorítása, a

gazdasági jogbiztonság visszaállítása.

- A nemzeti intézmények, az állami és piaci szervezetek, a közösségi és egyéni kezdeményezések új integrációjának megteremtése.
- Versenyképességi szerződések megkötése olyan nagy foglalkoztatási kapacitásokkal rendelkező vállalkozói szövetségekkel, területi vagy ágazati együttműködésekkel, amelyekben a kormány a támogatási források rugalmas elérését biztosítja, a szerződő felek pedig hitelesen elköteleződnek nagyszámú munkahely létrehozásáért és fenntartásáért.
- A helyi erőforrások fokozottabb használata.
- Mikro-, kis- és középvállalkozások támogatása, kis- és középvállalkozások piaci helyzetének erősítése. Kis- és középvállalkozásokat összefogó hálózati gazdaság fejlesztése.
- A kkv-k piacra jutását támogató, segítő, előkészítő kereskedelmi vállalatok létrehozásának ösztönzése.
- Az elektronikus kereskedelembe való bekapcsolódás feltételeinek támogatása.
- A kvaterner szektor erősítése a gazdaság minden területén, és az iparfejlesztéssel való kapcsolatának megteremtése.
- A klaszterek jogi szabályozásának rendezése.
- Országos tehetségsegítő rendszerben a műszaki és természettudományos tehetségek piacorientált kibontakoztatása.
- A termelő vállalatok eszközhatékonyságának javítására tett intézkedések támogatása.

Területi prioritások

- Különleges, területi alapú versenyképességet javító intézkedések bevezetése (Speciális gazdasági övezetek)
- Az elmaradott térségek versenyképességének javítása
- Nagyvárosi térségek közép-európai, európai szintű versenyképességének megteremtése

3.2.1.3 Az ipar horizontális és átfogó fejlesztési szempontjai

Általánosan, minden ágazat tekintetében azonosítható probléma a **magas adóteher**, a bonyolult és nehézkes **adminisztrációs folyamatok**, a változó és nehezen kiszámítható **gazdasági környezet**. Trendként azonosítható, hogy **egyre nagyobb szakmunkáshiány** jelentkezik néhány olyan kiemelt területen, mint például a járműipar. A humán erőforrás esetében probléma a **mobilitás hiánya**. A fejlesztések során fokozott figyelmet kell fordítani arra, hogy az új ipartelepítések a kialakult és fejlődő meglévő szakemberállomány területi elhelyezkedéséhez igazodjanak. Számos ágazat esetében megállapítható, hogy termelése erősen **import-függő**, **kevés hazai beszállítót** alkalmaz, **alacsony a hazai hozzáadott érték**.

Magas adó, sok adminisztráció

A Kormány tíz, nemzetgazdasági szempontból kiemelkedő iparágat jelölt ki, amelyek a magyar gazdaság kitörési pontjait képezhetik, ezért azokat kiemelt ágazatként kezeli:

- Autó- és járműipar;
- Elektronikai iparágak, híradástechnika;
- Egészségipar;
- Gyógyszeripar;
- Turizmus;
- Mezőgazdaság, élelmiszeripar, élelmiszer-feldolgozás;
- Építő- és építőanyag ipar;

- Logisztika;
- Gépipar (pl.: az orvosi berendezések és eszközök gyártása), szerszámgyártás;
- Vegyipar.

Ezen ágazatok fejlesztésére területi szemléletű **ágazati iparstratégiákat** kell készíteni. A környezetipar és az IKT szektor – melyek több ágazathoz is kapcsolódnak – szintén nemzetgazdasági szempontból kiemelkedő jelentőségűek, így ennél fogva kitörési pontként kezelendők.

Fejlesztéspolitikai feladatok

- A gazdasági szerkezeten belül a kiemelt nemzetgazdasági ágak, így az élelmiszeripar, az energetika, a biotechnológia, az egészségipar, a környezetvédelem, a fenntartható fejlődés kiemelt hangsúlyt kap.
- A hazai kkv-k minél nagyobb részarányt tudjanak lefedni az ide települő multinacionális nagyvállalatok beszállítói hálózatából.
- A foglalkoztatottság bővítése azon gazdasági ágazatokban, amelyekben nagy tömegeknek munka biztosítható, mint pl. a járműipar, az elektronika, a textilipar, a logisztika, a turizmus, az építőipar vagy a mezőgazdaság.
- A munkaerő fejlesztése: megfelelő szakképzési kurzusok bevezetése, a duális képzés továbbfejlesztése, tehetséggondozás, valamint a nyelvi képzés kiemelt fejlesztése.
- Az ipari szereplők K+F+I tevékenységének támogatása.
- Exportorientált tevékenységek fejlesztése, vállalkozások exporttevékenységének ösztönzése.
- Területi mobilitási stratégia kidolgozása.
- Zöld gazdaságfejlesztés: az ipari technológiai fejlesztéseknél az energia-, víz és anyagtakarékos, kisebb szállítási igényű, hulladékhasznosítást segítő megoldások támogatása.

Területi prioritások

- Ipari válságtérsegek fejlesztése.
- Az egykori telephely jellegű üzemeket elvesztő városok újraiparosítása.

3.2.1.4 Autó- és járműipar

Az egyes ágazatok globális piaci dinamikája, a technológiai trendek és a komparatív előnyök figyelembe vételével, illetve a magyar gazdaság legfontosabb mutatói alapján **a járműipar a tudásalapú, nagy hozzáadott értékű ágazatok közé tartozik. A közúti járműipar** Magyarország számára alapvető **fejlesztési irány**: kiemelt szerepe van az ipari bruttó kibocsátásban, a kivitelben, a foglalkoztatásban, a beruházásokban, valamint a K+F kiadásokban.

Nagy hozzáadott értékű ágazat, hazai kitörési pont

A közúti járműipar hazai súlya európai összehasonlításban is jelentős, **komoly beszállítói kör** kapcsolódik hozzá, azonban a gazdasági világválság erősen rányomja bélyegét a szektorra, **a következő években** – az elektromos járművek szektorát kivéve – **nem várható fellendülés az ágazatban**. A járműipar további szegmensei, mint az autóbusz-, haszongépjármű-, speciális jármű-, repülőgépgyártás, illetve a speciális felépítmények gyártásában nagy fejlődési potenciál azonosítható, ezek szintén kiemelt jelentőséggel bírnak a hazai gazdaságban.

Jelentős beszállítói kör

A járműiparban tapasztalt **főbb nehézségek közé tartoznak**: a munkabérek magas közterhei és a bonyolult adórendszer; a munkaerő képzettsége elégtelen; menedzsment

A szektor kibontakozását számos nehézség

kompetenciák hiányosságai; képzett és szabad munkaerő hiánya; alacsony munkaerő-mobilitási hajlandóság; K+F hiánya; a korlátozott termelési volumenű szereplők miatt alacsony magyar beszállítói arány.

hátráltatja

Fejlesztéspolitikai feladatok

- Az egyetemek és az ipari szféra közti kapcsolat erősítése, amely által fejleszthető az ipari igényeknek megfelelő járműipari K+F+I és szakemberképzés alakulhat ki.
- A közép- és felsőfokú műszaki szakképzés összekötése céges képzéssel, a valódi igényeket kielégítő képzés érdekében.
- A beszállítói kör K+F tevékenységének, illetve klaszterprogramoknak a támogatása.
- A beruházás-ösztönzés az adminisztrációs, adózási és ipari parki könnyítések, foglalkoztatás kereteinek rugalmasabbá tételével.
- A járműipar szempontjából releváns logisztikai fejlesztések gyorsítása.
- A hazai fejlesztésű járműgyártás ösztönzése, támogatása.
- A kiemelt járműipari központok támogatása, további fejlesztések elősegítése.
- Az elektromos járművek fejlesztésének támogatása.

Területi prioritások

- A járműipari központok és térségeik támogatása, kapcsolódó infrastruktúrák javítása

3.2.1.5 Elektronikai iparágak, híradástechnika

Az elektronikai gyártóipar Magyarország legjelentősebb, legnagyobb növekedési potenciállal rendelkező szektora. 1995 után kezdett el igazán fejlődni hazánkban, 2000 utánra pedig Magyarország regionális elektronikai termelőközponttá vált. **Az ágazat hozzájárulása a GDP-hez hasonló nagyságrendű, mint a mezőgazdaságé, vagy a járműiparé.**

Az elektronikai ipar a magyar termelő szféra egyik húzóágazata

Sajnálatos módon **az iparág magas importtartalommal dolgozik**, elég kicsiny a hazai hozzáadott értéke, **alacsony (terméktől függően 5-10%-os) a magyar beszállítói részarány**. Jelentős a betanított munka aránya, **kevés az iparági K+F**. Jelentősebb kutató-fejlesztő tevékenységet csak néhány cégnél végeznek: pl. Ericsson, Bosch.

Az ágazat hazai beszállítói és K+F értékhiánya alacsony

Az utóbbi években megfigyelhető volt, hogy a folyamatosan növekvő magyarországi bérköltségek miatt a nagy élőmunka igényű, de alacsony hozzáadott értékű termelés fokozatosan az ország keleti részébe költözött, majd ebbe az irányba **el is hagyta az országot. Nem egy esetben Kínában hozták létre az új telephelyet. A legutóbbi világgazdasági válság** azonban újabb tendenciákat is hozott magával, **megmutatva a távol-keleti termelés-kihelyezés veszélyeit, hátrányait**. Ez esélyt adhat arra, hogy a nemzetközi cégek az újabb beruházásokat, termelésbővítéseket ismét Magyarországon eszközöljék. Mindezek mellett megállapítható az is, hogy a végtermékek végső konfigurációja általában nem a távol-keleti térségben történik, hanem egy, a célállomáshoz (a termék végső piacához, a fogyasztóhoz) közeli intermodális logisztikai központban, mely tendencia komoly lehetőségeket rejt magában hazánk számára is.

Van esély az iparági telephelyek megtartására

Horvátország, Románia és Szlovénia, tengeri kikötőinek fokozottabb bekapcsolása a logisztikai láncolatba – például Hamburghoz képest - jelentősen lerövidítheti a termékek szállítási idejét, ezáltal is **fokozva hazánk versenyképességét**. Az elektronikai iparágak esetében az ipari alkatrészek szállításában és az üzleti célú utazások kapcsán a légi közlekedésnek is komoly szerepe van.

Fejlesztéspolitikai feladatok

- Az iparág további bővülése érdekében az eddigi alacsonyabb szintű munkavégzés fokozatos fölváltása a nagyobb hozzáadott értéket jelentő tevékenységekkel.
- A meglévő iparági vállalkozások, telephelyek megtartása érdekében fejleszteni kell a K+F tevékenységet. Nagyobb számú és jobban képzett mérnöki állományra, szakmunkásokra van szükség.
- Az iparági K+F tevékenység fokozottabb támogatása pl. az adórendszeren keresztül. Ennek eszköze lehet egyrészt a K+F tevékenységek adóösztönzésével kapcsolatosan tervezett általános egyszerűsítés és korszerűsítés, másrészt a pályázati rendszer elemein belül a kutatóhelyekkel való együttműködések támogatása.
- A hazai elektronikai ipar esetében szükséges az egyes termékek végső konfigurálásához kapcsolódó iparági sajátosságok kihasználására létrehozott szolgáltatások fejlesztése.

Területi prioritások

- Az iparági gócpontok stratégiai fejlesztése, barnamezős beruházások támogatása, versenyképességük fokozása.

3.2.1.6 Turizmus

A **világturizmus változására ható megatrendek:** a fejlett világ demográfiai összetételének eltolódása az idősebb korosztály irányába, a folyamatosan modernizálódó kommunikációs technológiák terjedése, a szabadidő lerövidülése és ezzel összefüggésben a szolgáltatások azonnaliságának igénye, illetve az éghajlatváltozás hatása a globális turisztikai keresletre. A desztinációk között egyre fokozódik a verseny, a turizmuson túli, egyéb makrogazdasági externáliák jelentősége nő.

Változó trendek a turizmusban

A turizmus hazánkban hagyományosan a **nemzetgazdaság kiemelten fontos ágazata**. A hazai turizmus gyengeségének főbb okai a nemzetközileg versenyképes vonzerők kis száma, illetve az egy turistára jutó bevételeink alacsony szintje. Mindezeket csak tovább fokozta a 2008 óta tartó gazdasági válság, bár 2011 óta kedvező irányú változások látszanak. Budapesten és néhány gyógyhelyen kívül jelenleg csupán a Balaton sorolható a nemzetközileg versenyképes attrakcióink közé. A magyarországi épített örökségállomány színvonalát, értékeit tekintve európai, nemzetközi rangú, azonban helyzete, állapota, tudományos igényű helyreállításainak hiányosságai, valamint a nagyközönségnek jelenleg bemutatható állapotú objektumok csekély volta miatt nem tudja betölteni jelentős szerepét a turizmusban. A művelődéstörténetileg hiteles bemutatások terén is jelentős fejlesztések szükségesek.

Kevés nemzetközileg versenyképes vonzerő – számos potenciális turisztikai adottság

Különösen **az egészség-, az egészségügyi-, az öko-, az aktív-, a kerékpáros-, a kulturális-, és a falusi turizmus területén kínálóznak fejlődési lehetőségek**, ami nem csak a turizmus területi szétterítését, hanem a természeti és kulturális értékekben gazdag vidéki térségek fejlődését is jelentősen előmozdíthatja. **Hozzájárulhat mindehhez a hivatás-, a konferencia- és a rendezvényturizmus (Meetings, Incentives, Conferences&Exhibitions: MICE) is.**

Az országban továbbra is **fennáll az erős területi koncentráció** a vendégérkezések és – elsősorban a minőségi – szálláshely-kapacitások terén. A koncentrációt a már létrejött, és természetszerűleg a létező attrakciókhoz kötődő TDM-szervezetek elhelyezkedése is tükrözi. A szálláshelystruktúra összetétele a belső arány-megoszlást tekintve az utóbbi évtizedben kismértékben változott, némi elmozdulással a magasabb illetve speciális kategóriájú férőhelyek aránynövekedése felé.

A 2007–2013 között megvalósult/megvalósuló **állami turizmusfejlesztés** minimális kivételekkel csak Európai Unió forrásából tud(ott) megvalósulni. **A támogatások**

A turizmusfejlesztés re költhető

elsődlegesen az attrakciók, a szálláshelyek, és a szervezeti rendszer fejlesztését célozták. Az attrakciófejlesztés pályázóinak körét 70–80%-ban önkormányzatok (vagy cégek) tették ki, és ez magában hordozza annak a veszélyét, hogy nem teljesen megalapozott, presztízs jellegű, környezetükbe nemigen integrálódó beruházások megvalósítására igényelnek forrást. Igazán jelentős attrakció nem, vagy csak nagyon kis számban valósult meg. Tekintve az alacsony kapacitás-kihasználtságot és számos mutató gyenge alakulását, **általánosságban véve megfontolandó minden új szálláshely létrejöttének támogatása.**

források végesek

A TDM-szervezetek fejlesztése tekintetében a legnagyobb gond a tartósan stabil működés kereteit rendező jogszabályi háttér, és az ezen alapuló biztos finanszírozási háttér hiánya, így **pályázati segítséggel sem építhető ki összefüggő és hatékony turisztikai intézményrendszer.**

TDM jogszabályok hiánya

Fejlesztéspolitikai feladatok

- Az attrakciófejlesztés során a ténylegesen új, innovatív, kreatív megoldások, a helyi gazdaság élénkítéséhez való fokozottabb hozzájárulás, a területi különbségek és koncentráció mérséklésének preferálása.
- Tematikus termékfejlesztés, terméktervek, tematikus utak és termékláncok, kiemelt programok, komplex turisztikai termék- és szolgáltatáscsomagok (egészségturizmus, kulturális-, vallási és örökségturizmus, aktív turizmus és altípusai, hivatásturizmus, ökoturizmus), klaszterek fejlesztése.
- Az épített örökség erőforrásként való használata a turizmusban, a művelődéstörténetileg hitelesen helyreállított és bemutatott objektumok számának erőteljes növelése.
- Az alkony- és szabadidő-gazdaság fejlesztése.
- Rugalmasan igénybe vehető turisztikai szolgáltatások dinamikus fejlesztése.
- A belföldi turizmus további erősítése a hazai üdülési támogatások rendszerének kiterjesztésével, bővítésével, népszerűsítésével.
- A közlekedéspolitikával összhangban a nagytérségi elérhetőség fejlesztése, a turisztikai kiszolgáló infrastruktúra és a szolgáltatás minőségének fejlesztése.
- A foglalkoztatottak számára a turisztikai szolgáltatások, attrakciók akadálymentes, egyenlő esélyű hozzáféréseinek biztosítása.
- Fenntartható térhasználati alapelvek érvényesítése.
- A vonzerők-szolgáltatások-infrastruktúra termék elemek térségileg összehangolt fejlesztése.
- A teljes TDM rendszer tényleges felállításának elősegítése; pontos jogi, törvényi szabályozásának megteremtése, nemzeti-regionális-térségi-helyi szintű kiépítése.
- Számolni kell azzal is, hogy a turizmus fejlesztése nem kizárólag gazdaságfejlesztési eszköz, hanem multiplikatív hatásrendszeréből eredően egyéb társadalmi hatásokkal rendelkezik, amelyek kihasználását elő kell segíteni. Ide tartozik a kulturális hatás, hiszen a fogadóhelyen élőkben tudatosan saját kultúrájuk és hagyományuk értéke, továbbá a turizmus dinamizálja a kulturális kínálat bővítését és a helyi kulturális élet fejlődését. Ide tartozik továbbá a demográfiai hatás is, hiszen a turizmus fejlődésével megélnék a desztinációk munka-erőigénye, és végül itt említhető a lakossági, területi identitásra gyakorolt pozitív hatása.

Területi prioritások

Speciális térségi célok megvalósítása az ország térségtípusai szerint differenciáltan:

- A területi szemlélet erősítése a turisztikai kínálat tervezésénél minden területi szinten; területi alapon meghatározott preferenciák kidolgozása és érvényesítése.

- Specifikus térségi és helyi márkaépítési tevékenység erősítése (pl. világörökségi és várományos helyszíneken).
- Budapest fürdővárosi arculatának, nemzetközi kulturális központ szerepének, a hivatásturizmusnak és nemzetközi versenyképességének a további erősítése.
- A balatoni, Velencei-tavi szezon kiterjesztése, háttértelepülési integráció, alrégiók különböző arculatú pozicionálása a sokszínűség ernyője alatt.
- Táj- és természeti értékekben gazdag térségek-értékek hozzáférhetővé tétele, a tájidentitás és a térség-specifikus jelleg erősítése.
- A vidéki térségekben a falusi, aktív (lovas) és ökoturizmus ösztönzése a megfelelő helyi adottságok mentén.
- A kulturális örökségben gazdag térségekben és a nemzetiségek által lakott térségeinkben a hagyományokra, egyedi kulturális értékekre alapozott örökségturizmus támogatása. A műemlékek, műemlék együttesek értékeinek kibontakoztatásának, bemutathatóvá tételének támogatása, kulturális turisztikai tengelyek meghatározása.
- Határmenti térségekben határon átnyúló, közös térségi turisztikai termékfejlesztés, határon átnyúló turisztikai útvonalak meghatározása.
- Duna- és Tisza-térség vízi-, öko-, vadászturizmus típusainak fejlesztése.

3.2.1.7 Építő- és építőanyag-ipar

Az építőipari tevékenység az ingatlan- és infrastruktúra-fejlesztés igényeinek kielégítéséből, intézményi és kereskedelmi építmények, lakások építéséből, valamint a meglévő épületállomány felújításából, korszerűsítéséből áll össze. **Az építőipar Európá-szerte súlyosan szenved a válságtól.** Az egyes országokban a dinamika differenciált, de **Magyarország a legnagyobb visszaesést** tükröző országok között szerepel. Nincs a nemzetgazdaság egészét **átfogó**, irányító **építőipari ágazati terv**, fejlesztési koncepció, amelyek mentén a befektetők nagyobb biztonsággal tudnának projektekre vállalkozni.

Ágazati koncepció hiánya

A magyar **építőipari vállalkozások** általánosságban **alultőkésítettek**, eszközellátottságuk alacsony, innovációra nincs likvid tőkéjük. A kivitelezők, de a megrendelők **minőség tudata** sem elégséges. További probléma a foglalkoztatás magas adóterhek miatti drágasága, **jelentős a feketemunka aránya**. A magyar építőipar kapacitása arányos a hasonló méretű európai országokéval, de a teljesítményt jóval **több vállalkozás** bonyolítja le. Nagyon **sok** az egy-egy ügyletre létrejött **projektcég**, túldimenzionált a vállalati struktúra és a vállalkozói létszám, a túlbujánczó alvállalkozói rendszer következménye a szektort mérgező **tartozási lánc** kialakulása. A **vállalkozás- és menedzsment ismeretek hiányosak**, a szakmai együttműködési kompetenciák kialakulatlansága is ennek tudható be. Az **építőipari szakképzés** sem mennyiségi sem minőségi szempontból **nem elégíti ki az igényeket**.

Alultőkésített vállalkozások

Az ingatlanok építése túlnyomórészt magánberuházásoktól függ, a **privát cégek megrendelése** azonban rendkívül **alacsony**. Napjainkban a hazai iparágat főleg az állam látja el munkával, ezt jellemzően **uniós forrásokból** fedezi, melyek 30–40%-a építőipari beruházásként realizálódik. Az elmúlt évek jelentősebb méretű építőipari megrendelése elsősorban a **multinacionális cégeket** hozták helyzetbe. A **külföldi tulajdon aránya az építőanyag-gyártásban** szintén **nagyon magas**, ami erősen befolyásolja a szektornak nyújtott támogatások felhasználását. A tenderek főképp a vállalási árat tekintették meghatározónak, már-már károsan befolyásoló mértékben.

Az uniós forrású állami megrendelések aránya magas

Multinacionális cégek dominanciája

Az építőipar által felhasznált ásványi anyagok (kő, kavics, homok, agyag) rendelkezésre állnak az ország területén. A **750 működő bányauzemben átlagosan ötezren dolgoznak, a kapcsolódó szervizben, szállítványozásban foglalkoztatottak száma kb. háromezer**. A nem fém ásványi termékek hozzáadott érték növekedése 2000 óta a válságig a GDP növekedési ütem kétszerese volt, az „egyéb építőanyag-ipar” növekedése ugyancsak meghaladta a GDP-ét. **A válság óta** azonban az építőanyag-

Hatalmas visszaesés a hazai építőanyag-iparban, erős importkitettség

ipar szinte valamennyi ágazatában **kétszámjegyű** volt a **visszaesés mértéke**. Az export valamelyest javított a keresleten, **importunk azonban többszöröse az exportnak**. Számos esetben jelent problémát az ásványi nyersanyag-termelés során a környezet- és természetvédelmi szempontok figyelmen kívül hagyása. A környezetbarát építési technológiák alkalmazása alacsony szintű.

Fejlesztéspolitikai feladatok

- A nemzetgazdaság egészét átfogó, irányító építőipar ágazati terv közép- és hosszútávra szóló fejlesztési koncepciójának elkészítése, melyben szintetizálódnak a regionális fejlesztési elképzelések.
- Versenyképes, nyereséges, tőkeerős, az elvárások teljesítésére motivált és szabálykövető építésgazdaság kialakítása.
- Az erkölcsi hozzáállás és a szakmai morál alapjainak helyreállítása; a jogalkotó, jogalkalmazó és végrehajtó szervezetek által a tisztességes vállalkozói környezet biztosítása, jogbiztonság.
- Az építési folyamat szereplői, feladatainak, felelősségének felülvizsgálata, tanácsadó mérnöki feladatok megerősítése.
- Szükséges az építőiparral kapcsolatos szakképzések teljes felülvizsgálata.
- Szakmai segédletek kidolgoztatása, szakmai előadások, képzések és továbbképzések megtartása.
- A minőség védelmében a közbeszerzési döntések során a törvényi előírásokkal összhangban az „összességében legjobb” bírálati módszer preferenciájának elősegítése.
- A lánctartozás visszaszorítása, a kapcsolódó feltételrendszer kidolgozása.
- Az energia-takarékossági célú lakóépület-felújítások prioritása.
- A 2012. július 31-i Uniói Közleményben kinyilatkoztatott célokból eredő feladatok konkretizálása az épületek energiateljesítményére és karbonszegény kibocsátására vonatkozóan.
- Az állami intézményrendszer infrastruktúrájának és az örökségállománynak védelme és karbantartása. A kulturális örökség fenntartásából, üzemeltetéséből, felújításából és hasznosításából fakadó feladatok támogatása.
- Az ágazati terv igazodjon a közlekedésfejlesztési elképzelésekhez, a multimodális regionális csomópontokhoz és a térszerkezeti koncepciókhoz.
- Az állam aktívabb szerepvállalása – az ágazati terv készítésén túlmenően – közvetlen építőipari megrendelések formájában (költségvetéstől függően).
- Szükséges az uniós tenderek lebonyolítási gyakorlatának felülvizsgálata. Az önrész biztosítására külön alap létrehozása, az építésügyi előírások deregulációjának elősegítése.
- A hazánkban gyártott, magyar érdekeltségű építőanyag ipari termékeket tudatosan kell az épületekbe betervezni, erre a tervezőket ambicionálni kell.
- A magyar építőanyag-gyártás kultúrájának megtartása, versenyképességének és technikai hátterének javításával.
- Szabályozó eszközökkel is elő kell segíteni a magyar vállalkozók sikerét a befektetők kivitelezési munkáinak elnyeréséhez.
- A magyar cégek előnyben részesítése az állami beruházásoknál az Európai Unió és a magyar törvényekkel összhangban.
- A belső, helyi erőforrások (építőanyagok) használatának felkutatása és alkalmazása.
- A környezetbarát építkezési technológiák és (az épületek teljes életciklusát tekintve) fenntartható építési technológiák ösztönzése, közegészségügyi feltételek

figyelembevétele.

- Figyelembe kell venni a térségi fenntarthatósági, gazdaságossági, környezet- és természetvédelmi kritériumokat. Új bányüzemek létesítésekor javasolt egy térségi fenntarthatósági kritériumrendszer szerint területi hatásvizsgálatot végezni. Az építőanyag-ipari erőforrások bányászata, és alkalmazása nem járhat a vizek állapotának veszélyeztetésével.
- A klímaváltozás hatását is kiemelten figyelembe vevő alternatív építőanyagok, építési módok kifejlesztése, a hagyományos építőanyagok felhasználásának támogatása, alacsony össz-energiafogyasztású épületek kifejlesztésének, építésének kiemelt támogatása.
- A használt építőanyagok újrahasznosítási feltételrendszerének és előírásainak kidolgozása.
- A költség-optimalizált intézkedések érdekében szükséges a helyettesítő új építést a korszerűsítés-felújítás fogalomkörébe vonni, hiszen esetenként nem a felújítás, hanem a helyettesítő új építés a gazdaságos és tartós minőséget hozó megoldás.

Területi prioritások

- Az ágazati tervben jelenjen meg az országos decentralizációs törekvés, amelyben Budapesttel szemben alternatívát nyújtanak a vidéki városok. Ezeken a helyeken a befektetők számára vonzó befektetési és fejlesztési környezetet szükséges kínálni.
- A szabályozók térségi szintű, differenciált kezelése, illetve a városrégió szintű tervezés és fejlesztési programok bevezetése, megfelelő alkalmazása.
- A lakásépítés területi kontrollja, a túlzott beépítettség megakadályozása, az infrastrukturális beruházásokkal való összhang megteremtése.

3.2.1.8 Logisztika

A logisztika az elmúlt évtizedben a globális gazdaság legfontosabb összetevői közé került, s minden előrejelzés szerint további dinamikus fejlődés előtt áll. A teljes logisztikai piac a globális GDP 13,8 százalékát adja, a fejlett országok logisztikai ágazata általában a GDP 10-17 százaléka között mozog. Az Európai Unió logisztikai teljesítménye a teljes össztermékének 13,3 százalékát teszi ki, az Egyesült Államoké pedig a GDP 9,5 százalékát. Megbízható adat **Magyarországra vonatkozóan** nincs, de a legfrissebb **becslések szerint 6–7 százalék körül alakul.**

A logisztika hazai szinten húzóágazattá válik

Széleskörű egyetértés van abban, hogy **a következő évtized első számú húzóágazata az erősen interszektorális logisztika lesz,** amely egyben a magyar gazdaság számára az egyik legfontosabb kitörési pont lehet.

A jelenlegi magyarországi helyzet a tranzit jellegre utal, ugyanakkor célszerű lenne megerősíteni az ország földrajzi helyzetéből adódó lehetőségek kihasználását, mivel ez tudja helyzetbe hozni a logisztikai ágazatot, ide értve a közlekedést is. Az országon csak áthaladó áruáram – a káros környezeti és társadalmi hatásai mellett – kevesebb hasznot és kisebb piaci potenciált eredményez, mint az árufolyamot megállító tevékenységek – lokális gyártás, ide vonzott elosztási tevékenységek gócpontjai – előtérbe állítása.

Az átmenő áruforgalom határainkon belüli megállítása alapvető érdekünk

Meg kell tehát teremteni a logisztika „soft” kultúrájának, azaz a magasabb hozzáadott értéket biztosító tevékenységek beillesztésének feltételeit a stratégia működési feltételeinek sorába.

Fejlesztéspolitikai feladatok

- A társadalmi terhek minimalizálása mellett szükséges a teherviselés kiterjesztése

minden közlekedési alágazatra.

- Fontos feladat a 2012. július 1-jén hatályba lépett 2012. évi XLI. törvény a személyszállítási szolgáltatásokról érvényre juttatása. A törvény az 1370/2007/EK rendelet figyelembevételével részletesen szabályozza a közösségi szolgáltatók kiválasztását, így megteremti az alapját a közösségi közlekedési közszolgáltatási szerződések pályáztatási úton történő megkötésének, mely a vasút és a közúti rá-, elhordás keretein belül teremti meg a jövő fenntartható közösségi közlekedését.
- El kell készíteni egy átfogó közlekedéspolitikai stratégiát is – tényleges tartalommal és költségvetési támogatással – az egyes közlekedési ágazatokkal kapcsolatos fejlesztési, szabályozási feladatok pontos meghatározásával.
- A stratégiába integrálni kell az Európai Duna Makro-regionális Stratégia eredményeit, fejlesztési mozgásterét, illetve Záhony, mint egy európai léptékű logisztikai elosztó központ, átrakóbázis fejlesztési programját.
- Lényeges cél a határ menti térségekben a logisztikai szolgáltatások közös fejlesztése, a meglévő adottságok jobb kihasználása.
- A közlekedésfejlesztés kiszélesítése a városi logisztikai és az agrárlogisztikai szempontokkal.
- Fenntartható szállítás, a tranzitgazdaság fenntarthatóság követelményeire tekintettel lévő fejlesztése.
- Kiemelten kell támogatni a logisztikai területen foglalkoztatható szakemberek képzését.
- A hazai logisztikai szolgáltató központok rendszerének (intermodális-, regionális-, helyi-, vállalati logisztikai szolgáltató központok) átfogó stratégia mentén való továbbfejlesztésének támogatása, minősítési rendszerek bevezetése.
- A RO-LA rendszerek újraindítása, átfogó (infrastruktúrán és szervezési-szabályozási feladatokon alapuló) fejlesztése.
- Az országos törzshálózati vonalakon jelenleg meglévő sebességkorlátozások (lassú jelek) folyamatos, tervezett felszámolása szükséges.
- A TEN-T hálózaton a tengelyterhelés 225 kN-ra történő emelése, az ütemes menetrend színvonalas működéséhez szükséges fejlesztések (kétvágányosítás, központi forgalomirányítási rendszerek létesítése) megvalósítása szükséges.
- A gördülőállomány korszerűsítésének támogatása (pl. kifordítható vasúti kocsik beszerzése), a vonalak villamosítása (energiafelhasználás csökkentése), a vasúti közlekedésbiztonság emelését célzó fejlesztések) megvalósítása.
- Szükséges végigvinni a Duna hajózhatóságának koncepcionális vizsgálatát.
- Fontos szempont az új ipari, logisztikai telephelyek létesítése esetén, hogy azok csak a legszükségesebb esetben járjanak a jó minőségű mezőgazdasági területek művelésből történő kivonásával és a beépített területek növekedésével.

Területi prioritások

- A logisztikai szolgáltató központok hálózatának kiépítése, a kapcsolódó infrastruktúra javítása, az intermodalitás elősegítése.
- A folyami hajózás logisztikai alkalmazásának kiszélesítése, a meglévő kikötők fejlesztése, megkezdett fejlesztések továbbvitele.
- Vasúti-közúti-vízi-úti kapcsolatok fejlesztése.

3.2.1.9 Gépipar, szerszámgyártás

A hazai ipari termelés legjelentősebb területe a gépipar, amelynek termelése a feldolgozóiparnak hozzávetőleg a felét adja. A nemzetközi tendenciák elmúlt 10 évének áttekintése alapján elmondható, hogy az Európai Unió tagországok

Az ország gépiparának teljesítménye az európai trendeknek

gépiparát azonos hatások érték. A 2001-es recesszió és a 2008-as pénzügyi válság között az EU gépiparában konjunktúra volt, a legtöbb piacon viszonylag egyenletes növekedéssel. Magyarország az ágazat kibocsátási volumenét tekintve az EU-n belül a középmezőnyben helyezkedik el. A magyar gépipar az EU gépiparának mintegy 0,9–1 százalékát teszi ki. Gépiparunkat a környező országokéhoz viszonyítva megállapíthatjuk, hogy a **növekedés a térség országai tekintetében többé-kevésbé egyenletes pályán mozog**, vagyis a gazdasági válság egységesen negatívan hatott minden piaci szereplőre.

megfelelően
változik

A gépipar minden szempontból tradicionális üzletágnak számít, amely komoly nehézségeket is okoz az ágazat szereplőinek: **az üzleti sikerek több tízéves gyártói és fejlesztői tapasztalatot feltételeznek magas beruházási költségek és lassú növekedési dinamika mellett.** A magyar tulajdonú piaci szereplők túlnyomó többségére a krónikus **tőkeszegénység, kapacitáshiány és a fejlesztések halogatása jellemző.** Viszonylag kevés gépgyártó rendelkezik stabil piaci pozíciókkal, így nem tudnak kellő figyelmet fordítani a túlélés kulcsát jelentő K+F tevékenységre, pályázatokra. Magyar kkv-k nem tudnak élni a nem hazai elosztású, közvetlen EU-s fejlesztési, együttműködési, K+F forrásokkal, nem létezik kormányzati érdekérvényesítő szolgálat az EU-s források koordinálói, döntéshozói felé.

A tőkeszegénység
a magyar gépipar
és hazai
vállalkozásai
kibontakozásának
legfőbb akadálya

Fejlesztéspolitikai feladatok

- A hazai technológiai projektek összefogása, értékesítése érdekében szükséges professzionális pénzügyi, kereskedelmi és mérnöki tapasztalatokkal rendelkező magyar integrátor cég alapítása.
- Fontos a gépipar célzott támogatása a meglévő kiemelt területeken: mezőgazdasági gépgyártás, célgépgyártás, élelmiszeripari-, csomagolóipari gépgyártás, hűtőtechnika, energetikai gépek stb. Valamennyi gépipari háttér fejlesztése kapcsán különösen a kezdeti fázisban megfontolandó a magyarországi gyártók hazai piacának védelme „EU konform” adminisztratív eszközök biztosításával. A gépipari fejlesztések fontos láncszemei az egy-egy ágazat mentén témára/tevékenységre koncentrált ágazati fejlesztésnek. Ebből a szempontból a klaszterek, mint komplex területi és ágazati szerveződési formák szerepe kiemelt. A megfelelő gépipari háttér fejlesztésének a többi ágazattal való szoros együttműködésre, koordinációra kell épülnie.
- Konkrét üzlethez, gépipari megbízásokhoz kötött fejlesztések segítésére is ki kell alakítani támogatási rendszereket.

Területi prioritások

- A gépipari centrumok, ipari parkok, támogatása, a K+F+I tevékenységek támogatása, különösen a hátrányos helyzetű, perifériális térségekben.
- A gépipar, szerszámgyártás meglepedésének támogatása, különösen a hátrányos helyzetű térségekben.
- A más iparágakhoz való kapcsolódások elősegítése, a beszállítói kapcsolatok javítása.

3.2.1.10 Vegyipar

A vegyipar a **modern gazdaság minden ágazatának működéséhez hozzájárul**, a mezőgazdaság, az építőipar, a textilipar, a gépjárműgyártás, az elektronika, az egészségügy alapvető ellátója, fejlődésük része. A **magyar vegyipar szorosan integrálódott a nemzetközi, lényegében az európai gazdaságba.** Nyersanyag és energia szükségleteit illetően **erősen importfüggő**, ezeket főként kelet-európai forrásokból szerezzük be. A vegyipari anyagok és termékek árucseréjében mind export, mind import tekintetében **döntő részben az uniós országok a partnereink. Európa**

Importfüggő
iparág, európai
beágyazódottság

vegyipara folyamatosan veszít pozíciójából a világ gazdaságában. A 10 évvel ezelőtti egy harmadról részesedése körülbelül egy negyedre csökkent. A válságból való kilábalást mutatja, hogy **2010-ben a világ vegyipari termelésének értéke (gyógyszeripar nélkül) 9,3%-kal nőtt, és ismét elérte a világválság előtti szintet.** A megelőző két év csökkenése után különösen 2010 első féléve hozott kiemelkedő növekedést.

A magyar vegyipar 2005–2010 között a hazai ipar teljesítményének 8,8–9,5 százalékát adta. **A 2010. év a magyar vegyipar számára a válságból történő elmozdulás jeleit mutatta.** Az exportra termelő cégek, amelyek a válság időszakát is könnyebben vészték át, 2011-ben a belföldre termelőknél gyorsabban közelítik meg a válság előtti értékesítési szinteket. A vegyipar kevésbé a létszámgényes, mint inkább a munkaerőigényes ágazatok közé tartozik, azonban az **ágazat 2010-ben az iparban dolgozók 11%-át, mintegy 74 ezer főt foglalkoztatott.** Az átlagkeresetek a nemzetgazdasági átlagot jelentősen, mintegy 30%-kal meghaladták, ami jórészt a foglalkoztatott szellemi dolgozók magas arányának köszönhető

Exportképes vegyipari cégeink könnyebben lendültek túl a válságon

A vegyipar globális helyzetét jellemzi, hogy a fejlett technológiák jó része kevés számú szereplő kezében összpontosul, mivel **a vegyipari beruházások nagyon tökéletesek.** A hosszú távú, biztos perspektíva fontos tényezője a döntéseknek, ezért **egy támogató, stabil keretfeltételeket teremtő állami gazdaságpolitika szerepe meghatározó a vállalkozások döntéseiben.** A nagyvállalatokhoz képest a kis- és középvállalkozások esetenként komoly versenyhátrányba kerülhetnek, mivel a szabályozási kérdésekben nem történik különbségtétel a vállalkozások nagyságára és a teherbíró képességére figyelemmel.

A világos, perspektívát adó állami gazdaságpolitika hiánya hátráltathatja a tőke intenzív új vegyipari beruházásokat

Fejlesztéspolitikai feladatok

- A jogalkotási folyamatokban a kis- és középvállalkozások sajátosságainak az eddigieknél hangsúlyosabb figyelembe vétele, szükség esetén a nagyvállalati és külső konkurenciával szembeni védelem biztosítása.
- A nemzetközi összehasonlításban kedvező, a konkurenciánál nem drágább energiaárak közvetlenül elősegítenék a hazai vegyipar versenyképességét.
- A vállalati innováció, a K+F tevékenységek állami támogatásokon keresztül történő megerősítése, ezen belül a konkrét projektek költségeiben való állami közreműködés lehetőségének megteremtése, ami hatékonyabb lehet, mint az általános, differenciálatlan hozzájárulás az innováció költségeihez.
- A vegyipari alapanyagok hazai feldolgozásának támogatása.

Területi prioritások

- A vegyipari centrumok támogatása, jelentős vegyipari támogatása a vidéki népesség, a magasan képzett lakosság megtartása érdekében.

3.2.1.11 Kereskedelem

Belkereskedelem, kiskereskedelem

A kiskereskedelemnek a **nemzetgazdaság egészében elfoglalt súlyát jellemzi,** hogy a működő gazdasági szervezetek számának közel 13%-át, a foglalkoztatottak létszámának közel 12%-át, az értékesítési árbevételnek 10%-át, a hozzáadott értéknek több mint 5%-át adta 2009-ben. Az utóbbi évek kiskereskedelmi hozzáadott értéke elmarad a válság előtti időktől, a kereskedelem egészében 16%-os, a nemzetgazdaságban átlagosan 8%-os csökkenést regisztráltak 2009-ben. Mind a **regisztrált,** mind a **működő kiskereskedelmi vállalkozások száma folyamatosan csökken** az ezredforduló óta. A jövedelmezőségi mutatókban élesen megmutatkozott a válság hatása, ugyanakkor az ágazat tovább növelte beruházásait. Az utóbbi évekre jellemző tendencia, hogy egyre

Az ágazatban a világválság hatásaként visszaesés tapasztalható

nagyobb tért nyer az elektronikus kereskedelem.

Fejlesztéspolitikai feladatok

- A kereskedelem koncentrációjának csökkentése.
- A kisvállalkozások verseny-hátrányának csökkentése, a helyi kiskereskedelem, a helyi piacok erősítése.
- Belföldi piacok védelme és a helyi gazdaságfejlesztés segítése, helyi kereskedelmi rendszerek ösztönzése, erősítése.
- A hazai fogyasztóvédelem hatáskörének kiszélesítése, a piaci versenyképesség megvalósítása érdekében.
- Szükséges a helyi termékek, a magyar termékek mikroszintű kereskedelmének, piacra jutásának támogatása, vagyis meg kell teremteni annak a jogi lehetőségét, hogy a legnagyobb beszerzők, az önkormányzati és kormányzati szereplők, illetve a gazdasági társaságok a közvetlen környezetükből vásárolhassanak.
- Vissza kell állítani a kereskedelemben forgalomba hozható áruk szigorúbb minőségellenőrzését, forgalomba hozatali engedélyeztetését.
- Törekedni szükséges a méltányos vagy becsületes kereskedelem feltételeinek megteremtésére.

Területi prioritások

- Az ellátatlan települések számának csökkentése.
- A településközpontok kiürült üzlethálózatának újraélesztése.
- A kialakult koncentráció mérséklése, közvetett eszközökkel, szabályozással, támogatáspolitikával, a kereskedelem sokszínűségének megőrzése mellett.
- A hálózatok, társulások és a franchise rendszerek kihasználása kisméretű boltok számára.
- A helyi termelői piacok népszerűsítése, a helyi termékek piacra jutásának segítése nemcsak a helyi piacokon, hanem a térség boltjaiban, üzletláncában is.
- A kereskedelmi kkv-k versenyhelyzetének javítása oktatással, marketinggel és támogatáspolitikával.
- A hagyományos településközpontok kereskedelmi arculatának megőrzése, fejlesztése.
- A kereskedelmi kultúra és technika fejlesztése, az ehhez szükséges források megteremtése.
- A foglalkoztatás különböző formáinak alkalmazása a kereskedelemben, mint hatékonyság-, és foglalkoztatás növelő tényező.
- A turizmus bevásárló jellegének kihasználása a forgalom növelése érdekében.
- Terjeszkedési, együttműködési lehetőségek kihasználása a határok mentén és a Kárpát-medencei térségben.
- A fogyasztóvédelem és a piacfelügyelet eszköztárának felhasználása a versenyben, és a tisztességes kereskedelem érdekében.
- Egyszerű, átlátható és betartható szabályozás.
- Promóciós lehetőségek megteremtése és kihasználása a kereskedelem fejlődése és a kereskedelemfejlesztési stratégia megvalósítása érdekében.

Külkereskedelem – külgazdaság

Magyarországon az áruexport GDP-hez mért aránya meghaladja a 60%-ot, azonban mind térszerkezet, mind termékszerkezet, mind az exportáló vállalatok mérete szerint igen koncentrált. Kivitelünk meghatározó része az EU tagállamokba irányul. Vállalatméret szerinti bontásban a magyar kivitel négyötöde a nagyvállalkozásokhoz köthető, míg a magyar többségi tulajdonú kkv-k súlya igen csekély. A magyar külkereskedelem termékszerkezetét tekintve is koncentrált, döntő többségét a gépek

Nagy-
vállalkozások
túlsúlya

és szállítóeszközök forgalma teszi ki. Magyarországon a szolgáltatás-külkereskedelem nagysága az áru-külkereskedelemhez viszonyítva mindössze 22%, a világátlag 26 %-ot tesz ki.

Exportunk egyik **legdinamikusabban növekvő felvevőpiaca az újonnan csatlakozott EU-tagországok**, részarányuk teljes kivitelünkben már meghaladja a 20%-ot, behozatalunkban pedig a 15%-ot. A válság hatásait legkevésbé megszenvedő ázsiai országokba irányul exportunk több mint 6%-a, onnan származik importunk több mint 18%-a. A külföldi közvetlen tőkebefektetések esetében is nagy a koncentráció, 2010-ben az SCV-nélküli **tőke háromnegyede az EU tagállamaiból érkezett, elsősorban Németországból**. A magyarországi cégek tőkekihelyezését tekintve régiós pozíciónk erős, ugyanakkor a kihelyezett tőke néhány nagy cég tranzakciójához köthető, elsősorban a Kárpát-medence országaiban.

A legfontosabb export-relációk közé az EU tagállamok tartoznak

Fejlesztéspolitikai feladatok

- A gazdaság vertikális integrációjának növelése, így az export-import egyensúlyának megteremtése, a külkereskedelmi mérleg javítása, a nagyobb hazai hozzáadott értéket előállító ágazatok külgazdasági súlyának növelése.
- Az európai, közép-európai gazdaságba integrálódó termelő-szolgáltató tevékenységek fejlesztése, erősítése.
- A befektetés-ösztönzési rendszer új eszközeinek bevezetése.
- A külföldi tőkebeáramlás és tőkekihelyezés elősegítése.
- A kkv-k exportpotenciáljának fejlesztése, nemzetközi jelenlétük növelése.
- A külpiacon bővítése, illetve a keleti nyitás révén adódó lehetőségek kiaknázása.
- Törekedni szükséges arra, hogy Magyarország az Európai Unió EU-n kívülre irányuló kereskedelmének kapujává váljon.
- Törekedni szükséges a méltányos vagy becsületos kereskedelem feltételeinek megteremtésére. A szabályozási rendszer alapelvei és az ellenőrzés, a fogyasztóvédelem irányelvei érvényesüljenek.

Területi prioritások

- A külkereskedelem jelenlegi erős földrajzi koncentrációjának csökkentése: a gyorsabban növekvő piacok irányába való súlyponteltolódás elősegítése a magyar kivitelben, erőteljes keleti nyitás, erős „rácsatlakozás” a nagy nyugat-európai exportőrökre, a Visegrádi országokba irányuló kivitel fokozása.
- A Kárpát-medencei külpiacon aktívabb elérésének támogatása érdekében a Kárpát-medencei Gazdasági Övezet megteremtése, természetes nagytérségi gazdasági szinergiák kiaknázása.
- A külkereskedelmi tevékenység országon belüli széleskörű elérhetőségének támogatása érdekében témaorientált területi tájékoztatási rendszerek kidolgozása.

3.2.1.12 Kkv-k, befektetés ösztönzés

A magyar gazdaság nyitottsága közismert, és az is, hogy igen **nagyszámú kkv tevékenykedik** mind a termelő, mind a szolgáltató szférában. A rendszerváltás után kialakult gazdasági struktúrát azonban az jellemzi, hogy 2010-ben a tőkeerős, versenyképes technológiákkal és termékekkel rendelkező **multinacionális cégek adták a magyar export 82,9%-át**. A **hazai tulajdonú cégek exportja jelentette a fennmaradó 17,1%-ot**, de ebből a **kis- és középvállalkozások exportja csupán 7,5%-ot** tett ki. Jól látható tehát, hogy a kkv-k elsősorban a belső piacra termelnek, ami rendkívüli növekedési lehetőségeket nem rejt magában, viszont stabil és kiszámítható munkaigényt

A kkv-k alacsony részesedése a teljes magyar exportból

támasztanak (a foglalkoztatottak 70%-át adják).

A **foglalkoztatás növelése érdekében** fontos a **kkv-k támogatása direkt és indirekt módon** egyaránt. Ugyanakkor tekintettel kell lenni arra is, hogy miközben a **kkv-k** a nemzetgazdaságban a legnagyobb foglalkoztatók, **a hazai hozzáadott értékből csak 56%-kal**, az **exportból** pedig mindössze **22%-kal részesednek**. Kiegyensúlyozott támogatásukhoz jó eszköz lehet a **vertikális integrációjuk ösztönzése**, feltételeinek kialakítása (ipari klaszterek, hálózatok kiépítése).

Direkt és indirekt támogatási formákra van szükség

A gazdaság egyik kiemelt ágazata lehet a szolgáltató szektor, azon belül is növekszik a jelentősége a tudásintenzív üzleti (KIBS) és informatikai szolgáltatásoknak. Napjaink egyre jelentősebb folyamata az egyes szolgáltató tevékenységek más országokba történő kiszervezése és kihelyezése. Ez a befektetési lehetőség több olyan térségnek is új befektetési lehetőségeket kínálhat, amelyek a hagyományos és olcsó munkaerőre (rutinjellegű bér munkára) építő ipari befektetések vonzása terén már nem versenyképesek. Ezen befektetések (ún. Shared Service Centres és outsourcing-típusú projektek) komoly lehetőségeket kínálnak a hagyományos tőkebefektetési irányoktól és ágazatoktól alig érintett, pénztökével gyengébben, ugyanakkor humántökével jobban ellátott városok számára.

Fejlesztéspolitikai feladatok

- A kkv-szektor tudás-intenzitásának, innovációs képességének növelése.
- Egyablakos vállalkozói ügyfélkapcsolati pontok kialakítása.
- A kisvállalkozói tőkejuttatási programok visszaállítása a tőkéhez és kedvezményes hitelfeltételekhez jutás érdekében.
- A vállalati körbetartozás mérséklése a vállalkozók közötti garanciákat biztosító intézmények megerősítésével.
- Az uniós források elosztási rendszerének megreformálása.
- Belföldi piacok védelme a versenyfelügyelet és a fogyasztóvédelem kiterjedt alkalmazásával a hazai kkv-k piaci térnyerése érdekében.
- Az állami szabályozás eszközeinek hatékonyabb alkalmazása a hazai beszállítók védelme, a kartell-jellegű, erőfölényen alapuló piaci helyzetek kiküszöbölése érdekében.
- Hálózatosodás, szövetkezés ösztönzése a szigetszerűen működő kisvállalkozói szektorban.
- Helyi gazdaság, erősítése, fejlesztése.
- A vállalkozóvá válás támogatása, vállalkozásfejlesztési szolgáltatások, oktatás, képzés, informális és nonformális tanulási formák biztosítása.
- Kisvállalkozói parkok létrehozásának támogatása.
- Az ipari parkokban és a vállalkozási zónákban befektetőbarát, professzionális menedzsment szolgáltatások biztosítása.
- Ingyenes céges, piaci- és termékinformációs rendszerek kialakítása.
- A külföldi befektetőkkel való partnerség fenntartása-fokozása mellett lényeges szempont az új-, és az újra-befektetések ösztönzésének fontossága, a beszállítói kapcsolatok fejlesztése.
- Támogatáspolitikai, adópolitikai és egyéb eszközökkel ösztönözni kell a hazai tulajdonú vállalatok beszállítói lehetőségeinek bővülését.
- A külgazdasági kapcsolatok, és ezen belül a hazai és helyi gazdaságba ágyazódó külföldi tőkebefektetések ösztönzése.
- Programok és intézkedések kidolgozása, melyek révén cél:
 - elősegíteni a magyar gazdaság exportteljesítményének növekedését, a földrajzi diverzifikációt, új ágazatok külgazdasági súlyának növelését, a

- kkv-k exportképességét,
- hozzájárulni a kivitel szerkezetének kiegyensúlyozottabbá válásához,
- elősegíteni a hazai tulajdonú vállalkozások nemzetközi piacokon való szerepének növekedését,
- elősegíteni a külső egyensúly tartós megvalósítását, a felhalmozódott külső adósság biztonságos finanszírozása feltételeinek megteremtését,
- ösztönözni a külföldi befektetők magyarországi beruházásait.

Területi prioritások

- A térben (településhálózatban, városrégióban, munkaerő-piaci vonzáskörzetekben) való gondolkodás, a területi szemlélet alapfeltétel a beruházások tervezése és a kkv támogatások összehangolása során.
- Az állami beruházás-ösztönzés során előnyben kell részesíteni a társadalmi-gazdasági szempontból elmaradott térségeket és a fejletlenebb régiókat, de hangsúlyt kell helyezni a fejlesztési pólusokba irányuló tőkebefektetések ösztönzésére és azok gazdasági térszervező szerepének erősítésére.
- Az agrár-térségek, a magas arányú roma népességű térségek, tanyás-, egyéb elmaradott térségek felzárkóztatásának egyik legfőbb esélyét a helyi tudatos kezdeményezések és a foglalkoztatást biztosító vállalkozások támogatása, ösztönzése képezi.
- A városi és vidéki területek partnerségének szellemében (a város és térsége szintjén) közös beruházási stratégiákra van szükség.
- A határon átnyúló (akár a Kárpát-medencére kitekintő) együttműködések támogatása során kiemelten fontos az infrastrukturális fejlesztések és beruházás-ösztönzés területi összehangolása, koordinálása.
- A befektetés-ösztönzési rendszer finomhangolásának része a beruházások elmaradottabb térségek irányába (ország keleti és déli részei felé) történő terelése.

3.2.1.13 Közlekedéspolitika

A közlekedési infrastruktúra fejlődése elérhetőbbé teszi a munkahelyeket és az oktatási szolgáltatásokat, javítja a munkaerő mobilitását, hozzájárul a foglalkoztatás bővítéséhez. **A közlekedési hálózat fejlesztése megteremti a lehetőségét** annak, hogy **a területi fejlődésbeli különbségek** belátható időn belül **jelentősen mérséklődjenek**. **A mobilizáció mennyiségi növekedése mellett az elvárások differenciáltabbak lettek**, általában nő a kényelem, a biztonság, a gyorsaság iránti igény.

A közlekedési alágazatok egymáshoz viszonyított arányát tekintve a **közúti és a légi közlekedés** volumene továbbra is **növekedett**, a **vasúti és a vízi közlekedés** részaránya **csökkent**. Az áruszállításban a közút dominál, teljesítményének növekedése gyorsabb a vasúténál, bár a vasút teljesítménye is növekszik. A **közúti közlekedés** – elsősorban az autópályák és autópályák – **fejlesztése** Magyarországon kiemelt szempont volt a rendszerváltást követő időszakban. Budapest gazdasági és társadalmi súlyából következően az ország térszerkezetét alakító **közlekedési hálózat főváros központú jellege továbbra is megmaradt**, a sugárirányú gyorsforgalmi pályák többsége nem érte még el az országhatárt. A közúti áruszállítás térnyerése – különösen az EU kibővítése kapcsán megszűnő adminisztratív korlátozások – miatt a nemzetközi tehertranszít forgalom oly mértékben és ütemben növekedett, amire a hazai közúthálózat és településszerkezet korántsem volt felkészülve; a közlekedési szakterületen belül a településeket keresztező tranzitvonalak jelentik a legnagyobb társadalmi problémát; ebben az értelemben az ország átjárhatósága a legtöbb tranzitirányban nem biztosított. Fontos társadalmi problémát jelent továbbá az úthálózat helyenként és időszakonként tapasztalható telítettsége, zsúfoltsága, illetve több település esetében az elkerülő útszakaszok hiánya, az alsóbbrendű úthálózat minőségromlása. A nagyvárosok közlekedési problémái – torlódások, parkolási gondok, légszennyezés – a

Sugaras, korszerűtlen szerkezetű és minőségileg kifogásolható úthálózati elemek.

motorizációban fejlettebb országokat idézik, a perifériás területek nehéz megközelíthetősége azonban a fejletlenebb országokkal mutat hasonlóságokat. A közúti közlekedési infrastruktúra fejlesztése számos esetben az élőhelyek feldarabolását, az ökológiai hálózat sérülését okozta.

Magyarország **vasúthálózattal** való ellátottsága európai szinten kimagasló, a vonalak minőségét tekintve azonban elmaradunk az uniós átlagtól (kétvágányú szakaszok, villamosított vonalak aránya). A pályaállapot miatt a fő- és mellékvonali hálózat sebességkorlátozásokkal terhelt. A hazai **belvízi hajózás** teljesítménye az uniós átlag alatti értékkel rendelkezik, a gazdasági válság és a Duna időszakos hajózhatósági problémái a meglévő részesedés további gyorsuló csökkenését eredményezték. A hajózás teljesítményét a kevésbé kiépített helyeken jelentősen befolyásolják a természeti tényezők okozta korlátozások.

Térségi
közlekedési
problémák

Az állandósult forráshiány ellenére a sokszor nem hatékony beruházások és pazarló megoldások megvalósítása, a versenyképtelen rendszerek fenntartása és a fenntartásra rendelkezésre álló források hiánya miatt bekövetkező állapotromlás kezelése jelenik meg a fejlesztésekben, ugyanakkor a nem motorizált közlekedési formák aránya és infrastruktúrája nem megfelelő. A **közútfejlesztés és felújítás finanszírozási feltételei a közeljövőre nézve összességében romlanak**, az EU a támogatási intenzitás csökkentését tervezi, a vasúti közlekedés támogatását részesíti előnyben, ezért keresni kell a hazai forrásokat a közúthálózat helyzetének javítására. A magyar kormányzatban is **növekszik a vasúti és az intermodális fejlesztési célok prioritása**, azonban az autópálya-fejlesztések körében egyes nyomvonalak megvalósítása elengedhetetlen. Az autópálya-építés olcsóbb alternatívájaként egyes nyomvonalakon gyorsforgalmi utak megvalósítása indokolt.

Állandósult
forráshiány -
pazarló
megoldások

Az Európai Unió és Magyarország kiemelt stratégiája a **közlekedésbiztonság javítása**, amelynek érdekében Magyarország az elmúlt időszakban számos erőfeszítést tett, kidolgozta 2020-ig szóló programját, és az eredményekért rangos nemzetközi elismerésre is szert tett.

Jelentős lépések
a közlekedés-
biztonság
érdekében

Fejlesztéspolitikai feladatok

- A vasúti közlekedés javítása érdekében alapvető prioritás a vasúti fő- és mellékvonal-hálózat, valamint a regionális mellékvonalak és kiszolgáló létesítményeik korszerűsítése, egyenlő esélyű hozzáféréseinek biztosítása, megfelelő fenntartása. Kiemelt cél 2020-ra a TEN-T törzshálózat teherszállítási korridorokhoz kapcsolódó vonalain a hagyományos vasúti infrastruktúra átjárhatósági műszaki előírások szerinti fejlesztése a határokig. A vasúti személyi közlekedésben a kitűzött cél az átlagsebesség növelése, a nagyobb városok közötti összeköttetések kiépítése, minden megyeszékhely becsatolása a villamosított vasúthálózatba, valamint a vasúti szolgáltatás színvonalának emelése.
- A vasúti áruszállítás részarányának és teljesítményének növeléséhez a szállítási idők csökkentése mellett a kombinált közlekedési módok speciális feltételeinek megteremtése a fő feladat.
- Szükséges a vasúti pályaudvarok rekonstrukciója, a parkolási lehetőségek fejlesztése, a helyi közösségi közlekedés elérhetőségének biztosítása.
- Fontos feladat a pénzügyileg önfenntartó közlekedési rendszer kialakítása.
- A közúti közlekedés tekintetében a TEN-T hálózat hazai 50%-os kiépítettségét figyelembe véve gyorsforgalmi utak építése, illetve a gyorsforgalmúvá fejleszthető utak újabb ütemeinek tervezése-kivitelezése szükséges.
- A TEN-T hiányzó közúthálózati elemeinek, köztük az országhatárokig tartó hiányzó elemek megvalósítása.
- Meg kell kezdeni a főváros körüli M0 gyorsforgalmi út hiányzó szakaszainak építését.
- A gyorsforgalmi úthálózati elemmel fel nem tárt, ilyenekkel nem rendelkező térségek,

megyék mielőbbi bekapcsolása a hálózatba.

- Törekedni szükséges a Budapest központú sugaras közúthálózat haránt irányú fejlesztésére.
- A közúthálózat átlagos burkolat-állapotának javítása érdekében 2020-ig mintegy 2400 km-t meghaladó 115 kN teherbírású útmegerősítés és főútfejlesztés szükséges.
- Térségi jelentőségi mellékúthálózatok fejlesztése.
- Az ország agglomerációiban az elővárosi közlekedési rendszerek, a funkcionálisan összetartozó térségeiben integrált közlekedési rendszerek fejlesztése.
- Intermodális csomópontok létrehozása.
- A nemzetgazdaság érdekeit maximálisan támogató, a mobilitási igényekhez igazodó, közép- és hosszútávon önfenntartó légi közlekedési rendszer kialakítása.
- Légi áruszállításhoz kapcsolódó közútfejlesztés.
- A vízi közlekedés előnyeinek kihasználásához szükséges az elavult járműpark korszerűsítése, a hazai kikötőhálózat EU-normáknak megfelelő kialakítása, a kompok, révek fejlesztése, a teherhajózáshoz kapcsolódó logisztikai központok kedvező közúti és vasúti kapcsolatainak kiépítése.
- További dunai hidak építése.
- A helyi és helyközi közösségi közlekedés összehangolása, korszerűsítése, fejlesztése a környezetbarát és az alágazatok együttműködése (a járműpark, kiszolgáló létesítmények és az utastájékoztatás) révén kombinált közlekedési módok előtérbe helyezésével.
- Szükséges a közösségi közlekedés akadálymentesítése, az egyenlő esélyű hozzáférés biztosításának elvének érvényre juttatása.
- A kerékpáros közlekedés részarányának növelése a nagyvárosokban a jelenlegi 2-3%-ról 10%-ra, a kis- és közepes településeken pedig 30%-ra; mintegy 2000 km kerékpárút megépítésével, valamint a kerékpározás népszerűsítésével és az úthálózat kerékpáros-barát fejlesztésével.
- A környezetbarát, energiatakarékos közlekedés, az elektromos mobilitás térnyerésének elősegítése a hozzá kapcsolódó kiszolgáló infrastruktúra kiépítésének támogatásával, népszerűsítésével és a városi közösségi közlekedési tervek megújításával. Az útkarbantartás környezetbarát megoldásainak preferálása.
- Az egészségügyi ellátó intézmények, a köz- és felsőoktatási intézmények, a közgyűjtemények valamint a kutatóintézetek, a munkahelyek és a közigazgatási egységek közösségi és kerékpáros közlekedéssel való megközelítésének javítása.
- Kishatárforgalom szélesítése, kishatár-átkelők számának gyarapítása a határon átnyúló kapcsolatok erősítése, a munkaerő mobilitásának elősegítése érdekében.

Területi prioritások

A területi felzárkóztatás elősegítése, a területi versenyképesség, valamint az életminőség egyenlőtlenségeinek mérséklése érdekében a különböző térségi szinteken eltérő fejlesztésekre van szükség az elérhetőség javítása mellett.

- A nagytérségi elérhetőség javítása érdekében fontos a transzverzális irányú úthálózat fejlesztése a dunántúli és az alföldi régiók, illetve az ország északi és déli részei között.
- Megyei, térségi szinten legfontosabb a megyeszékhelyek, illetve mikrotérségi központok elérhetőségének javítása, a szükséges elkerülő és tehermentesítő utak megépítése.
- Települési szinten időszerű, hogy a zsáktelepülések (ahol indokolt) még hiányzó hálózati kapcsolatait megteremtő – összekötő útjai megépüljenek.
- Célszerű felülvizsgálni az országban meglévő több tízezer kilométernyi földút-

hálózat szerepét, melyek kedvező átjárhatóságot és megközelíthetőséget biztosíthatnának a vidék települései között.

- A közlekedéspolitika célkitűzései közé kell emelni a leromlott fő- és mellékúthálózat fokozott rekonstrukcióját, mivel ez szinte az egész országot érinti és az elérhetőség meghatározó tényezője. A közelmúltban átadott autópálya útszakaszokra történő rácsatlakozás fejlesztése kiemelt feladat.
- A közösségi közlekedés fejlesztése, korszerűsítése elengedhetetlen a leszakadt térségek felzárkóztatása, az életminőség egyenlőtlenségeinek mérséklése, az esélyegyenlőség megteremtése szempontjából.
 - A közösségi közlekedést szolgáltató vállalatok és a MÁV csoport szerkezeti korszerűsítése, párhuzamosságok felszámolása
 - Kedvezmény és tarifarendszer átalakítása
 - Kötőpályás és autóbuszos személyszállítás menetrendi összehangolása, racionalizálása, párhuzamosságok felszámolása
 - A lehetőségek figyelembevételével a kötőpályás személyszállítás előnyben részesítése, közút rá és elhordási szerepének erősítése
 - A közlekedési módok közötti zökkenőmentes váltás biztosítása (intermodális csomópontok, P+R és B+R parkolók, ütemes menetrend)
 - A közösségi közlekedési rendszer egészében az átlagsebességek növelése
 - Az elavult eszközpark igényeknek és költségvetési helyzetének megfelelő megújítása, különös tekintettel a környezetkímélő megoldások és az akadálymentesítés biztosítására
 - Az elektronikus jegyrendszer bevezetése.

3.2.1.14 Vagyongazdálkodás

Az 1989-es állami vagyonnak forgalmi értéken kb. egytizede van még a Magyar Állam tulajdonában. A **gazdasági társaságoknak** is körülbelül a **tizede maradt állami, illetve önkormányzati tulajdonban**. Az új **vagyontörvény ezt hivatott védeni**, méghozzá úgy, hogy nemcsak taxatív felsorolja, hogy melyek azok a szigorúan védett vagyontárgyak, amelyekhez most már nem lehet kétharmados parlamenti többség nélkül hozzányúlni, de az is pontosan meghatározásra került, hogy milyen módon lehet őket hasznosítani.

Fejlesztéspolitikai feladatok

- A transzparencia elvét szem előtt tartó nyilvános és kereshető, egységes és hiteles vagyonnyilvántartás kialakítása.
- Az állam és az önkormányzatok kizárólagos tulajdonát képező, a nemzetgazdasági szempontból kiemelt jelentőségű nemzeti vagyon, illetve a korlátozottan forgalomképes vagyoni körbe tartozó vagyonelemek felhasználásának, kezelésének világos rendezése.
- Az állami tulajdon növelése a közüzemi szolgáltatások terén - a lakosság eladósodásának csökkentésével a belföldi kereslet és a foglalkoztatás növelése.
- A munkavállalói tulajdon térnyerésének ösztönzése, ezzel a lakosság tőkeértékeltsége növelhető. A magántőke csak indokolt, az állam számára is előnyös konstrukció és kockázatmegosztás esetén legyen bevonható a kormány beruházásaiba.

Területi prioritások

- Állami vagyon hasznosítása a vidéki térségek, hátrányos helyzetű térségek felemelkedése szolgálatában, a foglalkoztatás növelése érdekében.
- Állami vagyon hasznosítása szociális céllal, tulajdonosváltás nélkül.

3.2.2 Az egészség- és gyógyszeripar szakpolitikai feladatai

3.2.2.1 Egészségipar

Az egészségipar az ország gazdag **termál- és gyógyvízkészletének, geotermikus adottságainak** hasznosítására alapozva az **egészség megőrzését és helyreállítását**, az **egészségtudatos** életmódot szolgáló termelő és szolgáltató iparágakat kapcsolja egy rendszerbe. Az egészségipar jelentőségét növeli, hogy innovatív és kutatásigényes területei vannak, jelentős, még **részen kihasználatlan külpiaci lehetőségekkel**, és igen komoly, tovább bővíthető **munkaerőbázissal** rendelkezik. Az egészségipar fejlesztése az egészségügyi ellátórendszer működtetését is segítheti. Az egészségipar iránt a fizetőképes keresletet a külföldi és a hazai kereslet egyaránt biztosíthatja.

Adottságaink komoly egészségipari potenciált jelentenek

Az egészségiparhoz az ország megfelelő adottságokkal, létező és ismert hagyományokkal rendelkezik. Piaca növekvő, folyamatosan felértékelődő, az emberi élettartam növekedése az életminőség javítása iránti igény növekedésével is jár, amelyben az egészség kulcsszempontot képez, és amely bővülő fizetőképes keresletet biztosíthat. Az egészségipar pozitív képpel, pozitív attitűddel pozicionálja az országot, emellett eredményei a lakosság egészségi állapotát is javítják, a gazdaság teljesítőképességét pedig növelik.

Az egészségipar számos járulékos hozzáadékkal segíti az ország fejlődését

Fejlesztéspolitikai feladatok

- Természeti gyógytényezőkre és orvosi szolgáltatásokra épülő egészségturizmus fejlesztése.
- Az egészségturizmushoz kapcsolódó minőségi (komplex) turisztikai kínálatfejlesztés.
- Az egészségturizmust generáló, koordináló turisztikai intézményrendszer fejlesztése. Gyógyhelyi TDM szervezetek fejlesztése.
- Geotermikus energia egészségipari hasznosítása, ennek keretében a termál-, gyógy- és ásványvizek komplex hasznosítása. A vízkitermelés további növelése helyett térségileg koordinált minőségi fejlesztésekre, korszerűsítésekre van szükség. Ásványvíz- és gyógyvízpalackozás.
- Balneológiai kutatások, mint a bizonyítékon alapuló orvoslásra építő egészségturisztikai és egészségügyi szolgáltatások háttérének fejlesztése.
- Szépségipar, kozmetikumok megújítása, bővítése.
- Egészségipari innováció a gyógyszeriparban, az orvosi műszergyártásban, a biotechnológiában, a nanotechnológiában, a balneológiában.
- A termál-egészségipar háttérágazataiként az egészségiparhoz kapcsolódó oktatás, a specializált építőipar, az egészségipari klaszterek megteremtése, bővítése.
- Az egészségiparhoz kapcsolódó iskolarendszerű képzések és továbbképzések támogatása és megújítása, fejlesztése.
- A szabadidős, rekreációs és sportgazdaság fejlesztése.
- Már meglévő, magas színvonalú, tudás- és technológiaigényes termékek és szolgáltatások piacképesebbé tétele.
- Magyar egészségipari know-how központok létrehozása.
- Hazai és nemzetközi egészségügyi adatvagyonok elemzési és adatbányászati célú hasznosítása.

Területi prioritások

- Természeti gyógytényezőkkel bíró, tradicionális gyógyhelyek fejlesztése.
- A gyógytényezők, a gyógy- és termálvízkészlet helyi hasznosításának elősegítése.

3.2.2.2 Gyógyszeripar, biotechnológia

Magyarországon a gyógyszeripar, a biotechnológia és az orvosi berendezések és eszközök gyártása a kiemelt, jó növekedési képességgel rendelkező, **nagy hozzáadott értékű ágazatok** közé tartozik. A gyógyszeripar egészére jellemző a magas K+F költség. Mivel az ágazatban világszinten hatalmas a verseny, a vállalatok a K+F ráfordításaik növelésével, illetve magasan tartásával tudnak sikert elérni. Ezzel szemben a **fajlagos K+F ráfordítás tekintetében Magyarország messze elmarad az európai átlagtól**. Az iparág **erősen export-orientált**, termelésének háromnegyedét külföldön értékesíti.

Az ágazat K+F ráfordításának növelése szükséges

Fejlesztéspolitikai feladatok

- Biotechnológiai beruházások magyarországi megvalósításának elősegítése aktív országmarketinggel és befektetés ösztönző programokkal.
- Az élettudományi és biotechnológiai oktatás súlyának és színvonalának növelése.
- Élettudományi, gyógyszer- és biotechnológiai kutatási programok támogatása, a K+F ráfordítások hatékonyságának növelése, a kutatóhelyek nemzetközi súlyának erősítése.
- A gyógyszer- és biotechnológiai K+F munkaerő utánpótlásának biztosítása, tehetséggondozás, a külföldön dolgozó szakemberek Magyarországra vonzása, a klinikai kutatóhelyek fejlesztése, megfelelő hasznosítása.
- A gyógyszerfogyasztók egészségtudatosságának növelése, illetve a gyógyszerbiztonság növelése.
- Gyártási tevékenységek munkaerő utánpótlásának biztosítása.
- Az ágazat specifikus szabályozási környezet újragondolása.

Területi prioritások

- A gyógyszeripari központok fejlesztése, az egyetemi kutatóintézetek támogatása, az egyetemek és a gyógyszeripar együttműködésének elősegítése.
- A biotechnológiai fejlesztések és a területi adottságok összekapcsolása.

3.2.3 A vidéki Magyarország, az egészséges élelmiszertermelés és -ellátás megvalósításának szakpolitikai feladatai

3.2.3.1 Agrárgazdaság

Magyarországon az elmúlt húsz évben az agrárgazdaság mély válságba került, s bár az agrárium még most is jelentős szerepet tölt be a nemzetgazdaságban, súlya folyamatosan csökken, sok problémával küzd. **A gazdaságszervezők átlagéletkora egyre magasabb**, mára minden harmadik mezőgazdasági foglalkoztatott 50 évesnél idősebb, miközben a 30 évesnél fiatalabbak aránya alig éri el a 15%-ot. **Nem elégséges mértékű a termelői összefogás**, nagy a kisgazdaságok kiszolgáltatottsága.

Az agrárgazdaság válsága

A növekvő import ellenére mezőgazdasági termékeink külkereskedelmi egyenlege pozitív, ugyanakkor **egyre kisebb az exportált agrár- és élelmiszeripari termékek hozzáadott értéke**. 2010-ben az agrár-külkereskedelem pozitív egyenlegének 74%-át az alapanyagok, 19%-át pedig a késztermékek biztosították. **Az európai és a hazai földárak között – minőségtől függően – öt-ötvenszeres különbség van**. Ezen különbségekből adódóan, a spekulációs célú földvásárlások és illegális szerződések komoly veszélyt jelentenek a birtok- és üzemszerkezetre, hazánk földvagyonára, szuverenitására.

Alacsony földárak

Agroökológiai adottságaink változatos termékszerkezetet tesznek lehetővé, ennek ellenére **a mezőgazdaság termelési szerkezete a két főágazat – a növénytermesztés**

Ágazati egyensúlytalanság

és az állattenyésztés – tekintetében az utóbbi rovására megbomlott. A vegyes gazdaságok arányának csökkenésével a kivonulók szinte teljes egészében az állattenyésztéssel hagytak fel. Eközben az agrárium harmadik fő területe, a kertészeti termelés mezőgazdasági kibocsátáson belüli részesedése is jelentősen csökkent, s a jól gépesíthető szántóföldi növénytermesztés arányának növekedésével párhuzamosan **csökken a mezőgazdaság élőmunka-igénye.**

kialakulása

Fejlesztéspolitikai feladatok

- A termőföldvagyon védelme, a hazai földtulajdon szerzés és használat elősegítése az uniós szabályozással összhangban lévő eszközökkel.
- Az állam kezelésében lévő nemzeti földvagyon nemzetstratégiai célokat, közérdeket szolgáló felhasználása. A fiatalok gazdálkodóvá válásának, a helyben lakó gazdálkodók földhöz jutásának segítése, demográfiai földprogram végrehajtása.
- A termőföld más célú hasznosításának korlátozása, a felhagyott területek újrahasznosítása.
- Zöldmezős beruházásra és erdőtelepítésre csak a gyengébb minőségű termőföldeken kerülhet sor.
- A földügyi adatbázisok egységesítése, aktualizálása.
- A természeti erőforrásokat és a biodiverzitást megőrző, a termőhelyi adottságokra építő területhasználat, termelési szerkezet és agrotechnika.
- A klímaváltozás hatásait csökkentő és magasabb hozzáadott érték termelését segíteni képes mezőgazdasági vízgazdálkodás kialakítása. Elsősorban a környezetvédelmi előírásoknak megfelelő víz- és energiatakarékos öntözőtelepek és rendszerek építése és értéknövelő felújítása támogatandó.
- Magasabb hozzáadott értéket előállító és nagyobb foglalkoztatást biztosító ágazatokra és gazdálkodási formákra épülő termelési szerkezet kialakítása.
- A növénytermesztés és az állattenyésztés egyensúlyának helyreállítása.
- Kertészetek korszerűsítése, támogatása különös tekintettel a fenntartható fejlődés elvére.
- A fenntarthatóság követelményeit teljesítő, a foglalkoztatást biztosító gazdálkodási formák, családi gazdaságok és társulásaik segítése. A középbirtokok szerepének a megerősítése, átlátható üzemszerkezeti szabályozás, a tulajdonlás és a földhasználat közelítésének ösztönzése.
- A több lábon álló és az ökológiai gazdálkodás erősítése, a GMO-mentes mezőgazdaság fenntartása.
- Az erdők egészségi állapotának megőrzése, az erdőtelepítések ütemének növelése a Nemzeti Erdőprogramban meghatározott 27%-os erdősültség érdekében, elsősorban az őshonos, illetve az adott erdészeti tájba illeszkedő fajok alkalmazásával. Őshonos fajokból álló természetes vagy a természeteshez közel álló erdőtársulások megőrzése, területüknek a termőhelyi tényezők függvényében történő növelése.
- Az erdők környezeti, gazdasági és szociális szolgáltatásainak hosszú távon való biztosítása többcélú, tartamos (fenntartható) erdőgazdálkodással. A fenntartható gazdálkodáshoz fűződő társadalmi érdekek és a tulajdonosi, illetve a gazdálkodói érdekek közötti összhang megteremtése.
- Halgazdálkodás támogatása, a halgazdálkodásra épülő feldolgozás erősítése.
- A klímaváltozás hatásainak mérséklése az öntözés fejlesztésével és terjesztésével, víztározóink öntözési célú hasznosításával, illetve a szárazságot, vagy más extrém időjárási körülményeket jobban viselő fajtaállomány alkalmazásával.

- Határon átnyúló kapcsolatok erősítése, közös helyi termékrendszerek, határon átnyúló agrár-klaszterek kialakítására irányuló törekvések támogatása, különös tekintettel a határok által szétválasztott kultúrtájakra.

Területi prioritások

- **Táji adottságokhoz igazodó termelési szerkezet** és gazdálkodási rendszerek erősítése, tájközpontok létesítése.

3.2.3.2 Élelmiszergazdaság, élelmiszeripar

A hagyományosan exportra is termelő magyar élelmiszeripar, és ezáltal közvetve a magyar mezőgazdaság is, a spontán privatizáció, majd a piaci liberalizáció következtében **mind belföldön, mind külföldön nagymérvű piacvesztést szenvedett el, ami uniós csatlakozásunk után csak súlyosbodott.** Már alapvető élelmiszerekből is részben importáló országgá váltunk. **A kiemelkedően magas áfa-szintből fakadó versenyhátrány ellehetetleníti hazai agrárgazdaságunkat és élelmiszeriparunkat.**

Jelentős
piacvesztés

Magyarországon az **eddiggi stratégiák az alapanyag-termelés fejlesztésére koncentráltak**, az élelmiszeripar folyamatos és minőségi alapanyag-ellátására a termelők nem voltak képesek, az élelmiszeripar tőkeereje alacsony maradt, technológiai előrelépés nem volt, ezért az import szabadon szerzett piacot. **Az élelmiszeriparon belül a foglalkoztatás 2002–2009 között 25%-kal csökkent**, de az ágazat nemzetgazdaságon belüli részesedése a GDP és a beruházások területén is visszaesett. Az élelmiszer ágazatban **alacsony az együttműködési készség mind horizontálisan, mind vertikálisan.** Alapvető érdek **a teljes élelmiszerlánc (alapanyag-feldolgozás-végtermék) újraélesztése, kiépítése, helyzetének stabilizálása, életképességének, versenyképességének növelése.**

Jelentősen
csökkenő
foglalkoztatás

Fejlesztéspolitikai feladatok

- Jó minőségű, egészséges és biztonságos élelmiszerek előállítása. Az élelmiszerbiztonság magas szintű megteremtése és fenntarthatósága.
- Hagyományos magyar termékek népszerűsítése (pl. makói hagyma, kalocsai paprika).
- Az élelmiszerlánc lerövidítése, élelmiszer-önellátás, a belső piacok visszaszerzése, a fogyasztói tudatosság növelése.
- Az élelmiszer-előállítás és -kereskedelem irányának megváltoztatása a helyi-regionális-országos ellátás, export rangsor alapján haladva.
- A termékek hozzáadott értékének és exportjuknak növelése.
- A feldolgozóipari kapacitások megőrzése, bővítése. A helyi feldolgozás erősítése, kisebb léptékű (családi) speciális feldolgozó kapacitások létrehozásának támogatása.
- A hazai ellátásból fedezhető élelmiszer import visszaszorítása.
- Törekedni szükséges a fenntartható fogyasztásra és termelésre: támogatni kell olyan szemléletformáló programok indítását, amelyek a nem fenntartható termelési és fogyasztási szerkezet, megoldások helyett felkeltik az új paradigmák iránt a lakosság érdeklődését. Növelni kell a fenntartható fogyasztási szokások elterjedtségét, erősíteni a fogyasztók tudatosságát.
- Támogatni szükséges az élelmiszer-önrendelkezés helyi szintű megvalósulását.

Területi prioritások

- Földrajzi eredetvédelem, táji, helyi minősítési és védjegy rendszerek.

3.2.4 A kreatív tudásalapú társadalom, piacképes készségek, K+F+I elérésének szakpolitikai feladatai

3.2.4.1 Infokommunikációs technológiák (IKT)

Az **infokommunikációs technológiák (IKT)** szektorának **meghatározó szerepét** jelzi, hogy a 2000-2010 közötti időszakban ez az iparág adta **a hazai gazdasági növekedés csaknem 25%-át**. Az IKT szektor szerepe túlmutat önmagán, gazdasági, állam- és közigazgatási, valamint társadalmi szinten is kiemelt hatása van a termelékenységre, versenyképességre, az innovációra, az esélyegyenlőségre és az életminőségre.

IKT szektor
kiemelt
jelentőségű,
komoly
multiplikátor
hatása van

Az **IKT világpiac folyamatos növekedést mutat**, az európai IKT piac évi közel 3%-os növekedési ütemmel fejlődött az elmúlt években. A kelet-közép-európai régióban az IKT és távközlési piacok méretét, az egy főre jutó költség GDP-hez viszonyított arányát tekintve **Magyarország tartja régiós második-harmadik helyét**, de pozíciója a régió többi országához képest a hazai piac mérsékelt növekedése következtében romlott. A gazdasági válság miatt az IKT szektorban általában véve stagnálás volt tapasztalható.

Az ágazat
folyamatos
fejlődése

Az IKT szektor gyors változásaihoz képest a képzési rendszerek mind a felsőoktatás, mind a szakképzés esetében lassabban reagálnak az IKT szektor elvárásaira. A magyar munkaerő-piacon **minőségi és mennyiségi informatikai szakemberhiány** mutatkozik. Az IKT szektor gyors technológiai változása és a piaci visszaesés miatt állásukat elvesztő IT-szakemberek nehezen tudnak visszakerülni korábbi állásukba: a szaktudás elavulási ciklusa rövid, 9–12 hónap.

IKT gyors
fejlődése
megköveteli az
oktatás-képzés
gyors változásait

Az IKT szektor K+F+I teljesítménye összességében elmarad a régióbeli versenytársaktól, de egyes területeken messze kiugró eredményekkel és mutatókkal rendelkezik, nem csak a régiós, hanem európai összehasonlításban is (pl. kutatási hálózati infrastruktúra, szuperszámítástechnika és erre alapozott komplex rendszerek, hálózatelemzés, adatbiztonság és adatmentés, térinformatika, 3D és játékfejlesztés). Gyenge a vállalatok közti együttműködési hajlandóság, a klaszterekben ritkán vannak jelen tudásintenzív szervezetek. A szektort nagymértékben befolyásoló kockázati tökebefektetés volumene és az aktív informális befektetők aránya alacsony.

Hazánk mind a lakossági, mind pedig a kkv internet-hozzáférés, -használat és felhasználói ismeretek terén érzékelhető lemaradásban van az uniós átlaghoz képest. Mindez – bár csekély mértékben – igaz az e-kereskedelmi, e-közigazgatási penetrációra is. A digitális írástudatlanság felszámolása fontos, hiszen a digitális világban való jártasság versenyképesebb munkaerőt, igényesebb fogyasztót jelent, amelynek eredményeként a nemzetközi vállalkozások számára Magyarország újra vonzóvá válhat. Az IKT eszközök és megoldások vállalaton belüli használatában is jelentős a lemaradás. Alacsony azon vállalkozások száma, amelyek belső, illetve külső hálózatokkal rendelkeznek.

A digitális
írástudás szintje
hazánkban még
mindig alacsony

Az IKT pozitív hatása az életminőség javítása, a tudás szélesítése, a különböző fejlettségű és gazdasági erejű földrajzi területek polgárai közötti társadalmi esélyegyenlőség megteremtéséhez való hozzájárulás, illetve az attól való elzártságból adódó „digitális szakadék” felszámolása. Az állam felelőssége tehát, hogy a „digitális ökoszisztéma” ne billenjen ki tartósan az egyensúlyi állapotból: legyen elég felhasználó, épüljön ki a szükséges infrastruktúra, legyen elérhető sok hasznos és felhasználóbarát szolgáltatás és legyen erős, a gazdaság más területeinek fejlődését is katalizáló infokommunikációs szektor.

Fejlesztéspolitikai feladatok

- Kapcsolatrendszerek erősítése, építése (egyetem–kutatóintézet-ipar), klaszterek, platformok működésének támogatása;

- Az IKT eszközökhöz és megoldásokhoz való hozzáférés bővítése az oktatás támogatása érdekében és az alkalmazások használat-orientált megjelenésének támogatása;
- Az IKT szakemberhiány mérséklése a felsőoktatási képzések, átképzések, továbbképzések vonzóvá tételével, a kibocsátás mennyiségi és minőségi növelésével;
- A kkv-k IKT használatának ösztönzése, támogatása, IKT eszközökhöz és megoldásokhoz való hozzáférési lehetőségek bővítése;
- A kkv-k fejlesztése az e-kereskedelem terén (online beszerzés és kereskedelem);
- A digitális infrastruktúra fejlesztése (új generációs hozzáférési hálózatok [NGA]);
- Szabad szoftverek bevezetése a központi közigazgatásban és a helyi önkormányzatokban;
- Állami e-szolgáltatások, e-közigazgatás fejlesztése: a vállalkozások és a lakosság számára a gyors, egyszerű és költséghatékony elektronikus ügyintézés feltételeinek megteremtése;
- A digitális írástudatlanság felszámolása a lakosság körében, különös tekintettel a legnagyobb lemaradásban levők körében (az idősek, hátrányos helyzetűek, kistelepülésen élők és alacsony végzettségűek körében) a digitális jártasság fejlesztése kulturális intézmények, önkormányzati fenntartású közösségi internet hozzáférési terek, pl. eMagyarország Pontok bevonásával. Fontos a másodlagos digitális írástudás elterjesztése, azaz az internet előnyeinek tudatos kihasználásának ösztönzése, a távmunka és a digitális közmunka fejlesztése.

Területi prioritások

- IKT-hoz kapcsolódó infrastruktúra és tudás tekintetében **egyenlő esélyeket** kell biztosítani az ország egész területén, ehhez szükséges az IKT térbeli terjedését korlátozó tényezők semlegesítése;
- A fejlesztési pólusok, tudásközpontok és térben koncentrálnak vállalati együttműködések (ipari parkok, klaszterek) esetében az **IKT ellátottság** folyamatos javítása, az IKT alkalmazások fejlesztése hangsúlyozandó;
- A területi felzárkóztatást elősegítve az elmaradott térségekben, egyes speciális adottságú térségtípusok esetében és a kisebb népességszámú településeknél kiemelt prioritás az IKT-hoz kapcsolódó infrastruktúrák, közösségi hozzáférési pontok és a digitális írástudás fejlesztése;
- A területirányításhoz kapcsolódó informatikai rendszerekben be kell vezetni a térinformatikai alkalmazásokat, a különböző ágazati igazgatási adatok, környezeti, társadalmi, gazdasági statisztikai adatok egységes, területi alapú integrációját;
- A határon átnyúló IKT alapú együttműködések ösztönzése, javítása.

3.2.4.2 Kutatás + fejlesztés + innováció (K+F+I)

A 2009. évi európai innovációs index (EIS) alapján Magyarország a mérsékelt innovátorok csoportjába tartozik, **innovációs teljesítménye jóval az EU27 átlaga alatt van**, de növekedésének üteme meghaladja azt. Magyarországon az innovációt megalapozó kutatás-fejlesztési ráfordítások mértéke 2001 óta a GDP 1%-át alulról közelítette, azt egyértelműen csak 2009-től haladja meg (2011-ben 1,14%). **Az EU átlaga 1,9%**. Nem javultak az innovációs jelzőszámok, **lemaradás** tapasztalható a szabadalmaztatás, a műszaki szakemberek képzése és a vállalati innováció terén. Hazánkban a vállalkozások nagy részének mindennapi tevékenységében az **innováció nem játszik még olyan szerepet**, mint az EU-tagállamok többségében. Magyarország az átlagnál viszonylag **jobb teljesítményt nyújt a gazdasági hatások indikátorcsoportban**, gyengébbet az innovátorok, a finanszírozás és támogatás, illetve a szellemi tulajdon hasznosítása indikátorcsoportban. Az OECD országokban a legtöbb

Hazánk K+F
teljesítménye
alacsony

doktori fokozatot műszaki és természettudományos szakterületen adják ki. **Hazánk ebben a tekintetben is messze elmarad** a műszaki fejlődést fontosnak tartó országoktól.

Nemzetközi összehasonlításban a **hazai innovációs rendszer egyes elemei fejletlenek és/vagy rossz hatékonyságúak**, másrészt a **kapcsolatuk és az együttműködésük intenzitása, minősége elégtelen**. Jelentős problémát okoz a **kutatói kivándorlás** mind az akadémiai szféra, mind a vállalati szféra szempontjából. Emiatt szükséges kialakítani a megfelelő ösztönzőket, amelyekkel a folyamat megfordítható (pl. kutatói életpálya népszerűsítése, kutatási feltételek javítása, a kutatói bérezés legalább az európai átlagot elérő szintre emelése, illetve azt ezt akadályozó szabályozások megszüntetése).

Mindezek mellett a régióbeli versenytársakhoz képest kimagaslóan **jó a kutatóintézetek minősége** (mind az akadémiai és felsőoktatási intézetek, mind a vállalati kutatóhelyek) és **a rendelkezésre álló mérnökök és tudósok száma**, valamint az egymillió lakosra jutó **szabadalmak és egyéb védett szellemi termékek** száma. A legtöbb kutató a felsőoktatási (17 332 fő), a vállalkozási (12 220 fő) és az akadémiai (6148 fő) kutatóhelyeken dolgozott, ez az a kutatóbázis, amely nélkül a K+F+I rendszer működtetése elképzelhetetlen.

Fejlesztéspolitikai feladatok

- Összehangolt K+F+I stratégia kialakítása. Egységes és megújított K+F+I támogatási rendszer kialakítása a felsőoktatási intézmények és az akadémiai kutatóhelyek által folytatott alapkutatások stabil finanszírozásának megteremtésével és a közvetlen piaci hasznosítást célzó innováció kiemelt támogatásával. A támogatási rendszerhez szükséges szervezetfejlesztések támogatása a felsőoktatási intézmények és az alapkutatást végző kutatóhelyek esetében;
- Magyarország K+F+I ráfordítása folyamatos növekedéssel az évtized közepére a GDP 1,5%-a legyen, az évtized végére közelítse meg a 2%-ot;
- Az összesített innovációs mutató alapján mért teljesítmény érje el az EU-átlagot, a következő ciklusban érje el az EU-országok felső harmadát;
- A magasabb szellemi hozzáadott értéket biztosító munkahelyek létrehozása, bővítése;
- A hazai kkv-k innovációs törekvéseinek támogatása;
- A K+F+I infrastruktúra, a szakterületi adatbázisok elérésének megerősítése és összehangoltabb kihasználása. Az EU tagországaiban létrehozott külön nemzeti tudomány- és technológiapolitikai elemző intézmény („TÉT obszervatórium”) továbbfejlesztése, regionális kiterjesztése. A közfinanszírozású K+F+I támogatások nyilvántartásának megteremtése. Ösztönző K+F+I jogszabályi és adópolitikai környezet kialakítása;
- A hazai vállalatok innovációs potenciáljának feltérképezése és mérhetővé tétele;
- A kutatói utánpótlást biztosító támogatási- és tehetséggondozó rendszerek kialakítása;
- Az oktatást és kutatást támogató adatbázisok fejlesztése és építése;
- Az innovációs folyamatokat támogató szervezetrendszer megerősítése;
- Kiemelten szükséges kezelni az európai kompetencia központok (pl. CERN, ESA, EMBO, ELI, ITER, ESS), valamint a kutatóegyetemi szövetségekhez (pl. LERU) való csatlakozást;
- A fizetős tudományos tartalmakhoz való tartós hozzáférés biztosításának javítása, valamint a tudományos publikációk nyitott hozzáféréseinek (open access) megteremtése;

- A kutatási célú hálózati alpinfrastruktúra és a szuperszámítástechnikai (HPC) kapacitás folyamatos megújítása.

Területi prioritások

- Az európai kutatási infrastruktúrához való illeszkedés és a nemzetközi kutatási együttműködésekben történő részvétel országos érdek, amely lehetőleg területileg is diverzifikált, és a fővároson kívül más településeket is bekapcsol;
- Az innovációs politikának kiemelten kell kezelnie Budapestet és agglomerációját, annak nemzetközi szerepe és országosan kiemelkedő K+F és innovációs potenciálja miatt;
- Az innováció térségileg hatékony regionális dimenziójának erősítése az együttműködések és a hálózatosodás (pólusok, klaszterek, felsőoktatás) ösztönzésével;
- Törekedni kell az egyközpontúság oldására, a hazai K+F+I szektor területi diverzifikációjára (kiemelten a Nyugat-Dunántúl, illetve az Észak-Magyarországi Régió megerősítésére). Területi alapú innovációs stratégiák kialakítására és megvalósítására van szükség;
- Az országos tehetséggondozási rendszer a K+F+I területi szakember-utánpótlásának és fejlődésének kulcsfontosságú eszköze.

3.2.4.3 Kreatív ipar

A **kreatív ipart** jellemzően az alábbi **szektorok** alapján határozzák meg: elektronikus és nyomtatott sajtó, reklám- és hirdetési ipar, film és videó, szoftverkészítés és digitális játékfejlesztés, építészet, könyvkiadás, zene, előadó-művészet, képzőművészet, iparművészet, népművészet, formatervezés és divattervezés, művészeti és antik piac, kézművesség. A tudásintenzív társadalmakban a **kreatív gazdaság** az egyik **legmeghatározóbb versenyképességi tényező**, ami jelentősen hozzá tud járulni a nemzeti össztermékhez is. Fontos versenyképességi potenciál lehet, hogy a kelet-közép-európai régióban még nem alakult ki a **kreatív gazdaság centruma**, van lehetőség tehát arra, hogy Magyarország ebben központi szerepet töltsön be.

Magyarország, a kreatív ipar központjává válhat

Fejlesztéspolitikai feladatok

- A tőkebeáramlás, kockázati tőkéhez való hozzájutás segítése;
- A kreatív szektort segítő inkubátorházak és tanácsadás létrehozása, valamint az innovatív termékek, eljárások, technológiák, szolgáltatások támogatása;
- A képzés, az ipar, a szolgáltatások, a kutatás és a menedzsment összekapcsolása kreatív együttműködések keretében. Kreatív klaszterek kialakítása, meglévő ernyőszervezetek és természetes klaszterek fejlesztése, nemzetközi szintre emelése;
- Az innovációt és a kreatív ipart megalapozó készségek és kompetenciák fejlesztése, tehetséggondozás;
- Már létező mikro- és kisvállalkozásoknak, kreatív cégek szolgáltatásainak és termékeinek, nemzetközi aktivitásának támogatása;
- Tudástér, nyilvános információs portál kialakítása;
- A filmipar, mint a kreatív gazdaság egyik kulcsiparágának további támogatása;
- Kreatív Expo, regionális jelentőségű események támogatása;
- A kulturális intézmények szerepének erősítése a kreatív ipar - kulturális ipar területén.

Területi prioritások

- A térségekben és településeken a területükön létrejövő, kreatív civil és üzleti kezdeményezések saját arculatukba, kommunikációjukba, gazdasági programjaikba történő szerves beépülésének ösztönzése. A civil és a kreatív szektor szerves együttműködéséből jöhetnek létre az új típusú társadalmi márkák, amelyek a **városi, térségi imázs** kialakításában segédkeznek. Továbbá fontos az innovációt és a kreatív ipart megalapozó készségek és kompetenciák fejlesztése, a tehetséggondozás.

3.3 Az életképes vidék – vidékfejlesztési prioritás

A kölcsönös egymásra utaltságon alapuló, munkamegosztásra épülő **klasszikus vidék-város kapcsolat napjainkra alapjaiban megváltozott**. A városok mára már nem közvetlen vidéki környezetükből szerzik be a mezőgazdasági termékeket, hanem nagy távolságból érkező árukkal helyettesítik ezeket. A városi piacukat veszített, termékeiket reális áron értékesíteni képtelen vidéki települések egyoldalú függőségbe, kiszolgáltatott helyzetbe kerültek a környező városokat ellátó rendszerekkel szemben.

A falvak hagyományos – termelő – szerepköre egyre inkább visszaszorult, ezzel egyúttal gazdasági létalapjuk is jelentősen meggyengült. A szolgáltatások jelentős része tekintetében is romlik a helyzetük. **A falusi porták kihasználatlanok a mezőgazdasági árutermelés, az önellátás szempontjából.** A vidéki munkahelyek száma évek óta csökken, ezzel párhuzamosan **a munkanélküliek, a szociális ellátásban részesítettek aránya folyamatosan növekszik.** Vidéki térségeinkben 2009-re – főleg az ország keleti, észak-keleti és dél-dunántúli térségeiben – összefüggő zónákat alkottak a kiugróan magas munkanélküliséggel rendelkező térségek. A népesedési helyzet romló képet mutat, a **vidéki térségek többségét elöregedés és a fiatalok elvándorlása sújtja.**

Falvak termelő szerepköre visszaszorulóban

Magyarországon, így a vidéki térségekben is **az egykor még hagyományosnak tekinthető helyi közösségek megbomlóban vannak.** Az **együttműködési készség** általánosan alacsony, csökken a társadalmi-állampolgári **részvétel, a helyi aktivitás.** Mindezek mellett elmondható az is, hogy a vidéki térségek közösségfejlesztő erejének nem egyértelmű mérőszáma a bejegyzett egyesületek, civil szerveződések száma, mindazonáltal ezen szervezetek jelentős közösségformáló, hagyomány- és kultúraörző szerepet tölthetnek be, közösségépítő, társadalomformáló tényezők, s nem utolsósorban akár még az uniós források elosztásában is szerepet vállalhatnak, mint pl. LEADER Helyi Akciócsoportok. Egyes térségekben a falvak, tanyák kiürülése figyelhető meg, a magasabb iskolai végzettséggel rendelkezők aránya rendkívül alacsony. **A vidéki települések önkormányzatai akut működési és finanszírozási problémákkal küzdenek.**

Fejlesztéspolitikai feladatok

- A vidéki foglalkoztatás növelése.
- A város-vidék kapcsolatok társadalmi konszenzuson alapuló, megújító helyreállítása.
- A vidék gazdaságának több lábra állítása, a helyi, térségi gazdasági autonómia erősítése. Gazdaságfejlesztési műhelyek, szervezet- és kapcsolatrendszer kialakítása, erősítése.
- A helyi termelés, feldolgozás és fogyasztás összehangolása, a gazdasági tevékenységek, tranzakciók térségen belül tartása.
- A vidéki népesség egészségügyi ellátásának fejlesztése.
- A vidéki települések, falvak közösségi szolgáltatásainak erősítése
- A vidéki települések infrastrukturális fejlesztése, az elérhetőségük javítása.
- A vidék kulturális és épített örökségének megőrzése, helyreállítása, fenntartható

fejlesztése és a turizmusba való bekapcsolása.

- A vidékfejlesztés szellemi, szemléleti, kulturális megalapozása, tudásátadás, tehetséggondozás.
- A vidékfejlesztés képzési, szakmai bázisainak kialakítása, erősítése.
- A helyi termelés, feldolgozás és értékesítés összehangolására ösztönző rendszer kidolgozása. Lényeges a helyben termelt áruk és szolgáltatások helyi értékesítési adóvonzatainak átgondolása, csökkentése, továbbá az adminisztrációs terhek mérséklése.
- A helyi termelői piacok, térségi és országos értékesítési hálózatok megteremtésének ösztönzése.
- A háztáji gazdálkodás során időszakosan megjelenő felesleg felvásárlását szolgáló hálózat kialakítása.
- A civil szervezetek és az önkormányzatok kapcsolatainak erősítése, a feladatátvállalások ösztönzése.
- A föld- és birtokpolitika rendezése.
- A vidékfejlesztés és a területfejlesztés támogatási rendszerének összehangolása (hazai és EU-s források), hogy a lehetséges szinergiák egymást erősítsék.
- A vidékfejlesztés és a turizmus (vidéki-, falusi-, tanyasi-, agro-, öko-, természetjáró-, lovas-, vadász-, vízi-, vízparti-, horgász-, kerékpáros-, kemping-, kulturális-, örökség-, rendezvény- stb. turizmus) kapcsolatainak erősítése.

Területi prioritások

- A helyi közösségek részvételén alapuló helyi vidékfejlesztési programok megvalósítása.
- Speciális térségi vidékfejlesztési problémák kezelése, az elmaradott, perifériális vidéki térségek felzárkóztatása, a helyi erőforrásokra, értékekre épülő fejlesztések megvalósítása. Térségi vidékfejlesztési programok megvalósítása.
- A foglalkoztatás növelése a periférikus vidéki térségekben.
- A térben kiegyenlített fejlődés érdekében a vidéki központok megerősítése.
- A foglalkoztatás, a megélhetés és a szállítási költségek minimalizálása céljából a helyi gazdaságra, a helyi piac ellátására fókuszálás, a helyi központok elérhetőségének biztosítása, javítása.
- A közszolgáltatások és értékek elérhetővé tétele.
- A Kárpát-medence magyarlakta vidéki térségei fejlődésének segítése.

3.4 A gyógyító Magyarország, egészséges társadalom, egészségügyi prioritás

A **jó egészség** önmagában is jelentős egyéni és társadalmi érték, ugyanakkor **egyéni és társadalmi erőforrás** is. A lakosság jó egészsége a **fenntartható gazdasági növekedés záloga**. Öntudatos, magukért és utódaikért felelős, és azokért cselekvő polgárok lehetnek csak az aktív részesei és hasznélvezői a jövő sikeres Magyarországnak. Ennek hátterét és lehetőségét az államnak kell megteremtenie, elsődleges felelősségét azonban az egyénnek kell viselnie. Mindezek alapjaként országos, össztársadalmi jelentőséggel bír az **egészségvédelem és a betegségmegelőzés, a gyógyítás és a rehabilitáció**. Lényeges szempont az egészségpolitikai irányok közötti helyes arány megtartása és a megelőzés megfelelő eszközeinek felépítése, fenntartása, fejlesztése.

Az egészségügy
kulcsszerepe

A **magyar egészségügyi rendszer központi teljesítményproblémája az erőforrás-allokáció** és az ezzel összefüggő jövedelemelosztás torzulásaiból eredő **hatékonysági**

Elérhetőségében és
minőségében
egyenetlen ellátói

deficit, ami rontja a hozzáférés és az ellátás minőségét. Az elmúlt évek során a finanszírozás változásával egyidejűleg **gyakran változtak a gyógyszergyártókra, -kereskedőkre vonatkozó szabályok**. A piaci szereplők számára a kaotikus viszonyok jelentették a legnagyobb problémát, míg a **betegek gyógyszerterhei** eközben drasztikusan **emelkedtek** az Egészségbiztosítási Alap költségvetésében biztosított gyógyszer-támogatások folyamatos csökkentése mellett. A **belső hatékonysági problémák** az intézményi szolgáltatókra ható **rossz finanszírozási ösztönzőkre**, az egymással **ütköző tulajdonosi érdekekre**, **túlszabályozásra**, **elégtelen koordinációra** vezethetők vissza. Elavult technológiák, pazarló ellátások, az egészségügyi kapacitásokat terhelő szociális ellátások, a népegészségügy háttérbe szorítása és az ellátórendszer kapcsolódási hiányosságai jellemzik a rendszert.

teljesítmény

Az **ellátók és az igénybevevők közötti bizalmi tőke eróziója** csak tovább súlyosbítja az ellátórendszer gyenge teljesítményét. A jelenlegi egészségügyi rendszer nem biztosítja, hogy ugyanazzal a betegséggel **ugyanolyan színvonalú ellátást kapjon bárki, függetlenül attól, hogy hol lakik**. Az **egészségügy strukturális problémája, hogy a rendszeren belül nehezen meghatározhatók az egyes progresszivitási szintek és a szintekhez rendelt feladatok**. Az **alapellátás** legfőbb gyengesége, hogy az előregedő háziorvosi kar ideje jelentős részét adminisztrációval tölti, **nincs mód és idő személyesebb kapcsolat kialakítására, valódi prevenciós feladatok elvégzésére**.

Területi különbségek tapasztalhatók az ellátásban

2010-ben **forrásjuttatásban részesült** a fekvő- és járóbeteg-szakellátó intézmények nagy többsége a tömeges kórházcsőd megakadályozására, valamint kiemelt támogatásban részesült a sürgősségi és a háziorvosi ellátás. Megkezdődött a működőképességet és az átalakítást akadályozó **szabályozási keretek fellazítása**, illetve kiiktatása (dereguláció), elindult a mélyreható szerkezeti átalakítást támogató **szükségletterkép és kapacitástervezési rendszer** kiépítése.

Az **alacsony fizetések**, a **kiszámíthatatlanság** és a **szakmai perspektíva hiánya** miatt **fokozódó mértékű** az orvosok és egészségügyi szakdolgozók **elváándorlása**, egyre komolyabb ellátási zavarok alakulnak ki. Az elváándorlás dinamikáját sikerült némiképp csökkenteni, de mérete továbbra is aggasztó. További kihívást jelentenek az alacsony bérek miatt kialakult különböző **diszfunkcionális mechanizmusok**, mint például a **hálapénz rendszerének** működése.

A hazai egészségügy helyzete mellett kiemelt jelentőséggel bír az, hogy a **magyar lakosság egészségi állapota nemzetközi összehasonlításban rendkívül kedvezőtlen**, további problémát okoznak az egészségi állapot térségi és társadalmi egyenlőtlenségei is.

Fejlesztéspolitikai feladatok

- Állami felelősségvállalással az intézmények közötti együttműködést, a struktúraátalakítást és betegút-szervezést, valamint a hatékony gazdálkodást támogató intézményrendszer kialakítása.
- Az egészségügyi dolgozók számára reális és kiszámítható perspektívát jelentő, homogén foglalkozási csoportokra kidolgozott életpályamodellek kialakítása, valamint a szakképzési rendszer átalakítása.
- Az egészségügyi és a szociális ágazatban tervezett fejlesztések összehangolása, illetve a kompetenciáik tisztázása.
- Az intézményrendszer fejlesztése, köztük a Budapesti Sürgősségi Központok az Országos Pszichiátriai és Addiktológiai Központ, az Országos Betegjogi és Dokumentációs Központ létrehozása, a sportegészségügy újjászervezése.
- A fogyatékos emberek rehabilitációjának célorientált átszervezése, az aktivitást segítő segédeszköz-ellátás megszervezése. A fogyatékoság kialakulásának megelőzését célzó egészségügyi ellátások elterjesztése. A fokozott támogatási szükségletű csoportok (köztük súlyos-halmozottan fogyatékos, autista személyek)

egészségügyi szolgáltatásokhoz való hozzáféréseinek javítása.

- Az ágazati informatika új alapokra helyezése és rendszerszintű fejlesztések.
- Az egészségügyi ellátórendszer népegészségügyi szempontokhoz való hatékony illesztése. Koncentrált fejlesztések a szív- és érrendszeri, valamint a daganatos megbetegedések megelőzése és gyógyítása érdekében.
- A prevenció megerősítése a betegségmegelőzésre összpontosító, egészségtudatos társadalmat építő, hatékony programok alapján. A népegészségügyi szűrések, programok hatékonyságának javítása, a Pilot jellegű szűrőprogramok (vastagbél-, illetve a védőnői méhnyak-szűrés) országos kiterjesztésének támogatása.
- Egészségügyi kapacitások fejlesztése a turizmusgazdasággal való összefüggés megteremtésével. Figyelemmel a gyógyturizmussal összeköthető épített örökségre és helyszínekre, a természetes gyógytényezőkre és hagyományra épülő egészségügyi szolgáltatások fejlesztése, a magyarországi egészségipar és egészségturizmus fejlesztése. A természetes gyógytényezőkre, maradék-képesség fejlesztésén alapuló terápiákra és a klimatikus gyógyhelyi adottságokra alapozott rehabilitációs és kúra alapú szolgáltatások fejlesztése.
- A gyógyszerbiztonság növelése.
- A gyógyszerárak egészségügyi ellátói szerepének erősítése.
- A befogadási rendszer transzparenciájának és rugalmasságának biztosítása.
- A betegek jogainak hatékonyabb érvényesítése.
- A primer prevenció elsődleges intézményrendszerének megerősítése.
- Fiatalok esetében jelentkező kábítószer-, alkohol- és dohányárak fogyasztásának elkerülésére, mérséklésére irányuló preventív intézkedések.
- Az egészség és a környezet szoros összefüggésének felismertetése és megjelenítése. Környezet- és egészségtudatosságra nevelés.
- Az egészség szempontjainak érvényesítése az állami akciók/beavatkozások során az „egészséget minden szinten, minden szakpolitikában” elvnek megfelelően, kiemelten a közoktatásban, az agrárgazdaságban, az egészséges élelmiszertermelésben, a foglalkoztatásban, a környezetvédelemben, a K+F+I fejlesztésekben, az információs és kommunikációs technológiákhoz kapcsolódó fejlesztésekben, a gazdaságfejlesztésben (kkv-k), valamint az ipar horizontális és átfogó fejlesztése esetében.
- A határon átnyúló betegellátáshoz, az egészségügyi problémák (járványok, mentés katasztrófa-helyzetekben stb.) határon átnyúló összehangolt kezelése valamint a gyógy-idegenforgalomhoz kapcsolódó fejlesztések támogatása.
- Egészségi hatásvizsgálatok bevezetése és alkalmazásának bővítése, a színtér alapú egészségfejlesztési programok elterjesztése, támogatása, a prevenció kapacitások és programok fejlesztése, illetve a védőnői preventív tevékenységek bővítése.
- Az egészségügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférés esélyegyenlőségének megteremtése, fenntartása.

Területi prioritások

- Az egészségügyi és szociális szolgáltatások terén tapasztalható területi különbségek mérséklése, különös tekintettel a perifériák egészségügyi ellátásának fejlesztésére.
- Az alapellátás speciális területi problémáinak felmérése, megoldása.
- A különböző földrajzi területek egészségügyi szükségleteit, ellátási kapacitások forrásigényeit figyelembe vevő szükséglettérkép és kapacitástervezési rendszer

kiépítése, folytatása kiemelt feladat.

- A speciális erőforrásokat igénylő szakterületek centralizált, míg a beteg-közeli ellátások (pl. egynapos ellátás, járóbeteg-ellátás, házi betegápolás) decentralizált fejlesztésének elősegítése.
- Az ellátórendszerek szervezésének tükröznie kell a településhálózati-vonzáskörzeti, valamint határmenti sajátosságokat, ügyelve arra, hogy a szolgáltatásokhoz való hozzáférés minden társadalmi csoport és terület számára biztosítva legyen. Város és térsége ellátásának megszervezése integrált megközelítést igényel, de javítani kell a kisebb településekről történő elérhetőséget is.
- Az ellátórendszer és az egészségipar (pl. orvosi berendezések és eszközök gyártása, gyógynövényipar) komplex, egymásra épülő fejlesztésének tervezése során fontos olyan centrumok kialakítása, amelyek magas technológiai színvonalú szolgáltatásokat, korszerű diagnosztikai eljárásokat és ellátási formákat tehetnek elérhetővé Budapesten kívül is.

3.5 A kreatív tudásalapú társadalom, piacképes készségek – oktatáspolitikai prioritás

3.5.1 Közoktatás

A fiatalok egyötöde **funkcionális analfabétaként**, több mint 23%-a **középfokú végzettség** vagy **szakképzettség nélkül** hagyja el iskoláit. A gyermekek között az iskoláskor kezdetén tapasztalható **2,5 évnyi fejlettségbeli különbséget** ténylegesen csökkenteni képtelen, az anyagi és társadalmi megbecsülést tekintve **általánosan frusztrált és elégedetlen pedagógus társadalom** megújulási képessége folyamatosan romlik. A köznevelési intézményhálózat léptékét hozzá kell igazítani a tanulói létszámhoz. Az alapfokú oktatás minősége gátolja a diákok későbbi eredményességét, mert nem képes az alap tudásszint garantálására. A társadalom értékvesztettségén pedig akkor lehet változtatni, ha a nevelésre az eddigieknél jóval nagyobb figyelem összpontosul.

Az oktatási rendszert fenntarthatóvá kell tenni

Az új, 2011 decemberében elfogadott Köznevelési Törvény kimondja, hogy a **köznevelés közszolgálat**, amelynek általános kereteit és garanciáit az állam biztosítja. Egyik kiemelt célja a **társadalmi leszakadás csökkentése** az oktatás-nevelés eszközeivel, a másik a **tehetséggondozás**. A tehetségek folyamatos segítése, a **piacérzékeny tehetségfejlesztés** a nemzet egészének kiemelten fontos érdeke és feladata. Magyarország gazdasági kibontakozása a tudás- és képességigényes ágazatok fejlesztésével valósulhat meg. Ezen ágazatok fejlődése szempontjából kulcsfontosságú, hogy az adott tudás- és képességtartalomban kiemelkedő teljesítményre képes fiatalok, a tehetségek felszínre kerüljenek, tehetségük kibontakozhasson, hasznosulhasson. Fontos, hogy a tehetségek pályájukon kellő és folyamatos segítséget kapjanak, és így mindezek révén Magyarország képes legyen megtartani a legkiválóbb tehetségeit. A tehetségek segítése gazdasági, esélyjavító és társadalomépítési program kell, hogy legyen. A tehetségek segítése és fejlesztése az életpálya helyes irányba terelését és sikerességének segítségét, az innováció és kreativitás ösztönzését és elterjedését, a gazdasági növekedést és versenyképességet, az esélyegyenlőtlenségek csökkentését, a magasabb társadalmi mobilitást, a hátrányos helyzet leküzdését és a kistérségek, valamint az egész társadalom kohézióját egyaránt szolgálja. Ez tehát potenciális kitörési pontot jelent Magyarország számára.

Tehetséggondozás, tehetségsegítés, fejlesztés

Fejlesztéspolitikai feladatok

- Pedagógus életpálya-modell, új pedagógusképzési és továbbképzési rendszer kidolgozása, bevezetése a pedagógusok minősítési rendszerének kialakításával

párhuzamosan;

- Az Új Nemzeti Alaptanterv fokozatos bevezetése 2015-ig, valamint Köznevelési Hídprogram működtetése;
- A közoktatási ágazatirányítás és fenntartói rendszer hatékonyságának és eredményességének növelése;
- Az egész életen át tartó tanulás kezdő szakaszának megerősítése, a köznevelés szakmai-tartalmi-módszertani-intézményi fejlesztése, az óvodai férőhelyek bővítése;
- Az oktatás és képzés minőségének és hatékonyságának javítása az akkreditációs, ellenőrzési, minőségirányítási, mérés-értékelési és szaktanácsadási rendszer, a tehetségsegítő hálózatok erősítése, valamint a kapcsolódó infrastrukturális fejlesztések révén;
- A halmozottan hátrányos helyzetű, sajátos nevelési igényű gyermekek oktatását, nevelését elősegítő feltételek folyamatos javítása, az inkluzív nevelés, valamint az aktív állampolgárság és önkéntesség elterjesztése;
- Egészséges, egészségtudatos életmódra nevelés, a mindennapos testnevelés bevezetése és az ehhez szükséges feltételek korszerűsítése, megteremtése. A tömegsport megvalósítása az oktatás-nevelés világában;
- Nyelvoktatási stratégia elfogadása, bevezetése és végrehajtása, nemzetiségi nyelvhasználati jogok erősítése, az idegen nyelvi kompetenciák fejlesztése, a többnyelvűség segítése nemzetiségi környezetben;
- Nagyobb hangsúly helyezése a matematikai, a természettudományos, a műszaki és informatikai kompetenciák fejlesztésére, a pénzügyi ismeretek oktatására; az iskola kapcsolatának erősítése a társadalmi, gazdasági környezettel, a helyi sajátosságok megismerésével, lényeges az identitás erősítése;
- Iskolai tehetséggondozás, hosszú távú tehetségsegítő, -fejlesztő programok indítása, illetve folyamatosságuk biztosítása Magyarországon és a határon túli magyarság körében is;
- Az egész életen át tartó tanulás támogatása, a tanulás tanulásának támogatása, pályaaorientációs rendszer kiépítése, életpálya-építési kompetenciák fejlesztése, nem formális és informális oktatási lehetőségek bővítése és támogatása, valamint az oktatói és tanulói mobilitás támogatása;
- A korai iskolaelhagyás csökkentése és a hátránykompenzáció fokozása;
- A nemzetiségi nevelés, oktatás feltételrendszerének folyamatos javítása fejlesztése
- A köznevelésben kutatási eredmények, módszerek megismerése, alkalmazása, amelyek komplex, integrált kezelési módok a leszakadó térségek, társadalmi rétegek integrációjának segítésében, ennek figyelembe vétele a térségi szereplők intézményfejlesztése, együttműködése során;
- Szükséges az egyénre szabott, differenciált képességfejlesztést és az alapkészségek fejlesztését elősegítő tartalmi és módszertani megújulás kiterjesztése, az oktatási intézmények esélyteremtő, hátránykompenzáló szerepének megerősítése és a tanulók közötti korai szelekció visszaszorítása (minden intézményfenntartó esetében);
- Szükséges a hozzáférhető oktatási szolgáltatások minőségében meglévő különbségek csökkentése, továbbá a roma tanulók szegregált oktatása elleni fellépés és az indokolatlan fogyatékosként minősítések visszaszorítása.

Területi prioritások

- A társadalmi és a területi különbségek mérséklése.
- A területi különbségekből fakadó hátrányok kompenzálása és a korai iskolaelhagyás csökkentése érdekében az egyenlő esélyű hozzáférés biztosítása.
- Az **alapfokú oktatás ellátási** problémái egyrészt az aprófalvas térségekben jelentkeznek, a csökkenő gyereklétszám miatt egyre nehezebb az óvodák, általános iskolák fenntartása. Ugyanakkor különösen a magas arányú roma népességgel jellemezhető vidékies térségekben a növekvő mennyiségi igény, illetve a gyermekek társadalmi integrációjával összefüggő szocializációs feladatok kielégítése jelent kihívást.
- A térségek önmagukra találásának, fejlődési lehetőségeik felismerésének legjobb eszköze a **helyi identitást és hagyományokat is erősítő térségi oktatás és tehetséggondozás**.
- A **középiskolai ellátás hiányos kapacitásainak**, infrastrukturális (különösen az infokommunikációs infrastruktúra) feltételeinek, a továbbtanulásra való felkészítés hatékonyságának javítása elsősorban a külső és belső perifériákon, illetve az elmaradott térségekben.

3.5.2 Szakképzés és felnőttképzés

Az elmúlt évtizedek folyamatos szakképzési reformsorozata ellenére **az iskolarendszer kibocsátása szerkezetében és mennyiségében is egyre távolabb került a munkaerő-piac szakemberigényétől**, munkaerőhiányt és pályakezdőket sújtó munkanélküliséget eredményezve.

A szakiskolák sikertelensége egyértelmű, **minden ötödik gyerek szakképzettség megszerzése nélkül hagyja el a szakiskolát**. A szakképzés neuralgikus pontja a szakmai vizsga, amelyet igen sok kritika ér. Az oktatás expanziójának következtében a szakmunkás életpálya jelentős presztízsveszteséget szenvedett. **A kétkezi munka leértékelődött, egyes ágazatokban (építőipar, gépipar) szakmunkáshiány alakult ki**, miközben egyre többen szereztek a munkaerő-piac által nem igényelt szakképesítést. Egyre inkább fokozódik a strukturális munkaerőhiány, a szakképzett, illetve speciális szakértelemmel rendelkezők elvándorlása, és ez egyre több ágazatban okoz problémát, és akadályozza meg a növekedést.

A szakmunkás
életpálya
presztízsvesztesége

A hatékonyabb feladatellátás érdekében térségi integrált szakképző központokba (TISZK) szerveződött iskolák esetén sokszor **nem történt tényleges integráció, a TISZK rendszer létrehozása csak részben érte el eredeti célját**, működése átláthatatlan és ellenőrizhetetlen. Megkerülhetetlen kérdés a TISZK hálózat teljes átalakítása. A felnőttképzés nem tudja a gazdasági igényeknek megfelelően korrigálni a szakképzési rendszer említett hiányosságait, a **megvalósuló szakképzés minősége egyenetlen, a megszerzett szakmai tudás és gyakorlat bizonytalan**. A képzések jelenlegi támogatási rendszere pedig nem feltétlenül ad elsőbbséget a gazdaság által igényelt szakmaszerkezetnek.

A szakképzés mellett hasonlóan fontosak a felnőttképzés egyéb területei is, így a nem-formális pedagógia módszertanára épülő képzések, másrészt az önművelésre, az önképzésre, a közös tanulási-tanítási folyamatokra épülő, a kulturális és közösségi művelődés intézményrendszere által életre hívott és támogatott szakkörök, tanulókörök, a népfőiskolák megerősödő mozgalmá.

A szakképzés szereplői önmagukban, a szakképzés rendszerén belül nem képesek a kétkezi szakmák presztízisének helyreállítására, ehhez minden érintett szereplő összehangolt együttműködése szükséges. Kiemelt szerepű – már az általános iskolai oktatás során – az értékorientált nevelés, a pályaaorientáció, illetve fontos külső feltétel a

gazdaság megerősödése.

Fejlesztéspolitikai feladatok

- A szakképzési rendszer átláthatóságának és kontrollálhatóságának biztosítása, az adminisztrációs terhek csökkentése. A szakképesítések szakmai tartalmának és a képzési időknak rendszeres felülvizsgálata, a munkaerő-piac igényeinek és visszajelzéseinek felhasználásával;
- A TISZK rendszer értékelése, a szükséges változtatások, átalakítások előkészítése, megkezdése;
- Az iskolai rendszerű szakképzésben a duális képzés elterjesztése, a feltételrendszer biztosítása, a gyakorlati képzés hatékonyabbá tétele. Hatékony pályakövetési rendszer szolgáltatson adatokat a rendszer önfejlesztéséhez, a munkaerő-piaci igények kielégítéséhez;
- Mindenki által hozzáférhető, hatékony pályaaorientációs rendszer, amely elősegíti a munkaerő-piac és az egyén számára is megfelelő korai pályaválasztást, csökkentve a lemorzsolódást és a pályakezdők munkanélküliségét;
- Az általános iskolákban a sikeres szakiskolai képzés elősegítése érdekében a közismereti tárgyak megfelelő színvonalú elsajátítása, a rászoruló tanulók esetében a HÍD programban való részvétel biztosítása;
- Hatékony és rugalmas szakképzési rendszer, amely mind a kibocsátás szerkezetében, mind a képzések tartalmában és minőségében megfelel a munkaerő-piac igényeinek;
- Az első iskolai rendszerű szakképzésben legyen hangsúly a szakmai kompetenciákon kívül az alap- és kulcskompetenciák fejlesztésén – ide értve legalább egy idegen nyelv ismeretét –, ezzel csökkentve a lemorzsolódást és a korai iskolaelhagyók számát, valamint megalapozva az életen át tartó tanulást, a szakmai és kulcskompetenciák további fejlesztését;
- Változatos módszertani eszköztár használata és magas szakmai színvonal elérésének segítése a szakképzésben pedagógusként, oktatóként résztvevő valamennyi szakembernél;
- A felnőttképzés rendszerszintű fejlesztése, minőségének és tartalmának javítása, amelynek fő célja, hogy a felnőttképzés jobban megfeleljen a munkaerő-piac valós követelményeinek, igényeinek, valamint, hogy a képzésből kikerülők az iskolai rendszerű szakképzéssel egyenértékű, a gazdaság igényeinek megfelelő, szakmai tudással, kompetenciákkal rendelkezzenek;
- A megfelelő minőség biztosítása érdekében fontos olyan követelményrendszer kidolgozása és bevezetése, amelynek révén a minőségi oktatást biztosítani nem tudó intézmények létezésük megszűnik;
- A távoktatást szükséges hatékonyabbá tenni és kiterjeszteni, beépíteni az egész életen át tartó tanulási folyamatokba;
- A szakképzési és felnőttképzési rendszeren belül olyan programokat kell indítani, amelyek támogatják a fogyatékos és megváltozott munkaképességű személyek képzését nyílt munkaerő-piaci elhelyezkedésük érdekében;
- Tehetségsegítő programokon keresztül a manuális tehetség megbecsülésének javítása;
- A nem-formális pedagógia módszertanára épülő képzések, az önművelésre, az önképzésre, a közös tanulási-tanítási folyamatokra épülő, a kulturális és közösségi művelődés intézményrendszere által életre hívott és támogatott szakkörök, tanulókörök fejlesztése. A népfőiskolák, mint a felnőttképzés és a közösségi művelődés fontos alrendszerének fejlesztése, törvényi szabályozása szükséges;
- Az ágazatonkénti hiányszakmák és a munkaerő-piacon való érvényesülést elősegítő nyelvi képzések integrált alkalmazásának elősegítése.

Területi prioritások

- A leszakadó térségek gondjait nagymértékben oldhatja népességük képzettségének helyi igényekhez illeszkedő átalakítása, színvonalának emelése.
- A foglalkoztatási, a beruházási és a szakképzési fejlesztési programok területi összehangolása, időbeli koordinációja.

3.5.3 Felsőoktatás

A gazdasági válságból adódó pénzügyi kényszerek a közpénzekkel való hatékonyabb gazdálkodásra intenek, és az **állami szerepvállalás újragondolását** igénylik. A felsőoktatás szerepe egy térség (ország, megye, régió) fejlődésében több szempontból értelmezhető, így különösen fontos az egyetemek térségi szerepe, elkötelezettsége és – az együttműködések által generált – szinergikus hatása. A felsőoktatási intézmények állandó, stabil térségi szereplők, ezért aktív szerepvállalásuk nemcsak az oktatás, a kutatás és az innováció színterén, de a gazdaság és társadalomfejlesztésben, a felzárkóztatásban is, illetve a térségi szereplőkkel való szorosabb hálózati, partneri együttműködésekben is kiemelkedő.

Az ágazat fenntartható finanszírozásának biztosítása

Az elmúlt két évtized felsőoktatási expanziójának mellékhatásai (pl. minőségi infláció, **fenntarthatatlan finanszírozási rendszer**, működési hatékonysági problémák) az állami támogatási rendszer új alapokra helyezését, a **magánforrások felsőoktatásba történő** növekvő bevonását teszik szükségessé.

Az OECD felmérése alapján a **felsőoktatási ágazat 2030-ig várható főbb nemzetközi tendenciái** lesznek:

A felsőoktatás nemzetközi és hazai tendenciái

- A hallgatói részvétel mennyiségi növekedése, ahol a nők lesznek többségben illetve a hallgatói összetétel változatosabbá válása (nemzetközi, idősebb, dolgozó, részidős hallgatók);
- Az oktatói pálya nemzetközibbé válik, de döntően a nemzeti keretek adta struktúrában. Az egyre szakosodó képzés specifikusabb szakértelmet, speciális foglalkoztatási formákat kíván;
- A K+F+I nemzetközivé válásával az elszigetelt kutatóközpontok helyett a minél szélesebb (minden régiót érintő) kiválósági hálózatok létrehozása lesz a jellemző;
- A magán felsőoktatás térnyerése mellett a piaci típusú mechanizmusok válnak jellemzővé a felsőoktatás-irányításban a teljesítményalapú és versenyelvű finanszírozás által;
- A felsőfokú végzettségűek részarányának növekedése együtt jár annak pozitív jóléti és gazdasági hatásaival, ám a kimaradó társadalmi csoportok komoly felzárkóztatási kihívást jelentenek.

A **hazai felsőoktatásban** az európai felsőoktatási térség részeként – néhány eltérő sajátossággal és tendenciával ugyan – **a fenti trendek érvényesülnek**.

Magyarországon a következő 10 évben a jelenlegi **beiskolázási szokások drasztikus változása** várható, az intézmények számára reális célkitűzés **a hallgatószám szinten tartása** lehet: az alsóbb korosztályú csoportok aránya zsugorodni fog, a kiesést az **egész életen át tartó tanulást** (Life Long Learning) választó csoportok pótolhatják. Az elmúlt három évtizedben **a külföldön tanuló diákok száma egyre gyorsuló ütemben növekedett** és felsőoktatás-politikai célkitűzés a külföldi részképzésben résztvevő hallgatók szintjének szignifikáns emelése. **A felsőfokú végzettség versenyelőnyt jelent** a magyar munkaerő-piacon, ugyanakkor a **diplomás munkanélküliség** az elmúlt évtizedben háromszorosára nőtt.

A negatív demográfiai tendenciák a beiskolázásokra is kihatnak

Fejlesztéspolitikai feladatok

- **Stratégia.** A piaci igényekre és lehetőségekre tekintettel lévő, a társadalmi

elvárásoknak megfelelő, és hosszú távon fenntartható, nemzetközi szinten is versenyképes felsőoktatási rendszer megteremtéséhez el kell készülnie a nemzeti felsőoktatás középtávú szakpolitikai stratégiájának;

- **Tervezés.** Erősíteni szükséges a professzionális központi oktatáspolitikai tervezést, összehangolva a kormányzati ágazati és területi szintű tervezés céljaival. Ennek felelőse a Felsőoktatási Tervezési Testület, amely összefogja a felsőoktatás összes szereplőjét, és közreműködik az oktatáspolitikai szakmai koordinációjában a felsőoktatási tervezési információs rendszerek segítségével;
- **Finanszírozás.** Az állami forrásokat hatékonyabban elosztó, a teljesítményre, a fejlesztésre és a fejlődésre való képességre, valamint a versenyképességet erősítő logikára épülő finanszírozást kell bevezetni. Ehhez a hiteltípusú állami támogatások (diákhitelezés, fejlesztési alapok) becsatornázása válik szükségessé. Az önfinanszírozó felsőoktatási intézmények kialakítása érdekében biztosítani szükséges az intézmények számára a saját bevétellel való gazdálkodás lehetőségét (mind a képzési, mind a K+F+I területen) és az ennek megfelelő gazdasági-szervezeti forma kialakítását;
- **Szervezeti forma és szabályozás.** A kutatási és felsőoktatási tevékenységek sajátosságait figyelembe vevő, a finanszírozásban a kutatási bevételeket autonóm módon kezelő, a pályázati és beszerzési rendszerekben hatékonyan részt venni képes szervezeti forma és kapcsolódó szabályozás kialakítása a kutatóintézetek és a felsőoktatási intézmények számára;
- **Oktatói és kutatói utánpótlás.** Az oktatói és kutatói utánpótlást biztosító finanszírozási és bérezési rendszer kialakítása szükséges a rugalmas és teljesítményalapú javadalmazást akadályozó szabályozások megszüntetése mellett;
- **Intézményrendszer.** Az állami felsőoktatási intézményrendszer és az általuk végzett oktatási, kutatás-fejlesztési és innovációs tevékenységek hatásfokának növelése érdekében a tartósan együttműködő egyetemek, főiskolák szorosabb és világosabb feladatmegosztását, intézményi közösségeit, indokolt esetekben pedig szervezeti integrációját kell megteremteni. Az egyetemi pólusok kialakításánál a partnerségi és hálózati szinergiákat kell erősíteni;
- **Minőség.** A felsőoktatás minőségi fejlesztése egyrészt a mindenre kötelező minőségi követelmények betartatásán, másrészt a kiemelkedő teljesítményt nyújtó szereplők további ösztönző támogatásán alapszik. Ennek érdekében működtetni kell a nemzeti felsőoktatási kiválóság rendszerét, a felsőoktatási tehetséggondozási, valamint a folyamatos értékelést biztosító minőségirányítási rendszereket. A felsőoktatás minőségi fejlesztése érdekében fontos a felsőoktatási intézmények nemzetközi megjelenésének támogatása;
- **Az élethosszig tartó tanulás támogatása.** Fontos az egész életen át tartó tanuláshoz szükséges kompetenciák megerősítése és a mobilitás növelése, a felsőoktatás és a gazdaság kapcsolatának támogatása, a felsőoktatás és a munkaerő-piac kapcsolatának javítása, a távoktatásban és az e-tanulásban rejlő lehetőségek kiaknázása, az oktatási és képzési szintek közötti átjárhatóság és átláthatóság növelése, illetve rugalmasabb tanulási utak kialakítása a felsőoktatás és a szakképzés között;
- **Esélyteremtés és gondozás.** Mind a felsőoktatáshoz való hozzáféréshez, mind a diplomaszerezéshez vezető úton a szociális rászorultság és az egyéni teljesítmény szempontjainak kell meghatározniuk a felsőoktatás rendelkezésre álló eszközrendszerét. A hallgatói szolgáltatások – önálló tanulást segítő kapacitások, karrier- és életpálya-tanácsadás, sportszervezés – fejlesztésével kell javítani a tanulmányi előmenetelt, az elhelyezkedés sikerességét, valamint a mentális és fizikai felkészültséget;
- A fogyatékos személyek felsőoktatási rendszerben történő képzése, diploma szerzése érdekében folyamatosan javítani szükséges azokat a személyi és tárgyi

feltételeket, amelyek biztosítják a felsőoktatási tanulmányok sikeres befejezését.

Területi prioritások

- Szükséges oldani a felsőoktatás Budapest-központúságát és ennek megfelelően megteremteni a konvergencia régiókban található intézmények célzott fejlesztését a ténylegesen betöltött társadalmi-gazdasági szerepüknek megfelelően. A területpolitika és a közlekedésfejlesztés keretében biztosítani szükséges az azonos felsőoktatási térséghez, zónához tartozó, együttműködő vagy integrált intézmények közötti közlekedési kapcsolatok javítását, valamint a felsőoktatási intézmények közösségi közlekedéssel és kerékpárutakkal való elérhetőségét.

3.6 Az értéktudatos és szolidáris, öngondoskodó társadalom, a romaintegráció megvalósításának szakpolitikai feladatai – társadalompolitikai prioritás

3.6.1 Szociálpolitika

A **népesedési folyamatok** nagyon **kedvezőtlenek**, visszafordításuk csak a családok megerősítésével, a gyermekvállalás feltételeinek javításával lehetséges. A **magyar társadalom** túlzottan megosztott, **széttöredezett az iskolázottság, a foglalkoztatottság, a fogyasztás és az életmód szempontjából**. Mindennek van egy **erőteljes területi szegregáltsága és egyre erőteljesebb etnicizálódása is**.

Európai Unió összevetésben **hazánk – az összlakosság 31%-os szegénységi arányát tekintve – az ötödik legrosszabb mutatóval bír. A szegénység szempontjából különösen veszélyeztetettek és a szegények között felülreprezentáltak a gyerekek**. A szegénység meghatározó okai a piacképes iskolai végzettség hiánya, az alacsony munkaerő-piaci státusz, a magas gyerekszám, az etnikai státusz, a települési hierarchiában elfoglalt hely. A **szegények 40%-a olyan tartós és mély szegénységben él**, ahová a szociálpolitikai eszközrendszer adekvát módon nem ér el.

A lakosság jelentős része tartós mélyszegénységben él

Az alacsony **foglalkoztatottság és munkaerő-piaci aktivitás** miatt szükséges az **atipikus munkavégzéshez rugalmasabban igazodó támogatási rendszer**, befogadó munkahelyek létrehozása. Az állam szociális szerepvállalásának szükségességét meghatározza az alacsony képzettségűek munkaerő-piaci szerepvállalása.

Az **időskori biztonság sokak számára ingatag alapon áll** – a saját jogon megfelelő összegű nyugdíjra nem jogosult, valamint szociális körülményeik, egészségi állapotuk miatt gondoskodást igénylő emberek helyzete különösen nehéz. A **szociális és gyermekjóléti, gyermekvédelmi szolgáltatások nem egyenletesen hozzáférhetőek** mindenki számára, a minőségi, rugalmas, emberközpontú és lakosság közeli szolgáltatások erősítése szükséges.

A **területi elkülönülés, szegregáció, gettósodás** folyamatai nem enyhültek az utóbbi évtizedben. A **hátrányos megkülönböztetés, diszkrimináció kiküszöbölése továbbra is fennálló feladat. A társadalmi nemekkel** (főként a nőkkel szembeni) hagyományos szerepelvárás erőltetése helyett a választhatóságot szükséges biztosítani.

A szegregáció, és a diszkrimináció napjainkban is meghatározó problémák

Fejlesztéspolitikai feladatok

- A demográfiai kihívás kezelése, a munka és a magánélet összeegyeztetését célzó intézkedések támogatása, a tevékeny és egészséges időskor elősegítése.
- Elsődleges cél a család, illetve a kis közösség erőforrásaira való támaszkodás, az állam csak ott lépjen be szolgáltatóként, ahol a közösség, a piac nem tud megoldást adni, de az állampolgár döntési szabadságát is erősíteni kell.
- A felnőtteket és gyermekes családokat szükségleteik szerint erősítő, települési szinten egységes struktúrát alkotó szociálpolitikai szolgáltatások rendszerének

létrehozása.

- A gyermekek és fiatalok társadalmi integrációjának támogatása, esélyegyenlőségének javítása.
- A fogyatékos személyek, megváltozott munkaképességű emberek, hátrányos helyzetű személyek társadalmi és munkaerő-piaci integrációjának elősegítése, esélyegyenlőségének javítása.
- Fenntartható, a társadalmi összetartozást elősegítő szociális biztonsági háló kialakítása.
- A szociális védelmi rendszer pénzbeli, természetbeni és szolgáltatási ellátórendszerére vonatkozó új, átlátható, tervezhető és eredményorientált struktúrájának, szabályozási, finanszírozási és igazgatási kereteinek megteremtése.
- A szociális terület ellátó– és szolgáltató rendszerének fejlesztése, infrastruktúra-fejlesztése, hozzáférhetőségének javítása, az ellátórendszerek összehangolt költséghatékony fejlesztése, hiánypótló intézmények és szolgáltatások létrehozása.
- Nagy létszámú, bentlakásos intézmények átalakítása, kitagolása, közösségi ellátások erősítése.
- A fokozott támogatási szükségletű csoportok (pl. súlyos-halmozottan fogyatékos, autista személyek) szükségleteire reagáló közösségi szolgáltatási rendszer kialakítása, a meglévő szolgáltatások számukra való hozzáférhetőségének javítása, a társadalmi aktivitásukat elősegítő szolgáltatások fejlesztése
- Az önkormányzati hatáskörök telepítésének és az ellátások, szolgáltatások tartalmának, finanszírozásának a szükségletekből és a megoldandó problémákból kiinduló újragondolása.
- Piaci és szektor semlegesség, egyenlő és teljesítményelvű finanszírozás, olcsóbban üzemeltethető szolgáltatások prioritása.
- Pénzbeli támogatások rendszerének egyszerűsítése, a segélyek hatékonyságának növelése az egyén és a háztartások szükségleteihez jobban igazodva, a szociálpolitikai szolgáltatások szinergiájának erősítésével.
- A segélyezési rendszer körültekintő átalakítása, az együttműködési feltételek méltányos kialakítása. Az ágazati különállások csökkentése, a határterületek erőforrásainak jobb kihasználása, a szociálpolitikán belül az evidencia alapú döntések hatásvizsgálati rendszerének kialakítása.
- A szakmapolitika és az igazgatás fejlesztése kapcsán megújítandó: a szociális képzések és szakmai életpálya modelljei, a szakmai tartalomszabályozás és az ellenőrzési rendszerek, az uniós fejlesztéspolitikákhoz való kapcsolódás.
- A karitatív, önkéntes tevékenység elősegítése, az önkéntesség szerepének erősítése.
- A munkavállalói mobilitás ösztönzése.
- A civil szervezetek, az egyházak szociális tevékenységeinek támogatása.
- Országos tehetséggondozó rendszerben új életlehetőségeket kell adni a hátrányos helyzetű csoportok fiataljainak, helyi közösségeket teremteni, és erősíteni ezeknek a környezetet érő értékteremtő hatásait.

Területi prioritások

- A pénzbeli ellátásokhoz való hozzáférésben mutatkozó területi különbségek mérséklése, az esélyegyenlőség megteremtése az egyéb szociálpolitikai szolgáltatásokhoz való hozzáférésben.

3.6.2 Társadalmi felzárkózás

Ma Magyarország egyik legsúlyosabb kihívása a szegénységben élők, közöttük a roma népesség helyzetének fokozatos romlása, a társadalmi élet jelentős területeiről tapasztalható tömeges kizáródása. Ennek következménye a leszakadás, a kiszorulás az életlehetőségekből mind a tanulás, mind a foglalkoztatás, mind az egészségügyi szolgáltatások területén, valamint a perifériákon növekvő és újonnan kialakuló rossz lakhatási körülmények.

Az átfogó ok – a háztartások/családok alacsony munkaerő-piaci aktivitása mellett – a szegénység szempontjából legmeghatározóbb társadalmi jellemzők: alacsony iskolai végzettség, a roma származás, a családok magas gyermekszáma, illetve a gyermekszegénység („a szegénység fiatal arca”: a szegények mintegy 30%-a a 0–17 éves korosztályba tartozik), a rurális lakókörnyezet (a szegények több mint fele községekben él).

A szegénységgel együtt járó társadalmi jellemzők

A területi koncentrálódás folyamata a társadalmi-gazdasági problémák koncentrálódását is jelenti. A leghátrányosabb helyzetű vidékeken egyszerre vannak jelen a súlyos munkanélküliségi, szociális, egészségügyi problémák. Folytatódik a leginkább elmaradott térségek kiürülése, amelyet az etnikai arányok átrendeződése kísér.

A társadalmi-gazdasági problémák területi koncentrációja

Oktatási rendszerünk nem képes megfelelő mértékben csökkenteni a halmozottan hátrányos helyzetű gyerekek családi környezetéből fakadó hátrányait. A roma népesség jelentős iskolai, képzettségi hátrányokkal jellemezhető, és bár tapasztalható a képzettségi szint emelkedése, ez kevés ahhoz, hogy ennek nyomán csökkenjenek a társadalmi különbségek. Az óvodai, oktatási, képzési, valamint kulturális szolgáltatásokhoz való hozzáférés jelentős területi és minőségbeli egyenlőtlenségekkel jellemezhető. Fontos a kulturális szolgáltatásokhoz és értékekhez való hozzáférés biztosítása, valamint a formális tanulást kiegészítő informális és nonformális foglalkozások.

A magyar munkaerő-piaci helyzet legfontosabb jellemzője a tartósan alacsony munkaerő-piaci részvétel, ami a kirívóan alacsony foglalkoztatási szintnek, valamint az átlagosnál valamelyest magasabb munkanélküliségnek az eredője. A foglalkoztatottság növelése egyben a társadalmi felzárkózás kulcseleme. Az ezt célzó intézkedéseknek el kell érniük a leghátrányosabb helyzetű társadalmi csoportokat is.

A foglalkoztatottság növelése meghatározó a társadalmi felzárkózás során

A halmozódó hátrányok felszámolásához az érintettek bevonására, összehangolt, a gazdaságra, a közlekedési viszonyokra, az oktatásra, kulturális intézményekre, az egészségügyre, a lakhatási feltételekre és a szociális szolgáltatásokra egyszerre kiterjedő intézkedésekre, komplex térségi fejlesztési programokra és antidiszkriminációs intézkedésekre van szükség, elsősorban az ország romák által sűrűn lakott falusi válságövezeteiben.

A magyarországi lakásviszonyok jellemző problémái a közműdíj-, illetve lakáshitel-tartozások, a (szociális) bérlakások alacsony aránya/hiánya, valamint a rendkívül súlyos lakhatási problémák területi koncentrálódása, a lakókörnyezetet is meghatározó szegregáció.

Szegregáció és romló lakhatási környezet

Fejlesztéspolitikai feladatok

- A főbb fejlesztéspolitikai feladatok esetében kiemelt jelentősége van a stratégiai tervezésnek, a szinergikusan egymásra épülő elemek közép- és hosszú távú programokba való szervezésének. Lényeges a megvalósítás során és után folyamatosan végzett monitoring és értékelés.
- Tartósan munkanélküli aktív korúak munkaerő-piaci esélyeinek, foglalkoztathatóságának javítása komplex felzárkózási programok, támogató szolgáltatások és képzések révén. Ennek kiemelt része a képzettségi szint növelése, a digitális írástudatlanság csökkentése.

- A szegénység ezen belül különösen a gyermekszegénység csökkentése. A szocializációs és szocio-kulturális hátrányok leküzdése.
- A roma felzárkózás stratégia részeként törekedni szükséges a romák iskolázottsági és munkaerő-piaci hátrányainak csökkentésére; a roma tanulók szegregációjának csökkentésére, eltörlésére; célzott programok kialakítására a roma gyermekek fejlesztése, a szocializációs és szocio-kulturális hátrányok leküzdése érdekében.
- A perifériák lemaradásának csökkentése, a területi hátrányokból származó társadalmi hátrányok mérséklése. A települések, térségek megtartó erejének fejlesztése, a településen belüli és a települések közötti különbségek mérséklése. A minőségi közszolgáltatásokhoz való egyenlő hozzáférés biztosítása és a mobilitási feltételek javítása.
- A nemzeti, etnikai vagy egyéb kisebbségekkel, hátrányos helyzetű csoportokkal szembeni diszkrimináció csökkentése az intézményekben és a közösségekben.
- Gyermek jól-lét: jó minőségű, életszakaszokon átívelő (kora gyermekkortól az ifjúkorig) esélyteremtő szolgáltatásokhoz való hozzáférés növelése, az integrált kistérségi gyermekprogramok támogatása, az ingyenes iskolai étkeztetésben részesülők körének bővítése, szakemberképzés, továbbképzés, kompetenciafejlesztés.
- Oktatás-képzés: az óvodáztatás kiterjesztése, feltételeinek javítása, integráltságának fejlesztése, az oktatás hátránykompenzációs képességének erősítése, a minőségi oktatáshoz való hozzáférés esélyeinek kiegyenlítése. A piacképes szaktudás megszerzése a munkaerő-piacra történő sikeres belépés érdekében, a hátrányos helyzetű fiatalok közép- és felsőfokú oktatásba való eljutásának és bennmaradásának elősegítése. A kulturális szolgáltatásokhoz és a közművelődéshez való hozzáférés biztosítása, az értő olvasás képességének, az információs műveltség megszerzésének és alkalmazásának elősegítése az informális és a nem informális képzések könyvtári támogatásának fejlesztése.
- Foglalkoztatás: a szak- és felnőttképzési rendszer fejlesztése, gazdaság- és vállalkozásfejlesztés a hátrányos helyzetű, alacsony iskolai végzettségű emberek foglalkoztatása érdekében, a nagyobb aktivitást támogató segélyezési rendszer kialakítása és működtetése, közfoglalkoztatási programok aktiváló szerepének erősítése.
- Egészségügy: egészségfejlesztés, egészségvédelem, az egészségügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférés egyenlőtlenségeinek csökkentése, szolgáltatói együttműködések erősítése, a csecsemő-, gyermek- és ifjúság-egészségügy fejlesztése.
- Lakhatás: szükséges a lakáscélú szociálpolitikai támogatás rendszerének rugalmas átalakítása, a szociális lakhatás, a bérlet programok támogatása, a szegregált telepek felszámolása, illetve az integrált lakókörnyezetbe költözést támogató programok, komplex szemléletű fejlesztő programok bevezetése-működtetése, „jelenlét típusú” közösségi munka szegregált telepeken, a szociális városrehabilitációs programok támogatása.
- Bevonás, szemléletformálás, antidiszkrimináció: a civil szervezetek, az egyházak, valamint az érintettek aktiválása, kétirányú szemléletformálás (többség/közvélemény, média, intézmények, szervek), tervezhető és konfliktuskezelő komplex bűnmegelőzési és közbiztonsági rendszer megteremtése.
- A szociális gazdaság fejlesztése. Helyi szociális gazdasági programok, szervezetek kialakításának ösztönzése, erősítése.
- A tehetségek fejlesztésén keresztül növelni a társadalmi mobilitást.

A Nemzeti Társadalmi Felzárkózás Stratégiában foglaltak érvényesítése valamennyi szakpolitikában, és a végrehajtásának nyomon követését lehetővé tevő átlátható monitoring rendszer kialakítása, illetve kiterjesztése a fogyatékos

emberek társadalmi csoportjára is.

Területi prioritások

- Horizontálisan érvényesítendő célkitűzés a periférikus területek lemaradásának csökkentése, a területi hátrányokból származó társadalmi hátrányok mérséklése.
- Területileg, tartalmilag, időben, eszközrendszerben és erőforrásokban összehangolt, központosan koordinált, egymást kiegészítő fejlesztési programok együttesétől várható csak a hátrányos helyzetű csoportok, periférikus települések és térségek felzárkóztatása.
- A romák társadalmi és gazdasági integrációját célzó intézkedéseket elsősorban területi és szociális szempontok (pl. hátrányos helyzet, tartós munkanélküliség, alacsony iskolai végzettség) – illetve ezek metszete – alapján kell meghatározni.
- A társadalmi felzárkózás terén a kulturális intézmények és közösségi szolgáltató terek szerepének erősítése, valamint az informális és non-formális tanulási formák, a kulturális szolgáltatások hozzáférhetővé tétele.
- Önfenntartó település-programok, helyi közösségek fejlesztése, befogadó, és megtartó erejük erősítése.

3.6.3 Közfoglalkoztatás

Magyarország foglalkoztatási helyzetét az **alacsony foglalkoztatási arány** jellemzi. A **munkavállalói korú népesség harmada gazdaságilag nem aktív**, nem végez és nem is keres rendszeres jövedelmet biztosító munkát. A területi különbségek jelentősek: **Észak-Magyarország, Észak-Alföld, Dél-Alföld és Dél-Dunántúl** területén tartják nyilván az összes álláskereső 69%-át. A szociális rászorultság alapján pénzügyi ellátásban részesülők tekintetében ez az arány még rosszabb, 80%.

Alacsony foglalkoztatottság, jelentős területi különbségek

Az utóbbi két évtizedben drámai mértékben romlott a romák munkaerő-piaci helyzete, a roma népesség bár az összlakosságnak csak mintegy 7%-át teszi ki, foglalkoztatási szintjük mintegy fele az országos rátának, munkanélküliségi rátájuk pedig három-ötszöröse a nem roma lakosságénak. A roma népesség iskolázottsági, foglalkoztatási helyzete évtizedekre konzerválódott, javulást az eddigi gazdaság- és szociálpolitikai intézkedések helyzetükben nem hoztak.

A közfoglalkoztatás esetében lényeges a közszféra által megrendelt feladat komolysága, jelentősége hasznossága, továbbá fejlődési lehetőséget kell látni a vállalkozásoknak, magán személyeknek végzett munkák irányába. Alkalmazni kell a munkaerő-piacra való kilépést ösztönző eszközöket is. A közfoglalkoztatás rendszerét úgy kell működtetni, hogy az **ne jelentsen zsákutcát a közfoglalkoztatottak számára**. Ehhez szükséges, hogy a közfoglalkoztatás ne korlátozza az egyént az álláskeresőben, illetve ne vonja el az erőforrásokat a vállalkozások elől. Mindezt úgy kell kialakítani, hogy fejlődési lehetőséget biztosítson a vállalkozásoknak, magán személyeknek végzett munkák irányába is. Olyan programok (tranzitfoglalkoztatás), ösztönzési eszközök kellenek, melyek megadják az esélyt a legegyszerűbb feladatok elvégzésétől kezdődően a munkavállaló fejlesztésén (mentális, képzés) keresztül a magasabb színvonalú munkavégzésre, és így az elsődleges munkaerő-piacra való belépésre.

A közfoglalkoztatás komplexitása

Azoknak a foglalkoztatását, **akiket sem az elsődleges, sem a köztes munkaerő-piacon nem lehet elhelyezni, maga az állam szervezi meg** a közfoglalkoztatás keretében. A **nagy létszámú közfoglalkoztatás csak átmeneti intézkedés lehet**, amelynek addig lesz meghatározó szerepe, amíg a gazdaság élénkülésével a versenyszférában megkezdődhet a foglalkoztatás dinamikus növelése.

Fejlesztéspolitikai feladatok

- A tartós munkanélküliek és különösen a roma népesség Startmunka programokba történő bevonásával a munkaerő-piacra jutásuk támogatása,

foglalkoztathatósági, kompetencia-fejlesztési, település-rehabilitációs programok.

- A nők és a fiatalok foglalkoztatásának támogatása: speciálisan számukra felajánlható közfoglalkoztatásban elérhető munkák, mintaprogramok indítása, szociális jellegű foglalkozások biztosítása.
- A fogyatékkal élők, megváltozott munkaképességűek foglalkoztatása, közfoglalkoztatásban betölthető munkakörök kialakítása, támogatása, melynek érdekében foglalkoztatási rehabilitációs elemek megvalósítása, a beilleszkedést segítő intézkedések szükségesek: akadálymentesítés, segítő szolgáltatások alkalmazásának támogatása a munkáltatóknál, a munkáltatók felkészítése.
- A közfoglalkoztatás egyes típusaiban résztvevők arányának kiegyenlítése azzal a céllal, hogy a rövid időtartamú közfoglalkoztatás keretei csökkenjenek. Országos közfoglalkoztatási programok fenntartása (napi 8 óra munkaidő, egész évet lefedő foglalkoztatás, szakképesítések megszerzése).
- A közfoglalkoztatás bővítését a Kormány átmeneti eszköznek tekinti. Ennek megfelelően gondoskodni kell arról, hogy középtávon mind a résztvevők, mind a források fókuszra a közfoglalkoztatás helyett az elsődleges munkaerő-piacra hatékonyan visszavezető aktív eszközökre terelődjön. Hosszabb távon a foglalkoztatás-központú területfejlesztés eszközeivel érhető el, hogy az ország leghátrányosabb helyzetű térségeiben ne a közfoglalkoztatás kínáljon szinte kizárólagosan munkalehetőséget az alacsonyan képzetteknek, és más hátrányos helyzetű csoportoknak.
- A szociális gazdaság kiépülésével a közfoglalkoztatás célcsoportja jelentősen leszűkül azokra az alacsonyan képzetteknek, akiket a szociális gazdaság vállalatai nem tudnak felszívni. Ezáltal a közfoglalkoztatási programokra nehezedő nyomás jelentősen csökkenhet.
- A közfoglalkoztatás célzottabbá tétele a célcsoport tekintetében: alapvető cél, hogy a közfoglalkoztatás a jövőben azokra korlátozódjon, akiknek a foglalkoztatására ténylegesen nincs más lehetőség, elsősorban azokra, akik, foglalkoztatási szempontból a hátrányos helyzetű munkavállalók csoportjába tartoznak, és/vagy gazdaságilag elmaradott térségben élnek. A közfoglalkoztatás azonban ilyen esetekben is kizárólag társadalmilag hasznos tevékenység végzésére irányuljon. Fontos a közfoglalkoztatás legalább középtávú fenntartása.
- A közfoglalkoztatási feladatellátás lehatárolása: le kell választani a közfoglalkoztatásról azokat az önkormányzati feladatokat, amelyeket forráshiány miatt az önkormányzatok jelenleg közfoglalkoztatás keretében oldanak meg, de valójában az alapfeladataik közé tartoznak, és jellegüket tekintve nem illeszkednek a közfoglalkoztatás rendszerébe (pl. jellemzően több évre szóló munkaszerződés alapján ellátott, szakképesítést igénylő feladatok).
- A közfoglalkoztatás célcsoportja újratermelődésének megakadályozása: a közfoglalkoztatás hatékonyságának növelése és a korai fejlesztési szolgáltatások elterjesztése elengedhetetlen az alacsonyan képzettek (csak a közfoglalkoztatásban elhelyezkedni tudók) újratermelődésének megakadályozása érdekében.
- Fontos az új típusú szociális szövetkezetek kialakításának ösztönzése.
- A munkaerő-piaci szolgáltatások között kiemelt szerepű mentor szolgáltatás (álláskeresés, munkavállalás, képzés) nyújtása.

Területi prioritások

- A közfoglalkoztatás során a munkavállalás szempontjából hátrányos és leghátrányosabb helyzetűek, illetve a rokkantsági nyugellátásban megváltozott munkaképességűek ellátásaiban részesülők közfoglalkoztatásba történő bevonása prioritást kap. A startmunka mintaprogramok tervezése területileg elsődlegesen a periférikus helyzetű térségekre koncentrál.

- Néhány közfoglalkoztatásba bevonható terület egyértelműen azonosítható térségi megjelenéssel bír: pl. a vízügyi igazgatás szervezésében elvégezhető közmunkák ár- és belvízveszélyes területeken, kulturális örökséggondozás, erdőgazdálkodás.

3.6.4 Kultúra

Átfogó kulturális fejlesztési célok (2014–2020)

A kulturális alapú fejlesztések az alábbi főbb intézkedés-csoportokra irányulnak:

- Az egész életen át tartó tanulást támogató kulturális szolgáltatások fejlesztése.
- A társadalmi hátrányok átörökítését csökkentő, a társadalmi felzárkózást támogató kulturális szolgáltatások és az IKT fejlesztése.
- Területi egyenlőtlenségek csökkentése, felszámolása érdekében a kulturális szolgáltatások és az IKT fejlesztése, a kulturális javakhoz és értékekhez való hozzáférés javítása, ennek részeként a digitalizálás támogatása.
- Az innováció és a kreatív ipar, valamint az azt megalapozó készségek és kompetenciák fejlesztése, tehetséggondozás.
- A kulturális örökség megőrzése, mint gazdasági és társadalmi erőforrás fenntartható fejlesztése, értékeinek kibontakoztatása, a nagyközönség számára való hozzáférhetővé tétele.
- A korai iskolaelhagyás megelőzését támogató tanulási formák fejlesztése a kulturális területen.
- Elektronikus szolgáltatások fejlesztése.
- Minőségi környezetben minőségi szolgáltatások elérhetőségének erősítése.
- A munkavállalói mobilitás elősegítése a kulturális területen.
- Képzési és tanulási szolgáltatások kialakítása a versenyképes humán erőforrás biztosítása érdekében.
- A kulturális fejlesztési célok megvalósításához szükséges infrastrukturális beruházások, valamint minőségi szolgáltatások, minőségi környezet létrehozása.
- A kultúra és turizmus kapcsolódásainak erősítése (kulturális-, örökség-, műemlék-, vár-, kastély-, természeti-, kulturális világörökség-, várományos, kultúrtáj, sport-, szabadidő-, nép-, nemzetiségi hagyományok ápolása, vallási-, zarándok-turizmus stb.).
- Szükséges általánosságban a kulturális élet különböző terein való akadálymentesítés és a mindenki számára egyenlő esélyű hozzáférés biztosítása.

3.6.4.1 Kulturális örökségvédelem

A kulturális örökségvédelem szakterületén világszerte megfigyelhető trend és tendencia az **örökségvédelem társadalmasítása**. Ez kétirányú folyamat, és nem csupán azt jelenti, hogy az örökségvédelmi szakma intézményei felől hangsúlyeltolódás figyelhető meg a civilszféra egyes szervezetei és az önkéntes örökségápoló, hagyományörző szervezetek felé, hanem arra is utal, hogy a kulturális örökségvédelem **szakmai prioritásai egyre szélesebb körben válnak elfogadottá és alkalmazottá**.

A magyarországi épített örökségállomány színvonalát, értékeit tekintve európai, nemzetközi rangú, azonban helyzete, állapota, tudományos igényű helyreállításainak hiánya, a nagyközönségnek való bemutatást jelenleg képviselő állomány csekély aránya **elmarad az európai, illetve a nemzetközi átlagtól**. Magyarország nem használja ki a kulturális örökségben rejlő erőforrásokat. Szükség van a **kulturális örökségi helyszínek fejlesztésére**, kibontakoztatására, bemutatásukra a nagyközönség számára, ezáltal az örökség turizmusba történő minél szélesebb körű bekapcsolására.

A nemzetközi színvonalú épített örökségünk helyreállítást igényel

Fejlesztéspolitikai feladatok

- Örökségbarát fejlesztéspolitika felépítése, a kulturális örökségvédelem beépülése az ágazati politikákba, megvalósításuk támogatása.

- Társadalmi tudatformálás, részvétel biztosítása.
- Kiszámítható állami támogatási és örökségbarát nemzeti jogrendszer megteremtése.
- Az állami kulturális örökségvédelmi intézményrendszer megerősítése.
- Restaurátori (megtartó, javító) megközelítés támogatása a területi és egyedi védelemben, a folyamatos és rendszeres értékfeltárás és értékvédelem biztosítása.
- Nyilvántartások jogszerűvé és naprakésszé tétele.
- Szakmai, eljárási szempontrendszerek kidolgozása.
- Két- vagy többoldalú nemzetközi együttműködések megvalósítása.
- A határon túli támogatási rendszer felépítése, megvalósítása, határon túli örökségvédelem a nemzetpolitika szolgálatában.
- A kulturális örökség megőrzése, mint gazdasági és társadalmi erőforrás fenntartható fejlesztése, értékeinek kibontakoztatása, nagyközönség számára való hozzáférhetővé tétele.
- A kulturális örökségben rejlő fejlesztési potenciál kiaknázása.
- A turizmushoz kapcsolódó örökségi helyszínek számának növelése az értékmegőrző és érték-kibontakoztató helyreállítás, bemutathatóvá tétel révén.
- Kulturális turisztikai programcsomagok létrehozása, a potenciális helyszínek és utak fejlesztése.
- Kulturális, műemléki érték alapú, integrált és innovatív városrehabilitáció feltételeinek megteremtése.
- A világörökség és világörökség várományos területek értékeinek megőrzése, hozzáférhetővé tétele, erősítése.

Területi prioritások

- Komplex térségi fejlesztési programok megalapozása, amelyek integráltan kezelik az egyedi örökségi értékeket és feltárják a kapcsolódó térségi turisztikai és egyéb hasznosítási lehetőségeket, és ezekre összetett fejlesztési kínálattal reagálnak.
- A városok és vidékük kulturális örökségének együttes menedzsmentjét kell szorgalmazni, a kulturális örökségekben gazdag területek esetében hangsúlyozni kell az örökségvédelmet és az örökség hasznosítását a területi tervezésben.
- A határ menti területeken a kulturális sokszínűség fontos érték és kiaknázható erőforrás is egyben, melyre a határon átnyúló együttműködésekben építeni kell.
- A hazai világörökségi területek jobb menedzsmentje és a különleges, egyedi adottságokra alapozott helyi kezdeményezések támogatása szükséges a turisztikai potenciál növelése és az értékvédelem érdekében.
- A vidéki térségekben az adott térséghez kapcsolódó hagyományos kismesterségek, népi mesterségek, népművészet és népi iparművészet, a tájfenntartó gazdálkodási módok, a tájspecifikus élelmiszertermékek és hungarikumok, az épített örökség helyszínek fejlesztése és beépítése az adott térség fejlesztési programjaiba.
- Európai Unió Duna Makro-regionális Stratégiája keretében a „Duna”, mint kulturális útvonal megvalósítása.

3.6.4.2 Közgyűjtemények (könyvtárak, muzeális intézmények és levéltárak)

A nemzeti kultúra legfontosabb őrzőhelyei a közgyűjtemények, a közgyűjteményekben felhalmozott tudás a nemzeti identitástudat és a modern ismeretek legfontosabb alapja, ezen intézmények az információk jelentős gyűjtő-,

A közgyűjtemények jelentősége

feldolgozó-, tároló-, termelő- és elosztóhelyei. A közgyűjtemények (könyvtárak, múzeumok, levéltárak) **közösségi funkciójának** erősítése éppen ezért komoly feladatot jelent, ahogyan az **oktatás**ba történő intenzívebb bevonásuk is. Az oktatás hatékony támogatása érdekében fontos a könyvtárak és múzeumok, valamint a levéltárak informatikai eszközszerkezeteinek kialakítása és összehangolt működtetése. Korszerű, minőségi szolgáltatásokat kell kialakítani, amelyek az oktatásban résztvevők és a lakosság igényeinek figyelembevételével fejlődnek. A **digitális Megújulás Cselekvési Tervet** hamarosan felváltja a **Nemzeti Infokommunikációs Stratégia**, amely az alábbi mondja ki a témához kapcsolódóan: 2016-ra kerüljön felmérésre a digitalizálendő gyűjtemények köre (könyvtári, levéltári, kulturális, művészeti stb.) és 2020-ra történjen meg ezen gyűjtemények 50%-ának digitalizálása.

A közgyűjtemények által szervezett képzések és foglalkozás sorozatok hozzájárulnak az egyéni tudás továbbfejlesztéséhez és így a magyar társadalom tudásszintjének emeléséhez. A közgyűjtemények nagy szerepet vállalnak a versenyképes tudás megszerzésében azzal, hogy az általuk őrzött dokumentumokat és értékeket hozzáférhetővé teszik bárki számára.

Fejlesztéspolitikai feladatok

- A közgyűjtemények infokommunikációs felszereltségének és minőségi szolgáltatásainak fejlesztése, a minden településen elérhető korszerű könyvtári szolgáltatások fejlesztése. A közgyűjteményekben dolgozók tudásának és kompetenciáinak továbbfejlesztése a hatékonyság növelése érdekében.
- A közgyűjtemények fizikai raktározó képességének növelése és az ezzel összefüggő infokommunikációs akadálymentesítés, hozzáférhetővé tétel megvalósítása.
- A közgyűjteményekben lévő értékek megőrzése, bemutathatóvá és hozzáférhetővé tétele.
- A tartós megőrzés érdekében a közgyűjteményekben őrzött dokumentumok és értékek kerüljenek digitalizálásra és archiválásra az oktatás támogatása és a nemzeti örökség fennmaradása érdekében. Programkínálatuk tegye lehetővé a gyűjtemények hatékony felhasználását és megismerését a felhasználói igényeknek megfelelő formában, mindenki számára egyenlő eséllyel és szabadon felhasználhatóan.
- A könyvtárakban, muzeális intézményekben, levéltárakban, kép-, és hangarchívumokban őrzött kulturális javak elektronikus hozzáférhetőségének ugrásszerű fejlesztése szükséges kulturális javaink nemzetközi megismerhetősége és a hazai felzárkóztatás érdekében egyaránt. A digitális írástudás terjesztésének támogatása érdekében a közgyűjtemények nem formális képzések megvalósításával vegyenek részt a felzárkóztatásban.
- A közoktatás céljainak megvalósulását támogató, a kulturális intézmények által nyújtott nem formális és informális tanulási módok és programok biztosítása, különösen a korai iskolaelhagyás megelőzése érdekében.
- Az egyéni tanulást segítő adatbázisok fejlesztése, elektronikus szolgáltatások fejlesztése.
- A közgyűjtemények képzési rendszerének fejlesztése az élethosszig tartó tanulás támogatása érdekében, az e-képzések kialakítása, e-felnőttképzési anyagok országos hasznosítása, a kompetencia-alapú és moduláris felhasználóképzés támogatása.
- Korai olvasásfejlesztési programok kidolgozása, a funkcionális analfabetizmus csökkentését támogató programok kialakítása.

Területi prioritások

- A műemlékekben és egyéb jelentős kulturális örökségi értékekben gazdag településeken, illetve térségekben a kultúra tárgyi emlékeinek és a szellemi örökség megóvásának, valamint a tágabb térségekre való kisugárzása érdekében az építészeti és kulturális értékek fennmaradásának biztosítása, a muzeális gyűjtemények fejlesztése, a kultúraközvetítő és –teremtő, identitás erősítő szerep és a turisztikai potenciál növelése. A közgyűjtemények (könyvtárak, muzeális intézmények és levéltárak) tudásbázisként való használata az oktatás minőségi fejlesztésében, valamint az egész életen át tartó tanulásban.
- A kettős funkciójú – települési és iskolai – könyvtáraknak a helyi igényekre épülő fejlesztése.
- Vidéki és fővárosi múzeumokban, levéltárakban és könyvtárakban oktató és közösségi helyek valamint korszerű szolgáltató helyszínek kialakítása.
- A megyei könyvtárak belső infrastruktúrájának fejlesztése és megújítása.

3.6.4.3 Közművelődés

A közművelődést a magyar kulturális kormányzat olyan személyiség-, közösség- és társadalomfejlesztő programnak tekinti, amely feltételezi a **polgárok aktív közösségi művelődését**. A közösségi művelődés a helyi problémák saját erőből történő megoldásához szükséges képességek elsajátításával, a helyi életminőség javításával elősegíti azt a nemzetstratégiai és nemzetgazdasági fordulatot, amelynek révén hazánk az itt élő emberek értékeire, erőforrásaira alapozva sikeres országgá válik. **A közművelődési és közgyűjteményi intézmények** (művelődési házak, könyvtárak, muzeális és hasonló intézmények) **a magyar társadalom legkiterjedtebb közhasznú feladatát végző intézményei**. A statisztikai adatok alapján közel 2 000 művelődési ház, számos nyilvános könyvtár és sok hasonló jellegű közművelődési intézmény működik az országban. A közművelődési intézmények **önkormányzati fenntartásából** következően folyamatos **gondot okoz a rendszer fenntartható működtetése**. A **feladatfinanszírozásra** való áttérés és az integrált intézmény-működtetés ösztönzése e problémának a megoldását jelentheti.

A működtetés
kulcsa a feladat-
finanszírozás

Fejlesztéspolitikai feladatok

- A Magyar Közművelődés Szakpolitikai Konceptiójának továbbfejlesztése annak érdekében, hogy egységes értékrenden, kulturális hagyományokon és módszereken alapuló program biztosítsa a közművelődés valamennyi szereplőjének segítségét, eszközeinek bővülését, eredményeinek széles körű elérhetőségét.
- A közművelődés intézményeinek védelme, sokszínű, strukturált közművelődési kulturális intézményrendszer fenntartása.
- A felnőttképzés és a köznevelés, a közösségépítés célkitűzéseinek összehangolása a közművelődés feladataival, új tanulási formák bevezetése.
- A gazdag helyi, térségi és nemzeti tudat, önbecsülés és összetartozás erősítése a közösségi művelődés eszközeivel.
- Az egész életen át tartó tanulást támogató kulturális szolgáltatások fejlesztése.
- A társadalmi hátrányok átörökítését csökkentő, a társadalmi felzárkózást támogató kulturális szolgáltatások fejlesztése.
- Az innováció és a kreatív ipar, valamint az azt megalapozó készségek és kompetenciák fejlesztése, a tehetséggondozás támogatása.
- A nemzeti digitális kultúra szervezésének és tartalmának létrehozásával új lehetőségek biztosítása a közművelődés paradigmaváltásának sikeréhez. Ennek keretében a nemzeti kultúra kreatív, kulturális szolgáltatóipari átalakítása, a

kulturális közfoglalkoztatási program tartalmának kidolgozása, szervezése, a kultúra nemzetgazdasági szerepkörének újrapozicionálása.

- Értő közönség nevelését célzó oktatási, művészeti programok kidolgozása az óvodától a középiskolás korú fiatalokig önkormányzati és civil fenntartású színházak, zenekarok, filmszínházak, valamint kortárs művészeti galériák részvételével, továbbá önképző körök, amatőr színjátszó és más kulturális tevékenységet folytató csoportok, egyesületek támogatásával.
- Szükséges általánosságban a közművelődés különböző területein való akadálymentesítés és a mindenki számára egyenlő esélyű hozzáférés biztosítása.

Területi prioritások

- A területi egyenlőtlenség felszámolása érdekében a kulturális szolgáltatások területi szempontokat érvényesítő fejlesztése, a kulturális javakhoz és értékekhez való hozzáférés javítása, ennek részeként a digitalizálás támogatása.
- Harmonikus város-vidék viszonyok kialakítása a művelődés területén, a helyben elérhető kulturális kínálat a humánerőforrás fejlődését, illetve megtartását segítsse elő.
- A kulturális vidékfejlesztés programja, stratégiaileg megalapozott fejlesztési feladatainak támogatása, kiemelten a szellemi kulturális örökség védelme, a helyi értéktárak, erőforrás klaszterek összeállítása, a kulturális turizmus tevékenységeinek bővítése.
- A jelentős, kritikus tömeget elérő kulturális központok kedvező esetben nem csak térségük kulturális életét szervezik, hanem országos és nemzetközi funkciókat is megjelenítenek.
- A kistelepüléseken, periférikus térségekben a könyvtárak, művelődési intézmények, múzeumok, teleházak infrastruktúrájának, programjaiknak koordinált fejlesztése szükséges a helyi közösségfejlesztés, a népességmegtartás érdekében.
- A magas arányban romák lakta térségekben a fiatalok kreatív nevelése, az alkotásvágy újraélesztése az oktatáspolitikával közösen, de az iskolarendszeren kívül is fontos, mely e térségek újraéledését segítheti.

3.6.5 Sport

A **kohéziós politika és a sport kapcsolatának** elemzése alapján elmondható, hogy a közösségi sportpolitikai dokumentumok alapján a sport alapvetően sajátos, ágazatközi (**cross-cutting**) jellegű szektor. Magyarországon a rendszeresen sportolók, testmozgást végzők aránya, a sportszervezetek aktivitása és létszáma fokozatosan és drasztikusan csökken, az állampolgárokhoz közeli területfejlesztési egységekben és szinteken pedig nincs koordinációs és szolgáltató feladatokat ellátó humán-erőforrás szervezeti háló. Jelenleg a lakosság csupán 7%-a sportol rendszeresen, szemben az európai 25-30%-os átlaggal. A társadalom rossz fizikai állapota miatt évente a GDP egyharmadáról kell lemondanunk.

A sport egyre növekvő szerepe

A **sportágazat részesedése** Magyarországon a GDP-ből 0,7–1%-ra tehető, ami jelentősen elmarad az európai országokban jellemző értéktől. A **versenysport területén** a humán-erőforrás helyzetének rendezésére, az épített környezet és sportcélú eszközpark fejlesztésére, az utánpótlás-bázis szélesítését, a gyermekek versenyrendszerekbe való bevonását, illetve a rendszerek hatékony működését célzó intézkedések megvalósítására az állam az elmúlt időszakokban nem tudott megfelelő fejlesztési forrásokat biztosítani.

Alacsony a sport részesedése a GDP-ből

Fejlesztéspolitikai feladatok

- A sport szerepének erősítése az egészségmegőrzésben, a mozgáskultúra fejlesztésében.
- A sportbeli hagyományok ápolása a nemzeti identitástudat erősítése érdekében.
- Kutatás-fejlesztési és innovációs feladatok megvalósítása a sporttudományban és a sportegészségügyben.
- Magas színvonalú országos sportegészségügyi háttér létrehozása.
- Komplex adatkört tartalmazó, vezetői információs rendszerként is működő digitális sportinformációs rendszer fejlesztése és működtetése.
- Kis- és középvállalkozások tudatos bevonása a sportpiacra és a sportszolgáltatásokba versenyképességük növelése érdekében.
- A forrásfelhasználás hatékonyságának és jobb átláthatóságának érdekében az egysátozás, illetve a programfinanszírozási rendszer megteremtése.
- Fenntartható, sportmenedzsment típusú, szolgáltatás alapon szerveződő területi sportszervezeti hálózat kialakítása.
- Iskolai, hallgatói sportszervezetek működési feltételeinek javítása, a felsőoktatásban koordináló szerepük megerősítése, valamint a sportolás közös finanszírozása a résztvevőkön, az intézményeken és az állami szerepvállaláson keresztül.
- A sportegyesületek és az oktatási intézmények kapcsolatainak kiszélesítése.
- A sportszakemberek továbbképzése, a testnevelés órák elméleti- és gyakorlati tananyagának megreformálása.
- A hazai rendezésű nemzetközi versenysport rendezvények számának növelése.
- A köznevelési és felsőoktatási intézmények egészségnevelést szolgáló létesítményeinek fejlesztése, és kapcsolódó (sport)eszközbeszerzése, illetve az egészséges életmód népszerűsítése.
- Az iskolai testnevelés fejlesztése, diáksport versenyek rendezése. Az úszásoktatás óvodai és középfokú intézményekben való kötelezővé tétele.
- A mindennapos testnevelési órák bevezetése a középfokú oktatási intézményekben is.
- Az egyetemi sport megtartó erejének növelése sportolói ösztöndíjjal, a szabadidősport koordinálása sportirodák hálózatával.
- A sport szociális inklúziós elemeit támogató programok megvalósítása.
- A stratégiai sportlétesítmények korszerűsítése és közösségi szabadidős használatra történő megnyitása.
- A lakossági és szabadidős sportterek fejlesztése, különös tekintettel a futókörök és a sportjátszóterek, közösségi terek kiépítésére.
- A fedett és szabadtéri szabadidősport-infrastruktúra egyenlő esélyű hozzáférést és energiahatékonyságot biztosító megújítása.
- Az oktatás, készségfejlesztés és az élethosszig tartó tanulás érdekében a fizikai aktivitás közgondolkodásba, közfelfogásba épülését elősegítő, népegészségügyi szemléletű, az egészségfejlesztő testmozgás koncepcióján alapuló rendszeres testmozgás programok megvalósítása.
- A szabadidős, rekreációs és sportgazdaság fejlesztése, kibontakoztatása.
- Az országos tehetséggondozó rendszerben az iskolai sporttehetségek megtalálása, és pályára állítása.
- Szükséges általánosságban a sport különböző területein való akadálymentesítés és a mindenki számára egyenlő esélyű hozzáférés biztosítása.

Területi prioritások

- Fontos, hogy a településhálózati sajátosságokat is figyelembe véve, a sport és rekreációs **szolgáltatásokhoz való hozzáférés** minden társadalmi csoport és terület számára biztosítva legyen.
- Minden területi egységhez kapcsolódják valamilyen sporttal összefüggő egy vagy több specifikum.

3.6.6 Nemzetpolitika

A **legtöbb szomszédos országban** 1989-hez, a **rendszerváltoztatáshoz képest javult a magyarok helyzete**, az európai integrációt követően a legtöbb magyar akadálymentesen ápolhatja kapcsolatait egymással és az anyaországgal. **Aggasztó folyamatok és jelenségek** mindezek ellenére tapasztalhatóak. A kisebbségben élő magyarok hozzájárulása értékes a közös nemzeti kultúrkincs gyarapításához. **Fontos, hogy a szomszédos államok is elismerjék:** az, hogy gyarapodó magyar közösségek élnek területükön, számukra is előnyt jelent. A külhoni magyar közösségek és a magyar állam közötti viszony alapjául a **kölcsönös lojalitás és felelősség** kell, hogy szolgáljon.

Határon túli
magyarság
helyzete,
jelentősége

A **magyarok lélekszáma folyamatosan csökken** az összes szomszédos államban és a Kárpát-medencén kívül élő magyarság esetében is. Egyes országokban, főleg a szórványban, **nő a vegyes házasságok aránya**, a szomszédos államokban élő **magyar gyermekek viszonylag jelentős százalékát a többségi nyelven oktató iskolába íratják**.

Negatív szaporulat
és asszimiláció

A „nemzet határát” képező **szórványban az asszimiláció folyamata gyorsabb**, a nemzeti identitást reprodukáló intézmények hálózata nem létezik. A diaszpórában élő magyarság tagjai sok esetben nem szerveződnek közösségekbe, a másod-, illetve többed generációs leszármazottak nem, vagy alig beszélnek a magyar nyelvet, illetve a **tagok egy részének nincs kapcsolata Magyarországgal**. A közelmúltban kivándorlók felkutatása, megszólítása rendkívül nehézkes.

Szórványosodás és
a diaszpórákban
élők laza
kapcsolata az
anyaországgal

A **felsőoktatásban** a magyar nyelvű oktatás elérhetősége emelkedik, azonban a felsőoktatásban részt vevő magyarok aránya alacsonyabb a teljes lakossághoz viszonyított arányuknál. Emellett folyamatosan **csökken a külhoni magyar politikai pártok súlya** az adott ország politikai életében. Egyetlen szomszédos országban sem **jött létre területi autonómia**. A **nemzetközi/európai kisebbségvédelem**, a csatlakozási folyamat külső normái nem biztosítják a feltételeket a nemzeti/kulturális reprodukcióhoz.

A nemzeti,
kulturális
reprodukció
feltételei romlanak

A Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium 2011-ben készítette el a **Magyar Nemzetpolitika – a nemzetpolitikai stratégia kerete** című dokumentumot, amely jelenleg az iránymutató stratégia a nemzetpolitika témájában.

Fejlesztéspolitikai feladatok

- A magyarországi társadalomban a nemzeti egység folyamatos tudatosítása, valamint a diaszpórában élő magyarság bevonása a magyar nemzet életébe.
- A kisebbségi jogegyenlőség legteljesebb eszközrendszerét biztosító autonóm státusok létrejöttének elősegítése.
- Fontos a határon túli magyarok térségekkel való kapcsolatok erősítése, Kárpát-medencei összefogás kialakítása, továbbá a határ menti együttműködések támogatása.
- A külhoni magyarság népességfogyásának csökkentése érdekében a közösségek gyarapodását biztosító intézményrendszer kiszámítható működését kell támogatni.

- Az oktatási támogatások átgondolása, forrásösszpontosítása a magyar nyelven történő oktatás kiterjesztése (mennyiség) és a magyar nyelvű oktatás minőségének emelése érdekében.
- A nemzetpolitikával foglalkozó tisztviselők és civil szereplők szakmai továbbképzése.
- A szomszédos országokkal összehangolt gazdaság-politika érvényesítése.
- A kulturális reprodukció elősegítéséért identitásépítő és -megőrző közösségi helyek, civil szervezetek, egyházak, magyar nyelvű média támogatása. A kulturális örökség fizikai értelemben vett megőrzése illetve új nemzeti erőforrásként való kiaknázása.
- Azon egyházak és civil szervezetek támogatása, melyek hozzájárulnak a magyar közösségeket érintő jogok érvényesítéséhez, részt vesznek a közösségi megújulás, az értéktudatos és szolidáris társadalom formálásában..

Területi prioritások

A Kárpát-medence fenntartható fejlődése és versenyképessége hozzájárul a régióban élő valamennyi közösség – így a hazai nemzetiségek és a külhoni magyarság – jólétéhez is. Ennek hatékony megvalósulásához a régiók között folyamatos hálózatépítésre, együttműködésre, közös tapasztalataik megosztására van szükség, a régió specifikus adottságainak és a helyi sajátosságoknak a szem előtt tartásával.

3.6.7 Nemzetiségpolitika

A nemzetiségpolitika alapvetően az Alaptörvény és a nemzetiségek jogairól szóló törvény rendelkezései alapján formálódik. A **nemzetiségi törvény hazánkban 13 nemzetiséget ismer el**. A nemzetközi szinten is elismert, háromszintű képviselettel rendelkező nemzetiségi önkormányzati rendszer alapvető célja a nemzetiségi közösségek nyelvének, tárgyi és szellemi kultúrájának, értékeinek, történelmi hagyományainak és identitásának, megőrzése, ami az asszimilációs folyamatokkal szemben hat. Meghatározó eleme az egyéni és közösségi jogok biztosítása, és az érdekképviselőt erősítése.

Nemzetiségi
önkormányzati
rendszer

Fejlesztéspolitikai feladatok

- A stabil finanszírozás biztosítása a nemzetiségi önkormányzatok, civil szervezetek, intézmények részére a nemzetiségi kulturális autonómia fenntartásáért, nemzetiségi köznevelési feladatok magas szintű ellátásáért.
- A nemzetiségek képviseleti rendszerének továbbfejlesztése, a közösségek érdekérvényesítő képességének növelése, az önkormányzati képviselők szakmai továbbképzése.
- A nemzetiségi oktatási rendszer áttekintése, a nemzetiségi nyelvű oktatás és a nyelvoktatás hatékonyságának és minőségének növelése.
- A nemzetiségi hídszerep előnyeire építve, a szomszédos országokkal összehangolt gazdasági, oktatási és kulturális együttműködés élénkítése, támogatása.
- A felsőoktatási együttműködések, a közös kutatási és fejlesztési programok fejlesztése.
- A kulturális reprodukció elősegítéséért és a kulturális örökség megőrzéséért az identitásépítő, és -megőrző közösségi helyek, kezdeményezések, és a nemzetiségi médiaműhelyek támogatása.

Területi prioritások

- A jellemzően nemzetiségek által lakott területeken a hagyományörzés, a nemzetiségi kulturális tevékenységek, rendezvények támogatása.
- A nemzetiségek támogatása a többségi társadalom toleranciájának fokozása érdekében, kulturális és történelmi ismereteik gyarapítása érdekében.
- A nemzetiségek által lakott területeken, településeken a többnyelvűség feltételeinek biztosítása, ösztönzés egymás nyelvének elsajátítására, a nyelvismeret hasznosítására törekvés.

3.6.8 Civil szektor

Magyarországon 2011-ben mintegy 66 ezer civil szervezet működött, közülük 23 240 alapítványi formában, melyek 62 százaléka az oktatás (32%), a szociális ellátás (16%), és a kultúra (14%) tevékenységi területhez köthető. A társas nonprofit szervezetek körében továbbra is a szabadidős (25%) és a sportegyesületek (16%), valamint a kulturális szervezetek (12%) aránya a legnagyobb.

A nonprofit szektor fejlődésének két legfontosabb mutatója, **a szervezetek száma és a bevételek reálértéke 1993–2011 között 87, illetve 91 százalékkal emelkedett.** A bevételek reálértéke lassú növekedést mutat, viszont egyenletesen és gyors ütemben bővült a foglalkoztatottak száma. Ezen időszakban érzékelhetően erősödött a nonprofit szektor szolgáltatói szerepe, ezzel összhangban javultak gazdálkodási mutatói is.

A nonprofit szektor szolgáltató szerepe erősödött

Fejlesztéspolitikai feladatok

- A civil társadalom forráshiányosságának oldása a humán (szociális, oktatási, kulturális, ifjúsági stb.) szolgáltatást nyújtó, helyi és társadalmi részvételt elősegítő, valamint a civil szervezetek fejlődéséhez szükséges szolgáltatásokat nyújtó szervezetek számára elérhető hazai és Európai Unió források biztosításával.
- A civil szektor gyenge érdekérvényesítő képességének és a gyakran nem elégséges részvételi folyamatok javítása.
- A civil szervezetek közfeladatok ellátásában játszott szerepének erősítése a szabályozásbeli és finanszírozási működési garanciák megteremtésével.
- Önkéntesség támogatása, ösztönzése, megcélozva minden társadalmi csoportot.
- Községi település- és térségfejlesztési kezdeményezések ösztönzése, erősítése, továbbá a helyi identitás és kultúra erősítése a civil szervezetek támogatásán keresztül.
- Javítani szükséges a civil szervezetek működésének, valamint az állami támogatások felhasználásának átláthatóságát.
- Szükséges a társadalmi tőke növelése, a helyi közösségek fejlesztése, a civil szervezetek megerősítése, az állampolgári aktivitás növelése.
- Szükséges a civil szolgáltató, demokráciafejlesztő szervezetek hatékony megerősítése.
- Programokat kell indítani az aktív állampolgárság fejlesztésére, a helyi, megyei és országos döntéshozatalban való társadalmi részvétel növelésére.
- Határon átnyúló kapcsolatok, civil együttműködések támogatása.

Területi prioritások

- A helyi szinteken jelentkező és a helyi civil szervezetek által felkarolt és teljesíteni tervezett tevékenységek támogatása.
- Civil szervezetek támogatása a helyi gazdaságfejlesztésben.

3.6.9 Egyházak szerepe

A Nemzeti jövőkép kialakítása során az egyházaknak, vallási felekezeteknek kiemelkedő szerepük van az emberi kapcsolatok, a közösségi megújulás terén, a családok megerősítésében, az értéktudatos és szolidáris társadalom formálásában, a helyi közösségek és identitásuk kialakításában és összetartásában határainkon belül, határon túl, a Kárpát-medencében és a szórványban egyaránt. Ez a kiemelt szerep és szolgálat az egyházak hitbeli és erkölcsi értékeiből fakad, de **munkálkodásuk erősíti a társadalom szemléletformálását.**

Az egyházak (köz)feladatok ellátásában betöltött szerepe jelentős

Szolgáltatukba nem csak a híveket vonják be, hanem hitéleti értékektől függetlenül is hatékonyan elősegítik egymás megértését, valamint a **szociális érzékenység** kialakulását. Hatékonyan támogatják a hátrányos helyzetű népcsoportok (pl. szegények, betegek, fogyatékkal élők, roma népesség) integrációs törekvéseit, emellett nagyban elősegítik a többségi társadalom befogadó készségének fejlődését is.

Az egyházak konkrét tevékenységekkel vannak jelen a mindennapi életben. Szerepet vállalnak a szociális és karitatív szolgálatokban, az oktatás-nevelés területén, a kultúra közvetítésében, a nemzeti kulturális örökség megőrzésében a hagyományok ápolása által, a foglalkoztatásban, a munkaerő-közvetítésben. A vallási turizmus által jelen vannak a nemzetgazdasági szempontból kiemelkedő iparág, a turizmus életében is. Sok esetben együttműködnek a helyi, települési önkormányzatokkal, ami növelheti a közös munka eredményességét. A nagy egyházi háttérű, számos civil önkéntes segítővel működő és egész szociális intézményhálózatot fönntartó segítő szervezetek ugyancsak aktív és megbízható együttműködő partnerei lehetnek a felzárkózási politikának helyi és országos szinten egyaránt.

Az egyházak missziós és pasztorációs tevékenysége eredményeként hiteles példaképek és magatartásminták jelennek meg az emberek életében, amelyek **pozitív társadalmi folyamatok** beindítását eredményezik. Mindezek révén az egyházak a mentálhigiénés szakma és a civil társadalom egyenrangú partnerei a társadalom tagjainak mentális állapotának javítását célzó kormányzati törekvésekben.

Fejlesztéspolitikai feladatok

- Az egyházak által végzett karitatív, egészségügyi, mentálhigiénés, szociális, nevelési-oktatási, kulturális tevékenységek hangsúlyosabb támogatása, e tevékenységek korszerűsítésének, széleskörű társadalmi elfogadottságának és támogatásának javítása:
 - digitális fejlesztések,
 - a környezeti fenntarthatóság, hatékonyság, gazdaságosság és a versenyképesség növelése az egyházi szektorban,
 - az épített és a szellemi kulturális örökség védelme,
 - a foglalkoztatási kapacitás, az aktivitás megerősítése, a gazdasági egyensúlytalanság csökkentése az egyházak segítségével,
 - az oktatás minőségének, hatékonyságának növelése, az esélyegyenlőség, a társadalmi kohézió erősítése, hátrányos helyzetűek integrációja, beilleszkedése az egyházi szektor hatékony részvételével.

Területi prioritások

- Egyházak támogatása a nemzetiségek által lakott területeken, a hátrányos helyzetű népcsoportok integrációjában.
- Egyházak támogatása a közösség-szervező tevékenységekben, főleg a periferiális- és hátrányos helyzetű térségekben, illetve a kistelepüléseken.
- Egyházak támogatása a vidéki lakosság megtartásában, a hátrányos helyzetű térségek népességfogyásának megállításában.

3.7 A jó állam: a szolgáltató állam és a biztonság megvalósításának szakpolitikai feladatai – közigazgatási prioritás

3.7.1 Közigazgatás

A közigazgatás, mint minden igazgatási tevékenység, a közösség (a nemzet), illetve ezen közösség által létrehozott állam céljainak elérésére irányuló tevékenységek összehangolására hivatott. Az állam által önkormányzati joggal rendelkezőként elismert és szabályozott közösségek maguk, illetve az erre a célra létrehozott szervezetük vagy szervezeteik tekintetében önkormányzati feladatokat határozhatnak meg maguk számára. Az állami elismerés és szabályozott átengedés következtében az önkormányzati feladatok is közfeladatoknak minősülnek, az ezek megvalósítását célzó önkormányzati igazgatás pedig része a közigazgatásnak. **A közigazgatás megújítása szükséges a szervezet, a feladat, az eljárás, a személyzet irányából.**

Szükséges a közigazgatás megújítása

Fejlesztéspolitikai feladatok

- Eredményes, áttekinthető párhuzamosságoktól mentesített és egységes szervezeti működés megvalósítása megfelelő eszközpark biztosításával. A közigazgatás fizikai és informatikai működési feltételrendszerének biztosítása.
- Teljes körű feladatkataszter kialakítása, a formai és tartalmi dereguláció megvalósítása, a stratégiai tervezés megújítása.
- Belső eljárások megalapozása és racionalizálása, minőségi jogalkotás biztosítása, a visszacsatolás-monitoring-értékelés megvalósítása.
- Ügyfélkapcsolatok javítása: ügyfélközpontú szolgáltatások kialakítása, kezdeményező kommunikáció, konzultációk megvalósítása.
- A személyzeti igazgatás fejlesztése: megfelelő munkáltatói képességek kialakítása, alkalmazása, vezetői képességek fejlesztése.
- Vonzó életpálya biztosítása, a szakmai felkészültség javítása.
- e-közigazgatási szolgáltatások körének bővítése, minőségének és elérhetőségének javítása. Nemzeti Egységes Kártya rendszer, egységes kormányzati dokumentum- és iratkezelési rendszer, elektronikus közigazgatási értekezlet szervezés kiépítése.
- Az informatikai hálózat és a nagy kormányzati elszámoló rendszerek konszolidációja, hálózatbiztonság emelése, az összkormányzati elektronikus azonosítás megteremtése.
- A kormányablakok hálózatának kiterjesztése és továbbfejlesztése, megvalósítva a többcsatornás, integrált, egyablakos ügyfélszolgálati rendszert.
- Fővárosi és megyei kormányhivatalok szervezeti rendszerének fejlesztése, ennek részeként a járási hivatali rendszer továbbfejlesztése az állampolgárokhoz közeli, szolgáltató közigazgatás megteremtése érdekében.
- A lakosság bizalmának visszaszerzése az emberközpontú ügyintézési rend kialakításával.
- A kormányzati fejlesztéspolitikai kapacitások, a koordináció, az értékelés mechanizmusának erősítése a kormányzati stratégiák végrehajtásának sikeressége érdekében.

Területi prioritások

A közigazgatás szervezeti megújításának fontos részét képezi a területi közigazgatás teljes szervezeti megújítása a 2010-ben létrehozott fővárosi és megyei közigazgatási hivatalok, majd ezeknek a bázisán a 2011. január 1-jével felállított fővárosi és megyei kormányhivatalok, mint az általános hatáskörű területi államigazgatási szervek létrejöttével. A területi közigazgatás rendszerében 2010-ben széttagoltan működő 33

dekoncentrált szerv közül 14 integrálódott szakigazgatási szervként a kormányhivatalokba, míg a többi, integrációból kimaradt területi államigazgatási szerv a kormányhivatalok ellenőrzési és/vagy koordinációs, véleményezési jogkörébe kerültek. A járási államigazgatás kialakításának elkezdésével a megyei kormányhivatalok kirendeltségeként működő járási hivatalok jöttek létre 2013. január 1-jével, melyek megfelelő kialakítása jelentős kihívást jelent az elkövetkezendő évekre. Mindkét esetben alapvető fontosságú az ellátott szolgáltatások elérhetőségének területileg minél kiegyenlítettebb biztosítása.

3.7.2 Társadalmi konzultáció

A Szociálpolitikai Megállapodás 1. cikke (Amszterdami Szerződés, 1997) alapján az Európai Unió tagállamainak célkitűzése **a szociális partnerek közötti párbeszéd elősegítése**. A konzultáció tagállami rendszerének meghatározása nemzeti hatáskörben van, bár az EU előír kötelezettségeket. A társadalom legszélesebb rétegeinek bevonása szükséges az állam működésének folyamatos, minden szempontot figyelembe vevő javításához, éppen ezért a Kormány, a társadalom valamennyi szegmensének bevonásával történő egyeztetést a jogalkotási folyamat elengedhetetlen részének tekinti. Létrejött a Nemzeti Gazdasági és Társadalmi Tanács, amely a gazdaság és a társadalom fejlődését érintő átfogó ügyekről, a kormányzati ciklusokon átívelő nemzeti stratégiák megvitatásáról, valamint a harmonikus és kiegyensúlyozott gazdasági fejlődés, az ehhez illeszkedő szociális modellek kidolgozásának és megvalósításának előmozdításáról is konzultálhat.

Párbeszéd és
partnerség
jelentősége

Fejlesztéspolitikai feladatok

- Sokoldalú konzultációs mechanizmus hosszú távú, eredményes működtetése.
- Hazai társadalmi párbeszéd új intézményrendszerének megszilárdítása.
- Stratégiai partnerekkel való hosszú távú kapcsolatok kiépítése.
- A hatékony konzultációt elősegítő jogszabályi környezet megteremtése.
- A fenntartható fejlődés és az aktív állampolgárság fórumainak működtetése.
- Az konzultációk eredményeinek felhasználása.
- Elektronizált kapcsolattartás biztosítása.

Területi prioritások

- A szigorúan helyi jelentőségű, érdekelttségű kérdések eldöntésében a helyi lakosság interakción alapuló bevonásának elősegítése.
- A társadalmi konzultáció nyomon követhetőségének, átláthatóságának biztosítása, a hozzászólások érvényre jutásának biztosítása.

3.7.3 Védelempolitika

A Magyar Honvédség Magyarország szuverenitása szavatolásának alapvető intézménye, nemzetközi szerepvállalásait tekintve a külpolitika megvalósításának egyik meghatározó eszköze. A Honvédség alapvető feladata, hogy **az Alaptörvénnyel összhangban garانتálja hazánk biztonságát, valamint szövetségi tagságunkból adódóan hozzájáruljon az Észak-Atlanti Szövetség kollektív védelméhez**, továbbá az ENSZ, a NATO, az EU és az EBESZ nemzetközi béketámogató, stabilizációs vagy humanitárius műveleteihez. Ezen kívül a Magyar Honvédségnek rendelkeznie kell olyan képességekkel is, **amelyekkel a jövőben még hatékonyabban hozzájárulhat a természeti vagy ipari katasztrófák következményeinek felszámolásához**. A nemzetközi szerepvállalás mellett a Magyar Honvédség egyik legfontosabb értékmérője ugyanis az, hogy hazai környezetben, az ország lakosainak életét, testi épségét és javait

A védelempolitika
jelentősége

milyen színvonalon képes megvédeni. Mindez alapvető a honvédség társadalmi megítélésében, továbbá erősen befolyásolja a honvédség és a társadalom kapcsolatát.

A Magyar Honvédség fejlesztésének irányait az Alaptörvény, valamint a nemzetközi kötelezettségvállalásainkból fakadó feladatok határozzák meg. A haderőfejlesztés gazdasági szempontból hatékony eszköze a **multinacionális együttműködés, a védelmi képességek nemzetközi együttműködésben történő fejlesztése és megosztása**. A képességek fejlesztése terén prioritást élvez az össznemzeti érdekeket szolgáló képességek fejlesztése. Ilyen például a helikopter képesség kialakítása, amely katonai feladatok mellett polgári feladatok (katasztrófavédelem, egészségügyi mentés, rendőri feladatok, légtérrendészet stb.) végrehajtására is felhasználható lesz. Ilyennek tekinthető még az MH Egészségügyi Központ (Honvédkórház) fejlesztése is, amely katonai feladatok mellett a lakosság egészségügyi ellátásában is kiemelkedő szerepet játszik. Fontos és kiemelt területként kezelendő a kibervédelem (cyber defence), amely szintén széles társadalmi érdekeket szolgál. A védelmi képességeink fejlesztésében, nemzeti érdekeink figyelembevételével, fokozottan támaszkodni kell a szövetségi, az európai uniós, valamint a regionális programokra, amelyek keretében **segíteni kell a hazai védelmi és biztonsági ipar fejlődését**.

A Magyar Honvédség fejlesztésének célja egy korszerűen kiképzett és felszerelt, a haza fegyveres védelmére és nemzetközi együttműködésre is képes, rugalmasan és hatékonyan alkalmazható, kiegyensúlyozott képességekkel rendelkező haderő kialakítása.

Fejlesztéspolitikai feladatok

- A vezetési rendszerek racionalizálása és a vezetéstámogató rendszerek fejlesztése.
- A harcászati-hadműveleti felderítő (ISTAR) képesség kialakítása, meglévő képességelemek fejlesztése.
- A Magyar Honvédség árvízi beavatkozó képességének fejlesztése.
- A Magyar Honvédség víztisztító képességének fejlesztése.
- A védelemi célú fejlesztések során a környezetvédelmi szempontok érvényesítése, a HM tárca vagyonkezelésébe tartozó objektumok, eszközök alternatív energia-, energiahatékonyság- és környezetvédelem centrikus fejlesztése.
- A gyorsreagálású és légi szállítású képesség megteremtése, beleértve a különleges műveleti képesség további fejlesztését.
- A Honvédelmi Minisztérium költségvetési támogatásának GDP részarányos emelése.
- A tervezési időszak alatt, a honvédség szerves részeként létre kell hozni az Önkéntes Tartalékos Rendszert, melynek célja a széles társadalmi rétegek bevonásával erősíteni a haza védelmét, a honvédelem ügyét.
- Az új beszerzések során a korszerűség, a hosszabb távú rendszerben-tarthatóság, az élettartamköltségek, a szállíthatóság, a védettség, a szövetségi kompatibilitás, valamint a környezet és a természet védelmének szempontjait előnyben kell részesíteni.
- Folytatni kell a honvédség kiemelt fejlesztési programjait, a gépjármű-beszerzési és Gripen-programokat. A HADIK terven keresztül, ésszerű ráfordítások és megtérülések figyelembevételével erősíteni kell a hazai honvédelmi feladatok anyagi technikai biztosítását, a magyar hadiipar fejlődésének lehetőségét és ezen keresztül a hazai munkahelyteremtést.

Területi prioritások

- Elhagyott katonai létesítmények, köztük az elhagyott repülőterek hasznosítása.

- Katonai egységek helyi, civil és önkormányzati kapcsolatainak erősítése.

3.7.4 Településfejlesztés, építésügy

Az Európai Unió és a szakterület által is támogatott alapelvek az integrált és fenntartható városfejlesztéshez kapcsolódnak. A várostérségek a gazdasági fejlődés motorjai, az innováció központjai, ahol a társadalmi, gazdasági és területi kohézió megvalósítható, így az Európa 2020 Stratégia megvalósításában **a városok szerepe kulcsfontosságú**. A városok fenntarthatósága a hosszú távú fejlődés alapvető feltétele, mivel a városokat érintő társadalmi-demográfiai válság vagy a környezeti problémák az Unió gazdasági növekedését és társadalmi kohézióját veszélyeztethetik.

Az európai **várostérségeknek az integráció terepévé kell válniuk**, mely megalapozza a nemzeti és európai szintű integrációs stratégiákat.

Az „európai város” közös jellemzői között szerepel a **területi kohézió, a társadalmi integráció vagy a kiegyensúlyozott gazdasági fejlődés** célkitűzése, továbbá a közpolitikák egységes terület-felhasználást eredményező városfejlesztésre gyakorolt befolyásolási képessége. Fontos szempont az európai területi fejlődés közös értékeinek kérdésköre, mint a **többközpontúság és a kiegyensúlyozott területi struktúra** szempontrendszer, a városhálózatok és a város-vidék kapcsolatok témája.

Társadalmi, gazdasági és környezeti szempontból fenntartható fejlesztésre van szükség

Az ország kiegyensúlyozott és hatékony területi fejlődésének biztosításához továbbra is **szükséges a területfejlesztés és a területrendezés harmonizálása**.

Fejlesztéspolitikai feladatok

- Egészséges, biztonságos, a település és régió építészeti és táji értékeit hordozó, fenntartható, energiatakarékos és energiatudatos épített környezet követelményrendszerének kialakítása.
- A fejlesztések előkészítésének, a tervezés stratégiai szerepének növelése a közpénzekből történő beruházásoknál. Egyszerű, átlátható, gazdaságos, magas minőséget eredményező építési folyamatok kialakítása.
- Részvétel a településfejlesztési célú közfoglalkoztatási munkaprogramok kialakításában.
- Integrált, innovatív, ugyanakkor kulturális érték alapú városrehabilitáció.
- A települési táj, a beépített területek, a burkolt felületek növekedésének lassítása (a természetközeli területek és a zöldfelületek terhére a jellemzően beépített területek (települési táj), valamint azon belül különösen – az ökológiai, mikroklimatikus és környezet-egészségügyi szempontból egyaránt kedvezőtlen – burkolt felületek növekedésének lassítása, ésszerű szinten tartása)
- Előrelátó, tudatos településfejlesztési tervezés támogatása a társadalmi - gazdasági - környezeti szempontok figyelembevételével.
- A területfejlesztés és -rendezés, valamint a településfejlesztés és -rendezés szakmai és hierarchikus rendszerének jogszabályi harmonizációja (beleértve a régiós, megyei és kistérségi szinteket is), valamint az egyes munkarészek elkészítéséhez szükséges tervezői jogosultság jogszabályi pontosítása.
- Útmutatók megjelentetése, szakmai anyagok elkészítése, a legjobb gyakorlatok felkutatása, képzések, workshop-ok, rendezvények szervezése az érintettek (főként települési önkormányzatok) részére.
- Zöldfelületek ökológiai és használati értékének növelése, zöldterületek növelése és minőségének javítása.

Területi prioritások

- A sajátos, tájegységekre jellemző, „háziagos” felhasználásra szánt, speciálisan hazai építőanyagok minőségbiztosítása.
- Helyi adottságokhoz igazodó, térségileg differenciált és értékmegőrző építési szabályozás.
- A nagyobb városok térségeiben a lakásépítés területi kontrollja, a túlzott beépítettség megakadályozása, az infrastrukturális beruházásokkal való összhang megteremtése.
- Szükséges a város és vidéke szintű tervezés kialakítása, és a városrégió szintű tervezés bevezetése a komplex programok terén, valamint ezek integrálása és egyeztetése a megyei szintű tervezésbe és programozásba, a megvalósítás feltételeinek és elemeinek biztosítása, a monitoring rendszer kialakítása.
- A hagyományos városi lakóterületek esetében a reurbanizáció folyamatát kell előtérbe helyezni, komplex rehabilitációs programok segítségével.
- A nagyvárosokban különösen fontos a lakáshoz jutás, a lakásmobilitás elősegítése, a bérletrendszer fejlesztése.
- A lakótelepek esetében kiemelt az energiagazdálkodási, a társadalmi kirekesztődés elleni, valamint a lakásfenntartási támogatási programok.
- Az elöregedő falvakban a település funkcionális megújítása a fenntartás és korszerűsítés megoldása mellett.
- A városkörnyéki településeknek a város ellátása (élelmiszer, kikapcsolódás, kézműves szolgáltatások, rekreáció) szempontjából fontos funkcióinak összehangolt fejlesztése.

3.8 A stratégiai erőforrások megőrzésének, fenntartható használatának szakpolitikai feladatai - környezetvédelmi prioritás

3.8.1 Környezetvédelem, természetvédelem, vízgazdálkodás

A társadalom értékrendjében az anyagi jólét megszerzése, a fogyasztás valós jelentőségéhez képest aránytalanul nagy szerepet kap, míg a környezet minőségének, szolgáltatásainak értékelése nem megfelelő súlyú, jelentős energiaigény és -vesztés keletkezik. A társadalom polarizálódása a jómódúak növekvő fogyasztása mellett az elszegényedést is magával hozta. A kiszolgáltatottak lehetősége az önellátásra, az életmódváltásra, a takarékosági beruházásokra korlátozott. A tartós munkanélküliség sújtotta térségekben terjed a megélhetési célú, környezeti károkozással járó bűnözés. Az ipari termelés bővülése összességében nem járt együtt a környezetterhelés hasonló arányú növekedésével, ugyanis a leépülő nehézipar, vagyis az anyag- és energiaigényes ágazatok helyett a feldolgozóipar és a szolgáltatások indultak fejlődésnek. A fokozódó kereskedelmi aktivitással és a termelési módzatok változásával összefüggésben az áruszállítás, különösen a közúti szállítás növekedett számos kedvezőtlen környezeti hatást okozva, mint a helyi levegőminőség, a zajterhelés, az emberi egészség, az épített környezet állapotának romlása.

Fokozódó elszegényedés nem segíti a környezettudatos életmódot

A logisztikai központok, ipari parkok számának gyarapodása számottevő területfoglalással jár, mellette a mezőgazdasági területek nagyságának csökkenése jellemző, amelynek okai a belterületbe vonások, az ipar, a bányászat és az infrastruktúra terjeszkedése, az erdőterület növekedése. A növekvő mértékű urbanizáció hatása tetten érhető a beépített területek nagyságának növekedésén túl a kis területen koncentrálódó lakosság adott térséget érintő fokozott környezet terhelésében is, melyet a környezetvédelmi infrastruktúra fejlesztése hivatott ellentételezni. A különböző területhasználati igények az ökoszisztémák biológiailag aktív területeinek beszűküléséhez és feldarabolódásához vezetnek. A túlhasznosítás, az inváziós

Kiterjedt városi, ipari és infrastrukturális területhasználat

idegenhonos fajok terjedése és a szennyezés is a biológiai sokféleség csökkenését okozza. A természetvédelem is fokozódó kihívásokkal szembesül a természeti rendszerek egészének megóvására, lehetséges gyarapítására irányuló törekvései során.

A talajok állapota összességében kedvező, azonban a mezőgazdálkodással érintett termőtalajok termékenységét csökkentő degradációs folyamatok veszélyeztetik. A felszíni vízrendszeren belül elsősorban az állóvizek, a kisvízfolyások, illetve a duzzasztás miatt jelentősen lelassult vízfolyás-szakaszok jelentik a kritikus helyeket, a kijelölt **víztestek 70–80%-a közepes vagy annál rosszabb minőségű. A felszín alatti vizeknél problémát jelentenek az engedély nélküli vízkivételek, a vízszintsüllyedés,** a nem megfelelő trágya- és növényvédőszer használata, valamint a nem megfelelő mezőgazdasági technológiák alkalmazása. Az árvízvédelem terén az elmúlt 150 évben végzett műszaki beruházások kedvezőtlen hatással voltak a vizek ökológiai állapotára, probléma az árvízi biztonság garantálása, továbbá számos térségben okoznak problémákat a síkvidéki vízelvezetés hiányosságai (belvízmentesítés). Komoly fenyegetést jelent az egyes települések víziközmű ellátottságának hiánya.

Fejlesztéspolitikai feladatok

Környezet- és természetvédelem terén:

- A környezettudatos szemlélet és gondolkodásmód erősítése a környezeti nevelés, szemléletformálás, a fenntartható termelési eljárások és fogyasztási szokások, illetve a környezeti információkat biztosító rendszerek támogatásával.
- A gazdasági-társadalmi folyamatok térbeli szervezése során a környezet eltartó- és tűrőképességével, a táj terhelhetőségével való összhang biztosítása, a természeti erőforrások értékvédelme, degradációjának megelőzése.
- A környezetbiztonság növelése, veszélyeztetés megelőzése.
- A környezetvédelmi informatikai és monitoring rendszerek fejlesztése.
- A lakosság egészségét károsító folyamatok fékezése, visszafordítása, a környezeti eredetű betegségteher mérséklése.
- A környezet-egészségügy felkészültségének javítása, a globális környezeti változásokból eredő problémák megfelelő kezelése.
- A táji sokféleség kataszterszintű nyilvántartása (a tájak számbavétele, a tájakra gyakorolt hatások elemzése, a tájak állapotának monitoringja, a változások nyomon követése).
- Az egyedi tájértékek és a kedvező tájkarakter-elemek megőrzése.
- A természetes és természetközeli élőhelyek megőrzése.
- Idegenhonos inváziós fajok terjedésének visszaszorítása.
- Zöldfelületek ökológiai értékének növelése.
- A településfejlesztés tudatosabbá tétele, a fejlesztés és a rendezés során a fenntarthatósági szempontok hatékonyabb érvényesítése, a települési értékek megőrzése, erősítése, azokon alapuló fejlesztések.
- Az épített környezet és a zöldfelületi rendszer védelme, fenntartható, érték alapú hasznosítása, a települések harmonikusabb tájba illesztése. Támogatni szükséges a szélsőséges hatásokat kiegyenlítő zöldfelületi rendszerrel bíró városszerkezetek létrejöttét.
- A mobilitás feltételeinek légszennyezés- és zajterhelés-csökkentő módon történő biztosítása.
- Zajterhelés csökkentése, a zajvédelmi intézkedések támogatása.
- A levegőminőség javítása a kibocsátások csökkentése révén (pl. technológia-fejlesztéssel), helyi légszennyezés csökkentése a kibocsátó források helyének

gondos megválasztásával (lehetőleg már a területrendezés tervezése folyamán).

- Ágazatközi intézkedések, törvényi előírások fokozottabb betartatása a kisméretű szálló por ($PM_{2,5}$, PM_{10}) csökkentése érdekében.
- Belső téri levegőminőség javítása az újonnan épülő épületek megfelelő beltéri levegőminőségét biztosító minimum követelmények megfogalmazásával (építőanyagok, berendezési tárgyak, légtechnikai megoldások) illetve a lakosság figyelemfelkeltésével.
- A termőhelyi adottságokra és a saját biológiai alapokra építő területhasználat, termelési szerkezet és agrotechnika kialakítása.
- Magasabb hozzáadott értéket előállító és nagyobb foglalkoztatást biztosító ágazatokra épülő termelési szerkezet kialakítása.
- Több lábon álló és GMO-mentes gazdálkodás erősítése, az ökológiai gazdálkodás elterjesztése.
- Talajaink mennyiségi és minőségi védelme, a talajok termőképességének megőrzése, szervesanyag-gazdálkodás, tápanyag utánpótlás.
- Szükséges átalakítani a mezőgazdaság támogatási rendszerét, így szűkíteni kell azon tevékenységek körét, csökkenteni-megszüntetni támogatásukat, amelyek veszélyeztetik a diverzitást, és az erőforrásokat (termőtalaj, víz) nem a megújulás mértékén használják.
- Területhasználati funkciók területi igényeinek minél kisebb termőfelület kieséssel járó harmonikus összehangolása, az agroökológiai adottságokhoz igazodó földhasználat, a barna mezős beruházások szorgalmazása, az épített örökség védelme, műemléki érték alapú hasznosítása, fejlesztése.
- Ésszerű ásványvagyon gazdálkodás megteremtése, a gazdaságosan kitermelhető ásványi nyersanyagok tervszerű és környezetkímélő kiaknázása és hasznosítása.
- Települési szilárdhulladék-gazdálkodási rendszerek fejlesztése.
- Az évente képződő hulladék mennyisége folyamatosan csökkenjen.
- A képződő hulladék hasznosulása növekedjen, az újrafelhasználási célú hasznosítás részarányával együtt. A szelektív hulladékgyűjtés arányának és kiterjesztésének növelése.
- A maradék hulladék ártalmatlanításához szükséges kapacitások – egyes speciális technológiát igénylő hulladékok kivételével – az ország határain belül álljanak rendelkezésre.
- A csomagolóanyagok mennyiségének csökkentése.
- A hulladék- és üvegházgáz-kibocsátás csökkentése során kulcsfontosságú az ipari szimbiózis lehetőségeinek feltárása és támogatása. Ez azt jelenti, hogy az egyik folyamat mellékterméke a másik folyamat alapanyaga, vagy energiaszolgáltatója lehet, így csökkentve az energiaigényt, a hulladék- és melléktermék-képzést. Mindez nem csökkenti közvetlenül az ÜHG-kibocsátást, de nemzetgazdasági szinten nagyobb termelési értéket eredményez nem, vagy alig növekvő kibocsátás mellett, így a kevésbé hatékony technológiák szerepe, termelése csökkenthető.
- A bekövetkezett katasztrófák következményeinek hatékony enyhítése, elhárítása, a veszélyes anyagok káros hatásainak kezelése, a sugárbiztonság megteremtése, kármentesítés.
- Vállalkozások környezettechnológiai és környezeti innovációs tevékenységének és környezetközpontú fejlesztéseinek támogatása.
- A határokon átnyúló környezetvédelmi problémák esetében ösztönözni szükséges a tematikus határon átnyúló együttműködések alkalmazását.
- A biológiai és táji sokféleség megőrzésének és helyreállításának elősegítése a védett természeti területeken belül és kívül.

- A biológiai és táji sokféleség fenntartható használata, ex-situ védelmének megerősítése (génbank).
- A biológiai és táji sokféleség megőrzése, mint prioritás beépítése a különböző hazai politikákba, tervekbe és programokba.
- A közbeszerzési eljárások elbírálásánál nagyobb hangsúlyt kell, hogy kapjanak a környezettudatos, szennyezés megelőzési technológiák és szolgáltatások.

A vízgazdálkodás terén:

- A Víz Keretirányelv szerint 2015-ig a vizek „jó állapotának” elérése.
- Az EU Víz Keretirányelv intézkedési programja alapján a fenntartható vízkészlet-gazdálkodás megteremtése, komplex vízgyűjtő-fejlesztés, a vízkészletek mennyiségi és minőségi védelme (az ésszerű és takarékos vízhasználat elterjesztése, a vizek terhelésének csökkentése).
- A támogatott projekteknel legyen kötelező feltétel a használt termálvizek energetikai hasznosítása és visszasajtolása.
- Ahol indokolt és lehetséges, ivóvíz kímélő technológiák alkalmazását kell bevezetni, növelni kell a kinyert vizek újrahasznosítását és tisztítását, csökkentve ezzel az ivóvíz kinyerésével kapcsolatos mennyiségi igényeket.
- A szennyvízkezelés alpinfrastruktúrájának fejlesztése, az elmaradó derogációs kötelezettségek teljesítése, az elszívtagosodás csökkentése és megelőzése a kezelt szennyvíz ismételt felhasználásával.
- Természetközeli szennyvízkezelési módok és az egyedi kisberendezések használatának ösztönzése a kistelepüléseken és a gazdaságosan nem csatornázható településrészekben.
- A vízgazdálkodáson belül a víz visszatartás, -tározás feladatán túlmenően az árvízvédelmi védőképesség megtartása. Az árvizek és aszályok hatásának mérséklése.
- A csapadékvíz elvezetés és tárolás fejlesztésének támogatása.
- Az EU 2007/60/EK Árvízi Irányelve alapján az árvízi kockázatkezelési tervek elkészítése 2015-ig.
- Az Ivóvízminőség-javító Program keretében az ivóvízellátó rendszerek rekonstrukciója.
- Támogatási program szükséges kifejezetten az ivóvíz bekötővezetékek a közintézmények és a lakóépületek meglévő ólom ivóvíz vezetékeinek és kapcsolódó szerelvényeinek kiváltására, az elavult ivóvízhálózat felújítására vonatkozóan felújítási programokat szükséges kidolgozni és támogatni.

Területi prioritások

- A policentrikus városhálózat érdekében a városi központok környezeti infrastruktúrájának fejlesztése, a közművekre való lakossági rácsatlakozások ösztönzése, a közösségi közlekedés fejlesztése, a városrehabilitáció és a városi környezetminőség javítása, a környezetbarát energiatermelő rendszerek elterjesztése.
- A nagyobb városok körül szerveződő agglomerálódó térségekben az ökológiailag fontos, településeket elválasztó zöldfelületi rendszer védelme és fejlesztése, a területfoglalás korlátozása, a közlekedési rendszerek összehangolása, a zöldmezős beruházások korlátozása.
- A szennyvíztisztító és elvezető kapacitások fejlesztése Észak- és Dél-Alföldön, Észak-Magyarországon, a Duna-Tisza közén és a belső perifériákban. Az Ivóvízminőség-javító Program végrehajtása elsősorban az Alföld és a Dél-Dunántúl érintett településeiben, valamint a meglévő ivóvízhálózatok elmaradt rekonstrukciós feladatainak elvégzése. Az ivóvíz ellátási hiányok

felszámolásának érdekében további intézkedések végrehajtása.

- A barnamezős területek hasznosításának (kármentesítés, rehabilitáció) előtérbe helyezése a zöldmezős beruházásokkal szemben, anyag-, terület- és energiatakarékos, minőségorientált beruházások.
- Az épített környezet védelme, érték alapú, fenntartható fejlesztése.
- A vidékies térségekben a fenntartható tájhasználat kialakítása az adottságokhoz igazodó hagyományos és környezetbarát gazdálkodási módok felélesztése és elterjesztése révén.
- A tanyás térségekben a megújuló erőforrásokra alapozott egyedi megoldású, alapvető infrastruktúrák költséghatékony és környezeti szempontból előnyös és indokolt kiépítése.
- Az aprófalvas térségekben a lakosság helyben maradását biztosító, a helyi adottságokra alapozott környezetbarát gazdasági struktúrák kialakítása, az egyedi megoldású környezetkímélő infrastruktúrák kiépítése, a kulturális örökség turisztikai hasznosítása.
- A táji értékekben gazdag területeken és a védett természeti területeken a természeti és táji sajátosságokra alapozott környezetbarát és minőségi turizmus fejlesztése.
- Az országos és a helyi jelentőségű védett természeti területek, a Natura 2000 területek és az országos ökológiai hálózat magterületeinek, ökológiai folyosó övezetének kiemelt védelme, a környezetbarát termelési rendszerek kialakítása. Határon átnyúló természet- és környezetvédelmi, ökológiai gazdálkodási rendszerek, nemzetközi együttműködési lehetőségek kiépítése.
- A szélsőséges vízgazdálkodási viszonyok (ár- és belvizek, valamint aszályok) káros hatásait fenntartható módon, a térségek vagy vízgyűjtők szintjén integráltan kell kezelni: az eddigi árvízi-belvízi és aszály elleni védekezést talaj- és belvízgazdálkodással kell felváltani.
- A természeti katasztrófától fenyegetett nagytérségekben, a környezeti szempontból veszélyeztetett határ menti térségekben integrált ágazatközi fejlesztési és rehabilitációs programok kidolgozása és végrehajtása. A kiemelten érzékeny karsztos térségekben a víz- és vízbázis-védelem szempontjainak megfelelő szennyvízkezelő és hulladékgazdálkodási rendszerek kiépítése. A szervezett hulladékgyűjtés növelése Észak- és Dél-Alföldön, a Duna-Tisza közén és a belső perifériákon.
- A Balaton térségében a tájrehabilitáció, a tájsebek kezelése, a rekultivációk elvégzése, a zöldterületek védelme, a Balaton-part terhelésének korlátozása, az ökológiai egyensúly megőrzése, a Balaton-felvidék aktív tájképvédelme, a környezeti szempontoknak megfelelő közlekedési hálózatfejlesztés. A Balaton vízháztartása (vízszint) stabilitása érdekében a víztározási, vízviasszatartási (esetleges vízpótlási) eszközök tervezésének és szükség esetén történő kivitelezése.
- A Duna-völgyben a vízi környezet fenntartása, védelme és javítása, a fenntartható vízgazdálkodást és az integrált közösségi vízpolitikát figyelembe véve. A Duna fő- és mellékágai közötti élő kapcsolat biztosítása, ökológiai rehabilitációja.
- Tisza-völgy árvízi biztonságának növelése, a Tisza-völgy térségében az ökológiai egyensúly a vízhez kapcsolódó természeti környezet megőrzése, fenntartható vízgazdálkodás eszközeivel. Fontos a Tisza-völgy térségfejlesztésében a vidékfejlesztési, tájgazdálkodási, környezet- és természetvédelmi szempontok.
- A Duna-Tisza közti Homokhátság vízviasszatartásának komplex rendezése, a fenntarthatóság maximális figyelembevétele mellett szükség szerint a vízpótlás megoldása.

3.8.2 Klímapolitika és energiabiztonság

A klíma alakulásától függő mezőgazdaságilag megművelhető területek-, az ivóvíz minőségű édesvíz készletek- valamint a fosszilis energiahordozó tartalékok gyors csökkenése miatt az egészséges ételkészítés, a tiszta ivóvíz és a fenntartható energiaellátás biztosítása a XXI. század legjelentősebb stratégiai kihívásai közé tartozik. Az olcsó és szinte végtelen mennyiségben rendelkezésre álló **fosszilis energiahordozók korszaka végéhez közeledik, az eddigi fogyasztási szokások nem lesznek fenntarthatók** a jövőben, az elkövetkező időszak a struktúra- és paradigmaváltás korszaka kell legyen.

Nem fenntartható
a jelenlegi
energetikai
szerkezet

Az energiabiztonság nem csak gazdasági, hanem egyre inkább **geopolitikai stratégiai kérdéssé** is válik. **Hazánk a hagyományos energiaforrások tekintetében Európa egyik legkiszolgáltatottabb országa.** A Kormány felelőssége, hogy a nemzeti érdekeket képviselve, adekvát válaszokat adjon a csökkenő fosszilis energiatartalékokért folyó verseny és – ezzel egyidejűleg – a klímaváltozás negatív hatásai által jelentett kihívásokra.

Fejlesztéspolitikai feladatok

- Az egyik kiemelt, elsődleges feladat az energiahatékonyság támogatása.
- Folytatni szükséges a megújuló energiaforrások mennyiségi és szerkezeti felmérését, meg kell tervezni az alkalmazás menetrendjét, kapcsolódva a környezetvédelmi és az agrárfejlesztési elképzelésekhez – a szociálpolitikai, a foglalkoztatáspolitikai és a vidékfejlesztési szempontok figyelembevételével.
- Támogatni, ösztönözni kell az energiaszövetkezeteket, társulásokat, amelyek az alternatív energiaforrások felhasználására, a helyi okos hálózatok kiépítésére és ezek integrálására irányulnak.
- Az energetikai célú növénytermesztés, a mezőgazdasági melléktermékek energetikai célú felhasználása, az erdei biomaszában lévő lehetőségek további kiaknázása hangsúlyos irány lehet, főleg a foglalkoztatás növelése érdekében, különösképpen a hátrányos helyzetű vidéki társadalmi csoportok számára. Mindez azonban nem szoríthatja háttérbe az élelmiszertermelést, nem veheti át az erdőgazdálkodás területeit, illetve kulcsfontosságú, hogy ne alakuljanak ki monokultúras térségek.
- Továbbra is támogatni szükséges a lakás- és házfelújítási programokat az energiahatékonyság, energia-megtakarítás fokozása érdekében. Támogatni szükséges az elavult ivóvízhálózat felújítására vonatkozó lakás- és házfelújítási programokat.
- A költség-optimalizált intézkedések érdekében szükséges a helyettesítő új építést a korszerűsítés-felújítás fogalomkörébe vonni, hiszen esetenként nem a felújítás, hanem a helyettesítő új építés a gazdaságos és tartós minőséget hozó megoldás.
- Támogatni szükséges a távhő rendszerek korszerűsítését, bővítését, újak építését.
- Középületek energetikai célú felmérése, megtervezése, felújítása, ami az energiahatékonyság növelése mellett munkahelyeket is teremtenek.
- A természetközeli területek és a zöldfelületek terhére a jellemzően beépített területek (települési táj), valamint azon belül a burkolt felületek növekedésének lassítása, ésszerű szinten tartása.
- Az éghajlatváltozás, a kedvezőtlen ökológiai és társadalmi-gazdasági hatások elleni védekezés az alkalmazkodóképesség javításával.
- Az üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentése a szabad talajfelszín és növényborítottság növelésével.
- Erdőgazdálkodási fejlesztés az erdőterületek, erdei vízgyűjtők vízrendezésével, az erdők vízviszatartható képességének javításával.

- A klímapolitikát és az energiabiztonságot regionális szinten koordináló szervezet létrehozása.
- Éghajlatváltozáshoz kapcsolódó kockázat-megelőzés és kezelés.
- Szükséges a lakosság energiatudatosságának növelése, a lakossági energiatakarékos beruházások kivitelezésének támogatása.

Területi prioritások

- A helyi adottságoknak megfelelően kell kialakítani a megújuló energia-termelést és felhasználást, a térségen belül keletkezett, jelentős potenciállal rendelkező megújuló energiaforrásokat kell hasznosítani. Az időjárástól függő megújuló energiák hálózati villamos-energia célú felhasználását az országos villamos-energiahálózat paramétereinek szabályozhatósága szerint kell optimalizálni.
- Területi és szektorális klíma-alkalmazkodási hatástanulmányok, hatásvizsgálatok készítése.
- Saját térségi energiarendszerek kialakításával az önellátó, helyben záródó rendszerek létrejöttének elősegítése.
- Az ország alföldi részein található tanyás térségek megújuló energiaforrással történő ellátása.
- A klímaváltozás hatásai miatt veszélyeztetett felszíni víztestek rehabilitációjának támogatása.

3.8.3 Katasztrófavédelem

Magyarországon 2012-ben megújult a korábbi rendszer, **létrejött az egységes integrált katasztrófavédelem**. A BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóságon három pillérre épülő – polgári védelem, tűzvédelem, iparbiztonság – szervezeti struktúrát alakítottak ki. Az új szervezeti felépítésben kiemelt területként jelentkezik a létfontosságú rendszerek és objektumok védelmével kapcsolatos feladatok ellátása, a potenciális kritikus infrastruktúra elemek beazonosítása, valamint a kijelölt elemek hatósági felügyelet alatt tartása.

Fejlesztéspolitikai feladatok

- Az emberi élet és vagyoni értékek magas szintű védelmét biztosító katasztrófavédelmi rendszer és szervezet, egységes és hatékony szabályozás létrehozása.
- Iparbiztonsági szupervizori jellegű főhatóság kiépülése, működtetése.
- A Kárpát-medence teljes vízgyűjtő területén egységes, a jellemző katasztrófa kockázat típusokat kezelő korai előrejelző és riasztó rendszer létrehozása.
- A polgári védelem területén valós kockázatbecslésen alapuló veszély-elhárítási tervezés és felkészülés elérése.
- Önkéntes mentőszervezetek és a hivatásos szervek közötti hatékony együttműködés biztosítása, a tapasztalatok hasznosítása.
- A katasztrófavédelem a területrendezési és fejlesztési tervezésben történő aktív részvételt célozza meg.
- A katasztrófavédelem egységes képzési kötelezettségeinek eleget tevő korszerű oktatóbázisának kialakítása.
- A katasztrófavédelem tűzoltásra és műszaki mentésre specializált gépjárműállományának strukturális átalakítása, a beavatkozó képesség költséghatékony és magas szinten tartása.
- Az ország teljes területi lefedettségét biztosító környezettudatos és energiatakarékos laktanya- és egyéb a munkakörülményeket javító beruházások

végrehajtása.

- Országos, egységes logisztikai rendszer kiépítése és feltöltése.
- Veszélyes ipari üzemek működését, a veszélyes áruszállítás nyomon követését folyamatosan monitorozó, az ország teljes lefedettségét biztosító rendszerek kiépítése.
- Polgárvédelmi szervezetek (egységek és szak-alegységek) fejlesztése.

Területi prioritások

- A mentő-tűzvédelmi, katasztrófavédelmi lefedettség javítása, 15–20 percen belül helyszíni kiérkezés.
- A természeti katasztrófáktól fenyegetett térségekben az előrejelzési, monitoring és riasztórendszerek működési feltételeinek biztosítása, a veszélyelemzési, kockázatértékelési módszerek bevezetése, fejlesztése, a védelmi rendszerek megerősítése, a szomszédos országokkal való együtt működés erősítése.
- A környezetre veszélyt jelentő iparral rendelkező térségekben a települési védelmi intézkedési tervek elkészítése és végrehajtása, a katasztrófavédelmi rendszerek karbantartása és fejlesztése.
- Biztonságos energiaellátás feltételeinek megteremtése, valamint az árvízvédelem határon átnyúló hálózatainak kialakítása. A bel- és külterületi vízrendezés feladatainak, a vízfolyások karbantartásának hatékonyabb szervezése, finanszírozása.

4 A megyék és Budapest területfejlesztési igényei és feladatai

4.1 Bács-Kiskun megye

POZICIONÁLÁS

Bács-Kiskun az ország legnagyobb területű, a Duna-Tisza köze kétharmadát elfoglaló megyéje. Jellemzőek az óriásfalvak, jelentős a tanyasi lakosság száma. Országon belül infrastrukturális elmaradottság, határ menti és belső területein ezzel párosuló periférikus helyzet jellemzi. Gazdaságára jellemző a kis nyersanyag és energiaigényű, munkaigényes vállalkozások jelenléte. Kecskemét és környéke országos jelentőségű kiemelt járműipari központ. Mezőgazdaságát a tradicionális és piacképes ágazatok sikeres fejlesztése jellemzi, ugyanakkor itt található az ország éghajlatváltozással leginkább érintett területe a Homokhátság. A negatív demográfiai tendenciák: a fogyó népesség és előregedés nagyarányú elvándorlással, növekvő munkanélküliséggel és a hátrányos helyzetűek számának növekedésével párosul.

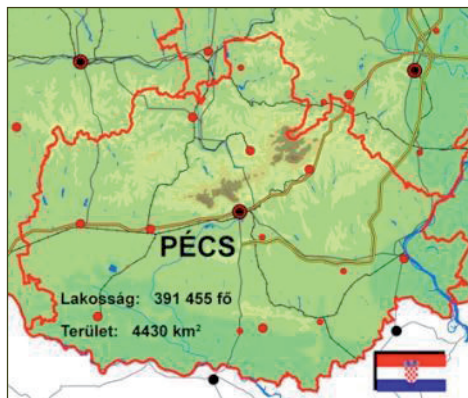
FEJLESZTÉSI IRÁNYOK

- A megye rendkívül gyenge népességmegtartó képességének javítása az életkörülmények és életkilátások javításával, komplex térségi programok révén.
- A klímaváltozás elleni komplex homokhátsági program végrehajtása.
- Komplex gazdaságfejlesztés alkalmazása, különös tekintettel a versenyképes korszerű vertikumú mező- és élelmiszergazdaságra, vállalkozói övezetekre, valamint tudásalapú termelő és szolgáltató ágazatok befogadására.
- Minőségi környezet kialakítása, fenntartható települési infrastruktúra fejlesztése, az energiafelhasználás racionalizálása.
- A lovas-, gyógy-, rekreációs-, gasztronómiai-, vallási és történelmi hagyományőrzésen alapuló turizmus kiemelt fejlesztése.
- A humán erőforrás és a közösségfejlesztés foglalkoztatási programok, hagyományőrzés, az oktatás fejlesztése által. A felsőoktatási és szakképzési bázisok kiemelt fejlesztése.
- A térségi kohézió megteremtése a megye európai gazdasági és társadalmi térbe való szorosabb integrációjával, valamint a megyén belüli és a határon átnyúló közlekedési kapcsolatok fejlesztésével.
- A határon átnyúló gazdasági és társadalmi együttműködések erősítése déli szomszédok irányába.
- A Duna-stratégia megvalósításában való aktív közreműködés.
- Integrált terület- és vidékfejlesztési intézményrendszer felülvizsgálata.
- Kecskemét legyen környezetileg, társadalmilag és gazdaságilag kiegyensúlyozott, fenntartható város, olyan minőségi települési háttér kialakításával, amely egyszerre képes előrelépést mutatni a magas szintű vállalkozási-, szolgáltatási- és infrastrukturális környezet kialakítása, a helyi társadalom képzettsége, az épített- és természeti környezet védelme, valamint a kulturális miliő formálása terén.

4.2 Baranya megye

POZICIONÁLÁS

Baranya az ország legdélebben fekvő megyéje. A megye székhelye Pécs mintegy 150 ezer lakosú nagyváros, melyre relatíve kedvező bár az országos átlagtól elmaradó jövedelmi viszonyok jellemzőek. A változatos természeti, földrajzi, geológiai és kulturális adottságok jelentős fejlesztési potenciált hordoznak magukban. A megye fejlett, az országos átlagot meghaladó oktatási és szociális hálózattal, nemzetközi hírű kulturális intézményekkel és épített környezettel rendelkezik. A népességszám folyamatosan csökken, a lakosság korösszetétele romlik. A foglalkoztatottak aránya 2011. IV. negyedévében 45,5%-volt, tartósan magas a munkanélküliségi ráta. A megye a leszakadó, ipari válságtérségek közé sorolható, sok hátrányos helyzetű kistérséggel és magas arányú roma népességgel.

FEJLESZTÉSI IRÁNYOK

- A kedvező mező-és agrárgazdálkodásban rejlő potenciál jobb kihasználása.
- A rugalmasan reagálni képes szak- és felnőttképzési rendszer fejlesztése.
- A foglalkoztatottak létszámának és arányának növelése, a képzetlen vagy alacsonyan képzett munkaerő foglalkoztatásának segítése a munkaigényes mezőgazdasági kultúrák és az erre épülő feldolgozó-ipar kialakításával, fejlesztésével, a táji, környezeti szempontok figyelembevételével.
- A megye közlekedési zártságának oldása, a megyén áthaladó TEN-T közlekedési korridorok valamint ezek csomópontjai és a kapcsolódó hálózat fejlesztése, különös tekintettel a horvátországi, illetve bosznia-hercegovinai összeköttetésekre.
- Intermodális közlekedési csomópont és logisztikai központ kiépítése a pécsi agglomerációban, a pécsi befektetési és tudásövezet fejlesztése. A megyei fejlesztési pólus központi és idegenforgalmi funkcióinak megerősítése és a megye városainak képessé tétele az innováció befogadására.
- A helyi természeti, környezeti és gazdasági erőforrásokon alapuló komplex önfenntartó fejlesztési programok megvalósítása (pl. Ős-Dráva program).
- Turisztikai fejlesztések: világörökségi helyszín/helyszínek, bor, kulturális, gyógy- és termálturizmus. Az építészeti értékek védelme, az épített örökség megőrzése.
- A Pécsi Tudományegyetemben rejlő lehetőségek kihasználása, a K+F tevékenység színvonalának jelentős emelése a minőségi oktatás, kutatás és innováció területén.

4.3 Borsod-Abaúj-Zemplén megye

POZICIONÁLÁS

Borsod-Abaúj-Zemplén területét és népességét tekintve is Magyarország második legnagyobb megyéje 358 településsel, változatos természeti adottságokkal. A megye jelentős ipari, energetikai, erdőgazdálkodási és turisztikai potenciállal rendelkezik, gazdaságának szerkezete azonban korszerűtlen, fejlődési pályája az elmúlt húsz évben divergált. A komoly társadalmi és gazdasági elmaradottság különösen a nagyobb városokban és a periférikus térségekben okoz feszültségeket.

Lakossága az utóbbi 5 évben az országos átlagot meghaladóan csökkent (- 5,7%), ebben kulcsszerepet játszott a kvalifikált fiatalok elvándorlása. A munkanélküliek száma tartósan magas. 2010-ben a munkanélküiségi ráta meghaladta az országos átlag másfélszeresét és a foglalkoztatás is jelentősen elmaradt az országos átlagtól. Kiemelkedően magas a halmozottan hátrányos helyzetű – ezen belül a roma lakosság – aránya és koncentrált jelenlétük miatt egy-egy térségben a társadalmi problémák hatványozottan jelentkeznek.

FEJLESZTÉSI IRÁNYOK

- A minőségi munkaerő foglalkoztatásának növelése érdekében a gazdasági potenciál bővítése, magas hozzáadott értékű termelő tevékenységek letelepítése. Az információs technológia fejlesztése. Speciális gazdasági övezetek kialakítása.
- A foglalkoztatás növelése, a meglévő kkv-k megerősítésével, új vállalkozások indításának és letelepedésének ösztönzése.
- A képzetlen munkaerő foglalkoztatása korszerű, környezetbarát bányászati, energetikai technológiákkal, amelyek illeszkednek a fenntartható erőforrás-gazdálkodáshoz.
- A halmozottan hátrányos helyzetűek felzárkóztatása, mobilitásának elősegítése.
- A lakosság egészségügyi szolgáltatásokhoz való hozzáféréseinek és az esélyegyenlőség megteremtésének fejlesztése.
- A minőségi alapoktatás és a vállalati igényekre rugalmasan reagálni képes szak- és felnőttképzési tevékenységek továbbfejlesztése.
- A gazdasági- és társadalmi igényekhez illeszkedő, magas színvonalú oktatási és K+F+I tevékenységek megteremtése a Miskolci Egyetemen.
- Miskolc fejlesztése, különösen a tudásigényes, magas hozzáadott értéket képviselő tevékenységek telepítése (infokommunikáció, járműipar, mechatronika), a táji környezeti szempontok figyelembevételével.
- Az elővárosi kötőpályás közösségi közlekedés fejlesztése Miskolcon.
- Turisztikai fejlesztés (világörökség, bor-, kulturális-, gyógy- és termálturizmus).
- Komplex, légi közlekedéssel érintett logisztikai centrum kialakítása Mezőkövesden.
- Integrált zöldség- és gyümölcsstermesztési rendszerek kialakítása energia- és hulladékhasznosítással.
- A megújuló energiaforrások hasznosítása a decentralizált energiatermelő, tároló, elosztó és integráló rendszerek létrehozásával.
- A karsztvízkészlet, mint fontos ivóvízforrás védelme a környezetminőség javításával.
- Az egészségügy/népegészségügy releváns elemeinek komplex fejlesztése.
- Integrált állattartási rendszerek kialakítása.
- Szlovák-magyar gazdasági együttműködés és az infrastruktúra fejlesztése.

4.4 Békés megye

POZICIONÁLÁS

A Dél-Alföldön található, Romániával 178 km hosszan határos megyében a közép- és kisvárosok viszonylag egyenletes rendszere dominál, a településhálózat központi eleme a lakosság 40%-át tömörítő Békéscsaba-Békés-Gyula település-együttes. Jelentős természeti értékekkel, turisztikai vonzerővel rendelkezik. A megye kulturális örökségét a nemzetiségek színesítik. A kiemelkedően jó agráradottságok miatt kiemelkedő mezőgazdasága elsősorban gabonatermesztéséről, zöldségtermesztéséről és bizonyos állatfajták tenyésztéséről ismert, kapcsolódó feldolgozóipar nélkül. Kül- és belföldi tökevonzó képessége egyaránt alacsony, az egy főre jutó GDP-t tekintve a harmadik legrosszabb helyzetű. A rendszerváltás óta a megye munkaerő megtartó képessége folyamatosan romlik, a munkaképes korú lakosság egyre növekvő számban hagyja el a térséget. A foglalkoztatottak folyamatosan és jelentősen csökkenő aránya az utóbbi években csekély növekedést mutat, amelyhez minimálisan javuló munkanélküliségi mutatók társultak.

FEJLESZTÉSI IRÁNYOK

- Az infrastruktúra fejlesztése: a megközelíthetőség és a logisztikai feltételek javításával, a térségi kohézió erősítésével, minőségi környezet kialakítása mellett.
- Gazdaság- és vidékfejlesztés: munkahelyteremtés ösztönzésével a hozzáadott érték növelése, hungarikumok támogatása, környezetkímélő energiatermelés, valamint az öko-, horgász-, vadász-, kerékpár- és egészségturizmus fejlesztése.
- Társadalmi megújulás: a szakképzés gazdasági igényekhez alakításával, a civil együttműködések erősítésével és a helyi kulturális értékek megőrzésével.
- Környezeti fenntarthatóság segítése az épített és természeti környezet védelme, a környezetbarát hulladékgazdálkodás, -újrahasznosítás fejlesztése és a megújuló energiákra épülő termelés és fogyasztás támogatása által.
- Határon átnyúló együttműködések segítése a gazdaságfejlesztés támogatásával, együttműködési programok szervezésével és helyi termékekre épülő piac beindításával.
- Békéscsaba fejlesztése, különös tekintettel az élelmiszer alapanyag előállítására és -feldolgozásra, valamint a gasztroturizmusra.

4.5 Budapest

POZICIONÁLÁS

Az Európai Unió csatlakozással Budapestnek egy nagyobb, európai térben kell megtalálnia a maga és az ország egésze számára legelőnyösebb, a meglévő adottságaira alapozott térségi szerepköreit. Budapest 1,7 millió fős lakosságával a jelentősebb európai városok közé tartozik, földrajzi helyzete jó adottságokat hordoz. Budapest Magyarország fővárosaként országos szintű államigazgatási, illetve közigazgatási szerepet tölt be, amelynek fontossága ma megkérdőjelezhetetlen. Budapest erőteljes kihatással van az ország egészének társadalmi-gazdasági fejlődésére. Budapest Magyarország egyetlen városa, mely körül európai léptékben is jelentős nagyvárosi agglomeráció alakult ki. A sokoldalú központi funkciók, és gazdasági potenciálja révén önmagában is meghatározó helyet foglal el a városhálózatban, de az agglomerációval együttműködésben alkothat igazán erős régiót.

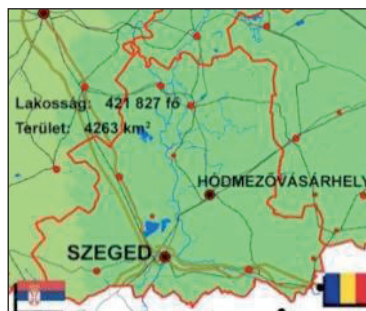
FEJLESZTÉSI IRÁNYOK

- A térségi pozíció erősítése a földrajzi, geopolitikai adottságok kihasználásával.
- Összehangolt fejlesztések a várostérségben – feladatmegosztás megszervezése.
- Egységes Budapest – hatékony közigazgatási rendszerrel.
- A népesség megtartása vonzó, egészséges életkörülmények biztosításával, az esélyegyenlőség megerősítésével és a rugalmas lakásstruktúra kialakításával.
- Kezdeményező város- és térségfejlesztés, tudás- és készségalapú gazdaságfejlesztés, a zöld gazdasági kultúra meggyökereztetése, valamint a turizmusban rejlő gazdasági lehetőségek kihasználása.
- A gazdasági fejlődést lehetővé tevő differenciált területi kínálat biztosítása.
- A város és a Duna együttélésének megteremtése.
- Kiegyensúlyozott városi térszerkezet kialakítása differenciált központrendszerrel, a kompakt város elvének megvalósítása.
- A területhasználat és a közlekedés integrált fejlesztése, a városi közösségi közlekedés súlyának növelése.
- Az összmagyarság identitásának erősítése, a Kárpát-medence kulturális központjaként.

4.6 Csongrád megye

POZICIONÁLÁS

A dél-alföldi régióban elhelyezkedő, hármashatárzónával rendelkező megye az ország „délkeleti kapuja” a Balkán-félsziget országai és a közel-keleti térség felé. Határmentiségéből kifolyólag azonban viseli a perifériára szorultság hátrányait is. A megye gazdasági és társadalmi szempontból kettészakadt. Szeged nagyváros-térség növekvő népességével, gazdasági teljesítményével szemben a megye többi részét drámai mértékű népességcsökkenés, alacsony képzettségi és foglalkoztatási szint, igen gyenge gazdasági teljesítmény, jelentéktelen turisztikai ipar jellemzi. Térszerkezetét az egymástól távol fekvő települések, tanyás térségek jelentős aránya és magas szintű városodottság jellemzi. A folyók (Tisza, Körös, Maros) a megye átjárhatóságát és szomszédos térségekkel való kapcsolatát erőteljesen akadályozzák, egykori gazdasági jelentőségüket viszont teljesen elvesztették. A megye egyszerre kitett az árvíznek, a belvíznek, az aszálynak és a talajvízszint-süllyedés következményeinek. Az országban itt a legmagasabb a napsütöses órák száma, a megye területén található termálféregvíz jelentős megújuló energiapotenciált hordoz, az utóbbi a mezőgazdaságban és a turizmusban már jelenleg is nagymértékben hasznosul. Jelentős az egyetemi potenciál, kimagasló a K+F aránya, amely azonban szinte csak Szegedre koncentrálódik. Az ipar térszerkezete szintén erősen koncentrált, a jelentős ipari vállalkozások lényegében csak a megyeszékhelyen és a nagyobb városokban vannak jelen. A kertészet, az állattartás és az élelmiszeripar komoly termelési hagyományokkal rendelkezik.

FEJLESZTÉSI IRÁNYOK

- A hármashatár átjárhatóságának fejlesztése, a nagyvárosok-közi kapcsolatok (Szeged, Szabadka, Arad, Temesvár) infrastrukturális megteremtése, Szeged híd- és kapuszerepének újjáépítése.
- Szeged intermodális logisztikai potenciáljának kihasználása, a hármashatár mentén határközi szabad vállalkozási övezet kialakítása.
- Az Alföld középső részét (a megye északi határának városait) felfűző M44 gyorsforgalmi út kiépítése.
- A folyók átjárhatóságának sűrítése és a meglévő kapcsolatok korszerűsítése révén (kis)városok összekapcsolása a megyén belül és a szomszédos (határon túli) megyékkel összefogva az Alföld sokpólusú vidéki térséggé fejlesztése érdekében.
- Szomszéd városok közötti gazdaságfejlesztési kooperáció kialakítása.
- Homokhátsági integrált környezetgazdálkodási és térségfejlesztési program megvalósítása Bács-Kiskun és Pest megyékkel összefogva.
- A biotech-mezőgazdaság-élelmiszeripari klaszter nemzetközi versenyképességének javítása, az integrált vízgazdálkodáson alapuló kertészet, a tanyafejlesztés és a folyók menti komplex természetmegőrző tájgazdálkodás révén a mezőgazdasági foglalkoztatás radikális bővítése.
- A megyének a geotermikus és a napenergia hazai kutatási, termelési és hasznosítási fellegettevé fejlesztése.
- A megye legjelentősebb turisztikai vonzerőinek továbbfejlesztése mellett a három folyóban rejlő turisztikai lehetőség integrált, összehangolt, programozott fejlesztése, infrastrukturális feltételeinek megteremtése a folyók által érintett hazai és határon túli megyékkel összefogva, a Duna Stratégia lehetőségeit is kihasználva.

4.7 Fejér megye

POZICIONÁLÁS

Alacsony településszámú (108), kevésbé kisfalvas szerkezetű, a Mezőföld és a Dunántúli-középhegység határán elhelyezkedő, fontos közlekedési folyosók által átszelt megye. A multinacionális vállalatok jelenléte, a modern feldolgozó-ipari technológia és a piacgazdaságba való beilleszkedés pozitív hatású, de a hazai kkv-k kapcsolódása nem teljes körű, főleg a megye déli részén. A gazdasági válság felerősítette az építő- és járműipar visszaesését, az agrárgazdaság és feldolgozóipar egyoldalú szerkezetét. Az ipari központokban és vonzáskörzetükben nőtt a munkanélküliség. A visszaesést követően az egy főre jutó GDP közelít az országos átlaghoz. Jövedelem összehasonlításban a központi régiótól és a nyugat-magyarországi megyéktől továbbra is elmarad, foglalkoztatási mutatója relatív fejlettségéhez képest alacsony.

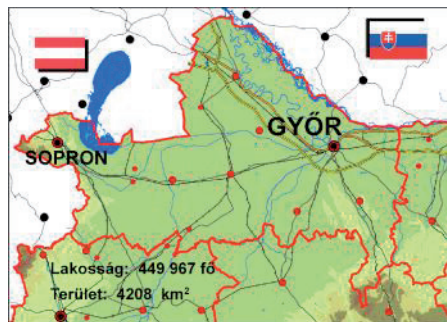
FEJLESZTÉSI IRÁNYOK

- A Győr-Tatabánya-Komárom-Mór-Székesfehérvár-Dunaújváros-Paks-Kecskemét ipari/logisztikai nagyklaszterek közötti közlekedési hálózatok kialakítása.
- A termőföld és az ivóvízkincs védelme; a Velencei-tó, a Séd-Gaja-Nádorrendszer revitalizációja, részvétel a Duna Stratégiában; a természeti értékek megóvása.
- Fenntartható energiamix kialakítása hosszú távú megyei energiamérleg alapján.
- A még ellátatlan településeken a szennyvízelvezetés és -kezelés megvalósítása.
- Hálózatosodó helyi gazdaságra és együttműködésre építkező gazdaság-, társadalomfejlesztés, a piacokon versenyképes szereplők támogatása, intenzív fejlesztések a K+F sikereit kiaknázó növekedés és a fenntarthatóság érdekében.
- A két megyei jogú város felsőfokú oktatási színvonalának és bázisainak megtartása, illetve Székesfehérváron a műszaki képzés választékának kiszélesítése.
- Integrált megyei turisztikai fejlesztések, a Nemzeti Emlékhely méltó kialakítása.
- A közép-magyarországi kórház és fekvőbeteg ellátó rendszerhez való kapcsolódás minőségi megvalósítása, a területi szak- és járóbeteg-ellátás teljessé válása.
- A nehéz helyzetű dél-mezőföldi, illetve társadalmi integrációs kihívásokkal küzdő települések komplex szemléletű, tágabb környezetükbe beágyazó fejlesztése.
- Székesfehérvár hagyományait gondozó, helyzeti energiáit kihasználó, a közeli főváros mellett önálló egészségügyi, kulturális, gazdaságszervező központtá alakítása.
- Dunaújváros ipari jellegét megtartó és erősítő, a nagyvállalatok szinergiáját kihasználó gazdasági központi szerep fejlesztése, a táji, környezeti szempontok figyelembevételével.

4.8 Győr-Moson-Sopron megye

POZÍCIONÁLÁS

A megye az ország észak-nyugati felében található, földrajzi fekvése kedvező (Budapest-Pozsony-Bécs tengely). Forgalmas nemzetközi közlekedési folyosók szelik át. E korridorok, valamint a kapcsolódó multimodális logisztikai bázisok, kikötők és repülőtér fejlesztését indokolt felgyorsítani. Értékes és változatos a megye természeti öröksége, de a Szigetköz ökológiai problémája megoldatlan. Kiváló a termőtalaj, jelentős a termál-, a gyógy- és az ivóvízkincs. Társadalmát a bevándorlási többlet jellemzi, ám az öregedési index magas. Viszonylag kedvező a foglalkoztatottsági szint, igaz vannak hiányszakmák és magasabb munkanélküliségű térségek is. Az átlagosnál nagyobb a gazdaság (különösen a járműipar) fejlettsége és az egy főre jutó GDP. Magas a külföldi közvetlen tőkebefektetések aránya és exportrészesedése. A megye folyamatosan fejlődő gazdaságához is kapcsolódóan történtek egyetemi, tudás- és kutatóközpont, valamint K+F fejlesztések. Déli és középső része a megye általános fejlettségéhez képest kifejezetten leszakadt, periféria jellegű. Turisztikai és kulturális adottságai változatosak: folyók, tavak, fürdők, világörökségi helyszínek, műemlékek, múzeumok-kiállítások, gazdag rendezvény-kínálat.

FEJLESZTÉSI IRÁNYOK

- A humán erőforrások diverzifikált fejlesztése: az innovatív, jól képzett emberi erőforrások gyarapítása; erős identitástudattal és közösségekkel; a jól működő egészségügyi és szociális ellátórendszer fejlesztése.
- A gazdaság szerkezetének és feltételeinek javítása: helyi gazdaságfejlesztés, helyi innovációk támogatása; kkv-k fejlesztése; turizmusfejlesztés, a mezőgazdasági termelés feltételeinek javítása, az élelmiszerfeldolgozó-ipar újraélesztése, a táji, környezeti szempontok figyelembevételével.
- A megyén áthaladó TEN-T közlekedési korridorok (közutak, vasutak, Duna), valamint ezek csomópontjai (logisztikai központok, kikötők) és a kapcsolódó hálózat fejlesztése.
- A környezet minőségének javítása: környezet- és hulladékgazdálkodási program, természetvédelmi program; alternatív energiaforrások hasznosítási programja.
- A települések és térségek adottságainak hasznosítása, infrastruktúrájuk fejlesztése.
- A multi- és interregionális kapcsolatok erősítése: szorosabb együttműködés a nagyvárosi terekben (Bécs-Pozsony-Győr); a megye- és országhatáron átnyúló együttműködések fokozása; az európai területi együttműködési csoportosulások (ETT-k) kiterjesztése.
- Győr és Sopron (a határon átnyúló agglomerációjú centrumok), valamint Mosonmagyaróvár gazdasági, kulturális, oktatási, egészségügyi, szolgáltató és innovációs központi szerepének erősítése.
- A többi város térség- és gazdaságszervező erejének növelése, vidékfejlesztési szerepkörének fejlesztése.
- A megye periférikus térségeinek felzárkóztatása.

4.9 Hajdú-Bihar megye

POZICIONÁLÁS

Az Észak-Alföldön található, Romániával határos megye területén 61 község és 21 város osztozik, élükön a dinamikusan fejlődő /inter/regionális központ Debrecennel. Délkeleti részén alacsony fejlettségű községek sűrűbb hálózata jellemző, ÉNY-on fejlettebb kis- és középvárosok dominálnak. Kiemelkedően jó talajadottságokkal rendelkezik, az agrárszektor hozzáadott értéke magas. Viszonylag változatos iparának termelési értéke alacsony, ám K+F+I szektora mind költség, mind beruházás szempontjából Budapest kivételével a legmagasabb a megyék között és egyre nagyobb potenciállal van jelen. Turisztikai és természeti adottságai kiemelkedőek; pl. Hortobágy, Debrecen, Hajdúszoboszló. Itt található az ország legszélesebb spektrumú egyeteme és két regionális jelentőségű kórház is. A térbeli kettősség érzékelhető a periférikus térségek negatív vándorlási egyenlegén, a korai halálozások megyén belüli területi egyenlőtlenségein, valamint az egy főre eső szociális kiadások magas arányán is. A foglalkoztatási ráta tartósan alacsony.

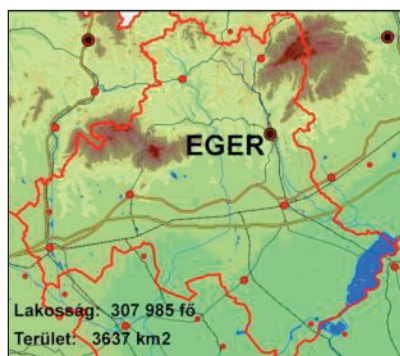
FEJLESZTÉSI IRÁNYOK

- Az oktatás színvonalának javítása a szakképzés és a felsőoktatás piaci igényeknek megfelelő, valamint a közoktatás szociális dimenziójú fejlesztésével.
- A K+F+I ösztönzése a kis- és középvállalkozók bevonásával.
- A vállalkozási környezet fejlesztése ipari parkok létrehozásával és a meglévők továbbfejlesztésével, a klaszteresedési folyamat erősítésével, valamint az üzleti, logisztikai, közlekedési és szolgáltatási háttér fejlesztésével, a táji, környezeti szempontok figyelembevételével.
- A mezőgazdaság versenyképességének erősítése a biotermelés ösztönzésével, az agrármarketing tevékenység fejlesztésével és a helyi termékek támogatásával.
- A centrum és a periféria közötti különbségek mérséklése a belső kohézió erősítésével és a határmenti együttműködések segítésével.
- Vidéki környezetminőség javítása a megújuló energiaforrások arányának növelésével, a helyi energiatermelés és -ellátás ösztönzésével, a szociális ellátó-hálózat fejlesztésével és otthonteremtési kezdeményezések elősegítésével.
- Az idegenforgalom fejlesztése komplex programcsomagok kialakításával, illetve a turisztikai infrastruktúra és az marketing tevékenység erősítésével.
- Debrecen fejlesztése, különös tekintettel az egészségiparra.
- Az elővárosi kötőtpályás közösségi közlekedés fejlesztése Debrecenben.

4.10 Heves megye

POZICIONÁLÁS

Az Északi-középhegység és az Alföld határterületén elhelyezkedő megyében a két nagytáj találkozási változatos arculatot és kiemelkedő természeti értékeket eredményez, meghatározva a mezőgazdasági termelésnek, elsősorban zöldség-, gyümölcsstermesztésnek és szőlőtermesztésnek kedvező adottságait (egri, mátraaljai borvidékek). A gazdasági fejlődésben meghatározó a főváros közelsége, a kelet-nyugati irányban húzódó M3 autópálya által biztosított jó elérhetőség. Erre és a feldolgozóipari gyártási tapasztalatokra építve települtek meg nagyrészt zöldmezős beruházásokkal a tőkeerős, főleg külföldi tulajdonú vállalkozások, stabilizálva a gazdasági növekedést a Hatvan-Gyöngyös-Eger tengelyen. Húzóágazatai az energiatermelés, a gép-, feldolgozó- és élelmiszeripar. A természeti, kulturális és épített környezet egyedülálló adottságainak (Mátra, Mátraderecskei Mofetta, Bükk, Tisza-tó, Eger, jelentős termál és gyógyvíz készlet) köszönhetően kiemelkedő a turizmus jelentősége. Északi, jellemzően aprófalvas belpapátfalvai és pétérvásárai kistérségeinek népességmegtartó ereje gyenge.

FEJLESZTÉSI IRÁNYOK

- Gazdasági versenyképességjavítása a megye gazdasági adottságaira építő munkahelyteremtő beruházások ösztönzése, a munkahelymegtartó- és gyarapító fejlesztések támogatása és a beruházásösztönzést támogató infrastruktúrák (infokommunikációs, közlekedési, oktatás-szakképzési, stb.) fejlesztése révén, a táji, környezeti szempontok figyelembevételével. A megyén belüli észak-déli, északi területein a kelet-nyugati kapcsolatok javítása.
- A helyi innovációk segítése, a K+F tevékenységek támogatása elsősorban a megyében működő felsőoktatási intézményekre (Eszterházy Károly Főiskola, Károly Róbert Főiskola) alapozva.
- Turizmus súlyának megőrzése, növelése a termékkínálat fejlesztésével, komplexitásának és attraktivitásának növelésével különösen a lovas- (Szilvásvárad) és ökoturizmus (Tisza-tó), továbbá az egészségipar minőségi fejlesztése révén, építve Eger és a Mátra-vidék történelmi, borászati és természeti adottságaira, hagyományaira is.
- A megye környezeti minőségének javítása környezetbarát technológiák, megújuló energiaforrások meghonosításával és minél szélesebb körben történő alkalmazásával mind a verseny, mind pedig a közsférában, kiemelten építve Heves megye kedvező geotermikus adottságaira is.
- Heves megye kiemelkedő adottságaira építve a gyógy- és egészségturizmus pozicionálása, igazodva az európai demográfiai trendekhez, alapozva a megye gyógy- és termásvíz vagyonára is.
- A fejlesztési célok eléréséhez szükséges módszerek, eszközök, nemzetközi tapasztalatok megismerése és adaptálása interregionális típusú együttműködésekre alapozva.
- A hátrányos helyzetű periferiális kistérségekben az ellátórendszerek és térségközponti szerepkörök fejlesztése mellett a közlekedési viszonyok javítása, a jelentős arányú roma népesség társadalmi integrációjának segítése.

4.11 Jász-Nagykun-Szolnok megye

POZICIONÁLÁS

A megye sajátos térszerkezeti törésvonalon fekszik az Alföld közepén. A főváros vonzásába tartozó Jászság és Szolnok térsége fejlődő a versenyképes iparágak koncentrációja miatt, míg a tiszántúli részeken elmaradott, periférikus térségek alakultak ki. A nagytérségi és környezeti adottságok hasznosításának akadálya a gyorsforgalmi úthálózat hiánya és a közúthálózat romló állapota. A kedvező adottságokon alapuló mezőgazdasági termelés csökkenő volumenű, de javuló minőségű. A közelmúlt nagy beruházásai csökkentették a megye árvízi veszélyeztetettségét. A Tisza adta lehetőségek kihasználatlanok, a turizmus kínálata csak néhány településen bővült. A 2000-es évek folyamatos GDP növekedése 2009-ben tört meg, 2010-ben pedig már csökkenés volt tapasztalható. A népesség erősen fogy, a fiatalok körében pedig nő a romák aránya. A foglalkoztatottak száma csökken, a munkanélküliség növekszik, de ezek a trendek az országos átlagnál kedvezőbbek. A bérek elmaradnak a hazai átlagtól, a foglalkoztatási szerkezet stabil. A közüzemi infrastruktúra fejlődése dinamikus, a humánszolgáltatások kapacitása és igénybevétele összhangban van.

FEJLESZTÉSI IRÁNYOK

- Erőteljes kapcsolódás a fejlődő fővárosi térséghez és M1-M5 tengelyhez a gyorsforgalmi utak (M4, M8, M44) kiépítése, a közút- és vasúthálózat fejlesztése, az innováció és a gazdasági együttműködés bővítése által.
- Versenyképes megye kialakítása Szolnok térsége súlyának növelésével, a Jászság új minőségű fejlesztésével, a Tiszántúlon új növekedési pólusok kialakításával és a Tisza-tó kiemelt kezelésével.
- Az agrárium együttműködésen alapuló megújítása a tájfenntartó kapacitás növelése és a termelés bővítése érdekében.
- Kiegyensúlyozott Tisza-mente és kultúrtájak hálózata létrejöttének előmozdítása összehangolt vízügyi, környezetvédelmi, energetikai, turisztikai és vidékfejlesztéssel.
- A népességmegtartó képesség növelése a foglalkoztatási lehetőségek bővítése, a képzettség és az egészségi állapot javítása, a felsőfokú oktatás fejlesztése és az infrastrukturális felzárkóztatás folytatása segítségével.
- A leszakadó térségek és társadalmi csoportok felzárkóztatása a foglalkoztatási, infrastrukturális, intézményi, társadalmi és kulturális feltételek biztosításával.

4.12 Komárom-Esztergom megye

POZICIONÁLÁS

A megye az Európai Duna Régió kiemelkedő fejlődési potenciálú Bécs-Budapest gravitációs térségében helyezkedik el. Kis mérete ellenére differenciált gazdasági, táji adottságok, természeti, kulturális értékek nagy gazdagsága, alulhasznosított turisztikai potenciál jellemzi. Térszerkezetét a kiváló elérést biztosító Helsinki folyosók és a gyenge észak-déli kapcsolatok (hiányzó hidak és főutak) határozzák meg. A népsűrűség magas, a lakosság 2/3-a él városokban. A vidéki térségekben és a hagyományos ipari-bányászati központokban jelentős az elvándorlás, a Dunakanyar északi részén viszont nő a népesség. Az agrárgazdaság teljesítménye csökkent, de a Kisalföldön jelentős a versenyképes nagyüzemek súlya. Az ipari termelés 98%-át a feldolgozóipar (gép-, jármű-, vegyipar, elektronika) adja, a hagyományos villamosenergia-ipar leépülőben, de fejlődik a megújuló energiaforrások hasznosítása. Az újraiparosítási folyamat a válság hatására lassult, a 11 ipari park jelentős területkínálattal bír. Gyenge a megye K+F+I kapacitása. Az egy lakosra jutó termelési érték az országos átlag négyszerese, a gazdaságilag aktív népesség aránya magas, alacsony viszont a felsőfokú végzettségűek aránya.

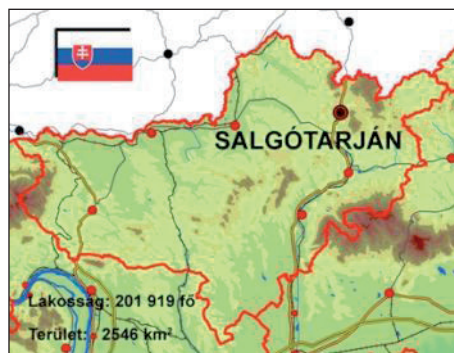
FEJLESZTÉSI IRÁNYOK

- Oroszlány-Tatabánya-Tata-Komárom városhálózati csomópont fejlesztése: Tatabánya gazdasági központi szerepének megőrzése-további megerősítése mellett versenyképes, innovációt és befektetéseket támogató, családbarát urbanizált táj kialakítása, az elért eredmények megtartásához szükséges infrastrukturális és gazdasági célú fejlesztések folytatása, az Által-ér völgyének fenntartható vízgazdálkodási, ökológiai, rekreációs fejlesztése.
- Esztergom-Párkány és Komárom-Komarno várospárok központi szerepének fejlesztésére építve a Duna mente struktúraváltása: az észak-déli kapcsolatok megerősítése-kiépítése, a nemzetközi térszervező funkciók, összehangolt logisztikai kapacitások, meglévő gazdasági potenciálok hasznosítása, az árvízvédelem és az intermodális közlekedésfejlesztés összehangolása, diverzifikált, nem szállításiigényes gazdaság; a Duna, a dombvidék, a világörökség várományos területek turisztikai potenciáljainak kihasználása).
- A megyei vidéki tájak új egyensúlyának kialakítása (kisalföldi agrárvertikum nagytérségi integrációja; integrált fenntartható vízgazdálkodás infrastruktúrája, kooperáló erős vidéki közösségek innovatív kezdeményezéseinek támogatása; a munkaerő-piaci központok elérhetőségének javítása, központi szerepű települések funkciójának megerősítése; élhetőség, rekreációs funkció és a dombvidéki mozaikos táj adottságaira épülő helyi gazdaság együttműködésre épülő fejlesztése).
- Rozsdaterületek, barnamezős területek, tájsebek, meglévő, de nem használt falusi feldolgozó-kapacitások differenciált újrahhasznosítása, rehabilitációja, kezelése, fenntartható területgazdálkodás, településüzemeltetés, környezeti veszélyforrások felszámolása, tájgondnokság megszervezése, kooperációra épülő tájfejlesztés.
- A megye energiaipari pozíciójának megerősítése az energiaszektor struktúraváltására építve (a táji, környezeti, térszerkezeti adottságok, az európai (Duna régiós) és az országos energiastratégia és a befektetői szándékok összehangolt figyelembe vételével).
- Kvaterner szektor, K+F, felsőoktatás és középfokú szakképzés megerősítése, az együttműködési kultúra és a vállalkozási hajlandóság erősítése, a leszakadó településrészek és társadalmi csoportok integrálódásának, felzárkózásának, befogadásának ösztönzése.

4.13 Nógrád megye

POZICIONÁLÁS

Jellemzően aprófalvas, kevésbé urbanizált, hegyvidéki megye. Nyugaton gazdasági, foglalkoztatási és rekreációs kapcsolatok fűzik a főváros térségéhez, keleti részének társadalma, gazdasága elmaradottabb. Természeti erőforrásai jelentős táji és ökológiai értékeket, valamint erdő- és gyepgazdálkodási lehetőséget hordoznak. A rendszerváltást követő bányabezárás és nehézipari visszaesés ellenére az ipar jelenleg is meghatározó gazdaságában (különösen tűzelőberendezés-gyártás, fémszerkezet-gyártás, járműipari beszállítás), de a kis- és középvállalkozások dominanciája miatt foglalkoztatottságot gyengén biztosít. Vállalkozás-sűrűsége alacsony. A jövedelmek és az életkörülmények nem érik el, míg a munkanélküliség meghaladja a hazai átlagot. Népségszfogyása az elmúlt tíz évben az országos érték két és félszerese.

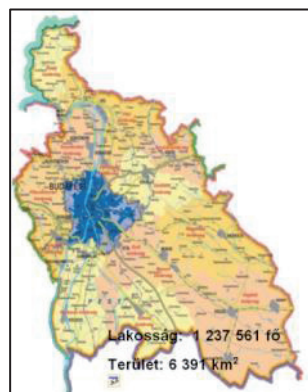
FEJLESZTÉSI IRÁNYOK

- A megye rendkívül gyenge népességmegtartó képességének javítása, az életkörülmények és életkilátások javításával.
- Önfenntartó helyi gazdaság bázisán a lakosság elszegényedésének megállítása, a társadalmi depresszió csökkentése, munkahelyteremtés.
- A vállalkozások élénkítése, új vállalkozások létrejöttének ösztönzése, különös tekintettel az agrártevékenységekre, a helyi termék előállításra és a turizmusra.
- Városok ipari örökségén magas hozzáadott értékű tevékenységek (tudásalapú és high-tech iparágak) és a környezetipar meghonosítása, a táji, környezeti szempontok figyelembevételével. Balassagyarmat és Salgótarján térszervezésnek erősítése, országhatáron átívelően is.
- Munkaigényes beruházások vonzása a halmozottan hátrányos helyzetű Szécsényi, Salgótarjáni és Bátorfyerényei kistérségbe.
- A fővárosi agglomeráció felé a gazdasági és munkaerő-piaci vérkeringést, valamint Észak- és Kelet-Európa, illetve Budapest felé az áruszállítást biztosító közúti és vasúti kapcsolatok fejlesztése.
- Hosszabb tartózkodási időt biztosító szolgáltatások, kiemelten az aktív-, a kulturális-, a vallási- és az ökoturizmusban.

4.14 Pest megye

POZÍCIONÁLÁS

Hazánk legnépesebb, legsűrűbben lakott, és legnagyobb gazdasági teljesítményű megyéje. Kelet-Közép-Európa egyik legjobb adottságokkal rendelkező térsége – természeti, térszerkezeti és társadalmi erőforrásai, azok sokszínűsége, a gazdaság diverzitása, a lakosság mobilitása, valamint a közösségek által nyújtott életminőség miatt. Dinamikusan fejlődő városhálózata szerves része a Budapest környezetében fejlődő metropolisztérségnek. Térszerkezete egyedülálló az országban: a Főváros központi szerepe, a centrális hálózati elemek, az M0-ás körgyűrű, a nemzetközi repülőtér jelenléte, a Duna, a kisvárosokkal átszőtt tér nagy fejlődési lehetőséget hordoznak. A további fejlődés, valamint a közép-európai régiós központok – nagytérségi csomópontok – közötti pozícióverseny tekintetében azonban komoly kockázatot jelentenek a megyén belüli területi különbségek növekedése, a peremvidékek lemaradása, a külső, valamint belső közlekedési kapcsolatok hiányosságai. A megye gazdasága szorosan összekapcsolódik a Fővárossal – a javak, a tudás, a szakképzett munkaerő kétirányú áramlásával, a vállalkozások, tudásközpontok, intézmények közötti együttműködéssel. A megyében jelen vannak a gazdaság exportorientált tudás- és technológia-intenzív feldolgozóipari ágazatai, valamint az ezek tevékenységét támogató szolgáltatások is. A gazdaság összteljesítményét különösen a feldolgozóipar, a kereskedelem és logisztika, az információs technológiák, a turisztika, a kulturális- és kreatív ipar határozzák meg. A mezőgazdasági termelés, és az élelmiszer-feldolgozás visszaesése komoly gondot jelent a leszakadó térségekben; a helyi gazdaság teljesítménye jelentősen elmarad a lehetőségektől.

FEJLESZTÉSI IRÁNYOK

- A gazdasági dinamizálása, több lábon álló gazdaságfejlesztés, egyszerre építve a feldolgozóipari- és agrár-tradíciókra, valamint az új iparágak, szolgáltatások fejlesztésére. Befektetés-ösztönzés, a tőkevonzó képesség javítása, az egyes térségek endogén erőforrásaira alapozva. A gazdasági húzótersegek innovációs- és versenyképességének javítása, az M0-ás körgyűrű és a Fehérvári Gazdasági Övezet logisztikai-vállalkozási zónáinak fejlesztése, a megye leszakadó térségeinek gazdasági felzárkóztatására kiemelten építve a KKV szektorra.
- Társadalmi megújulás, a közösségek és a bizalom erősítése, az együttműködések ösztönzése és intézményesítése, a családi értékek előtérbe helyezése, a lakosságának egészségi állapotának javítása, az oktatás intézményi- és tartalmi megújítása, kiemelt figyelmet fordítva a gazdaság igényeire. Területi és társadalmi kohézió, az esélyegyenlőség javítása.
- A térszerkezet fejlesztése és kiegyensúlyozása, a metropolisz térség, benne Pest megye hálózatos térstruktúrájának kialakítása, a térség geostratégiai adottságainak jobb kihasználása, a belső közlekedési kapcsolatrendszer fejlesztése kiemelten az elővárosi közlekedés, valamint a térségi központok és vonzáskörzeteik tekintetében. Tervezett, koordinált térségfejlesztéssel, takarékos területhasználattal a metropolisz régió többi szereplőjével együttműködő, emellett vonzó, kiemelkedő környezeti feltételeket és életminőséget biztosító tér kialakítása.

4.15 Somogy megye

POZICIONÁLÁS

Somogy a legnagyobb területű, országhatáron elhelyezkedő dél-dunántúli megye. Legértékesebb természeti adottságai az erdők, felszíni vizek, A termálvízkinccs a védett természeti területek és a Balaton. Az ország negyedik legerdősültebb megyéje, kedvező mező-, erdő- és vadgazdálkodási adottságokkal rendelkezik. A Balaton Kiemelt Üdülőkörzet területén agglomerálódó térség van kialakulóban. Somogy az ország legritkábban lakott megyéje. Fejlettségét tekintve három különálló részre tagolható. Külön egységet képez a Balaton-part, amely egyben a megye fejlettebb településeit fűzi össze. A megyeszékhely Kaposvár vonzáskörzetében, valamint a Dráva mentén hátrányos helyzetű települések találhatók. A városok többsége gyenge központi funkcióval rendelkezik, jellemzőek az elszigetelt aprófalvas térségek. A megye bruttó hozzáadott értékének előállításában évek óta csökkenő szerepe van a mezőgazdaságnak, az ipar teljesítményében jelentősebb a feldolgozóipar részesedése és domináns szerepe van a szolgáltatásoknak. A megye elmarad az országos átlagtól a gazdasági fejlettség, a demográfiai mutatók, az iskolai végzettség, az átlagjövedelem, a munkanélküliség tekintetében. Jelentős számú roma lakosság él a megye társadalmi-gazdasági szempontból leszakadó, nehezen elérhető térségeiben. A közlekedési kapcsolatok hiányosak, illetve felújításra, bővítésre szorulnak.

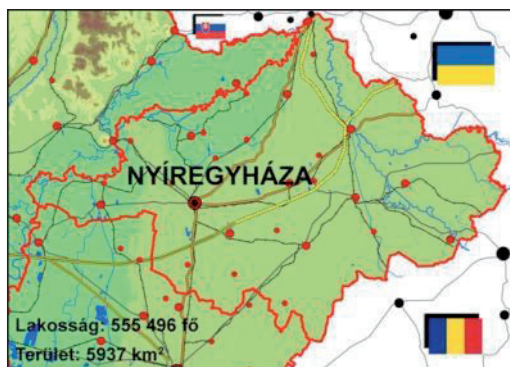
FEJLESZTÉSI IRÁNYOK

- A piaci körülményekhez rugalmasan alkalmazkodni képes, innovatív megoldásokat alkalmazó gazdasági bázisok kiépítésének elősegítése, a meglevők megerősítése. Az integrált élelmiszergazdaság fejlesztése, a technológiai műszaki innováció támogatása, kihasználva a Kaposvári Egyetemen rejlő lehetőségeket. Jó minőségű, magas hozzáadott értékű, versenyképes agrártermékek előállítása, többcélú erdő-, hal- és vadgazdálkodás. Vállalkozásélénkítés, munkahelyteremtés, a vidéki népesség megtartása érdekében.
- Az aprófalvas, periférikus térségek leszakadásának mérséklése, területi különbségek csökkentése, a hátrányos helyzetű térségek és népesség felzárkóztatása, a centrum és a periféria közötti (északi és déli) különbségek mérséklése. Társadalmi befogadás segítése, a szegénység elleni harc, a leszakadt népréteg munkára ösztönzése.
- A megye nagytérségi kapcsolatainak kialakítása, az elérhetőség javítása, a fő- és mellékút hálózat minőségének javítása, a vasútvonalak korszerűsítése, a közösségi közlekedés fejlesztése, a kerékpárút hálózat kiépítése.
- Határon átnyúló együttműködések erősítése, Horvátország uniós csatlakozásával a határ menti gazdasági és közlekedési kapcsolatok javítása, a természeti kincsekre alapozott komplex turizmusfejlesztés hálózati rendszerének kialakítása (pl. a Drávára fűzhető közös értékek), a termálvizes fürdők fejlesztése. A Balaton turisztikai termékalettájának színesítése, újabb kapcsolat kiépítése.
- A megújuló energiaforrások (különösen biomassa, geotermikus- és napenergia) hasznosítási arányának jelentős növelése elsősorban a helyi, közösségi energiatermelő és -ellátó rendszerek elterjedésével.
- Területi különbségek mérséklése. Kaposvár centrum/polisz szerepének erősítése. Harmonikus városhálózat kialakulásának előmozdítása, a közszolgáltatások színvonalának javítása.

4.16 Szabolcs-Szatmár-Bereg megye

POZICIONÁLÁS

Szabolcs-Szatmár-Bereg megye az ország északkeleti részén helyezkedik el, az ukrán, román és szlovák határ mentén. Az alapvetően alföldi jellegű megye igen változatos természeti-táji adottságokkal bír. Településhálózatára jellemző az aprófalvas és tanyás térségek magas aránya. Geopolitikai helyzetéből adódóan meghatározóak a határ menti együttműködési kapcsolatok, a közlekedési infrastruktúra jól kiépült, határ menti területei ugyanakkor a szomszéd országokba átnyúló összefüggő perifériát alkotnak.

Gazdaságának szerkezetét a kisvállalkozások magas aránya, illetve a kevésbé technológia intenzív, ezért alacsony jövedelemtermelő képességű iparágak jellemzik. Nagyon fontos szerepet tölt be a mezőgazdaság (elsősorban a gyümölcstermesztés). A munkanélküliségi ráta itt a legmagasabb az országban, a foglalkoztatás pedig a második legalacsonyabb. Jellemző az elvándorlás, a vállalkozások megszűnése, a forráshiányos önkormányzatok magas száma és a roma népesség magas aránya.

FEJLESZTÉSI IRÁNYOK

- Kis- és középvállalkozások megerősítése, a feldolgozószektor fejlesztése.
- Értéktérítő foglalkoztatás és aktivitás növelése a megyei gazdaság jövedelmező ágazatainak fejlesztésével, valamint a szociális gazdaság erősítésével.
- Verseny- és exportképes élelmiszer-gazdaság megerősítése, amely a megyében megtermelt mezőgazdasági termékekre támaszkodik, jelentős hozzáadott értéket generál, új értéket, új termékeket állít elő, innováción, innovatív megoldásokon alapul.
- A megye adottságaihoz igazodva az energiahatékonyság, az energiaforrások racionális felhasználásának támogatása, új és megújuló energiaforrások alkalmazásának előmozdítása, hasznosíthatóságának elősegítése, az energiadiverzifikáció támogatása.
- A gazdaság igényeit jobban tükröző, annak változásaihoz gyorsan és rugalmasan alkalmazkodó szakképzési, felsőoktatási, innovációs és kutatási kapacitás kiépítése és folyamatos fejlesztése.
- A nyíregyházi agglomerációnak, mint gazdasági, foglalkoztatási, közszolgáltatási, turisztikai és kulturális centrumnak a fejlesztése.
- A megye külső perifériáinak komplex felzárkóztatása és a határmenti válságövezetek, valamint a vidéki térségek integrált fejlesztése a hungarikumok hagyományos feldolgozásával, a turizmus és a falusi önellátó gazdálkodás erősítésével.
- A megyei gazdasági decentrumok és járásközpontok funkcióbővítése, összehangolt fejlesztése, gazdasági, foglalkoztató és szolgáltató szerepük erősítése.
- A kedvező geopolitikai helyzetben rejlő potenciál jobb kihasználása, határon átnyúló együttműködések ösztönzése (pl.: Nyíregyháza-Szatmárnémeti, Szatmár-Bereg térsége, Záhony).

4.17 Tolna megye

POZICIONÁLÁS

Jellemzően vidékies térség, a megyeszékhely Szekszárd mellett 10 kisváros található a megye területén. A térség erőteljes agrárjellege meghatározza a települések arculatát. A mezőgazdasági termékek előállítása jelentős és a megye jól képzett mezőgazdasági szakembergárdával rendelkezik, de az adottságokra épülő feldolgozó ipar szinte teljesen hiányzik. Paks, mely az ország villamos-energia szükségletének 40%-át termeli, stratégiai szerepet játszik a gazdasági életben, termelése pozitív irányban téríti el a megye gazdasági mutatóit. Az egy főre jutó termelés és export a textiliparban, a bőrgyártásban és -feldolgozásban, az utóbbi években meghaladta az országos átlagot. Turisztikai vonzerőt a Duna, az erdők, a népművészet, a gyógy- és termálfürdők, a történelmi borvidékek jelentenek. Jelentős a német nemzetiségű lakosság aránya.

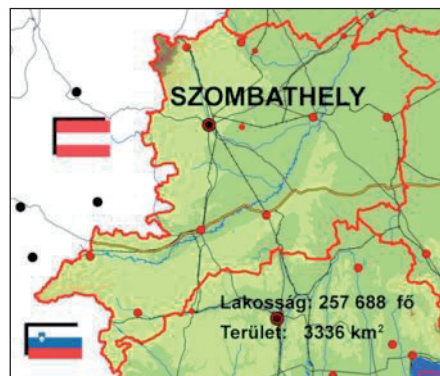
FEJLESZTÉSI IRÁNYOK

- Innovatív környezeti ipar és energetika lehetőségeinek megteremtése működő tudásbázisokkal, a Paksi Atomerőmű fejlesztéséhez kapcsolódó szak- és felsőoktatási képzés biztosítása.
- Piacképes, hagyományosan jelenlévő ipari ágazatok fejlesztése (élelmiszeripar, textil- és bőripar, fémfeldolgozás), mezőgazdasági termékek feldolgozása, piaci értékesítése; a biotermelés ösztönzése, az agrármarketing tevékenység fejlesztése.
- Közúti és vasúti közlekedés infrastruktúra fejlesztése (M9 gyorsforgalmi út), a táji, környezeti szempontok figyelembevételével.
- A termálfürdő egészség-turisztikai, energetikai és mezőgazdasági hasznosítása.
- A turizmus jelenlévő ágazatainak fejlesztése, tematikus összekapcsolása (termál- és gyógyturizmus: Dombóvár, Hőgyész, Tamási, Tengelice, Bonyhád; vadászturizmus: Gemenc, Gyulaj; tájjellegű és kulturális turizmus: Sárköz, szekszárdi fesztiválok; vízi turizmus: Fadd-Dombori, a Sió-csatorna fejlesztése; horgászturizmus: Duna és horgásztavak; borturizmus: Szekszárdi borvidék, Tolnai borvidék).
- Szekszárd, mint megyei fejlesztési pólus központi és idegenforgalmi funkcióinak megerősítése és a megye városainak képessé tétele az innováció befogadására.

4.18 Vas megye

POZICIONÁLÁS

A megye határ menti fekvése kiváló alapot biztosít az osztrák és a szlovén határ menti együttműködéshez. A megyeszékhely, agglomerálódó térségével együtt a településhálózat domináns centruma; mellette, aprófalvas térségek és belső perifériák jellemzik térszerkezetét. A vasúthálózat sűrű, ugyanakkor az észak-déli irányú közlekedési tengely kiépítettsége, a Budapest–Győr–Bécs–Pozsony súlypontok elérhetősége még nem éri el az elvárható színvonalat. Hasonlóképp nem kielégítő egyes megyén belüli térségek megközelíthetősége. Az átlagos iskolázottság, a diplomások aránya és az idegen nyelvek ismerete alapján a népesség jól képzett. A K+F, illetve a gazdasági igényekre reagáló felsőfokú képzés terén a megye erős lemaradással küzd. Gazdaságában a szakképzett munkaerőt igénylő ágazatok jelentősek, húzóágazat a gépipar, kiemelten a járműgyártás. Az egy főre jutó GDP 2010-ben az országos átlag 85,7%-a volt. Kiváló turisztikai adottságok, nemzetközi jelentőségű gyógyfürdők, országos jelentőségű kulturális és természeti adottságok jellemzik.

FEJLESZTÉSI IRÁNYOK

- Észak-déli, kelet-nyugati irányú nemzetközi közúti és vasúti közlekedési tengelyek fejlesztése és azokhoz kapcsolódóan a megyén belül a települések elérhetőségének javítása, valamint a fejlesztések eredményeként Szombathely–Körmend térségében a logisztikai tevékenység bővítése.
- Szektorokon és határokon átívelő gazdaságfejlesztési, foglalkoztatási és képzési együttműködések támogatása, ezen belül kiemelten a Pannon Járműipari és Mechatronikai Centrum fejlesztése: Szentgotthárd, Szombathely, Zalaegerszeg).
- Komplex humánerőforrás fejlesztési program a helyi alap-, közép- és felsőfokú képzések összehangolt fejlesztésével, a meglévő kapacitások – szombathelyi egyetemi központ, az egészségügyi főiskolai képzés és az ELTE Gothard Observatórium – erősítésével, a K+F teljesítmény növelése, kiemelten az alkalmazott kutatásban.
- Megújuló energiák fenntartható hasznosítása (termál-, bio-, szél- és napenergia).
- Kiemelt térségi brand-ek kialakítása a turisztikai szektorban: Őrség, Kőszeg - Írott-kő, Savaria, Pannon fürdővilág.
- A gyógyfürdőkre (Bükfürdő, Sárvár), a történelmi hagyományokra (Savaria Karnevál, Szent Márton-kultusz) és az épített (Kőszeg) és természeti (Őrség, Írott-kő) örökségre egyaránt építő turizmusfejlesztés.
- Az agrárium fejlesztése a helyi termelői piacok megteremtése mellett a magasabb hozzáadott értéket jelentő helyi élelmiszer-feldolgozás erősítésével.
- A kistelepülések, belső perifériás térségek (pl. Vasi Hegyhát, Kemenesalja, Őrség felzárkóztatása) népességmegtartó-képességének javítása infrastrukturális fejlesztések és térségi alapon szervezett közszolgáltatások révén, valamint a belső erőforrásokra alapozott helyi gazdaságfejlesztése eredményeként (pl. helyi termékek értéknövelő fejlesztése és közösségi alapú foglalkoztatás).
- Az osztrák, szlovén határ menti kapcsolatok bővítése, különös tekintettel a közös munkaerő-piac kihívásaira, illetve a természeti értékek közös fenntartható hasznosítására, valamint aktív részvétel a transznacionális együttműködésekben.

4.19 Veszprém megye

POZICIONÁLÁS

A Dunántúl közepén elhelyezkedő megye társadalmi-gazdasági „magterülete” a K-Ny irányú 8. sz. főút menti térség Veszprém megyeszékhely központtal; az átlagosnál fejlettebb a Balaton part és háttérterülete; problémákkal leginkább terhelt a Bakony és a Marcal-medence illetve a 8-as számú főúttól északra fekvő terület. Lakosságának 62%-a városlakó, de jellemzően aprófalvas településszerkezetű. Jelentős német nemzetiségű népcsoport él a megyében. Termőhelyi adottságai gyengék, erdősültsége az országos átlagot jóval meghaladó. A veszprémi Pannon Egyetem felsőoktatási potenciálja egyes szakterületeken dunántúli szinten jelentős. A nehézipar helyét a feldolgozóipar vette át, versenyképes a jármű- és gépipar, de a vegyipar is korszerűsödött. Kereskedelme, logisztikai, turisztikai szolgáltatásai folyamatosan fejlődnek, mégis egy főre jutó GDP-je tartósan a magyarországi átlag alatti.

FEJLESZTÉSI IRÁNYOK

- A közösségi közlekedést segítő kelet-nyugati irányú közlekedési infrastruktúra (8-as főút és vasútvonalak) hálózati fejlesztése, a városok közötti kapcsolat javítása.
- A helyi gazdaság jelenlegi teljesítő képességének, hozzáadott értékének emelése, új perspektivikus ágazatok és a „tudásalapú ipar” megerősödése.
- A megyében élők szaktudásának, képzettségi színvonalának növelése, a tudományos kutatás és fejlesztés feltételeinek, intézményeinek fejlesztése.
- Az ipari zónák rehabilitációjának folytatása, a turizmus és a koncentrált ipari tevékenységek környezetterhelésének minimalizálása.
- A megye határain túlnyúló egészségügyi szolgáltatások fejlesztése.
- A megye táji, természeti és műemléki értékeinek megőrzése, tematikus összekapcsolása, fenntartható hasznosítása, megismertetése.
- A karsztvíz ivóvízforrás védelmének fejlesztésével a környezet minőségének javítása és a Balaton táji, természeti védelmének növelése.
- A balatoni turisztikai körzet, mint rekreációs térség szolgáltatás- és minőségi kínálatának a szezonaritást oldó fejlesztése, koordinálása.
- A városok térség-szervező szerepköreinek élénkítése, kooperálás; az aprófalvas és perifériális térségek komplex fejlesztése a népességmegtartás érdekében.
- A megyeszékhely és a városok a kultúra és az innovatív tudás központjai.

4.20 Zala megye

POZICIONÁLÁS

Jelentős természeti és turisztikai vonzerővel rendelkező megye, mely az Európai Unió bővítését és a határok szabad átjárhatóságát követően a szomszédos Szlovéniával és Horvátországgal kiemelkedő kapacitással bíró gazdasági térséggé válik. A gazdasági térszerkezet előnyös tulajdonságai mellett közlekedési szempontból is az ország délnyugati kapuja, négy szomszédos állam fővárosa (Pozsony, Bécs, Ljubljana, Zágráb) is közelebb fekszik a megyéhez, mint Budapest, ugyanakkor szükséges az észak-déli irányú közlekedési folyosó folyamatos fejlesztése. A kedvező földrajzi adottságoknak köszönhetően a magas színvonalú mező-, erdő és vadgazdálkodás mellett kivételes gyógy-, termál és ivóvíz kinccsel rendelkezik, a Hévízi tó pedig Európa legnagyobb gyógyító erejű meleg vizes tava. A turizmus mellett (Balaton, termál- és gyógyfürdők) jelentős gazdasági erőt képvisel az elektronikai ipar, a fa- és bútoripar, valamint az agrárium. A 258 településen lakó 287 043 fő lakosával a megye a 16. a magyarországi megyék között. Az átlagos munkabér szintje országos összevetésben alacsony.

FEJLESZTÉSI IRÁNYOK

- A megyeszékhely bekapcsolása a nemzetközi gyorsforgalmi úthálózatba, a Közép-európai Közlekedési Folyosó elemeinek kiépítésével (M9 gyorsforgalmi út, 17-es sz. vasúti vonal) Zala megye a Baltikum és az Adria közötti kereskedelmi-logisztikai tranzittérséggé fejlődhet.
- A helyzeti energiájukat kihasználó térségek gazdasági specializációja:
 - Zalaegerszeg térsége termelő típusú elektronikai-, gépipari- és mechatronikai gazdasági központtá fejlődik (Harmadik Járműipari és Mechatronikai Centrum).
 - A szlovén-horvát-magyar hármánál Nagykanizsa-Letenye térsége nemzetközi jelentőségű logisztikai központtá válik.
 - Keszthely-Hévíz térségében jelentős potenciál van a gyógyvízkészletre alapozott egészségiparban és a Balatonhoz köthető idegenforgalmi szolgáltatás területén.
 - Lenti térségében a gyógy- és gasztroturizmus kiemelt szerepe jellemző.
- Fontos feladat az aprófalvas, perifériális térségek felzárkóztatása (Zalaszentgrót), a vidéki életminőség javítása, a mezőgazdasági termelés és integráció feltételeinek javítása, a vidéki önellátó gazdálkodás, a helyi piacok, az élelmiszer helyi feldolgozása és a falusi turizmus támogatása.
- Törekedni kell az egyetemi potenciál fejlesztésére a műszaki-, logisztikai- és agrár felsőoktatás területén, valamint az önálló egyetemi kutató-, fejlesztő-, innovációs- és tudásközpont kialakítására a megyében.
- Kiemelt cél a megújuló energiaforrások szélesebb körben történő fenntartható hasznosítása.

5 A megvalósítás feltételrendszere

Az Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptió a **2014–2020-as fejlesztéspolitikai időszak keretdokumentuma**, amely a korábbi Országos Fejlesztéspolitikai Konceptió és Országos Területfejlesztési Konceptió funkcióját egyesítve határozza meg a figyelembe veendő célokat és szempontokat. A tervezési menetrendet az **EU fejlesztéspolitikai keretrendszere** határozza meg.

Szoros
ütemezéssel
készülnek a terv-
dokumentumok

5.1 Az OFTK megvalósításának pénzügyi eszközei

Az Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptió megvalósításának elsődleges eszközei a pénzügyi források, **döntő részben uniós források, kisebb részben a nemzeti költségvetésben biztosított hazai fejlesztési források**. A költségvetés feszes helyzetét tekintve a nemzeti fejlesztési források korlátozott szerepet vállalhatnak a fejlesztéspolitika finanszírozásában, azonban az uniós források által nem finanszírozott területeken szerepük fontos lehet.

Uniós és hazai
források
biztosítják a
megvalósítást

A források hazai keretét és felhasználásuk szabályait a **Partnerségi Megállapodás**, az egyes uniós alapokból finanszírozott fejlesztési területeket az **operatív programok** fogják rögzíteni.

5.2 Az Európai Unió fejlesztéspolitikai keretei

Az Európai Unió működéséről szóló szerződés értelmében (174. és 175. cikk) az Unió valamennyi politikájának és tevékenységének hozzá kell járulnia a gazdasági, társadalmi és területi kohézióhoz. **Európa területének és erőforrásainak befogadó, fenntartható és hatékony felhasználása, valamint az uniós és nemzeti politikák koherenciája a kohézió kulcsfontosságú eleme. A területek adottságainak megfelelőbb kihasználása pozitív hatással lehet a gazdasági fejlődésre, az alapvető szolgáltatásokhoz, az infrastruktúrához és a közjavakhoz való egyenlő hozzáférésre, valamint a természeti és kulturális kincsekkel való körültekintő, megtartó és fenntartó gazdálkodásra.** A különféle ágazati politikák sikerét jelentősen növelheti területi hatásaik optimalizálása és a szakpolitikáknak a koherencia maximalizálása érdekében való összehangolása. A fenntarthatóság, azaz a versenyképesség és a társadalmi kohézió közötti optimális egyensúly, valamint a környezeti és természeti értékekkel való bölcs gazdálkodásbiztosítása alapvető szempont a területek integrált fejlesztése során.

5.2.1 Az Európa 2020 Stratégia célkitűzései

A Lisszaboni Stratégiát váltó **Európa 2020** az Európai Unió 10 évre szóló növekedési stratégiája, amely **az uniós növekedési modell hiányosságait hivatott megszüntetni**, hívó szavai az **intelligens, fenntartható és inkluzív (befogadó) növekedés** feltételeinek megteremtése. Az Unió öt olyan, az évtized végére **ténylegesen elérendő célkitűzést** fogalmazott meg, amelyek

- a foglalkoztatásra,
- az oktatásra,
- a kutatásra és innovációra,
- a társadalmi befogadásra és a szegénység enyhítésére, valamint
- az éghajlatváltozás elleni küzdelemre és az energiaügyre

irányulnak. Az Európa 2020 megvalósítói az Unió és a tagállami hatóságok, így **közösen kell a kereteket megteremteni** az uniós szintű szakpolitikai iránymutatások, ország specifikus ajánlások, elvégzendő tagállami reformok alapján **a stratégia prioritásainak** (innováció, digitális gazdaság, foglalkoztatás, ifjúság, iparpolitika, szegénység elleni küzdelem, erőforrás-hatékonyság) sikeres végrehajtásáért. A közösségi források szétosztása és a nemzeti programok megalkotása egyaránt a fentieknek rendelődnek alá.

Az Európa 2020 stratégiának gazdaságfejlesztési és **területi szempontból is kulcselemei a városok, és a városias térségek**. Európa globális kihívásokra adott válaszai között az egyik legígéretesebb a **területi kohézió erősítése**, a területi együttműködések fokozása. Lényeges az egyes területek összekapcsolása, a centrum-periféria viszonyrendszerben rejlő negatívumok mérséklése, a policentrikus Európa megvalósítása.

Városok, városias térségek, mint a gazdasági fejlődés és a területi kohézió motorjai

5.2.2 A Területi Agenda 2020 célkitűzései

A magyar EU elnökség alatt, 2011 első felében elfogadott területpolitikai alapidokumentum, az **Európai Unió Területi Agendája 2020** (TA 2020) épített az Európa 2020 céljaira, a területi szempontok érvényesítését pedig kulcstényezőként fogalmazta meg. Az Európát érintő legfontosabb területi kihívások azonosítása mellett meghatározta az EU fejlesztésének területi prioritásait, az ezek érvényesítéséhez szükséges intézkedéseket. Stratégiai iránymutatásul szolgál a területfejlesztés számára, elősegíti a területi dimenzió integrálását a különböző ágazati politikákba a kormányzás különböző szintjein, és összekapcsolja a területi kohézió elveit az Európa 2020 Stratégia céljaival. A területi prioritások között a következőket említi:

- A policentrikus és kiegyensúlyozott területi fejlődés elősegítése;
- Az integrált fejlesztés ösztönzése a városokban, a vidéki és sajátos adottságú régiókban;
- A határokon átnyúló és transznacionális funkcionális régiók területi integrációja;
- A régiók erős helyi gazdaságokon nyugvó globális versenyképességének biztosítása;
- A területi összeköttetés javítása az egyének, a közösségek és a vállalkozások érdekében;
- A régiók ökológiai, táji és kulturális értékeinek kezelése és összekapcsolása.

5.2.3 A Kohéziós Politika célkitűzései

A kohéziós politika az EU elsődleges keretrendszere, amelynek célja az unió belső társadalmi-gazdasági és területi egyenlőtlenségeinek csökkentésén, a fejlődés kiegyenlítésén túl az EU versenyképességének növelése. Ezáltal az EU képes a területi fejlődés kapcsán felmerülő kihívásokat kezelni, ugyanakkor segít a területi potenciál helyi, regionális, nemzeti és transznacionális szinten történő kiaknázásában. Kapcsolódva az Európa 2020 Stratégiához a következő 2014–2020-as tervezési ciklusban a Kohéziós Politikát közös programozási eszközként az ún. **Közös Stratégiai Keret** határozza meg. Ennek célja, hogy a következő **11 tematikus célkitűzésen keresztül** stratégiai iránymutatást adjon 2014–2020-ra vonatkozóan:

- a **kutatás, a technológiai fejlesztés és innováció erősítése**;
- az **információs és kommunikációs technológiák** hozzáférhetőségének, használatának és minőségének javítása;
- a **kkv-k, a mezőgazdasági és a halászati ágazatok versenyképességének**

javítása;

- az **alacsony szén-dioxid-kibocsátású gazdaság** felé történő elmozdulás támogatása minden ágazatban;
- az **éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás**, a kockázat-megelőzés és -kezelés ügyének támogatása;
- a **környezetvédelem** és az **erőforrás-hatékonyság** előmozdítása;
- a **fenntartható közlekedés** előmozdítása és a **kapacitáshiányok megszüntetése** a főbb hálózati infrastruktúrákban;
- a **foglalkoztatás** előmozdítása és a **munkaerő mobilitásának** támogatása;
- a **társadalmi befogadás** előmozdítása és a **szegénység** elleni küzdelem;
- beruházások az **oktatás**, **készségfejlesztés** és **élethosszig tartó tanulás** területén;
- az intézményi kapacitás javítása és **hatékony közigazgatás**.

A fenti 11 tematikus célkitűzés **teljes összhangban áll Magyarország érdekeivel**, jövőbeli lehetséges fejlődési irányjaival.

5.2.4 Az EU Közös Agrárpolitikájának reformja

Magyarország számára európai uniós tagállamként a **Közös Agrárpolitika (KAP) 2013 utáni reformja alapvetően meghatározza a hazai agrár- és vidékstratégia mozgásterét**. A reformról szóló 2013. júniusi megállapodás összhangban áll a magyar EU elnökség alatt elfogadott elnökségi következtetésekkel. Az Európai Bizottság 2011 októberében hivatalosan közzétett a KAP 2014–2020 időszakra vonatkozó, hét rendelettervezetből álló jogszabálysomagja három fő célkitűzésre épül:

1. **Életképes élelmiszertermelés:** a mezőgazdasági jövedelmeket és a szektor versenyképességét – a történelmileg meghatározott hátrányokat szem előtt tartva – javítani kell.
2. **Természeti erőforrásokkal való fenntartható gazdálkodás:** a termőföldek hasznosítása során ösztönözni és ellentételezni kell a mezőgazdaságban és az erdőgazdálkodásban a közjavak előállítását, az innovációnak a „zöld növekedést” kell szolgálnia, alkalmazkodni kell a klímaváltozás következményeihez.
3. **Kiegyensúlyozott területi fejlődés:** maradjanak fenn a vidéki közösségek és legyenek vidéki munkahelyek, színesebbé kell tenni a helyi gazdaságot és jövedelemforrásokat, meg kell őrizni a változatos gazdálkodási szerkezetet és erősíteni kell a helyi piacokat.

Az Európai Bizottság a KAP 2013 utáni jövőjéhez **tíz kulcselemet** fogalmazott meg:

- **célzottabb termelői jövedelemtámogatás** a növekedés és a munkahelyteremtés fellendítésére;
- **reagálni képes** és az újfajta gazdasági kihívásokkal (áringadozás) való szembenézésre alkalmas **válságkezelési eszközök**;
- „**zöld**” **kifizetések** a hosszú távú termelékenység és az ökoszisztémák megóvása érdekében;
- további **agrárkutatói és –innovációs beruházások**;
- **versenyképesebb** és kiegyensúlyozottabb **élelmiszerlánc** kialakítása;
- az **agrár-környezetvédelmi kezdeményezések** ösztönzése;
- a **fiatal gazdálkodók** induló tevékenységének megkönnyítése;
- a **vidéki munkahelyteremtés** és vállalkozó szellem serkentése;

- a **veszélyeztetett térségek** fokozottabb figyelembevétele;
- a KAP **egyszerűbbé és hatékonyabbá** tétele.

5.2.5 Területi szemlélet a tervezésben

A területiség a fejlődés és a versenyképesség lényeges eleme. Az EU intelligens, fenntartható és befogadó növekedése nem csupán a GDP növelését tartja szem előtt, hanem magába foglalja a területi, társadalmi, környezeti és kulturális megközelítéseket is. A gazdasági növekedés részben az adott terület térbeli szerveződésétől függ. Ezt a térbeli szerveződést pedig nagyszámú politika alakítja a kormányzás különböző szintjein, és hatnak a területi szerveződésre a társadalmi folyamatok, a műszaki fejlődés és a piaci erők is. Ezeknek a „mainstream” makrogazdaság-politikáknak, ágazati politikáknak azonban lehetnek olyan nem kívánt területi hatásai, amelyek eltorzíthatják a fejlődés területi viszonyait. **Az olyan politikák, amelyek szemmel tartják a területi összefüggéseket, nemcsak csökkentik ezeket a hatásokat, hanem hozzáadott értékük van, abban az értelemben, hogy integrálják az ágazatközi politikáknak a gazdasági, szociális és környezeti hatásait.**

A fenntarthatóság érvényesítéséhez nélkülözhetetlen a **társadalmi-kulturális, a gazdasági és a természeti-ökológiai szempontok összehangolása**. Erre elsősorban **konkrét földrajzi egységekben/terekben, az egyes akciók, beavatkozások, programok során** nyílik lehetőség. A földrajzi sokszínűségből adódóan ugyanaz a tevékenység lényegesen több hasznot vagy éppen kárt okozhat különböző karakterű és fejlettségű térségekben. Éppen ezért a fenntarthatóság érvényesítésének egyik legfontosabb eleme a **területi gondolkodás, a területi kohézió és a területi szempontok érvényesítése a tervezési, megvalósítási, értékelési és monitoring** feladatok teljes ciklusában, azaz minden olyan hazai stratégiai vagy operatív dokumentumban, amely hatással van a tervezés, a fejlesztés vagy az ezekhez kapcsolódó forrásfelhasználás bármely jelentős szempontjára és szintjére.

5.2.6 A 2014–2020-as uniós fejlesztési programokkal kapcsolatos elvárások

A 2007–2013 közötti uniós források felhasználásának legfontosabb tapasztalata, hogy nemzeti stratégiai céljaink szerint sokkal **célirányosabban, összehangoltabban és hatékonyabban** szükséges a forrásokat felhasználnunk 2014–2020 között.

Célirányos és összehangolt fejlesztési programok

Ezért a **fejlesztési programok tervezésekor és végrehajtásakor az alábbi szempontok érvényesítése szükséges:**

- a fejlesztéspolitika a nemzeti stratégiai és fejlesztési célok és prioritások megvalósítását szolgálja;
- a nemzeti célok, szempontok érvényesítése az uniós feltételek és célkitűzések teljesítése mellett;
- a forrásfelhasználás gyorsasága mellett a szakmai célok teljesítése is legyen elsődleges követelmény;
- átlátható rendszerekbe szervezett egyszerű folyamatokat kell kialakítani;
- a szakpolitika és a fejlesztéspolitika kapcsolatát vissza kell állítani, a tervezést és a végrehajtást a szaktárcáknak kell végezniük megfelelő központi koordináció mellett;
- egyértelmű tervezési-fejlesztési felelősséget kell kialakítani;
- a forrásfelhasználás legyen koncentrált, kevés számú programba szervezett;
- az operatív programok, a prioritások és a pályázati, támogatási rendszerek között szinergia legyen, egymásra építő rendszerek kialakítása szükséges;

- integrált, összehangolt fejlesztések megvalósítására nyíljon lehetőség, beleértve az integrált térségi és helyi fejlesztési programokat is;
- a fejlesztéseket megalapozott tervezésre, fókuszált célokra szükséges alapozni a források, fejlesztések elaprózódásának elkerülése érdekében;
- a tervezéssel párhuzamosan valósuljon meg a lebonyolító intézmények és a potenciális kedvezményezettek felkészítése;
- célzottabb, hatékonyabb, a visszacsatolást lehetővé tevő monitoring és értékelési rendszer kialakítása szükséges.

5.2.7 A hazai fejlesztési források felhasználásának szempontjai

A Konceptió céljainak elérése érdekében az éves nemzeti költségvetésben biztosított **hazai fejlesztési forrásokkal kapcsolatban az alábbi szempontok** fogalmazhatók meg:

Az uniós forrásokat kiegészítő hazai források

- a nemzeti költségvetés eszközei segítsék elő az Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptió megvalósítását;
- a hazai forrásokat az uniós programok által nem támogatott területekre kell koncentrálni;
- a nemzeti költségvetés eszközeivel segíteni szükséges az uniós fejlesztési források felhasználását;
- a nemzeti költségvetés eszközeivel elő kell segíteni a fejlesztéspolitika szakmai, helyi és térségi feladatainak ellátását.

5.3 Az OFTK megvalósításához kapcsolódó szabályozási eszközök

A nemzeti fejlesztéspolitikai célok megvalósításának fontos feltétele a szakmai céloknak megfelelő **fejlesztéseknek kedvező szabályozási környezet megteremtése**, a hazai vállalkozások, az innováció, a helyi fejlesztések, a helyi gazdaság, a partnerségben megvalósuló fejlesztéseket gátló szabályok felszámolása. A Konceptió céljainak elérése érdekében a **hazai jogalkotás keretében** az alábbi szempontok érvényesítése szükséges:

Fejlesztéseket segítő szabályozás

- a jogalkotási tevékenység során figyelembe kell venni az Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptióban és a megalapozó nemzeti és szakpolitikai stratégiákban megfogalmazott célokat és végrehajtási feladatokat;
- az adópolitika eszközeivel elő kell segíteni a hazai és helyi gazdaság megújulását, növekedését, a stratégiai nemzetgazdasági ágazatok fejlődését;
- a gazdaság fellendítése érdekében a biztonsági és környezeti szempontok csorbulása nélkül életszerűbbé és egyszerűbbé kell tenni a gazdasági szabályozási környezetet, a támogatások igénybevételére vonatkozó szabályozást;
- jogszabályokkal kell segíteni a nemzetstratégiai jelentőségű értékek és nemzeti sajátosságok védelmét, így az egészséghez, az egészséges környezethez, az egészséges élelmiszerekhez való jogot, a biológiai sokféleség megőrzését, a természeti erőforrások, kiemelten a föld és a vízbázisok megóvását, a kulturális és épített örökség védelmét, a közösségi élet gyakorlását;
- a hatékony forrásfelhasználás érdekében az ágazati szakpolitikák szabályozási rendszereinek összehangolása szükséges.

5.4 A hatékony forrásfelhasználást segítő intézményrendszer

5.4.1 A területfejlesztési intézményrendszer szabályozási keretei

A területfejlesztéssel és a területrendezéssel összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXCVIII. törvény a területfejlesztés intézmény- és eszközrendszerének jelentős átalakításával járt. A törvény értelmében 2012. január 1-jétől a megyei önkormányzatok tevékenységévé vált a területfejlesztési és a területrendezési feladatok ellátása. Ezzel egyidejűleg megszűntek a regionális, a megyei-, és a kistérségi területfejlesztési tanácsok. A törvény rendezi ezen intézmények tekintetében a szükséges jogutódlás kérdéseit is. Ennek megfelelően a regionális fejlesztési és a megyei területfejlesztési tanácsok jogutódjává a területileg érintett megyei önkormányzatok váltak. Az új szabályozás a regionális fejlesztési ügynökségek kiemelt feladataként a megyei fejlesztési program megvalósításával összefüggésben a fejlesztési döntések előkészítését, végrehajtását, valamint a területfejlesztés intézményi munkájának segítését határozza meg.

A törvény újraszabályozza a megyei önkormányzatok területfejlesztési hatáskörét. A feladatok felölelik a területfejlesztési döntéseket megalapozó vizsgálatokat, a megyei területfejlesztési koncepció kidolgozását, nemzetközi együttműködési megállapodások megkötésének lehetőségét, valamint számos lényeges kérdésben a megyei önkormányzat számára véleményezési jogot biztosít. A megyei önkormányzat dönt a hatáskörébe utalt fejlesztési források felhasználásáról. A feladatok ellátása vonatkozásában ugyanakkor beszámolási kötelezettség terheli.

Lényeges, hogy amennyiben egy megye területén túlmutat egy-egy területfejlesztési ügy, az az érintett régió területét alkotó megyék, illetve a főváros képviselőiből felálló regionális területfejlesztési fórum feladatkörébe tartozik. Létrejöttek emellett a megyei területfejlesztési fórumok is, amelyeknek a megyei önkormányzatok és a megyében található megyei jogú városok delegáltjai a tagjai. A megyei területfejlesztési fórum célja, hogy a megyei jogú városokat bekapcsolja a megyék területfejlesztési döntéshozatalának előkészítésébe.

A törvény megállapítja továbbá, hogy a területrendezési terveket legalább tízévenként felül kell vizsgálni, és megszünteti a területrendezési tervtanácsokat.

5.4.2 A fejlesztéspolitikai intézményrendszerrel kapcsolatos szempontok

A Koncepció végrehajtásának kulcseleme a **hatékony, átláthatóan működő fejlesztéspolitikai intézményrendszer**, amelynek kialakítása érdekében a jelenlegi intézményrendszer továbbfejlesztése szükséges. Ez magában foglalja a szemléleti megújítást, az intézmény- és szervezetfejlesztést, valamint az eljárásrendek összehangolását, egyszerűsítését.

Hatékony, az új kihívásoknak megfelelő intézményi működés

A 2014–2020-as fejlesztéspolitikai intézményrendszernek az alábbi **szempontoknak kell megfelelnie**:

- az intézményrendszernek biztosítania kell a kohéziós források eddiginél hatékonyabb, eredményesebb felhasználását;
- az intézményrendszernek tudnia kell kezelni a kohéziós források integrált felhasználását a közös EU stratégiai célokhoz (EU2020 és 11 tematikus objektív célok) való hozzájárulás érdekében;
- az intézményrendszernek tudnia kell kezelni a kohéziós források integrált felhasználását a közös EU stratégiai célokhoz (EU2020 és 11 tematikus objektív célok) való hozzájárulás érdekében;
- az intézményrendszer teljesítményében ki kell mutatni az európai célokhoz való számszerű, tényleges hozzájárulást, a Partnerségi Szerződésben rögzített módon;

- az intézményrendszernek, az érintett hatóságoknak a források kifizetésének feltételeként be kell mutatniuk, hogy megfelelő, a források eredményes felhasználását biztosító stratégiai, szabályozási és intézményi rendszerrel rendelkeznek; további források felhasználási lehetősége az előirányzott célok teljesítésétől függ;
- az elszámolási szabályok harmonizálása szükséges a költséghatékonyság érdekében;
- az intézményrendszer szakmai hozzáadott értékének és forrás-kihelyezési teljesítményének összehangolása, a minél gyorsabb forrás-kihelyezés szempontja mellett a szakmai hozzájárulás és eredmények (a nemzeti célokhoz hozzájáruló minél jobb fejlesztések) erősítése;
- az intézményrendszer képes legyen a fejlesztések, pályázatok egységes kezelésére, de a szükséges specializáció, adott tématerületekre, fejlesztésekre vonatkozó szempontok érvényesítésére is;
- az intézményrendszer legyen alkalmas az új fejlesztési eszközök, eljárásrendek kezelésére; egy-egy prioritásnak vagy integrált beavatkozásnak saját, meghatározott területi hatállyal működő közreműködő szervezetei lehetnek;
- a hagyományos és gyakran improduktív nyílt pályázati elosztó rendszerek helyett vagy mellett kezelje a tárgyalásos programfinanszírozást, a Global Grant-típusú, illetve a normatív forrás-kihelyezési gyakorlatot;
- a források nagyobb hányada szakmai stratégiai elosztás mentén, azaz kiemelt programokban és projektekben kerüljön felhasználásra;
- az intézményrendszer egységes jogi, pénzügyi és adminisztratív követelményei biztosítsák a versenysemlegességet, de adjanak teret a célzott beavatkozásoknak is, pl. a leghátrányosabb helyzetű térségek fejlesztése;
- szükséges az eljárásrendek egyszerűsítése és elektronizálása, a kedvezményezettek érdekében figyelembevételével, az átláthatóság érvényesítése mellett;
- a fejlesztéspolitikai intézményrendszer ne különüljön el a szakpolitikai irányítástól, a szakpolitikák a szakmai szempontok érvényesítése érdekében hatni tudjanak a számukra releváns fejlesztésekre: a szaktárcák tervezzék és hajtsák végre a fejlesztéseiket, erős központi koordináció mellett.

Az intézményrendszer **kezelje az alábbi funkciók mindegyikét:**

- folyamatos tervezés: a programok akcióterv szintű kibontása, a programok és célértékek aktuális körülményekhez való igazítása;
- a fejlesztések és a projektek előkészítése: a kedvezményezettek igényeinek felmérése, projektgenerálás, különösen az újszerű fejlesztési eszközök esetében;
- operatív végrehajtás: jogi, pénzügyi és adminisztratív pályázat- és projektkezelési eljárásrendek;
- kommunikáció: a célcsoportok tájékoztatása és az eredmények közzététele, népszerűsítése;
- döntéshozatal: a szakmai szempontok biztosítása, átláthatóság;
- monitoring: pénzügyi és szakmai adatgyűjtés a végrehajtásról;
- értékelés: a végrehajtás teljesítményének értékelése a célkitűzések és az aktuális fejlesztési környezet tükrében;
- központi koordináció: az uniós intézményekkel való kapcsolattartás, a teljes intézményrendszeri működés egészének nyomon követése, értékelése, egyes fejlesztések integrációja, az eljárásrendek egységesítése.

5.5 A végrehajtást segítő szakpolitikai és területi koordináció

A Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Koncepció megvalósításának kulcseleme a megfelelő szakpolitikai és területi koordináció, amely biztosítja az **ágazatilag és térségileg összehangolt fejlesztéseket**. Országos és térségi, helyi szinten is szükséges a fejlesztéspolitikai intézményrendszer összehangolt működése.

Ágazatilag és területileg összehangolt fejlesztések

Szemponatok a szakpolitikai és területi koordináció érvényesítéséhez:

- központi fejlesztéspolitikai koordináció alapján a szakpolitikai programok és intézmények összehangolt működése, a programok egymással összhangban történő kialakítása;
- a területpolitikai és a vidékfejlesztési célok érvényesítésére térségi koordináció megvalósítása;
- az új fejlesztéspolitikai eszközöket, az integrált fejlesztéseket és a térségi programokat lebonyolítani képes központi és helyi intézményi feltételek kialakítása, az intézményi szereplők felkészítése;
- a megyei önkormányzatok terület- és vidékfejlesztési feladataik keretében vállaljanak szerepet a térségi, helyi fejlesztések koordinálásában, elősegítésében, megújított területfejlesztési koncepciójuk és programjuk alapján;
- a helyi önkormányzatok felkészítése, szakmai segítése;
- a területfejlesztés és a vidékfejlesztés térségi és helyi szakmai műhelyei működésének biztosítása, helyi partnerségek kialakítása, erősítése;
- elő kell segíteni a fejlesztéspolitikai szervezetek, szakértők szakmai kapcsolatrendszerének bővítését, tapasztalatcseréjüket, módszertani segítségüket, a jó gyakorlatok és előremutató szemlélet közvetítését.

A megye lehetséges terület- és vidékfejlesztési feladatai:

- a megye, mint a területfejlesztés tervezési és programozási középszintje az alábbi területfejlesztési és vidékfejlesztési feladatokban működhet közre a 2014–2020 közötti uniós programidőszakban:
 - a fejlesztési projektek feltárásában, tervezésében, koordinálásában, a megvalósítás nyomon követésében;
 - a megye területét érintő fejlesztések nyomon követésében, területi koordinálásában;
 - integrált térségi programok kialakításában, tervezésében, végrehajtásában, nyomon követésében;
 - a megye területén megvalósuló helyi fejlesztési programok koordinálásában, szakmai és módszertani segítségével, a lebonyolítás segítségével, a nyomon követésben, a végrehajtás támogatásában.

5.6 A folyamatok nyomon követése

A Koncepció célkitűzéseinek megvalósulását, az intézkedések hatékonyságát, a szakmai teljesítményeket folyamatosan értékelni, a megvalósítást időszakonként felülvizsgálni szükséges. Ennek alapja az **egységes fejlesztéspolitikai monitoring és értékelési rendszer**, amely a nyomon követést, az értékelést és a visszacsatolást biztosítja.

Mérhető eredmények és nyomon követés

A folyamatok nyomon követése érdekében **szükséges**:

- egységes, a kohéziós és a vidékfejlesztési, halászati források felhasználását egységesen kezelő fejlesztéspolitikai információs, monitoring és értékelési rendszer kialakítása és folyamatos működtetése;
- megfelelő és egyenletes, minőségi, rendszerszerű adatgyűjtés nem csak a

források felhasználásáról, de az elért szakmai kimenetekről és eredményekről is;

- a fejlesztéspolitikai, a szakterületi és a területi információs rendszerek összehangolt működésének biztosítása, ezt szolgáló fejlesztésük;
- az OFTK céljainak megvalósítását mérő indikátorrendszer kialakítása, összhangban a Partnerségi Megállapodás és az operatív programok, valamint a nemzeti szakpolitikai stratégiák indikátorkészletével;
- az értékelési tevékenység megújítása, szabályozott visszacsatolással működő és a végrehajtó intézményektől független nézőpontot is biztosítani képes értékelési rendszerrel;
- az átláthatóság biztosítása.

5.7 A tervezési rendszer megújítása

A Koncepció megvalósítása érdekében **a fejlesztéspolitikai és a szakpolitikai tervezés rendszerét meg kell újítani, egységes rendszerbe foglalva a tervezési folyamatokat.** Ez a hatékony, egymást szinergikusan támogató fejlesztések feltétele.

A fejlesztési eszközök hatékonyságának növelésében kulcsszerepet tölt be a különböző területi szinteken megvalósuló tervezés. A tervezés feladata, hogy az eredmények és folyamatok értékelése alapján, az érintett szereplők egyéni stratégiáinak összefogásával kijelölje, illetve korrigálja a célkitűzéseket. A tervezés ugyanakkor a célok elérését biztosító eszközök kijelölésével megalapozza a fejlesztési eszközök hatékony felhasználását. **A tervezés egységes, összehangolt rendszerének megteremtése** olyan alapvető követelmény, amely a teljes hazai fejlesztéspolitikai gyakorlatnak, így a területi fejlesztések eredményességének is sarokköve.

A hatékony és célszerű fejlesztések működtetéséhez szükség van az országban zajló tervezési tevékenységek **olyan átfogó szabályozására**, amely rögzíti, hogy milyen típusú és szintű terveket, kiknek, milyen tartalommal és eljárási rendben, illetve végrehajtási eszközrendszer birtokában kell megalkotnia, s ezek hogyan kapcsolódnak egymáshoz. **Az egységes tervezési rendszerben** az OFTK-ban rögzítettekkel összhangban egyértelműen meg kell határozni az ágazati irányítás és az egyes területi szintek tervezési kompetenciáit, valamint az egyéb speciális, területfejlesztési politikai célokból adódóan kiemelten kezelendő terület egységekkel kapcsolatos tervezési feladatokat, illetve ezek viszonyát a többi területi tervhez.

Egységes országos tervezési rendszer

Fontos követelmény, hogy a szabályozás kellő mozgásteret biztosítson az **„alulról” jövő (bottom up) tervezési kezdeményezéseknek**, melyeknek meg kell teremteni az intézményrendszeri feltételeit is. A tervezés folyamatában a **vertikális és horizontális koordináció** egyaránt nélkülözhetetlen annak érdekében, hogy a legitim tervdokumentumok betöltsék funkciójukat. A tervezési rendszer szabályozásában fontos biztosítani, hogy az operatív programok, a kiemelt programok és projektek és valamennyi állami-közösségi fejlesztési tevékenység a stratégiai – koncepcionális tervekhez igazodjon.

Vertikális és horizontális koordináció

A hazai tervezési gyakorlatnak célszerű továbbra is alkalmaznia az EU-finanszírozású programokon túlmenően is az **uniós tervezési rendszert**, kifejezéstárat és eljárásrendet a hazai sajátosságok figyelembevételével. Ugyanakkor az uniós források tervezését is a hazai tervezési rendszer szerves részeként kell kezelni és az uniós forrásoktól független vagy azokon túlmutató tervezési dokumentumokra való kitekintéssel kell programozni.

Egységben az uniós és a hazai tervezés

A fellendülő tervezési tevékenység egységességének biztosításakor fontos feltétel a tervezési rendszernek keretet adó közös fenntarthatósági elveken alapuló értékrend kialakítása. **Fenntarthatósági keretstratégiák kidolgozása szükséges** országos szinten és az egyes térségekre vonatkozóan is, igazodva az ágazati vagy a helyi

Fenntarthatósági értékrend

adottságokhoz, melyek a fenntarthatóságon túl más horizontális irányelveket is rögzíthetnek (pl. esélyegyenlőség, biztonság, örökségvédelem). A keretstratégia egyrészt olyan, az ágazat vagy a térség fenntarthatóságának megteremtéséhez szükséges vertikális célokat rögzít, melyeknek helyet kell kapniuk a célok témáját és az adott ágazatot vagy térséget érintő tervekben, másrészt a fenntartható fejlődést biztosító horizontális célokat, melyek minden érintett tervdokumentumban rögzített célba beépülnek.

A fejlesztési tervek, programok országos szintje mellett a **tervezés, programozás legfontosabb területi szintje a megye**. A megye fontos koordináló szerepet tölt be a **mikrotérsgégi léptékű integrált város- és vonzáskörzeti viszonylatokban formálódó helyi tervezések** esetében. A megyei szint koordinálja és támogatja is e helyi tervezéseket. Az ország középtávú fejlesztési irányait meghatározó és megújuló OFTK-val, az OTTrT-vel, a Széll Kálmán Tervvel, valamint az Új Széchenyi Tervvel összhangban megyei és helyi szinten is meg kell határozni a közép- és hosszú távú fejlesztési terveket.

Megyei tervezés és mikrotérsgégi léptékű helyi tervezés

A tervezési folyamatban az egyes térségi programok egymásra épülnek. A megyei szinten készülő közép- és hosszú távú fejlesztési programokba integrálni kell a helyi fejlesztési programok célkitűzéseit is, vagyis a megyei tervezésnek határozott területi szemlélettel kell rendelkeznie. A **programozás elvét** érvényre kell juttatni a megyék és a helyi szint tervezési feladataiban is. A területi programok vállalások, melyekhez költségvetést kell rendelni, indikátorokat szükséges megadni, amelyekkel mérhető a program megvalósítása, a támogatások felhasználásának hatékonysága.

A megyei fejlesztési tervek megalapozásához és a megyei integráció sikeres megvalósulásához meg kell teremteni a megyei, a térségi (különösen a kiemelt térségek) és a városokkal való együttműködést, a gyors információáramlás biztosítását, továbbá ösztönözni kell a komplex, integrált fejlesztési programok készítését és megvalósítását.

A megyék terület- és vidékfejlesztési feladataik keretében közreműködnek a vidékfejlesztési tervezésben, programozásban, a vidékfejlesztés keretében megvalósuló helyi fejlesztési programok segítségével, megalapozva a megyei szintű vidékfejlesztési koordinációs, tervezési és végrehajtási tevékenységeket.

A tervezés és a programozás végig viteléhez szükséges a megyei és a helyi szintű tervezési intézményrendszer, a partnerségi együttműködések kiépítése és a tervezéshez szükséges forrás, valamint a szabályozási feltételek biztosítása, vagyis szükséges a helyi és a megyei szintű tervezés átfogó megújítása.

Egy térség fejlődését a kompetenciájába utalt fejlesztési eszközökön túl a különböző nemzeti szintű szakpolitikák fejlesztési, szabályozási tevékenysége is döntően meghatározza. Az egyes területi szintek tervezési kompetenciáinak tisztázásán túlmenően éppen ezért szükséges annak biztosítása, hogy adott területen (megyében, mikrotérsgégben) megvalósuló fejlesztések egymás hatásait erősítsék és szinergiát alkossanak. Alapvető követelmény ehhez, hogy **az ágazati (szakpolitikai) és a területi tervezés egymással szoros koordinációban valósuljon meg**.

Ágazati (szakpolitikai) és területi tervezés összhangjának megteremtése

A területfejlesztési politika, illetve adott terület egység fejlesztési céljait a koncepcionális és operatív tervezés, valamint a rendezési típusú tervezés együttesen kell, hogy biztosítsa. Ennek alapvető kritériuma a területrendezési és a fejlesztési vonatkozású stratégiai területi tervezés szorosabb összekapcsolása, annak érdekében, hogy az egyes területrendszerek, terület egységek céljait a fejlesztési és a terület használat-szabályozási eszközök egymással szinergiában szolgálják.

Egységes területi tervezés: a rendezési és fejlesztési tervezés összhangja

A tervezés során a folyamatok elemzésén túl növekvő mértékben kell támaszkodni az adott ágazat vagy térség érdekcsoportjait, illetve sajátos értékeit megjelenítő szereplők

Partnerség és kommunikáció a tervezésben

elvárásainak összefogására. Fontos, hogy a területi tervezés folyamatában a **partnerség elve** a valódi **részvétel** (participáció) révén hatékonyan érvényesüljön. Az átláthatóságot és a legitimitást, a partnerséget és bevonást erősíteni kell a területrendezési tervezésben.

Szükséges a tervezés szakmai kapacitásainak javítása. A szakértők, tervező intézmények mellett a közigazgatásban is szükséges a stratégiai szemlélet, a területi tervezéshez szükséges készségek erősítése. A megyékben és helyi szinten is indokolt a tervezés jelentősebb létszámú szakmai apparátusának kiépítése, a regionális fejlesztési ügynökségek létező tervezési kapacitásaival összehangoltan. Az ágazatok tervezési fejlesztési kapacitásai is erősítendőek, mind mennyiségben, mind minőségben.

Szakmai
megerősítés

Mindennek érdekében újra kell gondolni a **tervezési és a területi tervezési szakemberek képzését a felsőoktatási és továbbképzési keretekben**. Jelenleg hiányzik a sok különféle tervezési képzés egységes kompetencia-elvárási rendszere, egységes színvonala és minőségbiztosítása. Nagyobb hangsúlyt kell fektetni a stratégiai tervezésre és menedzsmentre, a földrajzi, a társadalmi-gazdasági és az ökológiai-tudományi, a műszaki és elemzési ismeretek integrált alkalmazására.

A sokszínű képzettséggel bíró szakemberekre támaszkodó tervezési és ezen belül területi tervezési tevékenységek egységes szakmai jellegét erősíteni kell, képzési irányelvek, szakértő útmutatók, ajánlások rendszerének kialakításával, természetesen a hazai viszonyokhoz adaptáltan. A tervezés minőségi színvonalát garantáló és javító egységes országos rendszer kialakítása szükséges, mely eljárási, módszertani, képzési és szakértői akkreditációs elemekkel is rendelkezik. Fontos megteremteni annak feltételeit, hogy a tervezési tevékenységek teljes ciklust alkossanak a nyomon követés, a rendszeres értékelés és a tervezés információs igényét kielégítő alkalmazott területi kutatások, vizsgálatok folyamatos megvalósításával.

5.8 A szakpolitikai programok tervezése és végrehajtása

A nemzetstratégiai fontosságú szakpolitikai programok tervezését az OFTK elfogadása után, a szakpolitikai stratégiák végrehajtásának keretében illeszkedve el kell indítani. A szakpolitikai programok olyan magas szintű prioritást élvező komplex cselekvései a 2014–20-as időszaknak, melyek uniós és hazai forrásokra, valamint a támogatáspolitikai eszközök mellett szabályozási és egyéb (tanácsadási, képzési, szemléletformálási, intézményfejlesztési) eszközökre egyaránt támaszkodhatnak. Egyes akcióik beépülnek a különböző programokba, megvalósításuk gondozása és koordinációja intézményesített. A szakpolitikai programoknak rögzíteniük kell a tárgykörüket, a tervezésük és végrehajtásuk, koordinálásuk felelőseit, a megvalósításukat szolgáló uniós operatív programokat és a hazai támogatási, szabályozási és egyéb eszközöket.

5.9 A térségi integrációs eszközök alkalmazása

Az OFTK végrehajtása során, főleg a 2014–2020 közötti európai uniós fejlesztési források felhasználása során kiemelt szerepet kell biztosítani a helyi, alulról építkező kezdeményezések keretében ösztönözhető, közösségi részvételen alapuló fejlesztési programoknak és a területi felzárkóztatást, programalapú célzott térség- és városfejlesztést célzó területileg integrált fejlesztéseknek. Az Európai Unó e két területet speciális területi integrációs eszközök lehetőségének biztosításával támogatja.

5.9.1 Területileg integrált beruházások

A területileg integrált beruházások, mint a 2014–2020 közötti időszakban alkalmazható új európai uniós területi integrációs eszköz az OFTK területi céljai szerint, az OFTK-ban nevesített beavatkozási célterületek, térségek és városok szintjén megvalósuló térségi- és városfejlesztési programok végrehajtásának legfontosabb eszköze. Alkalmazásában az alábbi **szempontok érvényesítése szükséges**:

- integrált terület- és városfejlesztési célokat szolgáljon;
- integrált fejlesztési programok alapján, decentralizált végrehajtási modellben valósuljon meg, megfelelően az Európai Unió egységes módszertani szabályozásának;
- az eszközt alkalmazó térségek és városok kijelölése, valamint az integrált fejlesztési programok tervezése központi koordinációval történjen;
- a városok és vidéki térségek együttműködésében a város-vidék kapcsolatok megerősítését, a vidéki térségek felzárkóztatását, a helyi gazdaságfejlesztési kezdeményezések megvalósítását, valamint a helyi közösségek fejlesztését és társadalmi felzárkóztatását szolgálja;
- a célterületek lehatárolásában, valamint a területileg integrált beruházások végrehajtásában a megyei önkormányzatok, a városi önkormányzatok és a térségi fejlesztési tanácsok kapjanak szerepet;
- sikeres alkalmazásának érdekében szükség van a területileg integrált beruházásokat alkalmazó térségi szereplők terület- és vidékfejlesztési kapacitásainak megerősítésére;
- tervezése és megvalósítása a több európai uniós alap bevonásának lehetőségére tekintettel történjen, a területileg integrált, társadalmi, gazdasági környezeti szempontok szerint értelmezett komplex fejlesztések hozzáadott értékének növelése érdekében.

5.9.2 Közösségvezérelt helyi fejlesztések

A közösségvezérelt helyi fejlesztések, mint a 2014–2020 közötti időszakban alkalmazható új európai uniós területi integrációs eszköz, az OFTK elvei szerint megvalósuló helyi, térségi együttműködésben megvalósuló fejlesztési programok végrehajtásának legfontosabb eszköze. Alkalmazásában az alábbi **szempontok érvényesítése szükséges**:

- terület- és városfejlesztési, valamint vidékfejlesztési célokat együttesen, integráltan szolgálja;
- a városok és vidéki térségek együttműködésében a város-vidék kapcsolatok megerősítését, a vidéki térségek felzárkóztatását, a helyi gazdaságfejlesztési kezdeményezések megvalósítását, valamint a helyi közösségek fejlesztését és társadalmi felzárkóztatását szolgálja;
- a helyi fejlesztési stratégiák és a kapcsolódó fejlesztési beruházások alulról jövő kezdeményezések alapján, a helyi társadalmi, gazdasági szükségletek szerint jöjjenek létre, megfelelően az Európai Unió egységes módszertani szabályozásának;
- területének lehatárolásában, valamint a helyi közösségek által tervezett stratégiák végrehajtásában a megyei önkormányzatok koordinációs szerepet töltenek be, annak érdekében, hogy e helyi stratégiák, valamint a megyei területfejlesztési programok minél több szinergikus hatást eredményezzenek;
- sikeres alkalmazásának érdekében szükség van a helyi fejlesztési szereplők terület- és vidékfejlesztési kapacitásainak megerősítésére;
- tervezése és megvalósítása a több európai uniós alap bevonásának lehetőségére

tekintettel történjen, a területileg integrált, társadalmi, gazdasági környezeti szempontok szerint értelmezett komplex fejlesztések hozzáadott értékének növelése érdekében;

- kedvező társfinanszírozási arányának érvényesítését szükséges figyelembe venni az operatív programok tervezése során.

5.9.3 Térségi szempontok érvényesítése

Az EU által biztosított integrált területi eszközök alkalmazásán túl az OFTK elvei és területi céljai alapján a fejlesztéspolitikai beavatkozások kiemelt szempontját kell, hogy képezze a térségi sajátosságoknak megfelelő és a területi felzárkóztatást biztosító fejlesztések finanszírozása. Alkalmazásában az alábbi **szempontok érvényesítése szükséges**:

- az uniós és hazai forrásból megvalósuló fejlesztéspolitikai beavatkozások tervezésének és végrehajtásának kiemelt szempontját kell, hogy képezze a területi, terület- és vidékfejlesztési szempontok érvényesítése;
- az uniós és hazai forrásból megvalósuló fejlesztéseket a térségi sajátosságok figyelembevételével kell tervezni és megvalósítani;
- a fejlesztések a területi kiegyenlítést és felzárkóztatást szolgálják;
- a fejlesztési programok terület- és vidékfejlesztési tartalmának tervezésében figyelembe kell venni az OFTK-ban rögzített területi célokat és területegységeket.

5.10 Az OFTK végrehajtásával kapcsolatos intézkedések

Az OFTK-ban rögzített célok végrehajtásának érdekében az alábbi tervezési **szempontok érvényesítése szükséges**:

- az OFTK fejlesztési céljait és prioritásait figyelembe kell venni az uniós és hazai fejlesztési programok tervezése és végrehajtása és a források felhasználása során, kiemelten:
 - a 2014–2020 közötti időszakra vonatkozó Partnerségi Megállapodásban,
 - a 2014–2020 közötti időszakban megvalósuló operatív programokban.
- az OFTK fejlesztési céljait és prioritásait figyelembe kell venni az uniós és hazai források felhasználásával megvalósuló megyei területfejlesztési programokban;
- az OFTK fejlesztési céljait és prioritásait figyelembe kell venni a szakpolitikai fejlesztések tervezése és végrehajtása során, különösen a szabályozási feladatokban és a forrásfelhasználás során.

FOGALOMMAGYARÁZAT Nemzeti Fejlesztés 2030 - az Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptióhoz

Az Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptióhoz kiegészítő jegyzékként kapcsolódik a dokumentumban használt speciális fogalmak magyarázata. A fogalommagyarázat célja, hogy az OFTK-ban felmerülő szakkifejezések értelmezését megadja, megkönnyítve azok megértését és célszerű alkalmazását. Elsősorban azokra a fogalmakra koncentrál, melyek magyarázata hiányos a magyar szakirodalomban, vagy az OFTK eltér az általában használatos értelmezésektől. Amennyiben a szövegben szereplő fogalom a glosszáriumban nem szerepel, úgy a magyar nyelv szakirodalomban általában fellelhető értelmezés az irányadó.

Agglomeráció: olyan összeépült településegység, melyben egy központi város és az azt körülvevő térség, elővárosi gyűrű között különösen szoros kapcsolat van, a foglalkoztatottak nagy arányban ingáznak az agglomeráció központi városába (policentrikus agglomeráció révén városaiba). Az agglomerációkat általában magas népsűrűség, gazdasági aktivitás jellemzi. Magyarországon a legkiterjedtebb agglomeráció Budapest térsége.

Aprófalu: 500 főnél kevesebb népesség település.

Átfogó cél: a területfejlesztési politika azon fejlesztési célja az OTK-ban, mely elérése elsősorban hosszútávon biztosítható, az ország egész területi rendszerére hatással van. Az átfogó célok csoportjainak elemeire épülnek az egyes területi célok.

Beavatkozási területek: a célok, részcélok elérését biztosító beavatkozások. Nem teljes körűen rögzítettek, leginkább csak a megvalósításban nélkülözhetetlen elemekre terjednek ki, felsorolásuk bővíthető. A vázolt tevékenységek különböző ágazatok és területi szintek kompetenciáit érinthetik, szabályozási, pénzügyi, közösségszervezési eszközök használatára utalhatnak. A stratégiai és operatív tervezési fázis programjainak intézkedéseibe épülhetnek be.

Egyedi tájérték: épített vagy természetes objektum, mely elsősorban nagy tájképi jelentőséggel bír, de a tájökoszisztémájában is szerepe van. Pozitív esztétikai tartalommal járul hozzá a tájak sajátos karakteréhez. Lehet természetes eredetű vagy az ember által alakított, szakrális vagy rekreációs tevékenységekhez, tradicionális tájhasználatához kötődő. Példák: famatuzsálemek, fasorok, sziklafalak, kötengerek, felhagyott kisméretű kőfejtők, barlangok, felszíni karsztos formák, források, kisterület vízborítás, gyepfoltok, földtani és talajtani feltárások, régi útjelek, keresztek, emlékhelyek, kőrákások, kőfalak, sövények, kutak, hidak, történelmi utak és ösvények, romok, gazdasági- és lakóépületek, stb.

Értékekhez való hozzáférés: a térségek táji vagy kulturális értékeinek megközelíthetősége és fenntartható használata. (1) Ez jelenti a táj és a kulturális örökség értékeinek (pl. erdők, természetes vízpartok, egyedi tájértékek, műemlékek) megismerésének és rekreációs használatának lehetőségét ott, ahol ezt szigorú természetvédelmi korlátozások nem akadályozzák. (2) Ezek az értékek gyakran a tradicionális fenntartható tájhasználat alapjai is (pl. turizmus-szervezés, erdei termékek gyűjtése, víz és nyersanyag lelőhely), ilyen irányú használatuk is biztosítandó. A hozzáférés biztosítása a tulajdoni viszonyoktól független, az állami területek kezelőinek is felelőssége van e téren.

Európa 2020 Stratégia: Az Európa 2020 stratégia az Európai Unió válasza, megoldás-tervezete a 2008 óta kialakult gazdasági válságra, illetve az uniós növekedési modell hiányosságait hivatott megszüntetni. A stratégia révén célja megteremteni azokat a feltételeket, amelyek egy versenyképesebb és magasabb foglalkoztatási aránnyal

rendelkező gazdaság létrehozásához szükségesek. Az Európa 2020 stratégia olyan növekedést hivatott megvalósítani, amely intelligens, azaz amelynek esetében az oktatási, a kutatási és az innovációs beruházások hatékonyabbak, fenntartható, mert kulcseleme az alacsony szén-dioxid-kibocsátású gazdaságra és a versenyképes iparra való áttérés, és inkluzív, mivel nagy hangsúlyt fektet a munkahelyteremtésre és a szegénység csökkentésére. A stratégia középpontjában öt ambiciózus célkitűzés áll, amelyek a foglalkoztatással, a kutatással, az oktatással, a szegénység csökkentésével és az éghajlatváltozással/energiaüggyel kapcsolatosak.

Fejlesztési pólus: olyan nagyváros, melynek funkciója a fejlődés közvetítése, régió- és országhatárokat is átlépő hatóterülete fejlődésének generálása, régiója számára a legképzettebb munkaerő megtartása. Ennek megfelelően hatóterét ellátja magas szintű szolgáltatásokkal, kulturális kínálattal, speciális termékekkel; jelentős súlya van a gazdasági, közigazgatási kapcsolatrendszerben és döntéshozatalban; nagyvállalatai kiterjedt beszállítói hálózatuk révén szervesen beépülnek a helyi gazdaságba, elősegítve térségük fejlődését. A pólust dinamikus, innováció orientált ágazatok egész komplexuma jellemzi. A jelenlévő magas szint egyetemi oktatás, kutatás-fejlesztési tevékenység, a magas színvonalú infokommunikációs infrastruktúra és a kvalifikált munkaerő nagy aránya miatt tudásközpont szerepe van. A nemzetközi szakirodalomban a közlekedésből átvett hub (csapág) jelöli településhálózat azon köztes, regionális központjait, melyek feladata saját térségük fejlődésének elősegítése.

Fejlesztéspolitikai monitoring és értékelési rendszer: a fejlesztéspolitika eszközrendszerének egyik eleme. Célja a fejlesztési célú beavatkozások végrehajtásáról, eredményességéről történő visszacsatolás. Ebből következően a döntés-előkészítés egyik legfontosabb eszköze, mely a hazai fejlesztéspolitika hatékonyságának javítását, átláthatóságának fokozását szolgálja. Alapvetően három elemből épül fel: (1) a fejlesztéspolitika eszköz- és intézményrendszerének monitoringja; (2) területi (társadalmi, gazdasági, környezeti) folyamatos monitoringja; (3) értékelések készítése a monitoring adatok alapján.

Határmenti fejlesztés: országhatárok mellett illetve annak közvetlen közelében lezajló a társadalmi, gazdasági és környezeti területi folyamatok figyelésén és értékelésén alapuló tervszerű beavatkozási, fejlesztési irányok és intézkedések meghatározása, összehangolása és megvalósítása különböző szint, nem egyszer a határ menti partnerek által közösen előkészített térségi fejlesztési tervek, programok és projektek keretében.

Helyi anyag- és hulladékgazdálkodás: a települési önkormányzatok, helyi közösségek által megszervezett, és az anyag és energiatakarékosság szempontjait figyelembe vevő környezetvédelmi rendszer.

Helyi (Autonóm) energiagazdálkodás: az egyes (kis)térségek helyi adottságaikhoz igazított energiagazdálkodását jelöli. Stratégiai energiatervezési szemléletet feltételez, törekszik a minél nagyobb fokú autonóm térségi energiarendszerek kialakítására, elsősorban a megújuló és az alternatív energiaforrásokra támaszkodva.

Helyi-térségi identitás: az embereknek vagy közösségeknek a helyi-térségi adottságokon, a kulturális és a társadalmi-gazdasági élet helyi-térségi jellegzetességein, közösségi tradíciókon nyugvó és ezek mentén kialakuló azonosságtudata.

Horizontális szempontok: olyan elvek, melyeket a programozás és tervezés során minden fejlesztési irány, a tulajdonképpeni fejlesztési célok kialakításában és elérésében érvényesíteni szükséges. E szempontok áthatják mind a tervezést, mind a megvalósítást. A területfejlesztési politika fejlesztési alapelveitől eltérően, elsősorban nem módszertani jellegűek.

Infokommunikáció: a társadalom információ közlését, adatcseréjét szolgáló szegmense (és az ehhez használt informatikai és kommunikációs technológiák, eszközök,

szolgáltatások együttese), mely a hírközlésen, kommunikáción túl digitális adatforgalmat is bonyolít.

Integrált Területi Beruházás: Az Integrált Területi Beruházás (Integrated Territorial Investment - ITI) a 2014–2020-as EU tervezési időszakban bevezetésre kerülő újszerű területi integrációs eszköz. Amennyiben egy város- vagy területfejlesztési, illetve egyéb területi stratégia integrált megközelítést igényel amiatt, hogy a 2014–2020 tervezési ciklus egy vagy több operatív programjának egynél több prioritási tengelye szerinti beruházásokat tartalmaz, akkor az alapok által támogatott tevékenységeket az operatív programon belüli integrált területi beruházásként lehet végrehajtani

Integrált vidékfejlesztés: a vidékfejlesztést integráltan több, az agrárágazaton határozottan túlmutató gazdasági szektor fejlesztésével, és szociális aspektusok figyelembe vételével megvalósító tevékenység. Az integráció alapját a terület, a vidékies térség jelenti. A kifejezés utal a környezetintegráltságra is, a helyi környezeti alrendszer adottságaira alapozott fenntartható fejlesztésre és értékmegőrzésre. Az integrált vidékfejlesztés a területfejlesztési politikai célok érvényesülését szolgáló egyik legfontosabb pillér.

Kapuváros (gateway city): olyan nagyváros, mely kaput nyit a térsége felé és közreműködik a kívülről érkező fejlődési dinamika továbbsugárzásában. Az innováció, a fejlődési dinamika átadásából a kapuváros maga is profitál. Elsősorban nemzetközi léptékben használatos fogalom, ezt a szerepet veheti át Budapest Béctől a kelet-európai térség felzárkóztatásában. A településhálózat köztes, regionális központjait, melyek feladata saját térségük fejlődésének elősegítése, csapágyvárosnak (hub) nevezzük.

Kistérség: (1) statisztikai területi egység, az európai statisztikai rendszerben LAU 1 szint (korábban NUTS 4). (2) Több település funkcionális együttműködéseként önkormányzati társulások formájában létrejött terület, mely nem követi szükségszerűen a statisztikai kistérségek határait.

Kohéziós Politika: Az Európai Unió Kohéziós Politikája az egész Unió gazdasági és szociális összetartásának erősítését, annak harmonikus fejlődését és a régiók közötti fejlettségbeli egyenlőtlenségek mérséklését tűzi ki alapvető céljaként. Ennek megvalósítását többek között egy támogatási eszközrendszer (Strukturális Alapok és a Kohéziós Alap) biztosítja, amely a '70-es évek óta fontos részét képezi az európai integráció folyamatának.

2011. október 6-án fogadta el az Európai Bizottság azt a jogszabálysomag-tervezetet, amely keretet ad az EU 2014 és 2020 közötti kohéziós politikájának. A legfontosabb módosítások a következő időszak Kohéziós Politikájával kapcsolatban:

- az Európa 2020 stratégia intelligens, fenntartható és inkluzív növekedési prioritásaira való összpontosítás;
- a teljesítmény jutalmazása;
- az integrált programok kidolgozásának támogatása;
- összpontosítás az eredményekre – a megállapított célkitűzések felé történő előrehaladás monitorozása;
- a területi kohézió ismételt megerősítése és
- a célok teljesítésének egyszerűsítése.

Közös Agrárpolitika (KAP): A Közös Agrárpolitika (KAP) az Európai Unió mezőgazdasági támogatási rendszerének a neve, amely jelenleg az EU kiadásainak körülbelül 45%-át teszi ki. A KAP fő célja, hogy fokozza a mezőgazdasági termelékenységet, ezáltal pedig folyamatos és megfizethető élelmiszer-ellátást nyújtson a fogyasztóknak, és tisztas megélhetést biztosítson az európai uniós gazdálkodóknak.

Ezt három, egymáshoz szorosan kapcsolódó pillér segítségével éri el: a piactámogatással, a jövedelemtámogatással és a vidékfejlesztéssel.

1962-es létrehozása óta az EU mezőgazdasági politikájának szempontjai többször módosultak, azzal összhangban, ahogy a körülmények változnak Európában. Ma az EU arra összpontosít, hogy agrárpolitikájának segítségével:

- a gazdálkodók elegendő mennyiségű, biztonságos és jó minőségű élelmiszert termeljenek az európai fogyasztók számára, a vidéki gazdaságot sokoldalúbbá tegyék, és a lehető legszigorúbb normákat kielégítő törődéssel viseltessenek a környezettel és az állatokkal szemben;
- a fogyasztók megfelelő információk birtokában dönthessenek arról, milyen élelmiszert vásárolnak maguknak;
- fejlessze az agrár- és élelmiszer-ipari innovációt, hogy nőjön a termelékenység, és kevesebb terhelés érje a környezetet;
- ösztönözze a tisztességes kereskedelmi kapcsolatok kialakulását a fejlődő országokkal.

Közösségi terek: adott település lakossága, az egyes emberek közti társas interakciók szinterei, a napi/heti szabadidőigény kielégítésében szerepet játszó intézmények, helyek összessége, pl. közparkok, vendéglátóegységek, színház, mozi, sportpálya.

Közösségvezérelt Helyi Fejlesztés (CLLD): A Közösségvezérelt Helyi Fejlesztés (Community-Led Local Development - CLLD) a 2014–2020-as EU tervezési időszakban bevezetésre kerülő újszerű területi integrációs eszköz. A CLLD eszköz és módszertan segítséget nyújt a helyi közösségek, szervezetek mozgósításához és bevonásához, hogy azok hozzájáruljanak az Európa 2020 stratégiában kitűzött intelligens, fenntartható és inkluzív fejlődéshez, a területi kohézió támogatásához és a konkrét szakpolitikai célkitűzések teljesüléséhez. A CLLD a vidékfejlesztési LEADER program szemléletmódján alapul, azonban lehetőséget nyújt az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapon (EMVA) és az Európai Tengerügyi és Halászati Alapon (ETHA) túl az Európai Regionális Fejlesztési Alap (ERFA) és az Európai Szociális Alap (ESZA) forrásainak integrált felhasználására is.

Kulturális-, táji érték: a táj azon eleme, amely a kultúra tekintetében jelentős mértékben meghatározó, leginkább történelmi, esztétikai, régészeti, néprajzi vagy antropológiai szempontból. A kulturális táji értékek a természeti táji adottságokkal szoros kapcsolatban állnak, gyakran belőlük táplálkoznak, s így együttesen a természeti táji értékekkel az ember által megmunkált, alakított és újrendezett természet alkotta kultúrtájakba rendeződnek.

Kultúrtáj: mező- és erdőgazdaság által művelt terület, vagy olyan összefüggő terület, ahol valamilyen tárgyi műemlék található a természeti környezet nagyobb, összefüggő részén, amely általában valamilyen vallási, népi hagyományhoz kötődik. Ezek a térségek nem csak pontszerek lehetnek, hanem térben összefüggő egészet alkotnak.

LEADER+: a korábbi LEADER (Liaison Entre Actions de Développement de l'Economie Rurale; Akciók közötti kapcsolat a rurális térségek gazdaságfejlesztéséért) uniós közösségi kezdeményezés, az Unió vidékfejlesztési politikájának egyrészt egy önálló fejlesztési tengelyeként jelenik meg, másrészt, mint módszer alkalmazása javasolt a szakpolitika többi fejlesztési tengelyének megvalósítása során. A LEADER megközelítés alapja a jól körülhatárolt vidékies terület egységeinek fejlesztésére irányuló helyi fejlesztési stratégiák megtervezésére és megvalósítására szerveződő szektorok közötti, valamint önkormányzati, üzleti és civil partnerek együttműködésére épülő alulról szerveződő kezdeményezéseket jelöli.

Megújuló energiaforrások: olyan energiaforrások, melyek hasznosítása során nem csökken a forrás, és a későbbiekben ugyanolyan módon termelhető belőlük energia. A

megújuló energiaforrások közé tartozik a napenergia, a szélenergia, a különböző formában megjelenő biomassza (pl. szalmabrikett, fa, állati eredetű trágya), a geotermikus energia és a vízenergia. A geotermikus energia kivételével a felsoroltak közvetlen vagy közvetett módon a nap energiájából származnak. A geotermikus energia a Föld mélyében zajló radioaktív folyamatokból származik.

Mikrotérség: néhány településből álló, földrajzilag összefüggő térség, mely a települések közötti szoros gazdasági, társadalmi, kulturális hasonlóságon és kapcsolatokon alapul. A hivatalos formában való megjelenése társulás, települési önkormányzatok szövetsége, melynek kialakulását a közös lokális érdekek és a közös feladatmegoldás felismerése motiválja.

Natura 2000 hálózat: az Európai Unió két természetvédelmi irányelve alapján kijelölendő területeket – az 1979-ben megalkotott madárvédelmi irányelv (79/409/EGK) és annak módosítása (97/49/EK) végrehajtásaként kijelölendő különleges madárvédelmi területeket és az 1992-ben elfogadott élőhelyvédelmi irányelv (43/92/EGK) alapján kijelölendő különleges természet-megőrzési területeket – foglalja magába. A Natura 2000 területekre vonatkozó részletes magyar szabályozást a 275/2004. (X. 8.) Korm. rendelet tartalmazza. A magyar Natura 2000 területek mintegy 1,95 millió hektárra terjednek ki. Ennek közel felét teszik ki a már védett természeti területek. A magyar Natura 2000 területek közül 55 különleges madárvédelmi terület, 62 különleges természet-megőrzési terület, valamint 406 kiemelt jelentőség természet-megőrzési terület.

Natúrpark: meghatározott térségben létrejött integrált térségfejlesztési és természetvédelmi funkciójú szervezet. Jellegzetesen alulról szerveződő, a térségi aktorok (magánszemélyek, társadalmi szervezetek, az érintett önkormányzatok és a területi közigazgatási szervek) együttműködéséből kialakuló, hálózati alapon működő területi egység, rendszerint magas arányú védett természeti területtel, amelynek turisztikai potenciálja jelentős. Létesítésének célja a jellegzetes kultúra-, és természeti táj megőrzése, a természet és környezet védelme és ennek fenntartható turisztikai hasznosítása. Ennek érdekében alkalmazott intézkedések a táji értékekkel történő értéknövelő, organikus, hagyományos természetbarát gazdálkodás meghonosítása, erősítése; valamint a kézműipar támogatása, az ökoturisztikai és infrastrukturális fejlesztések megvalósítása, a környezeti nevelés és tudatformálás, valamint a települések közötti kooperáció erősítése és e tevékenységek érdekében a pályázati tevékenység.

NUTS rendszer: (Nomenclature des Unites Territoriales Statistiques, Területi Statisztikai Egységek Nomenklatúrája) az európai regionális társadalmi-gazdasági folyamatok elemzésére és a regionális politikájának támogatására létrehozott területi egységek statisztikai rendszere, melyet a 1059/2003 számú határozatával az Európai Parlament és a Tanács erősített meg. A korábbi öt helyett három, a népességszám szerint meghatározott szint jelenik meg a NUTS rendszerben. Magyarország NUTS 1 szinten három régió került kialakításra (Dunántúl; Közép-Magyarország; Alföld és Észak), NUTS 2 szint a hét tervezési-statisztikai régió, NUTS 3 szintnek a megyerendszer felel meg. A NUTS 3 szint LAU (local administrative unit) egységekre bontható fel. A LAU 1 szintet nem minden tagállam alkalmazza, Magyarországon a kistérségnek felel meg. A települési szint LAU 2 besorolást kapta minden tagállamban.

Országos Ökológia Hálózat: az Országos Területrendezési Terv által meghatározott, a természeti, természetközeli területek, valamint védett természeti területek és védőövezetük ökológiai folyosókkal biztosított biológiai kapcsolatainak egységes elnevezése.

Ökoturizmus: a környezetért felelősséget vállaló utazás és látogatás a viszonylag zavartalan természeti területeken, azok természeti, valamint jelen és múltbeli kulturális

értékeinek élvezete és értékelése céljából, úgy, hogy kíméli azokat a látogatás hatásainak mérséklésével, valamint a helyi népességet társadalmi, gazdasági előnyökhöz juttatja. Komplex megoldási lehetőséget kínál a védett természeti területek kezelői számára a természetvédelmi értékek fenntartásával, a turizmus és a helyi erőforrások megújításával, a vendégforgalom ellenőrzött keretek között. Főbb jellemzői a kiscsoportos jelleg, a helyi társadalomnál jelentkező haszon. Az ökoturizmus gyűjtőfogalom alá sorolható turizmustípusok a falusi-, vízi-, vízparti-, aktív- egyes válfajai, valamint a természeti turizmus. Utóbbi a természeti környezetben található flóráról/faunáról, természetes és kultúrtájáról szerezhető élmények összességét, informális tanulás lehetőségét a védett természeti és kulturális adottságok védelme mellett biztosító sajátos turisztikai programok köréként értelmezhető.

Ökoturisztikai infrastruktúra: a tágabb értelemben vett ökoturizmushoz, mint turizmus típus-csoporthoz kapcsolódó, a turisztikai programok és szolgáltatások igénybevételét lehetővé tévő vonalas és pontszerű infrastruktúra-rendszerek összessége, például kerékpárutak és kapcsolódó szolgáltatások, gyalogtúra útvonalak, pihenőhelyek és turistaházak, falusi turizmus szálláshelyei, stb.

Partnerségi Megállapodás (PM): A Partnerségi Megállapodás Magyarország 2014 és 2020 közötti uniós finanszírozású fejlesztési programjait megalapozó dokumentum, amelyet az EU Bizottsága hagy jóvá a Magyarország Kormányával folytatott egyeztetések alapján. A 2014 és 2020 közötti fejlesztési időszak hazai tervezési hierarchiájának csúcsán álló dokumentum azonosítja Magyarország legfontosabb kihívásait, és kitűzi fő fejlesztési prioritásait. A Partnerségi Megállapodás rögzíti, hogy a Magyarországra érkező uniós fejlesztési források (az ún. ESB alapok) hogyan támogatják az Európai Unió Európa 2020 stratégiájának (EU2020) és Kohéziós Politikájának céljait, ezért integrálja a Nemzeti Reform Programot és az EU Tanácsának Országspecifikus Ajánlásait is. A dokumentum szintén meghatározza e források eredményes és hatékony felhasználásának feltételeit.

Prioritás: tervezési szakkifejezés, a célok elérését szolgáló programok kiemelt szándékait, a későbbi beavatkozási területeit csoportosítva tartalmazza. A területfejlesztési prioritások komplexek, átfogóan több ágazati intézkedést jelenítenek meg, kifejezetten egyes térségekre vagy térségtípusokra is irányulhatnak.

Programozás: összehangolt eszközöknek helyzetértékelés alapján meghatározott célrendszer által kijelölt rendszere. Maga a program tulajdonképpen egy terv és egy fejlesztési költségvetés együttese, mely az uniós támogatások, és a kapcsolódó nemzeti hozzájárulások felhasználását szabályozza. Lényeges eleme, hogy nem éves, hanem hosszabb távú tervezésen alapul, kapcsolódva ahhoz, hogy 1988 óta az EU költségvetését, a strukturális és (1993-tól a) kohéziós alapokból folyósított támogatásokat programozási periódusokra határozzák meg. A programozás alapvető funkciója tehát, hogy vezérfonala legyen az adott periódus EU támogatási politikájának.

Régió: (1) a hétköznapi fogalomhasználatban a területegység, térség, vidék, övezet, táj, körzet szinonimája. (2) A területi tudományokban a régió lehatárolt térrész, a környezetétől bizonyos természeti, társadalmi, gazdasági tényezők révén elkülönülő területi egység, általában a nemzeti és a települési szint között; a térség fogalmától a konkrét határvonal, a regionális kohézió, valamint a regionális identitástudat és regionális intézményesülés révén lehet megkülönböztetni. (3) A regionális politikában az ország és a település közötti – leggyakrabban az ország alatt közvetlenül lévő – területi szint (regionális szint) egysége, mely lehet közigazgatási (választott vagy delegált képvisellel) vagy nem közigazgatási (statisztikai, tervezési) funkciójú egység.

Slumosodás: az angol eredet slum szóból eredő kifejezés a fizikai és társadalmi környezet erodálódásának folyamatára utal, melynek eredményeképp leromlott fizikai

állapotú lakókörnyezetben leginkább szegény rétegek telepednek le. Elsősorban városi probléma, de falvakban, vidékies térségekben is megjelenik.

Szegregáció: társadalmi folyamat, melyben a különböző társadalmi rétegek és etnikai csoportok lakóhelye térben elkülönül, az egyes társadalmi csoportok térben koncentráltan helyezkednek el.

Szuburbanizáció: a népesség és tevékenységek (ipar, szolgáltatások) városközpontból a város környéki településekre történő költözésének folyamata. Leghangsúlyosabban a népesség központból való kiáramlása jelentkezik, de a gazdasági funkciók esetében is megfigyelhető e folyamat. Magyarországon a legerőteljesebb szuburbanizációs folyamat Budapest térségében jelentkezik.

Táj (földrajzi): tudományos értelemben jellemzően a természeti környezettel foglalkozó tudományok (természetföldrajz, (táj)ökológia, erdészet, vagy akár a tájföldrajz, regionális földrajz) által használatos térbeli alapkategória: a földfelszín azon darabja, amely a tájalkotó tényezők kölcsönhatásainak eredményeképp vizuálisan is elkülöníthető sajátos arculattal rendelkezik. A táj egyik legjellemzőbb tulajdonsága az egyediség és a határok átmenetisége. Az antropogén tevékenység által gyökeresen átformált tájakra bevezették a kultúrtáj fogalmát.

Tájhasznosítás: a táj által kínált erőforrások (talaj, ásványkincsek, energia, esztétikai érték, tevékenységek elhelyezése) helyi társadalom általi használata.

Tanya: meghatározóan alföldi térségeinkre jellemző külterületi szóróványtelepülés, a lakófunkció mellett hagyományosan jelentős mezőgazdasági szereppel, illetve egyre erősödően turisztikai, rekreációs funkcióval.

Táv munka: infokommunikációs technológiákra épülő otthoni foglalkoztatási forma (e-munka). A területfejlesztés és a fenntartható térségfejlődés szempontjából fontos foglalkoztatási forma, mely nem csak bizonyos társadalmi csoportok (elsősorban az elsődleges munkaerőpiacról kiszoruló csoportok), hanem speciális térségek (aprófalvak) foglalkoztatási problémáinak felszámolását szolgálja.

Tengely: fejlett nagyvárosok (pólusok), térségek között kialakuló, gazdaságilag dinamikusan fejlődő övezet, sáv, melynek alapja nagy forgalmú közlekedési útvonal, ahol új telephelyek nyílásával (üzemek, logisztikai központok stb.) intenzív gazdasági tevékenység bontakozik ki. A tengely társadalmi, gazdasági szempontból kiemelkedik környezetéből, települései a tengely révén kapcsolódnak a dinamikus gazdasági hálózathoz. Gyakorta az autópálya-hálózatokat tekintik a tengelyek kialakuláshoz szükséges alapnak.

Területi Agenda 2020: „Az Európai Unió Területi Agendája 2020 - Egy sokszínű régiókból álló, befogadó, intelligens és fenntartható Európa felé” alcímet viselő európai szintű területfejlesztési, területi tervezési keretdokumentumot 2011-ben fogadták el az EU tagországok területi tervezésért és területfejlesztésért felelős miniszterei. A dokumentum 71 pontban foglalja össze az Európai Unió területi politika főbb alapelveit, irányait, amelyek 4 alfejezetre tagolódnak: a területi kohézió, mint közös cél, a területi fejlődés kihívásai és lehetőségei, az Európai Unió fejlesztésének területi prioritásai, valamint az unió területi kohézió megvalósítása.

Térhasználat: a területhasználat, valamint egyéb mobil (térhasználat-szervező) elemek (a társadalmi-gazdasági térbeli mozgások, területi szabályozások) alkotják a térhasználat kategóriáját.

Térség: a földrajzi tér része, mely valamely társadalmi-gazdasági ismérv alapján lehatárolható; a különböző társadalmi térkategóriák, területi egységek (régió, megye, kistérség, agglomeráció, településeggyüttes stb.) összefoglaló elnevezése.

Térségfejlesztés: a területfejlesztés azon része, amely egy konkrét térség fejlesztésére irányul, vagy valamely funkcionális terület egység fejlesztésére koncentrál. Ilyen térségek lehetnek például a régió, megye, kistérség, kiemelt térség, stb. (Térségi) fenntarthatósági keretstratégia: egy terület összes fejlesztésének alapját képező tervdokumentum, mely meghatározza az adott térség fenntarthatósága érdekében megvalósítandó vertikális célokat, valamint ágazatonként típusokba rendezett horizontális szempontokat a fejlesztések számára (a területi tervezés számára is elveket határoz meg).

Térszerkezet, területi struktúra: a térbeli objektumok és a közöttük lévő kapcsolatok, viszonyok alkotta, működőképes rendszer, összetett térkategória, melynek értelmezését és leírását erősen determinálja a közelítés módja, szemlélete. A regionális kutatásokban leggyakrabban a térségek lehatárolt térrészekre bontásával, s általában egy-egy kiemelt jellemző szerinti értékelésével, térképezésével feltároló („regionális”) egyenlőtlenségi és rendezettségű sajátosságok összessége.

Térszervezés: a társadalmi és gazdasági tevékenységek tudatos térbeli szervezése és szabályozása, a térhasználat egyik formája. A térszervezés területfejlesztési politikai szempontból leginkább a területi szintek kialakítását, és – a dekoncentráció, decentralizáció útján – a különböző döntések, tevékenységek közöttük történő elosztását jelenti. Alapvetően felülről irányított folyamat, így – ebben az értelemben – megkülönböztethető a fogalom a társadalmi, gazdasági szereplők önkéntes döntésein alapuló, alulról jövő kezdeményezéseitől, azok térbeli szerveződéseitől, mely során szintekbe nem rendezendő térségek alakulnak ki. Megfelelő térszervezés nélkül a területfejlesztés sem hatékony.

Területi dimenzió, területi szempontok: A társadalom és a gazdaság jellemzően ágazati dimenziójával, tevékenységével, szemléletével szemben, vagy annak komplementereként, a különböző szférák együttes, komplex térbeli megjelenését, azoknak csak a földrajzi térben érzékelhető, leírható, elemezhető kölcsönhatásait kiemelő közelítési mód, szemlélet. A területfejlesztés a különböző területi kutatásokra alapozva e szemléletet követi és próbálja a maga eszközeivel érvényre juttatni.

Területrendszer, területi rendszer: a különböző természeti, társadalmi, gazdasági objektumok (tételek) különböző szervezetett rendszereinek térbeli együttes megjelenése, egy adott területen történő egymáshoz kapcsolódása, komplex rendszere. Adott térség, terület egység (régió, megye, kistérség, stb.) és az ezt alkotó környezeti/társadalmi/gazdasági alrendszerek, illetve ezek kapcsolatainak összessége. A területfejlesztés területi rendszernek tekinti a funkcionális mikro- és kistérségek, agglomerációk társadalmi/gazdasági/politikai/környezeti elemeinek egy terület egységen belüli kapcsolatrendszerét is. A területi rendszer harmonikus fejlődésének kritériuma, hogy az országos szint alatti területi szinteken való szerveződés minél nagyobb teret kapjon a közjövőben (összefüggésben a regionalizmus, decentralizáció célkitűzéseivel).

Területfejlesztés: (1) átfogóan, mint szakpolitika és tevékenységi rendszer az országra, valamint térségeire kiterjedő társadalmi, gazdasági és környezeti területi folyamatok figyelése, értékelése, a szükséges tervszerű beavatkozási irányok meghatározása; továbbá a rövid-, közép- és hosszú távú átfogó fejlesztési célok, koncepciók és intézkedések meghatározása, összehangolása és megvalósítása a fejlesztési programok keretében, érvényesítése az egyéb ágazati döntésekben. (2) Szűkebb értelemben, mint fejlesztési tevékenység azon fejlesztési beavatkozások és kapcsolódó tevékenységek köre, amelyek kifejezetten (elsődlegesen) területi célkitűzéseket szolgálnak, amelyekkel a közösségi szféra tudatosan hat a különböző tevékenységek, jelenségek térbeli megoszlására, ill. működésére, vagy egy adott terület egység (régió, megye, kistérség) több szakterületet átfogó, integrált fejlesztését valósítják meg.

Területhasználat: az OFTK-ban a térhasználat részeként értelmezett kifejezés. Az ország területének felhasználási kategóriáit jelöli. Elsősorban a települések nem lakott területeinek használatára vonatkozik, a jellemző gazdasági ágazatok szerint tipizál. Az agrárágazaton belüli tipizálása általában kisebb felbontású, mint a földhasznosításé (ez alól csak bizonyos tematikus jelleg területhasználati tipizálás lehet kivétel), de szerepel benne külön szántóföldi művelési, gye- és legelőgazdálkodási, erdőgazdálkodási, valamint bányászati, ipari, közlekedési kategória.

Területi célok: az OFTK egy-egy konkrét térségre, vagy térségtípusra irányuló céljai, melyek az érintett területek fejlesztésén keresztül közvetve befolyásolják az ország területi rendszerét. E célok bizonyos átfogó célok elemeire épülnek, egyúttal azok elérését segítik középtávon.

Területi szint: a földrajzi tér (pl. ország) horizontális térfelosztásával létrejött egyenrangú terület egységek rendezett halmaza. Egy térség több területi szintre tagolódhat (pl. kontinens országokra, régiókra, vagy egy ország régiókra, megyékre, kistérségekre), a regionális politika körébe az országos szint alatti, közigazgatási, tervezési, statisztikai területi szintek a fontosak.

Területi tervezés: a területi tervezés a tervezésen belül helyezhető el, sajátosságaként a más szakpolitikák tervezési tevékenységéhez képest a területi (térbeli) dimenzió megjelenése emelhető ki. Részei a regionális (országos) tervezés és a településtervezés. Maga a területi tervezés a stratégiai tervezési ciklus egészének (helyzetértékelés, jövőkép-alkotás, cél- és prioritás-meghatározás, stratégiai és operatív tervezési lépések, visszacsatolás, értékelés, monitoring) a térség/település jövőbeni útjának, integrált rendszerként való továbbfejlesztésének meghatározásában való felhasználása. A tervezés során integráltan kezelendő a térség/település, mint társadalmi, gazdasági entitás, illetve ezek fizikai kerete. A területiség, mint dimenzió, a különböző szakpolitikai (ágazati) tervezésekben is megjelenik, azonban a területi tervezés során a térbeliség (mint a társadalom, gazdaság, környezet térségenként szerveződő rendszere) a meghatározó, az elsődleges szempont. A tervezési tevékenység során kialakítandó céloknak, feladatoknak tükrözniük kell a térségi/települési közösség akaratát, a lakosságot tájékoztatni kell a fejlesztés résztvevőinek döntéseiről, a tervezési folyamat konkrét lépéseiről.

Területfejlesztési politika: az ország fejlesztésével kapcsolatos területi aspektusokkal jellemezhető célkitűzések összefüggő legitim rendszere.

Tervezés: általánosságban a jövő tudatos alakításának eszköze, olyan jövőorientált gondolkodásmód, melynek során a tervezők tudományos és módszertani ismeretek alapján szervezik meg a cselekvéseket és a megvalósítást. A tervezés kifejezést a koncepció során olyan tevékenységek és ezek eredményeként létrejött dokumentumok esetében használjuk, amelyek egy tervezési folyamatra, több részből álló (helyzetértékelés, jövőképalakítás, cél- és prioritás-meghatározás, stratégiaalkotás, operatív programok kialakítása, stb.) írott dokumentum(ok) kialakítására vonatkoznak.

Turisztikai Desztináció Menedzsment (TDM): A turisztikai desztináció menedzsment (TDM) célja a fenntartható és versenyképes turizmus rendszerének kialakítása és működtetése egy turistákat fogadó térségben.

Turisztikai Desztináció Menedzsment Szervezetek (TDMSz): A turisztikai desztináció menedzsment szervezetek a TDM sikeres kialakítását és működtetését megvalósító szervezetek – helyi, térségi és országos szinteken. A desztináció menedzsment szervezetek által végzett tevékenységek: tervezés, stratégia és fejlesztés támogatása; kooperáció szervezése – koordináció; marketingfunkciók nyújtása (kutatás, termékfejlesztés támogatása, értékesítés, kommunikáció).

Urbanizáció (urbanizáltság): (1) mennyiségi ismerv: városodás (városodottság) – a városok és városlakók számának, arányának növekedésének folyamata (állapota) (2) minőségi ismerv: városiasodás (városiasodottság) – a városokra jellemző városkép, életforma, fogyasztási szokások terjedésének folyamata (elterjedtsége).

Városrehabilitáció: településrészek komplex megújítása, melyben az épített környezet felújításán és fejlesztésén túl a zöldfelületek, a társadalmi és gazdasági környezet fejlesztését is jelenti, a városrész új funkciókkal bővíthet.

Védett természeti területek: jogszabály által védetté vagy fokozottan védetté nyilvánított (kiemelt természetvédelmi oltalomban részesülő) földterületek. Típusai: nemzeti park, tájvédelmi körzet, természetvédelmi terület és ex lege (a törvény erejétől) védett természeti területek, melyek közül természeti emlékek minősülnek a források, víznyelők, kunhalmok és földvárak, míg szintén ex lege oltalom alá tartoznak a lápok és a szikes tavak.

Vidékfejlesztés: a vidékies térségek társadalmi, gazdasági és környezeti folyamatainak értékelése alapján a helyi adottságokat érvényesítő, az adott térségben élő emberek részvételével formálódó programok és beruházások meghatározása és megvalósítása. Lényegében a helyi erőforrások azonosításán, feltárásán, mobilizálásán keresztül megvalósuló kisléptékű térségfejlesztés. Megközelítésében átlagon felüli szerepet kap a fejlesztések környezetintegráltsága, a környezeti alrendszernek a vidékies területi rendszerekben betöltött meghatározó szerepe miatt. A vidékfejlesztés a területfejlesztési politikai célok érvényesülését szolgáló egyik legfontosabb pillér, mely a vidékies térségek fejlesztésére koncentrál.

Vidékiek (rurális) térség: a jellemző vidékies adottságokkal (pl. alacsony népsűrűség és beépítettség, természeti környezet nagy aránya, kevésbé terhelte környezet) és jellemző vidékies problémákkal (pl. elvándorlás, elöregedés, funkcionális központoktól való távoli helyzet, gyenge infrastrukturális ellátottság, nehézkes elérhetőség, a mezőgazdasági foglalkoztatottak nagy aránya, alacsony termelékenység) rendelkező terület. Lehatárolásuk és fejlesztésük során figyelembe kell venni, hogy az egyes problémák és adottságok nem egyöntetűen jelentkeznek, térségenként és térségtípusonként igen változatos képet mutatnak.

Világörökség: az UNESCO 1972-ben határozott az emberiség számára kiemelt jelentőségű értékek védelméről és létrehozta a Világörökség Bizottságot, melyhez 172 ország csatlakozott. Az egyetemes jelentőségű értékek listáján 8 magyarországi látványossági helyszín szerepel (Duna part és Budai várnegyed; Andrássy út – Hősök tere – Zsinagóga negyed; Hollókő; Aggtelek: Baradla-barlang; Hortobágyi NP; Pannónhalma: bencés főapátság; Pécs: ókeresztény sírkamrák; Fertő tó; Tokaji borvidék).

Vonzáskörzet: egy térelem – település (általában város) vagy intézmény, szolgáltató egység stb. – körül lehatárolt térség, melyben egy vagy több társadalmi, gazdasági mozgás, áramlás konkrét céllal az adott térelem felé irányul (ingázó munkaerő, vásárolni vagy éppen eladni bejárók stb.). A regionális kutatások során leggyakrabban a városok vonzáskörzetét szokták kijelölni, mely azonban többféle is lehet a különböző ismérvek alapján (munkaerő-piaci, oktatási, kulturális stb.), emiatt nehéz ma már egy város általános (több tényezős) vonzáskörzetét konkrétan lehatárolni. Az agglomerációtól az áramlásokban résztvevő kevesebb tényező, ezek ritkább gyakorisága és ebből eredően a vonzáskörzet akár nagyobb hatósugara különbözteti meg (pl. egy fővárosnak több szempontból az ország a vonzáskörzete). A körzet fogalmától abban különbözik, hogy itt a mozgást kiváltó racionális ok önkéntes döntésen alapul (áruház vonzáskörzete, szemben pl. a földhivatal körzete). A területfejlesztésben a vonzáskörzet a térszervezés révén kap főleg jelentőséget: a területfejlesztési egységek határainak meghúzásakor

igyekeznek a vonzáskörzeteken alapuló térbeli szerveződések határvonalait figyelembe venni.
